

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

+ *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.

+ *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.

+ *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.

+ *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter `http://books.google.com` durchsuchen.



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

REIS

VAN DEN RIDDER

JAMES BRUCE,

DOOR

EGYPTE EN ARABIE,

NAAR

ABYSSINIE,

TER ONTDEKKING DER NIJLBRONNEN,

EN TE RUG

DOOR DE WOESTIJN VAN NUBIE, ENZ.

VERKORT.

EERSTE DEEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

James Bruce's

REIS

NAAR

ABYSSINIE,

en te rug door de

GROOTE WOESTIJN

VAN

NUBIE,

VERKORT.

Met Aantekeningen van
BLUMENBACH, TYCHSEN, GMELIN,
en den Nederduitschen
UITGEEVER.

MET PLAATEN.

I. DEEL.



AMSTELDAM
bij M. DE BRUYN.
1805.

Digitized by Google

Digitized by Google

INLEIDING.

Hoe weinig de leezer in de oude geſchiedenisſen ervaaren zij, is het hem, waarſchijnlijk, echter niet onbekend, dat de poogingen, om de bronnen des Nijls te ontdekken, in alle eeuwen, de beſchaafde natien bezig gehouden hebben. Niet ſlechts geleerde mannen ondernamen dit vruchtloos; zelfs helden, aan 't hoofd van magtige heirlegers, die een gedeelte der waereld bedwongen hadden, waren genoodzaakt, van hunnen wensch af te zien. De ontdekking deezer eenzaame en verhoolen bronnen was voor deeze laater tijden bewaard. —

Het was bekend, dat de reizïger, welke dit beproefde, alle gevaaren en moeilijkheden gelukkig doorgeſtaan, en zijn oogmerk bereikt had (1). Doch,

(1) De heer BRUCE roemt hier, met zoo veel vertrouwen, dat hij de waare Nijlbronnen gevonden heeft; dat zij, voor zijnen tijd, der waereld onbekend geweest zijn; en dat de eer deezer ontdekking hem alleen toekomt! Ik laat dit nu aan zijne plaats. Alleenlijk merk ik, met een woord, aan, dat ik, wanneer wij, zoo God ons leeven en krachten bewaart, tot die plaats zullen gekomen zijn, alwaar de heer BRUCE die bronnen beſchrijft, duidelijk en tot overtuiging onzer leezeren hoop te toonen, wat 'er van deeze zaak zij; en of de heer BRUCE wel zoo veel grond hebbe, om zich die eer aan te maatigen. Tot zoo lang ſchorte de leezer zijn oordeel op. AANTEKENING *des* NEDERD. UITGEEVERS.

Digitized by Google

Doch, het duurde nog bijkans zestien jaaren, eer 'er een genoegzaam bericht van ten voorschijn kwam. Dit baarde niet weinig opzien, en het scheen, of eene buitengewoone zelfsverloogchening, of eene laakbaare onverschilligheid omtrent den wensch van het leezend algemeen, aanteduiden. Verscheidene wegen sloeg men in, om de oorzaak deezer stilzwijgendheid te ontdekken. Dan, bij dit uitstel had ik gronden, zegt de heer BRUCE, (dien ik, voortaan, in den eersten persoon zal laaten spreeken) welken ik mij niet schaam open te leggen. Het ongeduld, waarmede vreemdelingen zoo wel, als mijne landgenooten, mijne reisbeschrijving verwachtten, houd ik voor een bijzondere eer, welke zij mij beweezen. — Ik stelde de bekendmaaking mijner berichten uit; wijl ik tijd van nooden had, om ze te beschaaven en in orde te brengen.

In deeze inleiding zal ik mijnen leezeren:

Vooreerst, de gronden ontvouwen, waarom deeze reis ondernomen is.

Ten tweede, den aart en de wijze beschrijven, op welke zij volbragt werd.

Ten derde, de redenen van het lang uitstel haarer bekendmaaking openleggen. En

Eindelijk nog, voor zoo verre het noodig is, aantoonen, hoe ik mij, geduurende mijne lange en verre reize, van de noodige penningen, voor mij en mijn volk, heb kunnen voorzien.

I. Reeds had ik een groot deel van Europa, bijzonder Spanje en Portugal, gezien, toen ik, omtrent het einde van het staatsdienaarschap van den graaf

VAN

VAN CHATHAM, in mijn vaderland te rug kwam, en op een klein landgoed, dat ik van mijne voorouders geërfd had, mijne dagen met letteroefeningen meende te slijten; wanneer ik, toevalliger wijze, in een kort gesprek met dien staatsdienaar geraakte. — Mijn vriend, de onderstaatssekretaris WOOD, ontdekte mij eenige dagen daarna, dat Chatham voorneemens was, mij tot een' bijzonderen dienst te gebruiken. Hij voegde 'er bij, dat ik mij op het land kon begeeven, om mijne zaaken in orde te brengen, maar verzocht mij teffens, het zoo te schikken, dat ik, ontbooden wordende, terstond weder verschijnen kon. Deeze omstandigheid was zeer vleiende voor mij. Dan, kort nadat ik bevel ontvangen had, om naar Londen te rug te keeren, had de graaf zijne bediening neergelegd, en was naar Bath gegaan.

Zeven of acht maanden verliepen 'er, eer zijn opvolger, lord HALIFAX, mij voorsloeg, eene gewigtige reis, die verscheiden jaaren duuren zou, te onderneemen. —— Des staatsdienaars oogmerk was, dat ik de kust van Barbarije, welke de Heer SHAW wel bereisd, doch niet genoeg opgehelderd, noch de prachtige overblijffels der oude bouwkunde, volgens zijn getuignis, in menigte aldaar te zien, naar waarde beschreeven had, zou bezoeken, om dat gebrek te vervullen. Hij beloofde mij den noodigen onderstand, en de volbrenging der beloften, mij voorheen gedaan. — De ontdekking der Bronnen des Nijls was ook een onderwerp der gesprekken, welke ik met mijne vrienden over deeze reis hield; doch zij werd altijd met eene soort van wantrouwen gekapperd, als of men die gewigtige ontdekking van een' meer ervaaren reiziger verwachtte. Of dit geschiedde, om

mij, door de opwekking eener loflijke eerzucht, tot de onderneeming des te meer aanteſpooren, wil ik niet bepaalen; maar mijn hart boezemde mij in, dat dit ook door mij moest volbragt worden, of anders, gelijk het in de laatſte twee duizend jaaren geſchied was, tot ſchande der reizenden en nadeel der aardrijksbeſchrijving, ſtrekken zou.

Het geluk ſcheen dit ontwerp te begunſtigen. De heer ASPINWALL, Britsch konſul te *Algiers*, door den Dei hard en ſmaadlijk bejegend, deed afſtand van dien post. En de heer FORD, welke in zijne plaats benoemd werd, overleed kort daarna. Dus bleef de waardigheid van konſul te Algiers nog onvervuld. Lord Halifax deed zijn best om ze mij te doen aanneemen; wijl mijne onderneeming daardoor zoo zeer ondersteund werd. Ik beſloot 'er dan eindelijk toe. 't Kwam mij bijzonder te pas, dat ik ſteeds een liefhebber van de teken-, wis- en ſterrekunde geweest was. — Ook was de doorgang van Venus voorbij de zon op hand; en men wist ongetwijfeld, dat men dien, te Algiers, zeer zeker éénmaal, — en zelfs had men reden om te hoopen, dat men dien ook voor de tweedemaal daar zou zien. Ik voorzag mij, om dat verſchijnſel waartenecmen, van de noodige werktuigen, en verblijdde mij, dat ik mij in den rang van zoo veele liefhebbers der weetenſchappen mogt ſtellen, welke zich, uit alle natien van Europa, gereedmaakten, om die merkwaardige gebeurenis, tot bevordering der ſterre- en aardrijkskunde, waartenecmen.

Ik kan niet voorbij, ter deezer plaats, kortlijk melding te maaken, van een zonderling werktuig, gedeeltlijk, van mijne eigen uitvinding, waarvan ik, op mijne reizen, veel nut en vermaak gehad heb.

Digitized by Google

heb. De eerſte aanleiding daartoe gaf mij eene kleine *Camera obſcura*, naar het voorſchrift van den abt VERTOT, in zijn *ſpectacle de la nature*. Naar deeze, deed ik een groot en kostbaar werktuig maaken. — Het was zeshoekig, had zes voeten in de middellijn, en liep boven ſpits toe. Gemakshalve, kon het in twee ſtukken verdeeld, en ieder door middel van karnieren dicht toegevouwen worden; waardoor de bezwaarlijkheid in het vervoeren merklijk verligt werd. De glazen waren door de inſtrumentmaakers NAIRNE en BLUNT te Londen vervaardigd. De tekenaar kon 'er, ongezien, even als in een prieel, in zitten en tekenen. Door middel van dit werktuig, kan een middelmaatig tekenaar, als hij maar aan deszelfs werkingen eerst gewend is, in de tekening van oude bouwvalken, in eene uur, meer en in een' beter ſmaak uitvoeren, dan de vaardigſte tekenaar zonder hetzelve in zeven. Want, met behoorlijke opmerkzaamheid, kan men, door dit middel, niet alleen den opbal en alle de deelen daarvan, naar het leeven, en in hunne juiſte evenredigheden naauwkeurig ſchetſen, maar ook licht en ſchaduw, alle reeten en ſcheuren, alle ſieraaden, loofwerk, waarmede de hoeken en uitſtekken verſierd zijn, op het fijnſte uitdrukken. — Hier komt nog bij, dat alle de landgezigten, die den achtergrond of het verſchiet der tekeningen uitmaaken, in ſtukken, door middel van dit werktuig uitgewerkt, de waare natuur zijn. — Deeze en meer andere voordeelen heb ik 'er, ontelbaare maalen, van ondervonden.

II. Dus uitgerust, ging ik door *Frankrijk* naar *Italie* op reis. Te Rome kreeg ik bevel, om mij naar *Napels* te begeeven, en aldaar nader last afte wachten. Ingevolge van denzelven keerde ik naar

Digitized by Google

Rome te rug, en reisde van daar naar *Livorno;* van waar ik, aan boord van het oorlogschip *Montreal* naar Algiers zeilde.

Ik wendde alle vlijt aan, om mij van een' netten tekenaar, in de bouwkunde ervaaren, te voorzien, ten einde mij, in het uittekenen der schatbaarste oudheden, de behulpzaame hand te bieden. Na veele vergeefsche poogingen, deed ik eindelijk den jongman LUIGI BALUGANI, die zich te Rome in die weetenschap oeffende, op. Hij heeft mij uitneemenden dienst gedaan, tot dat hij, bij mijne komst in Ethiopie, overleed. — Geduurende mijn verblijf in Spanje, had ik reeds eenige kennis van het Arabisch verkreegen; en, toen ik mij een jaar in Algiers had opgehouden, was ik, door mijnen menigvuldigen omgang met de inboorlingen, en het leezen mijner Arabische handschriften, zoo verre gevorderd, dat ik geenen tolk meer noodig had. — Ook bevlijtigde ik mij zeer sterk op het Ethiopisch, en de hoop, om mijne reis in het binnenste van Afrika nog eens te zullen voortzetten, verdubbelde mijnen iever.

Omtrent deezen tijd deed ik mijn best, ten einde verlof te bekomen, om Algiers te verlaaten; doch te vergeefs. Ik moest 'er nog eenigen tijd vertoeven, tot dat een hevige twist, tusschen het Britsche hof en de regeering van Algiers, wegens de paspoorten, ontstaan, bijgelegd was. — In dien tusschentijd zette ik niet alleen mijne taaloeffening gestaadig voort, maar zocht ook zoo veele wondheel- en geneeskundige kennis te verkrijgen, als mij mooglijk was. — De koninglijke wondheeler te Algiers, heer BALL, leerde mij het aderlaaten, de kunst om verscheiden soorten van verbanden te leggen,

Digitized by Google

gen, en onderrechtte mij, hoe deeze en geene wonden te verbinden en te heelen. Ik had een kleine kist met beste artsenijmiddelen bij mij, en van een bekwaamen apothekar de kunst geleerd, om ze op de vereischte wijze te mengen. Ook bezat ik sommige kleine schriften over de ziekten, die tusschen de keerkringen het meest heerschen. Naderhand heeft de beroemde arts, heer RUSSEL, te Aleppo, mijne kennis in dit vak der weetenschappen merklijk uitgebreid. —

Doch het zonderlingste, dat mij te Algiers bejegende, was het volgende: —

De koninglijke kapellaan te Algiers, heer TONIN, was, reeds voor mijne aankomst, met verlof afwezig, en de schepen, aan de Protestantsche zeemoogenheden toebehoorende, en deeze haven bezoekende, waren verstreken van die hulp, welke zij, bij sommige gelegenheden, noodig hadden, en die bezwaarlijk te bekomen was; te meer, wijl de Roomsche geestlijkheid zulks volstrekt weigerde. Ik moest dus, uit menschlievendheid, de pligt op mij neemen, om dooden te begraaven, en leevendigen te doopen en te trouwen. Dan, 'er woonde, in dien tijd, te Algiers, een Grieksch priester, een eerwaardig man van zeventig jaaren, geboortig van Cyprus, zijne moedertaal zeer goed verstaande, daarenboven liefderijk en van een aangenaamen omgang, die, terstond bij mijne aankomst, mijne vriendschap gezocht had. Deezen man nam ik, als kapellaan, bij mij in huis, en oeffende mij dagelijks met hem in 't Grieksch; eene taal, die ik wel reeds overlang geleerd had, maar niet spreeken kon. En, wijl ik voorzag, dat mij zulks van grooten dienst zou kunnen zijn, gelijk ik, in vervolg van tijd, ook

Digitized by Google

daadlijk, ondervond, leerde ik het nu van vader CHRISTOPHER, zoo als de naam van deezen priester was. Bij mijn vertrek van Algiers, waren zijne omſtandigheden niet de beste, en hij begaf zich naar Kairo in Egypte, alwaar hij de tweede plaats naast MARK, patriarch van Alexandrie, bekleedde. — Ik vond hem in die ſtad weder, en zal, vervolgens, gelegenheid hebben om aantemerken, hoe belangrijk het voor mij werd, kennis gemaakt te hebben met deezen man, die, naderhand, tot het gelukkig gevolg mijner reize naar Abyſſinie zoo uitneemend veel toebragt.

Een kleine reis deed ik, ten deezen tijde, in mijne eigen zaaken, naar *Port Mahon*, op *Minorka*, om een' heer te ſpreeken, die beloofd had, mij daar te ontmoeten. Toen ik afſcheid van den Dei nam, had hij de goedheid, mij met vrijgeleidebrieven, voor de ſchepen, niet ſlechts van zijne eigene ſtaaten, maar ook van de Beis van Tunis en Tripoli, bij welken deeze regeering een grooten invloed heeft, te voorzien. — Te Mahon te keurgeſteld zijnde, vertrok ik weder, na een verblijf van drie dagen, in een klein vaartuig, en bereikte, met een gunſtigen wind, in korten tijd, de kust van Afrika, landende te *Bona*, het oude *Aphrodiſium*, eene groote ſtad, in eene ruime vlakte, die, naar het ſchijnt, eertijds voor een gedeelte door de zee overſtroomd is geweest, en ſterken handel in tarwe drijft, wanneer de regeering van Algiers, in vruchtbaare jaaren, den uitvoer toeſtaat. —

Van hier zeilde ik langs de kust, voorbij het kleine eiland *Tabarka*, daar de Genueezen, eertijds, eene vesting hadden, maar die nu in de handen van den Bei van Tunis is. Het eiland is wegens zijne ko-

Digitized by Google

koraalenwisscherij vermaard, en langs de kust ontdekte ik zulke uitgestrekte eikenbosschen, dat zij alle de zeemoogendheden der Levant verzorgen konden, indien het hout zoo sterk en duurzaam was, als de boomen groot en schoon zijn.

Ik zeilde daarop naar *Biserta*, het oude *Hippozaritus*, daar ik ankerde. Uit achting voor de nagedachtnis van CATO, deed ik een kleinen uitstap naar *Utica*. — Vervolgens de kaap van *Karthago* voorbij stevenende, liet ik het anker vallen bij de vesting *Goletta*, die thans weinig te beduiden heeft, maar ten tijde van keizer Karel den Vijfden zoo vermaard was. Tusschen de kaap en de ankerplaats, de baai op roeiende, zag ik nog veele overblijfsels van gebouwen en pijlaaren, waaruit bleek, dat het oude Karthago ook gedeeltlijk door de zee verwoest was, en het vergeefsche moeite zou zijn, eene grondtekening van die oude stad te willen ontwerpen (2).

Tu-

(2) Offchoon de reisbeschrijving van den doorgeleerden en zeer naauwkeurigen heer THOMAS SHAW allen lof verdient, en, meer dan eenige andere reisbeschrijving, een uitneemend licht over de landen, door hem bereisd, en over veele plaatsen der heilige Schrift verspreidt; ziet echter de heer BRUCE, nu eens hem al, en dan weder hem niet noemende, zeer dikwijls, en zeer ten onrecht, met een scheel oog op hem neer. Dit heeft ook hier plaats. De heer SHAW toont, en heldert door eene tekening op, dat een gedeelte van het oude Karthago, naar het Zuidoosten, ter lengte van drie, en breedte eener halve stadie, door de zee overstroomd is. Zie zijne *Reizen*, I. D. II. B. II. St. bladz. 140, enz. *Amst. uitg. Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

Tunis ligt twaalf Engelſche mijlen van hier, en is eene groote en bloeiende ſtad. De regeering is zachter, en het volk beſchaafder, dan te Algiers, maar de luchtſtreek is zoo gezond niet. De ſtad is laag en vochtig; doch heeft gebrek aan goed water, dat Algiers uit duizend bronnen ontvangt. Ik gaf den Bei mijne brieven van aanbeveeling over, en kreeg verlof, om de ſtad en de omliggende landſtreek, naar mijn genoegen, te onderzoeken. — Ik nam een' Franſchen renegaat *Osman*, mij door den Franſchen konſul aangeprezen, tot leidsman. Mijne dekking beſtond in tien ſpahis, of ruiters, allen met ſchietgeweer en goede paarden voorzien; dan, verſcheidene voorvallen overtuigden mij, dat op hunne dapperheid niet veel ſtaat te maaken was. Daarenboven had ik tien dienstknechten, waarvan twee Ieren waren.

In dat gedeelte der kust, daar ik langs was gevaaren, en welk een deel van het oude *Numidie* was, had ik geene ruïnen gevonden. — Ik beſloot nu, de binnenlanden der koningrijken Tunis en Algiers te bezien. — Ik nam mijnen weg langs de rivier *Madsjerda*, de oude *Bagrada* (3), betekenende zoo veel,

(3) In eene aantekening, in een *Aanhangſel op* J. BRUCE's *Reizen*, bij de verkorting derzelven door E. W. CUHN, in 't Hoogduitsch, te Rinteln en Leipzig, in 1791, in octavo uitgekomen, gevoegd, is, door een naamloozen ſchrijver, zeer wel aangemerkt: dat tusſchen *Madsjerda* of *Majerda* en *Bagrada*, een zoo groot onderſcheid niet is, als het wel ſchijnt. In de Ooſterſche taalen worden B en M dikwijls met elkander verruild. Dus hiette de ſtad in Arabie, die wij met de tegenwoordige Arabiers *Mekka* noemen, eertijds *Bekka*. *Magerda* of *Bagerda*, of *Bagrada*, is dus volkomen eene en dezelve benaaming.

veel, als de Koerivier. Zij ſtroomt door eene welbebouwde en welbewoonde landſtreek. Den volgenden dag bereikte ik *Dugga*, het *Thugga* van PTOLEMEUS. Ik vond in deeze ſtad ſchoone oudheden, onder welken één gebouw bijzonder uitmunte. Het was een groote tempel, van marmer van Paros, met gegroefde pijlaaren van de Korinthiſche orde, en eene karnis, met beeldwerk ongemeen fraai verſierd. In het gevelvak ontdekte ik een vliegenden adelaar, met eene menschlijke gedaante op den rug; 't welk, gelijk ik uit verſcheidene opſchriften bemerkte, de vergooding van Trajanus zal uitbeelden, wien ter eer HADRIANUS deezen tempel ſtichtte. Ik beſteedde aan de bouwkunde van deezen tempel, veertien dagen, met het grootſte genoegen.

Van hier kwam ik over *Keff*, het oude *Sicca Veneréa*, in eene aangenaame landouwe, *te Hydra*, eertijds *Thunodrunum*, eene grensplaats tusſchen Algiers en Tunis. Hier ontmoette ik eene horde Arabieren, *Welled Sidi Boganim*, of de *Zoonen van den vader der kudden*, genaamd. Het opperhoofd derzelven is een *Marabut*, of Heilig (4). Zij waren ongemeen

(4) *Marabut* is, in het Ooſten, de benaaming van eene zekere ſoort van kluizenaars, uit de berichten der reizigers wel bekend. Zij zijn wegens hunne ſtrenge leevenswijs, hunne voorgewende gezigten en verkeeringen met God, en hunne menigvuldige vroome bedriegerijen, waardoor zij zich, bij het ligtgeloovig volk, het aanzien, als of zij groote wonderdoeners waren, weeten te verwerven, bij de Mohammedaanen in groote achting. De heiligheid deezer lieden beſtaat in eene orde, die bij erfnis voortgeplant wordt. De zoon heeft, uit kracht zijner geboorte, reeds eene

meen rijk, betaalende noch aan Algiers, noch aan Tunis, eenige ſchattingen. —

Deeze vrijheid genieten zij onder een zonderling voorwendſel. Naar het voorſchrift van hunnen ſtichter moeten zij daaglijks leeuwenvleesch eeten, als zij het kunnen bekomen; en, uit aanmerking deezer geloſte, voor den ſtaat zoo nuttig, welke zij heilig zoeken te vervullen, zijn zij van alle ſchattingen bevrijd (5). Deeze leevenswijs maakt hen tot voortreflijke ruiters en onverſchrokken jaagers. De heer SHAW verhaalde, na zijne terugkomst uit Barbarije, in Engeland, dat deeze Arabiers leeuwen-

eene aanſpraak op de achting van zijnen vader, en wordt, als een gewijd medelid van deeze heilige orde aangemerkt, zoo ras hij de eerſte ademhaaling in deeze waereld gedaan heeft. De benaaming is Arabisch, afkomſtig van het woord *rabat*, dat eigenlijk betekent: binden, knoopen, vastmaaken; maar vervolgens ook: met geduld en ſtandvastigheid uitrusten. AANH. *bij* J. BRUCE'S *reizen door* CUHN. bl. 90, 91.

(5) De heer A. SPARMAN, een naauwkeurig en geloofwaardig reiziger, verhaalt, dat ook de Hottentotten, in het zuidlijk gedeelte van Afrika, leeuwenvleesch eeten, betuigende, dat zij het goed en gezond vinden. Zie zijne *Reis naar de Kaap, en van daar landwaard in*, enz. bladz. 462. — En de heer TH. SHAW zegt, in zijne Reizen, I. D. III. B. II. Hoofdſt. I. Afd. bl. 276. der Amſt. Uitg. van de inwooners van Algiers en Tunis, dat het vleesch van den leeuw in groote achting bij hen worde gehouden, komende hetzelve ten aanzien van de kleur, ſmaak en reuk vrij veel met het kalfvleesch overeen. *Aant. des* NEDERD. UITG.

wenvleesch aten. Doch men hield het voor een verdichtſel, en eene omkeering van de natuurlijke orde der dingen; wijl het tot hiertoe het werk der leeuwen geweest was, menſchen te eeten. Doch, in weerwil van alle vooroordeelen, kan ik verzekeren, dat ik, in de tenten deezer Arabieren, vleesch van drie leeuwen gegeeten heb. Voореerst van eenen leeuw, welks vleesch, mager en taai, ſterk naar muskus riekte; de tweede maal van eene leeuwin, welke, naar men beweerde, in dat jaar geene jongen geworpen had; het vleesch was vet, en ſmaakte niet zoo ſterk naar muskus, als dat van den leeuw; zonder deezen reuk en ons kinderachtig vooroordeel, zou het vleesch, gebraaden zijnde, veelligt niet kwaalijk geſmaakt hebben; de derde maal at ik van een' jongen leeuw, die omtrent zeven maanden oud was, en welks vleesch, over 't geheel, 't ſlechtſte ſmaakte. Ik heb geenen lust, ooit weder van zulk een gerecht te eeten.

Van hier zette ik mijnen weg over *Tipaſa*, eene Romeinſche volkplanting, die heden nog haaren ouden naam draagt, en wegens een' fraaien vierkanten triumphboog van de Korinthiſche orde merkwaardig is, door de ſchoonſte en aangenaamſte landſtreeken voort, en kwam in de oostlijke provincie van Algiers, of het oude *Mauritania Cæſarienſis*, hedendaags *Conſtantina* genaamd. De hoofdſtad van gelijken naam, eertijds de verblijfplaats van SYPHAX, ligt op eene hooge en vervaarlijke ſteilte. Van de waterleiding is ſlechts nog een gedeelte overgebleeven; en het water, dat eertijds in de ſtad werd geleid, verliest zich nu van den top der rots in eene opening of naauwe valei, omtrent vierhonderd voeten laager.

In

In het paleis van den Bei eenige ververſchingen gebruikt hebbende, reisde ik naar *Seteef*, het oude *Setifi*, de hoofdſtad van *Mauritania Sitifenſis*. — Op eenigen afſtand van daar, ontmoette ik den Bei, die met eene krijgsmagt van twaalf duizend man, en vier ſtukken kanon, tegen de *Hanneisjah*, den magtigſten ſtam Arabieren in die provincie, te veld was getrokken. Ik bleef eenige dagen in zijne legerplaats, en de noodige brieven van aanbeveeling van hem ontvangen hebbende, trok ik over *Taggou-Zainah*, het oude *Diana Veteranorum*, zuidoostwaard, voort, en kwam te *Medrasjem*. Ik vond hier een prachtig gebouw, de begraafplaats van Syphax, en der andere koningen van Numidie. De Arabiers gelooven, dat ook hunne ſchatten nog daar begraven liggen.

In deeze landſtreek trof ik eene horde aan, beſtaande uit lieden, blanker dan de inwooners van eenige gewesten, ten zuiden van Engeland gelegen. Zij hadden rood hair, en blaauwe oogen. Zij zijn een wild en onafhanglijk volk. Men moet hen voorzigtig naderen. Ik werd echter goed van hun ontvangen, en had vrijheid om te doen 't geen mij behaagde. Deeze horde wordt *Neardie* geheeten. Ieder van dezelve had tuſſchen de oogen een Grieksch kruis, met antimonie getekend. Zij zijn *Kabijlen* (6). De Arabiers houden zich gemeenlijk in vlakten onder tenten op; maar dit volk woont, tuſſchen de ber-

(6) De geleerde SHAW houdt de Afrikaanſche horden of ſtammen, welke deezen naam bijzonderlijk draagen, en waarvan de Neardie eene zijn, voor de echte afſtamlingen der oude Afrikaanen, die, bij de laater invallen der Noordſche volken, in het gebergte gevlugt zijn. Indien deeze aanmerking gegrond is, kunnen zij niet als overblijfſels

bergen, in hutten, van klei en ſtroo gemaakt; welken zij *daſjkrus* noemen. Ik vermoed, dat zij een overblijfſel der Vandaalen zijn, die, naar het verhaal van PROCOPIUS, hier een zwaare neerlaag leeden. Zij bekenden, dat hunne voorvaders Chriſtenen waren geweest, en ſcheenen vergenoegder daarover, dan over hunne verbindtenis met de Mooren, met welken zij geſtaadig oorlog voeren.

Dewijl dit de berg *Audus* van PTOLEMEUS is, moet hier ook *Lambeſa* of *Lambeſentium Colonia* geplaatst worden. Honderd opſchriften bevestigen het duidlijk. De plaats heet nu *Tezzoute*. De ruinen der oude ſtad zijn zeer uitgebreid. Zeven poorten derzelve, en groote ſtukken haarer muuren zijn er nog te zien, met fraaie overblijfſels van oude gebouwen. Op den ſluitſteen van den boog der voornaamſte poort is een basrelief, verbeeldende den ſtand-

ſels der Vandaalen, daar de heer BRUCE ze voor houdt, worden aangezien. Blaauwe oogen en bleek *hair* werd, *zekerlijk, voorheen*, meestal voor eene eigenſchap van eenige noordſche Europeesche volken gehouden. Doch, onlangs, heeft men het een, en ander ook onder de zuidlijke inwoners van andere waereldeelen gevonden. Bij voorbeeld, de heer BRUCE zelf, in de kouder gebergten van het Ooſten. *Tijd.* I. 10. 296. SCHOBER en KLEEMAN vonden veele Cirkaſiſche meisjes met blond hair en blaauwe oogen. Onze ſchrijver ſpreekt ook van enkele dergelijke menſchen in Yambo. Zelfs in het vierde waereldeel en in de Zuidzee eilanden hebben de reizigers, deels, blond hair, deels, blaauwe oogen ontdekt. BARBOT zegt van de Galibi's in Guyana: „De vrouwen hebben meestal blaauwe oogen." En kapitein WALLIS van de Otahitiërs: „Hun haif is doorgaans zwart; maar in ſommigen bruin; in ſommigen rood; en in anderen bleek." *Aant. van prof.* BLUMENBACH.

ſtandaard eener Romeinſche legioen, met het opſchrift: *Legio tertia Augusta.*

Hydra aan de linkerhand laatende, kwam ik te *Kasſarien*, de oude *Colonia Scillitana*, daar ik honger en vrees door moest ſtaan. — Ik meende nu *Feriana*, het *Thala* der ouden, te bereiken, en daar ſchatbaare oudheden te vinden; doch ik werd te leur geſteld.

Wijl deeze landſtreeken thans wegens de krijgsonlusten onveilig waren, nam ik mijnen weg oostwaard, en bereikte *Spaitla*, het oude *Suffetula*, in het koningrijk Tunis. Behalve veele opſchriften en ruime bouwvallen, zag ik hier drie tempels, twee van de Korinthiſche, en één' van de Romeinſche orde, allen bijkans nog ongeſchonden. Een fraai en volkomen kapiteel, van de laatstgemelde orde, hier te zien, is het eenig overgebleevene, en een ſchatbaar gedenkſtuk dier orde. Te Spaitla werd ik door eene bende roovers, *Welled Osman* genaamd, ontrust. Zij hielden mij, met mijn reisgenootſchap, opgeſlooten in eene vierkante plaats, bij de drie oude tempels, met hooge muuren omgeeven. Uit hoofde van ons ſchietgeweer waren zij echter nog banger voor ons, dan wij voor hun. Bijkans uitgehongerd, werd ik, na verloop van eenige dagen, verlost door de komst van *Welled Haſſan*, die mij veiligheid en leevensmiddelen aanbragt.

Van Spaitla ging ik over *Dsjilma*, het *Oppidum Chilmanenſe*, naar *Mutsjtar*, het oude *Tucca Terebinthina*. Hier zijn twee triumphboogen, waarvan de grootſte, naar mijnen dunk, in ſmaak, uitvoering en grootheid voor geenen in de waereld behoeft te wijken. Vervolgens kwam ik te *Kisſer*. De gis-

ſing

ſing van den heer SHAW, dat hier de *Colonia Aſſuras* der ouden geweest is, vond ik uit menigvuldige opſchriften, waarvan één op een' fraaien ongeſchonden triumphboog te zien is, eene ontwijfelbaare waarheid te zijn; ook is hier nog een kleine vierkante tempel, waaraan verſcheidene, zeer merkwaardige, werktuigen, tot den offerdienst gebruiklijk, uitgehouwen zijn. — Van Kisſer ging ik, over *Musti* en *Tuberſoke*, weder naar Dugga, en van daar langs de Bagrada naar Tunis te rug.

Mijne andere reis, welke ik door het gebied van Tunis deed, ging over den hoogen berg *Zowan*, daar eene groote waterleiding is, welke Karthago, eertijds, van water voorzag. Voorbij het dorp *Jelloula*, aan den voet der oude bergen *Vaſſaleti* gelegen, kwam ik weder op den weg van Dsjilmá. *Wegens* de ſchoonheden van Spaitla nog niet voldaan, bezocht ik die plaats, op de bekoorlijkſte plek van Barbarije ſtaande, voor de tweedemaal, en zag, *met* verwondering, den aangenaamen ſtroom, die zich hier onder den grond verliest, en niet weder ten voorſchijn komt.

Ik verliet nu mijnen voorigen weg naar Kaſſarien, en kwam te Feriana. In plaats van ſchoone ruïnen, vond ik hier niets dan een bad van zeer warm water, buiten de ſtad. Als iets zeldzaams zag ik, dat eene menigte viſchen, vier duimen lang, en in gedaante naar grondelingen zweemende, zich daarin ophield. Ik was verwonderd, dat zij 'er in leeven konden. Men verhaalde mij, dat zij over dag het ſtroomtje, uit het bad voortvloeiende, een endweegs neer zwommen, en tegens

den nacht in het warmſte en diepſte water van het bad te rug kwamen (7).

Van Feriana reisde ik, zuidoostwaard, naar *Gafſa*, het *Capſa* der ouden; van daar naar *Tozer*, het oude *Tiſurus*, en vervolgens over een groot meir, (het *Meir met baaken* genaamd, omdat de weg, dien men, in het overvaaren, moet houden, door eene rei ſtammen van groote palmboomen aangeweezen wordt, bij de ouden onder den naam van *Palus Tritonidis* bekend) naar *Gabs*, of het oude *Tacape*.

Ik bevond mij nu bij de kleiner *Syrtis*, en zette den weg, noordwaard, langs de kust, voort naar *Inſjilla*, en van daar naar *El Dsjemme*, alwaar een groote ronde ſchouwburg ſtond, welke ten aanzien van den verwoestenden tijd nog geheel zou zijn, zoo niet *Bei Mahomet* vier boogen daarvan in de lucht had

(7) De geleerde heer BLUMENBACH tekent, in zijne aanmerkingen op de reis van BRUCE, bij de Hoogd. overzetting derzelve gevoegd, het volgende aan: „Eene „ waarneeming, die ook reeds in andere waereldeelen „ gemaakt is. Voorbeelden uit Italie, Hongarije, IJsland „ en andere gewesten, brengt de heer VAN HALLER „ bij, *de corp. hum. function. L.* III. *p.* 58. Het merk„ waardigſte en ſterkſte is dat, waarvan de heer SON„ NERAT bericht heeft gegeeven, verhaalende, dat, „ op Manilla, in warme baden van 140°, naar den „ thermometer van FAHRENHEID, en daarboven, vis„ ſchen leeven. Jaa, volgens het zeggen van eenen geest„ lijken aldaar, zelfs in eene heete beek, waarin het „ kwikzilver in den gemelden thermometer tot 184° „ klimt. Zie deszelfs *Voyage à la nouvelle Guinée.* p. 42.

Digitized by Google

had laaten ſpringen, opdat hij den muitenden Arabieren niet tot eene vesting zou dienen. Hij was van onder zoo ingericht, dat hij door middel eener ſluis en waterleiding met water kon gevuld worden, wanneer men watergevechten wilde vertoonen. — Ik bevorderde mijne reis, langs de kust, door een ſchoon olijvenbosch, en kwam behouden te Tunis weder aan.

Niet lang daarna nam ik weder afſcheid van den Bei, en aanvaardde mijne derde en zeer bedenklijke reis, door de woestijn, naar Tripoli. De weg tot Gabs was dezelve, langs welken ik te rug gekomen was. Van daar ging ik naar het eiland *Dsjerba*, het oude *Meninx*, of eiland der *Lotophagi*. — De *Wargumma* en *Noile*, twee groote Arabiſche ſtammen, zijn beheerſchers deezer woestijn. Omtrent vier dagreizen van Tripoli, ontmoette ik eene karavaan, die van Fez en Sus in Marokko, dwars door Afrika, naar Mekka ging; dat is: van de kust des westlijken Oceaans, naar de westkust der Roode zee, in het koningrijk Sennaar (8). Het opperhoofd, of de *Emir Hadsje*, derzelve was de oom des keizers van Marokko. De karavaan beſtond uit omtrent drieduizend man, en, naar men mij zeide, uit twaalf of veertien duizend kemels, deels met waaren, deels met leevensmiddelen voor de bedevaart-

(8) 't Is enkel eene vergisſing, wanneer de heer BRUCE hier zegt, dat de karavaan der bedevaartgangers uit Marokko haaren weg, door Sennaar, naar Mekka neemt. Deeze gaat door Egypte. Maar die karavaanen, welke door Sennaar naar Mekka trekken, komen integendeel uit Nigritie, gelijk de ſchrijver in het tweede deel zijner reize p. 298. zelf getuigt. *Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

vaartgangers, belaaden. Zij waren een armhartige, ongewapende en bloode hoop volks, die, mijne vijftien ruiters in de vroege ſchemering ziende naderen, wegens ſchrik, op het punt waren de vlugt te neemen. Doch, toen zij hoorden, wie wij waren, verdween hunne vrees, en zij werden, naar de wijze der bloodaards, trotsch.

Te *Tripoli* uitgerust zijnde, deed ik een' uitſtap naar *Lebeda*, eertijds *Leptis magna*, drie dagreizen van die ſtad gelegen. Ik vond hier wel veele oude gebouwen; doch allen van ſlechten ſmaak, naar de Doriſche bouworde, en van geene goede evenredigheid, uit de tijden van keizer Aurelianus. Ook waren veelen met zand bedekt. — Onder de regeering van Lodewijk den veertienden, werden zeven groote granietſteenen zuilen van hier naar Frankrijk gebragt, om tot een paleis, welk de koning liet bouwen, gebruikt te worden; de achtſte brak, en de ſtukken liggen nog op de kust.

Van Tripoli voer ik, over den zeeboezem van *Sidra*, eertijds *Syrtis Major* genaamd, naar *Bengazi*, het oude *Berenice*. Ik vond hier den broeder des Bei's van Tripoli, een' man, zoo zwak van ligchaam, als van verſtand. Onder zijn opperbevelhebberſchap was het geheele land in groote verwarring geraakt. — Twee Arabiſche ſtammen hadden de landſtreek, westwaard van de ſtad, van waar de inwooners anders hunne leevensmiddelen kreegen, bemagtigd. En wijl de ſtad, reeds in het voorige jaar, door hongersnood bezocht was geweest, heerschte 'er, thans, het grootſte gebrek. Iederen morgen vond men tien of twaalf dooden op de ſtraaten. Ik haastte mij, deeze tooneelen van ellende te verlaaten. — Ik kreeg van den Bei ver-

Digitized by Google

verlof, mij, verder zuidwaard, onder zulke Arabiſche ſtammen te begeeven, daar men voor den honger meer beveiligd was. Op deezen weg, bezag ik de ruïnen van *Arſinoë* en *Barca*; doch, niets merkwaardigs vindende, zette ik mijne reis naar *Ras Sem*, of de *Verſteende Stad*, voort.

In 't begin deezer eeuw, had *Kaſem Aga*, gezant van Tripoli te Londen, de ongehoordſte leugens aangaande Ras Sem uitgebreid, welke echter, in Engeland, geloof vonden. — De ſtad ligt vijf dagreizen van Bengazi, en heeft geen water, behalve eene bron van zeer onaangenaamen ſmaak, die met aluin bezwangerd ſchijnt te zijn; waarvan daan ook de naam *Ras Sem*, of *Vergiftbron*, wegens haare bitterheid, komt. De eenige overblijfſels beſtaan hier uit een vervallen toren, die waarſchijnlijk van de tijden der Vandaalen is. — Ik was niet zoo gelukkig, dat ik de verſteende mannen, paarden, vrouwen aan de karn, kleine kinderen, katten, honden en muizen vond, welke, gelijk zijne Barbarijſche Excellentie den ridder HANS SLOANE verzekerde, hier te zien waren. — Ik moet echter, om des gezants eer te redden, zeggen, dat hij deeze leugens niet uitgevonden, maar ſlechts voortgeplant heeft. De Arabiers, die mij derwaard verzelden, beweerden hetzelve, tot dat ik 'er aankwam, en mij van de onwaarheid overtuigde. Ik zag wel muizen van eene zonderlinge geſtalte; doch zij waren niets minder dan verſteend, maar zeer vlug, naamlijk, de *dsjerboa*.

Ik kwam nu nader aan de kust, en bereikte *Ptolometa*, eertijds *Ptolemais*. De poorten en muuren der oude ſtad zijn nog hecht en ſterk. Hier is een verbaazende menigte Griekſche opſchriften, en nog

Digitized by Google

een oude tempel, die merkwaardig is, omdat men 'er de oudſte manier der Joniſche bouworde aan ziet. — Ik vond hier een klein Grieksch vaartuig, welk van Lampeduſa, een klein eiland bij Kandia, graanen herwaard gebragt had, en nu weder vertrekken wilde. Teffens vernam ik, dat een magtige ſtam Arabieren, welke de landſtreek tuſſchen deeze ſtad en Alexandrie bewoont, onder elkander in oorlog was, en de karavaan, welke ik ontmoet was, geplonderd had, zoodat de meeſte bedevaartgangers, in de woestijn zonder water verſtrooid, hun leeven verlooren hadden; dat in de ſtad Derna, daar ik meende heen te reizen, hongersnood en pest heerschten; en de boven- en benedenſtad met elkander in oorlog waren. Alle deeze kwaade tidingen deeden mij beſluiten, deeze kust te verlaaten, en aan boord van het Griekſche ſchip te gaan; gelijk eene menigte andere menſchen insgelijks deed.

In 't begin van Herfstmaand des jaars 1768, gingen wij onder zeil. De wind was in 't eerst gunſtig; maar ſloeg ſchielijk tot ſtorm over. Hoe verder wij in zee kwamen, des te meer werd ik van de onervaarenheid van onzen kapitein overtuigd. Toen wij nog niet verre van de kust waren, twee booten nog ſteeds aan het ſchip lagen, en hetzelve ook reeds op eene verborgene klip geſtooten had, begon ik op mijne behoudenis bedacht te zijn. Mijne Ierſche bedienden, die beiden matroozen geweest waren, maakten terſtond de grootſte boot los, en wij begaven ons daarin. Dan, 'er ſprongen ook zoo veele andere lieden in, dat ons vaartuig overlaaden wierd. Wij ſtieten wel, zoo ſchielijk wij konden, van het ſchip af; doch de zee ging zoo hoog, en haare baaren waren

Digitized by Google

ren zoo geweldig, dat wij in het grootſte gevaar waren. Ik had alle mijne kleederen uitgetoogen, en hield alleen eene korte vest en linnen onderbroek aan, en een zijden gordel om het lijf. In het borstzakje der vest had ik een kleine brieventas en mijn horologie.

Naauwlijks waren wij twee bootslengten verre van het ſchip, of eene baar had de boot bijna gevuld. Het gehuil der wanhoop, daarop ontſtaande, was erbarmlijk. Ik zag, dat de volgende baar ons lot zou beſliſſen, en vreezende, dat iemand dier ongelukkigen mij aangrijpen en neêrtrekken mogt, riep ik mijnen bedienden in 't Arabisch en Engelsch toe: „Wij zijn verlooren; die zwemmen „kan, volge mij!" En ik ſprong in zee. Of deeze, of eene volgende baar de boot heeft omgeſlagen, weet ik niet. Ik zocht mij maar, zoo veel mooglijk, van het ſchip te verwijderen. Ik was een ſterk en geoeffend zwemmer, in mijne beste jaaren, zeer gezond, en geſchikt, om allerleie vermoeinis *doorteſtaan*. — Nu had ik een' zwaaren ſtrijd tegen de golven, die mij, nu eens, naar het ſtrand wierpen, en, dan weder, met de branding zeewaard te rug dreeven. Dan, na veele worſtelingen, gelukte het mij, eindelijk, het ſtrand te bereiken; doch alle mijne krachten waren zoo uitgeput, dat ik, waarſchijnlijk, in flaauwte viel; want, van mijne landing af, wist ik, geduurende eenigen tijd, niets van 't geen omtrent mij voorviel.

De Arabiers, welke maar twee kleine mijlen van de kust woonen, kwamen, nu, in menigte, en plonderden het ſchip. Zij bedienden zich daartoe van eene der booten, die aan land was geworpen;

Digitized by Google

ook hadden zij zelven eenige booten. Ik werd door een' heyigen slag, dien ik met eene lanſie, van vooren met ijzer beſlagen, in den nek ontving, uit mijne bedwelming opgewekt. De ſlag veroorzaakte mij zwaare pijn; doch hij geſchiedde toevalliger wijze. Mijne Turkſche kleeding maakte, dat de Arabiers mij voor een' Turk hielden. Mijne kleederen trokken zij mij, onder veel ſlaan, ſtooten en vloeken, uit, en lieten mij naakt liggen.

Na dit voorval, kroop ik naar eenige witte zandheuvels, daar ik mij, vervolgens, zoo veel mooglijk was, verbergde. Dewijl ik naakt was, durfde ik de tenten der vrouwen niet naderen, uit vrees van nog ſlechter behandeling. Terwijl ik hier nog zat, kwam een oud man, met eenige jonge Arabiers bij mij. Ik groette hen met het gewoone *Salam Aleikum*; welk maar één der jongen beantwoordde, en wel in een' toon, als of hij zich over mijne onbeſchaamdheid verwonderde. De oude vroeg mij, of ik een Turk was, en wat ik daar te doen had? Ik zeide, dat ik geen Turk, maar een arm Chriſten arts was, die de waereld doorreisde, ten einde, om Gods wil, goed te doen; ik wilde, thans, naar Griekenland reizen, om daar mijn brood te verdienen; ik klaagde hem, dat ik, bij de ſchipbreuk, alles verlooren had, en deed het in een' zoo weemoedigen toon, dat hij aan de waarheid der zaak niet twijfelen kon. — De Arabier liet mij, terſtond, een' geſcheurden morſigen *barakan* omhangen, en beval mij, in eene tent te gaan, in welker eenen hoek een lange ſpies uitgeſtoken was; 't welk een teken van opperheerſchappij zou zijn.

Ik

Ik ſprak hier den Scheik der horde, die met den Bei van Bengazi en den Scheik van Ptolometa in goede verſtandhouding ſtond. Na veele vraagen, onthaalde hij mij op eene overvloedige avondmaaltijd, waarin ook alle mijne bedienden deelden; want niet een van hun was, bij de ſchipbreuk, verongelukt. — Na een verblijf van twee dagen bij deeze horde, gaf de Scheik mij al het geroofde te rug, en liet mij en mijne diensthooden, op kameelen, naar *Bengazi* brengen, daar ik den volgenden avond aankwam. Niettegenſtaande mijne aangewende moeite, kwam 'er van mijne verloorene tekeningen, papieren en menigvuldige werktuigen, niets te recht.

Ik vond te Bengazi eene kleine Franſche ſloep, welker kapitein, geduurende mijn verblijf, als konſul, te Algiers, dikwijls in die ſtad geweest was, en aldaar verſcheidene gedienſtigheden van mij ontvangen had. Hij betoonde mij nu zijne dankbaarheid daar voor, en bood mij, offchoon hij nog eene laading graanen uit Morea wilde haalen, zoo veel geld aan, als ik noodig had. De haven van Bengazi is zeer vischrijk, zoo dat wij, met een klein net eene groote menigte vingen. Deeze visch ſtrekte ons met azijn, peper en uien tot een goed voedſel; zelfs konden wij nog anderen daarmede geneeren. Wij zochten ook de ongelukkige inwooners te onderrechten, gaven hun bindgaren en hoeken, om zelven visch te vangen; doch zij ſtierven liever van honger, dan dat zij, eene uur na den vloed, op de ſchoonſte visſchen zouden geloerd hebben, offchoon zij veelen zouden hebben kunnen vangen, eer het weder hoog water werd.

Ik zeilde, aan boord deezer Franſche ſloep, met een'

een' gunſtigen wind, van Bengazi, en kwam in vier of vijf dagen te *Kanea*, eene taamlijk bevestigde plaats, aan de westzijde van het eiland *Kandia*. Hier viel ik, wegens mijne ſchipbreuk, bij Ptolometa geleeden, en de gevolgen daarvan, in eene zwaare ziekte; ook was ik van de ſlagen nog niet ten volle herſteld, waarvan ik de merktekenen nog lang behield. — Van hier ſtevende ik naar *Rhodus*, daar ik mijne boeken vond, en van daar naar *Castelroſſo*, een eiland aan de kust van Karamanie, in klein Aſie. Hier kreeg ik bericht, dat 'er, niet verre landwaard in, prachtige ruïnen van oude gebouwen te zien waren; doch mijne aanhoudende zwakheid liet mij niet toe, derwaard te gaan.

Van Castelroſſo, begaf ik mij, over *Cyprus*, naar *Sidon*. Schoon mijne gezondheid nog zwak was, deed ik echter, van daar, kleine reizen, landwaard, in *Syrie*, naar den kant des *Libanons* en *Antilibanons*. Doch, wijl ik geene ſterrekundige werktuigen bij mij had, kon ik geene waarneemingen doen. Ik wil dus, door mijne aantekeningen, deeze inleiding niet, onnoodiger wijze, vergrooten. —

Te Sidon werd ik, door den Engelſchen konſul te *Tripoli*, in Syrie, heer ABBOT, vriendlijk uitgenoodigd, om derwaard te komen. Uit die ſtad, wordt een aanzienlijke handel met ſoda naar de zoutputten bij Palmyra gedreeven. De Scheik van *Kariatien*, eene ſtad, aan de grenzen der woestijn, had met den Basſa van Tripoli een verdrag gemaakt, om hem eene zekere hoeveelheid zoutachtige zeeplanten, ten gebruike der zeepſiederijen, te leveren. Ik haaſte mij, om met den Scheik vriendſchap te maaken; doch zij baatte mij niet, maar bragt mij in gevaar, waarin hij mij niet beſchermen kon.

In

Digitized by Google

In de woestijnen om Palmyra, houden zich twee magtige horden Arabiers op. De eene heet *Annecy*, en is vermaard, dat zij de beste paarden op den aardbodem bezit; de andere, offchoon niet zoo magtig, beftaat echter uit beter krijgsvolk, en wordt *Mowalli* genaamd. De eerften bezitten het land ten zuidwesten, in den rug des Libanons, van Bozra tot Hauran, en zuidwaard tot de grenzen van Steenachtig Arabie en den berg Horeb. De laatften bewoonen de vlakten, oostwaard van Damaskus, tot aan den Euphraat, en voorwaard tot dicht bij Aleppo.

Beide deeze horden hadden noch oorlog, noch vreede met elkander, maar waren echter geene goede vrienden. Dit is eene onaangenaame omftandigheid voor vreemdelingen, wanneer zij met de eene of andere partij iets te doen hebben. Ik vernam *dit van eenen vriend te Hasfia*, daar zich een Scheik ophield, dien ik, door brieven, als een vriend des Basfa van Damaskus, aanbevolen was. *Deeze man weet zijnen invloed te handhaaven*, niet door magt, maar door geduurig eene vrouw te trouwen, die aan eene deezer horden, of aan beiden vermaagfchapt is. Hierdoor is hij in ftaat, om voor de veiligheid der wegen, en bijzonder van dien, langs welken de booden van Konftantinopel naar Egypte gaan, en die aan beide horden toebehoort, te zorgen. Zij woonden, toenmaals, op eenigen afftand van elkander, en plonderden in zwervende partijen rondom Palmyra. Deeze zijn, waarfchijnlijk, die geenen, welken de Engelfche fchrijvers *Wilde Arabiers* noemen; anders weet ik niet, dat de eene horde wilder is, dan de andere; want zij zijn allen wild en woest genoeg. Dit is zeker, dat de jonge Arabiers, waar-

uit

uit de vliegende partijen beſtaan, in de daad zeer wild zijn, zoo lang zij buiten hunne legerplaats rond zwerven; en een vreemdeling, die onvoorziens onder hen vervalt, en 'er met het leeven afkomt, mag zich voor gelukkig houden.

Op mijne terug reis van Haſia, was ik voorneemens, zuidwaard naar Baalbek te gaan; maar, wijl die ſtad, toenmaals, door den Emir *Touſef*, eenen vorst der Druſen, een Heidensch volk op den Libanon, belegerd werd, keerde ik naar Tripoli te rug, en reisde van daar naar Aleppo. Ik nam mijnen weg over het oude *Byblus*, *Latikea*, oudtijds *Laodicea ad mare*, en *Antiochie*; allen plaatſen, die door DRUMMOND, en andere reizigers omſtandig beſchreeven zijn. — Te Aleppo werd ik op nieuw door de koorts, zeer hevig, aangetast; doch ik had het geluk, hier den beroemden Doctor RUSSEL te ontmoeten, door wiens bekwaamheid en bijzondere zorgvuldigheid ik ras weder herſteld werd.

Nadat ik mijne gezondheid weder gekreegen had, was mijne eerſte gedachte de reis naar Palmyra. De Mowalli waren toen niet verre van Aleppo gelegerd. Ik vond gelegenheid, den Scheik deezer horde mijn voorneemen bekend te maaken, en zijne hulp te verzoeken. Hij verzekerde mij, dat de weg noordwaard naar Palmyra langwijlig, bezwaarlijk, onveilig en kostbaar was. Hij kon mij niet raaden, dien thans te kiezen. Hij beloofde mij, dat hij, in het huis van eenen Arabier te *Hamath*, (de noordlijke grenspaal des Heiligen Lands) eenen vriend wilde te rug laaten; wanneer ik dan over eene maand derwaard kwam, en den Arabier vond, kon ik mij gerust op hem verlaaten, verzekerd zijnde, dat hij mij veilig naar Palmyra zou brengen.

Ik

Digitized by Google

Ik ging nu naar Tripoli terug. Op mijne reis derwaard, ſcheelde het niet veel, of ik ware in de rivier *Orontes* verdronken. Eenige Turkomannen weezen mij eene verkeerde plaats aan, verzekerende, dat ik de rivier aldaar veilig doorwaaden kon. Doch niet verre daarin gereeden zijnde, ſtortte ik met mijn paard, en teffens van hetzelve af, in eene diepte. Een getrokken bus of ſchietgeweer, welk ik aan een lederen draagband over den ſchouder had hangen, belemmerde mij zoo zeer in het zwemmen, dat ik zou hebben moeten zinken, zoo ik mij niet nog, bij geluk, in tijds, van hetzelve ontdaan had. Ik en mijn paard zwommen, ieder alleen, naar den tegenovergelegen oever.

Te *Tripoli* gekomen zijnde, reisde ik op den beſtenden tijd naar Hamath, op den halven weg naar Palmyra, trof daar mijnen leidsman aan, en ging met hem naar Hasſia, en verder naar Kariatien, daar ik, tot mijne groote verbaasdheid, twee duizend man van de horde *Annecy* gelegerd vond. Intuſſchen ſcheen de twist tuſſchen deeze horde en de Mowalli bijgelegd te zijn, wijl van iedere horde een bejaard man ons naar Palmyra verzelde. Ook gaven de beide horden ons kameelen, om des te gemaklijker te reizen; en wij kwamen, in éénen dag en twee nachten, de woestijn tuſſchen Kariatien en Palmyra, behouden door.

Kort voor dat wij de prachtige overblijfſels van *Palmyra* in 't gezigt kreegen, moesten wij eenen heuvel van witten groven zandſteen beklimmen. Zoo ras wij den top bereikt hadden, genooten wij het ſchoonſte uitzigt, dat menſchlijke oogen maar kunnen aanſchouwen. De geheele ruime vlakte aan onze voeten ſcheen, met de prachtigſte gebouwen,

zoo

zoo dicht bezet te zijn, als of zij aan elkander lagen, allen van de treflijkſte evenredigheid, ſchoonſte gedaante en witten ſteen, op eenigen afſtand naar marmerſteen gelijkende. Aan het einde ſtond het zonnepaleis; een gebouw, overwaardig om een zoo onvergelijklijk tooneel te ſluiten. — Het was onmooglijk, dat twee perſoonen hier iets van de ontelbaare ſieraaden uittekenen, of het geheele afmeeten konden; ook was dit niet noodig, daar de heer WOOD dit, reeds, ondernomen en met zoo veel roem uitgevoerd had.

Voor mijn vertrek van Palmyra, deed ik, met een quadrant van HADLEY, waarneemingen omtrent de breedte deezer plaats. Het werktuig had, waarſchijnlijk, door de overvoering iets geleeden; want de wijzer ging ongemaklijk en als bij ſprongen, zoo dat ik het niet voor eene volkomene waarneeming wil uitgeeven. Doch, na alle de zorg en naauwkeurigheid, die ik in het werk heb geſteld, geloof ik echter, dat de bepaaling van 33° 58′ voor de breedte van Palmyra, nader bij de waarheid zal komen, dan eenige andere. En wederom, daar de afſtand van Palmyra van de kust (9), in

(9) Zonder 'er gebruik van te willen maaken, of de moeite te neemen, om alle de onnaauwkeurigheden en misſtellingen, welken ik, bij de bearbeidinge deezer verkorting van des heeren J. BRUCES *Travels*, in derzelver *Abkurzung durch* E. W. CUHN, in 1791, in twee deeltjes, in klein Octavo, te *Rinteln*, uitgekomen (dezelve uitgaave, waarvan profeſſor HASSENCAMP, in zijne *Theologiſche Annalen*, met zoo veel roem ſpreekt) of in Hoogduitſche Overzetting van dit werk door

in eene rechte lijn, honderd en zestig Engelsche mijlen bedraagt, en dat merkwaardig voorgebergte op de kust van Syrie, tusschen Byblus en Tripoli, onder den naam van *Theouprosopon* bekend, nagenoeg volkomen west van, of onder denzelven evenwijdigen cirkel met Palmyra ligt, zo houd ik het daarvoor, dat deeze stad, 37° 9′ (oostwaard) van de sterrewacht van Greenwich ligt.

Van

---

door J. J. VOLKMANN, welke in 1790 en 1791 te *Leipzig* ten voorschijn is gekomen, ontdekt heb, of nog mogt ontdekken, den Nederduitschen Leezer mede te deelen, of 'er hem mede lastig te vallen; daar het hem geene nuttigheid kan aanbrengen; kon ik echter niet nalaaten, de twee misslagen, door beide die heeren, in deeze afdeeling begaan, tot een enkel staaltje, hier bij te brengen. 1. Het gebrek, dat de heer BRUCE aan zijnen quadrant waarnam, drukken zij beiden op deeze wijze uit: „*weil „der zeiger ruckweise gieng*;" dat is: „*wijl de wijzer rug„waard ging.*" Voorwaar wel een groot gebrek! En dan nog te durven zeggen, dat de waarneeming, met zoo een volstrekt onbruikbaar werktuig genomen, alle de voorgaanden in naauwkeurigheid overtreft! luidt zeer vreemd. Ondertusschen heeft de heer BRUCE dit ook niet gezegd. Hij schrift: *as the index went unpleasantly, and as it were by starts.* Hoe men zulks door *rugwaard te gaan* heeft kunnen vertaalen, begrijp ik niet, daar het, integendeel, het bovengemelde idee duidlijk insluit. 2. En bij de bepaaling van den afstand van Palmyra van honderd en zestig Engelsche mijlen, hadden beiden *van de kust* uitgelaaten; 't welk den zin ten eenenmaal onverstaanbaar maakte. Ik zou hieruit bijkans besluiten, dat de gemelde *Abkurzung* van BRUCE's Reizen, voornaamlijk, volgens de Hoogduitsche Overzetting gemaakt is; 't welk geenzins tot lof derzelve strekt. *Anm. des* NEDERD. UITG.

* * *

Van Palmyra reisde ik naar Baalbek, omtrent honderd en dertig mijlen van daar gelegen. Ik kwam 'er op denzelven dag aan, toen mijn vriend, Emir Youſef, de ſtad veroverd en de regeering veranderd hebbende, weder van daar vertrok.

Baalbek heeft eene aangenaame ligging, in eene vlakte, westwaard van den Antilibanon, met overvloed van water en veele tuinen. Het ligt omtrent vijftig mijlen van Hasſia, en dertig van de naaſte zeekust, of het oude *Byblus*. Het binnenſte van den grooten tempel te Baalbek, dien men meent der zonne toegewijd te zijn, overtreft alles, wat men te Palmyra aantreft, jaa, al het beeldhouwerswerk, dat ik ooit in ſteen gezien heb.

Uit nieuwsgierigheid reisde ik voorbij *Tyrus*, en vond de droevige voorzegging, EZECH. XXVI: 4, 5, vervuld, naamlijk: dat *Tyrus*, die koningin der ſteden, *een gladde ſteenrots, tot uitſpreiding van netten*, zou worden. Een paar arme visſchers met geringe netten hadden juist hun werk, met ſlecht gevolg, verricht. Onder belofte, dat ik hunne netten wilde betaalen, overreedde ik hen, dezelven uittewerpen op die plaatſen, alwaar, volgens hun zeggen, ſchulpvisſchen konden gevangen worden, in hoop, of zij veelligt eene van die vermaarde purperſlakken mogten ophaalen. Doch het gelukte niet; en hierin was ik veelligt zoo gelukkig, als de oude visſchers ooit geweest zijn. De purperſlak van Tyrus ſchijnt maar een voorgeeven geweest te zijn, om hunne kennis van de cochenille te verbergen (10): want,

(10) De heer BLUMENBACH maakt hierop de volgende aantekening: „ Deeze inval van den heer BRUCE „ is

want, had hunne verwerij enkel van de purperſlak afgehangen, dan zouden zij, wanneer ook ge-

---

„ is al te gewaagd, om in ernst wederlegd te worden. „ Hoe was het hem mooglijk, dit Mexikaansch inſekt in „ Tyrus te vermoeden, en, daarentegen, van alle de „ naauwkeurige, omſtandige berichten der ouden, aan„ gaande de viſcherij en het gebruik der purperſlakken, „ onkundig te zijn! Met zijne gewoone vlijt heeft de „ heer profeſſor SCHNEIDER de hiſtorie deezer gewig„ tige verwerij der ouden, in zijne bijvoegſels bij ULLOA's „ *reis naar Zuid-Amerika*, B. II. p. 377. enz. [der Hoogd. „ Overzetting] opgehelderd. — Men vergelijke hier„ mede de zeer volledige opgaaf van de plaatſen der ou„ den nopens dit onderwerp, in PASCHALIS AMATII „ *libello de reſtitutione purpurarum*; waarvan de laatſte uit„ gaaf in 1784, te Ceſena, in groot quarto, uitgekomen „ is. Bij dezelve is gevoegd des geleerden Venetiaanſchen „ apothekars JOH. BAPT. CAPELLI *diſſ. de antiqua & „ nupera purpura*, met aanmerkingen van AMATI."

De heer GMELIN voegt er in zijne *Aanmerkingen* op J. BRUCE's *Reiſen nach Abyſſinien*, p. 7. en 8. nog bij: „ Kan niet het ſtrand langs deeze kust, ſedert eeuwen, „ door natuur en kunst veranderd zijn; en is het niet, „ wanneer men volgens zekere blijken oordeelen wil, in „ de daad veranderd? En konden dus niet, zoo als wij „ dikwijls gelijke gevolgen uit gelijke gebeurenisſen zien „ ontſtaan, bewooners deezer zee, die voorheen hier „ zeer gemeen waren, deels daardoor, deels door het „ menigvuldig gebruik, welk men van hun maakte, ver„ looren, ten minſte uit deeze ſtreeken vertrokken zijn? „ Hoe kon de heer BRUCE zich ook verbeelden, dat de „ Tyriers hunne purperſlak, ſlechts voor hunne ſtads poor„ ten, ſlechts op hunne kust, verſameld hebben; daar

geheel Tyrus gevischt had, geene twintig ellen in het jaar geverfd hebben.

Bij

„ zij, ten tijde van hunnen bloeienden koophandel, alle „ de zeeën en kusten bezochten? De heer FORSKAL, „ reisgenoot van den heer NIEBUHR, vond de ei„ genlijke purperſlak, *murex ramoſus*, op de Arabiſche „ kust; volgens zijne *deſcript. animalium &c.* p. XXXIV."

In het meergemelde *Aanhangſel*, vindt men bl. 92-95, omtrent dit belangrijk ſtuk, nog de volgende gewigtige aantekening, welke hier verdient geplaatst te worden. De naam des ſchrijvers is 'er niet bijgevoegd; 't welk hij anders wel had moogen doen.

„'t Was te veel verwacht, dat een paar onkundige Tyriſche viſchers, met hunne armhartige netten, terſtond eene purperſlak zouden ophaalen. Zonderling is het beſluit, welk de heer BRUCE daaruit opmaakt: dat de oude purperviſchers te Tyrus niet gelukkiger mogten geweest zijn; en dat de purperſlak zelfs wel een bloot voorgeeven der Tyriers ſchijnt geweest te zijn, om hunne kennis nopens de cochenille te verbergen. —— Deeze laatſte onderſtelling, en de berekening, dat, wanneer ook geheel Tyrus gevischt had, men geene twintig ellen in 't jaar zou geverfd hebben, zijn de ſterkſte bewijzen van de grootſte onkunde in de geſchiedenis der oudheid. De volgende aanmerkingen zullen dit in het helderst licht ſtellen."

„I. Vooreerst, is het eene groote vraag: of op de bloote onbeſtemde verklaaring van ſommige onkundige viſchers, dat juist omtrent deeze plaats ſchulpviſchen gevangen werden, iets met grond mag gebouwd worden? En, wanneer dat ook plaats had, berust het nog ſteeds op

tijd

Bij mijne terugkomst in Sidon, vond ik daar brieven uit Europa, en vernam, dat mijn vriend, Dr. RUS-

---

tijd en omſtandigheden, op toeval, op ervarenheid of onervarenheid der visſchers, en op de geſteldheid hunner werktuigen, of zij het geluk zouden hebben, om aan de verwachting te beantwoorden."

„II. In de tweede plaats, wanneer de heer BRUCE, die het aanweezen der purperſlak, welker geſlacht en ſoorten den liefhebberen der natuurlijke historie nu naauwkeuriger bekend zijn, bijkans in 't geheel in twijfel ſchijnt te trekken, van eene ongelooflijke ſchaarschheid deezer ſchulpvisſchen zoo nadruklijk ſpreekt; dan moet hij het zich echter wel laaten gevallen, dat wij hem, in deezen, de getuignisſen der oudheid tegenwerpen. Wanneer wij PLINIUS leezen, ſchijnt het, als of het eerst in deeze eeuw voor den heer BRUCE voorbehouden geweest ware, ons aangaande de ongelooflijke ſchaarschheid der purperſlakken in de oude tijden te onderrichten. Dan, het is jammer, dat wij zoo veele redenen hebben, om in geene zaaken omtrent nieuwopkomende leeraars ongeloovіger te zijn, dan in zaaken, de oudheden betreffende, waarin het eenig en alleen op getuignisſen der oudheid aankomt. De ouden zeggen niet eens met een enkel woord, dat men het zap der purperſlak, om het te vermenigvuldigen, met *coccus*, of *hermes*, verbasterd hebbe. Dit alleen zegt PLINIUS met duidlijke woorden: dat de ſtoffen, met *coccus* geverfd, ſomtijds, om hunne verf te verbeteren, nog ten laatſte eens in Tyrisch purper hebben moeten gedoopt worden. — Bij deeze omſtandigheden zal men, onzes bedunkens, niet onduidlijk kunnen waarneemen, dat de verf der purperſlakken in eene genoegzaame menigte kon bereid worden, en dat dus die ongelooflijke ſchaarschheid van het ſchulpdier zelf, welke de

RUSSEL, mij, uit Londen, een voortreffelijk ſpiegelteleskoop, twee voet wijd, en een achromatisch tes-

---

heer BRUCE ons wil diets maaken, in 't geheel niet blijkt. — Wij hebben des te minder grond, om zijne onderſtelling aan te neemen, dewijl het naar het getuigenis der ouden, en het onderzoek van verſcheidene nieuweren zeker is, dat tot het purperverwen niet eene ſoort van zeeſchulp, maar veelerleie ſoorten van *murex* gebruikt werden, en dat men deeze ſoorten van *murex* niet veelligt, alleen en met uitſluiting, in de ſtreek van Tyrus, maar op verſcheidene plaatſen der Middelandſche zee, aan de Afrikaanſche en Europeeſche kusten derzelve, viſchte."

„ III. De derde bijzonderheid, welke wij den heer BRUCE kunnen tegenwerpen, is de uitgemaakte weezenlijke verſcheidenheid des Tyriſchen purpers van alle dergelijke roode kleuren der oude en nieuwe verwerijen. De kleur, welke het Tyrisch of Phenicisch purper, volgens de eenpaarige opgaaf der ouden, had, ſtak, tegen de eigenlijke kleur des *hermes* of *coccus* en der *cochenille*, zoo zeer af, dat de gemelde onderſtelling, zelfs van deezen kant beſchouwd, gantsch verwerplijk wordt. — Het *purper* was drievouwig. — Eene ſoort was van eene donkerroode kleur, die nabij het violet kwam; of, gelijk HURT zich niet onbillijk uitdrukt, naar die kleur zweemde, welke men naar gedroogde roozen, *roſe ſeche*, benoemt, en naar die geene geleek, welke de bladen van wijnſtokken aanneemen, wanneer zij dreigen afteevallen; dus bijkans dezelve met die kleur, welke men aan de binnenſte ſtreepen van den regenboog waarneemt. — Eene andere ſoort, welke het hoogst geacht werd, was van eene nog hooger roode kleur, gelijk oſſenbloed, of over 't algemeen geronnen bloed. *Laus ei ſumma*, zegt PLINIUS, *in colore ſan-*

leskoop van DOLLOND, in deugdzaamheid aan een ſpiegelteleskoop van drie voet bijna gelijk, met een voetgeſtel, uit ſamengeſchroefde ſtaven beſtaande, gezonden had. — Met deeze beide werktuigen, en het beweegbaar quadrant, welk mij, door de voorſpraak van den graaf DE BUFFON, op bevel van koning LODEWYK den vijftienden van Frankrijk, uit de

---

ſanguinis concreti; — en CASSIODORUS beſchrijft ze door *obſcuritas rubens, nigredo ſanguinea.* — De derde ſoort was helder, maar in verre na nog niet naar het ſcharlaken gelijkende. Deeze ſoort werd minder geacht. — Deeze verſcheidenheden van het purper hadden haaren grond, deels, in de gebruikte menigte van het purperſlakkenbloed, deels in de toebereiding, en geſteldheid, en maat der inmengſelen. — Het eigenlijke purper, het mogt dan van de eerſte of tweede ſoort zijn, was dus van eene donkerroode kleur. Het ſcharlaken, daar en tegen, of *coccus*, was ligtrood en vurig. — Waarſchijnlijk, zou de *cochenille*, of het karmozijn, het naast bij het waare purper komen."

„IV. Dan, in de vierde plaats, is het niet aan den minſten twijfel onderworpen, dat de ontdekking van het gebruik des *coccus* niet eens tot die tijden opklimt, in welken, volgens een algemeen getuignis der oude ſchrijveren, de Tyriers of Phenicíers bereids purper verfden; en dat de cochenille eene nog veel laatere uitvinding en eene zaak is, die den ouden gantſchlijk onbekend was."

„V. Dat, eindelijk, het purper der ouden niet de *coccus*, of het ſcharlaken der ouden, ik laat ſtaan de kochenille of karmozijnkleur geweest zij, blijkt duidlijk uit het eenſtemmig taalgebruik der oude ſchrijveren. De purperverwige kleederen heeten bij hen *veſtes conchyliatæ*."

Digitized by Google

de koninglijke krijgsäkademie van Marſeille, gezonden werd, en dat ik te Alexandrie ontving, heb ik de geheele reis volbragt. Ik bezit ze zelfs nog in den besten ſtaat; 't welk zoo veel te meer te verwonderen is, omdat, volgens het bericht der meeſte reizigers, metaalen ſpiegels, binnen de keerkringen, zoo zeer aan den roest onderhevig zijn, dat zij, na eenige waarneemingen, in of nabij het zenith gedaan, onbruikbaar worden. — Van Parijs kreeg ik ook een' tijdmeeter en een horologie met een' ſekondenwijzer. Alle deeze omſtandigheden verſterkten mij in mijn voorneemen, om mij van Sidon naar Egypte te begeeven.

Ik had nu de bouwkunde in haare volkomenheid en in haar verval gezien; maar ik wilde ze ook in haaren oorſprong onderzoeken, en daartoe was eene reis naar Egypte noodig.

Norden, Pococke, en andere reizigers, hadden goede berichten aangaande de Egyptiſche bouwkunde, de grootte hunner tempelen, derzelver bouwſtoffen, beeldſpraaken, vergulдſel, ſchildering en den ſtaat, waarin dit alles tegenwoordig nog gevonden wordt, gegeeven. Doch ik hield mij verzekerd, dat er, vooral ten aanzien der eerſte evenredigheden hunner pijlaaren, en der ſamenſtelling hunner grondtekeningen, nog wel iets te leeren was. Bijzonder ſcheen mij de ſtad Dendera, het oude *Tentyra*, nog veele ſtof daartoe aan de hand te zullen geeven. Ik had bereids veele waarneemingen over de voortgangen der Griekſche en Romeinſche bouwkunde in verſcheidene tijdperken verſameld, en genomen van voorbeelden, welken ik zelf gemeeten had. Ik was van meening, en ben het nog, dat, wanneer wij onzen ſmaak voor de bouwkunde der

der ouden enkel naar voorbeelden, in Italie te vinden, wilden vormen, dezelve niet veel daarbij zou winnen. Naar mijnen dunk, was 'er, in Egypte, nog veel, de evenredigheden en de uitvoering betreffende, onnagevorscht gelaaten, welk ik besloot te onderzoeken. Het gevolg van dit alles was de reis zelve, welke in dit werk beschreeven wordt.

III. Nog ben ik, volgens mijne belofte, den leezer schuldig, reden te geeven, waarom de uitgaaf mijner reisbeschrijving zoo lang vertraagd is. — Ik reisde in Abysinie, een land, waar, toenmaals, burgeroorlogen, rooverijen, gewelddaadigheden en eene volkomen regeeringloosheid plaats hadden. — Mijne brieven moesten door verre wegen en schriklijke woestijnen gaan. Wie kan zich nu nog verwonderen, dat men, in langen tijd, niets van mij hoorde in Europa. Een enkele brief, met een handschrift wegens eene som gelds, te Gondar, van eenen Griek geleend, kwam behouden tot Kairo; alle de anderen gingen verlooren. Mijne vrienden in Engeland hielden mij voor dood; mijn vermoogen scheen dus zonder eigenaar te zijn; en werd, wijl mijn dood bezwaarlijk te bewijzen was, den geenen gemeenschaplijk overgelaaten, wier recht zich niet verder, dan tot het kortstondig bezit van dien tijd, uitstrekte. — Ik werd, door dit middel, bij mijne terugkomst, in eene menigte pleitgedingen ingewikkeld, van welken één tien jaaren duurde, en anderen nog niet geëindigd zijn. — De boosaartige koorts, welke ik mij, te Bengazi, op den hals haalde, was zoo ingeworteld, dat zij, meer dan zestien jaaren lang, somtijds wederkwam, en alle aangewende hulpmiddelen hardnekkig tegenstond. — Mijne echtgenoote werd door eene uitteerende ziekte overvallen. Ik was verpligt,

Digitized by Google

geſtaadig voor haar te zorgen, en, nadat ik negen jaaren lang in bekommering voor haar geleefd had, bragt de ziekte haar, in 1784, in vroegen ouderdom, in het graf.

Liefde tot eenzaamheid is altijd het gevolg van droefheid, en van deeze omſtandigheid bedienden zich mijne vrienden, om mij aan te ſpooren, ten einde ik mij, na zoo veele gevaaren doorgeſtaan te hebben, door een ongeluk, waaraan alle menſchen bloot geſteld zijn, niet zou laaten overwinnen, en daardoor de verwachting niet te leur ſtelde, welke ik, voorheen, van mijn best en onverſchrokken karakter gegeeven had. En onder deezen, heeft de waereld de bekendmaaking van mijn werk, indien het anders eenige verdienſten heeft, bijzonder aan het verzoek, en de hulp, en den raad van den braven heer DAINES BARRINGTON, met wien ik, van mijne ſchooljaaren af, eene onafgebroken vriendſchap onderhouden heb, te danken.

Ook is 'er, ſedert het beſluit genomen was, niet veel tijd verſtreken. Aan ſtof, op de plaats zelve verſameld, ontbrak het niet. Zelden verſchoof ik de aantekening van het voorgevallene tot den volgenden dag. Wanneer geſprekken of bewijzen moesten bijgebragt worden, kan ik mijnen leezer verzekeren, dat zij dikwijls eenige oogenblikken daarna ter neergeſteld wierden (11).

IV. Ein-

(11) Eer wij tot het uittrekſel zelf uit JAMES BRUCE's *travels* overgaan, zal het niet ongevoeglijk zijn, eerst nog met een woord eene tegenwerping, door ſommigen tegen zijne reis, over 't algemeen beſchouwd, gemaakt, voorteſtellen en wegteruimen.

De reis van den heer BRUCE, lang aangekondigd, lang ver-

IV. Eindelijk zal ik, in deeze Inleiding, nog, voor zoo verre het noodig is, moeten antwoorden op

verwacht, was, eindelijk, pas ten voorschijn gekomen, of zij verwekte eene opmerkzaamheid, en werd met eene deelneeming ontvangen, die aan weinige werken van deezen aart gebeurt. Men deelde ze, als om strijd, in overzettingen, uittrekfels en tijdschriften, mede, en las ze met groote begeerte. — Terwijl eenigen de nieuwe berichten en ophelderingen der oudheid met verwondering ontvingen, leiden anderen, die het werk geleezen hadden, hetzelve grootdeels met zulk ongeloof uit de hand, dat zij het meer voor een' reisroman, dan voor eene reisbeschrijving hielden. — Men ging zelfs zoo verre, dat men twijfelde, of BRUCE wel ooit in Abysinie geweest was.

Deeze verdenking, zoo zeer tot oneer van den beroemden reiziger strekkende, dat hij ze liever met verontwaardiging wilde verachten, dan ze zelfs met den minsten trek opzetlijk wederleggen, zullen wij hier kortlijk afwenden.

De volgende bijzonderheden, meer dan genoegzaam, om het bedoelde oogmerk te bereiken, weet men met volle zekerheid.

In 1764 kreeg de heer BRUCE, tot dien tijd Britsch konsul te Algiers, verlof, om langs de kust van Noord-Afrika eene reis te doen, voornaamlijk geschikt, ten einde de bouwkunde der ouden uit de prachtige overblijffels derzelve optehelderen. Hij leed op dezelve schaipbreuk, verloor zijne wiskundige werktuigen, doch ontving, op voorspraak van de Fransche akademie der weetenschappen, wederom een' quadrant, om zijne reis naar Abysinie te beter te kunnen onderneemen.

Hij was hierop in 1768, in Fransche en Engelsche huizen te Aleppo, en wenschte te Sidon vraagen van geleerde vrienden over Abysinie te ontvangen; doch die hem daar niet meer aantroffen.

De heer NEWLAND heeft zich, in zijne kaart van de Rooze zee, van de waarneeming van den heer BRUCE over de zeehaven van Dsjidda, met vrucht bediend.

Den

op deeze vraagen: — Waar kreeg de reiziger geld genoeg, tot onderhoud voor zich en voor tien men-

---

Den vijftienden van Louwmaand des jaars 1769, kreeg de heer DALRYMPLE eene waarneeming, door onzen reiziger in Abysſinie gemaakt.

Tuſchen den tienden van Louwmaand deszelven jaars, en den vijfden van Wijnmaand des jaars 1772, heeft de koninglijke wiskunſtenaar te Greenwich, van den heer BRUCE, verſcheidene ſterrekundige en andere waarneemingen, allen tuſchen den dertigſten en acht en dertigſten graad der oostlijke lengte van Greenwich, en den twaalfden en acht en twintigſten graad der noordlijke breedte gedaan, ontvangen en getoetst.

Den vijftienden van Louwmaand des jaars 1773, kwam de heer BRUCE met eenen Griekſchen dienstknecht MICHAËL, wiens verhaal met de berichten van zijnen heer, bijzonder ook aangaande de reis naar de bronnen des Nijls, overeenſtemden, te Kairo; alwaar de heer ANTES hem, geduurende vier maanden, door veele, voor zijne zending zeer belangrijke geſprekken, met hem gehouden, leerde kennen. — Deeze geweezen zendeling der broedergemeente was, terwijl men deeze berichten verſamelde, na een elfjaarig verblijf in Kairo, juist in Engeland, te Fulnek, bij Leeds, woonachtig, en wist ook, uit Abysſinie zelve, meer berichten aangaande den heer BRUCE, door oogge-tuigen, welke deels wisſels van hem van daar naar Kairo bragten, deels anders hem daar gezien, zelfs met hem onder den naam, MAALIM JAKUBE, dat is, *Doctor Jakobs* omgang gehad, en nu ook te Kairo Abysſinisch met hem ſpraken. — Hij wist ook van de Franciskaner monniken te Esne, dicht bij Asſouan, de uiterſte ſtad in Opper-Egypte, dat de heer BRUCE zijne terug reis door de Nubiſche woestijn genomen had.

Eindelijk heeft men aangemerkt, dat het den heer BRUCE noch aan de noodige kosten tot zulk een onderneeming, noch aan moed en werkzaamheid daartoe ontbreekt; dat hij

menſchen, op eene zoo lange reis? — Hoe was hij in ſtaat, het voordeelig karakter van eenen arts niet te achten, en zich daardoor noch geld, noch beſcherming de bezorgen? — Hoe maakte hij het, dat hij, te Gondar, tegen de gewoonte van andere reizigers, zijne onafhanglijkheid en gelijkheid, zelfs ten hove, behield? — Ik zal met genoegen, en, zoo ik hoop, voldoende hierop antwoorden.

Al wie ook nog zoo weinig onderrecht en beſchaafd is, heeft echter altijd een groot overwigt over ruuwe natien, en bij zulke gelegenheden ondervindt men eerst de groote voordeelen der opvoeding. Herbergzaamheid is eene deugd van barbaaren, naar maate zij ruuw en onbeſchaafd zijn. Het was ſtaatkunde en overleg, dat ik mijne onafhanglijkheid in Abyſſinie zocht ſtaande te houden. De ſlechte bejegening, welke andere reizigers in Abyſſinie ondervonden hadden, ontſtond uit de geringe meening, welke men van hunnen perſoon had. — Dewijl ik naar een hof reisde, daar een groot koning, door prachtige tijtels onderſcheiden, zijn verblijf hield, en wiens

---

hij ook eene groote vaardigheid, om taalen te leeren, bezit; wiskundige werktuigen weet te gebruiken; de tekenkunst en dergelijke meer verſtaat.

Hier komt nog bij het getuignis van den preſident eener geleerde maatſchappij in Bengalen, heer WILLIAM JONES, die, in Calcutta, met een gebooren Abyſſinier over eenen Doctor-Jakob, waarſchijnlijk den heer JAKOB BRUCE, omſtandig geſprooken, en een loflijk bericht nopens hem van denzelven ontvangen heeft; welk profeſſor BLUMENBACH, uit het eerſte deel der *Aſiatick Reſearches*, in zijne voorreede, voor het eerſte deel der Hoogduitſche vertaaling van BRUCE's reizen geheel overgenomen heeft. *Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

wiens troon door eene menigte edellieden, ieverzuchtig op hunnen adeldom en eer, omgeeven was, besloot ik tot een tegengesteld gedrag, en zocht, ootmoed en onderwerping, zoo veel mooglijk, te mijden. In den firman, die de Britsche gezant, te Konstantinopel, bij den Turkschen keizer, voor mij uitgewerkt had, werd mij de tijtel van *Bei Adzé*, dat is, een edelen Engelschman, gegeeven, en 'er was uitdruklijk bijgevoegd, dat ik in dienst des konings van Engeland was. In de menigvuldige brieven van aanbeveeling, welken ik van Kairo en Dsjidda mede nam, was dit, insgelijks, duidlijk aangemerkt. Ik was daarin geschilderd als een man, die tot hen kwam, niet om bijstand te zoeken, maar die zelf groot vermoogen bezat, en niets meer begeerde, dan veiligheid en bescherming voor zijn persoon. Dezelve brieven gaven ook te kennen, dat ik een arts was, doch niet zoodaanig een, die zijne kunst voor geld oeffende, maar de kranken enkel uit vreeze voor God en liefde voor den naasten genas.

Ik zocht mij overal zoo te gedraagen, dat ik het scheen te verdienen, den gemeenzaamen omgang van hunnen voornaamen adel te genieten, en een vreemd gast van hunnen koning te zijn. Met een woord: ik was arts in de stad, krijgsman in het veld, en overal hoveling. Een karakter, daar eene soort van achting mede verbonden is. In geene weetenschappen kon ik mij met hun vergelijken, want zij hadden geene. Van de muziek verstaan zij iets. In eeten en drinken overtroffen zij mij grootlijks.

In de kunst van te paard te rijden, handhaafde ik mijnen rang over hen met opzet. Gedurende mijn

mijn lang verblijf onder de Arabiers, had ik eene bijzondere vaardigheid in het beſtier van paarden verworven. Ik had mijn eigen zadel en toom, en kocht een paard naar mijnen zin, welk ik zorgvuldig bereed. De Abyſſiniers zijn de ſlechtſte ruiters der waereld. Zij hebben ook ſlechte paarden, die met onze zoogenaamde *galloways* uit Schotland en Wales niet eens te vergelijken zijn. Hun paardetuig is nog ſlechter. Zij weeten geen ſchietgeweer te paard te gebruiken. —— Een geweer met twee loopen hadden zij nooit gezien; ook wisten zij niet, dat men met zoo een geweer ſlechts twee ſchooten doen, maar meenden, dat men 'er beſtendig mede vuuren kon. Dit alles gaf mij een grooten voorrang boven hen.

Hier kwam nog bij, dat ik in mijnen besten leeftijd, en van geene onaangenaame geſtalte was. Ik had ook een goeden ſmaak, om mij net te kleeden. De taal des lands ſprak ik vaardig. De genegenheid van het ſchoone geſlacht zocht ik door een beſchieiden en eerbiedig gedrag te winnen. Daardoor verkreeg ik, in korten tijd, een groote onderſteuning ten hove. Jaloersheid kennen de Abyſſiniers niet, maar zij zijn integendeel zeer onverſchillig.

Met geld was ik rijklijk voorzien. Bij den ſtadhouder van Dsjidda had ik crediet tot de ſom van vierhonderd ponden ſterlings toe; en ook nog bij een' Turkſchen koopman. Insgelijks was ik den eerſten ſtaatsdienaar des Sjerifs van Mekka, METIKAL Aga, aanbevolen. Bij goed overleg was dit reeds genoegzaam. En wanneer ik kapiteins van Engelſche Oostindiſche ſchepen aantrof, onderſteunden zij mij rijklijk, doordien zij grootlijks wenschten, mijne reis te bevorderen. Ik wil echter niet ontkennen, dat het mij

mij nimmer aan hulp ontbrooken heeft; doch het was enkel uit verzuim, dat ik niet bijtijds daarvoor gezorgd had; of, wanneer de Mohammedaansche kooplieden afweezig waren. Bij die gelegenheden nam ik mijne toevlugt, voornaamlijk, tot de Grieken. Deeze overvloed ſtelde mij in ſtaat, om ſteeds op gelijken voet te leeven.

Kwakzalvers kunstgreepen, bij voorbeeld, voetzoekers, vuurpijlen enz. te maaken, werden hier hooggeacht. Indien ik laag genoeg geweest was, die te oeffenen, zou ik groote voordeelen hebben kunnen behaalen. Men zou mij ook niet hebben laaten vertrekken, indien mij niet eene onweerſtaanbare zucht naar mijn vaderland overvallen, en mijne gezondheid ten eenemaal gekrenkt was. En, desniettegenſtaande kreeg ik geen verlof, om Abyſſinie te verlaaten, dan onder plechtige belofte van te zullen wederkomen.

Intuſſchen had deeze mijne leevenswijs ook haare nadeelen. Te Gondar beveiligde mijne onafhanglijkheid mij tegen de laagen der prieſteren. Te Maſuah was ik 'er bijkans om vermoord; en te Sennaar had het mij, nagenoeg, het leeven gekost, was ik niet zoo voorzigtig geweest, mijne onafhanglijkheid bij tijds te verlaaten. — Dan de Godlijke Voorzienigheid en de bewaaring des Hemels was mijne voornaame beſcherming. Op mijne ondervinding maak ik zoo weinig ſtaat, dat ik overtuigd ben, dat, wanneer ik dezelve reis nog eens zou doen, zij mij niets baaten, en mij bezwaarlijk verhinderen zou, even zoo ellendig, als tot hiertoe anderen, om te komen, offchoon veelligt op eene andere wijze.

JA-

Digitized by Google

VOORREEDE

VAN DEN SCHRIJVER DER VERKORTING

DER REIZEN

VAN

JAMES BRUCE.

Onder alle de landen der zoogenaamde oude waereld zijn 'er geene, welke langer onbekend zijn gebleeven, dan de binnenlanden van Afrika, dan Abyssinie, en zijne omliggende gewesten. Zelfs Amerika, of de nieuwe waereld, schoon eerst in 't laatst der vijftiende eeuw, in den jaare 1497, door CHRISTOFFEL COLUMBUS ontdekt, is, ten minste voor verre het aanmerklijkste gedeelte zijner uitgestrektheid, veel vroeger bekend geworden. — Over deeze onze langduurige onkunde hopens de gemelde binnenlanden van Afrika, moet men zich des te meer verwonderen; nademaal in dat zelve waereldddeel, behalve anderen, bijzonder het Egyptische rijk, buiten alle tegenspraak, een van de oudste, rijkste en magtigste koningrijken, daar de gedenkboeken der eeuwen melding van maaken, geweest was. Wijl dit rijk zich, van de kust der

Digitized by Google

Middelandſche zee, langs de vermaardſte aller rivieren, den Nijl, bijkans twee honderd uuren verre, regelrecht zuidwaard, uitſtrekte, en nog uitſtrekt, had men van daar de beste gelegenheid, om het oude, groote en belangrijke Abyſſiniſche koningrijk te leeren kennen.

Het komt mij niet onwaarſchijnlijk voor, dat de oudſte Egyptenaars van die binnenlanden van Afrika, en bijzonder van Abyſſinie, kennis zullen gehad hebben. En, wanneer men aan den uitgebreiden koophandel, dien de Herders, volgens de onderſtelling van onzen JAMES BRUCE, welke, in deeze zelve reis, bijkans ongeloofljke bijzonderheden daarvan heeft ter neder geſteld, in de vroegſte tijden, tot in de binnenſte gewesten van Afrika, zouden gedreeven hebben, — wanneer men, zeg ik, geloof daaraan mag ſlaan, is dezelve, veelligt, niet gering geweest. Dit komt mij nog te waarſchijnlijker voor, wanneer ik bezef, dat de koningen der oude Egyptenaaren niet zelden zeer oorlogzuchtig waren; dat zij hunne zegevierende wapenen wijd en zijd rondzwaaiden; — dat zij met de wijduitgeſtrektſte ſtaarkundige ontwerpen ſteeds zwanger gingen, — waarvan de oudheid ons verbaazende gebeurenisſen, bij voorbeeld ten aanzien van koning SESOSTRIS, en anderen, heeft nagelaaten; en — dat zij, derhalve, 't zij door vrees genoopt, 't zij door hoop opgewonden, elk hunne poogingen in 't werk zul-

zullen gesteld hebben, om van de gewesten, met het hunne, offchoon op eenen verren afstand, echter op hetzelve vaste land gelegen, genoegzaame kennis te bekomen.

Wanneer ik alle deeze omstandigheden te samen neem, twijfel ik bijkans niet, of Abyssinie en de overige binnenlanden van Afrika, zijn, oudrijds, bij voorbeeld, den Egyptenaaren, zeer wel bekend geweest. — Nogthans is 't er niets echts, niets geloofwaardigs, niets belangrijks van tot onzen leeftijd gekomen. Al wat HERODOTUS, DIODORUS SICULUS, STRABO, PLINIUS en PTOLEMEUS van Abyssinie nagelaten hebben, komt, uitgenomen eenige verhaalen van de bewooners dier gewesten, meestal op loutere sprookjes, enkel op naamen van landen, plaatsen en rivieren neer, wier ligging, uit gebrek aan sterrekundige waarneemingen, met geene zekerheid kon bestemd worden. Wijl niemand derzelven Abyssinie ooit gezien had, kwam alles op enkel hooren zeggen uit.

Deeze onzekerheid duurde steeds voort tot de zesde eeuw. Omtrent dien tijd, heeft COSMAS, een Egyptisch monnik, en, om zijne reis, onder den naam van *Indicopleustes*, of den Indiëvaarder bekend, (want men noemde toen, en nog lang daarna, alle afgelegen landen *Indie*, waarvandaan ook ons *Westindie* komt) in zijne twaalf boeken der Christlijke plaatsbeschrijving,

door MONTFAUCON in zijne nieuwe verſameling van Griekſche oudvaders en ſchrijvers uitgegeeven, ook iets gemeld van dit rijk, welk hij tot Axum toe, in dien tijd deszelfs hoofdſtad, bereisd had.

Behalve deezen, hebben wij nog twee oude ſchrijvers, beiden Arabiers, naamlijk, den ſjerif EL EDRISI; anders den Nubiſchen aardrijksbeſchrijver geheeten, en ISMAÏL ABULFEDA. — De eerſte, die in het midden der twaalfde eeuw leefde, deelde ons in zijne aardrijkskundige verluſtigingen, waarvan wij ſlechts een uittrekſel hebben; en de tweede, of ABULFEDA, die omtrent het einde der dertiende eeuw ſchreef, in zijne aardrijksbeſchrijving, ook kortlijk eenige berichten nopens het Abyſſiniſche rijk mede. — Doch, dewijl geen van beiden zelf Abyſſinie gezien had, en zij niet uit eigen ondervinding ſchreeven, hebben zij, in plaats van licht omtrent Abyſſinie te geeven, integendeel eerst opheldering uit laater reizigers noodig.

Men wist dus, tot dien tijd toe, van Abyſſinie weinig meer, dan bloot den naam. — Doch de voortgang der zeevaartkunde in de vijftiende eeuw, en de groote ontdekkingen, bij die gelegenheid, door de Portugeezen, ook in het zuidlijk waereldeel, of Afrika, gedaan, gaven tot nader kennis van dat rijk de eerſte aan-

Digitized by Google

aanleiding. Onze ſchrijver zelf heeft, in het derde boek van zijn werk, deeze en geene bijzonderheden daarvan aangetekend.

JOHANNES de eerſte, koning van Portugal, leide in 't begin der vijftiende eeuw, den grondſlag daartoe; en onder eenen zijner opvolgeren, JOHANNES den tweeden, werd, in 't laatst dier eeuw, dat groote werk gelukkig doorgezet. Deeze vorst kreeg, door de poogingen, om den koophandel van zijn volk uittebreiden, bij toeval kennis, dat 'er, in 't midden van Afrika, een Christen vorst heerschte, wiens rijk zich tot de kust des Indiſchen oceaans uitſtrekte, wordende hij zelf, naar men verkeerdlijk meende, *Priester Jan* genaamd. De laatstgenoemde koning van Portugal, begeerig, om nader kondſchap van dat rijk te hebben, zond PEDRO COVILLAM en ALPHONSO DE PAYVA derwaard. De laatſte kwam te Suakem aan; doch ſedert heeft men niet weêr van hem gehoord. COVILLAM geraakte in Abysſinie tot groot aanzien, en bleef 'er tot zijnen dood toe. Hij onderhield vlijtige briefwisſeling met het Portugeeſche hof. Zelfs werd een Armenisch koopman, MATTHEUS genaamd, die zich aan 't hof des konings van Abysſinie ophield, als gezant naar Portugal afgevaardigd, en kwam 'er na veel omzwervens eindelijk nog behouden aan. — MATTHEUS keerde in het gezelſchap van RODERIGO DE

Digitized by Google

LIMA, die als Portugeesch gezant naar Abyssinie ging, te rug, doch overleed op reis, nadat hij reeds het Abyssinisch grondgebied bereikt had. De gezant zelf werd, in Wijnmaand des jaars 1520, aan koning DAVID den derden, in zijne legerplaats voorgesteld.

FRANS ALVAREZ verzelde hem, als kapellaan. Deeze is de eerste der nieuwer schrijvers, die uit eigen ondervinding iets over Abyssinie geschreeven heeft. Hij bleef 'er zes jaaren, en na zijne terugkomst, gaf hij, in een aanzienlijk werk, eene beschrijving van Abyssinie uit, welke, om haare nieuwigheid, in de meeste taalen van Europa overgezet werd. Dit werk bleef, meer dan honderd jaaren lang, de voornaame bron, waaruit de Europeërs al hunne kennis van dit vermaarde land haalden. Doch onze schrijver oordeelt 'er zeer gering van. Zijn verhaal, zegt hij, is zoo vol verdichtsels en onwaarheden, dat zijne eigene landgenooten het verwerpen. — Intusschen schijnt hij hem al te streng te beoordeelen.

Na ALVAREZ duurde het weêr een' geruimen tijd, eer men iets naders aangaande den toestand van Abyssinie vernam. De Jesuiten, die 'er de zending van hadden, slaagden niet gelukkig. Zij zonden wel hunne berichten; maar deeze bleeven meestal ongedrukt. Eindelijk stelde BALTHASAR TELLEZ, uit de aantekenin-

ningen der Jesuiten, PAEZ, ALMEYDA en den patriarch MENDEZ, een werk over Abyssinie op, welk in den jaare 1660 te Coimbra uitkwam. Offchoon hij zelf ook niet in Abyssinie geweest was, maakte het echter in Europa veel opgang, en werd in verscheiden talen overgebragt.

Vervolgens verscheen HIERONYMUS LOBO. Deeze had zich, veele jaaren lang, in Abyssinie opgehouden, en kon als ooggetuige spreeken. Zijn werk kwam, eerst bij wijze van uittreksel, in THEVENOTS verzameling, en, door de bezorging van LE GRAND, in 1707, volledig ten voorschijn. Zijne al te groote verkleefdheid aan de orde der Jesuiten deed hem in handtastlijke dwaalingen, of liever opzetlijke onwaarheden, vervallen; waarvan BRUCE hem in het vijfde hoofdstuk van het vijfde boek des derden deels van zijn werk, eene groote lijst onder 't oog brengt. Dus is op de trouwe van dien Jesuitsgezinden schrijver in 't geheel geen staat te maaken.

Nog hebben wij, uit het laatst der zeventiende eeuw, een' schrijver, ik meen JOBUS LUDOLFUS, die alle de voorgaande schrijvers over Abyssinie oneindig overtreft. Hoewel hij dat land nooit met oogen aanschouwd had, heeft hij echter, gelijk de hoogleeraar J. F. BLUMENBACH, in zijne voorreede voor de

Hoogduitsche uitgaaf deezer reisbeschrijving zeer wel zegt, door zijne groote geleerdheid, gezonde oordeelkunde en onvermoeide vlijt, over de historie van Abyssinie, meer licht verspreid, dan alles te samengenomen, 't geen sedert twee duizend jaaren daarover geschreeven was. —— Nadat hij, van zijne jeugd af, de meesten zijner leedige uuren, aan het onderzoek der taal en geschiedenis van Abyssinie besteed had, geraakte hij in kennis met ABBA GREGORIUS, uit Amhara, die zich te Rome bevond. Deeze kwam, vervolgens, te Gotha, de woonplaats van LUDOLFUS, en hield zich bijkans zes maanden bij hem op. In dien tijd had hij de beste gelegenheid, om door deezen Abyssiniër, een man, in de geschiedenis van zijn vaderland doorkundig, en van een uitmuntend karakter, in alle bijzonderheden, Abyssinie betreffende, de noodige opheldering te ontvangen, en in staat gesteld te worden, om zijne twee werken, naamlijk, zijne *Historia Æthiopica*, en zijnen *Commentarius de rebus Æthiopicis*, twee deelen in quarto, in 't licht te geeven.

In 't begin der achttiende eeuw, werd de voorraad der Abyssinische letterkunde nog vermeerderd door het reisverhaal van den arts CHARLES PONCET. JAMES BRUCE beschrijft, in zijn werk, de opkomst, den voortgang en uitslag dier reis omstandig. In mijne verkorting heb ik 'er ook het noodige van gezegd. —— De Je-

Jesuiten, die het oor van LODEWIJK den veertienden, koning van Frankrijk, hadden, bewoogen hem in zijnen hoogen ouderdom, hen, door eene zending, in hunne geestlijke magt over dat rijk te herstellen. De Fransche Jesuit BREVEDENT, die zich te Kairo ophield, was het hoofd dier zending; doch, wijl alles bedekt moest geschieden, verzelde hij PONCET, die als arts naar Gondar reisde, als dienstbode derwaard. BREVEDENT overleed, eer zij Gondar bereikten, en PONCET kwam, na verloop van twee jaaren, te Kairo, daar hij de schei- en apothekarkunst oefende; onverrichter zaak te rug. Hij heeft wel zelf eene beschrijving zijner reis, en van Abyssinie, opgesteld; maar zij is ons niet anders, dan door het kanaal der Jesuiten, in hunne bekende *Lettres edifiantes*, ter hand gekomen. Om deeze reden, en, wijl hij de taal niet verstond, (waarom zijne berichten, volgens BRUCE, niet veel geloof verdienen,) en wijl hij ook al te kort in zijn verhaal was, was ook dit hulpmiddel, tot uitbreiding onzer kundigheden, nopens Abyssinie van weinig belang.

Behalve de oude schrijvers over Abyssinie, hierboven genoemd, daar, gelijk ik kortlijk getoond heb, niet veel uit te haalen is, waren dus FRANS ALVAREZ, BALTHASAR TELLEZ, HIERONYMUS LOBO, JOBUS LUDOLFUS en CHARLES PONCET, de eenigen,

gen, uit welker berichten wij alle onze kennis aangaande dit rijk, en zijne natuurlijke, burgerlijke en godsdienstige gesteldheid ontleenen moesten.

Volgens het geen nopens vier derzelven gezegd is, zou het voornaamlijk op de werken van JOBUS LUDOLFUS aankomen, om daaruit onze nieuwsgierigheid te verzadigen. Doch dit was niet zeer te vermoeden; vermits hij geen ooggetuige was geweest, en hij ook zelf niet durfde roemen, alle de gaapingen gevuld, en alle de strijdigheden vereffend te hebben. —— Met alle deeze hulpmiddelen bleef 'er, zoo ten aanzien der aardrijksbeschrijving, als der geschiedenis en der natuurlijke historie, van dit ongemeen merkwaardig gedeelte der binnenlanden van Afrika, nog veel te onderzoeken overig.

Was het dan wel te verwonderen, dat, toen men, ruim vijf en twintig jaaren geleeden, allereerst kennis kreeg, dat JAMES BRUCE naar Abyssinie en de bronnen des Nijls op reis was, men hoop voedde, om, nadat hij die reis gelukkig zou volbragt hebben, onze begeerte naar voldoende kennis van dat land en volk vervuld te zullen zien? Hoe zeer werd men in die hoop gesterkt, toen men, in Herfstmaand des jaars 1773, in verscheidene Engelsche tijdschriften, en bijzonder in *the Gentlemen's Magazine*,

Digitized by Google

we, bekend gemaakt zag, dat de beroemde Abyssiniſche reiziger, onder welken naam hij toen bekend was, van zijne zesjaarige reis, behouden in Engeland te rug was gekomen? En hoe welkom was, ten laatſte, den weetgierigen Europeëeren, in het begin van 1791, de tijding, dat na een ſmertlijk verlangen van zestien jaaren, die langgewenschte reisbeſchrijving, eindelijk, in den jaare 1790, in Engeland ten voorſchijn was gekomen.

Het zal niet ondienstig, noch ongepast zijn, hier kortlijk iets, zoo van onzen ſchrijver, zijne reizen en zijnen dood, als van zijne reisbeſchrijving, den leezeren vooraf mede te deelen.

Deeze Schotſche edelman, ridder JAMES BRUCE VAN KINNAIRD, was, reeds van zijne jeugd af, een groot liefhebber van reizen. Eer hij zijne wijduitgeſtrekte Afrikaanſche reis ondernam, had hij reeds een groot deel van Europa, bijzonder Spanje en Portugal, gezien. Onder het ſtaatsdienaarſchap van den graaf van CHATHAM werd hem opgedraagen, de kust van Barbarije te bezoeken, welke de heer THOMAS SHAW voorheen reeds bereisd had. Deeze man, in alle de takken der geleerdheid, de bouwkunde alleen uitgezonderd, tot verwondering ervaaren, heeft door zijne waarneemingen, op zijne reis gemaakt, — waarneemingen over de landbeſchrijving, de ge-

geschied- en oudheidkunde dier gewesten, over de zeden en gewoonten der inwooneren, enz. — aan de ophelderíng van veele plaatsen der oude schrijveren, en bijzonder der Heilige Schrift, ongelooflijk veel dienst gedaan. Alleenlijk verdienden de prachtige overblijfsels der oude bouwkunde, volgens het eigen getuigenis van deezen geleerden man, in de noordlijke gewesten van Afrika nog te zien, eene naauwkeuriger beschrijving en toelichting.

Deeze post, ter bevordering der bouwkunde zoo belangrijk, werd onzen reiziger opgedraagen. Ondertusschen is het merkwaardig, dat, gelijk hij zelf in de inleiding tot zijne reisbeschrijving verzekert, het grootste denkbeeld, om de bronnen des Nijls te ontdekken, zich, zelfs bij de eerste gedachte deezer reis, in hem opdeed. Het duurde ook niet lang, of men kreeg schoone gelegenheid, om dit nuttig ontwerp te beter uitte voeren. De waardigheid van Britschen konsul te Algiers was opengevallen. JAMES BRUCE, tot eene bediening, die zijne eigenliefde zoo zeer koesterde, benoemd, nam ze gereedlijk aan. Zich behoorlijk tot deeze verre en gewigtige reis uitgerust, en vooral van wiskundige werktuigen wel voorzien hebbende, reisde hij, door Frankrijk, naar Italie, tot Napels toe. Van de laatstgenoemde plaats, over Rome, van waar hij eenen tekenaar mede nam, naar Livorno wedergekeerd zijnde, ging

hij

hij, aan boord van een Engelsch oorlogschip, naar Algiers.

In deeze plaats zijner bestemming, oefende hij zich in de Arabische en Ethiopische taalen. Ook kreeg hij hier gelegenheid, om zijne kunde in het hedendaagsch Grieksch merklijk uit te breiden, daar hij, naderhand, den grootsten dienst van had. Een paar jaaren te Algiers vertoefd, en zijnen last aldaar volbragt hebbende, kreeg hij zijn ontslag, en deed langs de noordkust van Afrika, zijne voorgenomen reis, tot opheldering der oude bouwkunde. Hij vervaardigde, in dat vak, een groot getal tekeningen, welke allen in het kabinet des konings van Engeland gekomen zijn.

Op deezen togt tot Bengazi gevorderd zijnde, herleefde in hem de lust, om de bronnen des Nijls te ontdekken. Hij ging dan van daar, met eene Fransche sloep, over Kandia en Cyprus, naar Sidon. Thans op de Syrische kust zich bevindende, deed hij eenen uitstap, om de verbaazende overblijffels van Palmyra en Baalbek te bezien. Over het oude Tyrus naar Sidon te rug gekeerd zijnde, zeilde hij, met een oogmerk, om zijne groote reis te volbrengen, aan boord van een Fransch schip, naar Alexandrie in Egypte. Dit geschiedde op den vijftienden van Zomermaand des jaars 1768.

Van

Digitized by Google

Van Alexandrie begaf hij zich, over Rosette, naar Kairo, en van daar voer hij den Nijl op tot aan den waterval bij Syene. — Wegens den waterval den Nijl niet hooger op kunnende vaaren, keerde hij te rug tot Kennee; verliet daar, in Sprokkelmaand des jaars 1769, den Nijl; en trok van Kennee, oostwaard, door de woestijn van Thebaïs of Opper-Egypte, naar Kosseir, aan de Roode zee. — Deezo zee bereisde hij in haare geheele uitgestrektheid. Eerst voer hij tot haare noordlijke inhoeken of golven, en daarna langs haare oost- of Arabische kust tot aan de straat van Babelmandeb, alwaar zij zich met den Indischen oceaan vereenigt.

Omtrent het midden van Herfstmaand des jaars 1769, landde onze Abyssinische reiziger aan de westkust der Roode zee, of des Arabischen zeeboezems, op het eiland Massuah, langs welk men den toegang tot Abyssinie heeft. Daarna bereikte hij, in Slagtmaand deszelven jaars, de grenzen, en, in Lentemaand des volgenden jaars, Gondar, de hoofdstad van dat rijk.

Na een langduurig verblijf aan het hof des konings; na verscheiden reizen in de afgelegen provincien des rijks, werwaard hij den koning in de burger-oorlogen verzelde, gedaan te hebben; beleefde hij, eindelijk, na eenige vrucht-

wuchtlooze poogingen, op den vierden van Slagtmaand des jaars 1770, naar zijne meening, dien heuglijken dag, op welken hij het geluk had, gelijk hij zich verbeeldde, de Bronnen des Nijls het eerst te zien.

Omtrent het einde des volgenden jaars, kreeg hij, op zijn herhaald verzoek, en belofte van wedertekomen, verlof tot zijne terugreis. Afkeerig, om den weg weder over Masuah te neemen, besloot hij over Sennaar, door de groote Nubische zandwoestijn, naar Opper-Egypte te reizen; van welk besluit hij zich, noch door bidden, noch door het voorstellen der groote, zoo natuurlijke als toevallige, gevaaren van dien weg liet afschrikken. Den zes en twintigsten van Wintermaand des jaars 1771, verliet hij Gondar, alwaar hij één jaar en ruim negen maanden vertoefd had. Eindelijk kwam hij, op eene reis van elf maanden, ontelbaare rampen doorgeworsteld, en, wegens gebrek aan kemelen, alle zijne bagaadje achtergelaaten hebbende, (welke hij echter nog gelukkig wederkreeg) den negen en twintigsten van Slagtmaand des jaars 1772, doodlijk vermoeid, te Assouan, in Opper-Egypte weder aan. Van hier den Nijl afzakkende, bereikte hij, den tienden van Louwmaand des jaars 1773, Kairo, en vervolgens Marseille, alwaar hij zijn reisverhaal eindigt.

Dee-

Deeze beroemde Abysſiniſche reiziger, op dat ik 'er dit nog met een woordje bijvoeg, die zoo veele gevaaren omkomen was, overleed, aan de gevolgen van een val van de trap, in zijn eigen huis, te Kinnaird, bij Falkirk, in Schotland, den acht en twintigſten van Grasmaand des jaars 1794.

Ik heb het dienſtig geoordeeld, deeze ſchets zijner reizen, bijzonder Abysſinie betreffende, vooraf te zenden; omdat ſommigen in zijn vaderland de ombeſchaamdheid hebben gehad, om te zeggen, dat zijne reis niet echt was, dat hij ze nooit gedaan had, maar dat zij een roman was. Men moet waarlijk wel zonder alle ſchaamte zijn, bijaldien men een reisverhaal, met zoo veele bijzonderheden opgevuld, voor een verdichtſel wil verklaaren. Wie zou in ſtaat zijn, om zoo een roman te verzinnen? De beroemde reiziger heeft zich in dit ſtuk edel gedraagen. In plaats van eene verdenking, die tot zijne oneer ſtrekte, te wederleggen, heeft hij ze met verontwaardiging veracht. Intuſſchen hebben anderen zijne eer in deezen gered; gelijk ik, in eene aantekening, onder bladzijde XLII tot XLV der inleiding, getoond heb.

Ook baarde het veel ongenoegen, en gaf gelegenheid tot onaangenaame gisſingen, dat men, na zijne terugkomst, nog zestien jaaren moest wachten, eer deeze, zoo lang aangekondig-

Digitized by Google

digde, reis het licht zag. Te vreemder moest dit voorkomen van iemand, die in zijne inleiding ſchreef: „Aan ſtof, op de plaats zelve „verſameld, ontbrak het niet. Zelden ver„ſchoof ik de aantekening van het voorgeval„lene tot den volgenden dag. Wanneer ge„ſprekken of bewijzen moesten bijgebragt „worden, werden zij dikwijls eenige oogen„blikken daarna ter neer geſteld." — Maar in die zelve inleiding geeft hij ook reden, waarom de uitgaaf zoo lang vertraagd is. Wijl men hem voor dood hield, werd hij, bij zijne terugkomst, in langduurige pleitgedingen ingewikkeld. Hij zukkelde aan de koorts, en zijne echtgenoote aan eene uitteerende ziekte, die haar eerst na verloop van negen jaaren wegrukte. Hij verviel daardoor in droefgeestigheid, die hem de lust tot werken benam; en zoo niet de heer DAINES BARRINGTON hem met raad en hulp ondersteund had, zou dit werk, waartoe de ſtof met zoo veel gevaar gehaald was, veelligt nooit ten voorſchijn gekomen zijn.

Door de medewerking van deezen vriend van BRUCE, werd dan, ten langen leste, de wensch van veelen vervuld. De reisbeſchrijving kwam in 't licht. Zij is te Edinburg in Schotland gedrukt, doch te Londen in 1790 uitgegeeven. Het oorſpronglijke, volgens de gewoonte der Engelſchen, prachtig en kostbaar uitgevoerd, beſtaat uit vijf deelen in groot

Digitized by Google

quarto, te ſamen omtrent vier honderd vellen druks beſlaande. 'Er zijn eenige land- en zeekaarten, grondtekeningen van veldſlagen, en afbeeldingen zoo van oudheden, als van onderwerpen uit de natuurlijke hiſtorie, bij voorbeeld, van planten, dieren, vogels, visſchen, enz. bijgevoegd.

Behalve deezen, had BRUCE nog eene menigte tekeningen en gezigten van overblijfſels van oude gebouwen, van oudheden en veele andere merkwaardige en zeldzaame zaaken, door hem, in Afrika, naar het leeven vervaardigd, medegebragt. Deeze zijn, volgens zijn getuignis, in het kabinet des konings van Engeland geraakt; en hij voegt 'er bij, dat dit, in zijne ſoort, het prachtigſt geſchenk was, welk ooit een ingezeeten aan zijnen koning gedaan heeft. Doch, indien men op een algemeen gerucht ſtaat kan maaken, is de toedragt deezer zaak voor BRUCE niet zoo roemwaardig geweest. Hij had zijne tekeningen aan eenige vrienden in Londen laaten zien. De koning, dien het, bij toeval, ter ooren was gekomen, toonde lust, om zich met het gezigt derzelven te vermaaken. BRUCE kreeg verlof, om ze zelf den koning te vertoonen, en uitteleggen. De reiziger, alle zijne welſprekendheid aanwendende, om ze den koning aangenaam te maaken, bereikte zijn oogmerk. De vorst werd begeerig, om zijn kunstkabinet met deeze ſchoone verſa-

me-

meling te verrijken. Deeze gelegenheid waarneemende, hield BRUCE zich eerst weigerachtig, ten einde gelegenheid te hebben, om de aanzienlijke ſom van zeven duizend ponden ſterling daarvoor te bedingen. Doch de koop was naauwlijks geſlooten, of men begon aan de echtheid der meeste ſtukken te twijfelen. De koning, vermoedende, dat hij misleid was, werd gemelijk, en liet de verſameling bergen, met verbod, om ze voortaan aan iemand meer te laaten zien.

Ik behoef niet te zeggen, dat de graagte, waarmede deeze reisbeſchrijving, die zoo lang aangekondigd, zoo lang verwacht, en nu ten voorſchijn gekomen was, zoo binnen- als buitenslands ontvangen werd, buitengemeen groot was. Doch men had 'er niet alleen zoo ſterk naar gehaakt, maar ook reeds voorloopig zeer verſchillende over geoordeeld. Hieron moest het werk, terſtond bij zijne eerſte verſchijning, eene ſtrenge toets ondergaan.

De Engelſche *critici* of kunſtrechters, in dien tijd, hebben 'er zich wijd en breed over uitgelaaten. Zij hadden 'er zeer veel bij te erinneren. De Abyſſiniſche reiziger werd 'er niet in geſpaard. — Sommigen hadden het op zijne ijdelheid, zijne grootſpraak, zijne eigenliefde en wijdloopigheid gelaaden. — Anderen waren 'er, die zich met deeze en geene bijzonderheden, bij voorbeeld, dat de Abyſſiniërs

niet alleen raauw osſenvleesch op hunne gastmaalen nuttigden; maar hetzelve ook uit nog leevende runderbeesten ſneeden, enz. niet konden vereenigen: waarom zij zelfs de geloofwaardigheid zijner reis over het algemeen trachtten te ontzenuwen.

Men verwachte intusſchen niet, dat ik hier een geheele lijst der beſchuldigingen, tegen hem ingebragt, mededeele, en dezelve ſtukswijze beoordeele. Het bovenſtaande is reeds genoeg. Men is, veelligt, bij zijne zwakke zijde al te lang ſtaan gebleeven, en heeft zijne goede al te zeer uit het oog verlooren. Het voorordeel, een al te ongunstig voorordeel, heeft ten zijnen opzigte en ten zijnen nadeele al te ſterk gewerkt. De eerstgenoemden, dien zijne grootſpraak niet behaagt, hebben zekerlijk geen ongelijk. Het ware te wenſchen geweest, dat hij dezelve had kunnen mijden: zijn werk zou daardoor merklijk kleiner, en veel beter geweest zijn.

Doch zij, die uit hoofde van vreemde gewoonten, met de onzen ſtrijdende, bij voorbeeld, het eeten van raauw vleesch, uit leevende runderen geſneeden, de geloofwaardigheid van onzen reiziger over 't geheel willen doen wankelen, hebben geene oorzaak ter waereld daartoe. Hij heeft ook, gelijk ik te vooren heb aangemerkt, de zulken door een verontwaardi-

Digitized by Google

digend ſtilzwijgen ras den mond geſtopt. —— En betreffende die vreemde gewoonten zelve, welken men voor ongelooflijk wil doen doorgaan, BRUCE heeft niet alleen zelf voor de bevestiging der waarheid derzelven gezorgd, maar ook het genoegen gehad, ze ſomtijds nog door anderen verdedigd te zien. En wie, bid ik u, wie zal zoo onredelijk zijn, dat hij aan een verhaal, meermaalen en met opzet gedaan en bevestigd, enkel daarom, wijl het eene gewoonte, in een verre gelegen land gebruiklijk, doch tegen onze zeden ſtrijdende, behelst, het geſchiedkundig geloof weigert; indien men geene andere reden heeft, om iemands trouwe verdacht te houden?

Liever wil ik onzen Abyſſiniſchen reiziger, van zijne goede zijde, mijnen leezeren bekend maaken. JAMES BRUCE was juist de man, geſchikt tot eene reis, met zoo veele gevaaren verzeld. Het ontbrak hem noch aan beleid, noch aan voorzigtigheid, noch aan moed of ſtandvastigheid. Hij was een liefhebber der wis-, ſterre- en tekenkunde. Hij was in de Arabiſche en andere Oosterſche taalen zeer ervaaren; ook in de hedendaagſche Griekſche niet onkundig; bezittende hij voorts eene verwonderlijke vaardigheid, om in andere tongvallen, welker kennis hem van zonderlingen dienst kon zijn, in korten tijd merklijke voortgangen te maaken. En, 't geen hem groot nut

Digitized by Google

deed, hij was, insgelijks, door goede onderrechting en eigen vlijt, in de heel- en geneeskunde zoo verre gevorderd, dat hij zich, door de oefening derzelve, waarin hij gelukkig slaagde, bij grooten en kleinen, geacht en bemind wist te maaken. 't Is toch bekend, dat een reiziger, in verre gelegen oosterſche en zuidlijke gewesten, zijn geluk door niets beter bevestigen kan dan door deeze weetenſchappen. BRUCE geraakte daardoor bij de voornaamſten des rijks, bijzonder bij de dames, en ten hove, in groot aanzien. Hier kwam nog bij zijne ongemeene vaardigheid in ridderlijke oefeningen, als het te paard rijden, en het behandelen van het geweer. Alle deeze hoedaanigheden baanden hem van zelven tot de paleizen der grooten, der koninglijke gemalinnen en des konings zelven den weg, en gaven hem dus gelegenheid, om de Abyſſiniſche natie, in haare meest karakteristieke eigenſchappen van nabij te leeren kennen. Niemand zal het derhalve durven loogchenen, dat zelfs de langduurige geſprekken, met de aanzienlijkſte Abyſſiniërs gehouden, hoe vervelende ſomtijds ook in het oorſpronglijke, echter die nuttigheid hebben, dat zij ons den eigen aart van dat volk proefondervindelijk doen beſchouwen.

Het is wel waar, dat onze ſchrijver, in die zelve breedvoerige ſamenſpraaken, maar al te duidlijk doet zien, dat hij met een aanzien-

lij

lijk! deel zelfsliefde, en alle die gebreken, welke daarmede verzeld gaan, en daar uit voortvloeien, bezet is geweest. Intusschen kan men in een werk van zoodaanigen omslag, een werk van zoo groote verscheidenheid, rijkdom en bevalligheid van belangrijke nieuwigheid, zulks gemaklijker over het hoofd zien. Want, buiten twijfel zullen allen, die deeze reisbeschrijving van den heer BRUCE, naar haare innerlijke waarde, weeten te schatten, zeer geneegen zijn, om, niettegenstaande alle haare gebreken, door sommigen vrij breed uitgemeeten, zeer menigvuldige en groote verdiensten aan dezelve toe te kennen. Ik beroep mij op het getuignis van den hoogleeraar BLUMENBACH, in zijne voorreede, voor het eerste deel der Hoogduitsche vertaaling. Hij schrijft daarin, „ dat, volgens de uitdrukking van eenen kun„ digen, en, wel is waar, strengtoetsenden, „ maar teffens volkomen onzijdigen beöordee„ laar, voor allen, welke in dit vak der „ weetenschappen ervaaren, en daarbij weet„ gierig zijn, in deeze reisbeschrijving, een „ schat van berichten gevonden wordt, wel„ ke in de aardrijks-, natuur-, sterre-, men„ schen-, volks-, taal-, oudheid- en geschied„ kunde, in den koophandel en de scheepvaart „ invloed hebben; en waarin geleerden van „ allerhande soort, stof en voedsel voor hunne „ weetgierigheid zullen vinden."

Digitized by Google

Offchoon ik menigvuldige gelegenheid had, om mij hier in bijzonderheden uittelaaten, wil ik, om niet te wijdloopig te zijn, alleenlijk met een woord melden, dat wij den heer BRUCE, voor de beschrijving zijner terugreis door het koningrijk Sennaar, grootlijks verpligt zijn: want in vergelijking van dat geen, 't welk ons, uit de bovengemelde schrijvers, aangaande Abyssinie, reeds bekend was, wisten wij van het koningrijk Sennaar zoo goed als niets. Langs dien weg, door welken BRUCE, met gestaadig leevensgevaar, gekomen is, was veelligt nog geen Europeër ooit gereisd. Ook vindt men van de geduchte luchtverschijnsels in de woestijn van Nubie of Sennaar, en van de verbaazende uitwerksels des sammums, nergens zulke volledige berichten, dan ons door den Abyssinischen reiziger, uit eigen ondervinding, medegedeeld zijn. Dit is een allermerkwaardigst gedeelte zijner reis.

Uit hoofde der aanzienlijke plaats, welke deeze oorspronglijke en belangrijke reis, onder de reisbeschrijvingen naar merkwaardige, en nogthans min bekende, gewesten, steeds bekleeden zal; en teffens, ten einde aan het groot verlangen naar dezelve, zoo spoedig mooglijk, te voldoen, heeft men zich gehaast, om ze, door overzettingen, ook in andere landen bekend te maaken. Behalve eene Fransche, daar de schrijver zelf melding van maakt,

kwam

kwam 'er, in de jaaren 1790 en 1791, te Leipzig, eene Hoogduitsche vertaaling, door Dr. J. J. VOLKMANN vervaardigd, van ten voorschijn, met aantekeningen van de Hoogleeraaren J. F. BLUMENBACH en T. C. TIJCHSEN verrijkt. De eerste heeft zich bevlijtigd, om de zaaken, en de laatste om de woorden, die uit het Arabisch licht kunnen ontvangen, optehelderen.

Doch het bleef hierbij niet. Onder de menigvuldige aanmerkingen, welken men tegen de reisbeschrijving van BRUCE maakte, was geene van de minste zijne verveelende langdraadigheid. Deeze werd, gelijk ik reeds getoond heb, door zijn *egoïsmus*, zijne heerschende zelfliefde, veroorzaakt. — Uit deezen grond, begreep men, terstond na de uitgaaf, dat dit werk ongemeen geschikt was, om *bij verkorting* uitgegeeven te worden. Indien zoodaanige verkorting met goed overleg en gezond oordeel samengesteld werd, zou zij den leezer, zoo in den prijs als in den tijd, ongelooflijk veel bespaaren, en daartegen in de zaaken weinig of geen verlies lijden.

In Engeland maakte men een begin daarvan. Zeker SAMUEL SHAW, schildknaap, gaf, reeds in het zelve jaar 1790, een *Abridgment* van het groote werk uit, onder deezen tijtel: *an interesting narrative of the travels of* JA-

MES BRUCE, *Esq.*, *into Abyssinia, to discover the source of the Nile, abridged from the original work*, in één boekdeeltje in duodecimo. Uit achting voor en begeerte naar de reis van BRUCE, en wijl men deeze verkorting voor vier Engelsche schellingen kon koopen, daar men voor de reisbeschrijving zelve zes guinies moest besteeden, werd dit werkje, in den tijd van één jaar, driemaal gedrukt. De arbeid van SHAW had zulks echter niet verdiend. 't Is een allergebrekkigst voortbrengsel; geen uittrekſel, geene verkorting, maar eene verminking; welke niets van den geest en de kracht van het oorspronglijke behoudt. Samengeflanst zonder oordeel, op eene wijs, waarover een schooljonge zich zou moeten schaamen, geeft het den leezer geen denkbeeld van het werk zelve. Het zijn maar stukken en brokken, die als droog zand samenhangen. 't Is slechts eene schaduw van het werk van BRUCE.

In het volgende jaar, kwam 'er, in Duitschland, eene beter verkorting van ten voorschijn, onder den tijtel: JAMES BRUCE'S *reisen in das innere von Afrika, nach Abyssinien, an die quellen des Nils. — — Aus dem Englischen, mit nötiger abkürzung in das Deutsche übersetzt, von* E. W. CUHN. *Mit zur naturgeschichte gehörigen berichtigungen und zusätzen versehen, von* J. F. GMELIN; *u. s. w.* Twee deelen, in klein octavo. Waarbij

nog

Digitized by Google

nog een derde deeltje, in hetzelve formaat, gevoegd is, onder het opschrift: *Anhang zu* JAMES BRUCE'S *reisen in das innere von Afrika, nach Abyssiniën; u. s. w.* Alles te Rinteln en Leipzig, in het gemelde jaar 1791.

Dit werk, met onvergelijklijk meer kunde en oordeel opgesteld, dan het Engelsche van SAM. SHAW, mag met recht eene verkorting der reizen van J. BRUCE heeten. Het geeft een zeer beknopt, aaneengeschakeld, bericht van het beloop deezer merkwaardige en gewigtige reisbeschrijving. Bij alle haare bekorting, behoudt zij echter nog zoo veel van den eigen aart van BRUCE'S reisbeschrijving, dat men het zonderlinge, het karakteristieke derzelve daaruit genoegzaam kan ontdekken en leeren kennen. — En ten einde die verkorting voor den Duitschen leezer, nog des te nuttiger te maaken, heeft men 'er, in het gemelde Aanhangsel, eene menigte verbeteringen en ophelderingen, van den hoogleeraar J. F. GMELIN, en andere geleerde mannen, bijgevoegd. — Om alle welke redenen, die geleerde arbeid in Duitschland ook met veel graagte ontvangen is.

Hoe bruikbaar deeze verkorting ook zij, heb ik 'er echter, onder anderen, het volgende op aan te merken. — 't Is jammer dat zij met al te grooten haast vervaardigd is. Men had wel het loflijk oogmerk, om aan de begeerte der

Duit-

Duitſche leezers naar dit uittrekſel, hoe eer hoe liever, te voldoen. Doch een werk van deezen aart dient niet met zoo veel haast behandeld te worden. 't Is 'er niet toe geſchikt. 't Gevolg er van is ook geweest, dat 'er zeer veele misſtellingen, zekerlijk alleen door al te grooten ſpoed veroorzaakt, ingeſloopen zijn. Tot eene proeve heb ik 'er eenige weinige bijgebragt. Ik zou het getal derzelven aanmerklijk hebben vermeerderd, indien het mijnen leezeren eenig nut had gegeeven: want ik heb 'er eene lijst van gehouden, daar ik ligtlijk gebruik van had kunnen maaken. — Daarenboven heeft men zich aan de verdeeling, welke de ſchrijver verkoozen, en waarnaar hij zijn werk uitgevoerd heeft, niet gehouden. Men heeft de onderſcheiding in boeken en hoofdſtukken laaten vaaren, en daartegen afdeelingen gemaakt, welker getal men heeft laaten doorloopen, en waarin men zich aan den inhoud der hoofdſtukken niet gebonden, maar ſomtijds dien van twee, drie hoofdſtukken ſamengetrokken heeft. —— Voorts had BRUCE goedgevonden, de land- en plaatsbeſchrijving van Abyſſinie; de verhandeling van de zeden en gebruiklijkheden der inwooneren; van hunnen godsdienst en godsdienstige plechtigheden; en van veele andere bijzonderheden, in zijn verhaal in te vlechten, om 'er zoo veel te meer echtheid en geloofwaardigheid aan bijtezetten; doch in het uittrekſel, waarvan ik thans

ſpreek,

Digitized by Google

ſpreek, heeft men deeze orde omgekeerd, en, na het afhandelen der reis, die ſtukken, in bijzondere afdeelingen, te ſamen gevoegd. — Offchoon het wel onverſchillig zy, welke orde men houde, bijaldien de zaaken maar wel behandeld worden; is het echter om die zelve reden, wijl de orde willekeurig is, niet goed, zoo veele veranderingen te maaken, maar liever de orde, van welke de ſchrijver zich bediend heeft, te volgen. Te meer ben ik van dit gevoelen, omdat BRUCE gegronde reden voor zijne inrichting had. Dus geeft hij, om dit hier met een woordje te zeggen, nadat hij zijne reis tot Maſuah, op de grenzen van Abyſſinie, in het *eerſte* boek beſchreeven had, en eer hij tot Abyſſinie overgaat, in het *tweede*, eenige voorloopige verhandelingen; in het *derde* en *vierde*, de geſchiedenis der Abyſſiniërs, van de herſtelling van Salomons huis, tot den dood van Socinios; in het *vijfde*, de beſchrijving zijner reis naar Gondar, de hoofdſtad van Abyſſinie; in het *zesde*, die van zijne reizen naar de Nijlbronnen; in het *zevende*, die van zijne terugreis naar Gondar; in het *achtſte*, die van zijne terugreis door Sennaar, en de woeſtijn van Nubie, naar Egypte; en eindelijk in het *negende*, eenige uitgeleezen proeven op zijne geheele reis in Egypte, Arabie, Abyſſinie en Nubie verſameld. — Wie, bid ik u, heeft tegen zoodaanig een orde-beleid, met grond, iets in te brengen.

Om

Digitized by Google

Om alle deeze redenen vond ik niet goed, mij, in deeze verkorting, zoo veele vrijheid aan te maatigen. In tegendeel oordeelde ik het beter, mijnen ſchrijver op den voet te volgen. Ik heb mij van zijne verdeeling in boeken en hoofdſtukken of afdeelingen ſtipt bediend. Men kan zich dus, in mijn uittrekſel, het geheele beloop van het werk duidlijk voorſtellen. De groote wijdloopigheid zijner reisbeſchrijving wordt, voornaamlijk, door zijne lange geſprekken en het verhaal zijner iedelheid veroorzaakt. Door dezelve te ſamen te trekken, kon het werk eene zeer aanmerklijke verkorting ondergaan, zonder iets van zijne innerlijke waarde te verliezen. Alleenlijk was het noodig, om 'er zoo veel van te behouden, als 'er vereiſcht wierd, om het karakteriſtieke van BRUCE's ſchrijftrant, en van zijn gedrag, gemaklijk te kunnen onderkennen. En dit meen ik ook genoegzaam, hoewel met alle mooglijke ſpaarzaamheid, gedaan te hebben. — Duidlijkheidhalve heb ik den ſchrijver ſteeds in den eerſten perſoon laaten ſpreeken. — Het meest heb ik hem verkort, daar hij landen beſchrijft, die meer bekend zijn, gelijk, bij voorbeeld, Egypte. Doch breeder laat ik hem ſpreeken, wanneer hij in Abyſſinie zich bevindt; en dan nog wijdloopiger, wanneer hij de zeden en gewoonten, de godsdienſtige en burgerlijke plechtigheden, de voortbrengſels en natuurlijke zeldzaamheden des lands beſchrijft, dan wanneer

hij

hij zijne reis- en lotgevallen verhaalt. En, dewijl de beschrijving van Sennaar, en de groote zandwoestijn van Nubie, daar wij, gelijk ik te vooren reeds gezegd heb, nog veel minder dan van Abyssinie van wisten, een der allerbelangrijkste stukken van dit geheele werk is, heb ik mij ook het omstandigst daarover uitgelaaten; voornaamlijk ook over de verwonderenswaardige natuurverschijnselen in de woestijn van Nubie; gelijk ook over de bijzonderheden uit de natuurlijke historie der onderscheidene landen, welken de Abyssinische reiziger bezocht heeft. Hij heeft die wel, bij wijze van *aanhangsel*, in verscheidene afdeelingen, in het vijfde deel zijner reisbeschrijving laaten volgen; doch, om de waardigheid der zaaken, en om meer gelijkvormigheid in het werk te brengen, heb ik de benaaming van *aanhangsel*, welke slechts eenmaal in het opschrift gebruikt is, weggelaaten, en liever die van het *negende boek* daarvoor in de plaats gesteld.

Voorts heb ik al mijne vlijt aangewend, om het pit en merg van het groote werk in een kort bestek samen te trekken. Ik heb geraacht, geene bijzonderheid van hetzelve, die, door haare nieuwigheid of gewigt, mijnen leezer nut of vermaak kon geeven, onaangeroerd te laaten. Met een woord, ik heb noch tijd, noch moeite gespaard, om mijne verkorting van BRUCE's reis, zoo belangrijk, zoo aangenaam,

ten

ten voorſchijn te doen komen, als mij moogelijk was; dat is te zeggen, als mijne oorſpronglijke kopij, *the travels of* BRUCE, waartoe ik in allen gevalle bepaald was, en welke ik met alle getrouwheid, volgens mijn pligt, gevolgd heb, mij toeliet en gelegenheid daartoe gaf. Mijne leezers zullen toch, hoop ik, mij het recht doen, om niet meer van mij te begeeren, dan mijn ſchrijver, dien ik moest verkorten, mij leverde. Gelijk ik, aan den eenen kant, geene merkwaardigheid, door hem verhaald, geheel en al mogt voorbijgaan; zoo kon ik ook, van den anderen kant, geene bijzonderheid, hoe genaamd, door hem niet gemeld, er in brengen. Had, derhalve, de nieuwsgierigheid van ſommige leezeren meer, of andere omſtandigheden, uit zulke verre gelegen gewesten, verwacht, zij zullen, vertrouw ik, eerlijk genoeg zijn, om zulks niet mij, maar mijnen autheur, den Abyſſiniſchen reiziger, te wijten, dat die ons niet meer daarvan medegedeeld heeft. Ondertuſſchen twijfel ik niet, of ik heb den Nederduitſchen leezer, door deeze verkorting, van de kosten en de moeite bevrijd, om het groote en kostbaare werk in het oorſpronglijke te koopen en te leezen.

Ten beſluite nog iets nopens de aantekeningen. De verſcheidenheid en vreemdheid van den inhoud der reisbeſchrijving, en de ſtoutheid

heid der gisſingen, welken BRUCE niet zelden waagt, gaven 'er menigvuldige gelegenheid toe. — Om nu niet te ſpreeken van de aanmerkingen, door de ſchrijvers der Engelſche *reviews* en andere geleerde tijdſchriften, op ſommige deelen deezer reisbeſchrijving gemaakt, merk ik maar aan, dat men zich in Duitschland veel moeite gegeeven heeft, om ze met eene menigte aantekeningen te verrijken. De hoogleeraars BLUMENBACH en TIJCHSEN hebben de Hoogduitſche vertaaling, en GMELIN, benevens verſcheiden andere geleerden, het Hoogduitsch uittrekſel van E. W. CÜHN, in een aanhangſel, met zeer veele aantekeningen voorzien. 'Er was dus overvloedige gelegenheid, om, indien men het noodig had geoordeeld, den Nederduitſchen leezer eenen geheelen voorraad van aanmerkingen, bijvoegſels enz. te leveren. Men had zeer gemaklijk het werk van BRUCE, of eene verkorting van hetzelve, om zoo te ſpreeken, *cum notis variorum*, in 't licht kunnen doen komen. —— Doch ik heb mij maar ſpaarzaamlijk daarvan bediend. Het kwam, mijns dunkens, beter bij eene volledige vertaaling, dan bij een uittrekſel, bij eene verkorting deezer reisbeſchrijving te pas, dezelve door eene menigte aantekeningen te verbeteren, optehelderen of uittebreiden. Daarenboven waren zeer veelen dier aanmerkingen niet beſlisſende, en deeden dus niets af. Anderen, en wel het grootſte gedeelte, dienden enkel om tegen te ſpreeken. Zij berispten

 ſlechts

Digitized by Google

ſlechts den reiziger, zonder hem te verbeteren, 't welk geen nut doet.

Ik oordeelde het derhalve beter, het uittrekſel des te omſtandiger te maaken, dan het buiten noodzaake al te veel te bekorten, en integendeel geheele bladen met onbeduidende aantekeningen te vullen. Hierom heb ik mij, behalve eenige weinigen, welken ik zelf 'er heb moeten bijvoegen, voornaamlijk bepaald tot de zulken van de hoogleeraaren BLUMENBACH en GMELIN, die meer uitgewerkt zijn, en, 't zij door het verhaal van BRUCE te wederleggen, 't zij door hetzelve optehelderen en te beveſtigen, tot weezenlijke onderrechting van den leezer verſtrekken.

Ten beſluite moet ik hier nog het volgende bijvoegen:

Terwijl JAMES BRUCE nog op reis was, werd de uitgaaf van de beſchrijving derzelve, al vroegtijdig, in Engeland, beloofd en zelfs aangekondigd. Vermits deeze reis zoo gantsch buitengewoon, vermits het tooneel derzelve zoo merkwaardig was, en men ook alömme groote verwachting daarvan had opgevat; was het geenzints te verwonderen, dat zij, ook buiten Engeland, in veele gewesten van Europa, een groot gerucht, en teffens ſterk verlangen naar dezelve, veroorzaakte. Het gevolg daarvan was, dat de Boekverkooper M. DE BRUYN, reeds zeer veele Jaaren geleeden, openbaar aankondigde, eene Nederduitſche uitgaaf daarvan te zullen bezorgen. Niet zeer lang

lang daarna ſprak men 'er met mij over, om daaraan te arbeiden; waartoe ik mij, door lieden, die, met groote begeerte, naar deeze reisbeſchrijving haakten, aangeſpoord, dan ook, ingevalle zij in Engeland te voorſchijn kwam, en aan de verwachting voldeed, verbond. — Ondertusſchen vertraagde de uitgaaf van BRUCE's reis in Engeland, gelijk in het voorſte gedeelte deezer Voorreede omſtandiger gemeld is, zoo zeer, dat zij aldaar niet eer, dan, zoo als ik gezegd heb, in den Jaare 1790 in 't licht verſcheen. Kort daarna ging ik daadlijk aan het werk. Dewijl men om gewichtige redenen, hier vooren in 't breede bijgebragt, goedvond, eene verkorting van het werk, (waartoe het wegens zijne groote uitgebreidheid, bij uitſtek geſchikt was,) boven eene woordlijke overzetting van hetzelve te kiezen, kon de arbeid aan die verkorting, waarbij zeer veel te leezen en te overleggen was, niet dan zeer langzaam voortgaan. Desniettegenſtaande is het werk, 't geen ik tot roem der Godlijke onderſteuning zeg, bereids voor eenige jaaren genoegzaam voltooid geweest; doch de uitgaaf daar van, om verſcheiden redenen, tot hiertoe uitgeſteld. Naar maate men langer daarop gewacht heeft, zullen nu de drie deelen, waaruit dit werk beſtaat, nog dit Jaar uitgegeeven, en daardoor aan veeler ſterk verlangen naar hetzelve des te ſpoediger voldaan worden.

E. W. CRAMERUS.

HAARLEM,
den 22ſten van Bloei-Maand,
des jaars 1801.

Digitized by Google

INHOUD

DER

BOEKEN EN AFDEELINGEN

VAN HET

EERSTE DEEL.

INLEIDING TOT DE REIS VAN JAMES BRUCE. bladz. III.

EERSTE BOEK.

REIS DOOR EGYPTE, OVER DE ROODE ZEE, EN DOOR ARABIE, TOT MIJNE AANKOMST TE MASUAH, IN ABYSSINIE. 1

EERSTE AFDEELING.

Vertrek van Sidon. — Aankomst te Alexandrie. — Reis naar Rosetto en langs den Nijl naar Kairo. 1

TWEEDE AFDEELING.

Aankomst te Kairo. — Reis naar de Pyramiden. — Aanmerkingen over die gestichten. 16

DERDE AFDEELING.

Vertrek van Kairo. — Reis naar Opper-Egypte. — Togt naar Metrahenny. — Onderzoek naar de ligging van Memphis. 31

VIERDE AFDEELING.

Vertrek van Metrahenny. — Aankomst op het eiland Halouan. — De Pyramiden houden op. — Suikerriet. — Ruïnen en ontvangst te Antinous. 40

VIJFDE AFDEELING.

Voortzetting der reis in Opper-Egypte. — Ruïnen te Atsjmounain. — te Atsjmim. — Roomsch klooster. — Prachtige overblijffels te Dendera. — Ontmoeting met een' heilig. 48

ZES-

Digitized by Google

ZESDE AFDEELING.

Aankomst te Furſſout. — Ontmoeting met vader Chriſtopher. — Reis naar Thebe. — Luxor en Karnak. — Groote bouwvallen te Edſur en Esne. bladz. 58

ZEVENDE AFDEELING.

Aankomst te Syene. — Ligging dier plaats — Waterval des Nijls. — Eene merkwaardige groeve. — De Aga ſtelt eene reis naar Deir en Ibrim voor. — Terugreis naar Kennee. 86

ACHTSTE AFDEELING.

Vertrek van Kennee. — Reis door de woestijn van Thebaïs. — Bezoek der marmerſteengroeven. — Aankomst te Kosſeir aan de Roode zee. 101

NEGENDE AFDEELING.

Reis naar Dſſibbel Zumrud. — Terug komst in Kosſeir. — Vertrek van daar. — De eilanden Jaffatien. — Aankomst te Tor. 121

TIENDE AFDEELING.

Vertrek van Tor. — Reis naar de bergen te Raddua. — Aankomst te Tambo. — Voorvallen aldaar. — Komst te Dſſidda. 138

ELFDE AFDEELING.

Ontmoetingen te Dſſidda. — Bezoek bij den Vizier. — Onlusten in de faktorij. — Hoflijkheid der Engelſche kooplieden in Oostindie. — Veelwijverij. — Vertrek van Dſſidda. 155

TWAALFDE AFDEELING.

Vertrek van Dſſidda naar Konfodah. — Aankomst te Loheia. — Reis naar de zeëngte der Indiſche zee. — Aankomst aldaar. — Terugreis over Azab naar Loheia. 175

DERTIENDE AFDEELING.

Vertrek van Loheia. — Reis naar Dahalak. — Aankomst te Maſuah. 194

Digitized by Google

TWEEDE BOEK.

BERICHTEN VAN DEN AFRIKAANSCHEN EN INDISCHEN KOOPHANDEL IN DE VROEGSTE TIJDEN. — DE EERSTE BEVOLKING VAN ABBYSSINIE EN ATBARA. — EENIGE GISSINGEN OVER DEN OORSPRONG DER ABYSSINISCHE TAAL; ENZ. bladz. 209

EERSTE AFDEELING.

De oudſte Indiſche koophandel. — Veſtiging van denzelven in Egypte. — Stichting der eerſte ſteden. 209

TWEEDE AFDEELING.

Bevolking van Saba in het zuidlijk Afrika. — Voornaamſte bezigheden en toeſtand der Herderen. — Abyſſinie door zeven vreemde natiën bezet. — Giſſingen over haare taalen. 219

DERDE AFDEELING.

Oorſprong der letteren. — Het Ethiopiſche is de oudſte taal. — Hoe, en waarom, de Hebreeuwſche letters ontſtaan zijn. 235

VIERDE AFDEELING.

Verplaatſing van den koophandel uit Egypte naar Edom. — Iets van de paſſaatwinden en mouſſons. — Dezelve dienen, om de ligging van Ophir te beſtemmen. 245

VIJFDE AFDEELING.

Staat van den Indiſchen handel. — Nadeelen, door den Perſiſchen oorlog onder KAMBYSES *aan denzelven toegebragt. — Hij verheft zich op nieuw onder de* PTOLEMEUSSEN. — *Valt weder onder de Romeinen.* 262

ZESDE AFDEELING.

De koningin van Scheba bezoekt Jeruſalem. — Overleveringen van haar in Abyſſinie. — Men houdt ze voor de ſtichteres van dit rijk. — Abyſſinie neemt den Joodſchen godsdienst aan. — Joodsch kerkbeſtuur nog bij de Falasjas gebruiklijk. — Giſſingen over hun afſchrift des O. T. 275

ZE-

Digitized by Google

ZEVENDE AFDEELING.

Welke gewijde boeken de Abyssiniërs gebruiken. — Het boek ENOCH. — *De Abyssiniërs niet door de Apostelen; maar door* FRUMENTIUS *van het Joodendom tot het Christendom bekeerd.* bladz. 287

ACHTSTE AFDEELING.

De Olifanten-oorlog en stichting der Kaaba. — De eerste verschijning der Kinderpokjes. — De Joden, de Christenen in Arabie vervolgende, worden geslagen. — Opkomst van MOHAMMED. *— Meening omtrend den Koran. — Staatswisseling onder Judith. — Herstelling van Salomons linie van Sjoa.* 295

DERDE BOEK.

DE JAARBOEKEN VAN ABYSSINIE, OF DE GESCHIEDENIS DER ABYSSINIERS, VAN DE HERSTELLING VAN SALOMONS HUIS, TOT DEN DOOD VAN SOCINIOS. 309

IKON AMLAK, *kwam aan de regeering, in het jaar* 1268 *na* CHRISTUS *geboorte.* 311

IGBA SION, *in* 1283. 311
AMDA SION, *in* 1312. 312
SAIF ARAAD, *in* 1342. 332
WEDEM ASFERI, *in* 1370. 333
DAVID II. *in* 1380. 333
THEODORUS, *in* 1409. 334
ISAAK, *in* 1412. 334
ANDREAS I. *in* 1429. 335
ZARA JAKOB, *in* 1434. 335
BAEDA MARIAM, *in* 1468. 339
ISKANDER, *in* 1478. 352
NAOD, *in* 1495. 354
DAVID III. *in* 1508. 356
CLAUDIUS, *in* 1540. 379
MENAS, *in* 1559. 391
SERTZA DENGHEL, *in* 1563. 392
ZA DENGHEL, *in* 1596. 402
JAKOB, *in* 1604. 405
SOCINIOS, *in* 1605. 405

Digitized by Google

VIERDE BOEK.

VERVOLG DER JAARBOEKEN VAN ABYSSINIE, OF DE GESCHIEDENIS DER ABYSSINIERS, VAN DEN DOOD VAN SOCINIOS TOT MIJNE AANKOMST IN DIT RIJK. bladz. 437

FACILIDAS, *in* 1632. 437
HANNES I. *in* 1665. 442
YASOUS I. *in* 1680. 442
TEKLA HAIMANOUT, *in* 1704. 452
TIFILIS, *in* 1706. 454
OUSTAS, *in* 1709. 457
DAVID IV. *in* 1714. 474
BAKUFFA, *in* 1719. 478
YASOUS II. *in* 1729. 489
JOAS, *in* 1753. 498
HANNES II. *in* 1769. 505
TEKLA HAIMANOUT II. *in* 1769. 507

AANHANGSEL VAN DEN NEDERDUITSCHEN UITGEEVER. 509

DE BINDER PLAATSEN:

I. De Landkaart van Abysſinie, bovenwaard en ter zyde uitſlaande, achter de Inleiding, tegenöver bladz. 1
II. De Kanja onder zeil, —— 31
III. De Harpenſpeeler, —— 73

REIS

Digitized by Google

JAMES BRUCE'S

REIS

TOT ONTDEKKING DER NIJLBRONNEN,

VERKORT.

EERSTE BOEK.

REIS DOOR EGYPTE, OVER DE ROODE ZEE, EN DOOR ARABIE, TOT ZIJNE AANKOMST TE MASUAH, IN ABYSSINIE.

EERSTE AFDEELING.

VERTREK van Sidon. — Aankomst te Alexandrie. — Reis naar Rosetto en langs den Nyl. — Aankomst te Kairo.

Op Saturdag, den vijftienden van Zomermaand des jaars 1768, zeilde ik van Sidon, aan boord van een Fransch schip, met een' gunstigen wind, bij helder, maar zeer zoel, weêr, naar *Cyprus*. — Dit eiland lag wel te verre noordwaard, en geheel buiten onzen koers naar Alexandrie. Ik gevoelde ook geene zonderlinge begeerte in mij, om het te bezoeken; wijl ik eene grooter en moeilijker reis in den zin had. Dan, de kapitein had 'er bezigheden; en ik was te meer daarmede te vrede, wijl ik geene zekere tijding had, of de pest in Egypte reeds opgehouden, en het nog maar kort voor S. Jan

Digitized by Google

was, wanneer de besmetting, gelijk men doorgaans gelooft, verdwijnt.

Den zestienden zag ik, met den dageraad, eenen berg, dien ik, wegens zijne gedaante, met de beschrijving, door STRABO van den *Olympus* gegeeven, zeer wel overeenkomende, voor den gemelden berg hield, en die nu *Mamilho* heet. Het overig gedeelte des eilands, welk zeer laag schijnt te liggen, kwam allengs ten voorschijn, en wij zagen de stad *Larnikà* niet eer, voor dat wij 'er het anker lieten vallen. De huizen zijn 'er, gelijk te Damaskus, van witten klei of potaarde gebouwd; doch, wijl de grond van gelijke kleur is, kan men de gebouwen niet eer onderscheiden, dan wanneer men 'er nabij is.

Dit eiland was, oudtijds, geheel met hout bedekt, en de grond daarmede zoo begroeid, dat dezelve tot den akkerbouw niet gebruikt kon worden. Dit is nu zoo zeer veranderd, dat op de meeste plaatsen des eilands mangel aan hout bespeurd wordt. Intusschen is, door de uitroeijing der bosschen, de luchtstreek des lands, offschoon dit anders, gewoonlijk, het geval is, niet gezonder geworden. — Aan de westzijde, in den omtrek van *Cacamo*, zijn de bosschen nog zoo dik, als ten tijde der ontdekking des eilands. Herten en beeren van buitengewoone grootte leeven hier ongestoord. — Men verhaalde mij, ook hier zoo wel, als te Alexandrie, dat men 'er, nog onlangs, eenen olifant gezien had; dan, ik kon het niet gelooven.

Toen wij de hoogte van *Paphos* voorbij zeilden, ware ik gaarn geland, om te zien, of 'er nog overblijfsels van den vermaarden tempel aldaar te vinden wa-

Digitized by Google

waren; maar de kapitein, vreezende den wind te zullen verliezen, wilde zich niet ophouden. — Op Cyprus worden veele oude munten opgegraaven, doch 'er zijn maar weinigen onder van zonderlinge waardij. Zilveren penningen, zeer fraai gewerkt, vindt, men bij Paphos; maar zij zijn voor liefhebbers van oudheden van geen groote beduidnis, omdat zij, meestal, slechts van steden, en van gelijke grootte zijn, als die, welke men op Kandia, Rhodus en de andere eilanden van den Archipel aantreft. Men vindt 'er weinig gesneedene steenen; maar zij zijn, grootdeels, in voortreflijken Griekschen stijl, en beter dan de anderen, welken men, doorgaans, op de eilanden ontmoet. Ik zag sommige Jupitershoofden, die wegens hun dik hair en baarden uitmunten, voortreflijk gewerkt, en van groote waardij waren. — Koorsen heerschen door het geheele eiland, maar bijzonder in den omtrek van Paphos.

—

Larnika verlieten wij, des namiddags, ten vier uur. De wind woei sterk uit het noordoosten, toen wij onder zeil gingen. Onze schipper, die deeze wateren zeer wel kende, liep westwaard, en besloot uit eene wolk, aan den gezigteinder te zien, dat de wind, den volgenden dag, uit dien hoek waaien zou. Hij stond ook, den anderen dag, werklijk op, en wij namen nu onzen koers regelrecht naar Alexandrie.

De Egyptische kust is zeer laag, en, wanneer de hemel niet helder is, bevindt men zich dikwijls aan land, eer men het ontdekt. 'Er gaat bestendig een hevige stroom oostwaard; dan, de schippers beweeren, de nabijheid der kust uit een zwart slik te kunnen bemerken; welk, reeds zeven zeemijlen verre

Digitized by Google

van het land, aan het dieplood te zien is. Onze ſchipper meende dit zwarte ſlik ontdekt te hebben, en beſloot, bij eenen zeer voordeeligen wind, de zeilen te verminderen, dewijl hij reeds dicht aan de kust dacht te zijn; offchoon zijne rekening, gelijk hij, naderhand, zelf geſtond, met de opgaaf des dieploods, niet overeenſtemde. — Ik nam mijnen quadrant, en bevond uit den doorgang van twee ſterren door den middagcirkel, dat wij nog zeventien zeemijlen van Alexandrie, en in de zee tegenover de woestijn *Barka* waren, welke in 't geheel geene verbindtenis met den Nijl had, en beſloot daaruit, dat het enkel eene grilligheid der ſchippers was, uit het Nijlſlik de nabijheid der Egyptiſche kusten te willen aantoonen. — En, vermits de winden, op deeze kust, den geheelen zomer door, uit het noordwesten waaien, en de ſtroom ſteeds oostwaard loopt, kan het ſlik uit de Nijlmonden onmooglijk zoo verre tegen den wind opkomen. — Ook is het bekend, dat, door deeze winden en ſtroom, eene groote menigte ſlib en zand naar de havens op de Syriſche kust gevoerd wordt.

Van het oude Tyrus zijn geene ſpooren meer te vinden; en de havens van Sidon, Baruth, Tripoli en Latikea, zijn allen verzand. — Eer ik uit Sidon vertrok, wees de Franſche konſul mij het oude plaveiſel der ſtad, welk zeven en een' halven voet laager lag, dan de grond, op welken zij thans ligt. Het was ook veel verder te rug, in de tuinen, naar den kant des bergs Libanon. Dit komt van den ſtroom, die beſtendig oostwaard loopt; want, daar deeze regelrecht op alle de uitwateringen des Nijls werkt, zoo moet hij al wat die rivier in zee ontlast, naar de Syriſche kust drijven, en

Digitized by Google

en dien aanwas van land in Egypte, welken HERODOTUS, verkeerdlijk, aan het zinkſel dier rivier toeſchreef, beletten.

Eindelijk ontdekten wij, den twintigſten van Zomermaand, des morgens de ſtad *Alexandrie*. —— Zij maakt, uit dit gezigtpunt beſchouwd, eene ongemeen fraaie vertooning. De oude gedenktekens, als de kolom van Pompejus, en de Mohammedaanſche torens en ſpitſen, doen den reiziger hier veele prachtige ruïnen verwachten. Maar, zoo ras men de haven is binnengeloopen, verdwijnt deeze begoogcheling, en men bemerkt een droevig mengſel van de ruïnen der overgroote werken der ouden, thans weinig in getal, met de kwaalijk ontworpene en kwaalijk uitgevoerde gebouwen der onbeſchaafde bezitters van Alexandrie, in laater eeuwen.

Hier zijn twee havens; de oude en de nieuwe. De laatſte is de kleinſte. Haar ingang is ook zeer gevaarlijk, wijl 'er eene bank voor ligt. De Europeeſche ſchepen moogen alleen in deeze kleine haven inloopen; doch zij liggen 'er niet veilig, gaande 'er, geduurig, ſommigen van verlooren. Op mijne te rug reis, in Lentemaand des jaars 1773, zag ik omtrent veertig ſchepen, meest van Raguſa, en uit de havens van Provence, welke geſtrand waren; daar die van andere natien weinig ſchaade hadden geleeden. Maar, het gedrag der ſchepelingen was ook zeer verſchillende. Zoo ras de wind begon op te ſteeken, wierpen de kapiteins der Raguſaſche en kleine Franſche ſchepen, alle hunne ankers en kabeltouwen uit, begaven zich in hunne booten, en vlooden aan land, laatende de ſchepen aan hun lot over. Zij wilden hun leeven niet waa-

Digitized by Google

gen, wijl zij de zwakte hunner scheepsgereedschappen kenden. Veelen deezer touwen zijn uit eene soort van gras, *spartum*, *stipa tenacisima* LINNÆI, genaamd, vervaardigd, konden het geweld der baaren niet doorstaan, maar scheurden van de ankers los, en de schepen strandden. — De Engelsche, Hollandsche, Zweedsche en Deensche schippers, integendeel, spoedden, bij het begin des storms, naar boord. Zij konden zich op hunne touwen en ankers verlaaten. De noodige schikkingen gemaakt hebbende, gingen zij op het dek heen en weer. Niemand van hun verliet zijn schip, voor dat zij, de wind bedaard zijnde, den volgenden morgen, hunne ongelukkige broeders, wier schepen op 't strand zaten, konden bijstaan.

De andere haven ligt aan de westzijde van den *Pharus*, is veel grooter, dan de voorgaande, en ligt onmiddelijk aan de stad. Zij is ook veel dieper, offschoon van eene menigte schepen, sedert langen tijd, veel ballast daarin geworpen is. Waarschijnlijk zal zij allengs vol geraaken, en met het vaste land vereenigd worden. — In deeze haven moogen geene schepen van Christenen binnenloopen, opdat de Turksche vrouwen, wanneer zij, des avonds, aan het open venster, lucht scheppen, niet van hun gezien worden: en de Christen mogendheden zijn zoo inschiklijk, dat zij deeze gronden laaten gelden, en het gestaadig verlies van schepen, goederen en manschap niet genoeg achten.

ALEXANDER, uit Libye in Egypte wederkeerende, en door de schoonheid deezer twee havens getroffen, gaf aan den bouwmeester DINOCHARES bevel, aldaar eene stad uittesteeken, welke door

door PTOLEMEUS den eerſten gebouwd werd. De gezonde, en voor den koophandel zeer voordeelige, ligging der plaats, was oorzaak, dat zij in korten tijd aanmerklijk toenam, en de eerſte koopſtad der waereld wierd. — Doch, 'er ontſtond ook geen oorlog, of iedere partij had, hierom, het oog op haar gevestigd. Om deeze reden, werd zij dikwijls veroverd, dikwijls verwoest. De omliggende landſtreek is thans onvruchtbaar; doch, ten tijde van den bloei der ſtad, is zij, waarſchijnlijk, zoo niet geweest. Sterke bevolking maakt, gelijk wij uit veele voorbeelden zien, den grond grasrijk. De talrijke meiren in Egypte waren, naar mijn dunken, tot groote waterkommen aangelegd, om bij de overſtrooming des Nijls, voorraad van water op te doen, en daarmede, bij de volgende droogte, de tuinen en plantaadjen te bevochtigen.

De kolom van Pompejus, etlijke obelisken, en regenbakken onder den grond, zijn thans de eenige oudheden, welken men nog te Alexandrie vindt. Zij zijn reeds dikwijls beſchreeven. — Het kapiteel en loofwerk der zuil mishaagt over 't algemeen. De ſchaft verdient des te meer opmerking. De kolom is van graniet, maar het kapiteel alleen van anderen ſteen. — Dit ſchoon gedenkſtuk der oudheid ſchijnt uit de tijden tusſchen de keizers Hadrianus en Severus te zijn. De eerſte ſtichtte wel verſcheidene groote gebouwen in 't Oosten; dan, men heeft aangemerkt, dat hij zich nooit van opſchriften daarbij bediende. Doch dit gedenkſtuk heeft een Grieksch opſchrift, en mag, met veel waarſchijnlijkheid, den laatstgenoemden worden toegeſchreeven. Denklijk was het een merkteken van dankbaarheid, door de ſtad Alexandrie, voor de ontvangene gunstbewijzen, ter zijner eere, geſticht. Dit is des te waar-

Digitized by Google

ſchijnlijker, vermits geen geſchiedſchrijver, in vroeger tijden, melding van dit gedenkſtuk maakt (*a*). —

Sommigen meenen, dat de zuil eertijds eene obelisk geweest is, welke men rond heeft gehouwen. Zij houdt negen voeten in haare middellijn, en, zoo zij ook maar tachtig voeten hoog was, zou 'er toch eene buitengemeen groote obelisk noodig geweest zijn, om daaruit eene zuil van zoodaanigen omtrek en grootte te vervaardigen, en 'er zoo veel van af te houwen, dat de beeldſpraakkundige te-

(*a*) De heer POCOCKE heeft, in zijne *Beſchrijving van het Oosten*, I. D. I. Stuk, tegenover bladz. 24, eene zeer fraaie afbeelding daarvan gegeeven, op plaat. IV.

De heer CARSTEN NIEBUHR bevond, na eene naauwkeurige meeting, de hoogte deezer kolom, zonder haar voetſtuk mede te rekenen, acht en tachtig voeten en tien duimen te bedraagen. Zie de Nederduitſche vertaaling zijner *Reis naar Arabie*, I. D. bladz. 46.

De Engelſche reiziger, heer RODKE, verhaalt in zijne *Travels to the coast of Arabia Felix, and from thence bij the Red ſea and Egypt to Europe*, *London* 1783. 8. p. 113.; of, volgens de Nederduitſche vertaaling, welke van dat leezenswaardig werkje, bij den drukker deezes, M. DE BRUYN, niet lang daarna, ten voorſchijn gekomen is, bladz. 172: dat eenige Engelſche ſcheepslieden, langs een touw, welk zij, door middel van een grooten vlieger, over den top der kolom hadden weeten te brengen, de kolom hebben beklommen, en boven op, aan een overgebleeven gedeelte van het voetſtuk, bemerkten, dat 'er, eertijds, een ſtandbeeld op geſtaan had. *Aant. der* NEDERD. UITG.

tekens, gemeenlijk aan de vier zijden zeer diep ingegraven, niet meer zigtbaar waren. — Het komt mij waarſchijnlijk voor, dat het blok tot deeze zuil, uit het landſchap Thebe, in Opper-Egypte, op den Nijl, aangebragt is.

Men heeft ook gemeend, dat het graf van Alexander eene der oudheden deezer ſtad geweest is. MARMOL zegt, dat hij het nog, in den jaare 1546 gezien heeft, en beſchrijft het, als een klein gebouw, in de gedaante eener kapel, midden in de S. Markuskerk. Doch dit is niet waarſchijnlijk. Alle de volken, die, in laater tijden, Alexandrie in bezit hebben gehad, vereerden dien koning al te zeer, dan dat zij zijn graf zoo ten eenemaal zouden hebben laaten vervallen. Zelfs de Arabiers zouden het verſchoond hebben, daar Mohammed met zoo veel achting van dien veroveraar van Aſie ſpreekt.

Ik was, ſints veele jaaren, gewoon, mij op zijn Arabisch te kleeden, en kon dus, in gezelſchap van den eenen of anderen van de verſcheidene natien, die zich hier ophouden, vrijelijk, alle de wijken der ſtad doorwandelen; en, wijl ik ook altijd Arabisch ſprak, zoo hield men mij in 't algemeen voor eenen *Bedouin*, of Arabiſchen boer. — Doch, niettegenſtaande deeze voordeelen, en alle mijne poogingen, heb ik, nopens dit gedenkteken, bij de ingezetenen, nooit iets zekers kunnen ontdekken. — Alexandrie is, ſedert de tijden van Julius Cæſar, zoo dikwijls veroverd en verwoest, dat men van deeze ſtad, gelijk van Karthago, zeggen kan: *periere ruinæ*, zelfs de ruïnen zijn verlooren gegaan.

Digitized by Google

Sommigen houden de poorten en muuren der ſtad nog voor oud; dan, zij ſchijnen mij eerst in de dertiende eeuw gebouwd te zijn. Eenige ſtukken kunnen wel ouder, en nog uit de tijden der vroegere kalifen oorſpronglijk zijn; doch het geheele is openbaar nieuw, en ſchijnt met zeer veel ſpoed gemaakt te zijn. — De oude bouwvallen zijn, op de meeſte plaatſen, eenige ellen diep met puin bedekt; en, zoo Kleopatra wederkwam, zou zij moeite hebben, om de plaats te vinden, waar haar paleis, eertijds, geſtaan had.

Het tegenwoordige Alexandrie is niet fraai; en ſlechts ééne ſtraat heeft huizen van den hedendaagſchen ſmaak, waarin een aantal werkzaame en verſtandige kooplieden woonen, die zich van het geringe overſchot des koophandels, waardoor deeze ſtad, oudtijds, zoo vermaard was, geneeren.

Alexandrie is ſchraal bevolkt. Men zegt, dat de inwooners, meer dan eenmaal, voorneemens geweest zijn, de ſtad te verlaaten, en naar Kairo of Roſetto te trekken; maar dat het, wegens de uitſpraak van ſommige heilige mannen in Arabie, nagebleeven was, die verzekerd hadden, dat, na de verwoesting van Mekka, welke eens door de Ruſſen geſchieden zou, Alexandrie de *heilige ſtad* zou zijn, werwaard Mohammeds beenderen zouden gebragt worden; en dat, na den ondergang van deeze ſtad, dezelve beenderen naar Kairouan, in het Koningrijk Tunis, en, eindelijk, van daar naar Roſetto gevoerd zouden worden, alwaar zij tot het einde aller dingen, welk dan niet verre meer af zou zijn, blijven zouden.

PTOLEMEUS ſtelt Alexandrie op 31° noorder breed-

breedte. De hoogleeraar GREAVES, welke, op zijne reis naar Egypte, de breedte deezer plaats zocht te beſtemmen, bepaalt dezelve op 31° 4′. De Franſche ſterrekundigen ſtellen haare ligging op 31° 11′ 20″. Het onderſcheid van 7′ 20″ is al te groot. NIEBUHR neemt 31° 12′ voor de breedte der plaats aan. Na drie en dertig waarneemingen, bevond ik het middengetal der breedte deezer ſtad te zijn 31° 11′ 32″, of in een rond getal 31° 11′ 30″. Het verſchil kan, geloof ik, niet boven 5″ bedraagen.

Door middel der verduistering van den eerſten wachter van Jupiter, den vijf en twintigſten van Zomermaand des jaars 1769, vond ik haare lengte 30° 17′ 30″ oostlijk van den middagcirkel van Greenwich.

De pest, die, ſedert het begin van Lentemaand in Alexandrie gewoed had, was, bij mijne aankomst aldaar, den twintigſten van Zomermaand opgehouden, en de inwooners hadden eerst ſedert twee dagen weder begonnen, hunne huizen te openen, en de gemeenſchap met elkander te hervatten. Doch men bekommerde zich ook verder daarover niet. Het feest van S. Jan was voorbij, en de wonderdaadige daauw, *nucta*, was gevallen; weshalve een ieder, onbeſchroomd, weder aan zijne bezigheden ging. — Ik ontving hier mijne ſterrekundige werktuigen met groot genoegen.

De reis van hier naar Roſetto wordt, gemeenlijk, te land gedaan; dewijl de mond des Nijlarms, *Bogaz* genaamd, die naar Roſetto voert, ondiep en gevaarlijk, en die vaart dikwijls zeer langwijlig is. Ook zal niemand, die het mijden kan, gaarn met Egyptiſche matroozen te doen willen heb-

Digitized by Google

hebben. Doch de reis te land is ook niet zonder gevaar. De reizigers moeten altijd wel gewapend zijn. Ofschoon ik, voor mijn perſoon, op mijne verkleeding, als Arabier, veel ſtaat maakte, droegen wij echter allen pistoolen in onze gordels, hoewel onze zwaare ſchietgeweeren langs den Nijl naar Roſetto gingen. Ik alleen had eene kleine lans, in 't Arabisch *djerid* genaamd, in mijne hand.

Wij verlieten Alexandrie des namiddags. Eer wij te *Aboukier*, drie Engelſche mijlen van daar, aankwamen, ontmoetten wij een' aanzienlijken man, met zijn gevolg, die ons voor *Bedouinen*, of Arabiſche boeren hield. Te Aboukier vonden wij eenige ruïnen, die aanduidden, dat hier, oudtijds, eene ſtad geſtaan had. Uit de ligging beſloot ik, dat het *Canopus*, eene der oudſte ſteden op den aardbodem, geweest was.

Vervolgens kwamen wij, zeven mijlen verder, te *Medea*, het oude *Heraclium*, daar een veer over den Nijl, en het begin der Delta is. — SHAW moet zelf toeſtaan, dat, tuſschen Alexandrie en den Kanopiſchen Nylarm, geene ſpooren van verhooging des gronds door de overſtroomingen des Nijls te zien zijn. Doch ik vind geene reden, om met hem te beweeren, dat die landſtreek, eertijds, een eiland geweest is.

Op den weg herwaard vonden wij geene planten, dan eenige *alſemſtruiken*, die 'er wel niet frisch uitzagen, maar echter zeer bitter ſmaakten, en welker bladen veele zoutdeelen ſcheenen ingezogen te hebben, waarmede de grond der woestijn *Barka* rijklijk voorzien is. — Ik zag hier, op onderſcheiden tijden, twee of drie *antilopen*, afzonderlijk, gaan-

gaan, van die ſoort deezer dieren, welke in de gemelde woestijn zich ophouden, niet verſchillende. — Ook vond ik hier de *jerboa*, welke, insgelijks, deeze woeste landſtreeken bewoont; en uit de menigvuldige gaten in de aarde, die ik, genoegzaam, bij iedere alſemplant vond, beſloot ik, dat ook haar gezel, de *hoornſlang*, of *cerastes*, hier inheemsch was.

Van het veer af bij Medea, liep de weg, ſteeds, door zeer droog zand, en wij moeſten dikwijls, om vasten grond te vinden, met onze paarden tot den buik toe in de zee rijden. — Deeze menigte zand wordt, door den wind, in de Middelandſche zee gedreeven; wat wonder dan, dat de monden der Nijlarmen verſtopt zijn? Van het begin van Lentemaand, tot het begin der overſtrooming, is geheel Egypte met dit ſtof en zand bedekt. Door de zonnenhitte los gemaakt, en door geene wortels of planten vastgehouden, voert de Nijl het met zich weg, en laat het in zee zinken. — Sommigen meenen uit onkunde, dat het uit Abyſſinie komt, daar, integendeel, iedere rivier in een bed van rotſen ſtroomt. Door deeze zandwoestijn, zijn, op zekere afſtanden, ſteenhoopen op de heuvelen opgerecht, om den reizenden door dezelven den weg te wijzen. Zoo komt men te *Roſetto*, welk, aan den eenen kant, met deeze zandheuvels omringd is.

Roſetto ligt vier mijlen van de zee, aan den oudtijds zoogenaamden Bolbutijnſchen Nijlarm. — De ſtad is groot, fraai en drie Engelſche mijlen lang. Bij de ingezetenen heet zij *Raſchid*, dat is, de *Rechtzinnige*, en wordt door vroome Muſelmannen druk bezocht. Ook woonen hier veele kooplieden; dewijl

wijl deeze ſtad de ſtapelplaats is der waaren, die, tuſſchen Kairo en Alexandrie, over en weêr gaan. — Om Roſetto zijn veele tuinen, wijl de omliggende landſtreek der ſtad laag is, en daarom de vochtigheid, door de overſtrooming des Nijls ingezoogen, lang behoudt. Men vindt hier ook veele merkwaardige planten en bloemen.

Roſetto is de meest begunſtigde verblijfplaats der Christen reizigers, die Egypte willen bezoeken, en vooral der Christen kooplieden, die zich hier gaarn neerzetten. Naar hunne verbeelding, ademen zij, hier, tuſſchen de beide groote zetels der dwinglandij, Alexandrie en Kairo, daar onderdrukking en onrechtvaardigheid heerſchen, meer vrijheid. — Deeze ſtad heeft, ten minſte, den naam, dat haare inwooners milder, omganglijker, en nooit zoo gierig als in de twee genoemde groote ſteden zijn. De kooplieden, welke hier woonen, zijn zekerlijk zoo onbeſchaamd ſtout niet, als de andere ingezetenen in dit land van geweld. Maar de krijgsknechten, de priesters, rechtsgeleerden en het gemeene volk over 't geheel, vond ik even zoo ruuw, onbeſchaafd en grof, als elders. Ik kon, in mijnen tijd, geen onderſcheid van belang vinden tuſſchen de inwooners van deeze en van andere ſteden van Egypte.

Roſetto ligt op de noorder breedte van 31° 24′ 15″. Men gaat van hier te ſcheep naar Kairo; 't welk wij ook den dertigſten van Zomermaand deeden.

Te Alexandrie vertelt men veel van het gevaar, welk de reis door de woestijn verzelt. Hier voert men gelijke taal van de vaart langs den Nijl

Digitized by Google

Nijl naar Kairo. Doch dit is zeer vergroot. Wanneer de regeering te Kairo wel geſteld is, en men niet landt bij dorpen, die met hunne nabuuren in verſchil leeven, zou men zeer ongelukkig moeten zijn, bijaldien men tusſchen deeze ſtad en Kairo geweldenaarijen leed.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

AANKOMST *te Kairo.* — *Reis naar de Pyramiden.* — *Aanmerkingen over die geſtichten.*

In 't begin van Hooimaand kwam ik te *Kairo* aan. Ik was aan het gastvrije huis JULIAN en BERTRAND aanbevolen. Ik maakte hun mijn voorneemen, om naar Abysſinie te reizen, bekend. Zij ſcheenen, over mijne ſtoute onderneming, zich te ontſtellen, en zochten ze mij te ontraaden. Maar, toen zij mijn vast beſluit zagen, booden zij mij hunne hulp aan.

Wijl de regeering te Kairo over zoodaanige reis ſteeds achterdochtig is, en de Porte ze ook uitdruklijk verbooden heeft, gaf ik voor, dat zij naar Indie beſtemd was. Zij bleef echter niet lang verborgen; en dat was ook niet mooglijk; want Jooden, Turken, Mooren, Kopten en Franken, gaan hier beſtendig op kondſchap uit, zich meer om anderen lieden, dan hunne eigen zaaken bemoeiende. Ik verſcheen zoo weinig, als mooglijk was, in 't openbaar, en altijd verkleed. — Men hield mij voor eenen *fakier* of *derwis*, die zich ſlechts met de toverkunde en zijne boeken ophield. Dit gaf mij gelegenheid, om veele Arabiſche handſchriften te koopen; en mijne ervarenheid in die taal ſtelde mij in ſtaat, de beste keus te doen.

De wijk van Kairo, welke de Franken bewoonen,

nen, beſtaat in eene lange ſtraat. Aan het eene end derzelve is eene poort, daar eene wacht bij ſtaat; en deeze wordt, in pesttijd, geſlooten gehouden. Aan het andere end is een taamlijk wel aangelegde tuin, met fraaie wandellaanen. — Al het genoegen, waarop Christenen onder dit ſlechte volk kunnen hoopen, beſtaat in rust en vrede. Niemand begeert ook meer. Intusſchen ontbreekt het hier niet aan zendelingen, die hun geſtaadig met dreigingen, leugens en knevelarijen lastig vallen, en hen daardoor ſtooren. — De Franken te Kairo zijn mij altijd als eerlijke, weileevende en naarſtige lieden voorgekomen, die niet alleen hunne eigene zaaken in ſtilte verrichten, maar ook in herbergzaamheid en gedienſtigheid jegens vreemdelingen uitmunten.

Eene onmenschlijker, onrechtvaardiger, wreeder, onderdrukkender, ſchraapzuchtiger ſoort van helſche dwinglanden is 'er op den aardbodem niet, dan de leden der regeering van Kairo. Sommigen prijzen deeze ſtaatsgeſteldheid; doch ik kon ze nooit recht begrijpen. Eigenlijk moest zij uit vierentwintig *Beis* beſtaan, maar die nooit voltallig zijn. Bij mijn verblijf te Kairo waren 'er maar zeven, en onder die één, welke over de anderen heerschte. De Beis worden geacht het hoogſte bewind in handen te hebben; doch, ſomtijds, regeert een *Kiaya* onbepaald, en maakt, ſchoon minder in rang, zijne bedienden tot Beis. In tijd van vrede, wanneer geen der Beis de geheele magt zich alleen aanmaatigt, heeft ieder derzelven een aantal onderbedienden, die een onbepaald rechtsgebied over de inwooners der ſtad oeffenen, en anderen aanſtellen, die hetzelve ten platten lande doen. — In Kairo

zijn, veelligt, vier honderd perſoonen, die met volſtrekte magt bekleed zijn, en het recht op hunne wijs beſtieren. In mijnen tijd, had dit veelhoofdig gedrocht geen beſtaan. De vermaarde ALI BEI was alleen aan 't roer der regeering, en zijne bedienden oeffenden het recht. Doch deeze gelukkige toeſtand duurde niet lang.

Om Bei te worden, moet men, te vooren, ſlaaf geweest, en voor geld op de markt gekocht zijn. Ieder Bei heeft veele ſlaaven, die zijne wacht zijn, en welken hij, naar hunne bekwaamheid, bedieningen in zijn huis geeft. De voornaamſte is die van *Hasnadar* of hofmeester, die de geheele huishouding beſtiert. De Beis hebben zelden kinderen, en nog zeldzaamer blijven zij in 't leeven. Men ſchrijft dit aan de ongebonden leevenswijs der Beis in hunne jeugd, veelal, toe. Doch Kairo wordt ook, over 't geheel, voor kleine kinderen ongezond gehouden.

Wanneer echter een Bei, ſtervende, kinderen nalaat, erven niet deeze, maar de hasnadar, zijne waardigheid en vermoogen. Ook trouwt hij zijne weduw, welke, wanneer zij jong en de Bei oud is, den hasnadar reeds, bij het leeven van den Bei, voor haaren vermoedlijken man aanziet; waarover deeze mannen, offchoon zij hunne overige vrouwen ſteeds opgeſlooten houden, geene jaloersheid betoonen. — 't Is zeer zonderling, dat men, hier, ſedert langen tijd, eene ſoort aanzienlijke lieden vindt, die, met voorbijgaan hunner kinderen, hunne goederen en waardigheden aan vreemden nalaaten, en dat niet één van hun het waagt, zijnen zoon tot zijnen opvolger in zijn ampt en bezittingen

Digitized by Google

gen te benoemen, en hem boven eenen slaaf, dien hij, als een stuk vee, voor geld gekocht heeft, den voorrang te geeven.

De tijd mijner aankomst in Kairo was, veelligt, de eenige, in welken ik alleen, en zonder bescherming, mijne reis kon voortzetten. Ali Bei, die, eenige jaaren geleeden, bijzonder, door zijne laatste leevensgevallen in Europa zoo beroemd is geworden, was, na menigvuldige afwisseling van geluk en ongeluk, zegepraalende te Kairo terug gekomen, en had zich aan 't hoofd der regeering geplaatst. Hij haatte de Turken, en voedde in zijn hart niets dan wraak tegen de Ottomansche Porte, wenschende hij niets vuuriger, dan iets tot ondergang des Turkschen rijks te moogen bijbrengen.

De oorlog, die toen tusschen de Russen en Turken gevoerd werd, bood hem de gunstigste gelegenheid daartoe aan. Hij was bereid, om de Russen met alle zijne magt bij te staan. Dan, de Russische krijgsbevelhebbers, die, op eenen zoo grooten afstand, met zoo veel geluk, oorloogden, hadden geene genoegzaame bevelschriften van hun hof, kenden de gewesten niet, en bragten hunnen tijd met vermaaklijkheden en onnutte vertooningen door. Na de verbranding der Turksche vloot, op de kust van Klein Asie, verscheen 'er geen schip in die wateren, welk zich niet den Russen onderwierp. Zij namen eene voordeelige ligging bij het eiland Pafos. De basa's van Karamanie, die toch der Porte maar zelden behoorlijk onderdaanig zijn, waren, toenmaals, in vollen opstand. Een groot deel van Syrie was in gelijke omstandigheden. En SCHEIK DAHER, vorst van Akra, had zich van die stad af, tot de vlakte Esdrelon, en zelfs tot de gren-

zen van Egypte toe, eene onafhanglijke magt aangemaatigd (*a*).

't Is niet onwaarſchijnlijk, dat, bij zulke gunſtige omſtandigheden, Syrie en Egypte zich van het Ottomanſche rijk zouden los geſcheurd hebben. Doch de Ruſſen, bij gebrek van bevelſchriften, wisten niet, hoe verre zij hunne overwinningen mogten uitbreiden, noch hoe de overwonnen te behandelen. Zij hadden geene verbindtenis met Ali Bei, op wien zij zich echter veilig hadden kunnen verlaaten; gelijk hij zich, gerust, op hen zou verlaaten hebben. Beide partijen verſtonden elkander niet, voor dat het te laat was. De vijanden deeden hun voordeel met dit draalen, en daardoor teffens het groote ontwerp in duigen vallen.

Een jong en ſchrander, doch listig, Venetiaansch koopman, CARLO ROSETTI, had, ſedert eenige jaaren, Ali Bei beſtierd. Ware deeze man, met behoorlijke volmagt, als onderhandelaar, gebruikt geweest, dan had de Turkſche heerſchappij in Egypte een einde genomen. Ali Bei had wel een natuurlijk

(*a*) Eene merkwaardige leevensbeſchrijving van deezen beroemden Vorst van Akra, anders SCHEIK DAHER OMAR genaamd, die zich van de Porte onafhanglijk en voor dezelve zeer geducht gemaakt had, doch ten laatſte, verraaderlijker wijze, op bevel van den beruchten HASSAN BASSA, jammerlijk vermoord werd, vindt men, in een Aanhangſel achter het tweede deel van SAVARY's *Brieven over Egypte*, bladz. 337 – 364. — Dit fraaie werk is bij den drukker deezes, M. D. BRUYN, in drie deelen in groot octavo te bekomen. — *Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

lijk gezond verſtand; maar hij was een Mameluk, en had de gemoedsgeſteldheid eens ſlaaven.

Een Jood, een Griek en een Kopt, die zijn geheimſchrijver was, bezaten toen zijn geheel vertrouwen, en leidden hem geheel naar hunnen wil. Het was moeilijk te beſtemmen, wie van deeze drie lieden de ſlechtſte was, en den Bei allermeest om den tuin leidde. De geheimſchrijver, RISK genaamd, was doortrapt genoeg, om de beide anderen, die volkomen veilig meenden te zijn, en de inwooners plonderden, te doen tuimelen. De Griek werd uit Egypte gebannen, en de Jood doodgeſlagen. Dit is gemeenlijk het lot der Egyptiſche ſtaatsdienaaren. Risk gaf zich voor een ſterrewichlaar uit, en de Bei was, gelijk alle Turken, in dit ſtuk, zeer ligtgeloovig. Hij was, waarſchijnlijk, door de Porte omgekocht, en verleidde den Bei van het eene onbezonnen ontwerp tot het andere, tot dat hij hem, eindelijk, gantsch in het verderf ſtortte (*b*).

Mijn voorraad van ſterrekundige werktuigen, die, te Alexandrie, in het tolhuis geopend waren, gaf Risk een groot idee aangaande mijne ſterrewichlaarijkunde. Hij kreeg bevel, dat zij niet mogten ontpakt, en, omdat het geene koopmanſchappen waren, mij, zonder tolgeld 'er van te betaalen, moeſten ter hand geſteld worden. Dit verblijdde mij te meer,

(*b*) Met vrucht, zal men hiermede vergelijken de geſchiedenis van ALI BEI, van zijne geboorte af, tot zijnen dood toe, door den heer SAVARY beſchreeven, in het tweede deel zijner *Brieven over Egypte*, XVI Brief, bladz. 245—300. *Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

meer, wijl ik nu zeker was, dat mijne werktuigen niet zouden bedorven worden. De geheimschrijver bezocht mij den volgenden dag, en ik vernam van hem, dat ik die gunst hem te danken had. Ik dacht: het was op een geschenk gemunt. Doch, hoe verbaasd stond ik, toen Risk zulks niet alleen van de hand wees, maar mij ook eenige kleinigheden zond, en te kennen gaf, dat hij mij nader wilde komen bezoeken, om te zien, hoe ik die werktuigen gebruikte. Ik had, intusschen, voor niets of niemand te vreezen, wijl ik onder de onmiddelijke bescherming van den Bei stond. — Offchoon ik, reeds vecle jaaren, met Turken en Arabieren had omgegaan, vond ik in deeze hoflijkheid echter iets, daar ik den grond niet van ontdekken kon.

Den Bei had ik nog niet gezien, dus kon ik het niet op een gunstig vooroordeel schuiven, welk hij omtrent mij mogt opgevat hebben. Ik ontdekte mij des, in deeze verlegenheid, aan den heer BERTRAND, bij wien ik gehuisvest was. Hij beloofde mij den geheimschrijver op dit stuk te zullen ondertasten. Teffens waarschouwde hij mij, hem niet te beleedigen, maar mij ook niet aan hem toe te vertrouwen; vermits hij in staat was, de boosaardigste oogmerken te voeden, en ze ook, zonder barmhartigheid uittevoeren.

Doch het ontwikkelde zich ras. Risk deed onderzoek bij Bertrand naar mijne sterrekundige weetenschap. Mijn vriend ontdekte zijn oogmerk, en gaf hem een hoog begrip van mijne diepe kennis in die weetenschap. Risk verklaarde nu, dat hij, door mij, des Beis toekomend lot, den uitslag des oorlogs tusschen de Russen en de Turken, en het gevolg der onderneeming tegen Mekka, om welk

te

te veroveren Ali MOHAMMED BEI ABOU DAHAB, zijnen behuwdzoon afgezonden had, hoopte te verneemen.

Hoe zeer Bertrand zich hierover verheugde, geviel het mij echter niet. In het handwerk eens waarzeggers had ik geenen zin; omdat eene niet vervulde voorzegging, in dit land, gemeenlijk met ſtoktlagen, of zelfs wel met ſpietſen geſtraft wordt. Dan, men verzekerde mij, dat ik met ligtgeloovige lieden te doen had, en ik voor den tijd, waarin mijne voorzeggingen vervuld moeſten worden, Kairo verlaaten kon.

Weinige dagen daarna ontving ik eenen Brief van Risk, met begeerte, dat ik mij naar het S. Georgenklooster, drie mijlen van Kairo gelegen, zou begeeven, om des Beis verdere bevelen aftewachten. Ik begaf mij derwaard. In die eenzaame, groote en ſtille wooning, had de Griekſche patriarch eene kamer, voor mij, laaten gereed maaken. Zij was zeer bekwaam om te ſtudeeren.

In mijne inleiding heb ik reeds gemeld, dat ik, geduurende mijn verblijf te Algiers, met een' Griekſchen priester, vader Christoffel, kennis maakte, en hij, een tijdlang, op mijn landgoed, bij mij woonde. Deezen goeden, menschlievenden man vond ik te Kairo weder. Hij bekleedde de waardigheid van Archimandriet, de naaste aan die van patriarch. In het paleis van Ali Bei, daar enkel Georgiſche en Griekſche ſlaaven gehouden werden, was hij zeer bekend; en, daags na mijne aankomst in het klooster, gaf hij mij een bezoek. — Ik vernam van hem, dat, in Abyſſinie, veele Grieken waren, die gewigtige ampten bekleedden, en, nu en

Digitized by Google

dan, briefwisseling met den patriarch hielden; jegens wien zij de grootste achting voedden. — Vader Christoffel bezorgde niet alleen, dat 'er, mijnenthalve, brieven aan de Grieken, in Abyssinie, langs drie onderscheiden wegen gezonden wierden; maar ook, dat ik eenen brief van vermaaning, aan alle de Grieken in dat rijk gericht, mede kreeg. Hij had de gedaante eener bulle, en behelsde;

„ Dat zij hunnen hoogmoed, als eene groote zonde, waarmede zij, gelijk hij wel wist, zeer beladen waren, zouden afleggen, en, in plaats van zich, bij mijne aankomst, aan het hof van Abyssinie, met mij gelijk te stellen, integendeel bereid zouden zijn, mij te dienen. — Verder, dat zij voor den koning zouden verklaaren, dat ik niet met hun van gelijken staat, maar een vrij burger eener magtige natie, en in dienst van een' grooten koning was; dat zij, daarentegen, geboorene slaven der Turken waren, en met mijne dienstboden slechts in gelijken rang stonden; en dat ook werklijk één hunner landgenooten in mijnen dienst was. Bijaldien zij dit, openlijk, in tegenwoordigheid van eenen priester verklaarden, dan zouden hun alle hunne zonden vergeeven zijn."

De patriarch, met wien ik te Kairo veel omgang had gehad, bezorgde dit alles zeer liefderijk. — Intusschen zond Risk mij eens, des avonds om negen uur, een boode, met begeerte, om bij Ali Bei te komen. Ik zag hem toen voor de eerste maal. Hij was veel jonger, dan ik mij hem voorgesteld had. Hij zat op eene sofa, met rood laken en gouden franjes bekleed. Zijn tulban, gordel en dolk, waren met diamanten bezet. Hij sprak van den oorlog tusschen de Russen en de Turken, en vroeg mij:

Of

Of ik den uitslag, volgens de sterren, reeds berekend had? Ik antwoordde: — De Turken zouden ter zee en te land geslagen worden. — Ali vroeg verder: Of Konstantinopel zou ingenomen en verbrand worden? Ik antwoordde: Neen; men zou lang oorlogen, en, na veel bloedvergieten, vreede maaken, zonder dat eene der mogendheden iets van belang daarbij verliezen zou. Hij sloeg de handen te samen, en deed eenen eed op zijn Turksch, zich naar Risk, die voor hem stond, wendende, en zeggende: „Dat zal droevig zijn; doch waar is waar; „en God is genadig."

Hij bood mij koffij aan, en verzekerde mij van zijne bescherming; wanneer mij iemand beleedigde, zou ik het hem maar door Risk laaten aanduiden. — Eenige avonden daarna werd ik wederom bij den Bei geroepen. Bij het ingaan, ontmoette ik den Agader janitsaaren met eene menigte krijgsknechten. Wijl ik hem niet kende, ging ik, zonder te groeten, hem voorbij; 't welk anders niet gebruiklijk is. Als hij te paard zit, heeft hij, in en buiten Kairo, magt over leeven en dood. Hij hield mij aan den drempel op, en vroeg eenen van des Beis lieden: Wie ik was? Hij kreeg tot antwoord: Het is *hakim Engleſe*, of de Engelsche arts. Hij verzocht mij zeer hoflijk, hem ook te bezoeken, omdat hij zich niet wel bevond. Ik antwoordde, dat ik wilde komen; maar dat de Bei mij nu verwachtte. Hij antwoordde: „Gaat in Gods naam; het komt mij „altijd gelegen."

De Bei zat voor over, met eene waschkaars in de eene, en een stuk papier in de andere hand, welk hij dicht voor zijne oogen hield. Hij was alleen, en werd mij niet gewaar, voor dat ik nabij hem stond.

Digitized by Google

Hij ſchrikte, toen ik hem met *ſchalam* groette, en hem zeide, dat ik, op zijn bevel, verſcheen. Hij antwoordde: heb ik u dan laaten roepen; en, eer ik nog kon antwoorden, voegde hij 'er bij: jaa, jaa, ik heb het gedaan; en hij ging voort met leezen. Hij klaagde, dat hij niet wel was. Hij had terſtond na de tafel moeten braaken, pſchoon hij zeer maatig gegeeten had. Zijne maag was nog ongeſteld; en hij meende, dat men hem vergif had bijgebragt. Ik voelde zijnen pols; hij was zwak, maar niet koorts-achtig. Ik verzocht hem, het keukengereedſchap, waarin zijne ſpijs bereid was, te laaten onderzoeken, of het ook wel vertind was; en zeide hem terſtond, dat hij geen gevaar had; maar ik vermoedde, voegde ik 'er bij, dat hij voor de tafel, veelligt, eene kleine uitſpatting begaan had. Hij lachte, en zeide tot Risk: „ *Afrite! Afrite!*" Hij is een duivel. — Ik ried hem, een weinig thee te gebruiken, waarna hij overgeeven, en zich beter bevinden zou. Daarop moest hij een kopje ſterke koffij, of een glas goeden brandewijn drinken, en dan te bed gaan. — Hij zag mij met verbaasdheid aan, en zeide zeer bedaard: hoe, brandewijn? weet gij niet, dat ik een Muſelman ben? Maar ik niet, antwoordde ik hem; ik raad u ſlechts, wat uw lighaam goed is, en heb met uwen godsdienst niets te doen. Mijne vrijmoedigheid behaagde hem; en hij zeide, hij ſpreekt als een man. Deezen avond werd noch van den oorlog, noch van de Rusſen geſprooken.

Risk bezocht mij den volgenden morgen; de Bei was nog niet beter, en meende nog ſteeds, dat hij vergif had in gekreegen. Ook verzekerde Risk mij, dat de Bei groot vertrouwen in mij ſtelde; maar de thee had hij nog niet gebruikt; doch hij kwam nu op

Digitized by Google

op zijn bevel, om te zien, hoe dezelve moest bereid worden. Ik goot terſtond kookend water op wat thee, en toonde hem de geheele toebereiding. Dit was nog niet genoeg; maar hij begeerde zeer hoflijk, dat ik zelf daarvan dronk, en overgaf, opdat hij zag, hoe hij met den Bei moest handelen. Ik weigerde zulks, en verzocht hem, zelf de proef daarvan te neemen, waardoor hij een duidlijk begrip van de gantſche zaak zou krijgen. Doch hij nam deezen voorſlag niet aan.

Gedurende dit geſprek, kwam vader Christofel, en wij beſloopten, hem de proef te doen ondergaan; maar hij wilde ook niet. Doch hij bragt een' jongen Griekſchen monnik mede, en deezen noodzaakten wij, tegen wil en dank, thee te drinken, en over te geeven.

Wijl ik, door deeze nachtbezoeken, des Beis gunst verworven had, verzocht ik Risk, om brieven van aanbeveeling aan Scheik Hamam, aan de ſtadhouders van Syene, Ibrim en Deir, in Opper-Egypte. — De jantſaaren te Kairo gaven mij ook brieven van voorſchrijving, aan de bezettingen der drie laatstgenoemde ſteden, welke uit Kairo, hunne haven, derwaard gezonden worden. — Ali Bei gaf mij ook brieven aan den Bei van Suez; aan den Sjerif van Mekka; aan den Naybe, of Beheerſcher van Maſuah; aan den koning van Sennaar en aan zijne ſtaatsdienaars. — Toen ik alle mijne brieven, zoo van den patriarch, als van Ali Bei, ontvangen had, maakte ik toeſtel tot mijn vertrek.

KAIRO ligt op de noordlijke breedte van 30° 2′ 30″, en de oostlijke lengte van 31° 16′ van de ſterrewacht van Greenwich. — In den tijd van drie

drie en een vierde uur, reed ik rondom de ſtad en haare tuinen, op eenen ezel, in zijnen gewoonen ſtap, welke drie Engelſche mijlen in één uur bedraagt. De *Kalisj*, of *Amnis Trajanus*, vloeit in de lengte door de ſtad, en vult, bij de overſtrooming des Nijls, liet meir *Birket el Hadsje* met water.

Aan den anderen kant des Nijls ligt DSJIZE; welke naam eene overvaart, of overgang, beteekent; en, volgens de Arabiers, van eene brug, die daar zou geweest zijn, ontleend is. — Elf mijlen van daar liggen de Pyramiden, naar die plaats, de Pyramiden van Dsjize genaamd. De beſchrijving derzelven is in ieders handen.

Weinige jaaren geleden, heeft de heer DAVIDSON nog eene kleine kamer, in de groote Pyramide, ontdekt (*c*), en de ladder, langs welke hij derwaard opklom, tot genoegen van volgende reizigers, daar terug gelaaten.

Men meent doorgaans, dat de ſteen tot deeze Pyramiden uit de bergen van Libye gehaald is. Doch, wanneer men aan den zuidkant het zand wegruimd, vindt

(*c*) Onder de menigvuldige afbeeldingen van de binnenzijde deezer groote Pyramide, weet ik maar één, waarin de plaats deezer nieuw ontdekte kamer, naar de opgaaf van den heer DAVIDSON, aangeweezen is; en die is te vinden in het eerſte deel van SAVARY's *Brieven over Egypte*, III. Plaat, tegen over bladz. 227. Men zie ook de aantekening des Vertaalers van dat werk, op de aangehaalde plaats, bladz. 264 — 266. *Aant. der* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

vindt men, dat aldaar trappen in de rots gehouwen zijn. Aan het gewelf der groote kamer, en de galderij, die derwaard leidt, ziet men ook groote ſtukken van rotſen; en dit bewijst duidlijk, dat deeze Pyramiden voorheen groote rotſen waren, op deeze plaats ſtaande, en dat ſommigen derzelven, wier gedaante best daartoe ſchikte, tot het ligchaam der Pyramide gebruikt, en de anderen in ſtukken gehouwen zijn, om de buitenzijden daarmede te bekleeden (*d*).

(*d*) 't Is mijn oogmerk niet, en 't zou ook niet zeer gepast zijn, hier, over die waereldberuchte wondergebouwen van Egypte breed uitteweiden. Daar is zoo veel over geſchreeven, dat het veele moeite zou koſten, het al te leezen. Die 'er, in 't kort, iets over wenscht te leezen, wijzen wij naar de evengemelde *Brieven van* SAVARY *over Egypte*, daar hij, in de Nederduitſche vertaaling derzelven, in het eerſte deel, bij den achttienden brief, van bladz. 271 tot 279, eene uitvoerige aantekening des Vertaalers zal vinden, in welke de voornaamſte bijzonderheden, die aloude Egyptiſche Pyramiden betreffende, kortlijk aangeſtipt en toegelicht worden. —

Met een woord, moet ik, hier, echter melding maaken van de vraag: — Of de pyramiden, uit den grond op, van gehouwen ſteenen opgehaald; dan, of het pyramidenwijze uitgehouwen rotſen zijn, die maar van buiten een bekleedſel van gehouwen ſteenen hadden? De heer BRUCE neemt de laatſte meening aan. Profeſſor BLUMENBACH merkt, op de aangehaalde plaats, bladz. 244, daaromtrent aan, dat zij niet nieuw is; dat zij voor meer dan honderd jaaren door den ſcherpzinnigen Engelſchen natuurvorſcher, ROBERT HOOKE, gelijk, nog onlangs, door den heer BRYANT, en veele anderen, beweerd is. —

Maar,

Digitized by Google

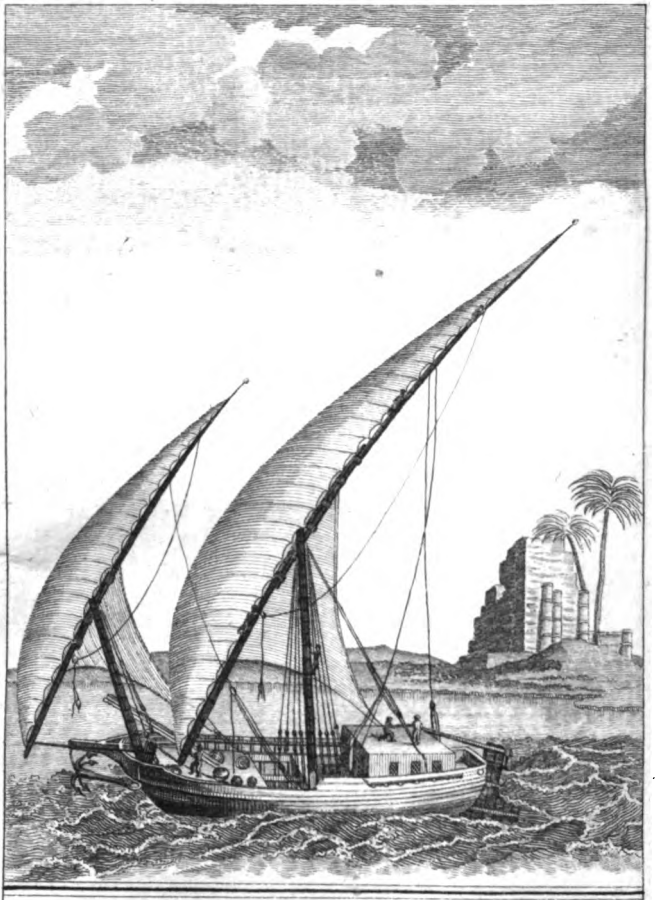
Maar, wanneer men bedenkt, dat deeze Pyramiden, naauwkeurig, naar de vier waereldſtreeken gericht zijn, en de berichten van de beste ooggetuigen der plaatslijke gelegenheid dier landſtreek daarmede vergelijkt; dan moet men het ten minſte zeer onwaarſchijnlijk vinden, dat de ſtichters der Pyramiden eene groote uitgeſtrektheid van een gebergte van kalkſteen tot eene vlakte zouden weggehouwen en effen gemaakt, enkel een paar ſtukken der rots daarvan ſtaan gelaaten, en, naar de bovengemelde, ten uiterſte naauwkeurige en regelmaatige, ſtrekking, met de vier waereldſtreeken juist overeenſtemmende, in de tegenwoordige gedaante behouwen hebben. — Het maakſel van de binnenzijde der groote Pyramide, met alle haare lange galderijen en verſcheidene ruime vertrekken, voor zoo verre zulks thans bekend is, loopt ook aanmerklijk tegen deeze onderſtelling aan. — Intusſchen is het geheel iets anders, dat men, veelligt, bij de eene of andere deezer gevaarten, een uitſteekend en boven den grond verheven ſtuk der rots mede tot een gedeelte der grondlegging of des ligchaams der Pyramide gebruikt heeft. — De buitenſte oppervlakte deezer Pyramiden beſtaat grootdeels uit witten, weeken kalkſteen, die met kleine, ronde, linzenvormige keiſteentjes als doorzaaid is, en ook nog hedendaags niet verre van daar gegraaven wordt. *Aant. der* NEDERD. UITG.

DER-

Digitized by Google

Digitized by Google

Pl. II.



Een Kanja onder zeil.

Digitized by Google

DERDE AFDEELING.

VERTREK van Kairo. — Reis naar Opper-Egypte. — Togt naar Metrahenny. — Onderzoek naar de ligging van Memphis.

Nadat alles tot ons vertrek gereed was gemaakt, en wij van onze vrienden aandoenlijk afscheid genomen hadden, huurden wij een vaartuig, dat ons naar Fursjout zou brengen, daar HAMAM, Scheik van Opper-Egypte, zijn verblijf hield.

Het vaartuig heet *Kanja*. Eene afbeelding daarvan ziet men, hier tegen over, op plaat II. Het is zeer gemaklijk, veilig, en heeft een snellen gang, schoon het in den eersten opslag gevaarlijk schijnt te zijn. Het voerde twee masten, was omtrent honderd voeten lang, en had twee groote, zoogenaamde Latijnsche, zeilen: want de spriet van 't groote zeil was omtrent twee honderd voeten lang. De kiel van zoodanig schip is omtrent negentig voeten lang, en dertig breed. Hij is niet snoerrecht, maar met eene kromte gebouwd; welke men echter niet bemerkt. — Deeze inrichting is zeer nuttig. Wanneer de Nijl laag is, ontmoet men, onder water, veele zandbanken. Geraakt nu de kiel met zijn voorste gedeelte, daar de kromte 't grootst is, op het zand, dan blijft het overig deel des schips nog vrij, en het wordt door hulp des stroums, des roers, en der intrekking der zeilen, ras weder vlot; maar, wanneer de kiel snoerrecht gemaakt was,

Digitized by Google

was, en het vaartuig in zijnen gang eene zandbank ontmoette, zou het onbeweeglijk vast daarop blijven zitten. — Wanneer men den ſtroom opvaart, worden de zeilen nooit neergelaaten. Etlijke matroozen klimmen naar boven, en binden ze te ſamen. Maar zakt men de rivier af, dan worden de masten afgenomen, de zeilen opgerold, en het vaartuig drijft, overdwars, de zijde voorwaard, met den ſtroom af.

De kajuit is een aartig vertrek, nagenoeg vier en twintig voeten vierkant, met venſters en houten luiken, welken men over dag kan openen, om 'er friſche lucht in te laaten; maar des nachts moet men ze dicht geſlooten houden, uit vrees voor de roovers.

Daar zijn, naamlijk, op den Nijl, zekere roovers, die ſteeds loeren, om de ſchepen te beſteelen, wanneer de ſcheepelingen niet op hunne hoede zijn. Zij komen gemeenlijk bij ſtil weêr, zwemmen onder water, of op geitenvellen, klimmen zachtjes op het verdek, en neemen weg, 't geen zij aantreffen. Zij tasten niet gaarn vaartuigen aan, daar zij Europeërs op vermoeden, voor wier ſchietgeweer zij bevreesd zijn. Zij zijn meest, des nachts, wanneer het ſchip voor anker ligt, of wanneer het den ſtroom afzakt, te duchten; want het vereischt veel ſterkte, vaardigheid en moed, een vaartuig, dat met eene friſche koelte zeilt, te beklimmen.

Achter deeze eetkamer is een ſlaapvertrek, met eene plaats voor boeken en geweeren. Ik had een grooten voorraad van ſchietgeweer, buskruid en kogels bij mij. — Mijne boeken waren niet zeer talrijk, maar uitgeleezen: en, om ze nog meer te ver-

Digitized by Google

verklaaren, scheed ik 'er alle de bladen uit, welken ik op mijne reis gebruiken kon, en bond ze te samen.

Eindelijk ging ik, den twaalfden van Wintermaand, te *Bulak*, aan boord van mijne kanja; voor welke ik tot Fursjout zeven en twintig *patakas*, of zeven ponden sterling en vijftien schellingen moest betaalen. Ik verlangde niet meer, dan Kairo te verlaaten, wijl men, in dit affchuwlijk land, voor het vertrek, gemeenlijk nog allerleie knevelarijen moet ondergaan. — De wind was ons ongunstig. Het vaartuig moest dus, door menschen, met eene lijn, worden voortgetrokken. Na verloop van eenige mijlen bereikten wij echter de Koptische kloosters DERIRBTIEN, en overnachtten bij dezelven. — Wij hadden daar een heerlijk uitzigt op de Pyramiden van Dsjise en Sakara. Wij zagen eene groote menigte dier gevaarten, welke uit witten leem gebouwd waren, en zich zuidwestwaard naar de woestijn uitstrekten. Eene derzelven maakte eene vreemde vertooning. Het scheen, als of men 'er eene zeer groote van had willen maaken; maar dat het den stichteren aan moed en geld ontbrak, en dat daaruit een spits, welk noch smaak, noch evenredigheid had, ontstaan was.

Aan den overkant des Nijls, tegenover onze ligplaats, zagen wij de legerplaats eener horde Arabieren, die met de regeering van Kairo in vrede leeven. Zij heeten *Howadat*, en behooren tot den grooten stam *Atouni*, die de landengte van Suez bezit, en van daar tusschen de Roode zee en de bergen, die de oostlijke grenzen van de Egyptische valei uitmaaken, rond zwerft. Zij strekken zich tot Kosseir uit, daar zij aan de groote horde *Ababde* paalen, welke zich

Digitized by Google

van daar tot aan de grenzen van Nubie uitbreidt. Beide horden voeren, beſtendig, oorlog met elkander. — Sommigen kwamen aan mijn ſchip, en verzochten om koffij en tabak. Ik beloofde hun iets, indien deeze en geene van hunne aanzienlijkſten bij mij aan boord wilden komen. Zij verſcheenen ook. Wij werden ras goede vrienden; en zij booden aan, eenen hunner Scheiks bij mij te brengen.

Zoo ras de Scheik en ik vriendſchap gemaakt hadden, ſtelde hij mij voor, mij te land, zonder groote kosten, naar Kosſeir te brengen, vermits ik op mijne matroozen niet vertrouwen kon. — Doch ik dankte hem voor zijn vriendlijk aanbod, en maakte ſlechts een verding met hem, om mij paarden naar Metrahenny te bezorgen, alwaar, volgens zijne verklaaring, eertijds *Mimf*, eene groote ſtad, en de hoofdſtad van geheel Egypte, geſtaan had. Dit alles werd goed bezorgd. De Scheik was, des morgens vroeg, bij *Miniël*, daar een veer is, over den Nijl gegaan, en verwachtte mij met vijf ruiters en een paard voor mij. — Ik verliet mijn ſchip bij *Scheik Alman*. De Nijl is hier omtrent een vierde eener mijl breed. In deeze ſtreek is de valei van Egypte het ſmalst. Haare breedte bedraagt, van den voet van het oostlijk gebergte, tot den Libyſchen oever, ſlechts eene halve mijl. Ik reed in gezelſchap mijner Arabieren zuidwaard. Eerst ontmoetten wij een groot en dik palmboomenbosch, en daarna verſcheidene dorpen, zoo diep in plantaadjen van dadelboomen gelegen, dat men ze van den Nijloever in 't geheel niet bemerkte. Deeze dorpen heeten *Metrahenny*.

Wij verwijderden ons nu van de rivier, en reeden westwaard. Naar den zuidkant, ſtonden, in dee-

ze

de woestijn, verscheidene Pyramiden, maar die, naar ik waarnemen kon, allen van klei waren. — Sommigen stonden op een zoo grooten afstand, dat men ze naauwlijks zien kon. Zuid- en westwaard, ontdekten wij aarden wallen, puinhoopen en grachten, die wel niet zeer lang, maar met steenen bezoomd, en, op veele plaatsen, met zand bedekt waren. — Zuidwestwaard van *Mohannan* of Metrahenny, vonden wij drie groote zuilen van granietsteen, en een stuk van eenen waterbak, insgelijks van granietsteen; maar geene obelisken, of steenen met beeldspraaktekens. — Volgens de meening van mijnen leidsman, waren dit de ruinen van MEMF, de oude zetelplaats der Pharao's, of oudste koningen van Egypte. Maar, voegde hij 'er bij, beneden in de Delta, was nog een ander *Memf*. Hij bedoelde *Menouf*, tegenover Tierrane. — Toen ik zag, dat ik geene verdere berichten kon bekomen, keerde ik met mijnen goedwilligen leidsman te rug, beloonde hem voor zijne moeite, en wij scheidden met onderling genoegen.

In het zand zag ik eene menigte haazen. Mijn gids zeide mij, dat, wanneer ik met hem naar eene plaats, in de nabuurschap van *Faiume*, gaan wilde, ik, in eenen dag, eene halve scheepslaading vol, gelijk ook veele antelopen, dooden kon; hij wist ook wel honden te krijgen.

Alle de bewooners deezer dadelboomendorpen zagen 'er geel en ziekelijk uit. 't Was, als of zij geene ziel hadden; zoo neergeslagen en somber waren zij. Zij scheenen, eene samenspraak met mij meer te mijden, dan te wenschen.

Des namiddags kwamen wij bij onze schepen te rug. Des avonds kreeg ik een geschenk van drie dadels,

dels, en eenig suikerriet, welk hier niet groeit, maar den Scheik, door eenen zijner vrienden, uit de dorpen, hooger op aan den Nijl gelegen, gebragt was.

Ik kan niet voorbij, terwijl ik in deeze landstreek ben, naar de ligging van het oude en vermaarde *Memphis*, eertijds de hoofdstad van Egypte, onderzoek te doen.

De geleerde POCOCKE is, voor zoo veel ik weet, de eerste der Europeesche reizigers geweest, die het gewaagd heeft, van den gewoonen weg aftewijken, en het oude Memphis te Metrahenny, of Mohannan, te zoeken. Doctor SHAW, even zoo geleerd, oordeelkundig en oprecht, als POCOCKE, geeft zich veele moëite om te beweeren, dat de stad op de plaats van het tegenwoordige Dsjise gestaan heeft. De Deensche reiziger, heer NIEBUHR, stemt met POCOCKE overeen; offchoon ik geloof, dat noch hij, noch SHAW, ooit te Metrahenny geweest is; welke plaats POCOCKE en ik bezocht hebben. Wij waren allen dikwijls genoeg te Dsjise geweest, en kenden die gelegenheid in den grond. Alles wel gewikt, en gewoogen, en bij herhaaling overdacht hebbende, moet ik bekennen, dat, hoe zeer ook SHAW de gronden voor zijn gevoelen zoekt aantedringen, ik echter niet een daarvan overtuigend vind. Integendeel, ben ik van meening, dat zelfs de meesten der bewijsredenen, door den geleerden schrijver voor de ligging van Memphis te Dsjise bijgebragt, voor die te Metrahenny pleiten (*a*). — —

Wan-

(*a*) De geleerde schrijver laat eene doorwrochte verhandeling, over de verschillende gevoelens nopens de ligging

Wanneer men van Metrahenny zuid- en zuid-westwaard ziet, wordt men droefgeestig. Het oog verliest zich, in de onmeetlijke vlakte eener woestijn, die het vol Pyramiden ziet. Men schrikt; wanneer men, uit de bekoorlijke palmboomenbosschen komende, op eenmaal, die treurige tooneelen van zoo grooten omtrek aanschouwt; en men wordt over de werkingen der heete luchtstreek mismoedig.

Die te Kairo zich aan werkloosheid gewent, de ellendige regeering en de ruuwheid des volks bedenkt,

ging van het oude *Memphis*, welke bijzonder tusschen de twee beroemde Engelsche reizigers deezer eeuw, de heeren THOMAS SHAW en RICHARD POCOCKE, hebben plaats gehad, hierop volgen. Het geheele verschil bedraagt op zijn meest achttien of twintig Engelsche mijlen, welken POCOCKE de ligging van *Memphis* zuidlijker stelt, dan SHAW wil. De heer BRUCE, die het met POCOCKE houdt, grondt zich onder anderen op 't getuigenis van PTOLEMEUS, welk hij, met reden, des te gewigtiger oordeelde, vermits die oude hoofdstad van Egypte niet meer dan tachtig mijlen van de plaats lag, daar hij schreef. Zijne verhandeling beslaat meer dan twaalf bladzijden in quarto. Ons beperkt laat niet toe, een uittrekzel daarvan te geeven. De Nederduitsche leezers, die 'er lust toe hebben, kunnen *de Reizen van* TH. SHAW, II Deel, IV Boek, IV Hoofdst. bladz. 46 des Amst. Druks; en R. POCOCKE's *Beschrijving van het Oosten*, I Deel, I Boek, V Hoofdst. bladz. 63 en volgg., breeder daarover nazien. *Aant. der* NEDERD. UITG.

denkt, de taal niet verstaat, en geen plan heeft, wordt ligtlijk afgeschrikt, nieuwe ontdekkingen in het stuifzand van Sakara te doen. Hij geloofde de berichten van anderen, die, gelijk hij zich verbeeldde, de zaaken beter onderzocht hebben, dan hij. Op die wijze ontstaan er wel geene nieuwe dwaalingen; maar oude dwaalingen worden meer bevestigd; ook doen natuur- en aardrijkskunde geene voortgangen.

Toen ik op het punt was, om met mijn schip de reis te vervorderen, kwam een Arabier, met eenen brief van mijnen vriend Howadat, en een geschenk van omtrent honderd dadels, bij mij aan. De Arabier was in zijnen dienst en ziek geweest. Hij zou nu naar Kennee in Opper-Egypte reizen. De Scheik verzocht mij hem derwaard, schoon twee honderd vijftig mijlen verre gelegen, mede te neemen, hem met geneesmiddelen te bedienen, en onder weg te verzorgen.

De Scheik was, voorheen, zeer gedienstig jegens mij geweest: ik kon dus niet anders, dan mij zeer bereidwillig toonen. Ik antwoordde terstond: gij zult mij zeer aangenaam zijn; ik stel mijn hoofd tot een onderpand. Hierop reikte de arme, halfnaakte knaap een morsige lap met omtrent tien dadels voor mij neder, en de dienstboode des Scheiks, die hem verzeld had, keerde zeer vergenoegd te rug.

Ik meld deeze geringe omstandigheid enkel, om te toonen, hoe wezenlijk men in het Oosten de geschenken bij iedere verkeering en verbindtenis

nis met menſchen houdt. — Het moogen dadels of diamanten zijn, zij maaken een zoo gewigtig deel hunner zeden uit, dat een gering mensch, zonder dezelven, nooit gerust in zijn gemoed kan zijn, of gelooven, dat hij op de gunst of de beſcherming van eenen hoogeren ſtaat mag maaken.

VIERDE AFDEELING.

VERTREK *van Metrahenny.* — *Aankomst op het eiland Halouan.* — *De Pyramiden houden op.* — *Suikerriet.* — *Ruïnen en ontvangst te Antineus.*

Met eene frisſche koelte, gingen wij van Metrahenny onder zeil. Aan de beide oevers des Nijls zagen wij niets dan armhartige dorpen. De bodem, aan de oostzijde, was overſtroomd geweest, maar nog niet weder bezaaid: een verzuim, welk de onderdrukking, waaraan de landman, in de nabuurſchap van Kairo, door de gierigheid en tweedragt der leden deezer onbegrijplijk ſlechte regeering onderworpen is, duidlijk bewijst.

Na eene vaart van twee Engelſche mijlen, zagen wij drie mannen, op eene zonderlinge wijze, visſchen.

Zij bevonden zich op een vlot, van palmboomtakjes gevlochten, rustende op een ander vlot, welk door eene menigte aarden kruiken, wel aan elkander en aan hetzelve vastgebonden, drijvende gehouden werd. Het had de gedaante van een' gelijkzijdigen driehoek. Twee mannen, ieder aan een' hoek van den driehoek ſtaande, wierpen hunne werpnetten te gelijk in de rivier; en wanneer zij ze ophaalden, wierp ook de derde, die aan den voorſten hoek ſtond, het zijne 'er insgelijks in.

in. Dit deeden zij met verwonderenswaardige orde. — Onze *rais*, of schipper, gebood hen, aan boord te komen. Zij gehoorzaamden oogenblikkelijk, bindende hun vlot aan ons vaartuig. Een van hun kwam aan ons boord. Wij deeden hun een geschenk van tabak, en zij bragten ons eenen korf vol verscheidene, doch meestal kleine, visschen, één uitgenomen, *binny* genaamd, die omtrent tien ponden woog, blank en vast van visch, en voortreflijk van smaak was, zweemende dezelve veel naar die van baars. Hij was helder van kleur, gelijk een salm, aan de zijden zilververwig, en had eene blaauwe streep op den rug. Men heeft ze, die wel zeventig ponden wegen. Niettegenstaande de rivier hier ten minste twaalf voeten diep, en de stroom snel was, was hunne visscherij echter gelukkig. Zij verhaalden ons, dat deeze visscherij slechts een bijwerk voor hun was. Zij geneerden zich voornaamlijk met het verkoopen van aarden kruiken, welken zij op een vlot naar Kairo bragten, en daar verkochten. Een handel, die, gelijk men mij verhaalde, in alle zijne takken aan twee duizend menschen onderhoud geeft.

Wij voeren verscheidene dorpen, met plantaadjen van palmboomen, voorbij, en kwamen, des namiddags om twee uur, aan het eiland *Halouan*, welk door kanaalen in veele kleine eilanden verdeeld is. De bodem was door den Nijl overstroomd geweest, en goed bebouwd. Ik ging aan land, om te zien, of van de olijfboomen, welke, naar STRABO's getuignis, daar in menigte groeiden, nog iets te vinden was. Doch ik kon geen spoor daarvan ontdekken.

Den vijftienden van Wintermaand steevenden wij van hier zuidwaard. Wij zagen aan de oostzijde het

dorp *Woedan* en verscheidene anderen, allen aangenaam gelegen, en met welbebouwde akkers voorzien. Het land was tot aan den voet der bergen vruchtbaar. De Nijl was hier een vierde eener mijl breed, en maar drie voeten diep; 't welk door een eiland, midden in den stroom gelegen, en waardoor het zand, van boven komende, werd opgehouden, veroorzaakt werd. Bij het gemelde dorp, zag ik veele, onbeduidende, puinhoopen, naar mijne gedachten, van *Aphroditopolis*, of de Venusstad, welke men hier moet zoeken.

Wij voeren zeer veele dorpen, zoo aan de westals aan de oostzijde der rivier gelegen, voorbij. — De meesten der Egyptische dorpen hebben geene bestendige naamen; waarom men zoo veel verschil daaromtrent bij de schrijvers aantreft. — Wij kwamen dien dag, in eene streek, daar de Nijl volkomen eene Engelsche mijl breed, ook zeer diep, en de stroom snel was. Dit namen wij waar, eer wij het dorp *Komadriedy* bereikten. Hieromtrent houden de Pyramiden op. Van Sakara af, hadden wij ze, gestaadig, op verschillende afstanden, aan onze rechterhand gezien. De laatste, welke wij zagen, was van ongebrande tigchelsteenen, gantsch ongeschonden, en van eene zonderlinge bouworde. De heiden, daaromtrent woonende, noemden ze de *valsche Pyramide*, *Dagdsjour*. Het benedenste gedeelte bestaat uit eenen heuvel, die, tot eene aanzienlijke hoogte, gelijk eene Pyramide, gevormd is. Daarop staat het bovenste gedeelte, in behoorlijke evenredigheid, eindigende in een spits.

Toen ik NORDENS reisbeschrijving opsloeg, viel mijn oog op deeze plaats: „Wij zagen heiden, zegt hij, „zeer veele kameelen; maar

„ zij

„ zij kwamen ons niet nabij genoeg, om ze te „ schieten." Kameelen in Egypte te willen schieten, was toch, dacht ik, een zonderlinge inval. Maar, toen ik de aanteekening las, ontdekte ik, dat het een misslag des Engelschen overzetters was. Hij meldde, dat 'er, in het oorspronglijke, *chameaux d'eau*, waterkameelen, stond; en hij wist niet welk dier daarmede gemeend wierd. Doch het waren geene kameelen, maar deels pelikaanen, en deels andere vogels, naar patrijzen gelijkende, welke NORDENS lieden schoten. Deeze haanen, welker naamen zij niet kenden, heeten *gooto*, en worden in veele gewesten van Afrika in menigte gevonden. In de woestijnen van Tripoli en Cyrene waren zij zeer maar. De Egyptische heeft witte plekken, gelijk een kalkoen, *meleagris*. *Numida* PUNCTATA, maar op een' bruinen grond, daar deeze vogel anders gemeenlijk een blauwen heeft. De beenen en voeten zijn met vreten bedekt. Van vooren hebben zij maar twee teenen. Zij leveren geen aangenaam voedsel op. De Arabieren meenen, dat zij steenen eeten; maar zij vreeten insekten.

Vier uuren verder, vond ik, bij het dorp *Wezel-Ahab*, de eerste groote plantaadje van suikerriet. Men bezaaide, op dien tijd, echter boonten daarmede voor Kairo. Het riet is omtrent een en een vierde duim in de middellijn dik, en wordt in stukjes, ter lengte van drie duimen gesneeden, welke in houten bakken met water worden gelegd, aan het water een' zeer aangenaamen smaak geeven, en het tot een verfrischenden drank maaken. Ik verwonderde mij, deeze plant zoo verre noordwaard en zoo volkomen te vinden. Wij hadden naauwlijks den negen en twintigsten graad der breedte bereikt, en, des niettegenstaande, was dit riet

zoo

zoo ſchoon, als het kon. — Ik zou, bijkans, gelooven, dat het ſuikerriet in de oude waereld inheemsch, en, na de ontdekking der nieuwe, derwaard overgebragt was: want het groeit in Egypte uit zaad, en was reeds in vroege tijden een Egyptisch gewas. — 't Is te wenſchen, dat een bekwaam man de historie der planten onderzoekt, en naauwkeurig beſtemt, welke aan de oude, en welke aan de nieuwe waereld behooren. — Van veelen is het nog niet beſlist. Tarwe, bij voorbeeld, was, ten allen tijde, een voortbrengſel van Egypte; maar zij is hier echter niet inheemsch. Zij groeit tuſſchen de keerkringen, en zeer verre zuid- en noordwaard. Het berust nog op gisſingen, waar zij eigenlijk van daan kwam. — Tot hiertoe waren de Nijloevers met tarwe bezet; maar eene halve mijl aan weerskanten van het Koptisch kloostes, was zulks afgebroken. De arme monniken laaten den grond woest liggen; omdat zij toch vooraf weeten, dat zij, wegens de gewaldenarijen der Arabieren, niets zouden inoogſten van 't geen zij zaaien. —

Wij zetten onze reis, bij ſchoon weêr en goeden wind, voort. De dorpen waren niet beter, dan die wij te voozen gezien hadden, doch met fraaie palmboomenbosſchen omringd. Jammer was het, dat zoo veele vruchtbaare landerijen onbezaaid lagen. Omtrent BENI-SUEF, de grootſte ſtad, die wij ſedert ons vertrek van Kairo gezien hadden, was het land wel bebouwd, en ongemeen vruchtbaar. Ook waren de inwoonors beter gekleed, en zagen zoo bedrukt niet uit, als nader bij Kairo; 't welk, waarſchijnlijk, daar van daan komt, dat zij een' *kaſſef* hebben. De Nijl was er zeer ondiep, maar de ſtroom ſnel.

Den

Den achttienden zagen wij, bij *Abou Aziſe*, veele plantaadjen van ſuikerriet, dat geſneeden werd. Wat verder ontmoetten wij veele duivenhuizen. Vervolgens voeren wij voorbij *Miñiët*, het oude *Philæ*, eene groote ſtad, die, eertijds, aan den waterkant, bevestigd was geweest. — Daarna bereikten wij het dorp *Rhoda*, daar wij de prachtige overblijfſels van *Antinous*, eene ſtad, door Hadrianus aangelegd, vonden. — Ik had van Kairo geen brieven van aanbeveeling herwaärd medegenomen, omdat ik van de ruïnen deezer ſtad niets wist. Dit deed mij te meer leed, omdat ik van mijnen ſcheepskapitein hoorde, dat de inwooners der plaats uit zeer ſlechte Turken, zeer ſlechte Mooren, en zeer ſlechte Christenen beſtonden. Ik kondigde hem echter aan, dat ik aan land wilde gaan. Wij kwamen dicht bij de landingplaats. De oever was vlak. Sommigen van mijn volk gingen van boord, en aan den oever, onder voorwendſel, om iets te koopen. Intusſchen beſchouwde ik de oude overblijfſels, deels, met mijne bloote oogen, en, deels, door middel van een glas, zoo naauwkeurig, dat ik 'er gantsch door ingenomen wierd. — Daar ſtonden nog pijlaars van den hoek eener galderij, noordwaard. Een ſtuk van het gevelvak, de karnis, de fries en architraaf, waren allen nog bijkans geheel, en ongeſchonden, ook met veel loofwerk verſierd. De pijlaars waren van de grootſte ſoort en gegroefd; de kapiteelen van de Korinthiſche bouworde. Waarſchijnlijk, beſtonden zij uit marmerſteenen van Paros, maar zij hadden hunne fraaie witte kleur verlooren, en eene geele weder aangenomen. — Ook zag ik zeer duidlijk een' triumfboog, of eene poort der ſtad, in dezelve bouworde; en eenige blokken zeer witten

ſteen,

Digitized by Google

steen, naar mijnen dunk, van alabaster, doch zonder te weeten, waartoe zij gebruikt waren.

Tot hiertoe was het zeer stil geweest. Maar onverwacht hoorden wij een groot geschreeuw. Mijne lieden kwamen te rug. Zij riepen, dat de geheele stad in beweeging was, en alles de boot naderde. Daar verscheen ook inderdaad eene menigte volk. Zij deeden drie schooten op ons, kort achter elkander. Ik beschimpte hen in 't Arabisch, roepende: „Ongeloovigen, dieven, roovers, komt, „of wij zullen u, terstond, aantasten!" Daarop schoot ik een scheepsdonderbus af, met kleine pistoolkogels geladen; doch ik gaf 'er eene richting aan, dat ik hen niet trof, maar de kogels in de struiken vloogen. Intusschen had het deeze uitwerking, dat de lieden, welke daaromtrent waren, op hunnen buik vielen, en, gelijk slangen, wegkroopen, zoo ras zij konden. Middelerwijl, hadden wij ons vaartuig midden in den stroom gebragt, en wij zagen van dat gespuis niet meer.

Naderhand vernam ik, dat 'er twee partijen in de stad waren. De eene hield het met Ali Bei; en de andere met eenen muitenden Bei. Beide partijen hadden reeds een paar dagen met elkander gevochten. Zij maakten zich, thans, gereed, om het gevecht te hervatten, hebbende ledere partij eenige Arabiers tot hulp geroepen.

Mijn scheepskapitein was over het gedrag der lieden van Rhoda zeer verbitterd. Hij wilde nog eens den oever naderen, en al zijn schietgeweer, zoo grof als klein geschut, op het volk losbranden. Maar ik had 'er geen' zin aan. Ik wilde de toe-

toekomende reizigers niet verhinderen, deeze prachtige ruïnen uittetekenen, en bekender te maaken.

Van Kairo herwaard is eene aangenaame reis van vier dagen; en in ſtille, vreedzaame tijden, zou het niet moeilijk vallen, met geringe kosten, de noodige beſcherming te bekomen.

Digitized by Google

VIJFDE AFDEELING.

VOORTZETTING *der reis in Opper-Egypte.* — *Ruïnen te Atsjmounain.* — *Te Atsjmim.* — *Roomsch klooster.* — *Prachtige overblijffels te Dendera.* — *Ontmoeting met een' heilig.*

De eerſte ſtad, welke wij op deeze reis ontmoetten, was RÉREMONT, die door Koptiſche Chriſtenen bewoond wordt. In haare nabuurſchap ziet men veele, zoogenaamde, Perſiaanſche raderen, om het noodig water, ter bevochtiging der ſuikerrietplantaadjen uit den Nijl optehaalen. — Daarna voeren wij voorbij ATSJMOUNAIN, het oude *Latopolis*, eene groote ſtad, met prachtige overblijffels van Egyptiſche bouworde; en bereikten MELAWE, eene grooter en fraaier ſtad, en de verblijfplaats des kaſjefs. — Hier bevond zich toen Mahomed-Aga, met eenige troepen uit Kairo, en hield de inwooners van de westzijde des Nijls aan Ali Bei onderworpen. Ik had hem te Kairo gekend, en hij was door Risk verzocht, mij behulpzaam te zijn, wanneer hij mij ergens aantrof. Doch hij was toen, bij ongeluk, afweezend.

Vervolgens kwamen wij te MOLLER, een klein dorp. Hier ſtonden, onder de palmboomenboſſchen, veele akaciaboomen, welker geſtalte en onderſcheiden groen eene aangenaame afwisſeling gaven,

Digitized by Google

ven, en de landſtreek zeer bekoorlijk maakten. — De wilde vijgenboom groeit voornaamlijk in Neder-, maar de akaciaboom voornaamlijk in Opper-Egypte. In Thebais ſchijnt deeze laatſte inheemſch te zijn. Het is de *Acacia vera*, of *Spina Ægyptiaca*, de *Mimoſa Nilotica* LINNÆI, met eene ronde geelachtige bloem. Men vindt deezen boom, in alle de woestijnen, van het noordlijkst gedeelte van Arabie tot aan het einde van Ethiopie. Deszelfs bladen zijn het eenig voeder der kameelen, op hunne reis door die wildernisſen. Uit eene inſnijding, met eene bijl in den ſtam gemaakt, vloeit de Arabiſche gom. Zij komt, voornaamlijk, uit Steenachtig Arabie, daar deeze boomen zeer talrijk zijn. In het westlijk gedeelte van Afrika, heet deeze gom *ſumach*, en is een hoofdartikel van den handel op Senegal (*a*).

In onze vaart hooger op, lieten wij aan de oostzijde DEIROUT, en vervolgens MONFALOUT, eene

(*a*) Hier ſchijnt de heer BRUCE de Arabiſche gom met de Senegalſche te verwisſelen. De eerſte is, buiten allen twijfel, een voortbrengſel van de *Mimoſa Nilotica*. Maar de laatstgenoemde, die het voornaamſte artikel van den handel op Senegal uitmaakt, komt, zekerlijk, van de *Mimoſa Senegal*. De heer ADANSON, die van de laatstgenoemde gom naauwkeurig bericht in de *Memoires de l'Acad. des ſciences de Paris*, van het jaar 1778 gegeeven heeft, noemt ze ACACIA VERÈK *Senegallenſibus dicta, aculeata, aculeis ternis, intermedio deflexo, floribus polyandris ſpicatis, legumine compreſſo levi elliptico.* Aanteekening van Profeſſor BLUMENBACH, *l. c. pag.* 245.

eene groote ſtad aan de westzijde, liggen. Schoon het de twintigſte van Wintermaand was, zagen wij echter de Akaciaboomen in vollen bloei. — De krokodillen komen zelden laager, dan Monfalout. Zij houden veel van de hitte. Ik had tot hiertoe nog geenen gezien.

SIOUT, eene groote ſtad, aan de westzijde des Nijls, aan een kanaal, daar eene oude brug over ligt, en waar, voorheen, de vergaderplaats der Karavaanen naar Sennaar was, voorbij gevaaren zijnde, kwamen wij te GAUA, daar men, na het vertrek van Kairo, de tweede verſameling van ruïnen van oude Egyptiſche gebouwen vindt. Zij beſtonden in een' kleinen tempel, welks voorzijde drie pijlaars had. De kapiteelen waren nog geheel. De zuilen zelve beſtonden uit verſcheidene ſtukken. Wegens deeze bijzonderheid en haare ſlechte evenredigheid oordeelde ik, dat zij tot de laatere tijden der Egyptiſche bouwkunst behoorden. Zij waren met de gewoone beeldſpraakkundige tekens bedekt, naamlijk, den havik en de ſlang, den zittenden man met een' hondenkop en de meetroede; in de eene hand een' halven kogel en een' gevleugelden kloot; en in de andere bladen, welken men voor die van den bananasboom houdt. De tempel zelf was vol puin en mist van het vee, welk de Arabiers 'er in dreeven, om het beſchutting tegen de hitte te bezorgen.

Ik zag hier, voor de eerſte maal, twee herdershonden, welke, niet alleen, bedaardlijk, water uit den Nijl lekten, waar 'er ook, met ſchijnbaar genoegen, inſprongen. Dit wederleide het oud en algemeen verdichtſel, als of de honden, aan den

oever

oever des Nijls zich ophoudende, uit ingeschapen vrees voor de krokodillen, niet anders, dan loopende, uit de rivier dronken.

Den twee en twintigsten kwamen wij te ATSJIMIM, eene aanzienlijke plaats. Zij behoorde, eertijds, aan eenen Arabischen prins, die ze, tegen eene jaarlijksche schatting, als een leen des Turkschen keizers, bezat. Doch die familie uitgestorven zijnde, wordt zij nu bezeten door een' anderen Arabischen prins, naamlijk Hamam, Scheik van Fursjout, die de geheele landstreek van Slout tot Luxor, geduurende zijn leeven, voor eenen jaarlijkschen cijns, in eigendom heeft. De bewoners der stad zagen 'er zieklijk uit. Zij leefden ook, indedaad, in eene zeer ongezonde lucht, veroorzaakt door een kanaal, welk door de stad liep, en, zeer onrein en vol slik zijnde, een' vreeslijken stank opgaf. Ook waren deszelfs oevers met boomen en bosschen bezet.

In deeze stad is een Franciskaaner monnikenklooster. Hetzelve is tot eene schuilplaats voor bekeerde en vervolgde Christenen uit Nubie aangelegd. Een van de laatste vorsten uit het huis Medicis, die allen beschermers der geleerdheid waren, bood aan, hen met eene sterrewacht en de noodige werktuigen te voorzien. Doch de monniken weezen het van de hand, onder voorwendsel, dat zij vreesden, verdenking daardoor bij de ingezetenen te zullen verwekken. Maar de waare reden was, dat zij schroomden, hunne bijkans ongelooflijke onkunde aan den dag te leggen. Nooit heb ik kloosterlingen aangetroffen, welke elkander daarin zoo zeer evenaarden. Hunne geheele ken-

Digitized by Google

nis beſtond alleen in een weinig ſcholastiek zintwisten. Zij waren allen geboorene Italiaanen, van geringe afkomst, en, voorheen, baardſcheerders en kleermaakers in Milaan geweest. Zij ſtonden onder de beſcherming van den Arabiſchen prins Hamam, en, wijl zij voor artſen ſpeelden, hadden zij ook het volk op hunne zijde. Hierom was hun toeſtand zeer gemaklijk en veilig. Zij zeiden, dat 'er acht honderd Roomschgezinden in de ſtad woonden; de overigen waren Kopten en Mooren.

Ik vond hier eene manufaktuur van grove katoenen ſtoffen, die veele handen bezig hield. Men teelt hier ook veel gevogelte; welk voor het beste van Egypte gehouden, en in menigte naar Kairo gezonden wordt. Doch de voornaamſte koophandel beſtond hier in tarwe. De uitvoer van die waare is zeer groot. In den omtrek deezer ſtad, groeit dit graan beter, dan ergens in Egypte. Twee en dertig korreltjes tarwe, uit een air, in deeze landſtreek gegroeid, waren zoo goed, als negen en veertig van de beste tarwe uit Barbarije. De tarwe op het veld was niet veel verder, dan in Neder-Egypte. Zij had nu, twee dagen voor Kerstijd, de hoogte van vier duim. De inwooners waren goed van karakter, en zeer arbeidzaam. Zoo ras de tarwenoogst voorbij was, bezaaiden zij de akkers nog eens, eer de zon alle vochtigheid had opgelekt. Doch zij ſcheenen niet nieuwsgierig te zijn, betoonende niet de minſte verwondering over mijnen grooten quadrant en teleskoop. — De vrouwen trouwen hier zelden na haar zestiende jaar, en ſommigen, welken ik zag, zwanger te zijn, waren, volgens haar zeggen, naauwlijks elf jaaren oud. Zij zagen zoo bleek, als de dood, en in haar

haar zestiende jaar reeds merklijk verouderd, uit. De ſchoonheid is hier dus alleen in de jaaren der kindschheid te zoeken.

Op een' kleinen afſtand van het klooster, ſtond nog een marmeren triumfboog, door keizer Nero geſticht, met het Grieksch opſchrift ΠΑΝΙ ΘΕΩ. De pijlaars der voorzijde waren gebroken en omgevallen; maar de boog zelf was aan de eene zijde gezonken, doch de ſtukken niet zeer uit elkander geweeken.

Den vier en twintigſten van Wintermaand, des namiddags, kwam ik, eene menigte dorpen aan weerskanten der rivier voorbijgevaaren zijnde, te DSJIRDSJE. Zij is de grootſte ſtad, welke ik, ſints mijn vertrek van Kairo, gezien had, ligt aan den westoever des Nijls, en is het oude *Diospolis parva*. De ſtroom is hier zeer breed, ongemeen ſnel en maakt, wegens de kromming van zijn bed, een ſterke draaijing. — Het uitzigt op den oever was ongemeen bekoorlijk. De landſtreek ſcheen eene lustwarande van palmboomen te zijn. Midden in deeze plantaadjen lagen de dorpen zeer vermaaklijk. Dan, ik vrees, dat het grootſte deel des lands, aan de oostzijde des Nijls, tusſchen Kairo en Atsjmim, eerlang, woest zal liggen, omdat de vruchtbaare gronд, van tijd tot tijd, door eene ongelooflijke menigte zand bedekt wordt. Wij ankerden des nachts bij het dorp *Beliani*.

Den volgenden morgen kwamen wij te DENDERA, vol begeerte, om de grootſte bouwvallen in Opper-Egypte te zien. Schoon de inwooners van Dendera mij als ſlechte lieden geſchilderd waren, vreesde ik hen echter niet, wijl de Bei mij brieven

Digitized by Google

van aanbeveeling aan twee der voornaamſten medegegeeven had. Ook had ik dergelijke brieven aan den Scheik Hamam te Furſjout, in wiens rechtsgebied wij nu waren.

Dendera is eene aanzienlijke plaats, nagenoeg eene halve Engelſche mijl ver van den Nijloever, midden in palmboomenbosſchen gelegen. — Eene mijl zuidwaard van de ſtad zijn de overblijſſels van twee tempels. Van den eenen is weinig meer te zien; maar de andere, en wel de prachtigſte, is nog geheel, en van alle zijden toeganglijk. Hij beſtaat in een langwerpig vierkant, en is, van binnen en van buiten, met verheven beeldſpraaktekens, alle, zoo wel eenvouwige, als ſamengeſtelde, beeldnisſen der oude Egyptiſche beeldſpraakkunde behelzende, voorzien. Aan ieder end is eene groote kamer of zaal, door zwaare pijlaars, ook vol beeldſchrift, onderſchraagd. Sommigen der hieroglyphen verbeelden menſchen, anderen dieren, en anderen offergereedſchappen. Zij zijn allen fraai uitgewerkt. — De kapiteelen beſtaan uit één ſtuk. Zij verbeelden vier groote menſchenhoofden, die achter aan elkander ſtooten, ooren van vleermuizen hebben, en door eene bekleeding, die zeer ſlecht uitgevoerd is, onderſcheiden zijn. Daarover ligt een blok, grooter dan de kapiteelen, in vier velden verdeeld, en gelijk de muuren en zolders des tempels, met beeldſchrift verſierd. Tuſſchen beiden zijn nog drie andere, ſoortgelijke, maar kleinere, kamers.

Het geheele gebouw beſtaat uit gemeenen witten ſteen van de nabuurige ſteengroeven. Alleenlijk zijn de pijlers, waarin de duimen van de hengſels (want men ſchijnt toen reeds deuren gehad te hebben) vast zijn geweest, van granietſteen. Van boven is de tem-

Digitized by Google

tempel plat. De gooten, tot afleiding des waters, zijn wandrochtlijke ſphinkskoppen. Het beeldſchrift is beſchilderd geweest. Men ziet 'er nog veel verf van, hier en daar, op de ſteenen; te weeten: rood, bijzonder het donkere, of zoogenaamde Tyriſche purper; geel; blaauw, gelijk de hemel in 't oosten, dat is, eenige ſtreeken ligter; en groen. — Het beeldſchrift was in den tempel zoo verbaazend menigvuldig, dat een vaardig tekenaar zes maanden van den morgen tot den avond zou hebben moeten beſteeden, om ze allen na te tekenen. Zij ſtaan hier in menigvuldige verbindtenisſen met elkander, welken men nog in geene verſamelingen van beeldſchrift waargenomen heeft. — Schoon deeze plaats dicht bij *Lycopolis* lag, vond ik echter den wolf onder het beeldſchrift niet. Een bewijs, naar 't ſchijnt, dat de vereering van den wolf nieuwer is.

't Kwam mij aanmerklijk voor, dat ik in Dendera zoo min, als in andere groote ſteden van Egypte, ſpooren van gemeene woonhuizen vond. Waarſchijnlijk, waren de woonhuizen der ouden, nadat zij hunne holen in de bergen verlieten, van ſlechte bouwſtoffen geſticht. Dit is, veelligt, ook de oorzaak, dat van de menigvuldige ſteden, welke 'er, oudtijds, in Egypte waren, zoo weinige overblijffels te vinden zijn.

In de vruchtbaare valei van Dendera, was de tarwe, thans, op Kerstijd, dertien duimen hoog, en de oogst valt 'er in 't laatst van Lentemaand in. Hier bemerkten wij eerst, onder de palmboomen, den dadelboom, *palma Thebaica coccifera*, die een harde kern, gelijk die eener perſik, met zwart bitter vleesch bedekt, heeft.

Digitized by Google

Dicht bij Dendera zagen wij de eerſte krokodil. Naderhand zágen wij ze bij honderden op ieder eiland liggen. De inwooners lieten echter, zonder eenige bekommering, hun vee in den Nijl gaan, en een' geruimen tijd daarin vertoeven. Ook gaan de vrouwen 'er dikwijls tot de knieën toe in, om water te ſcheppen. Dus ſchijnt het gevaar, dat zij van de krokodillen te vreezen hebben, niet zeer groot te zijn. Ik hoorde ook niet, dat iemand 'er van gebeeten was, en beſpeurde geene vreesachtigheid bij de Denderieten voor deeze dieren.

Ik keerde nu naar mijn ſchip te rug, en bemerkte een' welgekleeden man, met een witten tulban en geelen rand. Ik vernam van mijnen ſchipper, dat het een mensch was, die zich voor eenen heilig uitgaf. Ik ging tot hem, en vond hem op een vloerkleed zittende. Hij bewoog zijn hoofd, nu eens voor-, dan wederom achterwaard, en bad zijnen roozenkrans. De Kadi der plaats was bij hem, en begeerde, dat ik hem naar Dsjirdſje zou medeneemen. Hij geraakte deswege met mijne lieden in woordwisſeling. De heilig, een man, die 'er zwak en ziekelijk uitzag, en bijna blind ſcheen te zijn, ging, terſtond, onbeſchroomd, in het ſchip. Ik zag weldra, dat het beste middel, om mij uit deeze netelige omſtandigheid te redden, een geſchenk voor den heilig zou zijn. Ik liet hem eene halve kroon geeven, en hij ging heen. Den volgenden dag kwam hij weder, zong ſteeds en bad, dat wij hem medenamen. Hij voer ook ruim eene mijl verre met ons. Toen zich een bekwaame landing plaats opdeed, vroeg ik hem, of hij gisteren avond mijn geld ontvangen had? „Voor gisteren," antwoordde hij, „maar voor „heden niet." „Nu heb ik nog eene vraag te „doen," zeide ik: „wilt gij goedwillig aan land „gaan?"

„ gaan, of in 't water geworpen worden?" Hij antwoordde vrij ſtout: „Weet gij wel, dat ik uw „ ſchip, met een woord, aan den grond kan zet- „ ten, en maaken, dat 'er een boom van groeie?" „ Ei, voegde mijn kapitein 'er bij," ook zelfs wel, „ dat 'er citroenen en dadels aan groeien? „ Niet „ waar? gij zijt een bedrieger." „ Komt, riep „ ik, werpt hem, zonder draalen, uit het ſchip in „ den ſtroom." — Doch hij vond goed ons te verlaaten. Ik had hem tot hiertoe voor zwak en blind gehouden. Maar hij zette zijnen voet op den rand van het ſchip, en ſprong aan land, offchoon het nog meer dan drie voeten daarvan verwijderd was. Vervolgens danste hij, ſchold ons en ging eindelijk heen.

Digitized by Google

ZESDE AFDEELING.

AANKOMST *te Furſjout.* — *Ontmoeting met vader Chriſtopher.* — *Reis naar Thebe.* — *Luxor en Karnak.* — *Groote bouwvallen te Edfur en Esne.*

Wij kwamen dien zelven namiddag te FURSJOUT aan, en gingen, terſtond, naar het klooſter der Italiaanſche Franciskaanen. In 't eerſt werden wij 'er vriendlijk ontvangen; maar, wijl de overſte van het klooſter te Atsjmim ons ras volgde, hielden de monniken, door den overſte opgeſtookt, vervolgens, een onheusch gedrag jegens ons. — Deeze klooſters zijn wel geſticht, om lieden, die naar Ethiopie reizen, inteneemen; dan, deeze monniken wilden mij geene leevensmiddelen verkoopen, omdat zulks, gelijk zij zeiden, ſchande voor hun zou zijn; ook geene om niet geeven, uit vrees, dat het hun tot verwijt mogt ſtrekken, wanneer in Europa van hun gezegd wierd, dat zij goede ſier maakten. — Ik verzorgde dan mij zelven. Men kan deeze monniken ook wel ontbeeren, zoo lang hier nog vermoogende Arabiers zijn, welke zich, jegens vreemde Christenen, veel medelijdender gedraagen, dan deeze monniken.

Furſjout ligt, op de noorder breedte van 26° 3′ 30″, in eene valei, tot den voet der bergen, negen

gen Engelſche mijlen breed, en met tarwe bezaaid. Ook zijn 'er ſuikerplantaadjen. Ik maakte, terſtond, mijne opwachting bij den Scheik Hamam. Hij was een ſchoon, welgewasſen man, omtrent zestig jaaren oud. Over zijne andere kleederen droeg hij een' grooten pels van vosſenvellen, en, in plaats van eenen tulban, had hij een geel Oostindisch windſel om zijn hoofd. Hij ontving mij zeer hoflijk, deed mij neerzitten, en vroeg mij meer over Kairo, dan over Europa. Hij bezat onmeetlijke ſchatten, en had alle de landen van Opper-Egypte, die, voorheen, eigene vorſten hadden, aan zich gebragt. Hij was in groot aanzien te Konſtantinopel, en zocht daar alles, zonder zich veel om de Egyptiſche Beis te bekommeren; waarover deezen ieverzuchtig werden. De Scheik had bijna al het land, tusſchen Siout en Syene, van den Turkſchen keizer gepacht. Daarna werd hij door eenen Bei, dien hij beſchermd had, verraaderlijker wijze omgebragt.

Bij mijn verblijf te Furſjout, regende het den gantſchen nacht, tot 's morgens ten negen uur. Dit verſchijnſel was hier zoo zeldzaam, dat het volk voor den ondergang der ſtad vreesde. En anderen (zoo groot was hier de bijgeloovigheid) voorzeiden, dat de regeering nu ras veranderen zou; 't welk ook, eerlang, gebeurde.

Een weinig zuidwaard van Furſjout, lag het groote dorp BADSJOURA, aan Scheik ISMAËL, een neef van Hamam, behoorende. De huizen waren 'er, gelijk te Furſjout, van leem gebouwd. Het dorp had, in zijnen omtrek, ſchoone bosſchen van palmboomen, en ſuikerplantaadjen, die veel ſuiker opleverden. Ismaël was een aangenaam man, maar ziek-

Digitized by Google

zieklijk, engborſtig, en aan ſteeken in de zijde onderhevig. Een monnik, vader CHRISTOPHER, voorheen barbier te Milaan, was zijn arts. Maar zijne kunde, zoo in de heel- als in de geneeskunst, was zeer gering. Hij kon niet anders, dan door middel van een werktuig, aderlaaten. Nogthans was hij gelukkig in deeze werking. Ismaël ſtelde groot vertrouwen in hem. Het zou alles goed zijn gegaan, indien hij ook niet voor een' ſterrekundigen had willen ſpeelen.

Vader Christopher had den tijd der nieuwe maan, in den *ramadan*, wanneer de Mohammedaanen hunne vasten beginnen, invallende, verkeerd beſtemd. — Ismaël en de inwooners van Badsjoura ſtonden, toen, in geene goede verſtandhouding met Hamam en de inwooners van Furſjout, en hoopten, door middel van den monnik, voordeel over deezen te behaalen. Op de berekening van vader Christopher ſteunende, aten, en dronken en rookten zij nog tabak twee dagen na de nieuwe maan. Intuſſchen had een *fakier*, in den tweeden nacht, de maan in de woestijn gezien, en Hamam begon terſtond daarop te vasten. De inwooners van Furſjout hunne nabuuren nog ziende zingen en danſen, vroegen hen, of zij hunnen godsdienst hadden afgezwooren? Van woorden kwam het tot daaden. Van weerskanten werden 'er zeven of acht, ſchoon niet doodlijk gewond. Ik hoorde het gedruisch in mijn huis; en vernam, dat het een twist over het begin der vasten was. — Van leevensmiddelen wel voorzien zijnde, en bezigheden genoeg hebbende, was het mij om het even, welke partij de overhand behield. — Middelerwijl was Hamam gekomen, om te onderzoeken, wat aanleiding tot dit verſchil gegeeven had. Ik werd bij Ismaël gehaald, daar ook Hamam was.

Digitized by Google

was. Men vroeg mij, wanneer het nieuwe maan was? Ik gaf, terſtond, de uur, minuut en ſekonde daarvan aan, en zeide, dat het nu de derde dag na de nieuwe maan was. Ismaël werd verſchrikt. Hij verhaalde mij het gedrag van vader Christopher. En, toen, de nieuwe maan verſcheen, werd zijne berekening volkomen wederlegd. Het gevolg was, dat hij in ongenade viel. Doch de pijn in de zijde kwam weder. Ismaël liet mij roepen, om hem ader te laaten: dan, het lancet, en windſel, en verder toeſtel ſchrikten hem af; en hij was genoodzaakt, om zich met vader Christopher weder te verzoenen.

Wij verlieten Furſjout, den zevenden van Louwmaand des jaars 1769. Ik maakte met mijnen ſcheepskapitein een nieuw verdrag, om mij naar Syene te brengen, en van daar te rug, waarvoor ik hem vier ponden ſterling moest geeven.

De groote ſtad HOO, aan den westoever des Nijls, voorbij gevaaren zijnde, bereikten wij, des namiddags, het dorp EL GOURNI, een vierde eener mijl van de rivier gelegen. Het heeft eenen tempel van oude Egyptiſche bouworde. Ik hield dien voor een overblijfſel van het oude *Thebe* (*a*). Wat

(*a*) In het meergemelde *Anhang* zu JAMES BRUCE *u. ſ. w.* vindt men eene aantekening over het oude en vermaarde THEBE, daar ik, hier, 't een en ander uit overneemen zal.

„*Thebe* wordt, bij de ouden, *Diospolis magna*, dat is; de Groote Jupitersſtad, genaamd. Zij was de hoofdſtad van ge-

Wat verder zag ik twee zittende kolosfusbeelden, SJAAMY en THAAMY genaamd. Zij waren geheel met

---

geheel *Thebais*, of Opper-Egypte, en de oudfte hof- en hoofdftad der koningen van dat gewest, van welken een ieder ten minfte iets tot verfraaijing zijner verblijfplaats heeft toegebragt. — Zij was zeer groot; maar ten aanzien der opgaaf van haaren omtrek zijn de berichten der ouden niet eenftemmig. — Buiten twijfel bedroeg de omtrek der ftad meer dan eene Duitfche mijl. — Ten tijde van haaren bloei was zij, volgens het eenpaarig getuignis der oudheid, de fchoonfte en prachtigfte ftad des aardbodems, en haar gezigt kondigde, reeds van verre, haaren pracht en dien haarer bewooneren aan. — De huizen waren vier of vijf verdiepingen hoog. — De ftad pronkte met eene menigte, meer dan leevensgroote, of kolosfusbeelden, gelijk, bij voorbeeld, het vermaarde Memnonsbeeld, in het westlijk gedeelte der ftad, welk *Memnonium* heette. — Het fprookje, dat het elken morgen, wanneer het door de zon befcheenen werd, eenen klank of geluid van zich gaf, verhaalen STRABO, XVII. PLINIUS, XXXVI. 7, TACITUS, *Ann.* II. 61. PAUSANIAS, *Att.* XLII. —. Aldaar ftonden hooge obelisken, die uit éénen fteen gebijteld waren, op verheven voetftukken opgerecht. — Naar het verhaal van DIODORUS SICULUS, I 45, zijn vier tempels van Thebe van gantsch buitengewoone grootte en fchoonheid geweest. — Een derzelven heeft, volgens het bericht der ouden, eenen omtrek van dertien ftadien; eene hoogte van vijf en veertig ellen, en muuren vier en twintig voeten dik gehad."

„ Die begeerig is, meer van deeze eerwaardige overblijfsels dier verbaazende werken der ouden, blijvende gedenkftukken hunner vlijt, te weeten, leeze, onder anderen, WANSLEBEN, *Relation d'un voyage, fait en Egypte*, p. 407 410.

Digitized by Google

met beeldschrift bedekt. Het zuidlijkste bestond uit eenen steen, en was nog geheel; maar het noordlijk-

407—410. P. LUCAS, *Voyage*, T. II. p. 126, *etc.* NORDEN's *Reise*, p. 164—173." En vooral R. POCOCKE, *Beschrijving van het Oosten*, het geheele vierde hoofdstuk van het tweede boek des eersten deels, of bladz. 147 tot 187, alwaar ook de menigvuldige uitgebreide aantekeningen van den Vertaaler bijzonder leezenswaardig zijn. Ook kan men de plaaten, van nommer XXVII tot XLIII, grondtekeningen, gezigten en afbeeldingen van eene menigte bijzonderheden, aldaar te zien, behelzende, welken die beroemde reiziger, met veel moeite en gevaar, op de plaats zelve, naar het leeven heeft getekend, met vrucht daarmede vergeli ke.

„ Hoe weinig het ook zij, dat de heer BRUCE over de bouwvallen van het oude Thebe bijbrengt; zoo dient het echter, aan den eenen kant, tot bevestiging der omstandige berichten, welken een POCOCKE, NORDEN en anderen daarvan gegeeven hebben; en aan den anderen kant, om ze met eenige goede aanmerkingen te verrijken."

„ Dat de ruinen van Thebe, op verscheidene plaatsen, zelfs aan beide zijden des Nijls verstrooid liggen, en des niettegenstaande aan weerskanten eene groote streek lands inneemen, hebben alle reizigers bevonden, en het is uit alle hunne berichten bekend, dat de voornaamsten deezer puinhoopen bij de plaatsen Medinet Thaboe, El Gourni, Karnak en Luxor aantetreffen zijn."

„ De naamen, die aan de twee kolossusbeelden gegeeven zijn, naamlijk *Sjaamy* en *Thaamy*, zijn geene kenschetsende benaamingen, gelijk men zich, veelligt, verbeel-

lijkſte was verminkt en gebroken. Men had het zoeken te herſtellen. Het eene had een merkwaardig hoofd-

---

beelden zou; maar zij beduiden alleenlijk, bij de Arabiers in Egypte, het *linker* en het *rechter* beeld."

„*Medinet Thaboe*, voegt de ſchrijver dier aantekening'er bij, beduidt de *ſtad Thaboe*, en in deezen naam vinden wij den ouden naam *Thebe* weder. Want, wanneer andere reizigers den naam deezer ruïnen *Medinet Aboe* of *Haboe* ſchrijven, is dit verſchil zeer onbeduidende, wijl de t door de laatſte letter van dat woord *Medinet* ligtlijk verſlonden wordt. — Maar, gaan wij nog een ſtap verder, dan moogen wij de *t* of *th*, in den ouden naam Thebe, enkel als een voorzetſel, een geſlachtwoordeken, of artikel aanmerken, dat als zoodaanig, ook nog in de Koptiſche taal, die een overblijſſel der oude Egyptiſche is, aangetroffen wordt; en dat de wortel des naams is *Oueh*, welk *wooning* beduidt, en van *eveh*, *ebeh*, *aboe* of *haboe*, niet weezenlijk onderſcheiden is."

Intusſchen komt mij deeze afleiding zeer gedwongen voor. Indien men *Thebe* hetzelve wil doen zijn met *Aboe*, of *Haboe*, en dit laatſte door wooning of ſtad verklaaren, welke betekenis men ook aan den naam *Medinet* geeft; dan voegt men zeer ongevoeglijk twee naamen van dezelve betekenis bij een.

Veel eigenaartiger vind ik het dan, volgends de aanmerking van den gepreezen Vertaaler van het werk van POCOCKE, met den geleerden LA CROZE, den naam *Thebe* afteleiden van het Koptiſche of Oud-Egyptiſche woord *thebie*, welk *laag* betekent, dewijl decze ſtad in eene valei, en dus op een laagen grond lag. Men zie POCOCKE, *l. c.* p. 186. en aldaar de aantekening *. *Aant. der* NEDERD. UITG.

hoofdſieraad, welke ik niet beter, dan met eene alonge paruik, vergelijken kan. Zij ſtaan op een' vruchtbaaren grond, die tot Thebe behoorde, en dienden waarſchijnlijk tot Nijlmeeters; gelijk de ſpooren van het water, aan de voetſtukken overgebleeven, duidlijk bewijzen. —

Deeze voetſtukken zijn tot onder toe bloot, ofſchoon zij midden in eene vlakte ſtaan, en daar zekerlijk meer dan drie duizend jaaren geſtaan hebben. Wanneer de ingebeelde verhooging van den Egyptiſchen grond door den Nijl plaats had, moest de aarde reeds de helft deezer ſtandbeelden bedekt hebben (*b*).

De beelden zijn met Griekſche en Latijnſche opſchriften voorzien. Derzelver inhoud komt, hoofdzaaklijk, hierop uit, dat 'er reizigers geweest zijn, die betuigden, het geluid, welk het Memnonsbeeld van zich gaf, wanneer het door de zonneſtraalen getroffen werd, gehoord te hebben (*c*).

Van

(*b*) Deeze aanmerking, aan welker echtheid niet te twijfelen is, is een zeer gewigtige grond tegen de onderſtelling, dat de grond van Egypte, door de overſtrooming van den Nijl, aanzienlijk zou verhoogd zijn; waarvan de geleerde THOMAS SHAW de grootſte voorſtander was. Men zie zijne *Reizen door Barbarije en de Levant*, II Deel, V Boek, II Hoofdſt. Afd. 3 en 4. der Amſterd. uitgaaf. *Aant. des* NEDERD. UITG.

(*c*) Het moet elken vriend van den heer BRUCE leed doen, dat hij de onvoorzigtigheid gehad heeft, in zijn oorſpronglijk werk, zich, nopens de gemelde opſchriften,

Van het oude Thebe is niets meer overgebleeven, dan vier ongemeen groote tempels, naar allen ſchijn ouder dan, maar niet zoo ongeſchonden, als die van Dendera. De tempels te MEDINET THABOE zijn de fraaiſten. Het beeldſchrift derzelven is, op ſommige plaatſen, zes duimen diep ingehouwen. — 'Er zijn vier ſoorten van beeldſchrift. *Vooreerst*, zoodaanig, welks omtrek maar aangeduid, en in den ſteen ingekrast is. *Ten tweede*, beeldſchrift, welk uitgehouwen is, maar zoo, dat de gedaante van hetzelve zich in 't midden verheft; doch niet hooger, dan de onbearbeide vlakte des ſteens. *Ten derde*, heeft men beeldſchrift, welk boven de oppervlakte van den ſteen verheven is; en *ten vierde*, nog eene andere ſoort, welks omtrekken zeer diep in den ſteen uitgehouwen zijn. Allen, uitgenomen de laatſte ſoort, zijn rood, blaauw en groen geſchilderd.

Niettegenſtaande deeze onderſcheidene ſoorten, en de verbaazende menigte der beeldſpraaken, welken ik gezien heb, kon ik echter niet meer, dan vijf honderd en veertien onderſcheiden tekens of beeldnisſen derzelven tellen. Ik beſluit daaruit, dat het beeldſchrift geene bijzondere taal is; wijl geene taal zich

---

op deeze wijze uittedrukken: *the import of which ſeems to be*; dat is: „ waarvan de inhoud *ſchijnt* te zijn." Hoe kon hij zoo ſchrijven? Al had hij de opſchriften zelven niet voor zich gehad, zouden de afſchriften daarvan, bij den heer POCOCKE, *l. c.* op de plaaten XXXVIII en XXXIX, tegenover bladz. 178 te vinden, hem allen twijfel daaromtrent hebben kunnen en moeten ontneemen. *Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

zich binnen vijf honderd woorden laat bepaalen. Ook zijn de hieroglyphen geene enkele letters; want een alphabet van vijf honderd letters zou te groot zijn.

In Egypte waren, op een' en denzelven tijd, drie-derleie onderſcheidene karakters in gebruik: — de hieroglyphen; — het ſchrift op de mumien; — en het Ethiopisch ſchrift. Ik heb ze alle drie op éene mumie gezien. Alleen de laatſte foort houd ik voor eene taal (*d*). —

In

(*d*) „Het oordeel van den heer BRUCE over de *hieroglyphen*, of *beeldſpraaken*, is zonder genoegzaam onderzoek geveld. De hieroglyphen zijn even zoo min beſtemd om letters, als om woorden uittedrukken; maar zij moesten dienen, om geheele gedachten, ideën en ſtellingen aan den dag te leggen. —

Of de heer BRUCE, in de daad, Ethiopiſche letters of ſchrift op eene mumie gezien heeft, twijfel ik grootlijks. Volgens zijn ſystema, was het Ethiopisch het eerſte ſchrift." *Aantekening van profeſſor* T. CH. TYCHSEN, in zijne *Anmerkungen zu* J. BRUCE's *Reiſen*, achter het vijfde Deel der Hoogd. vert. bladz. 347.

Ik voeg hier bij de aantekening, die de ſchrijver van het meergemelde *Anhang* op deeze geheele plaats van den heer BRUCE nopens het beeldſchrift gemaakt heeft. Hij drukt zich aldaar bladz. 110 en 111 dus uit:

„Veele meer verſcheidenheden, dan uit deeze onzekere bepaaling afteneemen zijn, leeren wij uit c. NIEBUHRS lijst der onderſcheidene hieroglyphen of beeldſpraakte-

Digitized by Google

In de bergen, boven en beneden Thebe, zijn ontelbaare holen uitgehouwen. Deeze waren, naar mij-

kens, door hem uitgetekend, en medegedeeld in het eerste deel zijner *Reisbeschrijving*, op plaat XLI. — Wanneer de heer BRUCE geheele beelden van dieren en menschen, in basrelief of half verheven beeldwerk uitgedrukt, ook onder het beeldschrift rekent, gaat hij daarin van het gewoon gebruik van dat woord af. — Indien de heer BRUCE, door genoegzaame bewijzen, had kunnen toonen, dat het Ethiopisch schrift, te gelijk met de beeldspraaktekens en het mumienschrift in Egypte gebruiklijk is geweest, zou hij veel dank bij de geleerden verdienen. — Volgens DIODORUS SICULUS, *Bibl.* III. 3., was het heilig schrift, ἱερα γραμματα, der Egyptenaaren, uit Ethiopie oorspronglijk. Doch men had ook γραμματα δημωδη, schrift, dat den volke bekend was. — Volgens HERODOTUS, V. 59, schreef men in Egypte van de rechter- naar de linkerzijde. Dus naar de wijze van het Semitisch en Phenicischaansch schrift." —

„ Het beeldschrift deelt CLEMENS ALEX. *Strom.* V. 4. in vier hoofdsoorten; waarvan de eerste door enkele, willekeurige grondtrekken een begrip aanduidt; maar de drie andere soorten zinnebeeldig zijn, en nu eens door nabootsing der zaak zelve, gelijk zij in de natuur verschijnt, eene betekenis geeven; nu eens voor dingen en begrippen, die niet uitgebeeld kunnen worden, naar de meeste gelijkvormigheid, beelden maaken; maar dan weder eene zaak door het beeld eener omstandigheid, die daarmede verbonden is, uitdrukt. — Hieruit ziet men van zelfs, hoe ongenoegzaam het getal vijf honderd en veertien voor het beeldschrift, en hoe oppervlakkig de heer BRUCE over 't algemeen in deeze verhandeling van het beeldschrift is."

Digitized by Google

mijne gedachten, de eerſte wooningen der Ethiopiſche volkplanting, welke deeze ſtad ſtichtte; en de tempels dienden maar tot openlijk en plechtig gebruik. Alles waren tempels en graven. Veelligt waren toen tempels en graven een en hetzelve. Spooren van huizen zijn 'er niet te vinden. Zij waren, naar alle vermoeden, van leem, met palmtakken gedekt. Dit is de reden, waarom van de groote menigte van ſteden, in het oude Egypte gemeld, zoo weinig overblijffels voorhanden zijn.

De ruïnen der tempelen te Medinet Thaboe of Haboe liggen, in eene lange ſtreek, eene halve Engelſche mijl breed. De hangende tuinen, waarvan PLINIUS, bij dezelven, melding maakt, waren, buiten twijfel, aan de zijden der bergen aangelegd, en werden door werktuigkundige uitvindingen bevochtigd. — In de bouworde deezer tempelen, kwam het mij zeer merkwaardig voor, dat alleen die muuren, welke geene pijlaars hebben, loodrecht gebouwd zijn; maar de anderen met ſterke hoeken inwendig ſchuins loopen. — Deeze tempels, met hunne ſcheeve muuren, ſcheenen mij, volgens hun beeldſchrift en ſieraaden, zeer oud en uit de vroegſte tijden te zijn.

In de holen boven Thebe, houdt zich eene menigte diefachtig geſpuis op, naar de zoogenaamde Zigeunen, of Heidenen, gelijkende. Treft men eenen aan, hij wordt met den dood geſtraft. Zeker ſtadhouder van Dsjirdsje, den moedwil van dit volk willende ſtraffen, liet de holen met eene menigte dun brandhout vullen en aanſteeken, waardoor de meeſten omkwamen, zijnde de voorzijde der bergen bezet. Doch, ſedert dien tijd, is hun getal weder

Digitized by Google

vermeerderd, en zij zetten hunne voorige leevenswijs voort.

Eene halve mijl, noordwaard, van El Gourni, zijn de prachtige en verbaazende graven van Thebe. De bergen van Thebais ſtrekken zich tot dicht aan de ſtad uit, paalen niet aan elkander, maar ſtaan enkel op hunnen grond, zoo dat men 'er rondom kan gaan. Honderd, zegt men, zijn tot graven en allerleie andere kamers, uitgehold. Wegens het ongeduld mijner leidslieden, die voor de roovers bevreesd waren, kon ik maar zeven onderzoeken, en de bergen, daar de groote kamers gezegd werden te zijn, niet bereiken.

In de eerſte vond ik eene groote doodkist, uit één enkel ſtuk rooden granietſteen, zestien voeten hoog, tien lang en zes breed. Het dekſel ligt 'er nog op, aan den eenen kant gebroken. Aan de buitenzijde ziet men op de kist een verheven beeld. Veelligt is dit het ſchoonſte, uit graniet vervaardigd, dat op den aardbodem. — Van hier gaat men door een' neerhellende gang, naar mijne gisſing, twintig voeten breed. De zijmuuren en de zoldering waren met pleister overtoogen, zoo fijn en glad, als ik ooit in Europa gezien heb. Aan de linkerzijde bemerkte ik de krokodil, die den Apis aangrijpt, en in het water rukt; aan de rechterzijde, den Thebaanſchen kever, die het eerſte dier is, welk men, nadat de Nijl binnen zijne oevers te rug gekeerd is, op het land aantreft.

Een weinig verder, voorwaard, waren de afdeelingen, insgelijks van pleister; maar in plaats van ver-

verheven beeldwerk, vond ik hier ſchilderijen op op natten kalk. In eene afdeeling, waren verſcheidene muziektuigen, als op den grond liggende, verbeeld, voornaamlijk van de ſoort van houthois, met een mondſtuk van riet; voorts pijpen, fluiten, en vaten, met een vel overtoogen, gelijk een trommel. Dit ſchijnt de *tabor* of *tabret* der ouden te zijn, welk met handen geſlagen, en, in de vroegſte tijden, door de harp verzeld werd (*). In Abyſſinie is het nog gebruiklijk, offchoon de harp 'er niet meer bekend is.

In de drie volgende afdeelingen, vond ik drie harpenſpeelers, op natten kalk geſchilderd. De voortreflijke uitvoering trok mijn geheele aandacht tot zich. Deeze gaf mij ook aanleiding, om de aanmerking te maaken, tot welken hoogen trap van volmaaktheid de muziek reeds in dit land moest gekomen zijn, eer men 'er een zoo volledig muziektuig leveren kon.

Het hoofd des harpenſpeelers was kaal geſchooren, met zwarte wenkbraauwen, zonder baart of knevelbaart. Zijne kleeding beſtond in een wijd hembd, hoedaanigen de Nubiers nog hedendaags gebruiken, met wijde mouwen, zijnde de hals en de armen bloot. Het ſchijnt van neteldoek, of katoen te zijn, in de lengte met karmozijnroode ſtreepjes ter breedte van een achtſte van een duim voorzien. Een bewijs, dat, wanneer dit ſtof van Egyptiſche manufaktuur was, men toen reeds katoen karmozijnrood wist te verwen; welke kunſt men eerſt ſe-

(*) GEN. XXXI: 27. JES. XXX: 32.

Digitized by Google

ſedert weinige jaaren in Engeland uitgevonden heeft. Maar is het van Oostindisch maakſel, dan toont het, hoe oud de handel tusſchen beide landen, en de invoer van Oostindiſche ſtoffen in Egypte is. — Het kleed reikte hem tot aan de enklaauw. De harpenſpeeler ſchijnt een wel gewasſen mansperſoon, van omtrent zestig jaaren te zijn, en kwam mij, voor eenen Egyptenaar, te donker van kleur voor. De ſchilder ſchijnt niet meer bekwaamheid, in zijne kunst, bezeten te hebben, dan de tegenwoordige uithangbordſchilders in Europa. — De harpenſpeeler heeft de lengte van vijf voeten en tien duimen, en de harp, daar zij het langst is, van ruim zes en een' halven voet.

Het muziektuig had eene veel voordeeliger gedaante, dan de driehoekige Griekſche harp. Het heeft dertien ſnaaren; doch het voorſtuk des raams, tegenover de langſte ſnaar, ontbreekt. De grondregels, naar welken dit muziektuig vervaardigd is, zijn vernuftig en zinrijk, en de ſieraadjen in goeden ſmaak. — Ook ſchijnen deszelfs bodem, en zijſtukken, met elpenbeen, ſchildpad en paerelmoer bekleed geweest te zijn. Men zou zelfs hedendaags geene fraaier en ſierlijker harp kunnen maaken. Dit muziektuig ſchijnt zeer volledig geweest te zijn; want 'er ontbreeken maar twee ſnaaren, om twee volle octaaven uittemaaken, en deeze ſchijnen met vlijt, niet uit gebrek aan kennis of ſmaak, weggelaaten te zijn.

De tweede harp was, ten aanzien haarer gedaante, en de ſchikking haarer deelen, van de eerſte weezenlijk onderſcheiden. In fraaiheid van arbeid ſcheen zij de eerſte nog te overtreffen. Zij was ook met elpenbeen en ſchildpad bekleed, maar de ſnaa-

Pl. III.



Afbeelding van eenen Harpenſpeeler, in de Graven te Thebe gevonden.

Digitized by Google

Digitized by Google

ſnaaren liepen loodrecht, en die van de eerſte ſchuins. Zij waren achttien in getal. Sommigen waren, hier en daar, als met een mes geſchraapt. Het overige was in volkomen ſtaat. — De harpenſpeeler ſcheen ouder, dan de voorige, maar was op gelijke wijze gekleed, barvoets, met kaalgeſchooren hoofd, en ook van gelijke gezigtskleur. Hij ſtond, en ſpeelde met beide handen, omtrent in het midden der harp, doch ſcheen daarbij in zoo groote aandoening niet te zijn.

Dewijl deeze zeer verre de volkomenſte is, en men zich, volgens dezelve, gemaklijk een idee van de eerſte kan maaken, vindt de leezer, hier tegenover, in plaat III, eene duidlijke afbeelding daarvan.

De derde harp was de kleinſte, en had maar tien ſnaaren. Ik zag ze maar eenmaal, toen ik het eerst in het hol trad. Naar mijnen dunk, werd zij niet geſpeeld, maar ſtond ſlechts aan den wand.

Ik zie deeze harpen, als Thebaanſche harpen, aan, zoo als zij ten tijde van SESOSTRIS in gebruik waren. Zij bewijzen onwederſpreeklijk, dat iedere kunst, die noodig geweest is, om deeze muziektuigen te vervaardigen en te ſpeelen, in dien tijd reeds tot groote volkomenheid moet gebragt zijn geweest; en dat, wanneer dit zoo was, alle de anderen ook een' aanmerklijken trap van volmaaktheid moeten bereikt hebben. — De ouden hadden eene kunst, die wij thans niet meer kennen, naamlijk, om de hardſte ſteenen op eene gemaklijke wijze te bearbeiden. Wij hebben geene bekwaame werktuigen daartoe; geen middel, om het ſtaal zoo te harden, dat graniet- en porfierſteen

ſteen daarmede kan behouwen worden. Onze onkunde verraadt zich nog des te ſterker, daar het hoogstwaarſchijnlijk is, dat de ſnijdende werktuigen, waarmede zij die verbaazende werken verrichtten, uit koper beſtonden; en wij toch niet in ſtaat zijn, een gewoon mes uit dat erts te maaken, ofſchoon de ſcheermesſen der ouden van koper waren. — Het blijkt dus, dat het tijdſtip, welk wij als den tijd van de uitvinding der kunſten aanmerken, enkel het tijdſtip haarer herſtelling geweest is. Zoo dacht reeds SALOMO, welke in die tijden leefde, toen deeze harpen geſchilderd werden. — Door den inval der herderen, en de verwoesting, door hen te weeggebragt, heeft Egypte eene groote omwenteling, ten aanzien der ſchoone kunſten, geleeden. Voor die tijden waren deeze ſchilderſtukken bereids vervaardigd; welke dus van een' verbaazenden hoogen ouderdom zijn (*e*).

Ik

(*e*) De ſchrijver van het meergemelde *Anhang*, heeft over BRUCE's verhaal aangaande de Thebaanſche harpen, verſcheidene aanmerkingen gemaakt, bladz. 112 en 113. — Ook heeft profesſor TYCHSEN zich, in zijne reeds aangehaalde *Anmerkungen* u. ſ. w. ſterk tegen dit bericht van onzen ſchrijver nopens de harpenſpeelers verklaard. — Doch het getuigenis van een ooggetuige behoorde, dunkt mij, zoo veel invloed op den leezer te hebben, dat hij, om eenige zwaarigheden, door lieden, die de zaak in verſchil nooit gezien hebben, van elders daar tegen gemaakt, dezelve niet terſtond voor een ſprookje aanmerkte. Ik wil mij echter niet voor een verdediger van den heer BRUCE in deeze bijzonderheid opwerpen; maar laat de zaak aan haare plaats. *Aant. des* NEDERD. UITG.

Ik was zeer genegen, deeze merkwaardige overblijffels nog verder te onderzoeken, en wilde den geheelen nacht in dit hol blijven, om den volgenden morgen de overigen te bezoeken. Dan, mijne leidslieden vergaten alle gehoorzaamheid. Onder sterk geschreeuw verlieten zij met hunne fakkels het hol, en lieten mij in de duisternis. Ik kon hen niet te rug houden, hoe veel geld ik hun ook bood. De vrees voor de roovers had hen al te zeer bemeesterd. In 't laatst begreep ik zelf, dat hunne bekommering niet gantsch ongegrond mogt zijn, want de geheele landstreek krielt van dergelijk slecht gespuis. Ik steeg, vol verdriet, te paard, om naar het schip te rug te keeren. Mijn weg liep door eene vallei, alwaar, aan weerskanten, groote hoopen steen lagen. Nauwlijks was ik in het dal gekomen, of ik hoorde, aan beide zijden, overluid spreeken. Ook liet men groote steenen neerwaard rollen, zeker lijk om mij te verpletteren. Ik hoorde ze wel, maar wegens de duisternis kon ik ze niet zien. Ik klom af, en liet mijn volk vooruit rijden. Begeerig, om van dit roofgierig volk wraak te neemen, luisterde ik, tot dat ik aan de rechter zijde der vallei geraas hoorde. Ik richtte mijn geweer, naar het gehoor, en schoot het af. Een oogenblik was alles stil. Daarop volgde een gehuil, als van veele personen. Ik schoot naar de plaats, daar het gehuil van daan kwam, nog eens; daarop hoorde ik sterk praaten; maar de steenen bleeven weg. Ik maakte allen spoed, om uit de vallei te geraaken, laadde mijne geweeren op nieuw, en begaf mij, zoo snel ik kon, naar mijn vaartuig te rug.

Aan het schip gekomen, vond ik alles in groote bekommering. Onze scheepskapitein had gehoord, dat de roovers, met het aanbreeken van den dag, ons

ons vaartuig wilden komen plonderen. — Om zulks voortekomen, beſlooten wij, terſtond, te vertrekken. Wij ſtaken over naar den oever, en, omtrent middernacht, ontſtond 'er eene koelte, die ons naar LUXOR bragt, aan welks ſtadhouder ik brieven had.

Ik kon Thebe nog niet vergeeten. Wijl 'er geen ſpoor te vinden was, dat de ſtad ooit muuren had gehad, hield ik haare honderd poorten, bij HOMERUS, voor een verdichtſel. Ik zocht naar eene oorzaak der fabel, en vond eene waarſchijnlijke. — Woonden de oude Thebaanen, in de holen der bergen; gelijk, dunkt mij, onloogchenbaar is: wat is 'er waarſchijnlijker, dan dat de honderd bergen, in welken deeze holen uitgehouwen waren, aanleiding tot het verdichtſel der honderd poorten van Thebe gegeeven hebben? Dit is te geloofwaardiger, vermits die holen, nog hedendaags, BIEBAN EL MELUKE, dat is, de *Poorten der koningen*, genaamd worden. — HOMERUS zag Thebe niet. Het was reeds lang verwoest, eer een waereldlijk ſchrijver ooit iets in proſa of verſen ſchreef. — Al wat de dichters en geſchiedſchrijvers, na HOMERUS tijd, daarvan melden, is van *Diospolis* te verſtaan, door de Grieken, naderhand, tegenover Thebe, aan den oostoever des Nijls geſticht. —

De ſtadhouder van Luxor ontving ons vriendlijk. Hij geloofde ook aan ſterrewichlaarij. Ik gaf hem een klein geſchenk, en hij voorzag ons van leevensmiddelen en ſuiker. Wij vermaakten ons hier met eene kom Engelſche punch, waartoe een van des ſtadhouders lieden citroenen van El Gourni haalde, werwaard hij zich, op een opgeblaazen geitenvel, den ſtroom af, liet drijven. —

Ook

Digitized by Google

Ook vernam ik hier, dat de roovers, met welken wij des nachts twist hadden gehad, des morgens vroeg, verſcheenen waren, om ons ſchip te plonderen; wijl ſommigen van hun gekwetst waren. Teffens zeide men ons, dat zij ons tot Syene wilden vervolgen. Doch, de bedienden des ſtadhouders deeden hun best, om hen afteſchrikken. Althans wij hoorden verder niets van hun.

Omtrent Luxor en Karnak, een en een vierde mijl beneden Thebe gelegen, vindt men de prachtigſte ruïnen van geheel Egypte. Zij beſlaan meer ruimte, dan die van Thebe en Dendera te ſamen. Hier ſtaan nog twee fraaie en welbewaarde obelisken. Het plaveiſel, waarvan men zich tot de waarneeming der ſchaduw bediende, is nog zoo onbeſchaadigd, als de obelisken zelve. De top maakt een halfrond uit.

Te Karnak zagen wij de overblijffels van twee lange reien ſphinxen (*f*), meestal met afgehouwen kop-

(*f*) *Sphinxen* hebben gemeenlijk de geſtalte van een' liggenden leeuw, met het hoofd eener maagd. — Men is het nog niet volkomen eens, wat de oude Egyptenaars door deeze wangedrochten wilden uitbeelden. Veelligt zijn zij eene zinnebeeldig-beeldſpraaklijke voorſtelling van de overſtrooming des Nijls, wanneer de zon in het teken van den leeuw en de maagd is. — Dewijl ſommigen dezelven ook nog met vleugelen voorzien, zoo konden deeze wangedrochten, gevoeglijk, als zinnebeelden van de ſnelheid des tijds, of, misſchien, hier in Egypte, beter, als een zinnebeeld van de ſnelheid des Nijsſtrooms

koppen, en, wat verder, eene menigte termen, naar 't ſcheen, van baſalt, met honds- of leeuwenkoppen, van Egyptiſch werk, insgelijks in eene rei, bij wijze eener galderij voor een gewigtig gebouw. Niet lang geleeden, waren zij nog met zand bedekt; doch de heer DONATI, een Venetiaansch arts en oudheidkenner, kocht 'er, voor den koning van Sardinie, één van tot een' aanzienlij-

---

ſtrooms worden aangemerkt; — wanneer men maar niet wist, dat de Nijl langzaam, en allengs overſtroomt."

„ Volgens anderen, zouden de gaten, welken men op den rug derzelven vindt, onwederſpreeklijk bewijzen, dat zij tot grafplaatſen gediend hebben. — PLINIUS meent, bij voorbeeld, dat het ſphinxbeeld bij Memphis, of niet verre van het vlek Buſiris, het tegenwoordige Aboeſir, de grafplaats van den koning Amaſis geweest is." —

„ Alle deeze wandrochtlijke voortbrengſels der oude Egyptiſche verbeeldingskracht, waren in het reuzenvormige en bij wijze van kolosſusbeelden uitgearbeid. — In de nabuurſchap van *Nikopolis*, hedendaags, volgens D'ANVILLE, *Kasr Kiasſera*, dat is, Ceſars kasteel, worden 'er verſcheidene gevonden. — Omtrent *Thebe* en *Heliopolis*, volgens D'ANVILLE, *Ain Schemes*, bij JEREMIA, XLIII: 13. *Bethſemes*, waren, volgens de overblijfſels en ſtukken te oordeelen, zeer veele zoodaanige ſphinxen. — Die geen, van welken boven geſprooken is, is nog tegenwoordig te zien; maar wegens zijne zwaarte, is het beeld meer dan ter helfte zijner groote in het zand gezakt." *Aant.* van den ſchrijver van het *Anhang u. ſ. w. p.* 114.,

Digitized by Google

lijken prijs. Sedert zijn de anderen ook ontdekt, maar nog niet verkocht.

Aan de buitenzijde der muuren van Karnak en Luxor, scheen iets geschiedkundigs, in stee van beeldschrift, verbeeld te zijn. Zulks was mij nog niet voorgekomen. 'Er waren beelden van mannen, paarden, wagens, en gevechten, sommigen goed getekend, doch over 't geheel niet diep in den steen uitgehouwen. De wapenen der mannen bestonden in korte werpspiesen, die tot heden in Egypte gebruiklijk zijn; alleenlijk hadden deeze aan het achterend veêren, gelijk de pijlen. Onder anderen, muntte uit een man te paard, in een hevig gevecht met eenen leeuw. Volgens DIODORUS, wordt Osymanduas in Thebe zoo verbeeld. Het geheele verdient nader onderzoek.

Luxor en Karnak te samen houd ik voor de *Magna Civitas Jovis* van PTOLEMEUS, offchoon tusschen onze waarneemingen een onderscheid van negen minuuten is. Ik deed de mijne zuidwaard van Luxor, en wanneer hij de zijne noordwaard van Karnak gedaan heeft, vermindert het verschil merklijk.

Den zeventienden namen wij van onzen vriendlijken Scheik van Luxor affcheid, en gingen met een' gunstigen wind, vol moed, onder zeil. Hij had ons zoo hoflijk bejegend, uit erkentenis voor de hulp, die ik hem in zijne ongemakken beweezen had. — Op onze vaart zag ik veele plaatsen aan de oevers van den Nijl, en had gelegenheid, verscheidene misstellingen in NORDENS kaart van dien stroom te ontdekken. Des avonds ankerden wij, aan den oostoever, tegenover ESNE, het oude

La-

Latopolis, werwaard wij ons des ochtends begaven. Ik zag daar, onder anderen, een ouden tempel, die, hoe oud hij ook was, echter uit ruïnen van nog oudere gebouwen ſcheen geſticht te zijn. De hieroglyphen waren ſlecht uitgevoerd, en niet geſchilderd. Hier woont een Arabisch Scheik. Het volk is van een ondeugend karakter. Wegens mijne Arabiſche kleeding vielen zij mij niet lastig.

Den volgenden dag, voeren wij voorbij EDFU, eertijds, *Apollinis Civitas magna*. Wegens gebrek aan wind, moesten wij op eene gevaarlijke plaats des Nijls, DSJIBBEL EL SILSELLY genaamd, blijven liggen. Hier was de rivier, oudtijds, door éene keten geſlooten, om, zoo men zegt, de Nubiers te verhinderen, met hunne booten in Egypte te komen, en plonderingen aanterechten. De ſteenen, waaraan de keten vast waren gemaakt, kon men aan weerskanten der rivier nog duidlijk zien. Doch deeze voorzorg heeft, waarſchijnlijk, een ander oogmerk gehad: want, dewijl te Syene eene bezetting lag, konden de booten daar gemaklijk worden opgehouden. — JUVENALIS, die zich een tijd lang in Syene ophield, verhaalt ons, dat aldaar eene horde, *Ombi* geheeten, woonde, welke met de ingezetenen van Dendera, wegens de krokodil, in ſtrijd was. Beide natien aten, toen, nog menſchenvleesch; eene omſtandigheid, die, ſchoon door geene geſchiedſchrijvers geboekt, echter niet in twijfel kan getrokken worden, omdat JUVENALIS 'er een ooggetuige van was. — Een onzijdig land, tusſchen beide gelegen, kon hen beletten, elkander te naderen. Intusſchen kon dit alleen op den Nijl geſchieden, en, door middel deezer keten, konden zij, die 'er bezitters van waren, van die grouwlijke gewoonte een einde maaken. Veelligt bedienden zich

Digitized by Google

zich de Ombi, in wier gebied deeze keten is, van dezelve, om de inwooners van Dendera te rug te houden van de rivier optevaaren, en hen te komen opvreeten.

Des middags voeren wij voorbij KOEM OMBO, een rond gebouw, gelijk een kasteel, daar, veel, ligt, de hoofdstad der Ombi gelegen heeft; en kwamen, vervolgens, te SCHEIK AMMER, de legerplaats van een' Arabischen stam, *Ababdee* genaamd, welke zich van Kosseir tot verre in de woestijn uitbreidt. Te Badsjoura had ik reeds eenen van hun, Ibrahim geheeten, ontmoet, dien ik, op zijn verzoek, artsenij voor zijnen vader gaf, met belofte, dat ik, bij mijne voorbijreis, hem bezoeken, en naar de uitwerking der geneesmiddelen onderzoek doen wilde. Ik hield nu mijn woord. Want, dewijl ik groote woestijnen moest doortrekken, had ik 'er belang in, de bescherming eener zoo magtige natie te genieten.

Scheik Ammer is niet een enkel dorp, maar eene verzameling van meer dorpen, die uit ellendige hutten bestaan, en tegenwoordig, misschien, duizend weerbaare mannen bevatten. Zij bezitten weinig paarden, en rijden meestal op kameelen. Zij waren vrienden van Scheik Hamam, van de Turksche regeering te Syene, en van de janitsaaren te Deir en Ibrim. De Turken bedienden zich van dezelven, om de groote menigte Arabiers, die onder den koning van Sennaar staan, tegentehouden. — Ibrahim herkende mij, terstond, bij mijne aankomst. Hij ontving mij aan 't hoofd van twaalf mannen, die naakt en met spiesen gewapend waren. Hij geleidde mij naar zijn vaders tent, daar ik, kort daarna, op eene groote maaltijd onthaald werd.

Naderhand werd ik hunnen Scheik voorgeſteld. Deeze was ziek, en lag, in een' hoek der tent, op eene deken, met een kusſen onder het hoofd. Hij heette NIMMER, dat is, *Tijger*, offchoon zijne krijgszucht, thans, door zijne ziekte, zeer verzwakt ſcheen te zijn. Hij deed mij veele vraagen aangaande Neder-Egypte. Maar ik verzocht hem, bij zijnen zwakken toeſtand, met zijne gedachten toch niet in zulke verre gelegen landen aftedwaalen. — Hij was een man van omtrent zestig jaaren, en leed zwaare pijn van het graveel. Eene ziekte, welke bij hen, die langs den Nijl woonen, anders zeldzaam is; en gemeenlijk maar die geenen aantast, welke uit putten in de woestijn drinken. Doch de zieke Scheik verhaalde mij, dat hij, in de eerſte zeven en twintig jaaren zijns leevens, den Nijl weinig gezien had, uitgenomen, wanneer hij op plondering uitgereeden was, hebbende hij, al dien tijd, met de bewooners der bebouwde deelen van Egypte oorlog gevoerd. Thans, zeide hij, was hij oud, woonde wel dicht aan den Nijl, en dronk van deszelfs water, maar beſpeurde 'er echter geene beterſchap van, daar hij reeds zoo lang een martelaar dezer ziekte was. — Ik had hem van Badsjoura zeeppillen gezonden, die hem verligting gegeeven hadden; nu gaf ik hem kalkwater, en beloofde hem, bij mijne terugkomst, zijnen lieden de bereiding van hetzelve te toonen.

Hierop volgde eene zeer vertrouwlijke ſamenſpraak, waarin ik hem een zoo goed denkbeeld van mijn karakter wist bij te brengen, dat hij, ten einde van dezelve, mij plechtig beloofde, mij uit al zijn vermoogen te zullen ondersteunen.

Nu, dacht ik, was het een bekwaam tijdſtip, om

Digitized by Google

van mijne reis naar Abyssinie te spreeken. De Arabiers gaven mij hun woord, dat zij mij door een gedeelte der woestijn, tot den put *El Haimer*, wilden geleiden, maar verklaarden teffens, dat zij mij tegen de Arabische horden, die onder den koning van Sennaar behoorden, niet konden beschermen, ofschoon ik, onder hen, aan het grootste gevaar zou bloot gesteld zijn. Zij voegden 'er bij; „wanneer gij de „reis naar Abyssinie volstrekt wilt en moet doen, „dan raaden wij u, den weg over Kosseir en Dsjidda „te neemen."

Ik gaf, vervolgens, den Scheik Nimmer mijne bekommering te kennen, dat ik voor de *Kennous*, boven Ibrim, bij den tweeden waterval des Nijls, woonende, zeer bevreesd was. — Hij antwoordde mij; „dat de Kennous wel slechte lieden, maar teffens onmagtige slaaven waren; dat zij niemand beleedigen zouden, die door zijn volk beschermd werd; en dat, zoo zij zulks ondernamen te doen, hij hen allen in eenen dag wilde uitdelgen."

Ik vroeg, welke de beste weg naar Kosseir wäre? Hij zeide: „De beste weg derwaard is van Kenne of Kuft. Hij liet een deel tarwe uit Opper-Egypte, en Scheik Hamam, insgelijks, tarwe uit zijn land bij een brengen. Dezelve werd naar Kosseir gezonden, en daar naar Dsjidda ingescheept." Hij gaf mij vervolgens nog de sterkste verzekering, dat hij een ieder zijner lieden, die mij aantrof, en niet beschermde, zeer hard straffen wilde.

Daarop zeide ik hem, dat ik, dan, den weg over Kosseir wilde neemen, en verzocht hem, zijn volk te zeggen: dat ik een arts was, die niemand benadeelde, maar gaarn eenen ieder goed deed; dat

ik mij door eene gelofte verbonden had, eenigen tijd, uit godvrucht, door de woestijn te zwerven. — De oude man mormelde, daarop, iets tot zijnen zoon, in een' tongval, dien ik niet verstond. Kort daarna, kwam de geheele hut vol menschen, meestal uit priesters en monniken van hunnen godsdienst, en hoofden van familien bestaande. Zij vouwden hunne handen, en deeden een gebed, dat omtrent twee minuuten duurde. Zij verklaarden zich en hunne kinderen voor vervloekten, wanneer zij ooit, waar het ook weezen mogt, de hand tegen mij verhieven; of, in geval ik of de mijnen toevlugt bij hen zochten, mij niet, zelfs met verlies van hun leeven, verdedigden. — Deeze wijze van zweeren was, bereids, in ABRAHAMS tijden, bij de Arabiers, of herders, in gebruik. Men zie GEN. XXI: 22, 23. en XXVI: 28. —

Ik gaf hun nu nog artsenijmiddelen en een' goeden raad, en, nadat zij mij hun woord ten onderpand gegeeven, en bijstand beloofd hadden, werden 'er twee schepels tarwe, en zeven schaapen aan boord van mijn vaartuig gebragt. — Deeze gedienstigheid mogt ik niet van de hand wijzen, wijl het als eene even zoo groote beleediging in dit land wordt aangezien, een geschenk niet aanteneemen, als zonder een geschenk, eenen Scheik of anderen voornaamen man te naderen.

Ik zeide hun, echter, dat wijl ik nu onder Turken kwam, die verbonden waren mij te onderhouden, het gevolg daarvan zijn zou, hunne eigene schaapen te spaaren, de mijnen te neemen, en mij daarvan te spijzigen. Toen zij den naam van Turken hoorden, prevelden zij eenige woorden, zoo veele vloeken behelzende, tusschen de tanden; en wij werden

Digitized by Google

den het eens, dat zij hunne ſchaapen tot mijne te rugkomst zouden houden; onder voorwaarde, dat het hun dan vrij zou ſtaan, het getal met eenigen te vermeerderen.

Wij ſcheidden dus, aan weerskanten, zeer vergenoegd. Maar onze ſcheepskapitein, die iets van de zeven ſchaapen gehoord had, was met de gemaakte ſchikking niet wel te vrede. Hij merkte, dezelven, reeds, als zijn eigendom aan; wijl hij wist, dat wij, den volgenden dag, te Syene aankomen, en leevensmiddelen genoeg daar vinden zouden. Doch ik ſtelde hem te vrede, en beloofde, hem, bij mijne terugkomst, ſchaadeloos te zullen ſtellen.

Digitized by Google

ZEVENDE AFDEELING.

AANKOMST te Syene. — Ligging der plaats. — Waterval des Nijls. — Eene merkwaardige groeve. — De Aga ſtelt eene reis naar Deir en Ibrim voor. — Terugreis naar Kenne.

Den twintigſten van Louwmaand, gingen wij, met een' gunſtigen wind, onder zeil. Wij ankerden, dien avond, omtrent negen uur, aan het noordënd van *Syene*, bijna tegenover een eiland, waarop een kleine, maar zeer fraaie en genoegzaam gantsch ongeſchonden Egyptiſche tempel van Knuphis ſtaat. Hier was, eertijds, een Nijlmeeter. —

Dicht aan een palmboomboschje, lag een net huis van Husſein, die *Sjourbatsji*, of die amptenaar was, welke van hier naar Kairo reist, om de ſoldij voor de janitſaaren te Syene te haalen. Ik had, voor eene kleine ſom, brieven van credit op hem. Deeze inrichting is voor eenen reiziger in dit gewest zeer nuttig; bijzonder, wanneer hij ziek wordt, of oudheden wil koopen. Ook verwerft men zich bij de inwooners achting daardoor, dat men geen geld met zich voert. Daarenboven verliest het geld hier zijne waarde, en voorbij Esne is het niet meer gangbaar. — Ik vond Husſein wel

Digitized by Google

wel niet te huis; doch, wijl ik brieven aan hem had, en de gastvrijheid in deeze landen nooit geweigerd wordt, zond ik mijn volk, en mijne pakkaadje, terstond in zijn huis.

Naauwlijks was ik aangekomen, of 'er kwam een janitsaar, doch ongewapend, en enkel met een langen witten staf in de hand, bij mij, en kondigde mij aan, dat Syene eene plaats was, daar bezetting in lag, en de Aga genegen was, mij in het kasteel gehoor te verleenen. Ik antwoordde, dat ik niet zou vergeeten, hem optewachten; te meer, omdat ik eenen firman des Turkschen keizers, en brieven van aanbeveeling van den Bei van Kairo en de janitsaaren aan hem had. Maar thans was ik van de reis nog te vermoeid. — Terstond daarna, kreeg ik antwoord door twee janitsaaren, die mij begeerden te spreeken; en, wijl ik mij, reeds, ter rust begeeven had, aan mijn bed gebragt werden. — Mahomet Aga liet mij zeggen, dat ik mij niet moest overhaasten; hij wilde alleenlijk hooren, waarin hij mij dienst kon doen; hij had, bereids, mijnenthalve, eenen brief van den Bei van Kairo ontvangen. Ik liet deezen hoflijken booden koffij geeven, en ging, toen mijn gastheer te huis was gekomen, des namiddags om vier uur, met hem naar den Aga.

De vesting is van leem gebouwd, en met eenige kleine stukken geschut voorzien, om het volk ten platten lande in bedwang te houden. — Ik vond den Aga in een klein vertrek, zittende op eene steenen bank, daar een tapijt overheen gespreid was. Ik was niet beschroomd voor hem; en daarom plaatste ik mij, zonder eenige omstandigheden, beneden hem, op een kussen, leide mijne hand op

Digitized by Google

mijne borst, en zeide zeer duidlijk, doch met veel eerbied: *Salam aleikum* (*a*), dat is, vreede zij met u. Hij antwoordde, terstond, daarop; *Aleikum salam*, dat is, vreede zij u. — Nadat ik omtrent twee minuuten gezeten had, stond ik weder op, ging midden in het vertrek, en zeide: „Ik ben de overbrenger van een *hatsjerif*, of keizerlijk bevel aan u, Mahomet Aga!" Teffens haalde ik den firman uit mijnen boezem, en overhandigde hem dien. Hij en zijn gevolg stonden, insgelijks, op. Hij bukte zich tot op het tapijt, drukte den firman aan zijn voorhoofd, opende dien, en deed, als of hij hem las. Maar hij wist den inhoud reeds zeer goed, en kon geene taal noch leezen, noch schrijven. — Ik gaf hem, daarna, de andere brieven uit Kairo, welken hij zich, door zijnen sekretaris, in 't oor liet voorleezen.

Nadat deeze pligtpleeging voorbij was, beval hij eene pijp en koffij te brengen. Dewijl ik geen tabak rook, sloeg ik de eerste af, maar dronk een kop

(*a*) De Arabische groet, *Salam aleikum*, wordt door den heer BRUCE, en, in navolging van hem, door den Hoogduitschen vertaaler van zijn werk, en den schrijver van het uittrekfel uit hetzelve, telkens overgezet door *vreda zij met* ONS. Doch, volgens de aanmerking van professor TYCHSEN, *l. c.* p. 302, 303, en van het *Anhang*, p. 116 geschiedt zulks zeer verkeerd, moetende het vertaald worden: *vrede zij met*, of *over*, U. — Ook begrijpt men wel, dat de Oosterlingen, door het woord *Salam*, juist niet vrede alleen, maar alle soort van zegen en aardsche gelukzaligheid verstaan. *Aant. des* NEERD. UITG.

kop koffij. — Ik zeide hem, vervolgens, dat ik een geheimen last van Ali Bei had, dien ik hem alleen bekend moest maaken. Oogenbliklijk verlieten alle zijne lieden het vertrek; en toen ook de sekretaris wilde heen gaan, hield ik hem te rug, en zeide: „ wees zoo goed, en blijf hier; wij hebben u van „ nooden, om het antwoord op te schrijven." — Zoo ras wij alleen waren, zeide ik den Aga: „ de Bei van Kairo heeft mij bevolen, mij gantsch alleen tot u te wenden. Ik wenschte derhalven te weeten, of het hem lief ware of niet, bij de overgift der kleine geschenken, die ik uit Kairo voor hem medegebragt had, getuigen tegenwoordig te hebben?" De Aga scheen door mijne fijne denkwijze zeer getroffen te zijn, en verzocht mij, dat ik van deeze geschenken aan mijnen huisheer niets liet blijken. — Ik zond ze hem dus, tegens den avond, door zijnen bedienden, onder voorwendsel, dat ik paarden begeerde, om, den volgenden dag, den Nijlval te bezien. Ik kreeg, terstond, antwoord, dat de paarden, des morgens vroeg, om zes uur, gereed zouden zijn. — Den een en twintigsten zond de Aga mij zijn eigen paard, ook ezels en muilezels voor mijn volk.

De weg ging ter zuidpoort der stad uit, door eene kleine zandvlakte. Aan onze linkerhand, lag eene menigte graftteenen, met opschriften in *Kufische* karakters, welke veele reizigers voor eene onbekende taal en letters gehouden hebben; offchoon zij de eenige taal en letters zijn, welken Mohammed en de geleerdsten zijner gezindheid, in de eerste tijden, kenden (*b*).

De

(*b*) De ongenaamde schrijver in het meergemelde *Anhang* heeft, p. 117 en 118, eene aanmerking over het

Digitized by Google

De *Kufiſche* karakters ſchijnen allen met kapitaale letters geſchreeven, welken men gemaklijker kan leeren

---

Kufisch ſchrift gegeeven, welke wij onzen leezeren niet moogen onthouden.

„ Daar is, ſchrijft hij, een *Kufisch* ſchrift, maar geene *Kufiſche* taal, waarin veelen hunne onkunde hebben vertaaden, terwijl zij het *Kufiſche* met het *Koptiſche* verwiſſelen."

„ Van den Kufiſchen ſchrijſtrant, en de overige oude ſchrijfwijzen der Arabieren voor en na Mohammed, zie WAHLS *allgemeine geſchichte der Morgenländiſchen ſprachen, u ſ. w. ſ.* 627.; en zijn *Elementarbuch für die Arabiſche ſprache.* I. *th. ſ.* 70."

„ BRUCE begaat hier een' dubbelen misſlag. Voor eerst, ziet hij het Kufisch ſchrift of de Kufiſche karakters, als het eenig ſchrift, of de eenige karakters der Arabieren, voor en in Mohammeds tijden, aan; daar 'er toch integendeel veele andere ſchrijfwijzen voorafgingen, en het Kufisch ſchrift zelf, in zijne thans bekende geſtalte, eerst na Mohammed, uit de ſchool te Kufa, voortgekomen is. — Ten tweede, tusſchen deeze Kufiſche karakters en de Samaritaanſchen, is zoo weinig gelijkvormigheid, dat men niet begrijpen kan, hoe dezelve van iemand, die een goed gezigt heeft, kan beweerd worden. De karakters hebben niet de minſte gelijkvormigheid met de Samaritaanſchen; maar alleenlijk met de oude Syriſchen, welken men *Eſtrangelo* pleegt te noemen, en die voor 't overige zeer bekend zijn. — Zou BRUCE, veelligt, bij vergiſſing, de zoogenaamde *Karmatiſche* karakters, welke nog op veele gedenkſtukken, bijzonder ook in Afrika, gevonden worden, (dezelve, wel-

ren leezen, dan het nieuwe Arabiſche ſchrift; ook zweemen zij het meest naar het Samaritaansch. — Wij vonden hier het opſchrift: *Abdullah el Hejazi el Anſari.* — *Mahomed Abdel Sjems el Tajefi el Anſari.* — De eerſte van deezen is Abdullah, in het Steenachtig Arabie geboóren; de andere is Mahomed, de ſlaaf der zon, te Tajef geboren. Beiden heeten *Anſari*, of helpers, 't welk niet betekent in Medina gebooren, omdat de inwooners van die ſtad Mohammed, na zijne vlugt uit Mekka, zeer gunſtig aannamen. Doch, in vervolg van tijd, kreegen allen, die onder Mohammed vochten, en eindelijk zelfs allen, die na zijnen leeftijd geboóren waren, deezen eernaam.

Zij, tot wier eer deeze graftomben waren opgerecht, behoorden tot de krijgsmagt van HALED IBN EL WAALID, welken Mohammed *Saif Allah*, dat is, het zwaard van God, noemde, en die, onder den Khalif OMAR, Syene verwoestte, nadat hij een groot deel zijner heirmagt daarvoor verlooren had. — De herders van Beja herbouwden de ſtad weder; en in 1516 werd zij door den Turkſchen keizer SELIM veroverd. Sedert dien tijd, heeft Syene, met het overige van Egypte en Kairo, altijd den Turken be-

---

welke in een opſchrift op 'den zoom des keizerlijken krooningsmantel te zien zijn) voor Kufiſchen houden? Dit is zeer waarſchijnlijk; offchoon ook in deeze karakters ſlechts eene zeer geringe overeenkomst met de Samaritaanſchen te bemerken is. 't Is zonderling, dat de beide, zoo zeer van elkander onderſcheidene, karakters, de Karmatiſche en de Kufiſche, zoo dikwijls met elkander verwiſſeld worden."

Digitized by Google

behoord. Selim leide in Deir en Ibrim, boven den Nijlval, eene kleine bezetting van janitſaaren, welke tot heden toe daar onderhouden wordt. Zij ontvangen hunne ſoldij van Kairo, en trouwen meestal onder elkander, maar zelden met de inboorlingen des lands. Sterft een janitſaar, dan volgt, gemeenlijk, zijn zoon, of kleinzoon, of naastbeſtaande hem op. Hunne moedertaal hebben zij geheel vergeeten, en van het Turkſche karakter niets behouden, dan eene neiging tot plonderingen en geweldenarijen; welke zij nog met Arabiſche trouwloosheid, van hunne moeders geërfd, vermeerderd hebben. De Aga, die in het kasteel woont, voert het bevel over deeze troepen. — Behalve deezen, zijn 'er twee honderd ruiters, met ſchietgeweer voorzien. — Deeze bezetting, door de Ababdee ondersteund, houdt de groote horden Arabiers, in de woestijn van Sennaar, in toom.

De ſtad wordt door eenen Kaſjef beſtierd. Gevogelte en boter komen uit Neder-Egypte herwaard. De dadels worden hier niet rijp, en die geenen, welke te Kairo verkocht worden, komen uit Ibrim en Dongola. — De Nijl is hier zeer vischrijk, en de visch wordt, voornaamlijk omtrent den Nijlval, en op plaatſen, daar de ſtroom vol klippen is, gemaklijk gevangen.

Nadat wij de gemelde graffteenen onderzocht hadden, kwamen wij in eene groote vlakte, ter lengte van vijf Engelſche mijlen, in welke verſcheidene ruïnen gevonden worden, die echter niet zeer oud, en uit verſcheidene tijden ſchijnen te zijn. De Nijl was hier naauwlijks eene halve mijl breed, en zijn loop werd, door granietrotſen ter hoogte van dertig of veertig voeten, in verſcheidene ſmal-

le

le kanaalen verdeeld. Wanneer de Nijl uit de rotsachtige gebergten van Nubie komt, zoekt hij zich met veel geweld uit te breiden; doch de granietrotsen houden hem op, drijven hem te rug, en de weêrom gestuite stroom treft het van boven afkomend water aan. Dit veroorzaakt zeer hevige bewegingen, maalstroomen, gedruisch, en een zoo verschriklijk gezigt, dat het gemoed 'er gantsch door bedwelmd wordt (*c*).

In deeze streek, woonen, langs de beide oevers der rivier, tot boven den tweeden waterval, de armhartige *Kennous*. — Hunne daaglijkſche bezigheid was de vischvangst in den Nijl, daar zij ook hun meeste voedsel van moesten hebben. Ondertusschen scheenen zij, in deeze jagt, noch zeer kundig, noch zeer gelukkig te zijn. Zij waren niet zwart, maar donkerbruin; klein, maar snel en rank, en zagen 'er uit, als of zij reeds half dood waren. — Ik gaf hun te kennen, dat ik, gaarn, met eenen van hun spreeken wilde; dan, wijl zij mij met

(*c*) Veelligt schildert de heer BRUCE deezen waterval in den Nijl al te sterk. Andere reisbeschrijvers geeven daarvan geene zoo vreeslijke beschrijving. Men zie DAPPER, *beschrijving van Afrika*, bl. 65. En MICHAËLIS *not. in* ABULFEDAM, *N.* 7. *p.* 2. Deeze beroept zich ook op NORDEN, die 'er twee afbeeldingen van gegeeven heeft op de plaaten CXXXIII en CXXXIV. POCOCKE verhaalt, dat hij bij den waterval staande, dien niet ontdekt, maar, tot zijne groote verwondering, gevraagd had, wanneer hij aan den waterval zou komen? Men zie zijne *beschrijving van het Oosten*, *l. c.* bl. 205–207. *Aanm. des* NEDERD. UITG.

met ruiters omgeeven, en met schietgeweer voorzien zagen, had geen van hun moeds genoeg daartoe. Ik liet mijn volk en mijn schietgeweer achter, en ging alleen voorwaard, om te beproeven, of ik hen niet tot een gesprek kon brengen. Doch zij gingen weg, en toen zij merkten, dat ik hen navolgde, liepen zij, uit alle magt, heen, en kroopen weg tusschen de rotsen.

Volgens de berichten van PLINIUS en STRABO, is te Syene een put geweest, die, ten tijde van den zomerzonnestilstand, geheel, gelijkvormig en tot den bodem toe, door de zon verlicht was. Dezelve is, waarschijnlijk, te gelijk met de stad, gemaakt door de wijsgeeren van Thebe (*d*). ERA-

TOS-

(*d*) De ouden, voornaamlijk PLINIUS en STRABO, geeven, te recht, breed op van deezen put. Hij was een bewijs van de vorderingen der Egyptenaaren in de sterrekunde, en moet als eene van de schoonste waarneemingen en uitvindingen der menschen van dien tijd worden aangezien. De put is, waarschijnlijk, reeds voor veele eeuwen, gestopt. De heer SAVARY merkt zeer wel aan, dat het, grootlijks, te verwonderen is, dat, sedert achttien honderd jaaren, geen reiziger zich, eenige dagen voor den zomerzonnestilstand te Syene opgehouden heeft, om dien beziens waardigen put, of ten minste deszelfs plaats, te zoeken, en eene zoo gewigtige ontdekking buiten tegenspraak te stellen. *Brieven over Egypte.* II Deel, bladz. 187. De beroemde heer R. POCOCKE, die ook te Syene geweest is, heeft 'er zelfs een oud gebouw gevonden, (welk hij voor het sterreplat, of *observatorium*, hield,) boven dien put, tot het doen van sterrekundige waarneemingen, gesticht. Hij beschrijft het kortlijk, en geeft 'er eene naauwkeurige afteke-

TOSTHENES, twee honderd zes en zeventig jaaren voor CHRISTUS geboorte, te Cyrene, ter waereld gekomen, en door PTOLEMEUS EUERGETES, van Athene, naar Alexandrie beroepen, om het opzigt over de koninglijke bibliotheek aldaar te hebben, heeft zich van deezen put bediend, om het eerst den omtrek des aardkloots te berekenen, waartoe hij den afstand tusschen Syene en Alexandrie tot een grond nam. — Ook heeft men, bij het aanleggen van deezen put, vlak onder den keerkring der kreeft, het oogmerk gehad, om de lengte des zonnejaars net te bepaalen. — Deeze onderzoeking veroorzaakte, insgelijks, die groote menigte obelisken, in alle de oude steden van Egypte. Hierin kan men niet mistasten, wanneer men de volgende twee omstandigheden bij dezelven wel in acht neemt:

---

kening van. Men zie zijne *Beschrijving van het Oosten*, I Deel, I Stuk, bladz. 197. en aldaar de acht en veertigste plaat.

Ondertusschen strookt niet met deeze opgaaf der ouden, aangaande dien merkwaardigen put, (welks bodem, op den dag des zomerzonnestilstands, geheel, door de zon beschoenen werd, zonder de minste schaduw te verwekken,) de waarneeming van onzen schrijver, ten aanzien der ligging van Syene. Volgens dezelve, ligt het 30′ 45″ ten noorden van den kreeftszonnekeerkring; welke afstand te aanmerklijk is, om niet eenige verandering in de schaduw te maaken. Indien de waarneeming van de breedte der plaats, door den heer BRUCE, met behoorlijke naauwkeurigheid, gedaan is, doet zich hier eene strijdigheid op, die niet gemaklijk te vereffenen is.

Aant. des NEDERD. MITG.

neemt: *vooreerst*, dat de oude Egyptenaars de gedaante van den top van ieder obelisk, dikwijls, hebben verwisfeld, maakende dien nu eens zeer ſcherp, dan eens rond, en dan weder op eene andere wijze, om te beproeven, of zij zich, daardoor, van de ongemakken der middenſchaduw konden bevrijden: en, *ten tweede*, dat zij den grond, aan de noordzijde derzelven, altijd, met de grootſte zorgvuldigheid, effen hebben gemaakt; doende dien, gemeenlijk, uit groote, vlakke vloerſteenen van graniet beſtaan, zoo kunſtig ſamengevoegd, en zoo gelijk op een' vasten grond gelegd, dat zij, nog hedendaags, tot waarneemingen zouden kunnen gebruikt worden. —

In-gevolge drie waarneemingen, vond ik de ligging van Syene te zijn 24° 0′ 45″ ten noorden van den evenaar.

Offchoon men Syene, wegens zijne gelegenheid, voor eene gezonde plaats zou houden, hoort men 'er, echter, algemeen klaagen over oogziekten, welke, gemeenlijk, in eene volſlagen blindheid van één of beide oogen eindigen. Naauwlijks ontmoet men 'er iemand, die met beide oogen ziet. Zij ſchrijven die kwaal aan den heeten wind uit de woestijn toe. Dit komt mij te waarſchijnlijker voor, dewijl ik, insgelijks, eene ontſteeking in de oogen, met groote pijn verzeld, kreeg, toen ik door de groote woestijn te rug reisde.

Mijne zaaken te Syene waren nu verricht, en ik maakte mij gereed om te vertrekken. Men had mij zoo vriendlijk bejegend, dat ik geen verdriet bij mijn vertrek vermoeden kon. — Dan, mijn gastheer, op wien ik mijne brieven van credit had,

was

Digitized by Google

was eigenaar van een schip, daar hij tegenwoordig geen werk voor had; en hij begeerde, dat ik het van hem huuren zou, om daarmede te rug te keeren. — Doch ik had met mijnen scheepskapitein een verdrag geslooten, welk ik niet wilde breeken. De janitsaaren koozen de partij van hunnen mákker, en dreigden mijnen schipper, dat zij hem in stukken wilden hákken, en den krokodillen voorwerpen.

Dan, mijn kapitein bleef onverschrokken, en zelde hun ronduit: — dat hij in dienst van Ali Bei was; waagden zij het, hém zijne vracht te ontneemen, dan zou hunne soldij, zoo lang, te Kairo te rug blijven, tot dat zij de schuldigen uitleverden, om hém genoegdoening te verzorgen. Met hunne verdere bedreiging dreef hij den spot.

Ik ging, eindelijk, zelf naar den Agá, en klaagde over deeze behandeling. Ik verklaarde hem, dat ik nooit een ander vaartuig wilde gebruiken, en dreigde met Ali Bei. Mijne standvastigheid had goede gevolgen. Hij liet Husséin, mijnen huisheer, wegens zijn onhoflijk gedrag, een sterk verwijt geeven. Om den Agá aan mijne zijde te brengen, had ik hem een stuk groen laken, daar hij grooten zin in had, beloofd; en dit had, zekerlijk, niet weinig daartoe medegewerkt. Ik verzoende mij met mijnen waard; en zijne bedienden moesten mijnen schipper, den volgenden dag, helpen, om mijne bagaadje aan boord te brengen.

Den zes en twintigsten van Louwmaand, namen wij onze te rug reis van Syene aan. Niet alleen de zeilen, maar ook de sprieten, stengen en masten werden geborgen, en zoo dreef ons schip, als een

wrak, met den ſtroom af. Onze vaart was zoo gemaklijk en zacht, dat wij niet de geringſte beweeging beſpeurden.

Des avonds, ankerden wij bij Scheik Ammer. Ik bezocht den zieken Scheik Nimmer, die een weinig beter was, en mij zijne beſcherming en onderſteuning, op nieuw, beloofde. De jagt op krokodillen veroorzaakte mij eene ſterke koorts; doch ik had geen van die dieren onder het bereik van mijn geweer kunnen krijgen.

Den een en dertigſten kwam ik bij *Negade*, een klein, doch fraai, dorp, met palmboomen omringd, en meerendeels door Kopten bewoond. Hier is de vierde zetel der Franciskaanen in Opper-Egypte, die tot de zending naar Ethiopie beſtemd zijn. Doch zij hebben nog geenen van hun bekeerd, uitgenomen eenige arme lieden, welken zij met eene kleine gift ondersteunen. Ik vond dit dorp op de breedte van 25° 53′ 30″.

Omtrent drie mijlen verder, aan den tegengeſtelden oever van Negade, ligt *Cus*, *Apollinis civitas parva* bij de ouden, eene aanzienlijke ſtad (*e*). Hier wa-

(*e*) Eene aantekening, in het meergemelde *Anhang*, *ſ.* 118 en 119 te vinden, is, dunkt mij, gewigtig genoeg, om ze hier mede te deelen. Zij is van den volgenden inhoud:

„*Cus*, of *Kus*, gelijk STRABO ſchrijft, bij wien zij *Apollinopolis parva* heet, was, volgens hem, eene vermaarde koopſtad aan den oostlijken Nijloever. Men zie MICHAËLIS *l. c. N.* 163. *p.* 76—78., daar dit zeer fraai uit elkander gezet is. Ten tijde van ABULFEDA, was Kus

waren geene oudheden. De karavaan, welke graanen, door de woestijn, naar Kosseir zou brengen, had hier haare vergaderplaats. Doch zij kon nog niet vertrekken, voor dat de wacht van Fursjout aan-

---

Kus eene handeldrijvende stad, voor alle de toen bekende wereelddeelen belangrijk. Kus, naamlijk, bediende zich van de haven van Kosseir, welke maar drie dagreizen, door de woestijn, van daar gelegen is. —— Na den tijd van ABULFEDA nam de handel een anderen keer. Kene geraakte in bloei, en werd de vergaderplaats der kooplieden. Vader SICARD, die in 1714 zelf hier was, schreef, in het tweede deel zijner zendingsberichten, *p.* 157. „Wij zagen Quena, honderd en achttien uuren „ van Kairo, werwaard de koopmanschappen, te Kosseir, „ aan de Roode zee, oudtijds *Berenice* (Kosseir is niet het „ *Berenice* der ouden, gelijk D'ANVILLE getoond heeft) „ geland, overgebragt worden. De Nubiers brengen eene „ menigte zwarte slaaven derwaard, om ze, vervolgens, „ in het overige van Egypte te verkoopen." Maar ook in Kene duurde deeze gelukkige tijd niet lang; vermits de kooplieden, uit onveiligheid wegens de roovers, weder eenen anderen weg insloegen. Men vergelijke NORDEN, *p.* 158. en MICHAËLIS, *l. c.* op verscheidene plaatsen.

„ De heer BRUCE noemt Kus eene aanzienlijke stad; anderen met meer recht een vlek. Volgens BRUCE zijn 'er noch ruinen, noch oudheden. Geheel anders luidt de Aantekening 162 van den hoogleeraar MICHAËLIS op ABULFEDA, *p.* 76. Die geleerde man schrijft daar: „ Kus „ was, ten tijde van ABULFEDA, de koopstad van In„ die, Arabie, Egypte, Afrika en Europa; doch is nu „ een vlek, maar in welk nog groote bouwvallen te zien „ zijn, waarvan PAULUS LUKAS 't een en ander verhaalt: *Voyage en Egypte, fait en* 1714. *T.* II. *p.* 108. „ 128., daar men ook den voorgevel van eenen tempel, „ met beeldschrift versierd, afgebeeld vindt."

aangekomen was, omdat de Arabiers, Atouni genaamd, op haar loerden, en haar door de woestijn niet wilden laaten trekken.

Den tweeden van Sprokkelmaand, kwam ik te Badsjoura te rug, en werd door mijnen vriend, Scheik Ismaël, zeer vriendlijk ontvangen. Hij had zich met den monnik Christoffer weder verzoend, maar dacht, echter, nog geduurig aan de vijf man, die, bij het gevecht over de verkeerde berekening des ramadans, waren gekwetst.

Dewijl ik nu op het punt was, om eene reis te aanvaarden, waarbij alle verbintenis met Europa afgesneeden was, onderzocht ik mijne papieren, bragt ze in orde, en, opdat zij, wanneer ik bij mijne onderneeming, die mij daaglijks gevaarlijker voorkwam, het leeven mogt inschieten, voor de waereld niet gantschlijk verlooren zouden zijn, zond ik ze aan mijne vrienden JULIAN en ROSA te Kairo, en verzocht hen, dezelven tot mijne te rug komst, of tot dat zij zeker bericht aangaande mijn lotgeval zouden gekreegen hebben, te bewaaren.

ACHT-

De beroemde POCOCKE spreekt ook van dien tempel, welken hij een' kleinen tempel noemt, en daar hij, in plaat XXVII, eene grondtekening en gezigt van geeft. Hij voegt 'er bij, dat deeze tempel de eenige oudheid te Kous, of Kus, is. Men zie hem *l. c.* bl. 145. — Tot verschooning van den heer BRUCE, moet ik hier bij aanmerken, dat, dewijl de heer POCOCKE dien tempel zag in Louwmaand des jaars 1738; doch de heer BRUCE eerst een en dertig jaaren daarna, te weeten in Louwmaand 1769, te Kus geweest is; het zeer wel kan zijn, dat, sedert dien tijd, dat gedenkteken der oudheid, door de vernielende hand der Turken *geremoveerd* is. Ik zou uit POCOCKE, met nieuwer reisbeschrijvers vergeleeken, meer voorbeelden daarvan kunnen bijbrengen. *Aant. des* NEDERL. UITG.

Digitized by Google

ACHTSTE AFDEELING.

VERTREK van Kennee. — Reis door de woestijn van Thebais. — Bezoek der marmersteengroeven. — Aankomst te Kosseir aan de Roode zee.

Den zestienden van Sprokkelmaand, des jaars 1769, kreeg ik bericht, dat de karavaan gereed was, om van *Kennee*, het *Cæne Emporium* der ouden, op te breeken. — Op onzen weg, zagen wij niets, dan armhartige dorpen, kaale heuvels, zonder groente, uitgenomen eenige planten van eene groote soort van *solanum*.

Om twee uur, kwamen wij aan *Bir Ambar*, of de specerij-put, met een gering dorp van gelijken naam, aan de arme Arabische horde Azaizy behoorende. Zij verhuurden hun vee aan de karavaanen, die hierdoor naar Kosseir gaan, en welken zij ook, als het noodig is, derwaard verzellen. — Hunne huizen, indien zij deezen naam verdienen, zijn van een bijzonder maaksel, en geheel van potaarde uit eene massa, gelijk een bijenkorf. Het grootste is niet boven tien voeten hoog, en zes in de middellijn.

Digitized by Google

Men vindt hier geene ſpooren eener vaart, die 'er, eertijds, tuſschen den Nijl en de Roode zee zou geweest zijn. —— Het bebouwde land was, van de rivier af, niet boven eene halve Engelſche mijl breed; de overſtrooming gaat, echter, veel hooger, doch laat niet het minſte zinkſel na. —— Ten vier uur bereikten wij het eind der woestijn, en ſloegen onze tenten op te *Gabba*, eene mijl van Kuft, en overnachtten aldaar.

Den zeventienden trokken wij, langzaam, verder. In de karavaan heerschte eene groote verwarring. Onze wacht beſtond uit lieden, die zeer diefachtig waren. Twee honderd van hun waren met ſchietgeweer voorzien. Zij zagen 'er uit als leeuwen; doch voor vijftig Arabiers zouden zij de vlugt genomen hebben.

Onze weg liep door eene vlakte, aan weerskanten door zandheuvels bepaald. Zij was hard, en niet merkbijk hooger, dan de gewoone oppervlakte van Egypte. Op den afſtand van twaalf mijlen, vertoonde zich eene rei bergen, die vellijgt de dorſte en ſchraalſte der waereld zijn. De weg zelf was zonder boomen, ſtruiken of gras. Hier zag men geen weezen, dat leeven had: geene ſlang, geene hagedis, geene antiloop, geen ſtruis, allen ſchepſels, die anders de drooyigſte wildernisſen bewoonen. Hier was noch zoet, noch zout water. Zelfs de vogels ſcheenen deeze ſtreek, als vergift, te mijden; wij zagen niet eenen daarover vliegen. De zon brandde geweldig; en wanneer men twee ſtukken hout aan elkander wreef, vatten zij, in een halve minuut, vuur.

Omtrent drie uur, ſloegen wij onze tenten op te

Le-

Legeta, bij eenige putten, welker water zoo bitter, als roet was. — Offchoon niet drinkbaar, was het ons, echter, door zijne verkoelende en verfrisschende kracht, van groot nut. Ook hadden wij water om te drinken in leeren zakken, op kameelen, bij ons. — Aan deeze, zoo onaangenaame plaats, moesten wij overnachten, en den volgenden dag vertoeven, om de karavaanen van Kus en Esne te wachten.

De Arabier, uit den ſtam Howadat, dien ik, van Kairo, in mijn ſchip, een endweegs medegenomen, en die zich, heden, weder bij mij gevoegd had, gaf mij zijn geld, uit negentien en eene halve zecchijn beſtaande, op nieuw in bewaaring. — Ik vroeg hem, of hij, dan, in 't geheel geen vertrouwen op zijne landgenooten had? Hij antwoordde mij: „Toen wij in het ſchip waren, hadden wij maar drie ſpitsboeven rondom ons; maar nu drie duizend. Doch voor de Arabiers van den ſtam *Atouni* zijn zij doodlijk bevreesd. Zoo ras zij aangetaſt worden, loopt alles weg. De graanen, die zij medevoeren, behooren hun toe. Wanneer het tot een gevecht komt, neemt u in acht, dat gij geenen Atouni doodt; maar gaat ſtil ter zijde, en laat mij zorgen. Al wierd de geheele karavaan naakt uitgeplonderd, en gij waart met goud beladen; ik ſtel mijn leeven ten onderpande, dat geen enkel ſtuk van u zal aangeroerd worden." — Deeze raad werd mij ſterk aangepreezen, en ik beſloot dien te volgen.

Tegens den avond, kwamen twintig Turken uit Karamanie bij ons, allen zindelijk en wel gekleed. Zij reeden op kameelen, hadden zabels, twee piſtoolen in den gordel, en een klein ſchietgeweer. Hunne wapenen waren in goede orde, en zij zagen 'er

Digitized by Google

als dappere krijgslieden uit. Sommigen ſpraken Arabisch, en bij de overigen was mijn Griekſche bediende tolk. — Naauwlijks vernamen zij, dat de groote tent een' Engelschman toebehoorde, of zij kwamen 'er, zonder eenige pligtpleegingen te maaken, binnen. Zij zeiden mij, dat zij buuren waren, en naar Mekka ter bedevaart reisden; wijl zij de zeden en taal des lands niet verſtonden, had men hen, ſedert hunne aankomst te Alexandrie, zeer onverſchillig behandeld, en, bij hunne vaart op den Nijl, had een van die zwemmende dieven, des nachts, het ſchip beklommen, en een' mantelzak met twee honderd zecchijnen geſtolen. Zij hadden 'er wel over geklaagd, maar geen recht bekomen. Wijl zij nu gehoord hadden, dat hier een Engelschman was, dien zij als hunnen landgenoot aanzagen; zoo wilden zij mij een voorſlag doen, of wij ons niet vereenigen zouden, om ons, gemeenſchaplijk, tegen iederen aanval te verdedigen.

Deeze voorgewende landgenootſchap heeft den volgenden kinderachtigen grond. — In klein Aſie, tuſſchen Natolie en Karamanie, is eene ſtreek lands, welke de Turken *Caz Dagli*, of *Caz Dangli* noemen, en uit dezelve ſtammen de Engelſchen, naar hunne meening, af. Zij merken, derhalve, de Engelſchen, als hunne landgenooten aan, op wier hulp zij, vooral in nood, ſtaat maaken.

Ik verhaalde hun mijn geſprek met den Arabier, en wij beſlooten ons te vereenigen, en bij het lotgeval der karavaane bloote aanſchouwers te blijven; wanneer de zaak tot het uiterſte kwam, waren wij toch zoo wel gewapend, om de Atomi te kunnen verſtrooien. — Ik was met deeze ſchikking

king wel te vreede. Deeze Turken zag ik aan voor lieden van den middenſtand. Ieder had een' kleinen mantelzak, ſierlijk toegemaakt; en zij gaven mij te kennen, dat 'er geld in was. Zij bragten ze in de tent van mijnen bedienden, en bonden ze vast aan eenen paal, die in 't midden derzelve ſtond. De Arabiers bij de karavaan hadden, van het eerſte oogenblik af der aankomst van de Turken, hun oog op deeze reiszakken ſterk gevestigd.

Na de vereeniging der karavaanen, braken wij, den negentienden, des morgens vroeg, op. De reis ging door eene vlakte, die van ééne tot drie Engelſche mijlen breed was. De heuvelen aan weerskanten waren hooger, dan de voorige, en van eene bruinachtige kalkkleur, gelijk de ſteenen aan de zijden van den Veſuvius; doch 'er was noch boom, noch gras op te zien.

Om negen uuren kwamen wij voorbij eenen berg van groenen en rooden marmerſteen, en, omtrent den middag, in de vlakte *Hamra*, daar wij een purperrood zand vonden. Ook beſpeurde ik, dat hier de porphierſteengroeven begonnen. Doch de ſteen was zeer onvolkomen, brokkelig en week. — Ik was met dit onderzoek nog bezig, toen het gerucht ontſtond, dat de Atouni de achterhoede der karavaan hadden aangetast. — De Turken en mijne bedienden werden, terſtond, aan den voet des bergs, in ſlagorde geſteld; maar het bleek ras, dat het, ſlechts, eenige roovers geweest waren, die van de zwakſte kameelen ſommige laadingen graanen hadden willen ſteelen. — De bergen, welken wij des namiddags zagen, hadden allen de voorige purperkleur; en niet alleen het zand, maar ook, en 't geen zonderling was, zelfs de mieren, de eenige leevendige ſchep-

Digitized by Google

ſels, welken ik hier vond, hadden de ſchoone roode kleur van het dal Hamra.

Den twintigſten zetten wij onze reis voort, en kwamen, ten tien uur, aan den mond van een' hollen weg; van waar wij begonnen neer te daalen; want van Kennee af tot hiertoe, waren wij ſteeds, ongemerkt, hooger geklommen. De eenvormigheid van den voorigen dag hield nu ook op. Aan iedere zijde der bergen vond ik verſcheidene ſoorten van marmer, waarvan ik twaalf fraaie ſoorten uitkoos en medenam.

Des middags, kwamen wij in eene vlakte, met Acaciaboomen regelmaatig geplant, die den reiziger eene ongemeene verkwikking aanbrengen. — Na ons vertrek van Legeta, vonden wij in twee dagen geen water. — De bergen aan weerskanten leverden, nog ſteeds, fraaie ſoorten van porphier en graniet ſteen. — Ten vier uur legerden wij ons te *Koraim*, eene kleine onvruchtbare vlakte.

Den volgenden morgen, zeer vroeg, braken wij weder op. Wij kreegen nog beſtendig tijding, dat de Arabieren in aantogt waren; doch niet een kwam 'er ten voorſchijn. — Aan het end eener lange vlakte, vonden wij eene ſoort van marmer, welk men te Rome *verde antico* noemt. Ik heb nooit ſchooner van die ſoort gezien. — Ten twaalf uur ſloegen wij ons bij *Meſag al Terfowey* neer. Wij moesten hier het water vijf Engelſche mijlen verre haalen. Het werd daar niet in bronnen, maar in twaalf holen, door kunst of de natuur, of door beiden, in de rotſen gemaakt, aangetroffen. In Sprokkelmaand regent het 'er zeer ſterk; waardoor die kommen vol water geraaken, welk, wegens de over-

overhangende rotsen niet schielijk uitwaaisemt. — Dit was het eenige versche water, dat wij, sints ons vertrek van den Nijl en Legeta, vonden. — Dan, onze karavaan had zich met Nijlwater zoo wel verzorgd, dat zij de hulp van dit grotwater niet behoefde. Ik had ook nog een' grooten voorraad; doch, ik besloot echter, mijne ledige zakken hier weder te laaten vullen; te meer, wijl ik beproeven wilde, of ik niet eene antiloop kon schieten, welke des nachts uit deeze bronnen komen drinken.

Naauwlijks had ik mij, aan een smal voetpad, naar het grootste waterhol, een halve uur, verborgen gehouden, of ik zag eene antiloop langzaam en fier naderen, terwijl nog vier anderen volgden. Toen zij mij vernam, schrikte zij, en haare treden werden steeds behoedzaamer; maar de anderen waren zonder vrees, en vermaakten zich onder elkander. Thans meende ik ook niet langer te moeten draalen. Ik schoot dan, en trof haar zoo wel, dat zij nog maar eenen sprong, vijf of zes voeten hoog, deed, en dood ter aarde viel. Ik schoot ook op de anderen, doodde nog eene, en kwetste eene andere, die in het gebergte ontvlood.

Wij kwamen, omtrent middernacht, met ons wildbraad, en voorraad van water, aan. Onze tenten waren verlicht, 't welk iets buitengewoons was. Ik dacht, dat het geschied was, om mij des te zekerder den weg te wijzen. Ik ontstelde echter, toen ik alle de Turken in het geweer zag. De Arabier kwam, terstond, bij mij, en te gelijk een bode van Sidi Hasan, die mij in zijne tent noodigde. Doch mijne bedienden verzochten mij, dat

ik

ik eerst in de mijne mogt gaan, en hoore
'er geſchied ware.

Ik ſloeg des het bezoek bij Hasſan af,
nam van mijn volk, dat, geduurende hunne
twee karels in de tent geſloopen waren,
der mantelzakken te ſteelen. Maar, wijl
den tentpaal vastgebonden lagen, waren ſ
van hun door het gedruisch wakker gewor
hadden eenen der dieven gevat. De Turk
den hem, op heeter daad, met hunne mes
moord hebben, waren zij niet door mijne
den te rug gehouden. Intusſchen hadden
zoo deerlijk afgerost, dat hij naauwlijks r
de. Bij de uitkomst bleek het, dat hij eer
bode van Sidi Hasſan, en een Egyptisch ſ
van Scheik Hamam, die de karavaan geleid

Tien van mijne bedienden waren in het
ik had vijf en twintig kloeke Turken, en
janitſaaren uit Kairo; zoo dat wij bijkans
man, allen wel gewapend, uitmaakten. V
den des niet te vreezen. Terwijl wij bezig
om van onze gedoode antiloopen eene goe
tijd te bereiden, kwam 'er een gezantſchap
Hasſan, uit vijf gewapende mannen en een
biers beſtaande, bij mij. Hun meester liet
hen zeggen: dat mijne lieden een' mensch
omgebragt; ik zou den moordenaar uitlev
zelf in zijne tent komen, om het vonnis aa
zien uitvoeren. Doch ik wees dit van d
zond hem eene ſcherpe boodſchap weêron
te de uitlevering van den anderen dief; en
zeggen, dat wij 'er, den volgenden dag
over zouden ſpreeken.

Digitized by Google

Met het aanbreeken van den dageraad, was de geheele karavaan in beweeging. Wij werden onderrecht, dat omtrent drie honderd Atouni op weg waren, om ons aantetasten. Wij maakten de noodige ſchikkingen, om hen wel te ontvangen. Middelerwijl zocht Hasſan het gedrag zijner lieden daarmede te verſchoonen, dat de Turken, telkens, waaren naar Mekka bragten, maar den tol 'er van vergaten te betaalen. — Doch, met veel vrijmoedigheid, deed ik hem een ſterk verwijt deswege; en het gevolg was, dat hij mij om een kop koffij liet verzoeken. Ik ſtond hem zijn verzoek niet toe, dan onder voorwaarde, dat hij zijn volk liet gaan, en verklaarde, dat wij in vreede met elkander zouden leeven. Hij volbragt zulks oogenbliklijk, en daarmede was de geheele zaak in der minne bijgelegd. Veelligt, heeft de vrees voor de aanrukkende Atouni 'er wel het haare toe bijgebragt; want hij ſmeekte mij, dat ik toch met mijne lieden vooruit wilde trekken, wijl zij Turken, en het vechten gewoon waren: doch mijne onvertzaagde houding deed echter het meest af. Hierop volgde nog eenige onbeduidende woordwisſeling, en de twist had een einde.

Tegenover onze legerplaats, lag de groote berg *Terfowey*, die deels uit groenen marmerſteen, deels uit graniet, met een' roodachtigen weerſchijn, en langwerpig vierkante vlakken, op een' grijzen grond, beſtond. — Omtrent veertig ellen verder in het ſmalle dal, welk deezen berg van den volgenden ſcheidt, zagen wij een gedeelte van den ſchaft eener bijstergroote obelisk van marmer, bijna vierkant, en onder en boven afgebroken. Hij was bijna dertig voeten lang, en de voorzijde negentien voeten breed; ter lengte van omtrent twee voeten was het benedenend reeds geheel, — en voorts ééne zijde gantsch van

van de rots afgezonderd. De weg, om het blok te vervoeren, was effen gemaakt. — Ik vond ook in de vlakte kleine ſtukken jaspis, met groene, witte en roode plekken, en de bergen aan weerskanten der vlakte ſcheenen mij van dezelve ſoort van ſteen te zijn; doch ik had geen tijd, om ze naauwkeuriger te onderzoeken.

Den twee en twintigſten, des morgens vroeg, ten één uur, braken wij, vol vrees voor de Atouni, op. Met het krieken van den dag, waren wij aan den voet eens graniet-bergs, die even zoo maakt, als de voorige was. De geheele vlakte was weder met louter ſtukken graniet en porphier bezaaid. Zij waren deels wit, met zwarte plekken; deels rood met groene aderen, en zwarte plekken. Vervolgens waren de bergen aan de rechter hand, etlijke mijlen verre, allen van rooden marmerſteen, terwijl die aan de linker zijde 'er donkergroen uitzagen, en waarſchijnlijk uit ſerpentijnſteen beſtonden.

Hier genoot ik een der zonderlingſte gezigten, welken ik ooit gezien heb. De voorige bergen waren van eene aanzienlijke hoogte, maar zonder boom, en zelfs zonder een eenig grasſcheutje. Doch die geenen, welken ik thans voor mijne oogen had, zagen 'er uit, als of zij met Havana- of Braſiliaanſchen tabak bezaaid waren. Die het naast aan de zee liggen, ſcheenen rood te zijn; en wijl de ſchippers, welke langs de kust naar Abyſſinie ſtevenen, dit op de noorder breedte van 26° bemerken, komt het mij vreemd voor, dat geen ſchrijver op de gedachten gevallen is, dat de Roode zee daarvan haaren naam mag gekreegen hebben, daar men toch zoo veele zwakke oorzaaken van die benaaming geeft.

Om

Digitized by Google

Om acht uur begonnen wij langzaam neer te daalen. Een uur daarna zagen wij den hoogſten berg, dien wij tot hiertoe aangetroffen hadden. Hij beſtond uit ſerpentijnſteen, en door een derde zijner dikte liep een breede ader van groenen, roodgevlakten jaspis. Hij was zoo hard, dat men met een hamer 'er niets tegen vermogt. Nogthans vond ik duidlijke ſpooren, dat aan deezen berg, eertijds, ſterk gearbeid was: want men zag nog de griften, in deeze jaspisgroeve eindigende, langs welken het water in dezelven geleid was; ten bewijze, dat men zich van water bediende, om deeze harde ſteenen te behouwen.

Ten tien uur zagen wij de Roode zee voor de eerſtemaal, en, ruim een uur daarna, kwamen wij te *Kosſeir* aan. — Voordeezen kon ik niet begrijpen, waarvan daan de ouden de verbaazende menigte marmer haalden, met welk hunne gebouwen tot verkwisting toe verſierd waren. Maar nu had ik, ſedert vier dagen, meer graniet, porphier en marmer gezien, dan noodig zou geweest zijn, om Rome, Athene, Korinthus, Syracuſa, Memphis, Alexandrie, en nog een half dozijn dergelijke ſteden te bouwen. — De openingen in de heuvelen, die mij als holle wegen voorkwamen, ſcheenen door kunst gemaakt te zijn. Men had geheele bergen doorgehouwen, om een' neerhellenden weg naar den Nijl te bekomen. De ſchuinte ſchijnt maar éénen voet op vijftig in de lengte te bedraagen. —

Wijl ik, van Kosſeir, nog eene tweede reis naar deeze marmerbergen deed, wil ik hier mijne bemerkingen daarover mededeelen.

Het

Het porphier openbaart zich door een fijn, purperverwig zand, dat zeer aangenaam in de oogen valt. Het is met het witte zand der vlakte deezer landſtreek vermengd. In de porphierbergen, vindt men, gemeenlijk, ook groen marmer, zonder andere kleuren.

Het graniet heeft de kleur van een' bruinen ſteen, die 'er morſig uitziet; maar deeze kleur heeft het enkel uitwendig, en door het weêr. Doch, uit de groeve gebroken, is het graauw, met zwarte plekken, en een roodachtigen weêrſchijn. De weêrſchijn verliest zich wel in de lucht, maar komt bij het polijſten te rug. Het is 'er menigvuldiger, dan het porphier, bijzonder in de bergen, nader aan de Roode zee. De zuil van Pompejus ſchijnt uit deeze groeve gehaald te zijn.

Naast aan het graniet, doch nooit in denzelven berg, ontdekt zich het roode marmer. Het is met rood zand, naar ſtof van gebakken tigchelſteenen zweemende, als beſtrooid. 'Er is ook rood marmer met witte aderen. — Het gemeene groene marmer, ſerpentijnſteen genaamd, ziet 'er uit, als of het met Braſiliaanſchen tabak bedekt was. — Bij het groene marmer vond ik ook, op twee plaatſen, het ſchoone, zoo genaamde Iſabella-marmer, eens met een' geel- en eens met een' blaauwachtigen ſchijn.

Het donkergroene marmer, of *verde antico*, met onregelmaatig witte vlakken, is het kostbaarſte en dichtst aan den Nijl. Het ligt in de ſerpentijnbergen, en is moeilijk te vinden. Eerst ontmoet men een' blaauwen, vezelachtigen ſteen, ongemeen zacht van korrel, in de groeve wat helderder dan lei, en ſchooner dan veel marmer, naar gepolijste lava gelijken.

Digitized by Google

kende. Deeze weggeruimd zijnde, vindt men het bed van *verde antico*. — Ik zag duidlijk, dat deeze groeve, eertijds, bearbeid was; want men vond plaatsen, daar dit marmer weggehaald, en eene andere, daar een nieuwe groeve begonnen was.

Deeze verbaazende voorraad van kostbaare steenen is, op den rug der bergen, tusschen den Nijl en de Roode zee, aantetreffen, van welken de weg oost- en westwaard, dat is, naar de Roode zee of den Nijl, steeds neerwaard daalt. En, wijl de grond vast genoeg is, om de zwaarste lasten te draagen, kunnen de grootste blokken steen, naar evenredigheid, zonder groote moeite naar den Nijl ter inscheeping vervoerd worden (*a*). — Dus valt eene andere zwaarigheid weg, hoe de ouden die bijstergroote marmerblokken naar Thebe, Memphis en Alexandrie bragten.

Kos-

(*a*) Op de uitdrukking van den heer BRUCE, dat de grond vast genoeg is, om de zwaarste lasten te draagen, wordt in het *Anhang* met recht deeze aantekening gemaakt, p. 119.

„ Veelligt is deeze aanmerking van den heer BRUCE onnoodig. Wij verbeelden ons, dat men zich van den Nijl bediende, om zulke zwaare lasten te vervoeren. Men wachtte, naamlijk, tot dat de rivier overstroomd was; en, wanneer nu die landstreek onder water stond, was het niet zeer ongemaklijk, de zwaarte tot in het gewoone Nijlbed te brengen. Op zoodaanige wijze werden ook de obelisken, die op de plaats, alwaar zij uit de steengroeve gehouwen waren, slechts in 't ruuwe bearbeid werden, naar de plaats hunner bestemming gebragt."

Kosseir is een klein dorp, tusschen heuvelen van stuifzand, aan de kust. Het wordt door een vierkant kasteel van gehouwen steenen, met vierkante torens in de hoeken, drie kleine ijzeren en een metaalen stuk kanon, tegen de plonderingen der Arabieren beschermd, wanneer hier, ten tijde van hongersnood onder hen, veele graanen voor Mekka liggen. Het dorp is met een' leemen muur omgeeven, die echter niet hoog is. Hij dient alleen, om de krijgsknechten tegen het schietgeweer der Arabieren te beschutten, die hen anders van de nabuurige heuvelen gemaklijk zouden kunnen bereiken.

Wijl de putten hier enkel zoutachtig water opgeeven, moet het gewoone drinkwater van Terfowey, eene dagreis verre, gehaald worden. — De haven ligt ten zuidoosten van Kosseir. Zij bestaat enkel uit eene rots, die omtrent vier honderd ellen verre in zee springt. Wanneer de schepen aan de westzijde derzelve ankeren, zijn zij tegen den noorden en noordoosten wind gedekt, 't welk de huizen der plaats ten aanzien der noordweste winden doen. — De kooplieden hebben hunne graanen en andere waaren in eene groote plaats, door hooge leemen muuren ingeslooten.

Scheik Hamam had mij vergund, eene wooning in het kasteel te neemen; maar mijne kamers waren reeds bezet. Eenige uuren voor mij, was Husseïn Bei Abou Kersj, door Ali Bei uit Kairo gedreeven, uit Mekka aangekomen, en had mijne vertrekken in bezit genomen. — Deeze man heette, wegens zijne ongemeene dikte, *Abou Kersj*, of Vaderbuik; doch wegens zijne droevige omstandigheden was hij merklijk vermagerd. Mijne bedienden hadden, reeds, iets van mijne bagaadje in het kasteel gebragt; 't welk

welk de Bei kwaalijk had genomen, met zwaare dreiging. Ik zocht eene andere wooning, en zond eenen jahitsaar aan den Bei, en liet hem, wegens de onhoflijkheid mijner bedienden om verschooning vragen, en mijne bagaadje te rug haalen.

De Bei deed bij eenen scheepskapitein, die uit Kairo op Arabie handelde, en met eenige Engelsche kapiteins bekend was, onderzoek naar mij; en, toen hij vernam, dat ik een Engelschman was, en, op de reis door de woestijn, de Turken bij de Karavaan, met water en leevensmiddelen ondersteund had, werd hij zeer hoflijk, en het deed hem leed, dat zijn volk de zabels getrokken, en een tapijt in stukken gehouwen had. — Zijn Kaya, of Kiaja, moest, terstond, zijne kamers ruimen; en hij liet mij dezelven aanbieden. Doch ik bedankte hem voor deeze genegenheid: want, dewijl hij maar weinig dagen aan deeze plaats bleef, en ik mij hier langer meende optehouden, kon ik de kamers na hem betrekken. — Ik liet hem teffens zeggen, dat ik hem tegens den avond een bezoek wilde geeven. Dit geschiedde ook. Ik overhandigde hem een klein geschenk; en hij bejegende mij met veel hoflijkheid, en prees mij nog wegens mijn grootmoedig gedrag jegens de Turken.

Intusschen bedienden de Turken zich van deeze gelegenheid, om op nieuw te klaagen, dat de Arabiers in de woestijn hen hadden willen besteelen. Toen de Bei hoorde, dat de daad in de tent mijner bedienden geschied was, vroeg hij mij, waarom ik niet den dief, terstond, den kop had laaten afhouwen? Doch ik zeide hem, dat ik, in dit land, geen recht over leeven en dood had, en ik wel te vreede geweest was, dat zij hem ter deeg hadden afge-

rost. — Hij liet, echter, den leidsman der karavane zeggen, dat, bijaldien de Arabier, die den diefstal had willen begaan, niet morgen vroeg, voor zonnen opgang, opgehangen was, hij hem geboeid naar Fursjout wilde zenden. — Doch ik ried hem ook, zijne Turken, zoo ras mooglijk, naar Mekka te bezorgen; want, na zijn vertrek, zouden de Arabiers den dood van hunnen landgenoot, waarschijnlijk, aan hem wreeken, hen plonderen, en in stukken houwen. Mijn raad was van goed gevolg. De Turken vertrokken reeds den volgenden dag. De dief werd ook niet gestraft, wijl men voorgaf, dat hij ontsnapt was.

Kosseir was buiten twijfel de *Portus albus* der ouden, zoo genaamd naar twee witte klippen van kalksteen, op twee bergen boven de haven gelegen, en op een' verren afstand uit de zee te zien. — Door verscheidene waarneemingen bevond ik de noorder breedte deezer plaats 26° 7′ 5″; en haare lengte 34° 4′ 15″ oostwaard van den middagcirkel van Greenwich te zijn.

Omtrent deezen tijd, kwam ook de karavane van Syene aan, door vier honderd Arabiers van den stam Ababde gedekt. Zij reeden allen op kameelen, en ieder was met twee werpspiesen gewapend. Doch zij reeden op eene zonderlinge wijze: ieder kameel had twee zadels, en zij zaten met hunne ruggen tegen elkander. Dit mogt voor hun wel gemaklijk zijn; doch ik ben ook verzekerd, dat, wanneer zij met Europeërs moesten vechten, ieder kogel twee te gelijk zou dooden.

De geheele stad geraakte over de aankomst van zoo veele ongeregelde lieden in schrik. Zij bragten

ten duizend kameelen, met tarwe belaaden, welke naar Mekka zou ingeſcheept worden. Ieder ſloot zijne deur; en ik ook. De Bei liet mij zeggen, dat ik mij in het kasteel zou begeeven: doch ik zond maar mijne werktuigen, mijne beste bagaadje, mijne geneesmiddelen, en mijne dagboeken in eene kamer van het kasteel. — Maar ik was niet bevreesd; want deeze Arabiers ſtonden onder den Scheik Nimmer, die mijn vriend was, en ik beſloot, bij de eerſte gelegenheid, de proeve te neemen, of ik mij in de woestijn op hen zou kunnen verlaaten. — Reeds den volgenden morgen had ik gelegenheid daartoe. Ik was aan ſtrand, om ſchelpen te zoeken, toen een van mijn volk met ſpoed kwam aanloopen, en mij boodſchapte, dat de Ababde mijnen Howadat Arabier wilden dooden, omdat zij hem voor eenen Atouni hielden. Ik klom terſtond te paard, en joeg in vollen galop door Kosſeir naar de woestijn, om den armen karel te redden. — Zoo ras ik nader kwam, omringden mij, terſtond, vijf of zes Ababde; doch ik bleef onverſchrokken, en vroeg hen, of zij niet onder Scheik Ammen behoorden. Dit bevestigd zijnde, vernam ik, dat Ibrahim hier het bevel voerde. Wij werden dus ras goede vrienden. Ik gaf hun te kennen, dat de Arabier, dien zij wilden dooden, ziende hem voor hunnen vijand aan, mijn bediende, en een van dien ſtam was, die voor de poorten van Kairo woonen; en ik verzocht hen, mij naar de tent van Ibrahim te geleiden.

Dit opperhoofd deezer Arabieren ontving mij zeer vriendlijk. Ik vroeg hem, terſtond, of hij en zijne Arabieren nog dezelve lieden waren, die zich en hunne kinderen vervloekt hadden, bijaldien een van hun mij of iemand van de mijnen beleedigen,

Digitized by Google

zou? Dat is nog onze meening, antwoordde Ibrahim: wie heeft u beleedigd? Ik verhaalde hem het voorgevallene. Hij onderzocht, daarop, mijnen Arabier. Hij bad mij, in zijne tent te gaan, en verzekerde mij, zeggende: „God zal mij en de mijnen ſtraffen, wanneer het zoo met de zaak gelegen is, als gij zegt; en wanneer die geen, welke een hair van zijn hoofd gekrenkt heeft, nog eenmaal weder water uit den Nijl drinkt!"

Middelerwijl verſcheen de beſchuldigde Arabier, Abdel Gin, door veertig of vijftig Ababde omgeeven. Nu ontſtond 'er een groote twist tusſchen Ibrahim en zijn volk in hunnen eigen tongval. Wijl ik geduurende den twist den naam Hasſan, Sidi Hasſan, zeer dikwijls hoorde, ontdekte ik, dat het geheele voorval, oorſpronglijk, van Sidi Hasſan kwam. — Deeze Arabier was die geen, welke in de karavane den dief had gevat, toen hij den mantelzak der Turken wilde ſteelen. Hasſan, om zich te wreeken, zeide aan de Ababde, dat deeze Arabier een ſpion der Atouni was, gekomen, om hunne ſterkte uittevorſchen, opdat zij des te geruster konden overvallen worden. Maar hij repte hun geen woord van mijn verblijf in Kosſeir, en dat hij mijn bediende was.

Alles ging nu vriendſchaplijk in zijn werk. Ik werd zeer overvloedig en gul, door Ibrahim, onthaald, en kreeg mijnen bedienden te rug, dien Ibrahim van het hoofd tot de voeten liet kleeden, en werd door twee Ababde naar Kosſeir verzeld. — Intusſchen was ik op Hasſan zeer verbitterd, en verzocht Ibrahim, toen ik afſcheid van hem nam, mij aan dien man te wreeken; 't welk hij mij met een' zwaaren eed beloofde.

Dee-

Digitized by Google

Deeze gebeurenis gaf mij in Kosseir een groot aanzien, en mijne verbindtenis met de Ababde en de Atouni, twee zoo magtige stammen van Arabieren, beveiligde mij genoegzaam tegen alle gevaar. — Bij mijne aankomst, verhaalde ik het geval aan den Bei, die op Hassan zoo verstoord was, dat hij hem dreigde, wanneer hij in Ali Bei's plaats was, hem aan een' paal te zullen laaten steeken, en dood steenigen.

Geduurende deeze onderhandeling, kwam het schip, welk de Turken zou wegbrengen, weder in de haven, doch met het uiterste gevaar. — De schepen, die op deeze zee gebruikt worden, zijn zeer slecht gebouwd. Zij hebben geen verdek. Zij zijn van onder tot boven geheel vol tarwe. De middenste verdieping, tusschen het voorste en achterste gedeelte van het schip, is aan weerskanten slechts met eene plank voorzien, welke alleen boven het water uitsteekt. — De tarwe is met zakken van geteerd lijnwaad en matten bedekt, waarop de reizigers liggen. Zoo ras de zee maar eenigzins onstuimig wordt, slaan de golven over de tarwe, en haar gewigt wordt daardoor zoo ontzaglijk vermeerderd, dat het water, tusschen de gemelde planken indringende, het schip te gronde doet gaan. Deeze ongelukken gebeuren zeer dikwijls; dan, de inwooners zijn zoo vreeslijk geldgierig, dat, des niettegenstaande, ieder schip op het sterkste overlaaden wordt.

De Turken waren gantsch ongeduldig, en wilden geen beter weêr afwachten, roepende *Ullah kerim*, dat is, God is groot en barmhartig; en daarop aanvaardden zij eene scheepvaart, van welke het, bijkans, een wonder moet gezegd worden, behouden aftekomen. — De Turken kwamen allen, op één na, den jongsten, en, naar het scheen, den besten van

Digitized by Google

hun, die over boord gevallen en verdronken was, behouden over. De Bei nam hen zeer vriendlijk aan, en onderhield hen op zijne kosten.

De Bei, die met een klein, maar bekwaam schip van Dsjidda gekomen was, haalde den schipper over, om de Turken naar Yambo te brengen, van waar zij, gemaklijk en veilig, naar het graf van hunnen propheet konden reizen. — Na de terugkomst van het schip, wilde ik het huuren, eerst met hetzelve naar Tor reizen, en dan de geheele Roode zee tot de straat Bab el Mandeb bevaaren. Het verdrag werd tot genoegen van beide partijen geslooten.

Eer ik deeze afdeeling besluit, moet ik nog eens tot Sidi Hassan te rug keeren. Toen de Turken aan boord wilden gaan, ontmoetten zij, ongelukkiger wijze, Sidi Hassan, dien zij voor de oorzaak van hun ongeluk hielden. Zij trokken, terstond, alle vier en twintig hunne sabels, en wilden hem in stukken hakken. Maar hij nam, oogenbliklijk, de vlugt, en, wijl de Turken groote lakensche broeken, gelijk de Hollandsche matroozen draagen, aan hadden, konden zij hem zoo ras niet vervolgen, en dus ontkwam hij gelukkig. Sommigen schooten hunne pistoolen op hem af, waarvan een hem in 't oor trof. Hij vlugtte naar den Bei, en wij hebben hem, daderhand, niet weder gezien.

Digitized by Google

NEGENDE AFDEELING.

REIS *naar Dsjibbel Zumrud. — Te rug komst in Kosseir. — Vertrek van daar. — De eilanden Jaffatien, — Aankomst te Tor.*

Na het vertrek der Turken, en voor de terugkomst van mijnen kapitein, besloot ik eene reis naar den Smaragdenberg te doen, van welken men mij zoo veel merkwaardigs verhaald had. Ik kon echter den eigenlijken afstand niet ontdekken; want men zeide mij, nu eens, dat hij vijf en twintig, dan weder vijftig, en dan honderd Engelsche mijlen, en wie weet, hoe veel verder nog, van daar lag. — Ik koos tot mijnen reisgenoot eenen man, welke dien berg reeds tweemaal bezocht had.

Wij zeilden uit de haven van Kosseir, den veertienden van Lentemaand, met een noordoosten wind, voor den dageraad, met de beste boot, welke toen daar te vinden was. — Het schip voerde maar één zeil, dat gelijk eene stroomatras, van de bladen eener soort van palmboom, *doem* genaamd, gemaakt was. Het werd gelijk een gordijn opgehaald, en, bij stormachtig weêr, boven samengebonden; doch het gaf dan aan het vaartuig zoo eene overhelling, dat het of omslaan en zin-

Digitized by Google

ken, of de mast over boord geworpen moest worden. —— Daartegen waren de planken van het schip voortreflijk, en ongemeen vast, zonder dat 'er spijkers aan gebruikt waren, in elkander gewerkt. —— Wijl ik echter geen grooten zin in het geheele maaksel had, stond ik 'er op, om met klein zeil dicht langs de kust te vaaren. —— Ook had ik zorg gedraagen, om, ingeval van schipbreuk, door middel van leêren zakken, met klossen of boeien voorzien, het land te kunnen bereiken.

Den volgenden dag, des morgens vroeg, zag ik een hooge rots, als een pijlaar uit de zee uitsteeken. — In 't eerst hield ik ze voor een gedeelte van het vaste land; maar, naderhand, toen de zon, bij stille zee, helder scheen, bemerkte ik, dat het een eiland was, omtrent drie mijlen van de kust, eirond en in het midden zich verheffende. Naar het mij toescheen, was het graniet. In de gewoone landtaal, heet het *Dsjibbel Siberdsjet*, welk men Smaragdenberg heeft overgezet. In 't Arabisch noemt men hem *Dsjibbel Zumrud*; dat van dezelve betekenis is (*a*).

Den

(*a*) De berg *Zumrud*, dien de heer BRUCE hierboven beschrijft, is, waarschijnlijk, de vermaarde Smaragdenberg, van welken ook de Nubische aardrijksbeschrijver spreekt. Volgens hem ligt hij niet verre van Syene, aan den zuidlijken oever des Nijls, en is de eenige smaragdengroeve, welke dien aardrijksbeschrijver bekend is.

Juist dit gewest, deeze zoogenaamde Zumrudbergen, door anderen niet onderzocht, zouden een gepast onderwerp geweest zijn, der navorsching van den heer BRUCE overwaardig. Doch men ziet, dat zijne nieuwsgie

Den zestienden, met het krieken van den dag, landde ik, verzeld door den Arabier uit Kosseir, die de plaats kende, op het eiland, aan een oord, welk geheel woest was. Bij de landing vond ik den grond zeer zandig; maar vervolgens werd hij vaster, en 'er stonden hier en daar planten van wijnruit en alsem. Wij gingen drie mijlen verre op eenen gantsch onvruchtbaaren grond, daar slechts eenige acaciaboomen, gints en herwaard verspreid stonden, tot dat wij den voet des bergs bereikten. Op de aarde, vond ik sommige stukken eener groene doorzigtige zelfstandigheid, die niet zoo hard als bergkristal, maar echter eene soort van erts was. Aan den voet des bergs, omtrent zeven ellen boven de oppervlakte der aarde, zijn vijf holen, waarvan geen meer dan vier voeten in zijne middellijn heeft, die *Zumrud-bronnen* genaamd worden. Hier zouden de ouden smaragden gebroken hebben. Wij hadden geene werktuigen, en, wegens de ongezondheid der lucht, ook geenen lust, om 'er in neertedaalen. Ik vond veele stukken van breekbaar groen kristal, welk door PLINIUS smaragd genoemd, maar, sedert de ontdekking der nieuwe waereld, niet meer voor den echten smaragd gehouden wordt, vermits de waare smaragd uit Peru zoo hard als een robijn moet weezen.

Mijne nieuwsgierigheid ten aanzien deezer bergen bevredigd zijnde, keerde ik, zonder eenig leevend schep-

---

gierigheid, om deeze bergen te onderzoeken, veel schielijker bevreedigd is, dan navorschende leezers gewenscht zouden hebben. *Aanmerking uit het meergemelde Anhang*, f. 180.

Digitized by Google

ſchepſel gezien te hebben, naar mijne boot te rug, daar ik eene heerlijke maaltijd van visch in gereedheid vond. —— Wij gingen, des namiddags, omtrent drie uur, met een' gunſtigen wind van daar onder zeil, en waren, den zeventienden, nagenoeg twee zeemijlen van het kleine eiland *Dsjibbel Macouar*, welk omtrent vier mijlen van de kust ligt. Dezelve wordt door de Arabiers *Ras el Anf*, of het Neuzenvoorgebergte, genoemd. Des namiddags, om drie uur, voeren wij, bij ſchoon weêr, met een gunſtigen wind, daar langs; doch zagen, nergens, eenige ſpooren, dat 'er menſchen woonden. Wij zagen nog wel verſcheidene eilanden; maar zij hadden noch boom, noch ſtruik, noch berg, waardoor zij zich uittekenden.

Ik had een oogmerk, om mijne vaart tot aan de rivier *Frat* voort te zetten, die op de landkaarten als groot en diep getekend wordt (*b*). Doch ik twijfel, of zij wel ooit aanweezen had. Want zij wordt gemeenlijk op de noorder breedte van 21° 25', en dus boven de gewoone keerkringsregenvlaagen,

(*b*) De heer BRUCE twijfelt hier aan het beſtaan der rivier *Frat*. De heer C. NIEBUHR, (maar die, zekerlijk, ook de weſtkust des Arabiſchen zeeboezems niet mede in zijn reisontwerp had,) ſpreekt 'er niet van. Doch verder naar beneden, in het veertiende hoofdſtuk van het eerſte boek, wordt niet alleen de rivier Frat, als de grenspaal der paarlvisſcherij voor den Turkſchen keizer, gemeld; maar den Engelſchen zelfs aangeraaden, aan de rivier Frat eene volkplanting aan te leggen, en daardoor de ſchatten der Roode zee magtig te worden. *Aanm. uit het meergemelde Anhang. ſ.* 120.

Digitized by Google

gen, geplaatst. En nogthans weeten wij met zekerheid, dat 'er noordwaard van de bronnen des Nijls geene rivier ſtroomt, welke niet in den Nijl valt. Zelfs mogt ik wel zeggen, dat in geheel Abyſſinie geene rivier aantetreffen is, welke zich in de Roode zee ontlast. — De keerkringsregen houdt reeds op de breedte van 16° op; en geene rivier, die van de bergen komt, loopt naar de Nubiſche woestijn. Ook ontſtaat ieder ſtroom, die in den Nijl vloeit, onder den keerkringsregen. — 't Is dus niet waarſchijnlijk, dat, in een van de droogſte en dorſte gewesten des aardbodems, eene rivier zou ontſtaan, zoo groot als de Nijl, en in alle jaarſaiſoenen even vol water; noch, dat in een land, in welk het water zoo ſchaarsch is, in oude of laater tijden, niet eene ſtad of volkplanting zou aangelegd zijn, of eene horde Arabiers zich aldaar gevestigd hebben, om naar Dsjidda, welk 'er rechttegenover ligt, handel te drijven.

Den volgenden dag ontdekte ik eene hooge rots; en, toen wij nader gekomen waren, bemerkte ik, dat het een eiland was, welk onze ſchipper *Dsjibbel*, dat is, berg, noemde. Wij ankerden daar ten vier uur. Wijl wij geenen naam wisten, en ook, voor zoo veel mij bekend was, geen reiziger voor mij daar was geweest, bediende ik mij van de vrijheid, om, ter gedachtnis mijner tegenwoordigheid op dit eiland, aan hetzelve den mijnen te geeven.

Wijl de ſchipper, uit zekere kenmerken in het zuiden, binnen vier en twintig uuren, ſtorm verwachtte, hielden wij ſchielijk onze maaltijd, en gingen met een' gunſtigen wind onder zeil. — Den negentienden, met het aanbreeken van den dag, zagen wij, dat het land zich noordwaard ſtrekte, en

kort

kort daarna, onderſcheidden wij duidlijk Dsjibbel Siberdſjet. De zee was hier zeer onſtuimig, en wij waren in groot gevaar van te vergaan. De ſchipper was zoo onervaaren en zoo ontſteld, dat hij van ſchrik zijn verſtand verloor. Wat ik hem ook verzocht, en verzekerde, hij antwoordde niets dan: „Mohammed is een propheet van God." „Laat hij voorzeggen, hernam ik, wat hij wil; thans bid ik u, aan het roer en het gevaar van het ſchip te denken." — Offchoon deeze nacht voor de ſchepen zeer gevaarlijk was geweest, en 'er drie ſchepen met tarwe, naar Yambo beſtemd, met man en muis vergaan waren, kwamen wij echter, den negentienden, gelukkig in Nieuw-Kosſeir aan.

Nadat ik mijne zaaken aldaar verricht, en, tot voortzetting mijner reis, een bekwaam ſchip, met welk reeds eenige reizen in de Indiſche zee gedaan waren, gehuurd had, vertrok ik, den vijfden van Grasmaand, weder van daar, met voorneemen, om den geheelen Arabiſchen zeeboezem, ten einde toe, op te vaaren. Des nachts vingen wij veele heerlijke viſſchen, en, den zesden, bereikten wij de *Jaffatien-eilanden*, die vier in getal zijn. Zij liggen in een' halven cirkel, en zijn, des nachts, voor de ſchepen gevaarlijk, wijl 'er eene doorvaart ſchijnt te zijn. Wij ankerden dien nacht bij een derzelven.

Den volgenden morgen, zetten wij onze reis voort. De westkust is zeer vlak; doch zij heeft dieper water, dan de oostkust. De geheele kust is vol klippen, doch meestal onder water, zoo dat meenig ſchip daarop zitten blijft en vergaat. De bergen in Egypte, en Abyſſinie beſtaan allen uit porphier, graniet, albaster, baſalt en alle ſoorten van

van marmer. Zij zijn zeer hard, en de regen kan dus niet veel ſtof en zand van daar zeewaard voeren (*c*). — Integendeel beſtaat de kust aan de Arabiſche zijde enkel uit ſtuifzand, en de zuidoostewind jaagt, uit de woestijn, eene menigte zand, tusſchen de klippen, aan de Arabiſche zijde des zeeboezems. De noordoostewind, die des zomers waait, houdt het te rug, dat het niet tot de Egyptiſche zijde kan overkomen. De Abyſſiniſche of

(*c*) Deeze berichten aangaande de geſteldheid der Egyptiſche en Abyſſiniſche gebergten verdient de dankzegging van alle liefhebbers der aardrijkskunde en delfſtoffen; en zou dezelve nog meer verdienen, bijaldien de heer BRUCE zich gewend had, beſtemde begrippen met zijne uitdrukkingen te verbinden; en hij teffens de goedheid gehad had, aan te merken, hoe deeze beſtanddeelen van bergen, en de bergen zelve op elkander volgen. Doch mag men zich wel volkomen daarop verlaaten, dat dat geen, 't welk hij voor porphier, graniet, albaſter, baſalt, marmer, enz. opgeeft; werklijk dat geen is? Hij heeft toch den ſerpentijnſteen, waarvan hij te vooren melding heeft gemaakt, hier weggelaaten. —— Met de hardheid, welke de heer BRUCE hier in deeze bergſoorten roemt, zoo dat de regen niet veel zand en ſtof van dezelven in de Roode zee kan voeren, ſchijnen toch zijne overige aanmerkingen, aangaande den zeer weeken ſteen in de porphiergroeven; aangaande het roodachtige ſtof, waarmede de marmerbergen; aangaande het ſtof, naar Spaanſchen ſnuiftabak zweemende, waarmede de ſerpentijnſteengroeven genoegzaam als bezaaid waren; en aangaande het purperroode zand, welk hij zoo menigvuldig in deeze ſtreeken aantrof, en met recht voor een bewijs van de nabijheid des porphiers aanzag, niet wel te ſtrooken. *Aanm. uit het meergemelde Anhang. f.* 120.

of westzijde heeft dus diep water, onder welk, hier en daar, gevaarlijke klippen verborgen zijn. Aan de Arabiſche zijde, ontſtaan, door het zand, uit deeze klippen, eilanden, en twee of drie maaken eene haven. Aan beide einden van de voornaamſte deezer haven, zijn groote hoopen ſteen opgeſtapeld, om den ingang derzelve aantewijzen.

De vaart op de Roode zee is zeer gevaarlijk (*d*) doch ik wil eenen koers uittekenen, langs welke ſchippers de golf van Suez veilig kunnen binnenloo pen.

Ten tijde der Ptolemeusſen, en reeds lang te voo ren, gelijk uit EZECH. XXVII: 6, 29 blijkt, g brui

(*d*) Dat de Roode zee zeer gevaarlijk te bevaaren hebben de ouden reeds getuigd. PROCOPIUS ſtemt ze klagt toe, ſchrijvende, *in Perſicis* I. *p.* 32. „De R „ de zee bij nacht te bevaaren, is onmooglijk, omdat „ meeſte plaatſen vol gevaarlijke klippen zijn." — beroemde Arabier EDRISI maakt deeze aanmerking maalen. Op bladz. 19 en 20 der Latijnſche Overze wordt eene voornaame plaats gevonden Hij beſc de ſtad *Zalig* of *Zaila*, en maakt daar de volgende kening: „De ſcheepvaart is hier wegens de klipp „ menigvuldige gevaarlijke plaatſen, waarmede d „ van hier tot Babelmandeb vol is, zeer onveilig. „ deeze reden zoeken de ſchippers deeze plaats „ veel mooglijk is, te mijden. Doch al waagd „ het ook, zelfs met kleine vaartuigen, deeze „ ren te bevaaren, zoo zouden zij echter do „ wind weggerukt worden, en ſchipbreuk en do „ kans onvermijdlijk zijn." *Aanm. uit het meerg hang. ſ.* 120, 121.

bruikte men, tot de vaart in deezen zeeboezem, roeiſchepen. — In dezelven werden de kostbaarſte waaren, als goud, elpenbeen, gom, en edelgeſteenten, uit Indie en Afrika, langs de westkust der Roode zee, naar Egypte gevoerd. Dit gaf gelegenheid, dat, door de gemelde koningen, eene menigte groote ſteden aan die kust werd geſticht, daar de ſchepen veilig konden inloopen. — Doch 'er was nog eene andere reden, waarom de ſchippers deeze kust verkooren. — Om deeze roeiſchepen voorttebrengen, werden 'er zeer veele menſchen, als roeiers, aan boord derzelven, en dus ook, tot derzelver onderhoud, eene groote menigte water, vereischt; welk een aanzienlijk gedeelte der ſcheepsruimte zou weggenomen hebben. Intuſschen hadden zij de plaats tot berging der waaren noodig. Langs de Abyſſiniſche kust vaarende, konden zij alle twee dagen versch water bekomen; daar zij, langs de Arabiſche kust ſtevenende, zich, naauwlijks, in veertien dagen, eenmaal, daarvan voorzien konden. Reden genoèg, om den eerſten koers te verkiezen.

Dit vooraf gezonden hebbende, merk ik aan, voor eerst, dat men van *Dsjibbel el Ourie* onder zeil gaande, veilig, in het midden van het kanaal, den gantſchen nacht kan voortſtevenen, tot op de breedte van Yambo; en in de tweede plaats, dat men, van Mocha naar Suez, en wel langs de Arabiſche kust, daar eene menigte eilanden, maar tuſschen beiden diep vaarwater is, willende gaan, eenen ervaaren loots moet hebben. Lootſen zyn aan de Roode zee in overvloed te bekomen; maar zij zijn, doorgaans, zeer onkundige lieden. Zij bepaalen eene wending des ſchips, gemeenlijk, niet eer, voor dat het gevaar oogſchijnlijk is. Zonder 'er, voor-

af, aan te gedenken, of 'er voor te waarſchuwen, roepen zij, niet zelden, op een groot, zwaar geladen en met volle zeilen voortſtevenend ſchip, in dien toeſtand, „laat het anker vallen", in het oogenblik zelve, wanneer het voor eene klip, of zandbank, is. Ware de bekwaamheid onzer matroozen niet zoo groot, dan zouden veele ſchepen, op de bedenklijke vaart, door deeze eilanden, langs de kust van Arabie, verongelukken. — Wil een ſchipper, zonder verlof van den Sjerif van Mekka, naar Suez gaan, dat is, de lading te Djidda niet verkoopen, noch daar de tollen betaalen, dan moet hij den voorraad van water te Mocha aan boord neemen, of, zoo hij ongenegen is, die kust aantedoen, kan hij, binnen weinige uuren, te *Azab*, of *Saba*, aan de kust van Abyſſinie, op de noorder breedte van 13° 5′ komen. Daar is wel geene haven, maar echter eene goede reê, alwaar de ſchepen, door het laage woeste eiland *Crab* beſchut, taamlijk veilig liggen.

Men vindt ook, te Azab, een rijken voorraad van water, ſchaapen en geiten, en, wanneer het in het rechte jaarſaiſoen is, insgelijks myrrhe en wierook. Dan, de ſchipper moet, in deeze haven, zeer waakzaam zijn; want, op de kust, woont, in ſlechte hutten, een zeer boosaartige ſoort van herders, *Gallas* genaamd, op welken men zich in 't geheel niet verlaaten kan, en welken de inwooners van Mocha, die toch handel met hun drijven, zonder gijzelaars niet vertrouwen. Doch een ſchip, dat behoorlijk op zijne hoede is, behoeft voor deeze roovers niet te vreezen. Eenige jaaren geleeden, werd de boot van een Engelsch Oostindisch ſchip door dit geſpuis aangetast, alle de leden gekwetst, en de woudheeler, benevens

den

den onderstuurman, die met een brief van aanbeveeling, door den Scheik getekend, aan land waren gegaan, om myrrhe te koopen, afgesneeden. — Van hier kan men naar het eiland *Kamaran*, op de Arabische kust, en de noorder breedte van 15° 39′ gelegen, gaan, en aldaar juist wel geene goede leevensmiddelen, maar voortreflijk water vinden. — Ook is 'er nog een ander eiland, *Foesjt* genaamd, daar eene goede ankerplaats is. Het ligt op de noorder breedte van 15° 59′ 43″ en de ooselijke lengte van 42° 27′ van Greenwich. Heerlijk water is hier in overvloed, en een Marabut, of Mohammedaansch heilig, houdt de bron zuiver. Toen ik hier aan land stapte, was de arme man, onze schietgeweeren ziende, zoo verschrikt, dat hij met zijn aangezigt op het zand neervlei, en niet durfde opstaan, zelfs zijn hoofd niet opheffen, voor dat ik onze geweeren weder aan boord had laaten brengen.

Wanneer men het groote eiland *Sjedüan* voorbij is, treft men eene kaale rots aan, welke men, op geene drie mijlen na, durft naderen, maar westwaard moet laaten liggen. Daarna ontmoet men zandbanken, tusschen welken een taamlijk breed kanaal van vijftien tot dertig vademen diepte gevonden wordt. Vervolgens, wanneer men, recht toe recht aan, naar Tor stevent, ontdekt men weder twee banken met verborgen klippen, tusschen welken de schepen midden door moeten gestuurd worden.

Tor zelf kent men, reeds op den afstand van zes zeemijlen, aan twee heuvels, welke dicht aan het strand liggen. Zuidoostlijk van dezelven is de stad, met haare haven, gelegen. Om de huizen staan

palmboomen, welke zoo veel te merkwaardiger zijn, omdat zij de eerſten zijn, welken men aan de kust bemerkt. — De haven is zeer veilig, en de grond effen en rein. Bij ſpringvloeden, is het hoogſte water te Tor omtrent twaalf uur. Wij kwamen 'er den negenden aan. Hier is een Grieksch monnikenklooster, tot dat van den berg Sinai behoorende. Van deeze plaats ziet men de kruinen der bergen Horeb en Sinai zeer duidlijk. Zij ſteeken boven de andere bergen uit, en zijn des winters met ſneeuw bedekt.

Eer ik deeze afdeeling beſluit, moet ik nog drie vraagen, kortlijk, beantwoorden.

Vooreerst. Is de Roode zee niet eenige voeten of duimen hooger dan de Middelandſche zee?

In oude tijden, heeft men dit geloofd, en het als eene oorzaak gemeld, waarom het kanaal van Ptolemeus, uit den bodem van den Heroöpolitiſchen zeeboezem der Roode zee, en niet regelrecht noordwaard, dwars door de landëngte van Suez, gegraaven werd, wijl men in het laatſte geval vreesde, dat een groot deel van Aſie zou overſtroomd worden. Doch wie heeft ooit ondernomen, door proeven de waarheid daarvan te bevestigen? Of wie kan het onderſcheid der verſchillende hoogten, welk eenige voeten en duimen bedraagen zou, vast bepaalen, daar de beide uiterſte einden honderd en twintig Engelſche mijlen van elkander liggen, en de tusſchenruimte geene beſtemde oppervlakte heeft, maar wegens de woestijn haare hoogte dagelijks verandert. — Daarenboven, zijn alle zeeën in den grond maar eene; en wat zou dus verhinderen, dat de Indiſche zee niet zoo hoog zou zijn, als de Mid-

de-

Digitized by Google

delandſche? Om deeze redenen, ſpreek ik het tegen, dat 'er zoodaanig een onderſcheid zou gevonden worden.

In de tweede plaats. Langs welken weg zijn de Israëllers door de Roode zee gegaan, om de Egyptiſche dienstbaarheid te ontkomen?

Wij weeten uit de Heilige Schrift, dat deeze doorgang een wonderwerk was; derhalve maaken noch breedte, noch diepte de eene plaats bekwaamer daartoe, dan de andere. Intuſſchen zal ik de vraag kortlijk ophelderen.

Het land *Goſen*, daar de Israëllers in Egypte woonden, lag aan de oostzijde des Nijls, en werd door die rivier niet overſtroomd. Eigenlijk heette het *Geſſen*, dat is gras- of weiland, of land der herders, in tegenſtelling van het overige land, welk naar de overſtrooming des Nijls bezaaid werd.

'Er waren drie wegen, op welken Israëls volk uit Egypte naar Palestina kon komen. — De eerſte liep, langs de zeekust, over Gaza, Askelon en Joppe. Deeze was de naaſte, en bekwaamſte voor een volk, dat vrouwen, kinderen en vee bij zich had. Doch eene menigte van zes honderd duizend ſtrijdbare mannen brengt eene groote verandering in de zaak. Deeze zouden het geheele land der Philiſtijnen ingenomen, en eene omwenteling aldaar veroorzaakt hebben. God verbood hun ook, dien weg te gaan, EXOD. XIII: 17.

De tweede ging op Berſeba en Hebron, in 't midden tuſſchen de Doode en de Middelandſche zee. Deeze, meent men, was de weg, langs welken

Digitized by Google

ABRAHAM, LOTH en JAKOB, naar Egypte trokken. Doch men vond daar noch leevensmiddelen, noch water genoeg voor de Israëllers.

De derde ſtrekte zich oostwaard, naar Arabie, en was nagenoeg dezelve weg, langs welken de bedevaartgangers, hedendaags, naar Mekka reizen. Op deezen weg zouden zij, langs Moabs bergen en de oostzijde der Doode zee, getrokken, en, in de vlakte van Jericho, over de Jordaan gegaan zijn. Doch Gods oogmerk was, aan Pharao en de Egyptenaaren een voorbeeld zijner ſtrafoeffening te ſtellen. Wijl geen deezer drie wegen naar de Roode zee leidde, waren zij ook niet voor de Godlijke oogmerken geſchikt.

Omtrent twaalf mijlen van de Roode zee, was een enge weg, die zich, naar de rechterhand, tusſchen de bergen uitſtrekte, door het dal *Badieh*, welk tusſchen twee aanzienlijke hoogten eindigde, waarvan de zuidlijke *Gewoube*, en de noordlijke *Dsjibbel Attakah* genaamd werd. — Tusſchen deeze twee hoogten was echter een naauwe doorgang, die naar de vlakte langs de Roode zee leidde. De Israëllers kreegen bevel, om zich te Pihachiroth, bij Baälzephon, tusſchen Migdol en de zee te legeren.

Wijl de rechte betekenis deezer naamen licht aan de geſchiedenis geeft, merken wij aan, dat *Badieh* een *onvruchtbaar*, *onbewoond land* beduidt, gelijk men zich eene valei tusſchen ſteenachtige bergen verbeelden kan. *Dsjibbel Attakah* zegt, uit kracht zijns oorſprongs, een' *berg des aankomens* of *des aanziens*; 't welk zijne betrekking kan hebben, op het gezigt, of der Roode zee, of liever der Egyp-

te-

Digitized by Google

tenaaren, welk de kinderen Israëls hier 't eerst kreegen. — *Pihachiroth* is de mond van het dal Badieh, welk zich naar den kant van *Chiroth* of *Hareth* uitſtrekt, dat is, de ſmalle ſtreek lands, langs de Roode zee, alwaar menigvuldige regenbuiën vallen. — *Baalzephon* was, naar mijn vermoeden, een afgodstempel, die teffens tot een baak diende.

De laatſte waarſchouwing, die God aan Pharao gaf, was het ſlaan aller eerstgeboorenen. Deeze plaag maakte zoo veel indruk op de Egyptenaars, dat zij de Israëllers, waarſchijnlijk, niet vervolgd zouden hebben, indien 'er niet een nieuwe prikkel tot wraakneeming bijgekomen was. En welke was deeze? Het leenen van gouden en zilveren vaten; en het gerucht, dat de Israëllers zich, zuidwaard, tuſſchen de bergen begeeven hadden. Uit deeze laatſte omſtandigheid beſloot men, dat hun uittogt eene vlugt was, met oogmerk, om niet weder te komen. Pharao bediende zich ook daarvan, om de Egyptenaars tot het najaagen te beweegen. Hij zeide: *zij zijn in het land verward; de woestijn heeft ze beſlooten*, EXOD. XIV: 3. — Dit was ook in de daad zoo; toen zij zich te Pihachiroth legerden, voor of zuidwaard van Baalzephon, tuſſchen Migdol en de zee. Hier werd dan de zee gedeeld, en zij gingen 'er droogsvoets door naar de woestijn *Sur*, welke 'er onmiddelijk tegen over ligt. De Roode zee heeft hier eene breedte van vier zeemijlen; eene uitgeſtrektheid, welke men zoo gemaklijk in éénen nacht gaan kan, dat daartoe geen nieuw wonderwerk vereischt wordt.

Dit gedeelte der zee wordt door lieden, welke 'er aan woonen, *Bahar Kolzum*, of de *Zee des verderfs*, genaamd; en juist tegenover Pihachiroth is

Digitized by Google

eene baai, welker noordlijke kaap, tot heden toe, *Ras Mousa*, of de Kaap van Moſes, geheeten wordt. De zee is hier van negen tot veertien vademen diep, en heeft overal goeden ankergrond.

De vraagen, welken men den heer NIEBUHR had opgegeeven, om, bij zijn verblijf in Egypte, op de plaats zelve te onderzoeken, naamlijk: — *Voereerst*, of hier niet, op ondiepe plaatſen, klippen waren, daar een heir, bij nacht, over trekken kon? *Ten tweede*, of de Eteſiſche winden, die uit het noordwesten waaien, niet zoo geweldig op de zeewateren konden ſtormen, dat zij daardoor te rug gedreeven, en zoo hoog opgezet wierden, dat de Israëllers zonder wonderwerk 'er door konden trekken? — werden ook mij gedaan, om 'er insgelijks mijne onderzoekingen bijtevoegen.

Dan, hoe geleerd de mannen ook zijn, die deeze twijfelingen hebben opgeworpen; ik beken nogthans, dat zij der oplosſing naauwlijks waardig zijn. De Heilige Schrift leert ons, dat de doorgang een wonderwerk geweest zij. Is dit zoo; wat behoeven wij ons dan om natuurlijke oorzaaken te bekommeren. Gelooven wij MOSES niet; dan behoeven wij de geheele zaak niet te gelooven, dewijl zij, bloot door zijn verhaal, tot ons gekomen is.

Ten Derde. Welke is de reden, waarom deeze zee de *Roode zee* genaamd wordt?

Ik ben vast van meening, dat de naam van Edom, die lang, en in zeer oude tijden, een magtig heer van dezelve was, afkomſtig is. En dit woord beduidt in 't Hebreeuwsch *rood*. — 't Geen men van de roode kleur der zee zelve, of van haaren grond,

voor-

Digitized by Google

voorgegeeven heeft, is een louter verdichtſel. — De Roode zee is, ten aanzien haarer kleur, noch van de Indiſche zee, noch van eenig ander gedeelte des oceaans onderſcheiden.

Maar, waarom wordt zij, in 't Hebreeuwsch, *Yam Tzuph* geheeten? Ik antwoord: niet wegens de menigte van onkruid, welk, gelijk ſommige geleerden willen, daarin groeit. Dit wordt door de ondervinding wederlegd. Maar mijne meening is, dat de Roode zee deezen naam draagt van haare groote witte koraalplanten. Zij zijn over den geheelen grond der zee uitgebreid, en gelijken volmaakt naar de planten op het land. Ik heb zelf zulk een' koraalſtruik gezien, welks wortel in het middenpunt was, en wiens takken zich rondom verſpreidden in eenen kring, die overal zes en twintig voeten in zijne middenlijn had.

Geene zee is 'er veelligt, wier kusten meer voortbrengſels, tot de natuurlijke historie behoorende, oplevert, dan de Roode zee. — Eene groote menigte tekeningen heb ik daarvan medegebragt; maar de groote kosten van het graveeren, zullen mij, waarſchijnlijk, beletten, dezelven ooit algemeen te maaken.

Digitized by Google

TIENDE AFDEELING.

VERTREK van Tor. — Reis naar de bergen te Raddua. — Aankomst te Tambo. — Voortvallen aldaar. — Komst te Dsjidda.

Den elfden van Grasmaand, met het krieken van den dag, verlieten wij de haven van Tor. — De kaap Mahomet, op de noorder breedte van 27° 54′ liggende, voorbijgevaaren zijnde, stietten wij op eene koraalbank, daar wij, echter, geene schade van kreegen.

Ik ging hier aan land, om schelpdieren te verzamelen, en schoot, tusschen de rotsen, een klein dier, *Daman Israël*, of *Israëlslam*, geheeten; ik weet niet waarom; want het heeft geene overeenkomst met een lam. Ik houd het voor den *Saphan* der Heilige Schrift, welk woord men, gemeenlijk, door *konyn* vertaalt. — In het aanhangsel over de natuurlijke historie, zullen wij 'er, onder de benaaming van *Asjkoko* nog iets van zeggen.

Den volgenden dag, zeilden wij het eiland *Tyrone* voorbij, in den mond des Elanitischen zeeboezems, welken het, nagenoeg, in twee gelijke deelen

len onderſcheidt, zijnde de noordwestzijde een weinig ſmaller. — Veele ſchepen van Kairo gaan daardoor verlooren, dat zij de invaart in den Elanitiſchen zeeboezem voor die des zeeboezems van Suez houden: want van het eiland Tyrone, twee zeemijlen van het vaste land gelegen, ſtrekt zich eene rei eilanden uit, welke eene bank van een' halven cirkel dwars voor den ingang ſchijnt te maaken. Deeze rei eilanden eindigt in eene ondiepte, vol verborgen klippen, welke bijkans vijf zeemijlen van het vaste land voortloopt. Hieromtrent verongelukte, waarſchijnlijk, de vloot naar Tharſis, waarvan wij 2 CHRON. XX: 37. leezen.

Vervolgens lieten wij het eiland *Senaffer*, omtrent drie zeemijlen noordwaard, liggen, en ſtevenden nog eenige andere eilanden voorbij; maar die niets merkwaardigs hadden. — Den dertienden zagen wij het eiland *Dsjibbel Numan*, eene zeemijl van de kust gelegen. Bij hetzelve vingen wij eene menigte ſchoone visſchen van eene ſoort, die ons onbekend was. Zij hadden deeze zonderlinge eigenſchap, dat zij, in het braaden, zoo te ſamen krompen, dat 'er niets dan de huid van overbleef, en, in het kooken, in een blaauwachtig lijm veranderden.

Den veertienden van Grasmaand, ankerden wij aan het land, bij *Dsjibbel Scheik*, of den Berg der heiligen. — Ik landde, om te beproeven, of ik niet iets ſchieten kon, dat eene afwisſeling op mijne tafel maakte. Ik zag eene menigte gooto's geene vijf honderd ellen van mij opvliegen, en twee antiloopen graazen. Ik ging in de biezen liggen, om te wachten, tot dat zij bij mij zouden komen. Naauwlijks was ik eenige minuuten ſtil geweest,

Digitized by Google

of ik hoorde een geruisch achter mij. Toen ik mij omkeerde, zag ik, tot mijne verwondering en ſchrik, een' man, met een kleinen ſtok in zijne hand, achter mij ſtaan. Hij was naakt, en had maar een groven linnen doek, eene halve el breed, om zijn middel gewonden, waarin een krom mes ſtak. Ik vernam, dat hij een Arabier was, die aan eenen Scheik toebehoorde, welke zich, niet verre van daar, bij zijne kemels ophield, die naar Yambo beſtemd waren. Ik gaf mij voor eenen Abyſſiniſchen ſlaaf des Sjerifs van Mekka uit, die naar Kairo meende te reizen, en groote begeerte had, zijnen heer te ſpreeken. De Arabier ging ras heen; maar, toen hij uit mijn gezigt was, haastte ik mij naar mijne boot. Kort daarna zag ik aan den oever vijftig man, met drie of vier kemelen, die ons wenkten, en allerhande tekens maakten, om hen te naderen; doch ik was zeer blij, hen op dien afſtand van mij te zien, en had geenen lust meer, om aan het land, gooto's of antiloopen te ſchieten. — Ik was, veelligt zonder reden, over deeze ontmoeting zeer ongerust: want, hoe wilder de inwooners zijn, hoe grooter hunne gastvrijheid is. En de Christenen, die van Suez, over de Roode zee, naar Dsjidda handel drijven, hebben daarenboven eene bijzondere inrichting, om zich te redden, wanneer zij op de kust van Arabie ſchipbreuk lijden. Ieder Arabier, die te Kairo komt, van welke horde hij ook zij, geeft zijnen naam in geſchrift aan een' Christen ſchipper, en ontvangt daarvoor een gering geſchenk, welk jaarlijks herhaald wordt, wanneer de Arabier de reis zoo dikwijls doet. Deeze belooft daartegen aan den Christen zijne beſcherming, ingevalle hij het ongeluk mogt hebben, aan de kust van Arabie ſchipbreuk te lijden.

De

Digitized by Google

De Turken zijn, in de scheepvaartkunde zeer onervaaren, en hebben meestal Christenen tot matroozen. Gebeurt het, dat het schip strandt, dan worden alle de Turken terstond in stukken gehouwen, bijaldien zij 'er niet doorslaan: maar de Christenen staan onverschrokken voor de Arabiers, en roepen *fiarduk*; dat is: wij staan onder uwe bescherming (*a*). De Arabiers vraagen daarop: wie is uwe *gaffier*, of de man, onder wiens beschutting gij staat. Zij noemen dan hunnen beschermer, die vervolgens, hoe verre hij ook van daar verwijderd moge zijn, terstond gehaald wordt. Zijne nabuuren en bekenden staan, intusschen den schipbreukeling bij, en redden, zoo veel mooglijk is, zijne goederen. Een van hun maakt, met zijne lans, eenen cirkel in het zand, groot genoeg, om alle de Christen schipbreukelingen te vatten. Zij moeten dan daarin gaan, en 'er zoo lang in blijven, tot dat de gaffier gehaald is, die daarna met eenige kameelen komt, de ongelukkigen naar de plaats hunner bestemming brengt, en op de reis nog van de noodige leevensmiddelen verzorgt. — Men heeft nog nooit een voorbeeld gezien, dat de veiligheid in dien cirkel ooit zou geschonden zijn. Integendeel, is men, binnen denzelven, op de Arabische kust, zoo zeker als in een kasteel. — Veele Arabiers, die op gevaarlijke plaatsen woonen, bij voorbeeld, tusschen Ras Mahomet en Ras Selah, heb-

(*a*) De uitdrukking *fiarduk* beteekent volgens het Arabische eigenlijk: „Wij bevinden ons, wij zijn, in uw „gebied, op uwen grond en bodem." *Fi* beduidt *in; ard, land, aardrijk, gebied* of *grond* enz; en *uk* is een aanhangsel, dat de kracht van een *voornaamwoord* bekleedt. *Aanm. uit het meergemelde Anhang. f.* 121.

hebben vijftig, of wel honderd Christenen onder hunne bescherming; en wanneer zoo een Arabier eene dochter uithuwlijkt, geeft hij haar, gemeenlijk, het jaarlijksch schutgeld van vier of vijf zoodaanige Christenen tot eene huwlijksgave mede.

Den vijftienden, ankerden wij bij *Ethar*, daar wij de hooge, steile en afgebroken bergen van *Raddua*, zagen. Zij zijn zeer rijk in bronnen, en sluiten een' vruchtbaaren grond in, die de schoonste planten en alle vruchten van Arabie en Afrika zeer heerlijk doet tieren. — Ieder welgegoed inwooner van Yambo heeft hier een landhuis; maar, 't geen het zonderlingste is, zij houden zich maar een' korten tijd aldaar op, en kiezen dan het dorre en brandende zand om Yambo boven de schoonste luchtstreek, en eene landouwe, met het verkwiklijkst groen bekleed. — De inwooners verzekerden mij, dat het water hier des winters bevroor, en dat 'er menschen waren met rood hair en blaauwe oogen, welken men anders maar in de koudste gebergten van het Oosten vindt.

Den volgenden morgen, zeilden wij voorbij eene moskee, of het graf van eenen Scheik, *Kubbet Yambo* genaamd, en een uur daarna ankerden wij in de haven van *Yambo*. De stad is zeer oud, maar thans slechts een arm dorp. — PTOLEMEUS kende het reeds als een dorp; maar zijn Yambo is niet het hedendaagsche, en lag zes Engelsche mijlen verder zuidwaard. Ook heet het onderscheidshalve, *Yambo el Nachel*, of Yambo onder de palmboomen, omdat aldaar zeer veele boomen van deeze soort staan (*b*).

'Er

(*b*) Yambo is het *Yambia* der ouden. De heer BUSCHING beschrijft in zijn *Asie*, tweede uitgaaf van 1771.

'Er is, insgelijks, eene bron van het voortreffelijkst water. — Yambo is ook eene rustplaats van den Emir Hadsje, als hij met de karavaan naar Mekka trekt en van daar te rug komt. — Doch, niettegenstaande alle deeze voorrechten, ontbrak het echter het oude Yambo aan eene haven, en de koopvaardijschepen doen liever het nieuwe Yambo aan, offchoon hier geen 'ander water te vinden is, dan 't geen men uit vijvers fchept, die door den regen gevuld worden.

Het tegenwoordige Yambo werd, na de verovering van Egypte door Sultan SELIM, eene aanzienlijke plaats: want de krijgsnoodwendigheden voor de bezittingen der overwinnen plaatfen in Arabie, en de graanen, die uit Egypte naar Mekka en Medina gebragt werden, gingen van Suez over Yambo; en, tot beter verdediging der plaats, bouw-

---

1771. *f.* 556. „*Janbo*, of *Janbu*, *Jamba* of *Yambo*, als een fteedje of kasteel, op den weg, welken de Egyptifche karavaan naar Mekka neemt, acht dagreizen van Medina, en éene dagreis van den Arabifchen zeeboezem, aan welken zij eene haven heeft, daar Afrikaanfche bedevaartgangers landen, en zich te Yambo met de gemelde karavaan vereenigen. De plaats heeft haaren naam van eene bron. 'Er zijn ook wei- en bouwlanden, dadelboomen, enz. BUSCHING heeft dus hier, volgens BRUCE, geen onderfcheid tusfchen een oud en nieuw Yambo waargenomen; — ook NIEBUHR niet, die van de haven op eene bijzondere plaat eene afbeelding gegeeven heeft. Men ziet 'er ook eene tekening van op de nevensgaande landkaart van den heer BRUCE. *Aanm. uit het meergemelde Anhang. f.* 119, 120.

bouwde SINAN Basſa hier een kasteel, waarin twee honderd janitſaaren liggen, afſtamlingen van die geenen, welken Sinan allereerst herwaard zond. — Men houdt de inwooners van Yambo voor de wildſte lieden aan de Roode zee, en de janitſaaren geeven hun in alle ſoorten van wrevel en geweldenarijen niets toe. Bij onze aankomst hoorden wij ſterk ſchieten. Wij gingen des niet aan land; te meer, wijl wij reeds vernomen hadden, dat de janitſaaren en inwooners, ſedert eene week, handgemeen waren. Ik wilde hen daarin niet ſtooren, maar hun volkomen tijd laaten, om elkander om te brengen.

Tegens den avond kwam de havenkapitein, met twee janitſaaren, aan boord, en begeerde buskruid. Toen ik hem vroeg, hoe veele 'er, ſedert eene week, dat zij oneens waren geweest, daaglijks geſneuveld waren; antwoordde hij, niet veele; daaglijks veelligt honderd, op den eenen dag meer, op den anderen minder, doch meestal Arabiers. — Intuſſchen, hoorde ik, naderhand, dat maar één, en wel door den val van een paard, gekwetst was. Zij wilden mijn ſchip met geweld in de haven brengen; doch, wijl ik niet onder het bereik van het geſchut des kasteels lag, en ik met een' gunſtigen wind terſtond weder onder zeil kon gaan, liet ik mij door hun raazen en tieren niet verſchrikken. Ik dreigde hen integendeel, met geweld aan ſtrand te zullen laaten zetten, bijaldien zij niet goedwillig heengingen. — Na hun vertrek hoorde ik ſterk ſchieten, en de geheele plaats was verlicht. Mijn ſcheepskapitein ſloeg mij derhalve voor, verder te zeilen, maar hij bedacht zich ras weder, en wierp het anker uit bij het graf van eenen heilig, daar wij volkomen zeker zouden zijn.

Ge-

Digitized by Google

Geduurende den nacht, kwam de havenkapitein weder aan boord met drie officieren bij zich. Na eenige woordwisseling liet ik ze in het schip komen; doch uit voorzorg mijne manschap wapenen. Maar zij gedroegen zich zeer hoflijk, groetende ons terstond met *salam aleikum*. — De drie officieren waren aartige jonge lieden, doch zagen er zieklijk uit, waren naar de landswijze gekleed, en hadden ieder eene korte werpspies in de hand, welker schaft nagenoeg vier en een' halven voet en de punt negen duimen lang, en met twee of drie ijzeren haaken voorzien was. Voorts was de spies, op verscheidene plaatsen, met koperdraad omwonden, en onder met ijzer beslagen.

Zij vroegen mij, van waar ik kwam; en, toen zij hoorden, van Konstantinopel en Kairo, onderzochten zij, of ik de arts van Ali bei, en die man was, welke aan den Sjerif was aanbevolen. Ik antwoordde: wanneer METIKAL Aga hun bericht daarvan gegeeven had, zoo was ik die man. Zij zeiden mij, dat zij afgezonden waren, om mij te verwelkomen, en naar hunnen heer te verzellen. Ik verzocht, mij hem onderdaanigst aantebeveelen, maar mij te verschoonen omtrent het bezoek, wijl ik mij, des avonds, omtrent tien uur, niet wilde waagen in eene stad, daar zoo veele verwarring heerschte. Doch zij verzekerden mij, dat de twist bijgelegd, en het schieten enkel vreugdebetuiging over den geslooten vrede was. — Het verschil was over een kameel ontstaan; en, wijl, geduurende het gevecht, al het buskruid verschooten was, waren de oudste inwooners van meening, een kameel buiten de stad te leiden, en het dier wegens het voorgevallene uittetschelden. Men verweet hetzelve, dat het menschen omgebragt;

de ſtad, het huis des Aga en het kasteel met brandſtichting gedreigd, den grooten Heer en den Sjerif van Mekka, als den ſouvereinen van beide partijen, alle onheil op den hals gewenscht, en eindelijk gedreigd had, de tarwe, naar Mekka beſtemd, te bederven. Zoo werd het kameel een' geheelen namiddag beſchimpt. Eindelijk doorboorde een ieder het met zijne lans, en men wijdde het, met eene ſoort van gebed, en met duizend vloeken, den helſchen goden ten offer. Daarna ging een ieder vergenoegd, en wel te vrede naar zijn huis.

De leezer zal hierin eenige ſpooren van den *Azazel*, of zoenbok der Jooden vinden, die, met de zonden des volks beladen, in de woestijn gejaagd werd (*).

Den volgenden morgen, ging ik in het kasteel, om den beiden Aga's mijne opwachting te maaken. Ik vond ze op eene hooge bank, met Perſiſche tapijten belegd. Veertig mannen, onder welken ſommigen reeds taamlijk oud waren, zaten op tapijten in een' halven kring om hen. Zij bejegenden mij zeer hoflijk, en waren ook in hunne vraagen beſcheiden. Zij deeden onderzoek naar den toeſtand van Kairo, en of ABOU DAHAB bereids opgebrooken was? Doch, ik ontweek het antwoord zoo veel ik kon, en zeide alleenlijk, dat hij zich, naar men mij verzekerd had, ſterk toerustte; maar ik hoopte, dat alles goed zou afloopen. — De lieden geloofden, dat ik het vertrouwen van Ali Bei

(*) LEVIT. XVI. 5.

Bei bezat, en hij van den aanval op Mekka afgezien had. — Dit was zeer gewenscht voor mij, dewijl ik daardoor tegen alle beleediging gedekt was. — De Aga beval ook terstond, mij een huis aantewijzen.

Mijn scheepskapitein kwam eerst een halve uur na mij te huis. Ik vernam van hem, dat de havenmeester in het schip geweest was, en hetzelve voor den Sjerif had willen huuren, om tarwe en eenige bedevaartgangers naar Mekka te brengen. Dan, de Aga had, nadat ik mijne opwachting bij hem gemaakt had, hem bij zich ontbooden, en hem gezegd, dat hij vrij was, en van niemand, dan van mij, bevelen behoefde aanteneemen. — De Aga was ook zoo vriendlijk, dat hij mij eenen zijner dienstbooden zond, om aan mijne deur wacht te houden, opdat geen inwooner van Yambo in mijn huis drong, en mij beleedigde.

Tot hiertoe ging alles zeer goed. Maar ik heb eene aanmerking gemaakt, welke ik altijd waar bevonden heb, naamlijk: dat een al te gelukkig begin in deeze landen, gemeenlijk, droevig eindigt. — Toen ik te Aleppo was, maakte ik kennis met een' zeer aanzienlijken man, SIDI ALI genaamd, die uit Tripoli geboortig, en een goed vriend van den Engelschen arts aldaar, Doctor RUSSEL, was. Deeze man stond in naauwe verbindtenis met den Kadi van Medina, en beval mij in een' brief, dien hij mij mede gaf, zeer ernstig aan zijne bescherming. Ik ontdekte, dat deeze man juist in de stad was, om graanen naar Medina te zenden. Hij werd ras gewaar, dat ik naar hem vernam, en gaf mij des avonds om acht uur een bezoek. — Ik had wel verbooden, iemand bij mij toetelaaten;

maar een zoo aanzienlijk man opende alle deuren. Ik was met mijne werktuigen bezig, toen hij in mijne kamer trad, en, zonder mij aantezien, of zijne nieuwsgierigheid te ontſchuldigen, van het teleskoop tot het horologie, van het horologie tot het quadrant, en van dit tot den thermometer ging, en ſteeds uitriep: Ach, hoe ſchoon! hoe ſchoon! Hij beſchouwde ze met de uiterſte opmerkzaamheid, en betoonde, bij hunne behandeling, zoo veel voorzigtigheid, dat ik ras waarnam, dat hij een man moest zijn, dien het gebruik van ſterrekundige werktuigen niet onbekend was. Hij had zich, te Konſtantinopel, in de weetenſchappen geoeffend, kende de grondregels der landmeetkunde taamlijk wel, en verſtond Euclides, voor zoo verre de vlakke driehoeksmeeting aangaat, grondig. De klootſche driehoeksmeeting verſtond hij in 't geheel niet; en zijne geheele ſterrekunde liep op enkel ſterrewichlaarij en de leer van den invloed der dwaalſterren uit.

Deeze man zocht nu, met iever, mijnen omgang. Hij bad mij, hem te vergunnen, mijne waarneemingen bij te woonen; en, wijl hij de verdeeling onzer uurwerken kende, hem den tijd te laaten tellen. Ik ſtond hem dit zeer gaarn toe. In vergelding van dat, deelde hij mij een bericht aangaande de regeering deezer ſtad mede. — De beide ſtadhouders waren ſlaaven des Sjerifs van Mekka, en zulke ſlechte verachtlijke menſchen, dat het zwaar te beſliſſen zou zijn, wie de nietswaardigſte van hun was. Alleen de vrees had hen te rug gehouden, mij te plonderen, en, nog onlangs, was een Europeër, op zijne reis naar Indie, hier verdweenen, welken zij, waarſchijnlijk, in de gevangenis hadden laaten vermoorden. — Deeze berichten waren mij, zeker-

Digitized by Google

kerlijk, niet aangenaam, maar ik bleef onverſchrokken, en verzekerde mijnen Kadi, dat ik voor dit ſlecht volk niet bevreesd was; doch ook niet verkoos, lang onder hen te leeven. — Hij liet mij verzoeken, dat mijn kapitein een deel tarwe voor hem mede naar Dsjidda mogt neemen; 't welk ik toeliet; doch ik verzocht daartegen weder de volgende gedienſtigheid van hem: —

De Kadi was met eene zuster des Scheiks van Beder Hunein van den ſtam Harb getrouwd, en deeze man had mij eene plant van den balſem van Mekka beloofd. Op mijn verzoek, was de Kadi bereid, iemand met een kameel aan zijnen behuuwdbroeder te zenden, om die plant van hem aftehaalen, en ze mij gantsch ongeſchonden, met bloeiſels en vruchten, en zonder kwetſing van den ſtam of de takken, in eene mat wel ingepakt, overtebrengen. — Ik kreeg, indedaad, drie dagen daarna de plant, maar zonder bloesſems. De vruchten waren volkomen en ſchoon, doch niet allen even ryp. Teffens zond hij mij eene flesch zuiveren balſem, zoo als hij, in dit jaar, uit den boom gevloeid was, en verhaalde mij veel aangaande de behandeling en toebereiding van deezen balſem. Ook vertelde hij mij de volgende aartige anekdote wegens zijnen oorſprong: — „God had deeze plant niet in de zesdaagſche ſchepping, teffens met de andere gewasſen, voortgebragt; maar, Mohammed, toen hij den ſtamme Harb, en den Beni Koreisj, als zij nog heidenen waren, de drie laatſte bloedige veldſlagen bij Beder Hunein geleverd had, had God gebeden, uit het bloed der verſlagenen, op het ſlagveld, een balſemboombosch te doen voortkomen; gelijk ook, op zijne bede, geſchied,

ſchied was. Met dien balſem, had hij zelfs de wonden der dooden beſtreeken, en allen, die reeds te vooren beſtemd waren, om goede Muſelmannen te worden, waren weder leevendig geworden." — Bij deeze vertelling ſchudde ik ſterk het hoofd. Dan mijn Kadi lachte, bij die gelegenheid, zoo hartlyk, dat ik ras bemerkte, dat hij 'er zelf niet veel van geloofde.

Des avonds voor mijn vertrek, kreeg ik nog een onverwacht bezoek van den jongſten der beide Aga's. — Na veel klaagen over ingebeelde ziekten, en bede om geheimhouding, verzocht hij mij eindelijk in vertrouwen, hem een langzaam werkend vergif te geeven, om zijnen broeder, zonder dat het vermoeden verwekte, en na verloop van eenigen tijd, uit den weg te ruimen. Maar ik wees hem volſtrekt af, zeggende, dat al het goud en zilver der waereld mij niet beweegen zou, ook zelfs maar den geringſten bedelaar op de ſtraat te vergeeven; omdat mijn geweeten mij zulks verbood. Hij antwoordde 'er alleen dit op: „Dan zijn uwe zeden niet zoo, als de onzen." Ik hernam zeer koel: — De mijnen zijn, Gode zij dank, zoo niet; — en dus ſcheidden wij van elkander.

Yambo ligt op 24° 3′ 35″ noordlijke breedte, en 38° 16′ 36″ lengte oostwaard van den middagcirkel van Greenwich. De hoogſte ſtand des barometers was, den drie en twintigſten van Grasmaand, op 27° 8′, en de laagſte, den zeven en twintigſten dier maand, op 26° 11′. En de thermometer ſtond, den vier en twintigſten van Grasmaand, des middags ten twee uur, op 91°, terwijl deszelfs laagſte ſtand was, den zes en twintigſten dier maand, des

des morgens vroeg, 66°. — Men houdt de plaats voor ongezond; maar, geduurende mijn verblijf aldaar, heerschte 'er geene besmetlijke ziekte.

De vertraging, door het inlaaden der tarwe, welker hoeveelheid, door eene overeenstemming van mijnen schipper met den Kadi nog verdubbeld werd, hield mij, tegen mijnen zin tot den zeven en twintigsten van Grasmaand, te Yambo op. — Ik was niet weinig bezorgd, onder zulke godlooze menschen te woonen, die enkel door vrees te rug gehouden werden, mij te plonderen en te vermoorden. Was 'er, bij voorbeeld, tijding van den dood van Ali Bei gekomen, ik zou zonder redding verlooren geweest zijn. — Intusschen, was ik van leevensmiddelen wel verzorgd. De Aga had bevolen, ons daaglijks een schaap, een zekere maat bier, doch welk slecht was, en zeer goed tarwenbrood te geeven. — En veele lieden, die mij, als arts, wegens hunne gezondheid, om raad hadden gevraagd, vereerden mij dadels, honig en veele andere ververschingen, zoodat wij geen gebrek aan iets hadden. Ook voeren wij dikwijls met booten in de zee, om te visschen, en, wijl ik drie harpoenen, met de noodige lijnen, had medegebragt, kwam ik zelden te rug, zonder vier of vijf dolfijnen of zeezwijnen gedood te hebben. De vangst met hoeken was, insgelijks, voortreflijk; en uit het huis, waarin wij woonden, vingen wij veele visschen, waaronder sommigen zeer goed waren. — Aan azijn ontbrak het te Yambo niet. Uïen en allerhande andere groente kreegen wij van Raddua; en wijl wij alleen goede koks waren, maakten wij goede sier.

Den acht en twintigsten van Grasmaand, ging ik

met eene laading tarwe, en met nog drie reizigers, van Yambo weder onder zeil. De wind was gunstig, en bij mijne vergunning, om tarwe te laaden, had ik dit voordeel, dat mijn schipper besloot, zoo stork te zeilen, als mooglijk was. — Een onzer reizigers was, naar het scheen, zeer ziek, en, op zijn verlangen, ankerden wij te *Diar*, eene kleine ronde haven, welker invaart tegen het noordoosten is. Zij heeft overal eene diepte van drie vademen, en de schepen liggen 'er tegen alle winden beveiligd. — Hier vond ik voor de eerste maal planten van den zoogenaamde rackboom, die in menigte wies op plaatsen, die, ten tijde van den vloed, door het zeewater bespoeld worden; en dikwijls vond ik plaatsen, daar het water twee voeten hoog aan den stam gestaan had.

Den negen en twintigsten vertrokken wij, des morgens vroeg van Diar, zeilden eerst de kleine kaap *Ras el Himma*, vervolgens de haven *Maibied*, met de ankerplaats *El Horma*, en den berg *Saub* voorbij, en kwamen, ten vier uur, bij eene plaats, *Harar* genaamd, ten anker. — Den volgenden morgen liepen wij van hier weder uit, doch vorderden, wegens tegenwind, maar zeer weinig. Wij bemerkten ras, dat eene menigte haien rondom ons schip zwom, waaronder veele grooten waren. Zij scheenen zeer stout te zijn, en wij meenden zelfs, dat sommigen aan boord zochten te springen. Schoon mijne harpoenen maar klein, en enkel voor dolfijnen geschikt, waren, waagde ik het echter eenen der grootsten daarmede aantetasten. Ik trof hem juist in den nek; doch, wijl wij niet ervaren genoeg waren, om de lijnen zoo te leggen, dat zij, zonder te verwarren, konden afloopen; en de hai, na eerst omtrent twee voeten in de hoogte gesprongen te hebben, zeer snel

Digitized by Google

onderduikte, brak de lijn, die niet wel afliep, in ſtukken, en de hai ging met de harpoen door. Op dat zelve oogenblik verdweenen ook alle de anderen. — De ſcheepskapitein verzekerde mij, dat deeze viſchen, zoo ras zij bloed verneemen, den gewonden visch niet verlaaten, voor dat zij hem in ſtukken geſcheurd hebben.

Wijl de wind ſterker en gunſtiger werd, bereikten wij, omtrent den middag, de haven *Rabak*, en lieten aldaar het anker vallen. Het is een kleine haven, op de noorder breedte van 22° 35′ 30″. De mond, welks opening tegens het oostnoordoosten is, is omtrent een vierde eener mijl breed. — De ſtad *Rabak* ligt vier Engelſche mijlen noordoostwaard van daar. De inwooners der ſtad bragten ons watermeloenen, en lederen zakken vol water. Bij de ſtad is eene bron van zeer goed water, waarvan de ſchepen gemaklijk een' goeden voorraad kunnen opdoen.

Het omliggend land is vlak en onbebouwd, doch ſchijnt niet zoo dor, als omtrent Yambo. — Uit het verſche water beſloot ik, dat het hier ſomtijds in de gebergten regende; te meer, omdat wij den noordlijken keerkring reeds taamlijk verre voorbij waren, daar men, nagenoeg te Ras el Himma, onder is.

Den tweeden van Bloeimaand gingen wij, met een' zwakken wind, van Rabak weder onder zeil. Kort daarna kwamen wij voorbij het plaatsje *Deneb*, daar wij eenige palmboomen zagen. De haven daarbij is maar klein, en heeft niet veel te beduiden, wijl zij tegens het zuiden open ligt, en de zee hier ontzaglijk hoog gaat.

Digitized by Google

Vervolgens zeilden wij langs verscheidene eilanden, en lieten, des namiddags, omtrent vier uur, bij het eilandje *Ladsjak*, het anker vallen. — Den derden vertrokken wij, ten vier uur des morgens, weder van daar, onzen koers westzuidwestwaard neemende. Na eene uur zeilens, voeren wij *Ras Hateba*, of de boschachtige kaap, voorbij. Kort daarna verhief zich de wind, en des namiddags ten vier uur, wierpen wij in de haven van *Dsjidda* het anker uit. De bedienden van het tolhuis namen onze bagaadje terstond in bewaaring.

ELF-

Digitized by Google

ELFDE AFDEELING.

ONTMOETINGEN *te Dsjidda.* — *Bezoek bij den Vizier.* — *Onlusten in de faktorij.* — *Hoflijkheid der Engelsche kooplieden in Oostindie.* — *Veelwijverij.* — *Vertrek van Dsjidda.*

De haven van DSJIDDA is zeer groot. Zij beſtaat uit veele ondiepten, kleine eilanden, en verborgene klippen; doch tuſschen beiden is diep water. De ſchepen zijn hier tegen alle winden beveiligd. Men heeft hier zulke voortreflijke lootſen, dat men van geene ongelukken bij het invaaren hoort. — De kapitein NEWLAND heeft eene nette tekening van deeze haven gegeeven. — Doch de kaart, die men heeft van den zeehoezem tuſschen Dsjidda en Mocha, is zeer onnaauwkeurig, en dus gevaarlijk, om 'er zich op te verlaaten. — Ondertuſschen heeft de heer NIEBUHR tot beter kennis deezer zee veel toegebragt; en ik hoop, dat de heer DALRYMPLE het verder voltooien zal.

Ik kwam met de koorts te Dsjidda, en zag 'er zoo ongedaan en zoo morſig uit, als een Turkſch matroos. De *Emir bahar*, of kapitein der haven, verwonderde zich grootlijks, toen hij hoorde, dat

ik

ik een Engelschman was, en mij, door zijnen dienstknecht, naar het Bengaalsche huis liet brengen. — Hij kende alle de kapiteins bij naam, en ik verzocht hem, mij naar een' Schotlander, en die daarenboven een nabestaande van mij was, te geleiden. — Doch deeze ontving mij zeer onvriendlijk; en toen ik hem bij zijnen naam aansprak, noemde hij mij een slecht mensch, eenen dief, een' bedrieger en renegaat, en dreigde mij, zoo ik niet terstond heen ging, van de trap naar beneden te zullen slooten. Op eene zoo harde bejegening antwoordde ik niets. Ik ging heen, en hoorde in het weggaan nog veele vloeken, welken hij mij nadonderde. Ik was, onder dit alles, zeer bedaard; want ik had voor meer dan duizend zecchijnen crediet bij den Vizier van Dsjidda.

De dienstknecht, die mij geleidde, stond over deeze onbillijke bejegening niet weinig verbaasd, en beloofde mij, dat hij mij bij den besten der Engelsche kapiteins wilde brengen. — Nu kwam ik bij den kapitein THORNHILL, tot wien ik met schroom naderde, wijl ik de voorige groete niet gaarn herhaald wilde hebben. — Kapitein Thornhill zag mij stijf aan; en toen hij hoorde, dat ik een Engelschman en ziek geweest was, liet hij mij door zijnen Portugeesschen dienstknecht naar den kok brengen, met bevel, om mij zoo veel soep en vleesch te geeven, als ik eeten wilde. — De dienstboode bragt mij op eene opene plaats, daar de Oostindische kapiteins hunne waaren pleegen uitteftallen, en van daar in een' bedekten gang, naar een' stal gelijkende. Hier werd mijne maaltijd voor mij aangerecht. Veele Engelsche en Oostindische matroozen kwamen mij zien, en waren allen van meening, dat ik een Turk was, en 'er

als

als een spitsboef uitzag. Ik viel hier in een' diepen slaap.

Mijne bedienden hadden, intusschen, mijne bagaadje naar het tolhuis gebragt; terwijl sommigen aan het schip waren gebleeven, om te beletten, dat 'er niet van gestolen wierd. — De Vizier begon, mijne pakkaadje te doorzoeken, en kon niet begrijpen, dat de zonderlinge kasten, waarin mijne werktuigen waren, aan eenen man van zoo gering aanzien zouden toebehooren, en hoopte, hier zou iets te plonderen vallen. Wegens ongeduld, kon hij zoo lang niet wachten, tot dat mijne dienstbooden de sleutels tot de koffers haalden; maar hij beval ze zonder die te openen, 't welk zij zeer behendig wisten te doen. — Het eerste, dat den Vizier in de oogen viel, was de Firman des Turkschen keizers, fraai geschreeven, het opschrift met goud stof bestrooid, en in groen taft ingewonden. — Verder een brief van den Franschen konsul te Smirna, heer PEYSSONEL, aan den Chan der Tartaaren, in een' zak van wit atlas; welken ik niet had kunnen overgeeven, omdat de Chan toen gevangen op Rhodus was. — Vervolgens een groen en gouden zak met brieven aan den Sjerif van Mekka; — nog een van karmozijnrood atlas met brieven aan den zwaarddraager des Sjerifs; — en eindelijk een brief van Ali Bei aan hem zelven, die in den hoogen toon van een' Oosterschen vorst aan zijnen slaaf geschreeven was.

In den laatsten klaagde Ali Bei over het gedrag der hooge amptenaaren te Dsjidda, Mekka en in andere landen des Sjerifs. Hij hoorde, dat de zaaken kwaalijk bestierd wierden; dat de kooplieden beroofd wierden; en waarschouwde, dat, zoo ik niet

Digitized by Google

niet beter behandeld wierd, zij in Mekka zelf zouden getuchtigd worden. — Het was nu bekend, dat Abou Dahab, in het volgende jaar, te Mekka zou komen, om den Sjerif te ſtraffen, die den Bei beleedigd had.

De Vizier was nu ten uiterſte ontſteld, en deed mijnen dienstbooden ſterke verwijtingen, dat zij hem niet gezegd hadden, wie ik was. Hij gaf bevel, om de kasſen, zoo goed hij kon, weder toe te maaken, en begaf zich met vijftig naakte zwarte krijgsknechten naar het Bengaalſche huis. De geheele faktorij geraakte, door dat onverwacht bezoek, in groote verlegenheid. Want zes en twintig jaaren geleden, werden veertien Engelſche kooplieden, die met Oostindiſche waaren op Dsjidda handelden, door dit woeste volk, in eenen opſtand vermoord. — De Vizier ſtond verbaasd, dat ik de man was, dien alle die fraaie zaaken toebehoorden, voor wien de Sultan en de Bei zelf brieven geſchreeven hadden, en kon niet begrijpen, waarom ik zoo ſlecht gekleed was. Ik toonde hem, dat ik zulks deels om de reis, en deels ook uit gebrek gedaan had; dewijl alle mijne bagaadje in het tolhuis was.

Ik ontdekte mij nu aan den kapitein THORNHILL, die zich over mijn verhaal grootlijks vermaakte, en met wien ik, naderhand, in de vertrouwdſte vriendſchap leefde. — Ik kreeg nu de ſterkſte brieven van aanbeveeling aan den Naybe van Maſuah, aan den koning van Abyſſinie, en zijnen ſtaatsdienaar MICHAËL SUHUL, en den koning van Sennaar. — Metikal Aga leefde met de Engelſchen te Dsjidda zeer vertrouwlijk. Zij hadden hem, door groote geſchenken, geheel aan zich verbonden. Hij was een ſlaaf, uit Abyſſinie afkomſtig, en had het be-

ſtier

ſtier over den verkoop van het gond, elpenbeen, zivet en andere kostbaare waaren des konings en zijner ſtaatsdienaaren, welke met gereed geld betaald werden. — In plaats van betaaling, verzorgde hij Michaël van ſchietgeweer; en dit ſtelde deezen in ſtaat, om zich meester van Abyſſinie te maaken, den koning te dooden, en eenen anderen op den troon te zetten.

De Naybe van Maſuah, wiens eiland den grooten Heer toebehoorde, en een ſtuk van het ſtadhouderſchap des Basſa van Dsjidda was, had reeds gezocht, het Turkſche juk af te ſchudden, en zich onafhanglijk te maaken. Hij betaalde geene ſchatting, en de Basſa, die geen krijgsvolk had, kon hem niet daartoe dwingen, wijl hij aan de Abyſſiniſche zijde der Roode zee lag. — Metikal Aga en de Basſa kwamen eindelijk met elkander overeen.

Het eiland en gebied van Maſuah werd, tegens eene jaarlijkſche ſom, aan den eerſten opgedraagen, en deeze ſtelde nu Michaël, ſtadhouder van Tigree, tot ontvanger der ſchattingen aan. — De Naybe betaalde nu op zijn tijd; wijl hij zijne leevensmiddelen uit Tigree moest hebben, en Michaël zijn geheel land in acht dagen had kunnen inneemen; welk, daarenboven, nog, eertijds, aan Abyſſinie had behoord. — Metikal was dus een man van groote magt en invloed, en ik moest, al wat ik kon, in 't werk ſtellen, om hem in mijn belang te krijgen.

De brieven van Ali Bei maakten, bij deezen goeden man, een' gunſtigen indruk voor mij, en het geſchenk van een paar fraaie piſtoolen verwierf mij zijne gunst volkomen. — De Engelſchen, die hier zeer magtig waren, ondersteunden mij krachtdaadig.

Zij

Zij bewoogen Metikal Aga, eenen zijner lieden, met bijzondere brieven, te gelijk met mij, te laaten mede reizen, om te zien, hoe ik zou ontvangen worden. — Deeze toerusting vereischte nog eenigen tijd, en ik besloot nu, door het overig gedeelte van den Arabischen zeeboezem mijne vaart voorttezetten.

Onder alle de nieuwe zaaken, welken ik hier zag, deed mij de wijze, waarop de handel hier gedreeven wordt, allermeest verbaasd staan. — Hier lagen toen negen Oostindische schepen, van welken ik eenigen op twee honderd duizend ponden sterling schatte. Een Turksch koopman te Mekka, dertig uuren reizens (*a*) van hier, eene plaats, daar

(*a*) In het meergemelde uittrekſel uit J. BRUCE's reis door R. W. CUHN, te Rinteln gedrukt, lees ik: *dertig dagreizen van hier.* Had die schrijver maar het oog geslagen op de landkaart van Arabie, hij zou ras gezien hebben, dat Dsjidda en Mekka geene dertig dagreizen van elkander gelegen zijn. — Ook heeft de heer BRUCE niet *thirty days*, maar, *thirty hours journey*, dat is, eene reis, niet van *dertig dagen*, maar van *dertig uuren*, duidlijk en wel geschreeven. Ondertusschen vind ik, in de Hoogduitsche vertaaling van J. BRUCE's reis door D. J. J. VOLKMANN, denzelven misslag begaan. Ook zie ik dat Professor BLUMENBACH, in zijne *Anmerkungen zum ersten band*, *f.* 250. dien opgemerkt heeft. Men kan het, in die vertaaling, als eene enkele misvatting, of veelligt wel als eene schrijf- of drukfout laaten doorgaan. Doch dat de schrijver der verkorting van BRUCE's reis in 't Hoogduitsch zulks niet ontdekt, maar letterlijk nageschreeven heeft, is onverschoonlijker. 't Is teffens een nieuw bewijs,

daar geen Christen mag komen, terwijl, intusschen, het geheele land voor de Turken ter vlugt openstaat, biedt zich aan, de laading van vier der gemelde schepen te koopen; en een ander van dezelve natie wil geen koopen, als hij ze niet allen kan bekomen. Daarna worden de laadingen van deeze negen schepen door de wildste gewesten van Arabie gevoerd door menschen, met welken niemand gaarn alleen zou willen zijn. — Dit is nog niet genoeg. — Twee Indiaansche makelaars komen dan in het vertrek om den prijs te bestemmen; een voor den Oostindischen kapitein, en de ander voor den Turkschen koopman. Zij zijn noch Christenen, noch Mohammedaanen, maar hebben het vertrouwen van beiden. Zij zetten zich neer op een tapijt, neemen een Oostindischen doek, en breiden dien als eene servet over hunne handen uit. Middelerwijl spreeken zij van onverschillige zaaken, van de aankomst van Oostindische schepen en de gebeurenissen van den dag, en na verloop van twintig minuuten is de handel over de laading deezer negen schepen met de vingeren onder den doek geslooten, zonder dat één woord daarbij gesprooken, of pen en inkt daartoe gebruikt is. Men weet geen voorbeeld, dat ooit over zoodaanig een' koop twist ontstaan is.

Doch hiermede is het nog niet afgedaan. De waaren moeten ook betaald worden. Dit wordt ver-

wijs, dat de heer CUHN zijn uittrekſel uit BRUCE's reis, niet uit het oorſpronglijke, maar ſlechts uit de Hoogduitſche vertaaling gemaakt heeft. *Aant. des* NEDERDUITS.

Digitized by Google

verricht door eenen Moor, een man, die niets voor zich heeft, dan zijn beroep en zijn karakter. Bij mijne tegenwoordigheid aldaar was zijn naam IBRAHIM *Saraf*, dat is, IBRAHIM de makelaar. Deeze man levert een aantal henneppen ſakken, die vol geld zijn, en welken men zoo aanneemt. Hij ſchrijft de ſom, die 'er in is, op den ſak, en verzegelt dien met zijn kachet. Men neemt den ſak voor dat geen, 't welk 'er op ſtaat, aan, opent dien nooit, en zoo lang de ſak duurt, geldt hij in Oostindie voor de ſom, die 'er op getekend is.

Dsjidda is een ongezonde plaats, gelijk de geheele oostkust der Roode zee. Even buiten de ſtad begint eene groote woeste vlakte, die zich oostwaard uitſtrekt, en door Bedouinen of Land-Arabiers, in hutten, uit lange bundels van *ſpartum*, of biesgras, gemaakt, bewoond wordt. Deeze lieden verzorgen Dsjidda met melk en boter. — Buiten de ſtad, is zelfs geen wandelweg, uitgenomen eene halve mijl zuidwaard aan de zee; doch daar vindt men veele ſtinkende putten, of poelen met ſtilſtaand water, die veel tot de ongezondheid der plaats toebrengen.

Deeze ſtad ligt niet alleen in de ongezondſte, maar ook in de onvruchtbaarſte ſtreek van Arabie. Zij zou reeds voorlang verlaaten zijn geweest, bijaldien niet de nabijheid van Mekka en de aankomst der Oostindiſche ſchepen, die eens in 't jaar de ſchatten van dat rijk gewest aanvoeren, hier een ſterken koophandel onderhielden, welke zich door een groot deel van het Oosten uitbreidt. — Maar Dsjidda zelf wint 'er niet veel bij. De inkomſten van den tol worden, ras, grootdeels, naar Mekka, aan den vorst gezonden, die 'er gemeenlijk naar haakt, terwijl

Digitized by Google

wijl het overige zijnen hongerigen vrienden en amptenaaren ten deele wordt. —— De waaren worden enkel door Dsjidda doorgevoerd, en het geld, waarmede zij betaald worden, gaat even zoo ras aan boord der schepen. — De leevensmiddelen rijzen in deezen tijd zeer hoog; en dit is het eenig voordeel, dat de inwooners daarbij hebben. De jaarmarkt duurt, gemeenlijk, zes weeken; als zij geëindigd is, gaan de vreemdelingen naar Yemen, daar de mondbehoeften overvloedig en goedkoop zijn.

't Is merkwaardig, dat onder alle de Mohammedaansche landen geen is, daar zoo weinig mannen meer dan één vrouw hebben, als te Dsjidda en in de omliggende landstreek (*b*). Hier is wel het vaderland

(*b*) Over de veelwijverij der Oosterlingen, naar de meening van den heer BRUCE, met de natuur overeenkomstig, heeft de hoogleeraar BLUMENBACH *l. c. p.* 250 enz. de volgende aantekening gemaakt:

„ Over 't geheel verdient deeze meening, welke de heer BRUCE, die anders zoo rechtzinnig is, hier bijbrengt, alle opmerkzaamheid; te meer, vermits zij tot eene duidlijke bevestiging van deeze twee stellingen, die zich door haare inlichtende waarheid van zelfs aanprijzen, dient. De *eerste* is, dat over de natuurlijke bestemming des menschen tot een *monogamisch* of *polygamisch* huwlijk, dat is; een huwlijk met één, of met meer vrouwen, niets algemeens te zeggen is; dewijl de evenredigheid ten aanzien van het aantal van beide geslachten niet overal hetzelve is. En, *ten tweede*, dat, bijgevolg, de geheele vraag aangaande den echtenstaat in het menschlijk geslacht geen voorwerp van den godsdienst, maar

land van den propheet, en de vrijheid om vier vrouwen te neemen, werd hier allereerst gegeeven. Dan, Dsjid-

---

van de wetgeeving, die op zaaken, de natuurkunde en de natuurlijke historie betreffende, gegrond is, zijn moet."

„ Alleenlijk vergist onze ſchrijver zich hier, gelijk in zoo veele andere gevallen, dat hij zijne onderſtellingen, terſtond, al te ſtout, algemeen maakt, zonder te bedenken, hoe zeer zij door veelerleie uitzonderingen, groote bepaalingen kunnen ondergaan. — Men vergelijke, bij voorbeeld, die plaats der elfde afdeeling van zijn eerſte boek, daar hij zich verzekerd houdt, „ dat tot op 50° „ van 90°, onder iederen middagcirkel des aardkloots, „ de evenredigheid der vrouwen tot de mannen, als drie „ tot één zal zijn;" met 't geen hij in de derde afdeeling van het vijfde boek verhaalt, daar hij, van een huis van Sjhos (een volk, dat aan de westkust der Roode zee, nagenoeg, onder den veertienden graad der noordlijke breedte, woont) ſpreekende, zegt, dat het uit vijftig mannen, en, gelijk het ſcheen, uit niet meer dan dertig vrouwen beſtond, waaruit hij beſloot, dat zij in monogamie, of huwlijk van éénen man met éene vrouw, leefden; 't welk ook werklijk, gelijk hij naderhand ontdekte, zoo bewaarheid bevonden werd. — En in de geboortelijsten, welken de heer CARSTEN NIEBUHR, in zijne *beſchrijving van Arabie ſ.* 71, enz. (der Nederd. Vert. bladz. 63 — 70) uit zeer onderſcheidene gewesten van het Oosten medegedeeld heeft, heeft het voorgewende grooter aantal van geboorene meisjes deels in 't geheel geen plaats, en deels is het zoo onbeduidende, dat het over het geheel geen bewijsgrond ten behoeve der veelwijverij kan opleveren."

„ Doch,

Digitized by Google

Dsjidda ligt in eene zoo woeste landſtreek; en het ontbreekt hier zoo zeer aan de eerſte noodwendigheden, dat maar weinig inwooners van deeze vergunning van Mohammed gebruik kunnen maaken. De man neemt maar eene vrouw, dewijl hij niet meer dan eene onderhouden kan; en dit geeft hier aanleiding tot gebrek aan menſchen, en eene groote menigte ongetrouwde vrouwen.

Mohammed heeft, bij zijne vergunning om meer vrouwen te neemen, gezorgd, dat, 't geen het welvaaren van zijn volk ten doel had, geene tegengeſtelde werking mogt hebben. Hij ſtond den man toe, twee, drie of vier vrouwen te neemen, enkel in geval hij ze geneeren kon. Ook ging hem het belang deezer vrouwen ter harte; want een man, die, volgens deeze vergunning meer vrouwen nam, moest voor den Kadi bewijzen, dat hij ze, overeenkomſtig haaren rang, onderhouden kon. — Met bijzitten, met gekochte, of krijgsgevangene vrouwen had het eene andere betrekking: ieder kon ze, tot zijn genoegen, en op haar gevaar, in zoo groot aantal neemen, als hij wilde; hij mogt ze kunnen voeden of niet.

In gelukkig Arabie zijn alle leevensmiddelen goedkoop,

„ Doch, eindelijk, is nog de vraag, of niet de veelwijverij zelve eene oorzaak kan zijn, dat in de landen, alwaar zij ſedert zoo veele eeuwen gebruiklijk is geweest, een overweegend aantal van meisjes geboóren wordt? — Men vergelijke hierover de vernuftige redenkavelingen van den ouderen heer Doctor FORSTER in zijne *bemerkungen auf ſeiner reiſe um die welt*, *ſ.* 367. *u. ſ. f.*"

Digitized by Google

koop, en de grond brengt alle vruchten, die leevensonderhoud behooren, in menigte voort. kost het onderhoud van meer vrouwen niet m dan dat van zoo veele ſlaavinnen of dienstboo Zij krijgen dezelve ſpijzen, en worden op ge wijze gekleed. Hierom blijven 'er geene vrou ongetrouwd, en het menſchengetal wordt 'er de veelwijverij, integenſtelling van de huwl van éénen man met éénę vrouw, viervouwig menigvuldigd.

Zeer veele ſchrijvers zijn van meening, da veelwijverij voor de bevolking van een land na lig zij. — Dr. ARBUTHNOT heeft, in eene handeling, aan de koninglijke maatſchappij der tenſchappen overgeleverd (*), deeze onderſtel met opzet, zoeken te beweeren. — De me beroepen zich op de geboortelijſten in Eur om de ſchaadelijkheid der veelwijverij te bewij omdat hier, bijkans altijd, een gelijk getal jon en meisjes geboren wordt. — Maar in het Oo is het zeer verſchillende; en de menſchen zijn voedſel, ligchaamsoeffeningen, vermaaklijkhe godsdienst en regeering gantsch anders geſteld; dat de nakomelingſchap van eenen inwooner Aſie zich naar Europeeſche geboortelijſten niet berekenen.

Onderzoekt men de zuidlijke landen, en de len van Meſopotamie, Armenie en Syrie, van ſul tot Aleppo en Antiochie, dan vind ik gen lijk twee meisjes tegens één' jongen. 'Er is

(*) *Philoſoph. Transact. Vol.* XXVII. *p.* 186.

Digitized by Google

wel een kleine breuk meer, doch die niet veel beduidt. — Van Latikea, of *Laodicea ad mare*, langs de Syrifche kusten, tot Sidon, is de evenredigheid, twee en drie vierde, of bijna drie dochters tegens één' zoon. — In Palestina, het landfchap Haran, omtrent de landengte van Suez, en in de ftreeken der Delta, is de evenredigheid een weinig minder dan drie. — Maar van Suez tot de zeeëngte van Babelmandeb, welk de drie Arabien bevat, kan men volkomen vier perfoonen van het vrouwlijk, tegens éénen van het manlijk geflacht rekenen; en deeze evenredigheid blijft tot aan de linie, en, naar ik vermoed, nog 30° voorbij dezelve.

Toen ik, in 1769, in gelukkig Arabie was, leerde ik den *Imam* of vorst des lands, die te Sana zijn verblijf houdt, kennen. Hij was nog geen oud man, en had echter agt en tagtig kinderen in 't leeven, waaronder maar veertien zoons waren. De priester des Nijls had zeventig kinderen, en daaronder waren meer dan vijftig dochters.

In die landen is het wel niet gebruiklijk, dergelijke lijsten te houden; doch ik wendde alle poogingen aan, om tot kennis der bovengemelde evenredigheden te geraaken. — Kwam ik in eene ftad of dorp, of reisde ik, over dag, met alle foorten van lieden, dan vroeg ik geduurig, hoe veele kinderen zij, of hunne ouders, vrienden en bekenden hadden. Deeze was geene bedenklijke vraag, waarop zij zwaarigheid konden maaken te antwoorden. — Op die wijze heb ik ten minfte naar vier honderd familien gevraagd, en ik meen uit deeze berichten, met genoegzaame zekerheid, een middengetal te kunnen trekken. — Ik ben verzekerd, dat hetzelve, in de warme luchtftreek, onder iederen middagcirkel des

Digitized by Google

aardkloots, drie meisjes tegens éénen jongen geeven zal.

Al ſchrijven wij ook Mohammed alle die bekwaamheden niet toe, welken veele hem willen ingeruimd hebben, kunnen wij echter veilig aanneemen, dat hij wel geweeten hebbe, wat in zijne eigene familie gebeurde, en dat hij de evenredigheid van vier vrouwlijke geboorten tegen ééne manlijke wel kon bemerken. Als wetgeever moest hij de nadeelige gevolgen afkeeren, welken het huwlijk van éénen man met ééne vrouw, voor zijn rijk, magt en godsdienst zou gehad hebben. — Daarom vernieuwde hij de wet, dat het den man vrij zou ſtaan, vier vrouwen te neemen, die elkander in eer en rang volkomen gelijk waren. Aan de vrouwen deelde hij daardoor burgerlijke rechten mede, en baande haar den weg, om zich van het verwijt te ontdoen, dat zij, zonder nakomelingſchap na te laaten, overleeden; een verwijt, welk altijd zoo treffend voor haar was.

Deeze vergunning was dus niet bloot, om de wellust der mannen te begunſtigen; maar het waren verordeningen, die op ſtaatkunde en burgerlijke oogmerken gegrond waren. — Mohammed ſtond de echtſcheiding toe, zonder dat de man verpligt was, de reden daarvan te melden; en hij vergunde hem, zoo veele bijzitten te hebben, als hij onderhouden kon. — Doch dat komt merkwaardig voor, dat hij eene wet gaf, om vier vrouwen op eenmaal te moogen trouwen; daar de man toch de vrijheid had, elken dag eene nieuwe te neemen.

ARBUTHNOT meent, dat vier vrouwen meer kinderen van vier mannen, dan van éénen man, zou-

zouden krijgen. Doch dit is nog niet uitgemaakt. — Ook is de vraag ten aanzien van Arabie eigenlijk deeze: — Of vier vrouwen en één man, zij moogen getrouwd zijn, of vrijwillig met elkander leeven, meer kinderen teelen of niet, dan vier vrouwen en één man, die gedwongen is om maar met ééne van die te leeven, terwijl de overigen ongehuuwd, en zonder ooit eenen man gekend te hebben, ſterven? — Of, met andere woorden: — wie meer kinderen hebben zal, één man en ééne vrouw, of één man en vier vrouwen? Eene vraag, welke, naar mij dunkt, geene oplosſing behoeft.

Ik wil nu eene kleine vergelijking tusſchen Engeland en Arabie maaken, om mijn gezegde nader te bewijzen.

De vrouwen in Engeland zijn, gemeenlijk, met haar veertiende jaar, in ſtaat, kinderen te baaren, en met haar acht en veertigſte jaar houden zij eerst op. Dus kan eene Engelſche vrouw vier en dertig jaaren kinderen voortbrengen. Men bemint ze reeds in haar veertiende of vijftiende jaar; en ſchenken zij ons kinderen, dan worden zij ons nog aangenaamer; en eene Engelſche vrouw van acht en veertig of vijftig jaaren is nog eene zeer behaaglijke gezellin; en voor een' denkenden man zijn de laatſte jaaren dikwijls aangenaamer dan de eerſten. Men heeft het uitzigt, te ſamen oud te worden, en te ſamen te ſterven. Niets is dus een ſchooner beeld van het gezellige leeven, dan het huwlijk van éénen man met ééne vrouw in Engeland en andere gewesten van Europa.

Eene Arabiſche vrouw baart reeds in haar elfde jaar kinderen; maar zij houdt ook reeds in het

Digitized by Google

twintigſte weder op: haar tijd bedraagt dus maar negen jaaren. Vier vrouwen te ſamen geeven zes en dertig jaaren. Eene Engelſche vrouw, die vier en dertig jaaren kinderen gebaard heeft, heeft dus maar twee jaaren minder, dan die vier vrouwen, welke, naar Mohammeds wet, geoorloofd zijn; en neem ik aan, dat eene Engelſche vrouw tot in haar vijſtigſte jaar vruchtbaar blijft, dan is de evenredigheid volkomen gelijk.

Doch 'er komt nog eene andere bezwaarlijke omſtandigheid bij. Een Arabisch meisje van elf jaaren kan wel reeds kinderen baaren, maar zij is nog een kind in het verſtand, en dus nog geene redelijke gezellin voor den man. — Neemt een man, in zijn twintigſte jaar, eene vrouw, dan is zij, wanneer hij dertig jaaren oud is, wel is waar, tot eene gezellin voor hem geſchikt; maar zij wekt zijne begeerte niet meer op, en hij kan geene kinderen meer met haar teelen. Hij moet zijne beste dagen ſlijten met eene vrouw, welke hij niet meer beminnen kan; en met eene zoodanige moet hij veertig of vijf en veertig jaaren leeven, zonder dat zijn huisgezin vermeerderd wordt.

De gronden, welke, bij voorbeeld, in Engeland tegen de veelwijverij ſtrijden, paſen dus niet op Arabie; en, in deezen opzigte, zou het tegen Gods wijsheid ſtrijden, twee natien, onder zulke verſchillende omſtandigheden, aan dezelve wetten te onderwerpen.

De voorzegging, welke Ismaël en zijne nakomelingen, de Arabiers, betreft, zie ik als eene der merkwaardigſten van het Oude Testament aan. Zij was eene der oudſten, en had eene bijzondere vergoe-

Digitized by Google

goeding ten gronde. — Hagar had niet gezondigd, offchoon zij met haaren zoon voor Sara in de woestijn vlood. — De woestijn had toen geene bewooners; en hoewel Ismaëls nakomelingfchap aan Gods belofte, Abraham en zijnen zoon Izaak gedaan, geen deel had (*), vorderde echter de billijkheid eene vergoeding. — God gaf hem dus de woestijn, welke, voorheen, niemands eigendom was; waarin Ismaël een koningrijk zou oprechten, fchoon men zich geene onwaarfchijnlijker omftandigheden kon voorftellen. Zijne hand zou tegen allen zijn, en de hand van allen tegen hem: en hij zou woonen voor het aangezigt van alle zijne broederen (†).

Nooit werd eene voorzegging volkomener vervuld. Zij was reeds in de oudfte tijden voorhanden. Voor de tijden van Mofes, ten tijde van David en Salomo, onder Alexander, onder Augustus en vervolgens, werd zij bevestigd. En ik beroep mij op het onderzoek van ieder mensch, of zij niet, tot op den huidigen dag, in haare volle kracht is, zonder dat 'er een ander fchijn van noodzaaklijkheid voor is, dan alleen de godlijke belofte. — Deeze voorzegging alleen, in welker waarheid alle godsdienften overeenftemmen, is op zich zelve een genoegzaam bewijs voor de godlijkheid der heilige Schrift, zonder dat 'er een ander vereischt wordt.

Mohammed verbood zwijnenvleesch en wijn; twee dingen, die zelfs te vooren in Arabie niet ftark in ge-

(*) GEN. XV: 18.

(†) GEN. XVI: 12.

Digitized by Google

gebruik moeten geweest zijn. 'Er groeien wel druiven in de bergen van Yemen, maar zij worden niet zoo rijp, om 'er wijn van te maaken. De most wordt door de heete luchtſtreek zuur, eer zij zuiver en drinkbaar wordt. Het blijkt ook niet, dat Arabie, voor Mohammeds tijd, een wijnland was. — Van zwijnen heb ik in Arabie nooit iets gehoord; 't zij dan, dat 'er zich eenige wilde zwijnen in de bosſchen van Sana mogten ophouden. En voor Mohammed werd het land door Jooden bewoond. De eenigen dus, die in Arabie zwijnenvleesch aten, moesten Christenen zijn. Maar deeze leefden zoo in den druk, en waren overal zoo veracht, dat niemand lust had, hen natevolgen. — Mohammed verbood dus alleen zulke dingen, waartoe de Arabiers geen trek hadden, en vergunde hun anderen, welke, gelijk hij wist, hun zeer aangenaam waren.

De kooplieden te Dsjidda klaagden zeer over menigvuldige onderdrukkingen, welken zij van den Sherif van Mekka, en zijne amptenaaren te dulden hadden. De ſchattingen werden van tijd tot tijd verhoogd; zij hadden hunne voorrechten verlooren; zij werden gedwongen, geſchenken te geeven; en, daarna, leeden zij weder nieuwe verdrukkingen, om hun nieuwe geſchenken afteperſen.

Mijne landgenooten betoonden mij, zoo lang ik in het land was, bijzondere vriendſchap. Toen ik te ſcheep ging, verzelden zij mij allen tot aan boord. — Men klaagt dikwijls over den hoogmoed der Engelſchen in Oostindie; doch ik heb, te Dsjidda, niet den minſten ſchijn daarvan beſpeurd. Ook was de geheele kaai van Dsjidda vol menſchen, om de Engelſche groete te zien.

Toen

Digitized by Google

Toen ik onder zeil ging, liep teffens een ander ſchip uit, welk Mohammed Abd el Cader, als ſtadhouder, naar *Dahalak* zou brengen. — Dahalak, dat is, het ſchaapherders eiland, is groot, en ſtaat onder Maſuah; doch het heeft eenen bijzonderen firman, of beſtelling, welke alle twee jaaren vernieuwd wordt. — De tegenwoordige ſtadhouder was een Moor en ſlaaf van den Naybee van Maſuah. Hij was te Dsjidda geweest, om van Metikal Aga een' firman te bekomen, en zeker Mohammed Dsjibberti zou met mij gaan, om dien aan den Naybee overtegeeven.

De ſtadhouder Abd el Cader was maauwlijks te Maſuah aangekomen, of hij verſpreidde, volgens eene neiging, die men hier te land tot liegen heeft, dat hij een voornaam man of prins in Dsjidda gelaaten had, die in 't kort te Maſuah zou komen: hij had den Sjerif van Mekka en Metikal Aga groote geſchenken medegebragt: daartegen had hij van den Vizier des Sjerifs, Jouſef Kabil, eene groote ſom in goud ontvangen: ook hadden de Engelſchen hem zoo veel gegeeven, als hij begeerde, en, geduurende zijn verblijf te Dsjidda, 't welk van eenige maanden geweest was, hem ter eere beſtendig groote feesten gegeeven: en toen hij naar den Imam van Gelukkig Arabie vertrokken was, hadden alle de Engelſche ſchepen, in de haven, de wimpels en vlaggen laaten waaien, en, drie dagen achter elkander, van den morgen tot den avond, eereſchooten gedaan. — Het gevolg van dit alles was, dat de Naybee van Maſuah verwachtte, eenen man van ongelooflijke ſchatten, eerlang, in zijne magt te zullen hebben. — Dus bragt de leugen van dien onbeſchaamden ſtadhouder mij in een grooter gevaar, dan daar ik mij ooit in bevonden heb; gelijk het vervolg zal toonen.

De

De ſtad Dsjidda ligt op 28° 0′ 1″ noorder breedte, en 39° 16′ 45″ oostlijke lengte van Greenwich. — Het weêr was hier niet zeer veranderlijk. De wind was, gemeenlijk, noordwest, doch meer uit het noorden. Hij ſchikte zich naar de ſtrekking van den zeeboezem; bragt veele dampen aan; en met de jaargetijden nam deeze nevel toe. In veertien dagen hadden wij maar een enkel maal zuiden wind, welke altijd droog was. — De hoogſte ſtand des barometers, te Dsjidda, was den vijfden van Zomermaand, met een' noordenwind, 26° 6′; en de laagſte, den achttienden dier maand, bij een' noordwestenwind, 25° 7′. — De zwaarſte hitte, of hoogſte ſtand des thermometers, was den twaalfden van Hooimaand, bij noordenwind, 97°, en de laagſte ſtand, insgelijks bij noordenwind, 78°.

TWAALF-

Digitized by Google

TWAALFDE AFDEELING.

VERTREK *van Dsjidda naar Konfodah. — Aankomst te Loheia. — Reis naar de zeëngte der Indiſche zee. — Aankomst aldaar. — Terugreis over Azab naar Loheia.*

Den achtſten van Hooimaand des jaars 1769, verliet ik de haven van Dsjidda, met een gunſtigen wind. Ik zeilde midden door de Engelſche vloot, die in de haven voor anker lag. Ieder ſchip haalde de vlag op, en groette ons met elf ſchooten, uitgenomen mijn Schotlandſche vriend, die ook wel zijne vlag liet waaien, maar geenen ſchoot deed. Hij ſtond echter op het dek, en riep mij met zijn ſpreekroer toe: „Kapitein N — wenscht den heer BRUCE eene gelukkige reis." —— Ik antwoordde hem, insgelijks, door het ſpreekroer: „Heer BRUCE wenscht den Kapitein N — eene ſpoedige en volkomene te rugkomst van zijn verſtand."

Wij zeilden nu langs verſcheidene ondiepten, voeren voorbij veele kleine eilanden, rotſen en kaapen, en bereikten den tienden dier maand, des avonds,

Digitized by Google

avonds, ten acht uur, eene ankerplaats *Merſa Habou* geheeten, doch die geene haven kon genaamd worden.

Den volgenden morgen verlieten wij Merſa Habou, om naar de haven Konfodah te ſtevenen, welke men zeer duidlijk kent aan eenen hoogen berg, die 'er achter ligt, en, als eene pyramide, in een kegelachtigen top eindigt. ——

Konfodah beduidt de ſtad des ſteekelvarkens, en beſtaat uit twee honderd armhartige houten hutten, die met palmboomtakken bedekt zijn. — De ſtad ligt aan een' zeeboezem in eene dorre onvruchtbaare vlakte, die aan kleine witte zandheuvels eindigt. — Aan het ſtrand groeit niets dan zeer ſchoon zeegras; maar dieper landwaard in waren tuinen. Viſch, melk en boter was hier in overvloed te bekomen. — Ook de woestijn zag 'er vrolijker uit, dan andere woeste plaatſen, waaruit ik beſloot, dat het hier, waarſchijnlijk, ſomtijds regende; en dit werd ook door den Emir bevestigd. — De haven mag, eertijds, diep, veilig en gemaklijk geweest zijn; maar tegenwoordig is zij ſlechts een reê, die door eene landſpits, welke zich cirkelvormig in zee uitſtrekt, gedekt wordt.

De ſtadhouder der plaats, Emir Ferſan, een Abyſſinisch ſlaaf, verzocht mij aan land te komen, en onthaalde mij op eene treflijke maaltijd, naar het gebruik des lands toebereid. Hij verhaalde mij, dat de kust wel woest, maar wat dieper landwaard in de grond zoo vruchtbaar was, dat 'er, vooral bij eenigen regen, alles weelig tierde.

Ik had, in langen tijd, niets van regen gezien of

Digitized by Google

of gehoord; zoodat ik, bij het hooren van het woord regen, een weinig begon te lagchen. Hij bemerkte dit, en vroeg mij hoflijk naar de oorzaak van mijn lagchen. — Ik zeide hem, ik had reeds meer dan twee duizend mijlen gereisd, en zoo weinig van regen gehoord, dat, offchoon ik de Arabifche taal goed verftond, ik echter op het oogenblik, toen hij fprak, gevraagd zijnde, wat een regenbui in 't Arabisch heet, zulks niet zou hebben kunnen zeggen. Hij zeide mij verder, dat ik nu naar landen reisde, daar ik regen en taamlijk koude winden zou ontmoeten, en het water in de bergen harder wordt, dan het drooge land, zoo dat de lieden daarop kunnen ftaan. Zij kreegen maar de rest dier regenbuien; en die maakten echter hun grootfte geluk uit.

Het gefprek met deezen man was mij zeer aangenaam. Hij was omtrent vijftig jaaren oud, zeer goed gekleed, en had noch fchietgeweer, noch mes; ook was niemand zijner dienstbooden gewapend. In het voorhof ftonden zestig zeer fchoone paarden. Wij fpijzigden tegenover dezelven, in eene kleine zaal, die met Oostindifche tapijten belegd was. De muuren waren met witte fteentjes verfierd, welken hij, waarfchijnlijk, uit Oostindie gekreegen had. — Zijn huis zag 'er van buiten zeer gemeen uit, en was maar grooter, dan de andere. — Hij had redelijke kennis van veele zaaken, en fprak zijne taal zeer fierlijk en goed. Hij verhaalde mij, dat hij de zeven zoonen, die hij gehad had, in eene maand aan de kinderziekte verlooren had. Hij ried mij, liever in zijn huis te overnachten, dan in het fchip te flaapen: want, bij deeze gelegenheid vernam ik, dat een Indiaansch fchip van Mascate, welk zeerooverij pleegde, thans

Digitized by Google

in de Roode zee kruiste, en, gelijk ik hoorde, vier ſtukken kanon voerde, wegens de pasſaatwinden nog wel zes maanden daarin zou moeten blijven. — Eene tijding, die mij zeer onaangenaam was; te meer, toen mijn ſchipper mij verhaalde, dat deeze zeeroovers tot de Bahariens behoorden, en ſterke ſchepen hadden. Zij bragten wierook naar Dsjidda en Madagaskar, vreezende noch beminnende eenig mensch. Mijn kapitein was zoo bevreesd voor hun, dat ik moeite had, hem te weerhouden, van niet naar Dsjidda te rug te keeren.

Konfodah ligt op 19° 7′ noorder breedte, en is eene van de ongezondſte plaatſen aan de Roode zee. — Het water is 'er ſlecht, en de levensmiddelen duur. Men kon 'er alleen geitenvleesch bekomen, en ook dit was mager. De ankerplaats is een vierde eener mijl noordwestwaard van het kasteel; zij beſtaat in een' zandgrond met ſlik, en heeft de diepte van zeven tot tien voeten.

Den veertienden van Hooimaand des morgens ten zes uur, gingen wij van Konfodah onder zeil. Ik liet, voorheen, allen ballast over boord werpen, om bij de aankomst des vijands op ondiepten te kunnen vaaren. Wij waren ſteeds vol vrees, en hielden ons op den afſtand van drie Engelſche mijlen van de kust. Wij voeren tusſchen veele klippen door, en, des namiddags ten vijf uur, voorbij *Ras Heli*, welke kaap de grensplaats is tusſchen *Yemen*, of Gelukkig, en *Hedsjas*, of Woest Arabie. Het eerſte behoort aan den Imam of koning van Sana, en het andere aan den Sjerif.

Ik beval mijnen ſchipper, dicht onder de kaap te

Digitized by Google

ankeren. Ik vond de ligging van Ras Heli; en, bijgevolg, de grensscheiding van Woest en Gelukkig Arabie op 18° 36′ noorder breedte. — De bergen komen hier nader aan de zee. Ik vond de kusten wel bewoond. Doch de inwooners waren oorspronglijk geene Arabiers, maar kwamen van de tegenover liggende kust, uit de nabijheid van Azab; zij waren herders, en hevige vijanden van Mohammed, voor dat zij zich bij hem voegden; zij zijn zwart en hebben wollig haar.

De kleine eilanden aan de kust, en de bergen, dieper landwaard in, naar het oosten, worden door de *Habibs* bewoond, een stam van blanke, muitzuchtige en onafhanglijke Arabieren, die noch aan den Imam, noch aan den Sjerif van Mekka, eenige onderdaanigheid bewijzen, maar, nu en dan, de plaatsen langs de kust plonderen.

De zandvlakte, die zich, langs den voet der bergen, tot Mocha uitstrekt, heet *Tehama*, in den Bijbel *Tema* (*a*). — Zij heeft weinig water, wijl het

(*a*) In het meergemelde *Anhang* u. s. w. vindt men hierop deeze aantekening: „*Tehama* is niet, gelijk HERBELOT meent, een stuk van het landschap *Hedjaz*. ABULFEDA onderscheidt het daarvan, en EDRISI rekent het tot *Yemen*. Volgens den laatsten is dit land vol bergen, die van de Roode zee beginnen, ook in dezelve uitloopen. Een gedeelte derzelven strekt zich, volgens hem, oostwaard uit."

In de landkaart van Yemen, bij C. NIEBUHRS beschrijving van Arabie gevoegd, komt de geheele westkust van dat land, langs de Roode zee, onder de benaaming van TEHAMA voor. *Aant. der* NEDERD. UITG.

het hier nooit regent, ook geene dieren, uitgenomen eenige antiloopen. Vogels zijn 'er ook zeer weinig, en die men 'er nog ziet, geeven geen geluid.

Den vijftienden zeilden wij, met weinig koelte, langs de kust heen, meestal op den afstand van slechts twee mijlen, en somtijds nog minder. — Wij voeren voorbij verscheidene havens en kleine eilanden, en ankerden eindelijk in de haven *Sibt*, daar ik aan land ging, om leevensmiddelen te koopen; maar eigenlijk, om te onderzoeken, welke soort van menschen de inwooners waren. — De bergen *Kotumbal* strekten zich, niet diep landwaard in, uit, maar waren zoo hoog, als wij nog geenen ontmoet hadden. — Het dorp Sibt had naauwlijks twintig arme stroohutten. Om de plaats stonden Kokospalmen, van welker bladeren zij matten en zeilen maaken.

De bewooners van het dorp heeten *Kotrusji*, en zijn een ruuw en beestachtig volk. — Zij zijn zeer mager, maar wel gespierd, en hebben zwart, kroes hair, dat wel lang, doch wollig, gelijk dat der Negers, is. Om het hoofd droegen zij eene snoer van gevlochten palmbladeren, naar het diadema der ouden zweemende. De wijven waren, doorgaans, leelijk, en gingen naakt, gelijk de mannen; alleenlijk eenige gehuuwden hadden eene slechte lomp om de middel gewonden. De meisjes van iederen ouderdom gingen moedernaakt, en scheenen van het ongevoeglijke daarvan geen idee te hebben. Haare lippen, wenkbraauwen en voorhoofden waren met spiesglas, het gewoone blanketsel der wilden op den gantschen aardbodem, versierd. Zij gedroegen zich in alles gelijk de mannen;

Digitized by Google

nen; gingen, zaten en rookten met hun, schoon zulks anders tegen de gewoonte der Turksche en Arabische vrouwen strijdt.

Wij vonden te Sibt geene leevensmiddelen, en het water was 'er slecht. Met zonnenondergang gingen wij weder aan boord, en ankerden, in elf vademen diepte, omtrent eene Engelsche mijl verre van 't strand. Te acht uur, kwamen twee meisjes, nog geene vijftien jaaren oud, al zwemmende, bij ons aan boord, verzoekende om een weinig spiesglas, ter verwing haarer wenkbraauwen. Omdat zij het zich zoo zuur hadden laaten vallen, gaf ik haar iets, 't welk zij in een lap om den hals bonden. — Ik had dien dag drie haaien gevangen, waarvan de grootste nog op het dek lag. De meisjes kenden de visschen zeer wel. Zij zeiden, dat wij ze moesten eeten, wijl zij zeer goed waren, en den mannen krachten gaven. Zij waren niet jaloersch op elkander.

Den zestienden, des morgens vroeg, zeilden wij weder van hier, doch, wegens tegenwind, konden wij niet veel vorderen. — Nadat de wind veranderd was, voeren wij verscheidene kleine en groote eilanden voorbij, en ankerden, des avonds, ten negen uuren, bij *Dsjezan*, een zeer gering dorp, uit hutten van stroo en slik bestaande, en aan eene kaap gelegen, op 16° 45′ noorder breedte. — Eertijds werd hier een aanzienlijke koophandel gedreeven; maar sedert dat de koffij, die zij niet hebben, zoo sterk gezocht wordt, is hij verloopen, en te Loheia gevestigd. — Voorheen behoorde de plaats tot het grondgebied van den Imam; maar zij is door den Sjerif BOEARISJ, van den stamder Beni Hasan, daarvan afgescheurd. De inwoo-

ners zijn meestal Sjerifs, doch muitzuchtig, en eenvouwige dweepers. — Zij hebben goed water, overvloed van voortreflijken visch, en vruchten in menigte; maar zijn zeer aan koortsen onderhevig.

Den volgenden dag, des avonds, vertrokken wij van Dsjezan, voeren des nachts langs een onvruchtbaar, woest en onbewoond land, en ontdekten, den achttienden, des morgens, de bergen van LOHEIA. — De stad ligt aan de zuidwestzijde van een schiereiland, welk aan alle kanten, uitgenomen de oostzijde, door de zee bespoeld wordt. De bijliggende baai is zeer ondiep. — Midden in de landengte ligt een kleine berg, die in plaats van eene vesting dient, en torens heeft met geschut, dat aan weerskanten het land tot aan de zee bestrijkt. — De bodem om Loheia bestaat uit zwarte aarde, en schijnt door het te rug wijken der zee ontstaan te zijn. — Wij gevoelden hier smertlijke steeken in de beenen, wanneer zij ontbloot waren, veroorzaakt door de zoutachtige uitwaasemingen der aarde, die om de stad en zuidwaard sterk met zoutdeeltjes bezwangerd is.

Leevensmiddelen kon men, te Loheia, goedkoop en in menigte bekomen; maar het water was 'er slecht. Men vindt het in het zand, aan den voet der bergen, van welken het, in den regentijd, neerloopt; het wordt in leeren zakken op kemels naar de stad gebragt. De Arabische boeren, die nabij de stad woonen, brengen ook eene menigte vruchten, vooral druiven en bananen, uit de bergen, en voorzien de stad, insgelijks, van melk, boter en brandhout.

De

De regeering van den Imam is zeer zacht. Ook zijn de zeden der inwooneren zeer mild, wijl zij zich, van hunne jeugd af aan, ſterk op den koophandel bevlijtigen. — De vrouwen leeven zeer ingetoogen, maar ſchikken zich echter zeer gaarn op, en wenſchen even zoo zeer te behaagen, als de vrouwen der beſchaafde natien in Europa. In huis draagen zij een lang hembd van fijn katoen. Zij verwen haare handen en voeten met *henna*, een middel, welk ſterk ſamentrekt, en dezelven voor het zweet beveiligt. Zij draagen haar eigen hair, en laaten het in lange vlechten neerhangen. — In Arabie houdt men lang en dik, maar in Abyſſinie kort en kroes, hair voor ſchoon.

De Arabiſche vrouwen maaken zich, en haare hembden, door biſam, amber, wierook en benzoin welriekend. — Alle deeze reukwerken worden op koolen gelegd, en zij berooken 'er zich mede. De reuk is zeer aangenaam, maar in Europa zou het eene zeer kostbaare weelde zijn. — De vrouwen in Arabie zijn niet zwart; ſommigen van haar zijn buitengemeen ſchoon. Zij zijn gemeenlijk vetter, dan de mannen; doch worden niet zeer geſchat. De Abyſſiniſche meisjes, die men voor geld koopt, worden haar doorgaans voorgetrokken, omdat zij langer kinderen baaren; want zelden gebeurt het, dat eene Arabiſche vrouw, na haar twintigſte jaar, nog kinderen krijgt.

Den zeven en twintigſten van Hooimaand, gingen wij weder van Loheia onder zeil, en den volgenden dag, 's morgens ten zes uur, ſtevenden wij voorbij het groote eiland *Camaran*, alwaar eene ſtad, met eene Turkſche bezetting, en overvloed van goed water, is. —

Digitized by Google

Ik was voorneemens, naar *Azab* overteſteeken, om de bouwvallen te zien, van welken ik in Egypte, en te Dsjidda, zoo veel gehoord had, en die men voor een werk der koningin van Scheba hield, welke hier eens zou geregeerd hebben; ook wenschte ik den myrrhe- en wierookboom te bekomen, welke alleen op deeze kust groeit. Dan, wij vervielen op verſcheidene ondiepten, en de wind werd zoo veranderlijk, dat onze kapitein de reis naar Azab voor al te gevaarlijk heild, en liever den koers naar *Mocha* neemen wilde; welke ſtad wij den negen en twintigſten dier maand in 't gezigt kreegen, ankerende omtrent negen uur des morgens aan den hoek der bank, welke in het oosten van het noordlijk kasteel dier ſtad ligt.

MOCHA, uit zee gezien, maakt eene aangenaame vertooning. Achter de ſtad is eene rei palmboomen, die echter niet zoo ſchoon, als de Egyptiſche zijn, waarvan de hevige zuidwestewind waarſchijnlijk de oorzaak is. — De haven wordt door twee landſpitſen, die een' halven cirkel maaken, en elk eene kleine ſterkte hebben, gevormd. — De ſtad ligt wel in 't midden, maar de vestingen zijn zoo afgelegen, dat zij de ſtad, in geval van beleg, maar weinig zouden verdedigen. — De ankergrond is zeer goed, beſtaande in zand, zonder koraalen, welke de touwen in de Roode zee zoo zeer beſchaadigen.

Den dertigſten van Hooimaand zeilden wij, met een' friſſchen westewind, naar den mond der Indiſche zee. — Mijn ſcheepskapitein werd nu leevendiger en ſtouter, naar maate hij zijne eigene kusten meer naderde, en bood aan, mij, wanneer ik lust had, om niet mede naar zijn vaderland te *Sjeher* te neemen; eene reis, die der moeite waardig zou zijn,

wijl

wijl men van dat land en de zeden der inwooneren zoo weinig weet.

De geheele kust van Mocha tot aan de zeeëngte is laag en vlak. Wij hielden ons steeds eene mijl van het land, daar wij, gints en weder, kleine bosschen, maar ook vlakke kaale streeken, door bergen omringd, bemerkten. — Eindelijk zagen wij, omtrent vier uur des namiddags, eenen berg, welk een van de voorgebergten der zeeëngte van BABELMANDEB is (*b*). — Wij ankerden daar, des morgens, ten negen uur, bij het eiland *Dsjibbel Raban*, welk, aan de Arabische zijde, de noordlijke invaart der straat is. — Vervolgens staken wij naar het eiland *Perim* over, daar wij den nacht vertoefden. Hier vingen wij eene verbaazende menigte der schoonste vischen. Dan, de kapitein waarschouwde ons, dat hier veele vergiftige vischen waren. Intusschen maakte dit weinig indruk op mij, wijl ik het mij tot een' regel gemaakt had, al-

(*b*) „ De berg, die een van de voorgebergten der zeeëngte *Babelmandeb* is, is, buiten twijfel, de berg *Mandeb* van EDRISI. „ Hij beschrijft hem op de volgende wijze: — Dsjibbel *Mandeb* is van alle kanten met water omgeeven. Naar het zuiden is hij het hoogst. Naar het noorden strekt hij zich met eene geringe kromte of buiging westwaard uit. Zijne lengte bedraagt bijkans twaalf mijlen, of vier uuren gaans. Aan den kant naar Abyssinie is hij vol eilanden en gevaarlijke plaatsen, zoo dat hier niemand doorvaaren kan. Schepen met ijzer beslagen (een sprookje met betrekking tot de zoogenaamde Magneetbergen) trekt de berg aan. De zee is hier zoo smal, dat men van hier iemand aan den oever van Yemen kan zien." *Anhang.* bladz. 124.

Digitized by Google

alleenlijk zoodaanigen te eeten, die naar de visschen in onze noordlijke zeeën gelijken.

Volgens waarneemingen, op het eiland Perim gedaan, bevond ik, dat deeze vermaarde straat op de noorder breedte van 12° 39′ 20″ lag.

Het gemelde eiland is vijf mijlen lang, twee breed, en zeer laag. Het heeft eene zeer goede haven, die naar de Abyssinische kust ziet. Wij konden hier goed vier maaken. Wij hadden rijst, boter, honig, en meel. De zee leverde ons overvloedigen visch; water hadden wij ook genoeg. Alleenlijk ontbrak het ons aan brandstof. Offchoon wij daaglijks wel twintig schildpadden konden dooden, hielp het ons echter niet; wijl wij niets hadden, om vuur te maaken, dan de vuile, drooge wortelen van alsem, die wij uit de reeten der klippen haalden; doch naauwlijks genoegzaam waren, om 'er onze koffij bij te kooken.

Den eersten van Oogstmaand aten wij een gerecht, *drammok* geheeten, uit raauw meel, honig en koud water samengesteld; doch dit was niet toereikende, om mijnen honger te stillen. Intusschen ondervond ik dien nooit heviger, dan tegenwoordig; en onze nood nam zoo zeer toe, dat ik, eindelijk, besloot, in eene boot naar de zuidzijde te vaaren, om te zien, of ik in het koningrijk *Adel* niet wat hout kon bekomen. Maar het was gevaarlijk, omdat men 'er, ligtlijk, in de handen van roovers vervallen kon. Mijn kapitein waarschouwde mij te meer, wijl de inwooners aldaar even zoo wel schietgeweer hadden, als wij. Hij oordeelde het beter, het eiland Perim te verlaaten, en met het schip dicht aan de Arabische kust te vaaren.

Wij

Wij beſlooten nu, naar Loheia te rug te keeren, dewijl wij geen brandhout konden bekomen, zonder vooraf met zeeroovers te vechten. — Doch eer ik mijne terugreis verhaal, moet ik nog eenige woorden van de vermaarde zeeëngte zeggen, waardoor de Roode zee met den Indiſchen Oceaan vereenigd is.

De mond der ſtraat *Babelmandeb* is tuſſchen twee kaapen, waarvan de eene in Arabie, en de andere in Afrika ligt. — De laatſte beſtaat uit eene rei bergen, die zich als eene landſpits verre in zee uitſtrekt. In de taal des lands heet zij *Gardefan*, of de Straat der Begraafnis. De Arabiſche heet *Fartack*. Beide deeze voorgebergten liggen, bij hun begin, met boven de vijftig zeemijlen in eene rechte mijl van elkander. — De afſtand tuſſchen beide landen neemt, in eene uitgeſtrektheid van honderd vijftig zeemijlen, allengs af, en eindigt ten laatſte in eene ſtraat, welke mij niet meer dan zes zeemijlen breed ſcheen te zijn.

Door het eiland Perim, anders ook *Mehun* genaamd, wordt de mond der ſtraat in twee deelen verdeeld. De invaart aan de Arabiſche zijde is ten hoogſte twee zeemijlen breed, en heeft van twaalf tot vijftien vademen water. De andere is drie zeemijlen breed, en van twintig tot dertig vademen diep. — De kust aan de Afrikaanſche zijde is een gedeelte van het koningrijk Adel, en aan de andere zijde Gelukkig Arabie. — De doorvaart aan de Arabiſche zijde is wel de ſmalſte en ondiepſte; doch zij wordt echter van de meeste ſchippers gekoozen; want aan de andere zijde is veele voorzigtigheid noodig, om niet tuſſchen eene menigte kleine eilanden te vervallen; 't welk zeer gevaarlijk is.

Den

Digitized by Google

Den tweeden, omtrent zonnenopgang zagen wij twee kleine laage eilanden, waarvan wij het eene zonder moeite bereikten. — Hier vonden wij een weinig hout, en konden nu wederom des morgens, des middags en des avonds warm eeten. — Terwijl wij nog met de toebereiding onzer maaltijd bezig waren, zag ik eenen man langs de kust heen loopen, en, terstond daarna, eenen anderen, die op een kameel, in den gewoonen tred, reed. Ik beval daarop, de boot in het water te laaten, en mij aan 't land te brengen. — Ik vond eene baai, die met verstrooide boomen bezet was. De kust was vlak, maar kort daar achter zag ik eene rei bergen. De man bleef onbeweeglijk zitten, tot dat ik met een schietgeweer met een dubbelen loop, een paar pistoolen en een krom mes gewapend, aan land stapte; waarop hij bedaard op zijn kameel steeg, en in 't geheel geene beweeging maakte, om weg te gaan. Ik leide mijn schietgeweer op den grond, wenkte hem met mijnen tulban, en riep, zoo sterk ik kon, *salam aleikum*. Hij stond stil, tot dat ik hem op tien schreeden genaderd was. —

De man was geheel naakt, zwart, had een windsel van slecht zwart stof om het hoofd, en om de armen witte knoopjes, gelijk de roozenkranzen bij de Roomschen. Hij antwoordde mij iets in eene taal, die ik niet verstond. Ik wist nu niet wat te doen. Hij zat op een kameel, en had drie korte werpspiesen in de hand. Had hij zich gereed gemaakt, om mij aantetasten, dan had ik hem van het kameel moeten schieten; 't geen ik niet gaarn doen wilde. Ik ging dus naar mijne boot te rug, en wenkte hem, zoo vriendlijk, als mooglijk was, om mij te volgen. Maar, toen hij zag, dat ik mijn schietgeweer, welk ik in het zand gelegd had,

Digitized by Google

had, weder opnam, draafde hij, zoo ſpoedig, als mooglijk was, westwaard, en ik verloor hem ſchielijk uit het gezigt.

Den volgenden dag, zagen wij een klein eiland, het *Krabbenëiland* genaamd, bij welk wij in eenen kleinen zeeboezem ankerden. — Naauwlijks was ik aan land geſteegen, of ik zag een' ouden man, die met een' jongen naar ons toe kwam. Hij was gantsch naakt; had een zeer diefachtig gezigt, en lachte bij ieder woord, dat hij ſprak. — Hij ſprak ſlecht Arabisch, en zeide mij, dat hij mij in een land wilde brengen, daar de leevensmiddelen in grooten overvloed voorhanden waren, en daar een koning heerschte, die den vreemdelingen zeer genegen was. — Ter deezer plaats, was een gedeelte der mánſchap van het Oostindisch ſchip *Elgin* vermoord; en dit noodzaakte mij, op mijne hoede te zijn. Ik kocht een leêren zak water van hem, en vroeg hem, of hij mij niet eenige ſchaapen kon verkoopen. Hij antwoordde, dat 'er, terſtond, eenige mannen zouden komen, en ſommigen aanbrengen. Kort daarop verſcheenen ook vier jonge ſterke mansperſoonen, welke twee magere geiten bij zich hadden. Na verloop van eenigen tijd, vermeerderden zij tot elf mannen. Ieder van hun had drie ligte kleine werpſpiesſen in de hand, en hunne houding en gedrag was zoo, dat ik het raadzaam oordeelde, mij weder in mijne boot te begeeven. Zij weezen geduurig, op de kust, en noodigden mij, om aan land te komen. De oude man wendde alle zijne welſpreekendheid aan, om mij daartoe te beweegen; maar ik wees het van de hand, en beloofde hem goede betaaling, wanneer hij mij eenige takken van mijrrhe en wierook bragt. —

Hij

Digitized by Google

Hij zond nu zijnen zoon heen, die ras met een grooten tak in de hand te rug kwam. Ik liet mij terſtond aan land zetten, om dien te ontvangen; doch ik bevond tot mijn misnoegen, dat het maar een tak van eenen akaciaboom was, welken ik, op mijne reizen door Syrie, Egypte en Arabie, zoo menigvuldig aangetroffen had. — Toen ik hem het woord wierook herhaalde, zeide hij mij, dat die boom hooger op in het gebergte groeide; en hij wilde 'er mij eenen van bezorgen, indien ik met hem in de ſtad ging. — Op dat zelve oogenblik zag ik dertig mannen, allen met ſpiesſen gewapend, die onder boomen zaten, en ſchielijk opſtonden, zoo ras ik aan land ſtapte. — Ik haastte mij nu, terſtond, naar mijne boot te rug, en gaf den ouden man, met een doornachtigen tak, in het weggaan, een' zoo hevigen ſlag in het aangezigt, dat hij op den grond neerviel. Toen ik aan het ſchip te rug gekomen was, liet ik drie zwaare musketten, met piſtoolkogels gelaaden, naar dien kant afvuuren, alwaar ik dat volk gezien had.

Den derden zeilden wij verder, voeren nog voorbij verſcheidene kleine eilanden, en kwamen, den zesden van Oogstmaand, te Loheia te rug. — Dan, Mahomed Dsjibberti, dien ik met brieven aan den Naibee van Maſuah verwachtte, was nog niet aangekomen. Dit bragt mij in groote verlegenheid; te meer, wijl de regen den zesden van Herfstmaand zou ophouden, en het dan de rechte tijd was, om mijne reis naar Gondar te onderneemen.

Het eenige geld, welk in het land des Imams in zwang gaat, beſtaat in eene kleine munt, welke kleiner dan een Engelſche ſixpence of halve ſchelling is. Naar deeze munt wordt de waarde van al-

Digitized by Google

alle vreemde munten bepaald. Het heeft vierderleie naamen, te weeten *kommesj*, *loebia*, *matsjsoeta* en *harf*; maar de beide eerſten zijn de gebruiklijkſten.

De ſtukken deezer munt beſtaan uit ſlecht, vervalscht zilver. Aan den eenen kant ſtaat *Olmas*, de naam des Imams; en aan de andere zijde leest men deeze woorden: *Emir el mouneniem*, dat is: *Vorst der waare geloovigen*; een tijtel, welken Omar, na den dood van Abubeker, allereerst aannam, en dien nog alle rechtmaatige kalifen voeren. — 'Er zijn ook halve kommeſjes. — Een Venetiaanſche zecchijn geldt negentig kommeſjes; een *fondukli*, tachtig; een zecchijn uit Barbarije, insgelijks tachtig; en een *pataka*, of keizerlijke thaler, veertig kommeſjes (*c*).

Wan-

(*c*) Nopens deeze kleine muntſoorten, in het land der Imams van Yemen gebruiklijk, moet men aanmerken, dat zij, de eerſten alleenlijk uitgezonderd, naamen van Arabiſchen oorſprong draagen. — *Kommesj* is een Turkſche benaaming, en beteekent, bij de Turken, een zilverſtuk. — *Fondukli* is een goudſtuk, de waarde van honderd zes en veertig Egyptiſche medins, of negen Engelſche ſchellingen en zes pence bedraagende. — Waarſchijnlijk is ook de *rotolo* van Italiaanſchen oorſprong. Bij EDRISI, die zich in Sicilie ophield, en in het vijf honderd acht en veertigſte jaar der Hedsjira, (na CHRISTUS geboorte 1153) zijn aardrijkskundig werk voltooide, komt ook reeds dit gewigt voor. De plaats, zoo als zij bij POCOCKE in zijn *Specim. hist. Arab.* p. 373 te vinden is, is deeze: „ROGER de tweede liet een bol uit zilver vervaardigen, welks gewigt vier honderd rotolos bedroeg. Ieder rotolo wordt op honderd en twaalf dragmen gerekend." Zie het *Anhang*, bladz. 124, 125.

Digitized by Google

Wanneer de Oostindiſche kooplieden of ſchepen hier zijn, rijst de Fondukli drie kommeſjes hooger. — Het gemunte geld is in het land des Imams ſchaarsch, offchoon 'er, zonder ophouden, eene menigte patakas, of thalers, voor koffij wordt ingevoerd. Wanneer zij tegens kommeſjes worden omgezet, geeven de wisſelaars maar negen en dertig in plaats van veertig, daarvoor, en winnen dus twee en één half ten honderd.

De ellenmaat van Yemen is de zoogenaamde Stamboelſche of Konſtantinopelſche piek. Dan, toen ik ze onderzocht, vond ik ze zes en twintig en vijf achtſte duim lang, daar toch die van Stamboel maar drie en twintig en drie vijfde houdt. Bij gevolg is die van Loheia eene gantsch andere maat.

Het gewigt in Loheia is de *rotolo*, en deeze is tweederlei; de eene houdt honderd en veertig dragmen, en wordt tot fijne zaaken gebruikt; de andere houdt honderd en zestig dragmen, en is voor groove waaren beſtemd. Hij wordt in zestien oncen, en iedere once weder in tien dragmen verdeeld. — Honderd rotolos maaken een *kantar* of gewigt van honderd ponden. — Een gewigt van honderd ponden in Yemen, bedraagt, in Kairo en Dsjidda, honderd en dertig rotolos, wijl de rotolo in die ſteden uit honderd vier en veertig dragmen beſtaat. — Waarſchijnlijk, is dit gewigt van Italiaanſchen oorſprong, en ſtamt, naar alle vermoeden, uit die tijden af, toen de Venetiaanen op dit gewest handel dreeven. — Hier is nog een ander gewigt, welk *farçanzala* heet, en, waarſchijnlijk, oorſpronglijk het inheemſche is. Het beſtaat uit twintig rotolos, ieder van honderd en zestig dragmen.

De

De tol van Oostindiſche waaren bedraagt, in Mocha, drie, en in Loheia vijf ten honderd, wanneer zij regelrecht uit Oostindie komen; maar alle goederen, die door Turkſche of inlandſche kooplieden uit Dsjidda worden aangebragt, betaalen te Loheia zeven ten honderd.

De breedte van Loheia is 15° 40′ 30″ noordlijk, en de lengte 42° 50′ 15″ oostlijk van Greenwich. — De hoogſte ſtand des barometers was den zevenden van Oogstmaand op 26° 9′, en de laagſte den dertigſten van Hooimaand op 26° 1′. — De thermometer ſtond, op den laatstgenoemden dag, met een noordoosten wind, het hoogst, naamlijk op 99°, en het laagst, den negenden van Oogstmaand, op 81°, met een' zuidzuidwesten wind.

Den een en dertigſten van Oogstmaand zag ik eene komeet. — Den eerſten van Herfstmaand, kwam eindelijk Mahomed Gibberti aan, en bragt mij den firman voor den Naybee van Maſuah, en brieven van Metikal Aga aan Ras Michaël, den ſtadhouder der provincie Tigree in Abyſſinie. — Sidi Ali waarſchouwde mij teffens, den Naybee niet te veel te vertrouwen.

Digitized by Google

DERTIENDE AFDEELING.

VERTREK *van Loheia.* — *Reis naar Dahalak.* — *Aankomst te Maſuah.*

Nadat alle noodwendigheden tot ons vertrek in orde waren gebragt, haalden wij, den derden van Herfstmaand, des jaars 1769, de zeilen op, en verlieten Loheia; doch, wegens tegenwind, moesten wij ras weder het anker uitwerpen.

De haven van Loheia is de grootſte aan de Roode zee, maar thans zoo verzand en ondiep, dat men 'er maar door eene ſmalle vaart kan in- en uitzeilen, zijnde dezelve nergens drie vademen, en, op veele plaatſen, niet half zoo diep. — In dit geval zijn alle de havens aan de oostkust der Roode zee; terwijl die aan de westzijde diep, en door geene zandbanken belemmerd zijn. De oorzaak hiervan is de ſterke noordoosten wind, welke, in deezen zeeboezem, het meest heerscht, en met den ſtroom het zand, dat 'er in waait, naar de oostkust voert.

Ons vertrek werd nog te meer verhaast, vermits de Arabieren uit het gebergte, die een' aanval te-

gen

gen Loheia in den zin hadden, reeds binnen den afſtand van drie dagreizen de ſtad genaderd waren. — Den volgenden dag, zeilden wij verſcheidene kleine onbewoonde eilandjes voorbij, en ankerden, des avonds, op zeven en eene halve vadem diepte, bij eene bank, vier zeemijlen van Loheia. Wij vonden ons hier in de nabijheid van veele grooter en kleiner eilanden, voor het meeſte deel bewoond. — Den zesden vertrokken wij eerst van daar; en lieten, des avonds, het anker vallen bij het eiland *Foosjt*, ſlechts op twee vademen water, oostwaard van de ſtad van dien naam. — Het eiland heeft maar negen Engelſche mijlen in den omtrek. De zee is hieromtrent zeer vischrijk. Wij hadden geen net van nooden, wijl onze hoeken ons overvloed genoeg bezorgden. Veelen waren ongemeen ſchoon van kleur. Maar ik bemerkte, gelijk ik meer heb waargenomen, dat de fraaiſten van kleur het ſlechtſte ſmaakten. In den grond was geen visch goed, dan die in geſtalte en kleur naar de visſchen in de Noordzee geleek. Aan het noordend des eilands is eene ſoort van zwarte kaap, zoo hoog, dat men ze vier zeemijlen verre in zee zien kan. —

Het eiland heeft twee waterplaatſen. Het water ſmaakte bitter. Ook komt 'er, door de wijze, op welke men de leeren zakken van geitenvellen daarmede vult, veel ſlik mede in dezelven. Wanneer het een paar dagen geſtaan heeft, is het voortreflijk van ſmaak. Toen het aan boord kwam, was het zoo zwart als inkt.

Omtrent de gemelde kaap, klinkt de bodem van onder gantsch hol, gelijk te Solfatara bij Napels; en, dewijl hier eene menigte puimſteen gevonden

wordt, is het hoogstwaarschijnlijk, dat de zwarte heuvel, eertijds, een vulkaan geweest is. — Als eene zonderlinge merkwaardigheid merkte ik aan, dat, hier, verscheidene groote schelpen, sommigen twintig duimen lang, in de steenen ingedrukt lagen, als of de steen, eertijds, week als deeg was geweest, zoo dat hij zich rondom den rand der mossel verhoogd had.

De inwooners zijn zwart, en gaan naakt, draagende maar eenige slechte docken om de middel. Zij zijn arme visschers, en brengen de visch naar Loheia, daar zij 'er Indiaansch koorn voor ruilen, waarvan zij hun brood bereiden. Men vischt hier ook paerlen; maar zij zijn noch groot, noch schoon van water.

Foosjt bestaat uit omtrent dertig hutten, uit bundels van rietgras, door eenige stokken onderschraagd, samengesteld, en met dezelve soort van gras gedekt. De inwooners verschrikten, toen zij ons gewapend aan land zagen komen. Een zwart priester, dien ik voorbij ging, viel uit vrees op den grond, en stond niet eer weder op, dan nadat ik het geweer in het schip te rug had laaten brengen. Ik vond hier de breedte 15° 59′ 43″ noordlijk.

Niet verre van hier is het laage, lange eiland *Bakkalan*, insgelijks door visschers bewoond. Des zomers heeft het gebrek aan water, welk dan uit Foosjt moet gehaald worden. Doch des winters wordt het in regenbakken verzameld, welke in die tijden, toen de paerelvischerij, hieromtrent, met vrucht gedreeven werd, gebouwd, en tot heden toe in bruikbaaren staat zijn.

Na

Digitized by Google

Na genoegzaamen voorraad van water opgedaan te hebben, zeilden wij, den achtſten van Herfſtmaand, van daar, en kwamen, omtrent den middag, op de reê van het eiland *Zimmer* aan. Het is een klein onbewoond eiland, zonder water. Ik vond hier regenbakken, die zestig ellen in 't vierkant in de rots uitgehouwen waren. Hier waren ook antiloopen en hyena's, gelijk ik uit hunnen mist, dien ik in menigte vond, beſloot.

Des nachts vertrokken wij van de reê van Zimmer, zeilden, den volgenden dag, voorbij het eiland *Rapha*, en kwamen, den tienden, aan het eiland *Dsjibbel Teir*, of de Vogelberg. Eene verbaazende menigte haien omringde ons ſchip. Ik trof eenen van de grootſten met eene harpoen zoo geweldig, dat het geheele ijzer in zijn' nek bleef zitten. Hij zwom lang rondom het ſchip; doch kwam, allengs, nader, wijl wij de lijn aantrokken; en eindelijk bragten wij hem aan het ſchip, en zelfs aan boord. Hij was elf voeten en zeven duimen lang, en had in zijne grootſte dikte vier voeten in zijnen omtrek. Mijn ſchipper had nog geen' grooter in de Roode en Indiſche zee gezien.

Naar mijne rekening, lag Dsjibbel Teir twee en dertig zeemijlen ten weſten van Loheia, en drie en vijftig ten oosten van Maſuah. — Dit eiland heet bij anderen *Dsjibbel Dauhan*, of de Rookberg (*a*); om-

dat

(*a*) In het meergemelde *Anhang*, *f.* 125., wordt de volgende aanmerking hierop gemaakt:

„ Het eiland *Dsjibbel Dauhan*, waar van de heer BRUCE hier boven ſpreekt, is, waarſchijnlijk, een van de eilan-

dat hier een vuurbraakende berg was, die wel, sedert eenigen tijd, geene vlam meer opgeeft, maar echter nog rookt. Naar het scheen, was een gedeelte daarvan ingestort. Hij had vier openingen, uit welken de rook komt, en somtijds, bij sterken zuidewind, ook nog wel eene vuurvlam, die ik echter niet gezien heb. — Het eiland was geheel woest, en met zwavel en puimsteen bedekt. — Deeze vulkaan heeft, waarschijnlijk, een groot deel der nabuurige eilanden voortgebragt. — De Arabiers en Abyssiniers zijn zoo bijgeloovig, dat zij den mond van deezen brandenden berg voor de opening houden, waardoor de duivelen op den aardbodem komen.

Den elfden verleten wij dit eiland, en, des avonds om zeven uur, hadden wij het ongeluk, om

---

den *Ranch* of *Rauch* der Arabieren. — Alle de eilanden in de Ethiopische zee, die vuurspuwende bergen hebben, draagen bij de ingezetenen den naam *Ranch* of *Rauch*."

„ EDRISI beschrijft zoodaanig een eiland, *pag.* 15 der Latijnsche overzetting van zijn werk; maar welks naam hij, waarschijnlijk, omdat hij dien niet wist, heeft weggelaaten." Op hetzelve, zegt hij, is een berg, doch niemand waagt het, dien te beklimmen, omdat hij alles verbrandt. Bij dag gaat een wilde rook uit zijne opening op; des nachts eene vreeslijke vuurvlam. Maar aan deszelfs voet zijn bronnen; welker water zeer onderscheiden, nu eens bitter, dan weder zoet is."

Voorts zou wel geen Arabier den naam *Dsjibbel Dokhan*, door rook vertaald, figtlijk verstaan. Het woord moet *Dokhan* of *Doekhan* worden uitgesprooken. Dus heet dit eiland eigenlijk *Dsjibbel Dokhan*.

om op een koraalrif te ſtooten. Het ſchip bleef 'er, eenige uuren lang, op zitten, en het kostte zeer veel moeite, eer het weder vlot geraakte; 't geen toch, eindelijk, tot algemeene blijdſchap, gelukte. Het ſchip was, bij geluk, niet beſchaadigd. — De plaats, daar ons dit ongeluk bejegende, rekende ik op 15° 28′ 15″ noorder breedte te liggen. — Terwijl wij hier lagen, gaven twee Mooren, die als reizigers mede aan boord waren, voor, dat zij, des nachts, eenen geest op het dek gezien hadden, waarover eene groote beroerte op het ſchip ontſtond. Ik bemerkte, dat het op dieverij zou uitkomen; gelijk het geval ook inderdaad was. Sommigen hadden veele van hunne bagaadje verlooren. Doch ik ontdekte ook ras, dat de Mooren zelve de dieven waren geweest. Het geſtolene kwam te recht, en daarmede was de geest verdreeven.

Den volgenden dag, des morgens om zes uur, haalden wij onze zeilen op, en, verſcheidene eilanden van verre gezien hebbende, ontdekten wij, des namiddags, ten vier uur, de zuidſpits van het eiland Dahalak. Doch, hoe zeer ik begeerig was, om te Dahalak el Kibeer, volgens belofte van mijnen ſchipper, inteloopen, kwam ik 'er echter niet: want, om eene vragt van vier zakken *dora*, of veengierst, die geen tien Engelſche ſchellingen bedroeg, brak hij zijn woord, en richtte zijn' koers zoo, dat wij, ten zes uur des avonds, bij het kleine eiland *Rakka Garbia* ankerden.

Den dertienden, 's morgens, kort na zonnenopgang, zetten wij onze vaart westwaard voort, en het zuidlijk voorgebergte van het eiland Dahalak, *Ras Sjoute*, of het Voorgebergte der doornen, geheeten, omgevaaren zijnde, kwamen wij, met zonnen-

nenondergang, in de haven *Dobelen* ten anker. De haven is rond en tegen alle winden beveiligd; maar van binnen vol klippen, en heeft een' zeer naauwen ingang. — Drie Engelsche mijlen, zuidwestwaard van de haven, ligt het dorp *Dobelen*. Het bestaat uit omtrent tachtig huizen, van steenen, door de zee uitgeworpen, en met biezen bedekt, gelijk in Arabie. — Door naauwkeurige waarneeming, vond ik de breedte deezer plaats 15° 42' 22" noordlijk te zijn.

DAHALAK is het grootste eiland in de Roode zee, zeven en dertig Engelsche mijlen lang en achttien breed. De grond is laag en effen, bestaat uit wit zand, en vast gruis, met schelpen en andere voortbrengsels der zee vermengd. Hier groeien des zomers geene planten, behalve eenige biezen, naauwlijks genoegzaam, om de weinige antiloopen en geiten te onderhouden. — Van deeze laatsten vindt men hier eene fraaie soort, die klein, korthaarig, met dunne, scherpe, zwarte hoornen, die ringen hebben, voorzien en snel in 't loopen is.

Het eiland heeft, op sommige plaatsen, groote bosschen van akaciaboomen, maar die zelden meer dan acht voeten hoog zijn. Offchoon het in de nabijheid van Abyssinie ligt, zijn 'er echter de jaarsaisoenen zeer onderscheiden. Van het einde van Lentemaand tot het begin van Wijnmaand regent het hier in 't geheel niet; maar in Wintermaand en de twee volgende maanden, storten 'er zulke stroomen van den hemel, dat het geheele eiland overstroomd, en alle regenbakken zoo aangevuld worden, dat zij genoegzaamen voorraad voor den geheelen volgenden zomer opleveren. — Hier zijn nog drie honderd en zeventig dergelijke regenbak-

bakken, allen in de rots gehouwen, voorhanden. Men geeft ze voor werken der oude Perſiaanen uit; doch, waarſchijnlijker, zijn zij uit de tijden der eerſte Ptolemeusſen. Dan, wie ook de ſtichters deezer prachtige waterbakken zijn geweest; dit is zeker, dat zij van de tegenwoordige bezitters zeer onderſcheiden waren; want deeze betoonen niet eens zoo veel werklust, dat zij flechts eenen waterbak, ten gebruike der menſchen, rein houden. Zij zijn allen vol onreinigheden, welken de dieren, die daaruit drinken, en zich daarin baaden, 'er nalaaten. Het water ſmaakte ſterk naar muskus, waarſchijnlijk door den mist der geiten en antiloopen veroorzaakt; doch de reuk is walglijker, dan de ſmaak. —

De inwooners ploegen, noch zaaien; maar na de regenbuien komt eene menigte gras ten voorſchijn, tot voedſel voor de geiten, wier melk een van de voornaamſte leevensmiddelen der inwooneren is. Hunne geheele bezigheid beſtaat genoegzaam alleen in ſchepen te bouwen, waarmede de handel langs de kusten gedreeven wordt. De eene helft der inwooneren houdt zich, beſtendig, aan de Arabiſche kust op, en zoekt, door haaren arbeid, zoo veel te verdienen, dat zij de teruggebleeven met leevensmiddelen verzorgen kan. Hebben zij hunnen tijd uitgehouden, dan worden zij door de andere helft afgelost, en deeze verzorgt dan weder de eerſte. — De armen geneeren zich enkel van ſchelpdieren en viſchen. Hunne vrouwen en dochters zijn, insgelijks, vaardig en ſtout in het viſchen. — Dit arme volk, welk in dorpen woont, daar geene Arabiſche vaartuigen komen, krijgt, ſomtijds, in een geheel jaar geen brood te proeven; en nogthans beminnen zij hun vaderland en geboorteplaats.

zoo zeer, dat zij aan die dorre, onvruch
ſtreek den voorrang geeven boven de ſchoo
den, welke aan weerskanten van dezelve ligg

Op Dahalak zijn nog twaalf dorpen of ſt
die, genoegzaam even zoo groot zijn, als
len. — Voor ieder is eene plantaadje van
boomen, van welker bladeren, die, gedroog
de, eene glansrijke witte kleur hebben, zij z
derlijk fraaie korven weeten te maaken, die
deeltlijk rood en zwart geverfd, met kunſtige
werken verſierd zijn. Ik heb ſommigen gezie
naar ſtroo-korven geleeken, en vier en t
uuren lang water hielden, zonder dat 'er een
pel doorliep. Zij worden door de mannen,
huis blijven, vervaardigd, en, naderhand, t
heia en Dsjidda, gemeenlijk voor vier komn
zes Engelſche pence, verkocht. Zij noeme
het maaken van die korven, gemoegzaame
Over 't geheel zijn zij allen zeer zorgvuldig
zij hunne gezondheid, door geene ſoort va
ſterke inſpanning, benadeelen.

De voornaame lieden op dit eiland, gel
Scheik, die nooit in de zon komen, zijn bru
van gezigtskleur niet donkerder, dan de inw
van Loheia. Maar de viſchers, en lieden
laagſte ſoort, die, beſtendig, in de zon verk
zijn donker rood. Sommige inwooners zij
zwart; doch deeze zijn van Arkieko overgek
Maar, wanneer deeze hier trouwen, wor
ook in de volgende geſlachten minder zwart.

De bewooners van Dahalak ſcheenen eeu
ge, vreesachtige en onſchaadlijke lieden te zi

(b) Wanneer de ſchildering, welke Barbier, i
reis naar Afrika, van het weezen der inwooneren

202

Niemand van hun droeg een schietgeweer, sabel of mes.

Te Loheia, integendeel, en op de geheele Arabische kust, bijzonder te Yambo, gaat een ieder gewapend, zelfs de naakte lastdraagers, die onder hunnen last en de hitte des dags zuchten, hebben een leêren gordel om, waarin zij een lang krom mes draagen; 't welk in 't gaan eene bijzondere bekwaamheid vereischt, opdat de draager zich niet bezeere. — De inwooners kennen weinig krankheden, en zijn meerendeels zeer gezond. Alleenlijk brengen de schepen van Dsjidda en Yemen, somtijds, in de lente, de kinderziekte derwaard over, wanneer weinigen van die geenen, welke ze krijgen, het leven 'er afbrengen. — Ik vond 'er niemand, die zestig jaaren oud scheen te zijn; waaruit ik besluit, dat zij niet oud worden, ofschoon de lucht 'er gezond is, en de zeewinden 'er de hitte maatigen.

Het

---

bij zich minkuka) van het eiland Dahalak, wel gegrond is, zijn de tegenwoordige bewooners van hetzelve grootlijks verbeterd.

De Dahaleh, of bewooners van het eiland Dahalak, zegt DAPPER, zijn zeer strijdbaar en behendig, bruin en zwart van kleur, zonderling in hunne gedaarden, bedrieglijk, en gezworen erfvijanden der Turken, met welken zij bestendig oorlog voeren. Zij spreeken op eenen ernsthaftigen toon, maar zeer plomp. Zij zijn, onbescheiden en boosaartig jegens de vreemdelingen, welken zij, uit hoofde van koophandel, bezoeken. — Voorts zijn zij groote roofvogels, op wier trouw in 't geheel geen staat is te maaken. Ondertusschen houden zij hun woord den Turken nog veel minder, dan den Christenen, of den Jooden. Zie het *Anhang*, t. a.

Het eiland ſtaat onder Maſuah. Door een man des Turkſchen keizers wordt het den van Dsjidda, van deezen aan Metikal Aga, e delijk van deezen weder aan den Naybee opg gen. De inkomſten des ſtadhouders zijn g en beſtaan in eene geit, welke hem, maand van ieder der twaalf dorpen moet geleverd den. Ieder ſchip naar Maſuah, hier binne pende, betaalt hem een pond koffij; en iede bisch vaartuig een daalder of pataka. Kleine ten hebben de inwooners in 't geheel niet, in plaats van die, gebruiken zij Venetiaanſch koraalen, van allerleie grootte en kleur, ou nieuwen, zij moogen geheel of gebroken zijn

Dahalak was, in voorige tijden, in veel b der ſtaat. — Onder de Ptolemeuſen, de K en zelfs nog eer de tegenwoordige Beis v ſlaavenſtam, te Kairo, zich der Turkſche heerſchappij begonnen te onttrekken, was h voornaamſte haven der paerelviſcherij, in de lijke helft der Roode zee; en zij leverde de duikers of paerelviſchers op. — De paerelv rij ſtrekte zich van Dahalak, en de eilanden ke daartoe behooren, bijkans tot den twin graad der noorder breedte uit. Ieder be eiland leverde eene bark en eenen duiker. I tualing beſtond in tarwe, meel en andere le middelen voor de duikers zelven en hunne wen en kinderen, die zij te huis lieten. — D ſcherij was in de laatſte tijden aan den Bas Suakem, door den Turkſchen keizer derwaa zonden, verpacht; alleenlijk had de Sultan zich ſtreek tuſſchen Suakem en den mond der Frat, *Gungunnah* geheeten, voorbehouden, over een bijzonder opziener was aangeſteld, d

Digitized by Google

paerlen moest ontvangen, en naar Konſtantinopel zenden. — De paerlen waren ongemeen groot, fraai rond en van voortreflijk water.

In dezelve ſtreek tuſſchen Dahalak en Suakem, was nog een andere ſoort van visſcherij in zwang, naamlijk van ſchildpadden, welke de fijnſte ſchaalen in hunne ſoort uitleverden. Daarmede werd een gewigtige handel naar Oostindie, en bijzonder naar China, gedreeven, die weinig kosten en groote voordeelen aanbragt. — Deeze dieren werden, in groote menigte, tuſſchen den achttienden en twintigſten graad der noorder breedte gevangen in de nabuurſchap der laage en zandige eilanden.

Behalve dien, bloeide de Oostindiſche handel, eertijds, te Suakem en Maſuah grootlijks. De Baniaanen, in die tijden de eenige kooplieden in Oostindie, mogten het heilig land der Mohammedaanen niet betreeden, gingen dus, met hunne ſchepen, naar Konfodah en Suakem, alwaar zij, tegens allerleie Oostindiſche waaren, paerlen, ſchildpaddenſchaalen, welken zij in China tegen hetzelve gewigt in goud verrulden, olifantstanden, goud uit Sennaar, rhinoceroshoornen, Arabiſche gom, myrrhe en wierook inkochten. — Doch, nadat dit land onder de harde Turkſche heerſchappij gekomen was, duurde het niet lang, of deeze zoo bloeiende handel werd, eerlang, door de plonderingen en wreedheden der Baſſa's, die ſlechts hunne beurs zochten te vullen, ten eenemaal geſtoord. Zij maakten zich meester van de ſcheepslaadingen, en bragten zelfs de eigenaars derzelven, op eene allerwreedſte wijze, om 't leeven, of hielden ze gevangen, om, van hunne nabeſtaanden in Oost-

in-

Digitized by Google

indie, aanzienlijke geldsommen tot hunne
afteperssen.

Het gevolg van alle die geweldenaarije
dat, de handel gantschlijk verloopen zijne
halak onder den Basa van Dsjidda kwam.
bestelde 'er eenen Aga, die hem een maati
ting moest betaalen. Doch de Aga begon
zijne beurt, de inwooners zoo zeer te on
ken, dat zij de paerelvisscherij, van tijd t
ontleerden, en ze eindelijk ten eenemaal li
gen. — Het Turksche rijk verloor, teffe
schoone kweekschool voor matroozen tot
en op de Roode zee, die nu òf verrotten
koopvaardijschepen veranderd werden, o
tusschen Yemen en Suez te vervoeren.

De handel nam nu weder zijnen ouden g
Dsjidda. Den Sjerif van Mekka was ook
lijks daaraan gelegen, dien weder naar A
trekken, en de regeering van zijn eigen
zich te brengen. En opdat de paerelvisch
weder een lokaas voor de Turken mogt v
om hunne heerschappij te hervatten, moedi
Arabiers dezelve niet aan, zoo dat eindelijk
ken geheel buiten gewoonte is geraakt.
wooners der eilanden begaven zich, verv
van tijd tot tijd, naar het vaste land, daar
de kustvaarders gebruikt werden; en tot he
is dit hunne voornaamste bezigheid. — Dee
kunde gelukte; de Arabische vorsten schud
Turksche juk af, waarvan slechts eene
overgebleeven is, en Dahalak, Masuah en
kwamen weder aan hunne oude heeren, e
den door Scheiks uit hun eigen land bestier

De ſchatten der Roode zee liggen dus, ſedert twee honderd jaaren, op haaren bodem verborgen, ſchoon zij naar allen ſchijn nooit aanzienlijker geweest zijn. — Eene maatſchappij van koophandelaaren, die aan den mond der rivier Frat een vasten zetel vestigde, zou 'er niet alleen een nieuwe markt voor grove en fijne waaren kunnen oprechten, maar ook den paerel- en ſchildpadhandel weder in bloei brengen. — Daarenboven, zijn myrrhe, wierook, kaneel, veelerhande ſoorten van ſpeceryjwaaren, in 't bezit des zwakken Konings van Adel, die met eene vreemde magt gaarn een verdrag van koophandel zou willen oprechten, als hij maar iets daarbij kon winnen.

Op Dahalak zijn noch paarden, noch honden, noch koeien of ſchaapen, of andere viervoetige huisdieren; maar alleen geiten en ezels; eenige uitgehongerde kameelen en veele antiloopen. — De inwooners kennen geen ſchietgeweer. De roofdieren vangen zij in vallen. — Bij onze aankomst op Dahalak, den veertienden van Herfstmaand, zagen wij zwaluwen, en den zestienden waren zij verdweenen. — Bij onze landing te Maſuah den negentienden, bemerkten wij eenigen; den een en twintigſten en twee en twintigſten waren zij 'er in groote ſchaaren, en den tweeden van Wijnmaand allen weg. Het was de blaauwe zwaluw, met een langen ſtaart en platten kop; ook de gewoone huiszwaluw.

De gewoone taal op Dahalak is die der herders; maar de meesten ſpreeken ook de Arabiſche taal.

Van dit eiland zag ik het eerst de hooge gebergten van Abyſſinie, die zich, langs de kust, in een rei,

Digitized by Google

rei, gelijk een muur, tot Suakem toe, uitf
ken. —— De omliggende wateren zijn, we
de menigvuldige koraalbanken, die maar even
der de oppervlakte des waters liggen, zeer ge
lijk; te meer, wijl de diepte in eene kaart, v
te Dsjidda zeer gemeen is, en waarvan men
bij de overvaart naar Abyssinie doorgaans bedi
zeer verkeerd getekend is.

Nadat wij ons schip onderzocht, en onbes
digd bevonden, en genoegzaamen voorraad
water ingenomen hadden, vertrokken wij den
ventienden van Herfstmaand van Dobelen;
wegens tegenwind, moesten wij des namiddags
vijf uuren, op tien vademen water weder ankere

Den volgenden dag ging het ons op gelijke wi
ankerende wij toen in eene naauwe doorvaart,
schen het eiland Dahalak en den zuidlijken uit
van het eiland *Noora*, die niet meer dan ve
vademen breed, en slechts één en een halve
dem, of negen voeten diep was, en aan iedere
de gevaarlijke klippen had. Wij geraakten 'er
ter nog, met den stroom, op eene gelukkige, i
echter zeer geduchte, wijze door.

Wij liepen, daarna, verscheidene rotsachtig
landen voorbij, en kwamen, den negentienden
Herfstmaand, omtrent vijf uur des namiddags,
dat wij zeventien dagen aan deeze vaart bes
hadden, gelukkig in de haven van Massuah ten
ker. Intusschen hadden wij een groot gedeelte
dien tijd in het bezien van verscheidene eilanc
en het doen van sterrekundige waarneemingen d
gebragt.

TWI

Digitized by Google

TWEEDE BOEK

VAN

JAMES BRUCE'S

REIS

TOT ONTDEKKING DER NIJLBRONNEN;

VERKORT.

BEHELZENDE:

BERICHTEN VAN DEN AFRIKAANSCHEN EN INDISCHEN KOOPHANDEL IN DE VROEGSTE TIJDEN. — DE EERSTE BEVOLKING VAN ABYSSINIE EN ATBARA. — EENIGE GISSINGEN OVER DEN OORSPRONG DER ABYSSINISCHE TAAL; ENZ.

EERSTE AFDEELING.

DE OUDSTE *Indiſche koophandel.* — *Veſtiging van denzelven in Egypte.* — *Stichting der eerſte ſteden.*

Hoe hooger wij in de geſchiedenis der Oosterſche volken opklimmen, hoe meer wij ons over hunnen onmeetlijken rijkdom en pracht moeten verwonderen. Want nooit kunnen wij tot dat tijd-

Digitized by Google

ſtip geraaken, in welk die volken gering, ar
in eenen toeſtand van middelmaatigheid w
Doch, welke moeite wij ook aanwenden,
kunnen wij echter op den weg komen, di
met zekerheid naar de bron geleidt, waaru
menigvuldige ſchatten voortvloeiden.

De Heilige Schrift, de oudſte en geloofwa
ſte aller geſchiedverhalen, ſchildert ons Pale
als een land, waarin, oudtijds, niet alleen g
tigde en beſchaafde ſtaaten plaats hadden,
dat ook overvloed van goud en zilver bezat (a
Nogthans is Palestina, thans, in dien opzigte
armhartig land, en moet het, op zich zelven
gemerkt, altijd geweest zijn; wijl het noch g
noch zilvermijnen bezit. Men moet dus di
beſluiten, dat het, al vroeg, in verbinden
andere landen, welke van die erfſen rijkelij
deeld waren, geſtaan hebbe.

(a) De heer BRUCE beroept zich op Exod. XX
24. enz. Doch, wanneer men de plaats zelve n
zal men bevinden, dat daar niet van de ſchatten ve
lestina, maar veel van het goud en zilver, dat de
lers, bij hunnen uittogt uit Egypte, van de Egyp
ren geleend hadden, geſprooken wordt. Zij waren
zij die groote ſommen goud en zilver, tot den
des tabernakels, aan Moſes en Aaron bragten, n
Palestina, maar zworven nog in de woestijn var
bie. — Dat, intuſſchen die gewesten, zelfs in de
ſte tijden van goud en zilver niet ontbloot zijn gev
zou ik, indien het noodig was, uit de aartsvade
hiſtorie, in MOSES eerſte boek bewaard, onwederſp
lijk kunnen bewijzen. Want, dat NEBROD. UIT

MONTESQUIEU maakt ergens, daar hij van den rijkdom van SEMIRAMIS spreekt, deeze onderstelling: dat de groote schatten, welken het Assyrische rijk, onder de regeering dier Koningin bezat, door de plondering eener ouder en rijker natie waren aangebragt; gelijk zij, naderhand, ook weder de roof van een arm, maar oorlogzuchtig, volk werden. — Doch ik geloof, dat de voorbeelden zeldzaam zijn, dat een groot koningrijk zich door oorlog verrijkt heeft. ALEXANDER veroverde geheel Asie, een gedeelte van Afrika, en een groot stuk van Europa; hij plonderde het rijk van Semiramis, en van allen, die haar cynsbaar waren; hij drong dieper in Indie, dan zij ooit kwam, offchoon haar gebied aan den Indus grensde; nogthans kon Macedonie, op geenerleie wijze, ten aanzien der rijkdommen, met Tyrus en Sidon vergeleeken worden. Maar, al was dit ook zoo ten opzigte van Semiramis; het neemt toch de voornaame zwaarigheid niet weg; wijl de vraag steeds blijft: waarvandaan kreeg dan de eerste natie, door de Assyriers beroofd, haare schatten? — Een wel-ingerichte koophandel, onafgebroken en op eene eerlijke wijze gevoerd, is het eenige, dat uitgebreide staaten rijk maakt. Honderd handen aan het weefgetouw brengen een land meer voordeel aan, dan tien duizend met schilden en spiessen. — De onderdaanen van Semiramis hadden, te land, allerleie specerijwaaren naar Assyrie gebragt. Dewijl de markt dier Indische waaren, een tijd lang, in haar land was, kwamen de Midianitische koopheden, en haalden ze voor Ethiopisch goud van daar. Maar, door een' onstaatkundigen togt naar Indie, in hoop, om zich op eenmaal te verrijken, deed Semiramis deezen handel te grond gaan, en haar rijk zonk weder in armoede.

De oorſprong van magt en rijkdom is in het Oosten te zoeken, en heeft zich van daar west-, ook zuid- en noordwaard uitgebreid. Rijkdom en bevolking neemen in een land toe, naar gelang de koophandel 'er zich uitbreidt. — Een nadenkende zal, hieruit, beſluiten: — God bedient zich van de geringſte middelen en oorzaaken, om 'er de grootſte en gewigtigſte werkingen door voorttebrengen.

Den Egyptiſchen koophandel mag men van SESOSTRIS regeering dag tekenen. Hij veroverde een deel van Indie, en opende, daardoor, een' handel tusſchen dat land en Indie, ter zee. — Het ſchijnt, echter, dat hij deezen weg, om op Indie te handelen, niet zoo zeer eerst ontdekt, als wel vernieuwd heeft: — De handel werd ſomtijds afgebrooken; maar door de handeldrijvende volken zelve, uit de havens van Indie en Afrika, en over de Roode zee uit Edom, meer of min onderhouden. In deeze havens alleen kende men de pasſaatwinden en mousſons, van welk geheim de voorſpoed deezer reizen afhing. De ſchippers van Seſostris kenden het ook. De Egyptenaars vereerden hem als hunnen grootſten weldoener, omdat hij, van de heerſchappij der Herderkoningen een einde gemaakt hebbende, hun den weg tot den handel naar Indie en Arabie geopend had.

Om de gedachtenis hiervan te vereeuwigen, verhaalt de geſchiedenis, dat Seſostris een ſchip van cederenhout, ter lengte van honderd en twintig ellen, heeft laaten bouwen, welk hij van buiten met goud, en van binnen met zilver deed bekleeden, en aan de godin Iſis, in haaren tempel, toewijdde. — Dit ſchip was, veelligt, als een beeldſchrift, aanduidende, dat hij den handel met de goud- en zilver-

groe-

groeven in Ethiopie geopend, en de zee, in ſchepen, van hout gemaakt, bevaaren had, welke de eenigen waren, die tot deezen handel konden gebruikt worden; daar de gewoone Egyptiſche ſchepen, van de plant *papyrus* gemaakt, en met leeren huiden overtrokken, niet bekwaam tot die vaart waren.

Uit het gemelde laat zich, gemaklijk, verklaaren, wat voor eene verbindtenis Seſostris tuſſchen Egypte en Indie te weeg bragt. — De Voorzienigheid had den bewooneren van het laatstgenoemde gewest, ten aanzien der luchtſtreek, menigerleie nadeelen toegevoegd. Een gedeelte des lands was met hooge bergen bedekt, op welker kruinen, in zekere jaargetijden, zwaare regenbuien neervielen, die het laage, vruchtbare land overſtroomden. Op den regen volgde eene brandende hitte, waardoor de menſchen zwak, en tot den zwaaren arbeid des akkerbouws onbekwaam werden. Door het laage land kroopen zachtkens zwaare rivieren, die geen verval genoeg hadden, om te ſtroomen; maar op veele plaatſen ſtilſtaande wateren veroorzaakten, die de lucht met ongezonde uitwaasſemingen vervulden. Zelfs de rijst, het zoo algemeene, als gezonde voedſel der ingezetenen van dit gewest, groeide alleenlijk op plaatſen, die men onder water kon zetten, waardoor zij eenige maanden lang onbewoonbaar werden.

Daar tegen genooten zij groote voordeelen. De grond bragt, behalve eene menigte andere ſpecerijen, een' verbaazenden overvloed van peper voort. Deeze bezien, voor de gezondheid der menſchen ongemeen voordeelig, groeiden onaangekweekt, en het inſamelen veroorzaakte geen' moeilijken arbeid.

Digitized by Google

De peper, een treflijk geneesmiddel voor de ziekten van dat land, uit de ongezonde luchtſtreek ontſtaande, was, teffens, wegens deszelfs ſterk vertier, eene bron van rijkdom. — Deeze ſpecerij, ſchoon voor alle landen, aan rotziekten onderhevig, even voordeelig, is nergens, dan in Indie bekend. De Voorzienigheid, die voor het welzijn der menſchen over 't algemeen zorgt, heeft hen daardoor genoodzaakt, van elkander afteliangen.

Ten aanzien der kleeding, was zij niet minder goedertieren jegens dit gewest. De zijdeworm en de katoenboom tierden 'er beiden verwonderlijk ſchoon. Van derzelver voortbrengſelen, wist de weefkunst, door middel van ligte draagbaare werktuigen van riet, zelfs onder de ſchaduw der boomen, onderſchejdene, fraaie, glansrijke en zachte ſtoffen voor kleeding te bereiden.

En hóe overvloedig zij zich ook van hunne ſpecerij en manufakturen bedienden; was echter de menigte van beiden zoo uittermaate groot, dat het hen natuurlijker wijze tot die gedachten moest brengen, om die dingen, welke hun ontbraken, maar echter, volgens hunne verbeelding, onontbeerlijk voor hun waren, voor hunnen overvloed interuilen.

Op een verren afſtand, westwaard van hun lag *Arabie*, door middel eener uitgebreide, gevaarlijke kust met hun gewest ſamenhangende. Hier groeiden geene ſpecerijen, ſchoon de luchtſtreek van beide landen nagenoeg gelijk, en dezelve dus, daar, even zoo nuttig en noodig, als in Indie, waren. — Intusſchen bragt Arabie echter myrrhe en wierook voort, welke, tot reukwerk gebruikt zijnde, als voorbehoedmiddelen tegen de verrotting konden die-

dienen. — Ook is de prijs der waaren reeds aanzienlijk geweest.

De zijde en het katoen waren wit; maar Arabie leverde gom en veelerhande verfstoffen, die aan den smaak der Indiaanen voldeeden. — De Heilige Schrift spreekt van *bonte rokken*. JOSEPH kreeg van zijnen vader een *veelverwigen rok* (*b*). Ook had THAMAR een' *veelverwigen rok* aan (*c*). SALOMO had zijne bedstee met Egyptische tapijten versierd (*d*), offchoon Egypte noch zijden, noch katoenen, noch wollen manufaktuuren had. Salomons dekens waren dus, al had hij ze ook, laatst, uit Egypte ontvangen, een Indiaansch voortbrengsel. — De balsem was eene Egyptische waar, en in het Oosten in groote achting.

De grond tot den handel tusschen deeze beide rijken werd dan, in 't eerst, door de Voorzienigheid gelegd, in wederzijdsche behoefte en wederzijdschen overvloed. Eer de reis ter zee, werd uitgevonden, dreef men den Indischen handel, enkel, over land. Daaruit ontstonden de schatten van Semiramis.

Dan, hoe kostbaar de Arabische waar ook was, schoot zij echter bij de Indische voortbrengselen veel te kort. Daarenboven, moest ook Afrika, een uitgebreid land, dat honderdmaal meer dan Arabie noodig, met Indie en Arabie genoegzaam dezelve lucht-

(*b*) GEN. XXXVII: 3.
(*c*) 2 SAM. XIII: 18.
(*d*) SPREUK. VII: 16.

Digitized by Google

luchtſtreek, en dus ook dezelve behoeften had, met dezelve waar verzorgd worden. — Dit laatstgenoemde waereldsdeel was, toen, waarſchijnlijk, door herders, jaagers en visſchers bewoond. Zij hielden hun verblijf in bosſchen, nevens de dieren, welke hun tot jagt, voedſel en kleeding dienden.

De bewooners van dit onmeetlijk gewest moesten, dus, met het gaen zij tot hun gerief en vermaak noodig hadden, van elders verzorgd worden. Maar zij hadden geene goederen, welken men in Arabie of Indie begeerde; ten minſte, geloofden zij dit een geruimen tijd. Zoo lang waren zij ook geen handeldrijvend volk.

De Abyſſiniers hebben eene overlevering, dat, kort na den Zondvloed, CUS, NOACHS kleinzoon, uit Neder-Egypte, door Atbara, in hun land gekomen, en tot de rei bergen, welke het platte land van Atbara van het bergachtig Abyſſinie ſcheiden, doorgetrokken is.

Wanneer de leezers hun oog op de landkaart vestigen, zullen zij eene rei bergen bemerken, die van den kant van Suez af, als een muur, op een afſtand van veertig Engelſche mijlen verre, van de Roode zee voortloopen, tot dat zij zich, op de breedte van 13°, in twee armen verdeelen; waarvan de een zich langs de noordlijke grenzen van Abyſſinie uitſtrekt, dwars over den Nijl gaat, en verder westwaard, door Afrika, naar de Atlantiſche zee loopt. De andere ſtrekt zich zuidwaard langs de kusten van den Arabiſchen zeeboezem, en vervolgens van den Indiſchen oceaan.

Verder zeggen hunne overleveringen, dat die men-

Digitized by Google

menſchen, nog vol ſchrik wegens den zondvloed, de holen, aan de zijden der bergen, boven het platte land, tot hunne wooning verkooren; en, wijl zij, op hunnen togt, onder den keerkring, den gewoonen regen aantroffen, die, hoe verder zij zuidwaard gingen, hoe langer hoe meer toenam, hadden zij het raadzaamst geoordeeld, zich bij de eerſte bergen neerteſlaan, daar het land aangenaam en vruchtbaar was.

De Cuſiten hebben, met ongelooflijke vlijt, verwonderenswaardige wooningen, in het hart der graniet- en marmerbergen, gemaakt, welke, tot heden toe, in grooten getale, nog onbeſchaadigd voorhanden zijn. Zij breidden zich, aldaar, wijd en breed uit; doch hielden zich geſtaadig aan de bergen. Hunne nakomelingen zijn 'er nog, tot deezen dag toe, aan te treffen; 't welk mij, als genoegzaam zeker voorkomt, wat ook de geleerde BOCHART daartegen inbrengt.

De overlevering zegt verder, dat zij de ſtad *Axum* zeer vroeg, en, veelligt omtrent ABRAHAMS tijd, gebouwd hebben. Daarna breidde de volkplanting zich naar den kant van Atbara uit, daar zij, volgens HERODOTUS, haare letteroefeningen met het beſte gevolg voortzette. Van dat gewest werden zij, gelijk JOSEPHUS verhaalt, *Meroëten*, of bewooners van het eiland Meroë, genaamd.

In Axum ziet men nog hedendaags overblijffels van kolosſusbeelden van de Hondsſter, duidlijke bewijzen, dat zij dezelve als een gewigtig voorwerp hunner opmerkzaamheid aanzagen. — *Seir* beduidt, in de taal deezer Trogloditen, of berg-

ſpelonk bewooners, en in die van het laage land van Meroë, welke naauwkeurig met die overeenſtemt, eenen *hond*. Hierom wordt ook deeze provincie *Sire*, en de rivier, die haar bezoomt, *Siris* genaamd.

Hunne tweede ſtad was *Meroë*. —— Onder de noorder breedte van 16° heb ik bouwvallen gezien, welken ik te meer voor die van Meroë houd, vermits ik, onmiddelijk daar over in de bergen, eene menigte holen vond, die, buiten twijfel, een tijdlang, de wooningen van de ſtichters deezer eerſte kweekſchool der geleerdheid geweest zijn.

Thebe, welk eene Ethiopiſche volkplanting was, is, waarſchijnlijk, door die van Meroë geſticht. Doch, of zulks onmiddelijk van daar geſchied zij, laat zich niet beſtemmen. Tusſchen beide volkplantingen zal, vermoed ik, maar een kort tijdperk verloopen zijn. Omtrent Thebe zoo wel, als omtrent Meroë, ziet men, nog hedendaags, zeer veele holen, dicht aan den kruin der bergen, welke ook nog bewoond worden.

Men mag hieruit beſluiten, dat hunne oude vrees voor den zondvloed hen nog niet verlaaten had, wijl zij zagen, dat geheel Egypte, jaarlijks, overſtroomd werd, offchoon 'er geen regen viel; ſtellende zij minder vertrouwen in de ſterkte hunner ſteden, dan wel in hunne bergholen, welken zij zekerder, dan hunne gebouwde huizen, vonden. Intusſchen duurde het niet lang, of zij kreegen een grooter trap van kloekmoedigheid.

TWEE-

Digitized by Google

TWEEDE AFDEELING.

BEVOLKING *van Saba en het zuidlijk Afrika.* — *Voornaamſte bezigheden en toeſtand der Herderen.* — *Abyſſinie door zeven vreemde natien bezet.* —— *Giſſingen over hunne taalen.*

Terwijl de afſtamlingen van Cus zich in de noordlijke gewesten van Afrika vestigden; waren hunne broeders in het zuiden niet leedig. Zij hadden zich langs de bergen, die den Arabiſchen zeeboezem bezoomen, uitgebreid. Het gewest, waarin zij zich hadden neergeſlagen, heette *Saba*, dat is, *het Zuiden*, omdat het aan de zuidkust des Arabiſchen zeeboezems lag. — Door deeze verovering geraakten zij in het bezit van de reukwerken en ſpecerijen van het Oosten; — van myrrhe, wierook en kasſia, welke 'er, overal, in 't wild groeiden.

Arabie had, waarſchijnlijk, toen nog geen wierook of myrrhe uit Abyſſinie gehaald, gelijk in vervolg van tijd geſchiedde; want, gelijk de voornaame groeiplaats, zoo was ook de voornaame marktplaats deezer gommen, ſteeds, omtrent Saba ge-

geweest. Toen het vertier toenam, werden zij wel van hier naar Arabie verplant, maar de myrrhe gedijde niet.

De Trogloditen, of ſpelonkbewooners, breidden zich, ſteeds, verder zuidwaard uit. Zij ontmoetten, op hunnen togt, vaste en hooge bergen, naamlijk de *Bergen van Sofala.* — In deeze bergen ontdekten zij een' grooten voorraad van goud en zilver. Zij vonden deeze ertſen in een' zuiveren, onvermengden ſtaat, in kleine klompen, zonder bijvoegſel van vreemde ligchaamen, en zonder dat zij genoodzaakt waren, dezelven een zuivering of ſcheidjng te doen ondergaan (*a*).

De

(*a*) Zullen gebeurde zaaken geloof verdienen, zij moeten door geloofwaardige getuignisſen bevestigd worden. Men zou, derhalve, den heer BRUCE kunnen en moogen vraagen: — Waar zijn de berichten, op welken gij uwe verhaalen grondt? Welke zijn de ſchrijvers, die deeze zaaken hebben overgeleverd? En waar zijn de getuignisſen, onwraakbaare getuignisſen, waarmede gij uwe verzekeringen bevestigt? — Doch niets van dit alles is bij onzen ſchrijver te vinden. Ook ſpreekt hij van zulke oude en vroege tijden, van welken, behalve de Heilige Schrift, weinig of geene berichtſchriften meer voorhanden zijn. Dewijl de heer BRUCE deeze handelwijs meermaalen volgt, en ik ſlechts een uittrekſel of verkorting van zijn werk lever, zal niemand van mij kunnen vergen, dat gebrek te verhelpen, of mij, bij mangel van dien, deswege in het ſtrijdperk met hem te begeeven. Het zal genoeg zijn, zulks hier, eens vooral, aan te merken, zonder het bij alle gelegenheden te herhaalen. *Aant. des* NEDERD. UITG.

Digitized by Google

De onmeetlijke invloed deezer kostbaare ertſen deed de balans, welke de koophandel van Indie, zoo lang, over dien van Arabie en Afrika had gehad, ten voordeele der laatstgenoemde gewesten overſlaan. — Goud en zilver werden, in Indie, met graagte, in ruiling, voor hunne zijden en katoenen ſtoffen en ſpeceryen aangenomen. — 't Is moeilijk te bepaalen, wat de menſchen eerst bewoog, deeze ertſen tot een maatſtaf of richtſnoer, bij de ruiling, of den koophandel, vast te ſtellen. Intusſchen vloeide, ſedert dit vroege tijdſtip, eene ongelooflijke menigte goud en zilver in dit land, 't welk tot heden toe heeft voortgeduurd. Wat daarvan daar geworden zij; waar het bewaard worde; of langs welken weg het te rug komt, indien zulks het geval is, heeft mij nog niemand kunnen oplosſen.

De noordlijke kolonie der Cuſiten breidde zich van Meroë naar Thebe uit, en leide zich op de bouwkunst en het ſtichten van ſteden toe. Zij werden akkerlieden, kunſtenaars en ſterrekundigen, waartoe hun de heldere hemel in Thebaïs bevorderlijk was. — Men zegt, dat deeze volkplanting der Cuſiten de letters, ten minſte eene ſoort derzelven, en de cijferkarakters uitgevonden heeft; terwijl de koophandel, de natuurlijke hiſtorie der winden en der jaargetijden dat gedeelte hunner broederen, die het gebergte Sofala bewoonden, bezig hielden.

De aart des koophandels der Cuſiten, het inſamelen van goud en zilver, het bereiden van reukwerken, noodzaakte hen, in hun vaderland te blijven; maar hun voordeel daar van berustte op het vertier hunner waaren over het vaste land. — Daartoe hadden zij tusſchenhandelaars noodig. Deezen be-

zorg-

zorgde hun de Voorzienigheid in eene natuurige natie. — Deeze lieden waren zeer onderscheiden van hun, hadden lang hair, eene Europeesche gestalte, donkerbruine kleur, en niets, dat naar een' Moor zweemde. Zij woonden in de vlakte, in hutten, hadden veel vee, en veranderden, somtijds, van woonplaats. — Zij draagen veele naamen, waarvan de gebruiklijkſten zijn *Beiowi* en *Berberi*, die *herders* beduiden. — Van de plaats hunner woning, werd het land, naderhand, door de Grieken en Romeinen *Barbaria*, van *Berbir*, genaamd. — De schrijvers, die van de Herders spreeken, houden zich meest met die in de Delta op, en schijnen weinig van die in Thebais, en nog minder van die in Ethiopie, of van hunnen oorsprong, en verdere omstandigheden, te weeten.

De voornaame bezigheid der Herderen was, de Arabische en Afrikaansche goederen over het land te verspreiden. — Daardoor waren zij tot een groot volk geworden. Met hunnen handel, nam ook de menigte van hun vee, en de omtrek van hun gebied toe. Hetzelve begon van de kaap *Gardefan*, strekte zich, langs den Indischen Oceaan, naar de straat Babelmandeb uit, en liep vervolgens, noordwaard, langs de Roode zee, naar *Suez*, een naam die, waarschijnlijk, van *Suah*, *Herders*, afstamt. — Schoon zij deeze lange, smalle streek lands tot vertier hunner waaren noodig hadden, was, echter, hun voornaame zetelplaats in dat deel van Afrika, welk tusschen den noordlijken keerkring en de Abyssinische bergen ligt. — Het loopt van Masuah, langs de zeekust, naar Suakem, daarna westwaard, en gaat, in die strekking, met den Nijl aan de zuid- en den keerkring aan de noordzijde voort, naar de woestijn Selima en de grenzen

van

van Libye in 't westen. Het is in verscheidene rechtsgebieden onderscheiden, en heet *Beja*. — Aan hetzelve grenst eene landstreek, tusschen den Nijl en de rivier Astaboras, gelegen, welke thans *Atbara* genaamd, en, benevens *Derkin* en andere omliggende gewesten, tot het bergachtig land van Abyssinie toe, insgelijks door Cuschen bewoond wordt.

Offchoon wij niet veel van een' bijzonderen rang onder deeze lieden weeten, kunnen wij, echter, veelligt, aanneemen, dat de enkel zoogenaamde Herders van de laagste soort waren, en het vee hoedden. Anderen droegen den naam *Hycsos*, welke gewapende Herders, of de zoodaanigen, die harnasschen droegen, beteekent. De derde soort heet *Agag*, en deezen houdt men voor de aanvoerders dier gewapende Herders. — Het meervouwig getal daarvan is *Agadijn*, of, volgens het Ethiopisch, *Agaazi*. — Ik merk dit alleenlijk aan, omdat SCALIGER en LUDOLF, twee groote mannen, met deeze uitdrukking zoo verlegen waren, en ik weet niet wat, daarvan maakten. Intusschen draagen zij, nog hedendaags, dien naam, welke *Stamherders* beduidt, die de bergen Habab bewoonen, en zich van tijd tot tijd door de geheele provincie Tigree uitgebreid hebben, welker hoofdstad Axum is.

De zeden en levenswijs der Cuschen en der Herders was zeer verschillende. — De eersten woonden nu wel in steden; maar wegens hunnen koophandel, en om het noodige daartoe in gereedheid te brengen, moesten zij te huis blijven; doch de laatsten leidden een zwervend leeven, verspreidende het goud en zilver, en de reukwerken van Afrika wijd en zijd.

De

De Cuſiten bewoonden een' zwarten kleiachtigen bodem. Zoo ras de gewoone keerkringsregen begon te vallen, verſcheenen 'er groote zwermen *vliegen*, welke onnoemlijke ſchaade onder hun vee aanrechtten. Dit inſekt, nog door geen' natuurkenner beſchreeven, heet *Zimb.* In grootte overtreft het de bijen zeer weinig, maar is een weinig dikker. De vleugels zijn wat breeder, dan die der bijen, en ſtaan afgezonderd, gelijk die der vliegen, zijnde dezelve enkel gaas, zonder kleur of vlekken. De kop is, naar evenredigheid, groot; het opperkaakebeen is ſcherp, met een ſterk ſpits haar, ter lengte van een vierde van een duim, aan het end; het onderkaakebeen heeft twee zulke hairen, allen zoo ſtijf als zwijnenhorſtels. De beenen zijn inwendig zaagvormig. Het geheele inſekt is met weeke bruine hairen bedekt. — Zoo ras het vee zijn geluid, van verre, hoort, verlaat het zijn voeder, loopt wild in de vlakte rond, tot dat het door krachtloosheid, angst en honger valt. — De gevolgen van de ſteeken deezer vliegen zijn groote builen aan het lijf, den kop en de beenen, welke opzwellen, open gaan, etteren en eindelijk het dier den dood veroorzaaken. — Ook de kemels, wegens hunne nuttigheid in de heete waterlooze gewesten, door de Arabiers zeer aartig *ſchepen der woestijn* genaamd, kunnen hunne ſteeken niet verdraagen. — En de olifanten en rhinocerosſen, al is hunne huid nog zoo dik, moeten zich in het ſlik wentelen, en zich daardoor als met een harnas bekleeden, om die gevleugelde moordenaars te wederſtaan. — Het eenig middel, om den ondergang hunner kudden te vermijden, is, dat zij zich, in 't begin van den regentijd, met hun vee, naar de naaſte zandachtige ſtreeken begeeven. De pro-

phect

pheet JESAJAS ſpreekt van dit inſekt, en zijnen vernielenden aart, zeer kraehtig (*b*).

Na de ſtichting van Karthago, kwam deeze handel mede in handen der *Lebahim* of Libyſche boeren, waardoor de Herders, in magt en volksmenigte, aanzienlijk toenamen. In landen, voor ſchepen ontoeganglijk, geſchiedde de vervoering der waaren door kemelen, die ontzaglijk vermeerderden. — In de vroegſte tijden, werd die handel, aan de Arabiſche zijde, door Ismaëlitiſche kooplieden, van het zuideinde van Arabie naar Palestina en Syrie gedreeven. Wij leeren dit uit het eerſte boek van MOSES. Zij bragten myrrhe en peper, ook balſem uit Gilead, en verkochten hunne waaren voor zilver.

In de vroegſte tijden des Indiſchen handels, had, ook reeds, een tak van koophandel plaats, welken de menschlievende denkwijs van onzen tijd als een ongeluk voor het menschdom aanziet. Ik meen den menſchen- of ſlaavenhandel. JOSEPH werd

(*b*) JES. VII: 18, 19. „ Te dien dage zal de HERRE toetſiſſen de vliegen, die aan 't einde der rivieren van Egypten zijn, en de bijen, die in den lande Aſſur zijn. Zij zullen komen, en rusten in de woeste dalen, en in de klooven der ſteenrotſen, en in alle de doornhaagen, enz." Dat is te zeggen: „ Zij zullen het vee zijne gewoone verblijfplaats in de woestijn beneemen, vermits zij zich in 't bezit deezer plaatſen zullen ſtellen, en het daar opzoeken, waar zij anders nooit komen, en daar anders de ſchuilplaats van het vee is."

Digitized by Google

werd aan Midianitiſche kooplieden verkocht (c den bloei van Tyrus, was de menſchenhandel gebruiklijk (d); en nog naderhand ſpreekt JOHANNES (e) daarvan. — Wij vinden ne een Godlijk verbod, of, dat de propheeten da gen, als iets, tegen den godsdienst en de zed de ſtrijdigs, geieverd hebben. — Om dee denen, kan ik mij niet verbeelden, dat de ſl handel op zich zelven wreed, ongeoorloofd e natuurlijk zij (f). — —

De Ethiopiſche Herders dreeven, in den ne, koophandel aan hunne eigen zijde der l zee. Zij bragten de Indiſche waaren naar T

(c) GEN. XXXVII: 25, 28.

(d) EZECH. XXVII: 13.

(e) OPENB. XVIII: 13.

(f) De heer BRUCE verklaart zich dan als een ſtander van den ſlaavenhandel, daar een zeer aan gedeelte zijner natie, en ook andere natien, me en pen, en ook met een ſchijnbaar goed gevolg menschlievend teffens en krachtig, tegen ieveren. in onze dagen, door de heeren NEWTON, FA BRIDGE, BOOTH, FROSSARD, en anderen dien verfoeilijken handel te veel geſchreeven, om iets bij te voegen. Alleenlijk merk ik op de rede onzen ſchrijver maar aan, deels, wat hij dan te hebbe tegen het ſtellig verbod, dat wij EXOD. 2 vinden? En deels, dat de plaatſen en voorbeelde ken hij bijbrengt, wèl leeren, wat 'er geſchie maar het daarom nog niet goedkeuren. *Aant.* DERD. UITG.

Digitized by Google

en verder zuidwestwaard, van waar zij goud te rug voerden. — Thebe komt, onder deezen naam, in de Heilige Schrift niet voor. De ſtad werd, voor MOSES tijd, door SALATIS, eenen vorst der Agaazi of Ethiopiſche Herders, verwoest. De benaaming *Medinet Tabu* heeft met den ouden naam veel overeenkomst; zij beduidt, geloof ik, *de ſtad van onzen vader*. De geſchiedenis wil, dat Seſostris haar dien ter eere van zijnen vader gegeeven heeft. In de Heilige Schrift heet zij *Ammon No*.

De Herders waren, meestal, bondgenooten der Egyptenaaren of Cuſiten, maar ſomtijds ook hunne vijanden. De grond dier vijandſchap lag, voornaamlijk, in hunnen onderſcheiden godsdienst. De Egyptenaars beweezen den os godlijke vereering; de Herders doodden en verteerden dien. De Herders waren Sabeërs, en dienden het heir des hemels, zon, maan en ſterren.

Verſcheidenmaal is Egypte door de Herders veroverd. De eerſtemaal geſchiedde het onder SALATIS, die de eerſte rei der Herderkoningen in Egypte ſtichtte, en 'er deerlijk huishield. — SESOSTRIS maakte een einde van die regeering. Hij leide Diospolis, tegenover Thebe, aan de andere zijde des Nijls, aan. — De tweede maal werd Egypte onder SABACO door de Herders overwonnen. Aan deezen ſchrijven ſommigen de verwoeſting van Thebe toe, ten tijde, toen HISKIAS koning over Juda was. — Den derden inval deeden de Herders in Egypte na de bouwing der ſtad Memphis. — De hiſtorie verhaalt, dat MISPHRAGMUTOSIS, koning van Egypte, twee honderd en veertig duizend van dezelven in de ſtad *Abaris* zou opgeſloten,

en, nadat zij zich, bij verdrag, overgegeeven hadden, naar Kanaan gebannen hebben. Hoe onwaarſchijnlijk dit geheel verhaal ook luidt, mag men 'er, echter, uit beſluiten, dat Memphis, eene groote ſtad in Neder-Egypte, nabij de Delta, met de Herders der landengte van Suez, of der nabuurige landſtreeken, oorlog voerde; gelijk de inwooners van Thebe te vooren met de Herders van Thebaïs gedaan hadden. — Intuſſchen moet alles, wat 'er van de uitdrijving der Herderen, in welken tijd, onder welken koning, en uit welke plaats het ook moge geweest zijn, verteld wordt, als een verdichtſel worden aangezien; wijl zij op hunne oude woonplaatſen bleeven, en zich daar tot heden toe ophouden: — veelligt, niet in zoo groot aantal, als toen de Indiſche handel over den Arabiſchen zeeboezem ging; maar, nogthans, altijd in grooter menigte, dan eenige andere natie op het vaste land.

Behalve de Cuſiten en Herders, woonden 'er nog verſcheidene andere natien in Abyſſinie; die allen onder den algemeenen naam van *Habesj* begreepen zijn. Hoe verkeerd ook die naam door SCALIGER, LUDOLF en anderen uitgelegd is, hij betekent niet anders, dan een aantal van verſcheidene volken, die bij toeval in een land gekomen zijn. — De chronijk van Axum, naast de de Heilige Schrift, het oudſte en achtbaarſte boek in dit land, meldt, dat Abyſſinie 1808 jaar voor CHRISTUS geboorte bevolkt is; dat, twee honderd jaar daarna, het land door eene algemeene overſtrooming verwoest is; en dat het 1400 jaar voor CHRISTUS geboorte, door verſcheidene vreemde natien, die onderſcheidene taalen ſpraken, in bezit genomen is. Wijl zij met de Agaazi, of Herders, in de hooge ſtreeken van Tigree woonende,

Digitized by Google

de, in vriendschap leefden, sloeg iedere dier natien zich vreedzaam neer in dat land, welk voor haar lag.

De overlevering zegt, dat alle die volken uit Palestina kwamen. En dit schijnt zeer geloofwaardig. Omtrent 1490 jaar voor CHRISTUS geboorte, kwamen de Israëllers, onder Josua, in Kanaan. — Toen hij, met zijn heir, droogsvoets door de Jordaan ging, in het Beloofde land inbrak, Jericho veroverde en verwoestte, beving alle de inwooners van Palestina en Syrie een doodlijke schrik. — Alle die kleine, doch volkrijke, staaten, allen onderscheidene taalen spreekende, ziende, hoe die overwinnaars hunne overwonnelingen behandelden, mannen, vrouwen en kinderen, ja, somtijds zelfs het vee, met de scherpte des zwaards verdelgende, dachten, dat het niet langer tijd was, de aankomst van zoodaanigen vijand aftewachten, maar zochten hun leeven, door eene spoedige vlugt, te redden. — Bij de Herders in Abyssinie en Atbara eene schuilplaats te zoeken, was voor deeze vlugtelingen allernatuurlijkst. Wegens den onderlingen koophandel waren zij met elkander bekend, en hadden ook recht op hunne gastvrijheid.

PROCOPIUS (*g*) gewaagt van twee zuilen, die, in zijnen tijd, aan de kust van Mauritanie, tegenover Gibraltar, stonden, welker opschriften in de Phenicische taal zoo luidden: „Wij zijn Ka„naaniten, die voor het aangezigt van JOSUA, „den zoon van NUN, den roover, vlugten." — Is

(*g*) *De bello Vand.* II. 10.

Digitized by Google

Is dit waar, dan is het veel waarſchijnlijker, dat de verſcheidene natien, welke toen verhuisden, haare ſchuilplaats nader, en bij haare vrienden namen; dan zulks in het onzekere, bij vreemdelingen te waagen. Veelligt was het land toen ook nog niet eens algemeen bewoond.

Als men de landen overweegt, daar deeze natien zich neerſloegen, blijkt het, dat zulks met wederzijdſche toeſtemming en in vreede geſchied zij. Zij zijn noch door zwaare gebergten, noch door breede rivieren van elkander afgeſcheiden; maar ſlechts door beeken, die het grootſte deel des jaars droog zijn; of door heuvels, of laage opgeworpen aardwallen. En die grenzen zijn nooit veranderd, noch betwist, maar, volgens de oude overlevering, tot heden toe gebleeven. — Zij ſpreeken allen onderſcheidene taalen, maar hebben geene letters, dan het *Dsjies*, of de karakters der Cuſitiſche Herders. — En ten bewijze, dat deeze de oorſprong dier natien was, voeg ik 'er nog bij, dat de vervloeking van Kanaan (*h*) hen ſchijnt te vervolgen; zij hebben geen eigen vorſtendom opgerecht, maar dienden de koningen der Agaazi of der Herders, waren houthakkers en waterhaalers, en dat zijn zij heden nog.

Vijf onderſcheidene natien, als de *Amhara*, de *Agow* van *Damot*, de *Agow* van *Tsjera*, de *Gafat* en de *Gallas*, en haare onderſcheidene woonplaatſen, zou ik kunnen opnoemen. Deeze laatſten waren echter geene Kanaaniten. Zij hebben, volgens hun

(*h*) GEN. IX: 25—27.

hun zeggen, eertijds, binnen den zuidlijken keerkring gewoond. Zij waren, gelijk de bewooners van Atbara, de overvoerders der waaren tusſchen den Indiſchen en Atlantiſchen oceaan, en verzorgden de binnenlanden van Afrika met Indiſche goederen. — Die handel is, veelligt, zoo oud, en zoo uitgebreid geweest, als die naar Arabie en Egypte. Waarſchijnlijk geraakte hij in verval, toen, na de ontdekking der nieuwe waereld, de mijnen van Sofala bleeven liggen. — De Portugeezen, vonden dien nog in bloeienden ſtaat, toen zij de eerſte verovering op deeze kust maakten; en zij zetten dien handel, offchoon zulks niet zeer bekend is, in die zelve ſtreek, tot aan hunne volkplanting omtrent Kaap Negro, aan den westlijken oceaan, nog voort. — Deeze volkplantingen zouden ook de bekwaamſte plaatſen zijn, om het onderzoek der binnnenlanden van Afrika van daar te beginnen, en langs beide zijden des zuidlijken keerkrings voort te zetten; wijl men, naar alle vermoeden, beſcherming en hulp op den gantſchen weg vinden, en geene groote vaardigheid in de taal noodig hebben zou.

Toen zij, voor zulk eene menigte menſchen en vee, geene bezigheid meer vonden, verlieten zij hun vaderland, en wendden zich noordwaard; en, verder doortrekkende, verſcheenen zij, omtrent het jaar 1537 onzer gewoone jaartelling, in groote menigte, in de provincie *Bali*, daar zij de aankweeking van kameelen met die van paarden verruilden. Tegenwoordig zijn zij allen ruiters.

De *Falasjas* zijn, insgelijks, een volk in Abyſſinie, dat zijne eigen taal ſpreekt. Doch, gelijk de Gallas, behooren zij niet tot de natien, die voor Jo-

Digitized by Google

ſua uit Kanaan vlugtten. Zij zijn Jooden, en waren het altijd, en hebben hunne eigen overleveringen ten aanzien van hunnen oorſprong, en van 't geen hen tot hunnen tegenwoordigen ſtaat van afzondering genoodzaakt heeft.

Tot eene proeve, heb ik het *Hooglied van* SALOMO, zoo als het door de priesters van iedere natie in hunne eigen taal overgezet is, met veel moeite en kosten, gekreegen, en hetzelve in het Britſche Muſeum, onder het opzigt van den ridder JOSEPH BANKS, in bewaaring gegeeven.

Deeze onderſcheidene natien, die Abyſſinie bevolkten, en grootdeels uit Palestina waren gevlugt, worden, gelijk gezegd is, met een' algemeenen naam *Habesj* genaamd. — In den Bijbel draagen zij eenen naam, die hiermede zeer wel overeenſtemt, ware hij niet, door de overzetters, uit onkunde, verkeerd vertaald. Wij (de Engelſche overzetting) vertaalen dien door *mingled people*, dat is, *gemengd volk*, (op welke wijze onze Nederduitſche vertaaling het grondwoord (*i*) ook overzet) daar het, integendeel, *afgezonderd volk* moest heeten.

Verſcheidene plaatſen der Heilige Schrift kunnen hieruit worden opgehelderd. MIRJAM en AARON twistten met MOSES, omdat hij eene Cuſtiſche vrouw tot zijne echtgenoote genomen had (*k*). Dit heeft geenen zin. Moſes was een vlugteling, toen

(*i*) JEREM. XXV: 24. EZECH. XXX: 5.
(*k*) NUM. XII: 1.

Digitized by Google

toen hij ZIPPO'RA, eene vrouw van rang, eene dochter des priesters van Midian, een opperhoofd des volks, vorst der Herders van Midian, die toen den Indiſchen koophandel van Saba naar Palestina dreeven, getrouwd had. Had men het overgezet, dat Mirjam en Aaron tegen Moſes ſpraken, omdat hij eene Moorſche vrouw, of zwartin, gehuwd had, dan was het klaar. Al vond men naderhand nog zoo veele verdienſten bij Zippora; zij moest echter, bij het eerſte aanblik, het volk als eene vreemdelinge, als eene heidin, welke men niet mogt trouwen, voorkomen.

Een ander voorbeeld, om nu geene anderen bij te brengen, levert ons het verhaal nopens ZERAH, den Moor, van *Gerar* op. Deeze trok met een heir van duizendmaal duizend ſtrijders en drie honderd wagenen, tegen ASA, den koning van Israël, op (*l*). Gerar was een klein rechtsgebied, welk enkel akaciaboomen voortbragt. Het had geen water, dan ſlechts van eenige putten, welken ABRAHAM 'er ten deele gegraaven had (*m*). ABRAHAM en LOT konden, wegens gebrek aan voeder en water, in dat land niet woonen; maar, met onderlinge toeſtemming, maakten zij eene ſcheiding (*n*). Waar krijgt dan Zerah, zonder wonderwerk, dat men hier niet kan aanneemen, eene millioen menſchen van daan? Men begrijpe de zaak aldus: ZERAH was een Moor, of Cuſtiſche Ne-

(*l*) 2 CHRON. XIV: 9.

(*m*) GEN. XXI: 30.

(*n*) GEN. XIII: 6 en 9.

Digitized by Google

Neger, een vorst der Cuſiten, eèn vervoerder der waarèn naar de landèngte, en een Ethiopisch Herder; dan houdt het wonder op eenmaal op. Hij behoefde ſlechts twintig booden op kameelen uittezenden, en zij zouden hem het gemelde getal ras te ſamen brengen; en was Zerah de aanvaller, hij kon dan den tijd des aanvals zelf kiezen. Wijl het ook eene gewoonte bij deeze Herders is, dat ieder zijnen voorraad van leevensmiddelen medebrengt; konden zij, bij Gerar, tegen Aſa te veld trekken, zonder een ſtuk brood van Zerah te eeten.

DE R-

Digitized by Google

DERDE AFDEELING.

OORSPRONG der letteren. — Het Ethiopiſche is de oudſte taal. — Hoe, en waarom, de Hebreeuwſche letters ontſtaan zijn.

De Habesj, of afgezonderde natien, in Abysſinie hadden geene afzonderlijke letters. Zij bedienden zich van het Dsjies-alphabet. KIRCHERUS dwaalt, als hij meent, dat in Abysſinie tweederleie karakters plaats hadden, naamlijk, de heilige oude Syriſche en de gewoone Dsjies-karakters. In Egypte waren niet meer dan twee oorſpronglijke karakters gebruiklijk, de Dsjies- en de Saïtiſche karakters. Beiden waren de oudſten in de waereld, en van het beeldſchrift afkomſtig.

OSIRIS en TOT worden, vrij algemeen, voor de uitvinders der letters gehouden, maar in zeer onderſcheidene tijden. Thebe werd door eene Ethiopiſche volkplanting uit *Siree*, eene ſtad van Seir, dat de hondsſter betekent, geſticht. — DIODORUS SICULUS zegt, dat de Grieken, door de O voor *Siris* te plaatſen, dat woord voor de Egyptenaars onverſtaanbaar maakten. Siris was dan

dan Oſiris; maar hij was noch de zon, noch Abraham, noch een daadlijk perſoon. Hij was *Syrius*, of de hondsſter, onder de gedaante van een hond verbeeld, omdat de verſchijning dier ſter, voor het bloote oog, in Atbara, als eene waarſchuwing, of teken werd aangemerkt, dat de tijd der overſtrooming naderde. — Ik houd, derhalve, den hond voor het eerſte beeldſchrift, en Iſis, Oſiris en Tot voor laater uitvindingen, daarop betreklijk. Hierom vond ik ook, te Axum, dit beeldſpraakteken op alle bouwvallen.

Te Thebe werd het beeldſchrift, maar niet de ſterrekunde uitgevonden. Men leide 'er zich, intuſſchen, op de waarneeming der hondsſter bijzonder toe, omdat zij op den akkerbouw merklijken invloed had. Wijl dergelijke waarneemingen voor altoos bruikbaar waren, werden zij, naar evenredigheid haarer oudheid, ook ſchatbaarer. De oudſten zijn zelfs voor onze hedendaagſche ſterrekundigen nog bruikbaar. Uit de waarneemingen der ouden, met de hedendaagſchen vergeleeken, ziet men, welke veranderingen het geſternde uitſpanſel, ſedert veele eeuwen, ondergaan heeft, vermits oude ſterren verdweenen, en anderen weder verſcheenen zijn. — De zonnewijzer, of gouden cirkel, van OSYMANDUAS bewijst, welke verbaazende voortgangen de Egyptenaars, in zoo korten tijd, in de ſterrekunde gemaakt hadden. —— Ik houd de ongelooflijke menigte hieroglyphen, waarmede de muuren der tempels, en de zijden der obelisken bedekt zijn, enkel voor ſterrekundige waarneemingen. Ik zie ze als dagboeken van eenige duizend jaaren aan; en dit is een genoegzaame grond voor haare menigte. Ook was tegen haare naauwkeurigheid niets in te brengen: zij waren aan de openlijk-

Digitized by Google

lijkſte plaatſen ten toone geſteld, om, bij alle gelegenheden, geraadpleegd te kunnen worden. De diepte der ingehouwen beeldnisſen, de hardheid des ſteens, en de vastheid van het blok zelve booden het geweld en den tijd trots.

De meeste geleerden denken in dit ſtuk anders. Zij zoeken onder het beeldſchrift geheimnisſen, verborgene grondſtellingen, zedekundige en wijsgeerige verhandelingen. Een ſcepter, zeggen zij, verbeeldde een' koning. Maar, waar vindt men op de Egyptiſche gedenkſtukken een' ſcepter? Of wie zegt ons, dat dit, ten tijde der uitvinding, in Egypte een zinbeeld van koninglijke waardigheid was? — Verder, zegt men, eene ſlang, met den ſtaart in den mond, toont Gods eeuwigheid aan, dat hij zonder begin en einde is. Dit is eene waarheid bij Christenen, doch in het veelgodendom van de uitvinders des beeldſchrifts niet te vinden. Was *Uranus* zonder begin en einde? Was dit het geval met Oſiris en Tot, wier ouders, geboorte en huwlijken bekend zijn?

Met de wijsbegeerte en godgeleerdheid is het zoo niet, als met de ſterrekunde; hoe ouder de waarneemingen zijn, hoe nuttiger voor de nakomelingſchap. — Het onderwijs eens Egyptiſchen prieſters over godgeleerdheid, zedekunde en natuurlijke historie, zou hedendaags niet waardig zijn, om in ſteen uittehouwen. En de reden, waarom ik geloof, dat dergelijke zaaken nooit door beeldſchrift uitgedrukt werden, is, omdat ik in alle de beeldſpraakkundige tekens, welken ik ooit gezien heb, altijd eenerleie beeldnisſen gevonden heb, welke onloogchenbaar eene toeſpeeling op de geſchiedenis van den Nijl, op zijn rijzen en vallen, op de wij-

Digitized by Google

wijze om zulks te meeten, en dergelijke zaaken meer, waren. — Met één woord, ik kan niet gelooven, dat men, met verwaarloozing van het oogſchijnlijk nut, aan het beeldſchrift verſcheidene meeningen zou toeſchrijven, waartoe geen ſleutel voorhanden was, en welker toekomende onbruikbaarheid men ligt zien kon.

Een der beroemdſte hieroglyphiſche perſoonen is *Tot*, de geheimſchrijver van Oſiris. Ik zal hier zijne geſchiedenis, kortlijk, ontvouwen.

De naam *Tot* is Ethiopisch, en beduidt de *hondsſter*. De eerſte maand des Egyptiſchen jaars draagt deezen naam. In de taal der provincie Siree, beteken *Tot* een *afgodsbeeld*, dat uit verſcheidene, niet te ſamenbehoorende, ſtukken beſtaat, b. v., het ligchaam van een' naakten man met het hoofd van een' hond, of ezel, enz. — Volgens den zin des woords, geloof ik, dat het eene afdeeling van de verſchijnſelen des hemels, die, geduurende zeker tijdvak gebeuren, uitdrukte, omdat het tot onderrecht des volks opgeſteld werd. En, opdat het van des te uitgebreider nut zou zijn, waren ook de zinbeelden, hem toegeëigend, menigvuldiger. — Onder dezelven muntte uit het kruis met een handvatſel, *crux anſata*, daar veelen hun hoofd mede gebroken hebben. Ik houd het eeuvouwig voor een lettertrek van zijn' eigen naam TOT.

Wegens de menigte en de verandering deezer zinbeelden, moest hunne grootte verminderd, en hunne oorſpronglijke gedaante veranderd worden. — Men had nu ſlechts een klein graveerijzer noodig, om deeze kleine *Tots* te maaken, in plaats van die beitels, waarmede men de groote beelden vervaardig-

Digitized by Google

digde. Men gewende zich ten laatſte aan deeze verkleining zoo zeer, dat men hem beter onder deeze, dan in zijne oorſpronglijke gedaante, kende.

De koning van Abysſinie bragt, bij zijne terugkomst van Axum te Gondar, een' ſteen voor mij mede, welken ik hier mijnen leezeren beſchrijven zal.

De ſteen is vertien duimen lang, zes breed, en aan alle zijden met beeldſchrift bedekt. Een naakt mansbeeld, zes duimen hoog, ſtaat op twee krokodillen, die naar tegengeſtelde zijden zien. In ieder hand houdt het twee ſlangen en een ſcorpioen, allen bij de ſtaarten. Aan de rechterhand ziet men een' bok of geit, en met de linkerhand houdt het eenen leeuw bij den ſtaart. Op het hoofd heeft het eene muts, of het gewoone ſieraad van een Iſishoofd. Boven het gemelde ſieraad, is een oud hoofd uitgebeeld, met ſterke trekken, en een' grooten boschachtigen baard, en van boven met eene geſtreepte muts. Het geheele beeld is zeer verheven uitgewerkt. Ik houd het voor eene afbeelding van *Knuph*. — De achterzijde des ſteens heeft acht afdeelingen van boven naar beneden, allen met beeldſchrift uit het laatſte tijdperk, eer het de gedaante van letters kreeg, vervuld. Onder anderen ziet men 'er het kruis met een handvatſel, en een Tots-beeld. Ook vindt men 'er verſcheidene cijfers, duidlijk uitgedrukt.

Dit merkwaardig gedenkſtuk noemden de Egyptenaars, naar mijn vermoeden, eenen almanak. Eene verſameling daarvan werd aan eene openbaare plaats opgehangen, om het gemeen wegens den toeſtand des hemels en andere noodwendigheden te onderrech-

Digitized by Google

rechten. — HERMES, zegt men, heeft zes en dertig duizend vijf honderd vijf en dertig boeken, veelligt van deeze ſoort, vervaardigd. Misſchien behelsden zij ook ſterrekundige waarneemingen, op andere plaatſen gedaan, en herwaard overgezonden. — In het Britſche muſeum, zijn nog vijf Tots, één, en wel de grootſte, van hout van den wilden Egyptiſchen vijgeboom, en vier van metaal, allen volkomen gelijkvormig.

Of NOACH, voor den zondvloed letters gehad heeft, weeten wij niet. Een genootſchap van menſchen, die onderſcheidene bezigheden hebben, kon, naar mijnen dunk, niet lang zonder letters zijn. Naar allen ſchijn, zijn zij, ſtraks na de verſtrooijing, die op Babels torenbouw volgde, uitgevonden.

Het eerſte alphabet is, waarſchijnlijk, Ethiopiſch, en op het beeldſchrift gegrond geweest, tot dat het vervolgens eene gemaklijker gedaante aannam. — Uit de Heilige Schrift blijkt, dat MOSES twee ſoorten van karakters gekend heeft, toen God met hem op den berg ſprak. De eerſte beide tafelen waren door den vinger Gods beſchreeven (*a*). Met welke letters, ſtaat 'er niet. Maar Moſes ontving ze, om ze den volke voorteleezen; bijgevolg moest hij ze zekerlijk verſtaan. Maar, toen hij deezen in ſtukken gebroken, en weder eene ſamenſpraak met God gehouden had, kreeg hij bevel, twee andere ſteenen tafelen te maaken, en daarop de *woor-*

den

(*a*) EXOD. XXXI: 18.

Digitized by Google

den des verbonds te ſchrijven (*b*). Dat wil zeggen: hij zou ze niet met beeldſchrift, welk de zaak uitdrukt, ſchrijven, dat tegen de wet ſtreed; maar met het gewoone ſchrift, met karakters, die eenen toon uitbeelden, of met letters, van welken zich de Ismaëllers, de Cuſiten, en andere natien, die op Indie handel dreeven, reeds lang, in huine zaaken, bediend hadden.

Hieruit blijkt duidlijk, dat Moſes geen uitvinder der letteren was. Hij verſtond reeds de ſchrijfkunst, toen de HEERE hem beval, de tweede ſteenen tafels te beſchrijven. Hij had ze, geduurende zijn lang verblijf onder de Cuſiten en Herders, in Steenachtig Arabie geleerd. — Verder mag men hier uit afleiden, deels, dat de karakters, bij de Egyptenaars, tot heilige dingen gebruikt, den Hebreën verbooden waren; en deels, dat de gemeene Ethiopiſche karakters voor dat ſchrift, waarin de wet van GOD allereerst geſchreeven is, te houden zijn. — Hierom ſtaat 'er ook zoo uitdruklijk, dat de *naamen* der twaalf zoonen van Israël op de twaalf ſteenen des borſtlaps moeſten geſneeden worden, gelijk men een zegel ſnijdt (*c*). — In vervolg van tijd, ſchreef Moſes, gemakshalve, zelf in een boek (*d*).

Of-

(*b*) EXOD. XXXIV: 27, 28.
(*c*) EXOD. XXVIII: 21.
(*d*) DEUT. XXXI: 24.

Digitized by Google

Offchoon Moſes dus geen uitvinder van het letterſchrift was, heeft hij, waarſchijnlijk, echter eenige veranderingen in het Ethiopisch alphabet gemaakt, met oogmerk, om den afſtand der Jooden van alle andere volken daardoor te meer te beveſtigen. — *Vooreerst*, veranderde hij de richting van het ſchrift, en ſchreef van de rechter- naar de linkerhand, in plaats, dat de Ethiopiers, toen, van de linker- naar de rechterhand ſchreeven, en ook nog zoo ſchrijven. — *Ten tweede*, nam hij de punkten weg, welke, genoegzaam, een gedeelte van het ſchrift, door de Ethiopiers uitgevonden, moeten geweest zijn. — Ik vermoed, dat deeze veranderingen, na het ſchrijven der wet, zeer ras ingevoerd zijn; omdat Moſes, eerlang, bevel kreeg, de wet den volke zelve overtegeeven, 't welk onnut zou geweest zijn, wanneer men, toen, niet leezen kon.

Verder ſchijnt het mij toe, dat de Ethiopiſche woorden altijd verder van elkander afgezonderd waren, en niet zoo dicht ſamengevoegd konden worden, als de Hebreeuwſche. — Offchoon 'er weinig overeenkomst tuſſchen de Ethiopiſche en Hebreeuwſche letters is, en ook niet veel meer tuſſchen de laatſten en de Samaritaanſchen; meen ik echter, dat de taalen, voorheen, veel nader aan elkander vermaagſchapt waren, dan de verſcheidenheid haarer alphabets aanduidt. De reden, welke ik hiervoor heb, is, omdat in het Oude Testament veele woorden voorkomen, welker wortelwoorden in het Hebreeuwsch niet bekend zijn; daar zij echter allen in het Ethiopisch een duidlijken oorſprong hebben.

Het

Digitized by Google

Het Ethiopisch alphabet beſtaat uit zes en twintig letters, waarvan ieder, door een bijgevoegd ſtreepje of punkt, nog een anderen toon bekomt, zoodat daaruit twee en vijftig onderſcheidene tonen ontſtaan. — Ook hebben zij twintig tweeklanken; doch ik verbeeld mij, dat eenigen derzelven van laater uitvinding zijn.

Al 't geen ik van het hedendaagsch Ethiopisch zeg, moet alleen van het dsjies, de taal der Herderen, verſtaan worden. — Geene der andere taalen, in Abyſſinie gebruiklijk, hebben karakters, om ze te ſchrijven. — En, toen het *Amharisch*, na de terugkomst der koninglijke familie van Sjoa te Gondar, in de verkeering, de plaats van het dsjies innam, moesten 'er zeven nieuwe karakters, voor de uitſpraak deezer nieuwe taal bijgevoegd worden; nogthans werd 'er geen boek in eene andere taal, dan in het dsjies, geſchreeven, ook ſtreng, onder ſtraf des doods, verbooden, de Heilige Schrift in het Amharisch, of eene andere taal, dan het dsjies, overtezetten.

De dsjiestaal is buitengemeen ruuw en onaangenaam voor het oor. Zij is vol van de beide letters D en T, op welken een zoo ſterke toon gelegd wordt, dat het naar ſtamelen gelijkt. — Zij heeft groote overeenkomst met het Arabisch, is gemaklijk te leeren, en zeer dienſtig tot bevordering der kennis van het Hebreeuwsch.

Wemmers, een Karmeliter monnik, heeft een klein Ethiopisch woordenboek, in quarto geſchree-

Digitized by Google

ſchreeven. — Maar de ſpraakkunst en het woordenboek, door JOBUS LUDOLFUS in folio uitgegeeven, is het volledigſte en beste, dat men over de Dsjiestaal heeft. Doch, wegens gebrek aan boeken, in die taal geſchreeven, is het moeilijk, groote voortgangen daarin te maaken.

VIER-

Digitized by Google

VIERDE AFDEELING.

VERPLAATSING *van den koophandel uit Egypte naar Edom.* — *Iets van de pasſaatwinden en mouſons.* — *Dezelve dienen, om de ligging van Ophir te beſtemmen.*

Niet de verovering van Egypte door NEBUKADNEZAR, maar wel die door de Herders, deed 'er de kunſten en weetenſchappen zinken. De eerſte duurde ſlechts een' korten tijd; daardoor leeden alleenlijk de ſteden en enkele perſoonen; en zij had geene duurzaame gevolgen: te minder, omdat, naast de Egyptenaars, de Babyloniers de beſchaafdſte natie waren. — Maar de onderſcheidene overſtroomingen van Egypte door de Herders, bluschten 'er de weetenſchappen en kunſten uit, en verſpreidden 'er alom eene diepe onkunde. — Deeze weeken, teffens met den koophandel, naar *Edom*, eene ſtad, ten deezen tijde, de rijkſte op den aardbodem; eene vaste ſtad (*a*), die door DAVID verwoest werd

(*a*) PSALM LX: 11. CVIII: 11.

Digitized by Google

werd (*b*). — Tyrus en Edom poogden elkander de loef afteſteeken. De verwoesting van den laatstgenoemden grooten en handeldrijvenden ſtaat, zou het verlies van den koophandel hebben na zich geſleept voor Davids rijk; indien *Tyrus* niet de plaats van Edom had kunnen vervangen.

De godlijke geſchiedſchrijvers roemen de groote ſchatten, welken David en zijne overſten tot den dienst van het huis des HEEREN, dat SALOMO zou bouwen, geſchonken hebben (*c*). — Wanneer men de groote menigte talenten goud en zilver, welke die giften bedroegen, rekent, en daarbij overweegt, dat ieder talent goud drie duizend ſikkels beliep (*d*), kan men ligt opmaaken, dat deeze ſchat eenige millioenen naar ons geld waardig was. — Deeze was het gevolg van den koophandel van Palestina. — Waarſchijnlijk heeft David reeds den weg naar Ophir geweeten; althans onder de ſchatten, door hem voor het huis des HEEREN beſtemd,

(*b*) 2 SAM. VIII: 14. 1 KON. XI: 15, 16.

(*c*) 1 CHRON. XXII: 14, 15, 16. XXIX: 3—7.

(*d*) Dit blijkt uit EXOD. XXXVIII: 25, 26. Want zesmaal honderd en drie duizend vijf honderd en vijftig perſoonen werden ieder op een' halven ſikkel geſchat, en bragten dus driemaal honderd en één duizend zeven honderd en vijf en zeventig ſikkels op. Deeze ſom bedroeg, volgens de aangehaalde plaats honderd talenten en één duizend zeven honderd vijf en zeventig ſikkels. Trekt men de laatstgenoemde ſom van de hoofdſom af, dan blijven 'er drie honderd duizend over, die door honderd verdeeld, drie duizend ſikkels voor ieder deezer talenten geeven.

Digitized by Google

ſtemd, waren ook drie duizend talenten goud, van het goud van Ophir (*e*).

Salomo, Davids opvolger, en Hirams, des konings van Tyrus, vriend, bezocht *Eziongeber* en *Eloth* aan de Schelfzee in perſoon (*f*). Hij verſamelde ook eene menigte ſcheepstimmerlieden, zee- en ſtuurlieden, die, na de verwoesting van Edom, verſtrooid waren, en hunne toevlugt naar Tyrus en Sidon genomen hadden. — Hiram zond ze hem in overvloed (*g*). — Ondertuſſchen waren de zeelieden, die van Tyrus gekomen, en enkel in de vaart op de Middelandſche zee bedreeven waren, niet in ſtaat, om Salomo den begeerden dienst te doen, zonder aanvoering van ſtuurlieden, die met de ſcheepvaart op den Arabiſchen zeeboezem en den Indiſchen oceaan bekend waren: want de vaart op deeze zeeën, is van die op de Middelandſche zee aanmerklijk onderſcheiden. — Men kan dit duidlijk genoeg bevatten, wanneer men ſlechts overweegt, dat op die onderſcheidene wateren ook zeer onderſcheidene winden heerschten. Op de Middelandſche zee had men afwisſelende winden; maar de vaart op den Indiſchen oceaan was aan regelmaatige wetten onderworpen, zeer verſchillende van die, welke op de Middelandſche zee plaats hebben. — Eer ik verder gaa, zal ik dit verſchijnſel kortlijk ophelderen.

In

(*e*) 1 CHRON. XXIX: 4.

(*f*) 2 CHRON. VIII: 17.

(*g*) 2 CHRON. VIII: 18.

Digitized by Google

In het dal van Egypte, aan den oost- en west-kant, door reien bergen ingeslooten, heerschen, in de zomermaanden, de noorden- of zoogenaamde *Etesische* winden. — Dit zou ook in den Arabischen zeeboezem plaats hebben, bijaldien hij even-wijdig met het land van Egypte liep. Maar, wijl deeze zeeboezem, of de Roode zee, van Suez tot Mocha, noordwest- en noordoostwaard, en van daar tot de straat Babelmandeb oost- en westwaard loopt; komt het, dat de noordenwinden, die in de zomermaanden in Egypte waaien, op de Roode zee de strekking derzelve aanneemende, van Grasmaand tot Wijnmaand uit het noordwesten, of van Suez naar de straat Babelmandeb, maar in de overige maanden des jaars uit het zuidoosten, of van de gemelde straat naar Suez waaien.

Deeze winden worden, somtijds, verkeerdlijk, *passaatwinden*, of *tradewinds*, genaamd. Een passaatwind, integendeel, is zoodaanig een wind, die, het geheele jaar door, uit eene streek des hemels waait, gelijk, bij voorbeeld, de zuidweste-wind, ten zuiden van de linie, in den Indischen en stillen oceaan. Maar hier wordt van de *mousson* gesprooken, die alle jaaren, geduurende zekere maanden, uit een' bepaalden hoek waaien, gelijk, hier boven, ten aanzien des Arabischen zeeboezems, of der Roode zee, reeds aangemerkt is.

De kennis deezer winden kan ons, naar mijne gedachten, den weg wijzen, om niet alleen de ligging van het goudrijke *Ophir* te ontdekken, maar ook, om de reis van Salomons schepen derwaard te verklaaren.

Ten einde de ligging van Ophir, met eenige ze-

zekerheid, te bepaalen, moet men, vooraf, aanmerken, dat de Heilige Schrift daarvan, en van de reis derwaard, waarmede die naar *Tharsis* verbonden was, zegt: *vooreerst*, dat de vaart en handel op Ophir geschiedde van *Eziongeber*, langs de Elanitische golf (*h*); *ten tweede*, dat de goederen, welke met de vloot van daar te rug kwamen, waren goud, zilver en elpenbeen (*i*), maar voornaamlijk zilver (*k*); en, *ten*

(*h*) I KON. IX: 26, 27, 28.

(*i*) I KON. X: 22.

(*k*) Zoo schrijft de heer BRUCE. Toen ik de gedachten van dien heer over de ligging van Ophir, en de reis van Salomons schepen derwaard, en naar Tharsis, (want die reis, te weeten, naar Ophir en Tharsis, werd door eene en dezelve vloot, in eene vaart, in een' en denzelven tijd gedaan) in het Mengelwerk van de *Vaderl. Bibl.* II. D. II. Stuk, bladz. 403. enz. vertaald mededeelde, maakte ik daarop eene aantekening, welke ik hier moet herhaalen: „ De eenige grond, dien hij daarvoor hebben kan, is, dat wij I KON. X: 21. leezen, dat aan de drinkvaten des konings Salomo, aan alle de vaten van het huis des wouds Libanons, en aan alle de sieraaden, welke te vooren genoemd waren, *geen zilver was*; en 'er bijgevoegd wordt: *want het wierd in de dagen van Salomo niet voor eenig ding geacht*; daar de Heilige Geschiedschrijver, terstond, op laat volgen, dat koning Salomo schepen van Tharsis, met die van Hiram, in zee had, welke goud, zilver, elpenbeen, enz. aanbragten. Waaruit BRUCE dan afleidt, dat de goederen, welke met de vloot van Ophir te rug kwamen, waren goud, zilver, en elpenbeen, *maar voornaamlijk zilver*. Intusschen is Ophir, in den Bijbel, allermeest wegens zijn goud vermaard;

Digitized by Google

ten derde, dat de vloot die reis net in drie jaaren volbragt (*l*).

Wijl Salomons vloot van Eziongeber, langs de Elanitiſche Golf, naar den Indiſchen Oceaan zeilde, moet zij die reis, bij mousſons, dat is, bij het waarneemen van die winden, welke in zekere zeeen, op zekere tijden, waaien, gedaan hebben. En, dat dit hier het geval was, blijkt, omdat de vloot op de heen en te rug reis van Eziongeber naar Ophir, altoos, een' bepaalden tijd beſteedde; 't welk geen plaats kon hebben, indien de reis met veranderlijke winden geſchied was.

Noch Spanje, noch Peru, kon, om gemelde reden, Ophir zijn; ook Ceilon niet; want, behalve dat tot die reis zoo veel tijd niet noodig was, had het eiland Ceilon de voortbrengſels niet, die van Ophir gehaald werden. —

Uit de goud- en zilvermijnen van Ophir, is het Oosten, waarſchijnlijk, in de vroegſte tijden met die ertſen voorzien geweest. Groote ſpooren van bearbeiding moeten 'er, derhalve, gevonden worden in het gewest, welk men met grond voor Ophir houden zal. Doch in geene van de genoemde plaatſen zijn groote overblijffels van mijnen, die bewerkt zijn, aantetreffen. De oude ſpooren der zilver-

---

gelijk uit alle de plaatſen der Heilige Schrift, in welken van Ophir melding wordt gedaan, blijkt." *Aant. des* NEDERD. UITG.

(*l*) 1 KON. X: 22. 2 CHRON. IX: 21.

Digitized by Google

vermijnen in Spanje zijn niet meer te vinden, en goudmijnen zijn 'er nooit geweest.

Integendeel zegt een Dominikaaner monnik, JUAN DOS SANTOS, dat op de kust van Afrika, in het koningrijk *Sofala*, ongemeen rijke en overvloedige goud- en zilvermijnen zijn. Ook draagen zij de duidlijkſte ſpooren, dat zij van zeer vroege tijden af bearbeid zijn. Toen de Portugeezen dat land veroverden, waren zij nog open; maar, ſedert de ontdekking der nieuwe waereld, zijn zij, ik weet niet, om welke redenen, verlaaten. — Hij verhaalt verder, dat hij, in 1586, van Sofala, de rivier *Cuama* was opgezeild tot *Tetee*, daar zijne orde een klooster had; dat hij, twee honderd uuren gaans verder landwaard in, in het gebergte *Afura*, goudmijnen, en, op een' aanmerklijken afſtand van daar, de zilvermijnen van Tsjicoua, had gezien; dat men, op beide plaatſen, groote ſpooren zag, dat zij, oudtijds, ſterk bearbeid waren; en dat men daar bouwvallen van zwaare gebouwen, van ſteen opgehaald, vindt, terwijl de wooningen van de hedendaagſche koningen dier gewesten, van ſlik en ſtroo, armhartig, ſamengeſteld waren.

Ook heeft daar eene overlevering plaats, dat die gebouwen, eertijds, aan de koningin van Scheba behoorden, en geſticht waren, om den handel op de Roode zee te drijven. — Dezelve overlevering heerscht ook onder de Kaffers. — En EUPOLEMUS verhaalt bij EUSEBIUS (*m*), dat koning Da-

(*m*) *In præpar. Evang.* IX.

David te Eloth ſchepen bouwde, en van daar bergwerkers naar *Orphi*, in de Roode zee, (daar hij den Indiſchen oceaan door verſtaat) zond. Orphi is, zekerlijk, het vermaarde Ophir, en deezen naam zal, waarſchijnlijk, het vaste land van Afrika, tegenover *Madagaskar*, hedendaags *Sofala* of *Sophala* genaamd, gedraagen hebben.

De *Koningen der Eilanden*, bij gelegenheid deezer reis dikwijls genoemd, zullen die van *Sokotza*, *Madagaskar*, de *Komorra's*, en anderen zijn.

Daar men nu, volgens het getuignis van DOS SANTOS, in Sofala, en de nabuurige landen, rijke goud- en zilvermijnen, ook elpenbeen (wijl aldaar het rechte vaderland der olifanten is) en teffens ſpooren van oude uitgraavingen vindt, zal de vraag zijn, of de ligging deezer gewesten zoodaanig is, dat 'er, wegens de mousſons, drie jaaren vereischt wierden, om uit Eziongeber de reis derwaard te doen; dat 'er niet meer tijd toe noodig was; en dat zij in minder tijd niet kon gedaan worden? — Dit getoond zijnde, zal men niet langer kunnen twijfelen, of het oude Ophir is wedergevonden. — Laaten wij dit beproeven.

De vloot, naar Sofala beſtemd, in Zomermaand van Eziongeber vertrekkende, zou met den noordlijken mousſon Mocha bereiken. Hier verandert de ſtrekking der golf, en de zuidwestewinden, die dan in den Indiſchen oceaan heerſchen, doen zich zelfs op de reê van Mocha gevoelen. — De vloot komt, derhalve, hier ten anker, en wacht naar een' gunſtigen wind, die haar uit de ſtraat van Babelmandeb, en door eene kleine uitgeſtrektheid van eenige zeemijlen, daar een veranderlijke wind plaats

Digitized by Google

plaats heeft, heen voert. — Indien nu de koers oostnoordoost naar Oostindie beſtemd was, zou zij een' friſschen zuidwestenwind ontmoeten, die haar, de kaap *Gardefan* omgezeild zijnde, ſpoedig derwaard zou brengen. —

Maar de zaak verſchilt, wanneer zij naar Sofala moet ſtevenen. — Haar koers is dan, nagenoeg, zuidwest, en zij ontmoet, op de hoogte van kaap Gardefan, een friſschen zuidwestenwind, die haar rechtſtreeks tegen is. — Gedwongen zijnde, in de golf te rug te keeren, houdt zij dien, verkeerdlijk voor een paſsaatwind, vermits zij haare reis naar Mocha niet volbrengen kan, dan bij den zomermouſon, die haar niet verder dan tot de ſtraat van Babelmandeb brengt; daar zij dan tegenwind, een' ſterken ſtroom noordwaard en een hooge zee voor zich heeft.

Bij zulke omſtandigheden, was deeze reis met zeilen niet te onderneemen; vermits de ſchepen van dien tijd alleen voor den wind gingen. Indien zij echter gedaan wierd, moest zulks door middel van riemen geſchied zijn (*n*), en groot verlies hebben na zich geſleept. De propheet EZECHIEL, van de reizen der Tyriers, en vellig van deezen zelven togt ſpreekende, zegt: „Die u roeien, heb„ben u in groote wateren (den oceaan) gevoerd; „de oostewind heeft u verbroken in het hart der „zeeën (*o*)." Kortom, de ooste-, dat is, de noord-

(*n*) EZECH. XXVII: 6.

(*o*) EZECH. XXVII: 26.

Digitized by Google

noordoostewind, was de mousson zelf, die hen naar Sofala moest brengen; doch, wijl zij geene zeilen hadden, en zich, met eene hooge zee, op eene vlakke kust, daar de wind op aan woei, bevonden, was het onmooglijk, om zich, door middel van riemen, voor het stranden te beveiligen.

Ten laatste hebben echter wijsbegeerte en waarneemingen, met standvastigheid gedaan, deeze zwaarigheden uit den weg geruimd, en den zeelieden, op de Arabische golf, getoond, dat deeze winden, welken zij, als hinderpalen in den handel op Sofala aanmerkten, wel begreepen zijnde, de middelen waren, om die reis spoedig en veilig afte leggen.

De vloot, op Sofala, vertrok, in den zomer, van Eziongeber, met den noordlijken mousson, die haar naar Mocha bragt. — Door de veranderde strekking der golf, miste zij daar den mousson. — De zuidwestewind, voorbij kaap Gardefan in den Indischen Oceaan heerschende, draait zoo geweldig om die kaap, dat hij zelfs op de ree van Mocha zich doet gevoelen, en het gevaarlijk is, daar voor anker te liggen. — Maar hij veranderde ras, het weer werd gemaatigd, en de vloot was, naar mijne onderstelling, in Oogstmaand, onder kaap Gardefan ten anker; welke kaap, eenige eeuwen daarna, door de Romeinen *Promontorium aromatum*, of de Specery-kaap, genaamd werd.

Hier moesten de schepen tot Slagtmaand blijven liggen; vermits de wind, ten zuiden dier kaap, in den zomer, vrij sterk uit het zuidwesten waait, en dus voor de schepen naar Sofala regelrecht strijdig is. — Intusschen, was deeze tijd niet verlooren.

Een

Een deel der goederen werd ingekocht, om bij de terugkomst gereed te zijn, naamlijk: elpenbeen, wierook en myrrhe, waarvan hier de voornaamste marktplaats was.

In Slagtmaand, ſtevende de vloot, met een noordoostenwind, van hier, en zou daarmede ras haare reis volbragt hebben, indien zij niet, in 't begin van Wintermaand, op de hoogte der kust van *Melinda*, een zuidwestlijken mousſon (in onze dagen eerst door Dr. HALLEY ontdekt) ontmoet had, welke haare vaart naar Sofala ſtremde. Deeze noodzaakte haar, in eene kleine haven, insgelijks *Mocha* genaamd, nabij Melinda, binnen te loopen. Deeze haven ligt nog nader bij *Tharſis*, welk wij hier bij toeval vinden; eene omſtandigheid, welke een bewijs is, dat wij, ten aanzien der verdere reis, op den rechten weg zijn. — Ook wordt in de Abyſſiniſche jaarboeken, onder de regeering van AMDA SION, in de veertiende eeuw, gewag gemaakt van het opperhoofd van Tharſis, en hetzelve insgelijks in deeze ligging geplaatst.

Salomons vloot moest dan, tot Grasmaand des tweeden jaars, te Tharſis blijven. — In de volgende maand werd de wind noordoostlijk, en bragt de ſchepen, veelligt nog voor het eind derzelve, te Sofala. — Al de tijd, dien de vloot te Tharſis doorbragt, werd echter wel beſteed. Een gedeelte haarer laading moest van hier komen, en dat werd tegens haare terugkomst beſprooken. — Van Bloeimaand des tweeden jaars, tot het eind van dien mouſſon, in Wijnmaand, woei de wind uit het noordoosten, en dus konden de ſchepen niet vertrekken. — Deezen tijd hadden de koop-

lie-

Digitized by Google

lieden ook hoognoodig, om hunne goederen te ruilen, en aan boord te brengen, en de vloot van leevensmiddelen te voorzien.

Hier mede gereed zijnde, nam de vloot, in Slagtmaand des tweeden jaars, met den zuidwestlijken mousson, haare terugreis aan. Dezelve zou haar, binnen weinige weeken, in de Arabiſche golf gebragt hebben, indien zij niet op de hoogte van Mocha, nabij Melinda en Tharſis, den noordoostlijken mousson ontmoet had. Deeze deed haar eene ſchuilplaats in die haven zoeken, tot het eind van dien mousson; waarna 'er, eindelijk, in Bloeimaand des derden jaars, een friſſche zuidwestewind opſtond, welke haar uit die haven verloste.

Met dien mousson, liep de vloot, in de laatstgemelde maand, van Mocha, op de kust van Afrika, in de ſtraat van Babelmandeb. — Daar werd zij opgehouden door den zomermousſon, die van Suez of Eziongeber komende, zich, langs de Rode zee, in de Arabiſche golf uitſtrekte, en haar daar aantrof. — Hier bleeven de ſchepen liggen tot Wijn- of Slagtmaand, wanneer de wind uit het zuidoosten woei, en de vloot, ſpoedig en gemaklijk, door den Arabiſchen zeeboezem en de Elanitiſche golf, te Eziongeber te rug bragt: 't welk, volgens mijne onderſtelling, in 't midden of het laatst van Wintermaand des derden jaars geſchiedde.

Meer tijd hadden Salomons ſchepen niet noodig, om hunne reis naar Tharſis en Ophir te volbrengen; maar in minder tijd konden zij het ook niet doen. — Zij verwisſelden de mousſons zesmaal; 't welk zes en dertig maanden, of juist drie jaaren, uit-

Digitized by Google

uitmaakt. — Wanneer men eene kaart van de gemelde zeeën en gewesten hierbij raadpleegt, zullen alle zwaarigheden ras verdwijnen.

MONTESQUIEU giste, dat Ophir op de kust van Afrika lag; doch, niet onderrecht aangaande de ſtrekking en geduurzaamheid der mousſons, die, onlangs, door Dr. HALLEY ontdekt en in 't licht geſteld zijn, werd hij door den afſtand van ſlechts duizend uuren, die Salomons vloot drie jaaren bezig hield, ſchoon het anders maar voor ruim eene maand werk was, aan 't wankelen gebragt. Hij onderſtelde, derhalve, dat die traagheid aan de onvolmaaktheid der ſchepen, waarvan Salomo zich tot die reis bediende, moest toegeſchreeven worden. Doch hierin dwaalt die geleerde man. Wel is waar, PLINIUS en STRABO zeggen, dat de *junci*, of junken, van *papyrus* gemaakt, en met leer overtrokken, (hoedaanigen op de Roode zee gebruikt werden) twintig dagen beſteedden, aan eene reis, welke een Grieksch of Romeinsch ſchip in zeven dagen volbragt. Maar, bijaldien zulke ſchepen tot de reis naar Ophir gebruikt waren, zou men zich op korter reizen, bij voorbeeld, naar Indie, zekerlijk ook daarvan bediend hebben; doch dat hebben zij niet gedaan: want de reis naar Indie volbragten zij in een jaar, 't welk het uiterſte was, dat een Grieksch of Romeinsch ſchip kon doen. — Integendeel waren de ſchepen, die Salomons vloot uitmaakten, van Tyrisch maakſel, en dus de besten, in die vroege eeuwen bekend, 't welk men ook van zijne zeelieden moet zeggen. — Wie de hooge zee, de zwaare ſtroomen en ſterke zuidwestewinden voorbij de ſtraat Babelmandeb, bij ondervinding kent, zal gaarn toeſtemmen, dat geen vaartuig, van *papyrus* gemaakt en met leer overtoogen, op die zee een uur lang

lang boven water kon blijven. Dergelijke vaartuigen, ligte en gemaklijke booten, werden te Azab aan de Roode zee gemaakt, om de naauwe golf tusschen de Sabeërs en de Cusiten dwars over te steeken, en leevensmiddelen uit Gelukkig Arabie en Azab overtebrengen.

De naamen van veele plaatsen, zoo als zij, toe heden toe, bij de ingeboornen, in gebruik gebleeven zijn, bevestigen insgelijks deeze zaaken.

In den loop deezer reis komen drie plaatsen, *Mocha* genaamd, voor, doch in verschillende gewesten gelegen. — De eerste is in Woest Arabie, op de noorder breedte van nagenoeg 30°, aan het eind der golf van Suez. — De tweede op de noorder breedte van 13° graaden, nabij de straat van Babelmandeb. — De derde op de zuider breedte van 3°, nabij Tharsis, op de kust van Melinda. — De beteekenis van *Mocha*, in de Ethiopische taal, is *gevangenis*. Zij past bijzonder aan deeze drie plaatsen, omdat in iedere van die, de schepen, maanden lang, moesten vertoeven, en opgehouden werden, tot dat de verandering der mousons hen in vrijheid stelde, en als uit de gevangenis verloste, om hunne reis voort te zetten. — In het eerste Mocha, werden zij den geheelen winter, als gevangen gehouden, tot dat de zomermousson hen in vrijheid zette. — In het tweede, gebeurde hetzelve aan de schepen, die in de zomermaanden van daar naar Suez wilden gaan; zij moesten van Bloeimaand in die haven liggen, tot dat de zuidoostewind in Slagtmaand hen bevrijdde. — En in de haven van het derde Mocha, bejegende den schepen, die met den zomermousson, om de kaap Gardefan, met volle zeilen deg-

waard

waard gekomen waren, dezelve tegenwind, die hen ook daar bijna zes maanden gevangen hield.

De laatſte kaap, op de kust van Abyſſinie, eer men de ſtraat van Babelmandeb inloopt, is de kaap *Defun*, dat is, de *Begraafnis-kaap*. De oostewind dreef, veelligt, hier, de lijken der geenen, welke op reis ſchipbreuk hadden geleeden, aan ſtrand. — De Romeinen noemden ze *Promontorium aromatum*, of de Specery-kaap. Zij heet, nu, bij de Portugeezen, *Gardefui*.

Nog nader bij de ſtraat, is een kleine haven, in het koningrijk Adel, *Mate*, dat is, *de dood*, genaamd. — Meer westwaard, in hetzelve rijk is een berg, door de Portugeezen, bij verbastering, de berg *Felix* geheeten. De Romeinen noemden dien *Mons Elephas*, of den *Olifantsberg*, en de ingezetenen *Dsjibbel Fiel*, 't welk dezelve betekenis heeft. De Portugeezen, zulks niet verſtaande, maakten 'er *Dsjibbel Felix* van, tot welke benaaming de berg geen recht heeft.

De ſtraat, aan het eind der Arabiſche golf, heet *Babelmandeb*, dat is, de *Poort der verdrukking*. — Nabij dezelve plaatst PTOLEMEUS de ſtad *Mandeeth*, waarſchijnlijk, eene verbastering van *Mandeb*. De kaap, welke de zuidzijde der ſtraat uitmaakt, en de ſtad, daarbij gelegen, werden door de Romeinen *Diræ* genaamd. — In het kanaal zelve, ontmoet men een groep eilanden, *Dsjibbel Zekir*, of de *Eilanden der gebeden*, — en in dezelve ſtreek verder op, de eilanden, *Sebaoth Gzier*, dat is, *Gode zij lof*, genaamd, — de eerſten, buiten twijfel, ter gedachtnis der dooden, en de laat-

ſten; wegens hunne behouden terugkomst van die gevaarlijke ſcheepvaart.

De kust oostwaard, tot kaap Gardefan toe, is, ſints onheuglijke jaaren, de eigenlijke marktplaats van wierook, myrrhe en balſem geweest, en heet *Saba*. — Voorbij Saba, aan den Indiſchen oceaan, ligt het *Kaneelland*, *Regio cinnamonifera*, alwaar eene groote menigte wilde kaneel groeit, door de Italiaanſche drogisten *canella* genoemd.

Landwaard in, nabij Azab, zijn groote bouwvallen, waaronder de overblijfſels eener prachtige waterleiding merkwaardig zijn. Dezelve is uit groote marmerſteenen, zonder kalk of cement, ſamengeſteld, en met koperen krammen aan elkander gevoegd. — Ook vindt men 'er veele putten, ingelijks, van marmerſteenen, zoo gehouwen, dat zij, aan elkander gevoegd zijnde, eenen cirkel uitmaaken. — De omſtandigheid van de koperen krammen is zeer verwonderenswaardig. Een oud ſchrijver, AGATHARCIDES, verhaalt, dat de bewooners der zuidlijke deelen van Arabie zulk eene groote menigte goud in hun land bezaten, dat zij driemaal de zwaarte voor koper gaven, vindende zij, in de aarde ſpittende, ſtukken goud, ter grootte van olyfſteenen, en nog grooter. — Het komt mij, intuſſchen, vreemd voor, dat, indien het koper tot zoo een' hoogen prijs in Arabie verkocht werd, hetzelve, hier, tot de geringſte gebruiken gebezigd kon worden. —

Doch, hoe het hiermede ook zij, de bewooners van het vaste land en het tegenover liggend ſchiereiland Arabie, komen daarin overeen: — dat hier de zo-

zetelplaats der koningin van SCHEBA of SABA was, welke door haar bezoek aan koning Salomo in de hiſtorie is vermaard geworden; — dat de gebouwen, waarvan de puinhoopen nu nog te zien zijn, door haar, op de plaats haarer hofhouding, geſticht waren; — en dat al het goud, zilver, de reukwerken, enz. uit haar land kwamen, te weeten, uit haar koningrijk Sofala, welk het vermaarde OPHIR was, en zich van daar tot Azab, aan den oever der Roode zee, langs de kusten des Indiſchen oceaans, uitſtrekte.

Digitized by Google

VIJFDE AFDEELING.

STAAT van den Indiſchen handel. — Nadeelen, door den Perſiſchen oorlog onder KAMBYSES *aan denzelven toegebragt. — Hij verheft zich op nieuw onder de* PTOLEMEUSSEN. — *Hij valt weder onder de Romeinen.*

Na den afval der tien ſtammen, bleef Edom bij het huis van DAVID, en 'er werd nog ſteeds eene ſoort van koophandel, hoewel bezwaarlijk, langs den Elanitiſchen zeeboezem gedreeven. — Dit duurde, met afwisſelend geluk, tot dat TIGLATH-PILESER, koning van Asſyrie, REZIN, den koning van Syrie, geſlagen hebbende (*a*), Eloth veroverde; waarna het nooit weder onder de gehoorzaamheid der Jooden gekomen is.

De uitdelging der Edomiten, en de groote gebeurenisſen, die daarop volgden, ſtoorden den koop-

(*a*) 2 KON. XVI: 6. enz.

koophandel langs de Roode zee, welker havens in de handen van roovers onveilig waren. — De Indische en Afrikaansche kooplieden kwamen met elkander overeen, om in *Asſyrie* te ſamen te komen; de eerſten door middel van den Perſiſchen zeebuzem en den Euphraat; en de laatſten door Arabie. Dus werd Asſyrie de marktplaats der Indiſche waaren in het Oosten.

NEBUKADNEZAR Tyrus (*b*), en den tempel van Salomo geplonderd (*c*), ook Egypte veroverd hebbende, keerde met eene ongelooflijke menigte gewerkt goud en zilver naar Babel te rug; werwaard hij, den koophandel van Egypte en Palestina den bodem ingeſlagen hebbende, door zijne ontmeetlijke rijkdommen de kooplieden van die landen trok. — Het was eene gunſtige omſtandigheid voor de handelaaren, dat Asſyrie naar geſchreevene wetten (*d*) beſtierd wierd, waardoor hunne eigendommen tegen geweldenarijen bevelligd waren.

In deeze geſteldheid was het land, toen CYRUS, Ba-

(*b*) EZECH. XXVI: 7.

(*c*) 2 KON. XXIV: 13. 2 CHRON. XXXVI: 7.

(*d*) De uitdrukking der Heilige Schrift: „Dat de „wet der Meden en Perſen, niet mag wederroepen wor„den:" DAN. VI: 9. en ESTHER B: 19, moet men, geloof ik, door *beſchreevene wet* verklaaren. Naar dezelve werden deeze landen beſtierd, zonder dat zij aan de willekeur der richters werden overgelaaten; welk misbruik anders in alle de Oosterſche landen gebruiklijk was, en tegenwoordig nog is.

Babel veroverde, en, BELSAZAR verslagen hebbende, zich meester van den Indischen handel maakte. Welk loflijk karakter de geschiedschrijvers van deezen grooten koning ook geeven, schijnt hetzelve echter, ten aanzien van den koophandel, zwak geweest te zijn. In plaats van zich met den bloei, waarin het geluk van andere natien, en de koophandel zijne landen gesteld hadden, te vergenoegen, maakte hij het onredelijkst ontwerp, om Indie zelf aantetasten, en alle deszelfs schatten op eenmaal te bemagtigen. – Dan, dit ontwerp voerde hij op eene even zoo onredelijke wijze uit, als het gemaakt was. Hij wilde, door eene groote woestijn, die noch water, noch leevensmiddelen heeft, langs de kust der Indische zee, met een talrijk heir in Indie dringen; maar, gelijk het zijne voorgangeresse, koningin SEMIRAMIS, dertien honderd jaaren te vooren gegaan was, zoo ging het hem nu ook, verliezende hij zijne geheele krijgsmagt, zonder een enkel peperkoorntje, uit een Indisch gewest, als een buit, mede te brengen.

De geschiedenis van den togt van KAMBYSES naar Afrika, is een blijvende schandvlek voor dien verwoester van land en volken. —— Terwijl hij in Egypte de verschriklijkste geweldenarijen pleegde, hoorde hij daar, dat 'er, zuidwaard van dat land, een volk woonde, welk eene verbaazende menigte zuiver goud bezat; dat hun land door meiren, bergen en woestijnen bevestigd was; en dat, op den weg derwaard, eene groote natie, uit dappere Herders bestaande, haare verblijfplaats had.

Intusschen rechtte hij in Egypte de ijslijkste verwoestingen aan, enkel om zich in de vriendschap

dier

dier Herderkoningen intedringen. Hij ſloot ook, op de plechtigſte wijs, vreede met hun, en beide natien beloofden elkander eene eeuwige vriendſchap. — Des niettegenſtaande zond hij, pas te Thebe in Egypte aangekomen zijnde, een talrijk heir af, om den tempel van Jupiter Ammon, de voornaamſte Godheid der Herderen, te plonderen. Van dit heir kwam geen één man te recht. — Daarop ondernam hij eenen togt tegen de *Macrobii*, of het volk, welk in 't bezit dier groote ſchatten was. Hij trok langs den Nijl, en kwam in een gewest, welk, te hoog, om door die rivier overſtroomd te worden, geene graanen voortbragt, zoo dat een deel zijner heirmagt door honger omkwam.

Van Syene zond hij echter gezanten voorwaard, ten einde het land en volk te beſpieden, en het opteeiſchen, om zich aan hem te onderwerpen. — Zij vonden het land vol zwarten, die groot, ongemeen ſterk en onverſchrokken waren, zich ſteeds met de jagt op leeuwen, olifanten, en andere wilde dieren, bezig houdende. — Zij hadden zulk een overvloed van goud, dat zelfs het gemeenſte huisraad van dat erts gemaakt was. Zij kenden geen brood, maar leefden enkel van raauw vleesch van rhinocerosſen, olifanten en giraffen, in de zon gedroogd. Bij deeze leevenswijs, welke hunne afſtamlingen nog volgen, werden zij echter zeer oud.

Niet ontſteld over de aankomst van Kambyſes gezanten, lachten zij over hunnen eisch, om zich aan dien dwingeland te onderwerpen. — Integendeel gaven zij hem den raad, om te rug te keeren, ten minſte zoo lang, tot dat hij, onder zijn heir, een' man vond, die den boog, welken zij

Digitized by Google

hem zonden, spannen kon. — Wijl de Perſen vermaarde boogſchutters waren, was deeze hoon des te gevoeliger voor hun. Het verhaal nopens de menigte goud, welk de gezanten gezien hadden, maakte wel een' diepen indruk op dien goudgierigen veroveraar; doch, dewijl hij geene leevensmiddelen had, en ze op den weg derwaard niet vinden kon, moest hij van zijn voorneemen afzien. Het gevolg was, dat de handel met die gewesten ten eenemaal verviel.

De Perſiſche koning DARIUS zocht wel dien handel weder in bloei te brengen; maar ALEXANDERS onderneeming tegen Indie dreigde dien met een' gantschlijken ondergang, ten minſte met eene verdeeling in verſcheidene takken. Hiertoe behoort, *eerstlijk*, de verwoesting van Tyrus, waardoor de koophandel op den Arabiſchen zeeboezem, een tijd lang, afgebroken werd; en, *ten tweede*, zijn togt, door Egypte, in het land der Herderen, en naar den tempel van Jupiter Ammon. Hij had, daar, het beste onderrecht aangaande den handel van Indie en Afrika kunnen bekomen; doch hij vroeg de priesters wel naar zijne geboorte en de bronnen des Nijls; maar niet naar den toeſtand des koophandels, of de middelen, om tusſchen Indie en Thebe of Alexandrie, welk hij, naderhand ſtichtte, een' voordeeligen handel te vestigen.

Ondertusſchen duurde het toch niet lang, of Alexandrie werd, onder de regeering der koningen, die Alexander opvolgden, wegens zijne voordeelige ligging aan de Middelandſche zee, de ſtapel des Indiſchen handels. Zij wendden alle moeite aan, om dien te doen bloeien. In plaats van den han-

handel in Afie, in Arabie of Ethiopie te onderdrukken, zochten zij, integendeel, dien, overal, aan te kweeken, en met alle volken, die maar iets daartoe leverden, in de beste verſtandhouding te leeven.

PTOLEMEUS de eerſte, koning van Egypte, te Alexandrie zijnen zetel houdende, leide niet alleen den grond tot de grootheid des Indiſchen handels, aldaar; maar hij zag dien ook tot zijne hoogſte volkomenheid gebragt. Hij zeide: — de waare roem eens konings beſtaat niet hierin, dat hij zelf rijk zij; maar dat hij zijne volken rijk make. Hij opende zijne havens voor alle handeldrijvende natien, beſchermde de karavaanen, en de vrije ſcheepvaart ter zee, waardoor Alexandrie, binnen weinig jaren, het groote magazijn der waaren van Indie, Arabie en Ethiopie werd. — Hij boezemde zijnen zoon PTOLEMEUS PHILADELPHUS dezelve grondbeginfels in. Wijl hij, van zijne jeugd af, een krijgsman was geweest, hield hij, beſtendig, eene aanzienlijke magt op de been, waardoor hij zich bij de volken van zijnen tijd geducht maakte. Daarenboven had hij, in de haven van Alexandrie, ſteeds, eene vloot van twee honderd oorlogſchepen. Hij beſtierde zijn land met wijsheid. Hij ſtierf in hoogen ouderdom en vreede, en verkreeg den glorierijken naam van SOTER, of Behouder des rijks, welk hij zelf geſticht had, ofſchoon deszelfs inwooners ten aanzien van kleur, en kleeding, en taal, en godsdienst grootlijks van hem verſchilden.

Onder hem was de koophandel des lands in den bloeiendſten ſtaat. — In Alexandrie was de voornaame ſtapel der goederen van Indie, Ethiopie en Arabie; ook had hij ſchikkingen gemaakt, om dien

met

met den handel van Europa te verbinden. — Laat ik den bloei van den Alexandrijnſchen handel in dien tijd, door een klein ſtaaltje, nader openleggen.

Ptolemeus ſtond, bij zijn leeven, de kroon aan zijnen zoon Philadelphus af. Deeze gaf, bij die heuglijke gelegenheid, den Alexandrijnen een feest. In den ſtaatlijken optogt was eene menigte Indiaanſche vrouwen, waaronder ook Abyſſiniſche en andere Afrikaanſche te verſtaan zijn, omdat alle die landen onder de benaaming van Indie begreepen werden. — Deeze waren als Laavinnen gekleed, en iedere van haar leidde een' kameel, met wierook, kaneel en ſpeeerijen belaaden. — Daarop volgden Mooren uit Ethiopie, met de tanden van zes honderd olifanten. — Een ander troep had eene menigte ebbenhout; een ander droeg een ſchat van het fijnſte goud, met de keerkringsregenbuien, in kleine ſtukjes of korreltjes, van de bergen neergeſpoeld. — Daarna kwam 'er een heir van vier en twintig duizend honden uit Indie; papegaaien en andere Ethiopiſche vogelen in kooien; honderd en dertig Ethiopiſche, drie honderd Arabiſche, en twintig Nubiſche ſchaapen; zes en twintig Indiſche ſneeuwitte buffels, en acht uit Ethiopie; drie bruine beeren en een witte; veertien luipaarden; zestien panterdieren; vier lynxen; één giraffe, en één rhinoceros uit Ethiopie.

Uit deeze menigte vreemde dieren, welke niet, met grooten toeſtel, tot deeze plechtigheid bijeengebragt, maar ſlechts uit den voorraad genomen waren, kan men veilig tot de menigte vreemde waaren, hier te vinden, een beſluit maaken.

De

De handel vloeide met vollen ſtroom naar Alexandrie. Al wat tot de weelde der Oosterlingen behoorde, was hier aantetreffen. Het goud en zilver, dat te vooren naar Tyrus ging, kwam nu, langs een' korter weg, te Suez, van daar te Memphis, en langs den Nijl te Alexandrie. En het goud uit Afrika, bereikte die haven met nog minder gevaar.

Tot bevordering van den handel met Arabie, bouwde Ptolemeus de ſtad *Berenice*, aan de Roode zee, tot eene ververſchingsplaats voor allen, die den Arabiſchen zeeboezem bevaarden. — Van daar konden de goederen, in drie dagen, op den Nijl ingeſcheept worden.

Om den Nijl met de Roode zee nog meer te verbinden, deed de gemelde koning, uit deeze zee, eene vaart graaven tot in den Peluſiſchen Nijlarm; eene onderneeming, welke reeds tweemaal te vooren mislukt was. Zij was honderd voeten breed, en met ſchutſluizen voorzien, doch deed geen voordeel aan den koophandel. Den kooplieden verdroot de langheid der reis, eerst naar Suez, dan langs die vaart, en eindelijk op den Nijl naar Alexandrie. De goederen gingen weder van Berenice, te land, naar den Nijl; welke weg nog hedendaags veel gebruikt wordt.

Ptolemeus heeft zich, naar het ſchijnt, tot den Indiſchen handel van Indiſche ſchepen bediend. Hij zond twee gezanten naar Indie, om te onderzoeken, in welken toeſtand het land zich, ſedert Alexanders dood, bevond. — De tijding, welke hij van daar te rug ontving, was zoo gunſtig, dat zij hem tot een ſpoor diende, om den handel ſterk voort

voort te zetten. — Om dit oogmerk te beter te bereiken, beraamde hij eenen togt in Ethiopie, niet om 'er goud of zilver, maar om 'er hout en olifanten te haalen. — Doch de geheele togt viel belachlijk uit. Hij werd slechts met honderd Griekſche ruiters, op de vreemdſte wijze uitgerust, om derwaarts te gaan. Het voornaamſte gevolg was, dat Ptolemeus, nadat het land beſpied was, op de kust aan den zuidoosthoek des lands, eene ſtad deed bouwen, welke hij *Ptolemais Theron* noemde. Dit deed hij om die reden, dewijl de ſchepen, die de Roode zee bezeilden, om de diepte des waters, zich altijd aan de Ethiopiſche kust hielden.

Zijn zoon en opvolger, PTOLEMEUS EUERGETES, deed zijn voordeel met deeze ontdekking. Hij drong, door het land der Herders, in dat der Ethiopiſche Trogloditen, die aan de bergen van Abyſſinie woonen. Hij beklom zelf het gebergte *Aduli*, onderwierp zich de inwoonens, bouwde een tempel te Axum, en richtte 'er veele obelisken op, waar van verſcheiden nog ſtaan. Daarna trok hij achter kaap Gardefan, in het land, welk kaneel en myrrhe voortbrengt. — Van hier voer hij over naar Arabie, naar de *Homeriten*, eenerlei volk met de Abyſſiniers, behalve dat zij aan de Arabiſche kust woonden. — Hij bedwong verſcheiden Arabiſche vorſten, en had den Indiſchen handel aldaar kunnen afbreeken: maar, in plaats van dat, vermaande hij ze, den koophandel te beſchermen, de vreemdelingen aantemoedigen, en voor de veiligheid van onzijdige verbindtenisſen op allerleie wijze te zorgen.

De regeering der laatſte Ptolemeusſen was zo geſteld, dat zij deezen handel op het punt van zij-

ne

den ondergang bragt. Doch twee groote gebeurenisſen, omtrent deezen tijd, zeer onverwacht voorgevallen, hadden op den welſtand van Egypte en zijnen handel een merklijken invloed. Ik meen, de uitroeijing van *Karthago* door SCIPIO, en die van *Korinthus* door MEMMIUS. — In de oorlogen tusſchen Ptolemeus den zesden en den zevenden heeft Egypte in 't gemeen, en Alexandrie in 't bijzonder, zeer veel geleeden. De laatstgenoemde verbande zelfs alle vreemde kooplieden uit Alexandrie. Doch, in zijne laatſte jaaren, werd hij, op eenmaal, een bevorderaar van kunſten en weetenſchappen, een vriend van den koophandel, en een beſchermer der vreemdelingen.

Om den kwaaden indruk, dien zijn ſlecht gedrag, omtrent de vreemde kooplieden gehouden, in Indie gemaakt had, wegteneemen, zond hij EUDOXUS, als gezant, met groote ſtaatſij en pracht, derwaard. Doch, toen hij te rug kwam, was Ptolemeus reeds overleeden. De noodzaaklijkheid van dat gezantſchap moet zeer groot zijn geweest; wijl KLEOPATRA, de weduw van Ptolemeus den zevenden, hem, voor de tweede maal, naar Indie zond, en nog grooter toerustingen, dan de eerſte maal, daartoe deed maaken. — Doch Eudoxus had, op deeze tweede reis, het ongeluk, dat hij op de Ethiopiſche kust ſtrandde. — Intusſchen wist hij zich bij de inwooners zoo bemind te maaken, dat hij eene omſtandige beſchrijving van dit land en zijne voortbrengſels, mede naar Egypte te rug bragt. Ook gaf hij de noodige ophelderingen wegens al, dat den ouden koophandel van Arabie betrof.

In het vervolg zijner vaart, gebeurde 'er iets,

Digitized by Google

't welk ik, om zijne merkwaardigheid, kortlijk zal verhaalen.

Men vond in de zee het voorſte gedeelte van een ſchip, in een' ſtorm daarvan afgeſlagen. Het beeld van een paard maakte, dat men het naauwkeurig onderzocht. Men ontdekte ras, dat het tot een ſchip had behoord, welk tot den handel in den westlijken oceaan gebruikt was. — Eudoxus zag het gewigt deezer ontdekking in (e). Zij leerde hem, dat men uit de Indiſche zee, om Afrika, in den Atlantiſchen oceaan kon komen. Toen hij, in Egypte te rug gekeerd, dit voorſte gedeelte eens ſchips den Europeeſchen zeevaarenden toonde, verklaarden zij allen, dat het van een Europeesch ſchip was, en te Kadix te huis behoorde. — Ook was deeze ontdekking hem, naderhand, van groot nut: want, eenigen tijd daarna, bij PTOLEMEUS den achtſten, in ongenade gevallen zijnde, nam hij de vlugt, ging op de Roode zee te ſcheep; zeilde om Afrika, door de Atlantiſche zee, en landde gelukkig te Kadix.

De drift om te reizen breidde zich, na deeze vaart van Eudoxus, over het binnenſte van Afrika uit. De koophandel van Egypte won 'er echter niet bij. Integendeel waren de onluſten, waaraan het land, onder de regeering der overige Ptolemeusſen, welke met den dertienden van dien naam eindigde, onderworpen was, nadeelig voor denzelven. — Alleenlijk herleefde hij, onder het ſtaatsbewind der beroemde koningin KLEOPATRA, voor

(e) PLIN. *Hiſt. nat.* II. 67.

voor een' korten tijd. — Haare zucht voor pracht, haare ſchoonheid en groote eigenſchappen, trokken, in haaren tijd, allerhande natien, deels uit nieuwsgierigheid, deels voordeelshalve, naar Egypte. In haare dagen ſtroomden herwaard Arabiers, Ethiopiers, Trogloditen, Jooden en Meden, met hunne waaren. Allen werden door deeze koningin beſchermd. Met ieder ſprak zij in zijne eigen taal. — Van den tijd af, toen CESAR Egypte veroverde, nam de Egyptiſche handel naar Indie af. De zilvermijnen, die de Romeinen in Spanje hadden, bragten hun niet genoeg op, om den Indiſchen handel te drijven. — De onmeetlijke rijkdom der Romeinen ſchijnt dus van de hooge prijzen, en niet van de uitgebreidheid van hunnen koophandel ontſtaan te zijn. — Integendeel had de handel zich aan de Perſiſche zijde grootlijks uitgebreid, vermits hij een korten, gemaklijken weg naar de noordlijke deelen van Europa vond; 't welk tot ſterk vertier van ſpeceryen gelegenheid gaf.

De Jooden in Alexandrie hadden, tot de regering van PTOLEMEUS PHISCON toe, een groot aandeel in den Indiſchen handel. — In Syrie was alles handel. Lood, ijzer en koper vervulde, eenigermaate, het gebrek aan goud en zilver, welk niet weder in zulken overvloed verſcheen, dan na de ontdekking van Amerika.

Niettegenſtaande dit afwisſelend geluk van den Egyptiſchen handel op Indie, bleef echter de oude handel op dat gewest, door middel van goud en zilver, over den Arabiſchen zeeboezem, met de bewooners van Ethiopie onveranderd. Deeze lieden waren door ontoeganglijke woestijnen beſchut, en in het genot hunner ſchatten en veiligheid gelukkig;

tot dat zij, eindelijk, door eene nieuwe ontdekking, deelneemers en meesters in hunnen handel vonden.

De voornaame reden, waarom de Egyptische handel, terstond na de Romeinsche verovering van Egypte, noch bloeiende, noch in achting was, berustte, naar mijne gedachten, in de pooging van AUGUSTUS, om Arabie te bemagtigen. Hij zond ELIUS GALLUS met een heir uit Egypte naar Arabie. Deeze vond daar wel een zwak volk, dat niets van de krijgskunde verstond, maar in listigheid en kennis des lands, welke zij door het bestendig overvoeren van waaren verkreegen hadden, de Romeinen overtrof. Hunne wegwijzers wisten hen zoo te leiden, dat de groote krijgsmagt van Gallus, grootdeels, van honger en dorst omkwam, zonder iets van die rijkdommen te zien, tot welker bezitneeming Augustus hem met zijn heir afgezonden had.

De onderneeming van Augustus tegen Arabie werd dus, met hetzelve oogmerk, ondernomen, met welk, eertijds, de togten van Semiramis, Cyrus en Kambyses gedaan waren, en haar uitslag was ook, naar verdienste, even zoo ongelukkig.

ZES-

Digitized by Google

ZESDE AFDEELING.

DE KONINGIN van SCHEBA bezoekt Jeruſalem. — Overleveringen van haar in Abyſſinie. — Men houdt ze voor de ſtichteres van dit rijk. — Abyſſinie neemt den Joodſchen godsdienst aan. — Het Joodsch kerkbeſtuur nog bij de Falasjas gebruiklijk. — Giſſingen over hun afſchrift des Ouden Testaments.

Laat ik nu mijnen leezeren eenige berichten, aangaande het bezoek der *koningin van* SCHEBA, eigenlijk van *Suba*, *Azab* of *Azaba*; aan SALOMO gegeeven (*a*), en de gevolgen daarvan, mededeelen.

De ſterke handel der Tyriers en Jooden op de kusten van Afrika, gaf gelegenheid, dat de koningin van Scheba kennis kreeg van Salomo, en haar

(*a*) I KON. X: 1—10.

Digitized by Google

haar de lust bekroop, om eene reis naar Jeruſalem te doen, ten einde zijne wijsheid te hooren, en de prachtige werken te zien, waartoe hij de onmeetlijke ſchatten, welke ſints eenige jaaren uit haar rijk waren uitgevoerd, had aangewend. — Ten aanzien der reis zelve is 'er geen twijfel, vermits Heidenen, Arabiers, Mooren, Abyſſiniers en alle omliggende landen, dezelve, bijkans op gelijke wijze, als de Heilige Schrift, verhaalen.

Deeze koningin was niet uit Arabie, gelijk JUSTINUS, CYPRIANUS, CYRILLUS en anderen meenden. De Arabiers, of Homeriten, tegenover Azab, aan de Arabiſche kust woonende, hadden geene koninginnen, maar koningen; daar, integendeel, de Sabeërs, op de kust van Afrika, liever door koninginnen beſtierd werden. — Dan zou ook de Zaligmaaker haar niet bloot de *koningin van het zuiden* (*b*) genoemd, en, indien zij uit Arabie afkomſtig was, 'er niet bijgevoegd hebben, dat zij *van de einden der aarde* was gekomen, daar zij nog bijna vijftig graaden vast land achter zich had. — Maar zij was eene Ethiopiſche koningin, en kwam uit het land der Cuſiten, gelijk reeds JOSEPHUS, ORIGENES, AUGUSTINUS, en anderen te recht geoordeeld hebben. — De Abyſſiniers noemen ze MAQUEDA. — Ook waren alle die zaaken, welken zij Salomo ten geſchenk bragt (*c*), voortbrengſelen van die landen.

De-

(*b*) MATTH. XII: 42. LUK. XI: 31.

(*c*) 1 KON. X: 2, 10.

Digitized by Google

De vraag is, of zij eene Joodin, of Heidin geweest is? Offchoon de Sabeefche godsdienst de heerfchende in het Oosten was, is het echter waarfchijnlijker, dat zij eene Joodin was. Dat zij het gerucht van Salomo, *aangaande den naam des* HEEREN (*d*), hoorde, geeft dit niet onduidlijk te kennen. De Zaligmaaker fpreekt ook met lof van haar, en ftelt haar den Jooden ten voorbeeld voor (*e*). En toen zij God voor Salomo dankte, zeide zij: „dat de HEERE Israël in eenwigheid bemint (*f*);" op welke wijze geene Heidin, maar alleen een perfoon, in de oude Joodfche gefchiedenis ervaaren, fpreeken kon. — Ook fchijnt zij in die kundigheden, welke, toenmaals, in Palestina en Syrie meest in zwang gingen, ervaaren geweest te zijn (*g*).

De Abysfinifche jaarboeken ftellen eene meening voor, die niet onwaarfchijnlijk is. Zij zeggen:" De koningin was eene Heidin, toen zij Azab verliet, maar zij geraakte over het gezigt van Salomons werken in zulk eene verbaasdheid, dat zij te Jerufalem tot het Joodendom bekeerd wierd, en hem eenen zoon baarde, dien zij MENILEK noemde, en de eerfte koning der Abysfiniers werd. Het zou gevaarlijk zijn, in Abysfinie den minften twijfel hiertegen te verwekken. — Wijl 'er zoo uitdruk-

(*d*) I KON. X: 1.

(*e*) MATTH. XII: 42. LUK. XI: 31.

(*f*) I KON. X: 9.

(*g*) I KON. X: 1. men vergelijke 2 CHRON. XXV: 18, 19.

Digitized by Google

druklijk van Salomo ſtaat, dat hij veele vreemde vrouwen lief had (*h*); is het zoo veel te geloofbaarer, dat hij ook met deeze koningin nader verbindtenisſen zal gemaakt hebben, daar zij hem, van haaren kant, door eene zoo lange reis, reeds van haare genegenheid verzekerd had. — Joden zoo wel, als Christenen, in Abysſinie, meenen, dat de vijf en veertigſte Pſalm eene voorzegging op de reis deezer koningin naar Jeruſalem is.

Zij keerde met haaren zoon Menilek naar Azab te rug. Eenige jaaren, daarna, zond zij hem aan zijnen vader, die hem het noodig onderwijs deed geeven. Hij werd, in den tempel te Jeruſalem, tot koning van Ethiopie gezalfd, en kreeg daarbij den naam DAVID. Hij ging toen, met eene Joodſche kolonie, naar Azab te rug. Daarin waren veele leeraars van MOSES wet, inzonderheid uit ieder ſtam één, om ze tot rechters te ſtellen. Van deezen, zegt men, ſtammen de tegenwoordige *Umbares*, of opperrechters, waarvan altijd drie bij den koning zijn, af. — Met hun kwam ook AZARIA, de zoon van den priester ZADOK, die een Hebreeuwsch afſchrift der wet mede bragt. Hetzelve werd hem ter bewaaring gegeeven, omdat hij den tijtel van *Nebrit*, of opperpriester, voerde; en, ſchoon het boek zelf, in den oorlog met Adel, met de kerk te Axum verbrandde, is dat ampt, echter, tot heden bij zijne afſtamlingen gebleeven. — Geheel Abysſinie werd dus bekeerd, en de kerk zoo

(*h*) 1 KON. XI: 1.

Digitized by Google

zoo wel, als de staat, op gelijke wijze als te Jeruſalem, ingericht.

Ten aanzien der troonsopvolging, verordende zij, *vooreerst*, dat de kroon, in het geſlacht van Salomo erflijk zou blijven; *ten tweede*, dat geene vrouw tot de regeering zou komen; en *ten derde*, dat de verdere manlijke erfgenaamen van het koninglijk huis, op eene verzekerde plaats, moesten bewaard worden tot hunnen dood toe, 't zij dan dat zij den troon moesten erven. — Het oogmerk deezer laatſte verordening was, om den twist tusſchen de prinſen van haar huis, waarvan zij, te Jeruſalem, in het huis van David zoo veele voorbeelden vernomen had (*l*), voortekomen.

Deeze grondwetten waren alleen voor Abyſſinie. — Bij de nabuurige Herders hadden zij geen plaats. De vrouwlijke regeering had daar de overhand. In *Nubie* heerschte zij ook tot na TIBERIUS, gelijk de doop, door PHILIPPUS aan den kamerling der koningin KANDACE bedient (*k*), duidlijk toont. Kandace was de naam der Nubiſche koninginnen, gelijk *Cæſar* die van de Romeinſche keizers.

De koningin van Saba, veertig jaaren geregeerd hebbende, overleed in het jaar 986 voor CHRISTUS geboorte. Haar zoon volgde haar op, en zijne nakomelingen, gelijk de jaarboeken van Abyſſinie

(*l*) 2 SAM. XVI: 22. 1 KON. II: 13.

(*k*) HAND. VIII: 27—38.

Digitized by Google

nie ons willen verzekeren, bekleeden nog den troon. Dit is ook geen ſprookje; neen, maar ſedert de oudſte tijden heeft men het beweerd; niet alleen toen zij nog Jooden waren, maar ook toen zij het Christendom hadden aangenomen. Zelfs geeven alle nabuurige natien, zij moogen vrienden of vijanden zijn, hun dit getuignis.

Het Abyſſiniſche wapen is een gaande leeuw op een rood veld, met het bijſchrift: *Mo Anbaſa am Nizilet Salomon am Negade Jude*; dat is: *De Leeuw uit het geſlacht van Salomo, uit den ſtam von Juda, heeft overwonnen.*

Ik heb eene lijst van twee en twintig koningen, die voor CHRISTUS geboorte geheerscht hebben. Ik merk allecnlijk daaruit aan, dat onder dezelven één gevonden wordt, die negen jaaren voor onze jaartelling regeerde, en mijnen naam, althans, zoo als hij, eertijds, geſpeld werd, en ook nog behoorde geſpeld te worden, naamlijk BRUS, droeg. Toen zulks den koning van Abyſſinie ter ooren kwam, en hij in eene vrolijke luim was, kortswijlde hij, ſomtijds, daarmede, en zeide, dat ik een gevaarlijk man was; dat men mij in 't oog moest houden; dat ik, veelligt, wel een erfgenaam des troons was.

De opſtand der tien ſtammen gaf gelegenheid, dat Menilek zijne verblijfplaats van Azab naar Tigre verplaatſte. —— Naar de afgelegener provinciën zond hij ſtadhouders, die ook den tijtel van *Nagasi*, dat is, *koning*, voerden; 't welk eene aanmerklijke duisterheid over de oude historie van Abyſſinie verſpreidt. —— Dus had de ſtadhouder van *Temen*, of Gelukkig Arabie, (welk, van de oud-

oudſte tijden af; tot de verovering door de Mohammedaanen toe, tot Abyſſinie behoorde) denzelven tijtel, als de koning zelf.

Bij deeze gelegenheid moet ik nog iets zeggen van de *Falasjas*, een bijzonder volk in Abyſſinie. — Zij zeggen zelve, dat hunne voorvaders, met Menilek, van Jeruſalem gekomen zijn, en ſtemmen in de historie der koningin van Scheba met de Abyſſiniers volkomen overeen, beweerende, dat zij eene Joodin is geweest. — Zij verhaalen, dat de koningin, onder de beſcherming van koning Hiram, en verzeld door zijne doehter, niet te ſcheep, noch door Arabie, maar door Maſuah en Suakem, de reis gedaan heeft op een wit, en buitengemeen groot en ſchoon kameel, gedekt door een aanzienlijk getal Herders, haare onderdaanen. — In bijkans alle de ſtukken der oude geſchiedenis, komen zij met de Abyſſiniers overeen: alleenlijk ontkennen zij, dat de nakomelingen van de leeraars der wet ooit het Christlijk geloof hebben aangenomen. Zij zeggen, dat zij zich, toen de koophandel in de handen van vreemdelingen geraakte, en alle verbindtenis tusſchen hen en Jeruſalem afgeſneeden was, uit de ſteden, alwaar zij zich met pannenbakken, tigchelenſtrijken, leidekken, en dergelijke handteeringen bezig hielden, naar het laage land van *Dembi*, daar zij fijne potaarde vonden, wegbegeeven, en de pottenbakkerij tot groote volkomenheid gebragt hadden.

Dit volk was zeer arbeidzaam. Het vermenigvuldigde ongemeen, en was, ten tijde zijner bekeering tot het Christendom, zeer magtig. Zij verkooren PHINEAS, uit het geſlacht van Salomo

Digitized by Google

en Menilek, en uit den ſtam van Juda, tot hun opperhoofd. Deeze wilde zijnen vaderlijken godsdienst niet verlaaten, en van hem, zeggen zij, ſtammen hunne vorſten in rechte lijn af. Op deeze wijze beweeren de Falasjas, nog ſteeds een vorst uit den ſtam van Juda te hebben; doch de Abyssiniërs noemen ze het Huis Israël, zeggende, dat zij muitelingen, en van het huis van Juda afgevallen waren. — 't Is ook zeer waarſchijnlijk, dat ſommigen van Azarias afſtamlingen aan hunnen ouden godsdienst getrouw zullen gebleeven zijn.

Omtrent het jaar 960 zocht dit huis alle de prinſen uit het geſlacht van Salomo, op de rots *Dâmo*, uitteroeijen, en zich op den troon te plaatſen. Maar de ſlag mislukte. — Het gevolg was, dat de Falasjas hunne verblijfplaats verlaaten, en de wijk naar bijna ontoeganglijke rotſen, in het gebergte *Samen*, neemen moesten. Eene derzelven, welke de natuur tot eene vesting ſchoen gemaakt te hebben, en zij tot hunne hoofdplaats verkooren hadden, behield, ſints dien tijd, den naam van *Joodenrots*. — In 't jaar 1600, toen zij op honderd duizend ſtrijdbaare mannen geſchat werden, moesten zij, weder, een zwaaren ſchok doorſtaan, zijnde GIDEON en JUDITH, hun koning en koninginn, (welke naamen bijzonder voor de koninglijke familie beſtemd ſchijnen te zijn) beiden in een gevecht omgekomen. Doch, ſedert die neerlaag, hebben zij zich vreedzaamer gedraagen.

Het eenig afſchrift des Ouden Testaments, waarvan zij zich bedienen, is in de dsjeestaal. Zij hebben geene ſchrijvers, maar moeten alle hunne boeken van de Abyſſiniſche Christenen koopen.

Zij

Zij hebben met andere gezindheden nooit verschil over den tekst. Zij weeten zoo min van verschillende leezingen, als van Talmud, Targum of Cabala. — De Hebreeuwsche taal, zeiden zij, geheel en al vergeeten te hebben. — Op mijne vraag, waarom zij geen Hebreeuwsch, of Samaritaansch afschrift ten minste van de wet, uit Jerusalem, hadden medegenomen? antwoordden zij, dat hunne vloot, ten tijde van Rehabeam verstrooid, en, naderhand, de verbindtenis met Jerusalem, wegens de Syrische oorlogen, onveilig geworden was. — Zij wisten niet, van waar de Herders hun afschrift der Heilige Schrift gekreegen hadden, en bezaten ook geene geschreeven berichten aangaande de oude geschiedenissen van hun land en volk. — Zij ontkennen, dat de scepter ooit van Juda geweeken is, wijl een vorst uit dien stam over hen het bewind voert; en meenen, dat de vergadering der Heidenen, door de propheeten voorzegd, bij de komst van den SCHILO, geschieden zal, wanneer alle inwooners der waereld Jooden zullen worden. — Doch op de vraagen, welken ik hun daaromtrent deed, gaven zij nooit duidlijk antwoord. Over 't geheel spraken zij niet gaarn van hunnen godsdienst; maakten 'er niet veel werk van, en bekommerden zich weinig over het onderscheid tusschen ons en hen.

Zij beweeren, dat het boek ENOCH het eerste der Heilige Schrift was, dat zij ooit kreegen. Dat van SETH kenden zij niet. Het boek van JOB plaatsen zij terstond achter dat van Enoch; welken propheet zij voor den Schrijver daarvan houden.

Digitized by Google

Nopens hunne taal, die noch Hebreeuwsch, noch Samaritaansch is, welke zij noch leezen, noch verſtaan, en nogthans onder hen allen eenerleie is, offchoon zij van verſcheidene ſtammen kwamen, heerscht eene groote duisterheid.

JOBUS LUDOLFUS, de geleerdſte van allen, die over deeze zaaken geſchreeven hebben, zegt, dat het Ethiopiſche Oude Testament, ten minſte de Boeken van MOSES, naar de vertaaling der zeventig Griekſche overzetters, gemaakt is. De menigte Griekſche taaleigenſchappen, *Græcismi*, daarin te vinden, en de naamen van vogelen, edelgeſteenten en anderen toonen het duidlijk. — Hij houdt, derhalve, de tegenwoordige Abyſſiniſche overzetting voor het werk van FRUMENTIUS, hunnen eerſten bisſchop, nadat Abyſſinie, omtrent het jaar 333, tot het Christlijk geloof bekeerd was.

Wijl de Abyſſiniſche overzetting der Heilige Schrift, volgens LUDOLFUS, omtrent het gemelde jaar, naar die der zeventig Griekſche taalsmannen, omtrent honderd en zestig jaar voor CHRISTUS geboorte, onder de regeering van Ptolemeus Philadelphus, te Alexandrie, gemaakt, door den voorſchreeven bisſchop vervaardigd is, zou daaruit blijken, dat de Abyſſiniſche Jooden, meer dan vier honderd jaaren lang, zonder eenen bijbel moeten geleefd, en alle de Joodſche wetten en plechtigheden, waaraan zij zich nog ſterk houden, geduurende al dien tijd, enkel in hun geheugen, zonder iets in geſchrifte daarvan te bezitten, bewaard hebben. — Doch, hoe min zulks geloofbaar zij, kan men uit de geſchiedenis ten tijde van ko-

Digitized by Google

koning JOSIA (*l*) gemaklijk afleiden; en, wanneer men op hunne wederſpannigheid, die toch altijd het karakter der Joden geweest is, acht geeft, zal men niet ligt aanneemen, dat zij het Oude Testament, gaarn en gewillig, uit handen van verklaarde voorſtanders van het Nieuwe Testament zullen ontvangen hebben. — Van dit laatſte weeten zij niets, dan van hooren zeggen.

Intusſchen twijfel ik 'er niet aan, of Frumentius heeft het Nieuwe Testament overgezet, waartoe hij onder zijne geloofsgenooten in Egypte hulp genoeg vond. — Hierom geloof ik, dat hij, bij zijne aankomst, het Oude Testament bereids in het Ethiopisch overgezet, en met hunne karakters geſchreeven, gevonden heeft; dewijl het dsjies, zoo wel ten aanzien der taal als der karakters, hem, gelijk allen inwooneren van Abysſinie, die van Tigree alleen uitgezonderd, onbekend was; zoodat het hem niet meer moeite zou gekost hebben, de natie de Griekſche taal en ſchrift te leeren kennen, dan het Nieuwe Testament in het Ethiopisch overtezetten, en zich van het dsjies te bedienen. — Hij had even zoo gemaklijk den Bijbel, zoo als die in zijne kerk gebruiklijk was, kunnen invoeren. — Ik weet niet, of 'er zoo vroegtijdig eene Arabiſche overzetting des Ouden Testaments voorhanden is geweest; indien jaa; had hij aan die, om dezelve reden, den voorrang moeten geeven; en hij had maar de overzetting van het Nieuwe

(*l*) 2 KON. XXII: 8, enz.

Digitized by Google

we Testament daar behoeven bytevoegen. — Doch, dewijl hij het Oude Testament reeds in het dajies overgezet vond, veranderde dit de zaak, en hij ging zeer gepast voort, om ook het Evangelie in dezelve taal te leveren, opdat het tot een getuignis, voor de Christenen, en tegen de Jooden, mogt zijn.

ZE-

ZEVENDE AFDEELING.

WELKE gewijde boeken de Abyssiniers gebruiken. — Het boek Enoch. — De Abyssiniers niet door de Apostelen; — maar door Frumentius van het Joodendom tot het Christendom bekeerd.

De Abyssiniers hebben alle de boeken der Heilige Schrift, gelijk wij, maar op eene andere wijze verdeeld. Wegens hunne armoede, zijn de weinigsten in staat, alle de boeken des Ouden Testaments, 't zij de geschiedkundigen of de propheetischen, te koopen. — Dit geldt ook ten aanzien van die des Nieuwen Testaments. Nergens dan in de kerken, vindt men meer dan de EVANGELIEN, of de HANDELINGEN DER APOSTELEN; en het moet ook reeds meer dan een gemeen man zijn, die zelfs deezen maar bezit.

Veele boeken des Ouden Testaments zijn in vergeetelheid geraakt, en men heeft zelfs moeite, om ze in de kerken te vinden. — De Openbaaring van JOHANNES leezen zij ongemeen gaarn. Zij heeft bij hen

hen den tijtel: *Gezigt van* JOHANNES ABOU KALAMSIS, 't welk zekerlijk eene verbastering van *Apokalypsis* is. Men kan echter niet denken, dat Frumentius dergelijken misslag zou begaan hebben. — Zij weeten geen onderscheid tusschen kanonieke en apocryphe boeken. — De HISTORIE van BEL en den DRAAK te Babel, en de HANDELINGEN DER APOSTELEN, leezen zij met gelijke aandacht, en, vrees ik, ook met gelijke stichting. Het HOOGLIED VAN SALOMO wordt met graagte door de oude priesters geleezen, maar aan de jongen, diakenen, leeken en vrouwen is zulks verbooden. De Abyssiniers gelooven, dat SALOMO het tot lof der doehter van Pharao gemaakt heeft, maar niet, dat het eene zinnebeeldige beschrijving van CHRISTUS en zijne gemeente behelst. — Dat ik het HOOGLIED tot eene proeve ter vertaaling verkooren heb, hing niet van mij, maar van de priesters af, die geen ander boek wilden overzetten. Ondertusschen had de opperpriester het deezen nog verbooden; en, indien de eerste staatsdienaar 'er niet met zijn gezag was tusschen gekomen, zou het niet geschied zijn geweest.

Op het Nieuwe Testament volgen bij hen de *Verordeningen der Apostelen*, *Constitutiones Apostolicæ*, welken zij *Synnodos* noemen, en wij de beschreeven wet des lands moogen heeten. — Voorts hebben zij een Gebedenboek, met algemeene en bijzondere gebeden, op deeze en geene feesten toepaslijk; een boek, *Haimanout abou* genaamd, zijnde eene verzameling van stukken uit verscheidene Griekschè kerkvaderen; en nog overzettingen der werken van ATHANASIUS, BASILIUS, CHRYSOSTOMUS en CYRILLUS.

Hun-

Hun *Synaxar*, of *Flos sanctorum*, dat is, de *Bloem der Heiligen*, waarin het leeven en de wonderen hunner heiligen beschreeven zijn, bestaat uit vier bijster groote boekdeelen in folio. Zij zijn vol van de ongelooflijkste sprookjes. — Een paar staaltjes moogen genoeg zijn, om van de overigen te oordeelen. — Zij hebben een' Heilig, die den duivel bekeerde, welk een monnik werd, veertig jaaren na zijne bekeering in groote heiligheid leefde, en boete deed, omdat hij den Zaligmaaker verzocht had: maar wat, naderhand, van hem geworden zij, zeggen zij niet. — Een ander Heilig was zeer ziek, had een bedorven maag, en kreeg lust aan patrijzen; hij beval, derhalve, dat 'er een paar zou bij hem komen; terstond kwam 'er een paar gebraaden patrijzen aan vliegen, en bleeven op zijne schotel liggen, om zich te laaten verteeren. — Deeze en dergelijke sprookjes werden door de onnozele lieden geloofd, en waren een struikelblok voor de Jesuiten, die niet konden toonen, dat hunne wonderwerken gegronder waren.

Het laatste der Ethiopische bibliotheek is het boek ENOCH. — Veele geleerden in Europa, toen zij eerst van dit boek hoorden, hadden groote begeerte, om het te zien, meenende veele geheimnissen daaruit te haalen. — Hierom nam een bedrieger een Ethiopisch boek, en schreef op de eerste bladzijde: *De Voorzeggingen van* ENOCH. PEIRESCIUS het ziende, kocht het voor eene aanzienlijke som. Toen het, naderhand, in de bibliotheek van den kardinaal MAZARIN kwam, tot welke LUDOLFUS toegang had, bevond deeze, dat het een Gnostiek boek was, van de geheimnissen in den hemel en op de aarde, waarin geen woord van ENOCH voorkwam. —

Wijl die geleerde, dus, zijne hoop verliedeld zag, ontkende hij, dat 'er een dergelijk boek voorhanden was. Doch daarin dwaalde hij. Want, onder de verscheidene merkwaardigheden, welken ik, uit erkentenis voor de menigvuldige dienſten, mij, op mijne reizen, door de hoflijke en weetenſchaplievende Franſche natie, en bijzonder door LODEWYK den Vijftienden, beweezen, aan de koninglijke bibliotheek te Parijs ſchonk, was ook een prachtig afſchrift van de VOORZEGGINGEN VAN ENOCH, in groot quarto. — Een ander is onder de boeken der Heilige Schrift, welken ik medebragt, en waarin het voor het boek van JOB ſtaat; welke ook zijn eigenlijke plaats in den Abyſſiniſchen *canon* is. — Een derde vereerde ik aan de Bodlejaanſche bibliotheek te Oxford. — De inhoud des boeks, behelzende eene geſchiedenis der Reuzen voor den zondvloed, is zoo allerongerijmdst, dat het niet waardig is, de aandacht der leezeren een oogenblik daarmede te vermoeien. — Alleenlijk moet ik nog aanmerken, dat de geleerde Dr. WOIDE het boek, volgens het gemelde afſchrift, te Parijs, in 't Engelsch vertaald heeft; welke vertaaling echter niet ten voorſchijn is gekomen.

Hun *Synaxar*, of het leeven hunner heiligen, verhaalt de geſchiedenis der bekeering van Abyſſinie, in den jaare 333, omſtandig, en zegt, dat Frumentius en OEDESIUS bij den koning, die toen een minderjaarige was, ingeleid wordende, hem met het leezen van DAVIDS Pſalmen bezig vonden. — Daaruit blijkt echter niet, dat zij, toen, Jooden waren; wijl de Sabeërs 'er even zoo veel werk van maakten als de Jooden.

De

De oude historie der Abyssiniers is zeer duister en verward. De voornaame reden daarvan is, omdat de koningen van die tijden, altijd twee of drie naamen hadden. De eerste was hun doopnaam; de tweede een bijnaam; en den derden namen zij, bij hunne komst op den troon, aan. — Een andere reden dier duisterheid is, dat, wanneer twee naamen voorkomen, waarvan een des konings eigen naam, de ander slechts eene eigenschap van denzelven is, deeze als broeders worden aangemerkt. — Bij voorbeeld, de bekeering der Abyssiniers is onder ABREHA en ATZBEHA geschied. Men ziet ze voor broeders aan. Doch *Atzbeha* zegt zoo veel als *de zalige*. Dus zegt Abreha Atzbeha, waarschijnlijk, niets anders, dan *Abraham de zalige*.

De koning, die ten tijde van CHRISTUS geboorte geleefd heeft, wordt, in hunne oude jaarboeken, BAZEN genaamd, en het achtste jaar zijner regeering voor het geboortejaar des Zaligmaakers gehouden. — SURIUS, BARONIUS, en andere kerklijke geschiedschrijvers, hebben ons willen doen gelooven, dat de bekeering der Abyssiniers terstond na de regeering van Bazen geschied zij. — Anderen hebben gemeend, dat of MATTHIAS, of BARTHOLOMÆUS, of een ander Apostel, hier, kort na CHRISTUS hemelvaart het Evangelie gepredikt hebben. — Sommigen schrijven hunne bekeering aan den kamerling der koningin Kandace, die door PHILIPPUS gedoopt werd, toe.

Indien het noodig was, zou men deeze dwaalingen ontknoopen kunnen wederleggen. — Dit weinige zij genoeg. — Kort na den dood des Zaligmakers, hadden de Apostelen zich niet verre van elk-

elkander verwijderd. — Indien de Abysſiniers door eenen der Apostelen tot het Christendom bekeerd waren, zouden zij geene drie honderd jaaren zonder bisſchop gebleeven zijn. — Ten tijde van Philippus, was de Christlijke godsdienst aan het hof der koningin Kandace nog niet bekend; veel minder had hij dan toen reeds het afgelegener Abysſinie bereikt. — Neen; de Abysſiniers bleeven Jooden en Heidenen drie honderd jaaren na de tijden der Apostelen. Hunne jaarboeken bepaalen hunne bekeering onder Abreha Atzbeha, welke drie honderd een en veertig jaaren na Bazen regeerde. En, dewijl CHRISTUS in het achtſte jaar der regeering van Bazen gebooren is, blijkt het, dat het Christendom omtrent drie honderd drie en dertig jaaren naar onze jaartelling, in Abysſinie ingevoerd is. — De eerſte bisſchop werd door ATHANASIUS, bisſchop van Alexandrie, derwaard gezonden.

De Abysſiniſche historie zegt duidlijk, dat, bij de aankomst van Frumentius, den Apostel der Abysſiniers, eene koningin het bewind voerde. Maar ſtrijdt dit niet tegen de grondwet des rijks, door de koningin van Scheba gemaakt? Ik antwoord: offchoon het waar is, dat geene vrouw den Abysſiniſchen troon mag bekleeden; is het echter ook waar, dat zij eene gewoonte hebben, die, even als eene wet, wordt opgevolgd, uit kracht van welke, eene koningin, die eenen minderjaarigen zoon de kroon heeft opgezet, geduurende zijne minderjaarigheid, regentes van het rijk en voogdes van haaren zoon blijft. — Zulk eene koningin wordt *Iteghee* genaamd. — In deeze omſtandigheden bevond zich, zekerlijk, het rijk, ten tijde der invoering des Christendoms; dewijl de jaarboeken uitdruk-

druklijk zeggen, dat de koning, toen, minderjarig, en, bijgevolg, zijne opvoeding zoo wel, als de regeering des rijks, en de hofhouding in handen der koningin of Iteghee, geweest is.

De omſtandigheden van de bekeering der Abyſſiniers wordt, in hunne jaarboeken, op deeze wijze verhaald:

Meropius, een Grieksch wijsgeer te Tyrus, nam, op zijne reis ter zee, naar Indie, Frumentius en Oedeſius, welken hij opgevoed, en tot den koophandel beſtemd had, mede. In den Arabiſchen zeeboezem ſtrandde het ſchip op de kust van Abyſſinie. Meropius werd door de inboorlingen verſlagen, maar de twee jonge lieden naar Axum, in dien tijd, de hoofd- en hofſtad des rijks, gebragt. Zij leerden de taal in korten tijd, en, wijl men in dit land genegen is, zich over vreemdelingen te verwonderen, zag men hen ook ras als een wonder aan. Oedeſius werd opziener der koninglijke hofhouding. Aan Frumentius droeg de koningin de zorg van des jongen prinſen opvoeding op. Bij het onderwijs, dat hij hem gaf, boezemde hij hem, teffens, liefde voor den Christlijken godsdienst in.

Daarna, begaf Frumentius zich naar Alexandrie, alwaar Athanaſius den biſſchoplijken zetel bekleedde. — Deezen waardigen kerkvoogd gaf hij bericht van 't geen in Abyſſinie gebeurd was, en van de hoop, om dat volk te bekeeren, wanneer 'er bekwaame leeraars werden heen gezonden. — Athanaſius greep deeze gelegenheid, met graagte en ernst, aan. Hij wijdde Frumentius tot biſſchop des lands. Deeze keerde, terſtond, naar Abyſſinie te rug, en vond, bij den jongen koning, nog

dezelve neigingen, als te vooren. Hij nam het Christen geloof aan, en het grootste deel der inwooneren volgde zijn voorbeeld. — De kerk van Abyssinie leefde, onder Frumentius, in broederlijke eendragt tot aan zijnen dood. — Offchoon de Ariaansche ketterij zich, omtrent deezen tijd, wijd en zijd had uitgebreid, kon zij echter hier zoo min, als in Alexandrie, wortel schieten. — Deeze groote gebeurenis is zonder bloedvergieting volbragt.

ACHTSTE AFDEELING.

DE OLIFANTEN. *oorlog en ſtichting der Kaaba. — De eerſte verſchijning der Kinderpokjes. — De Joden, vervolgende de Christenen in Arabie, worden door de Abyſſiniers geſlagen. — Opkomst van* MOHAMMED. *— Meening omtrent den Koran. — Staatswiſſeling onder Judith. — Herſtelling van Salomons linie van Sion.*

Onder koning Abreha, ſpreeken de Abyſſinische jaarboeken van eenen veldtogt naar Arabie, dien de Arabiers den Olifantenkrijg noemen. De oorzaak daarvan was deeze:

In 't midden van Gelukkig Arabie ſtond een tempel, die reeds ſedert veertien honderd jaaren vermaard was. — De Arabiers zeggen, dat ADAM, na zijne verdrijving uit het paradijs, hier zijne eerſte had opgeſlagen. — In dien tempel lag een zwarte ſteen, waarop, zoo, gelijk de overle-

vering zegt, gerust heeft, toen hij van de Engelen GODS, die, langs eene ladder, op- en neerklommen, droomde. — Met meer schijn van waarheid zegt men, dat Sesostris deezen tempel gebouwd heeft, en hij daarin, onder den naam van *Osiris*, vereerd werd.

De groote toevloed der nabuurige natien tot deezen tempel, gaf gelegenheid, dat hier de groote marktplaats des handels van Afrika en Indie gehouden werd. — Eerst noemde men deeze plaats *Bekka*, dat is, *het Huis*; en, nadat MOHAMMED het afgodsbeeld in den tempel verbroken had, heette hij ze *Mekka*; onder welken naam zij nog hedendaags het middenpunt van den Indischen handel in het Oosten gebleeven is.

Om de plaats van deezen handel den inwooneren van Abyssinie gelegener te maaken, bouwde Abreha, in het land der Homeriten, en nader aan den Indischen oceaan, eene groote kerk, en, om ze veel te doen bezocht worden, schonk hij 'er alle de voorrechten aan, welken de Heidensche tempel bezat.

De Arabiers, BENI KOREISJ, welke het opzigt over de *Kaaba*, of den tempel van Mekka hadden, werden verdrietig, dat zij hunnen tempel op eenmaal verlaaten zagen. Een deel van hun drong des nachts in Abreha's kerk, verbrandde al wat brandbaar was, en bezoedelde het overige met menschendrek.

Om deeze beleediging te wreeken, beklom Abreha, aan het hoofd van een magtig heir, een' witten olifant, met voorneemen, om den tempel van Mek-

Mekka te verwoesten. — Hij trok, langs eene ſmalle ſtreek lands aan den zeekant, zonder tegenſtand te ontmoeten, voort, tot dat hij zich voor Mekka, zoo hij meende, neerſloeg. — ABOU THALEB, opziener der Kaaba, had de Beni Koreisj bewoogen, zich niet tegen Abreha te verzetten. Hij zelf had zich, vroegtijdig, op den togt, bij hem begeeven, en, wijl 'er nog een Oſiristempel, te *Taief*, was, dien de Koreiſjiten met nijdige oogen aanzagen, maakte hij hem diets, dat deeze de tempel van Mekka was. Hij ſlechtte hem daarop tot den grond, en was op zijne te rug reis bedacht.

Kort daarna, aangaande zijne dwaaling onderrecht, had hij geen berouw over het gebeurde, maar beſloot, ook den tempel van Mekka te verwoesten. — Ondertusſchen had Abou Thaleb hem, al dien tijd, niet verlaaten, maar door gastvrijheid en verzorging zijner heirmagt met leevensmiddelen, zoo zeer aan zich verpligt, dat hij hem tot zijnen leidsman verkoor. En, toen hij niet wist, hoe hem naar verdienſte te beloonen, wilde hij, dat Abou Thaleb iets van hem zou begeeren, onder verzekering, dat, indien het in zijn vermoogen was, het hem geworden zou.

Abreha verwachtte, dat hij de verſchooning des tempels zou begeeren; maar hij verzocht ſlechts de teruggaaf van veertig oſſen, die hem door Abreha's krijgsknechten ontſtolen waren. — Toen de koning hem zijne verwondering deswege te kennen gaf, antwoordde Abou Thaleb zeer gelaaten: — „Indien de tempel voor u een Godstempel is, gelijk ik geloof, dan zult gij hem, wanneer GOD zijne behoudenis wil, nooit verwoesten;

maar is hij geen Godstempel, of dat hetzelve is, heeft Hij zijne verwoesting door u besloten, dan wil ik u niet alleen bijstaan, maar ook den laatsten steen op mijne schouders helpen wegdragen. Wat mij aangaat, ik ben een herder, en de veefokkerij is mijn werk. Twintig van de gestolen osfen zijn niet de mijne, en ik zal morgen, desverlangende, in de gevangenis gezet worden. Niemand, noch gij, noch ik, zal zich inbeelden, dat God zich hierom bekommere; daarom bid ik u om een krijgsknecht, die den dief opzoeke, en mij mijne osfen te rug brenge, opdat ik mijne vrijheid behoude."

Dit geviel Abreha zoo wel, dat hij, uit achting voor zijnen gastheer, den tempel niet naroerde, maar met zijn heir te rug wilde trekken. — Doch de neerlaag, welke het heir, volgens de vertelling van een' Arabischen schrijver, geleden had door eene verbaazende menigte vogelen, welke, uit zee opgekomen, ieder een' kleinen steen in de klaauwen hadden, die zij op Abreha's volk lieten vallen, waardoor zij allen gedood werden, is een sprookje, en wil ik daarom niet verder verhaalen.

Het merkwaardigste, dat in het verhaal van deezen veldtogt voorkomt, is, dat de belegering van Mekka het tijdstip is van de eerste verschijning der gruwelijke ziekte der kinderpokjes. Wij bepaalen haaren oorsprung op het jaar 356 na CHRISTUS geboorte, of daaromtrent; en uit andere omstandigheden is het waarschijnlijk, dat de Abyssinische heirmagt het eerste slagtoffer daarvan geweest is.

De kerk, door Abreha, dicht aan den oever der In-

Indische zee gestichte, werd door den kalif OMAR verwoest.

Sedert het begin des Afrikaanschen handels met Palestina, had zich de Joodsche godsdienst over Arabie verre uitgebreid, en, na de verwoesting des tempels door TITUS waren de Joden aldaar in aantal en magt zoo zeer toegenomen, dat zij zich van vele streeken meester hadden gemaakt. Zelfs waren 'er veele kleine vorsten ontstaan, die zich koningen noemden. — Een derzelven PHINEAS begon de Christenen geweldig te vervolgen.

Keizer JUSTINUS, met de Perzen in een zwaaren oorlog ingewikkeld, kon de bedrukte Christenen in Arabie niet te hulp komen, maar zond, in het jaar 522, een gezantschap aan CALEB, koning van Abyssinie, en liet hem verzoeken, zijne geloofsgenooten in *Nadsjran*, een landschap van Arabie, van de verdrukking der Joden te verlossen. — Deeze willigde des keizers verzoek gereedlijk in, en versloeg Phineas in twee veldslagen. Intusschen was de magt der Joden in Arabie, hier mede, niet ten einde. In het noordlijk gedeelte des lands, *Nedsjed* genaamd, verweerden zij zich nog tot de verschijning van Mohammed. — De Arabische geschiedschrijvers noemen den veldheer, die de dubbele overwinning over de Joden behaalde, ABRECHA, en geeven hem den titel van landvoogd van Yemen, of Gelukkig Arabie. — Ik merk dit, zelfstandig om deeze reden, aan, wijl deeze Abrecha zeer wel de oorzaak kan geweest zijn, in wiens heir de kinderziekte gezegd worde, haaren oorsprong genomen te hebben; omdat de Arabiers steffens van hem verhaalen, dat hij met Mohammeds vader

moest

moest omgegaan hebben, 't welk deeze had kunnen doen, vermits de opkomst der kinderpokjes dan eerst in 't jaar 522 zou vallen.

In de Griekſche kerk heerſchten, toen, zeer ſchandelijke, bedorven zeden, en ontelbaare ketterijen, die eerst, als grondſtellingen van hunnen godsdienst, aangenomen, maar, ras daarna, als dwaalingen, vervolgd werden. De Grieken waren door hunne legenden aangaande hunne heiligen en derzelver wonderwerken, en voornaamlijk door het verfoeilijk gedrag hunner prieſters, zoo verlaagd, dat men ze, naauwlijks, den Jooden gelijk ſchatte. — Daartegen waren veele Heidenen, bijzonder de Arabiers, van een eerlijk en onbeſprooken leevensgedrag. Deeze omſtandigheden gaven Mohammed aanleiding, om zich voor eenen Apostel eener nieuwe religie optewerpen.

MOHAMMED was van den ſtam der Beni Koreisj. Hij gaf voor, dat het eenige doelwit zijner nieuwe leer was de vereering van den waaren God; maar, in den grond, was zij een ſamenſtel van godslastering, verdorven zeden en valschheid. Mohammed en zijn ſtam waren ten uiterſte onkundig. Slechts een eenige onder dezelven kon ſchrijven; 'er was dus geen twijfel aan, of deeze moest Mohammeds geheimſchrijver worden; maar, ongelukkig, kon Mohammed zelf niet leezen, 't geen hij ſchreef. De geſchiedenis van den Engel, die hem de bladen van den Koran bragt, is bekend, gelijk het overige van dat ſprookje. Het verſtandiger deel zijner eigene nabeſtaanden ſpotte over zijne voorgewende verbindtenis met de Engelen. Nogthans won hij ſommigen der beste krijgsknechten van zijnen ſtam, maakte hen tot zijne gezanten,

bleef

bleef ſtandvastig bij zijne maatregels, en rechtte, op de puinhoopen van den afgodendienst en van dien der Saheërs, in den tempel van Mekka, het gebouw eener nieuwe leer op.

Geen van Mohammeds bevelen was ſtreng. Het menigvuldig bidden en wasſchen, dat hij voorſchreef, was een volk, tot zitten genegen, in een heet land, aangenaam. Dit zachte juk was eene groote aanprijzing bij die geenen, welke tegenzin in het vasten en de bedevaarten hadden. — Het vergif deezer valſche religie breidde zich, om deeze reden, onder alle handeldrijvende natien ſnel uit. Indie, Ethiopie, Afrika en bijna geheel Aſie, nam ze in korten tijd aan; iedere karavaan bragtze onder haare landgenooten, en was niet ieveriger op den handel, dan in het voortplanten deezer nieuwe religie. De tempel van Mekka, die oude verſamelplaats van den Indiſchen handel, werd, veelligt, nooit drukker bezocht, dan tegenwoordig, om koophandel en godsdienst.

De Arabiers leiden zich, ras, op de weetenſchappen, en de beſchaaving hunner taal, toe. Mohammed zelf was 'er zoo zeer mede ingenomen, dat hij zijnen Koran, enkel wegens den fierlijken ſtijl, voor een grooter wonder, dan de opwekking der dooden, hield. —— Dit werd, echter, toenmaals niet algemeen toegeſtemd; wijl 'er ook ſamenſtelſels waren, welke hem, in dit ſtuk, of gelijk waren, of nog geacht werden te overtreffen. — Ook heeft SODSJOUTHY, een der beroemdſten wegens zijne kennis in de Arabiſche taal, in den Koran, veele honderd woorden uit het Abyſſiniſche, Indiſche, Perſiſche, Ethiopiſche, Syriſche, Hebreeuwſche, en Chaldeeuwſche opge-

gezocht, van welken hij de wortelwoorden toont, en aan de natie toekent, van welke zij ontleend zijn. — Hoe kon het ook anders zijn, daar de karavaanen, onophoudlijk, wegens haaren handel, naar Mekka kwamen, en de oorspronglijke taal, welke buiten dien arm aan woorden was, door het invoeren van nieuwe woorden, gestaadig bedorven of veranderden?

De Arabiers waren een volk, dat in een land, grootdeels woest, in tenten woonde, bestaande hunne voornaamste bezigheid in de veeteeld. Zij huwlijkten in hunne eigene familie. — De taal van zoodaanig een volk moest noodwendig zeer arm zijn. In hun geheele land was weinig verscheidenheid van beelden. Zij waren, altijd, slechte dichters; en, wanneer de taal van Arabie, tegen den algemeenen regel, woordenrijk was, moet het door de samenvloeijing van zoo veele natien geschied zijn, die in Mekka handel kwamen drijven. Maar zij moest daar ook het meest verdorven en verbasterd zijn, alwaar de grootste toevloed van vreemdelingen was, 't welk, zekerlijk onder de Beni Koreisj, bij de Kaaba, plaats had.

De oorlog, tusschen Mohammed en de Arabiers, tot voortplanting zijner nieuwe leer uitgebarsten, had niet alleen verdeeldheden in Arabie verwekt, maar ook den koophandel, die bij den tempel van Mekka, met toestemming aller natien, gevoerd werd, zeer benadeeld. Wanneer karavaanen zich op weg durfden waagen, werden zij door de aanhangers der eene of andere partij overvallen. — Kooplieden en koophandel trokken, van den Arabischen zeeboezem, meer zuidwaard, en vestigden zich weder aan zulke plaatsen, alwaar, bereids, voor-

voorheen markten en vergaderplaatsen van koopliden geweest waren. Aksum of Saba, en andere plaatsen herbouwde men. — De verovering van het Abyssinisch gebied in Arabie, noodzaakte alle teruggebleevene Abyssiniers, naar de kleine landschappen aan de Afrikaansche zijde, te vlugten, welke thans in bloei geraakten; gelijk Adel, Mara en anderen, die den titel van koninglijken aannamen.

De Nadsjasi, of landvoogd van Yemen, die een Mohammedaan geworden was, keerde naar de Afrikaansche zijde des zeeboezems te rug. Zijne landvoogdij ging, door den Arabischen oorlog, eindelijk, gantschlijk verlooren. Maar de Indische handel te Adel bloeide.

Na de verovering van Egypte, vernietigde OMAR de schatbaare bibliotheek te Alexandrie; maar zijne opvolgers dachten, ten aanzien der geleerdheid, geheel anders. Grieksche handschriften, bijzonder over de landmeet-, sterre- en geneeskunde, werden overal opgezocht en overgezet. De weetenschappen bloeiden, en met dezelven ook de koophandel. Ook bevlijtigde men zich sterk op de aardrijkskunde en de zeevaart.

De Joodsche natie was, omtrent deezen tijd, zeer vermenigvuldigd. Dit had vooral in Arabie en Egypte plaats. Doch de overwinningen, door de Mohammedaanen in die gewesten behaald, hadden veelen genoopt, de wijk naar Abyssinie te neemen, alwaar zij dus zeer magtig werden. — Eene enkele Joodsche familie, op den berg Samen, had zich in een staat van onafhanglijke souvereiniteit gehandhaafd, en de koninglijke zetel plaats ing opleeve

hoo-

hooge, ſpitſe rots, die, daarom, de *Joodenrots* genaamd werd. — Verſcheidene ontoegangliike bergen dienden dit volk, welk, thans, door de menigte Jooden, uit Palestina en Arabie verdreeven, zeer talrijk geworden was, tot natuurlijke vestingen. — GIDEON was toen koning, en JUDITH koningin deezer Jooden. Zij hadden eene dochter, insgelijks JUDITH, doch in Amhara ESTHER, genaamd eene prinſes van groote ſchoonheid en begaafdheden, met den landvoogd van het rechtsgebied *Bugna*, nabij *Lasta*, getrouwd; welke beide landſchappen, insgelijks, vol Jooden waren.

Judith had een' zoo ſterken aanhang gemaakt, dat zij beſloot, alle haare poogingen aan te wenden, om, in Abyſſinie, den Chriſtlijken godsdienst uitteroeien, en aan haare familie de troonsopvolging in het huis van Salomo te verzekeren. — De koninglijke kinderen waren, toen, op den berg Damo, in de provincie Tigree in bewaaring. — De korte regeering, de ſchielijke dood van koning AIZOR, de verwoesting, door eene beſmettende ziekte ten hove en in de hoofdſtad aangerecht, de zwakke toeſtand van den erfgenaam des troons: — alle deeze omſtandigheden bragten Judith op de gedachten, dat het tijdſtip thans gekomen was, om haare familie op den troon te zetten. — Ingevolge van dien overviel zij de rots Damo, en liet alle de prinſen aldaar, ten getalle van vier honderd perſoonen, dooden.

Op de eerſte tijding van dit ongeluk, bragten ſommige ingezeetenen van Amhara den jongen koning DEL NAAD, als het eenig overſchot van zijnen ſtam, naar de getrouwe provincie Sjoa, waardoor de koninglijke familie behouden werd, om een we-

der

der tot den troon te geraaken. — Judith nam, in weerwil der wet, door de koningin van Scheba gemaakt, bezit van denzelven, en veroorzaakte daardoor, dat de erfopvolging des troons in de linie van Salomo voor de eerstemaal afgebrooken wierd. Zij bleef niet alleen zelve veertig jaaren lang op den troon; maar vijf prinsen van haar kroost volgden haar nog, naderhand, daarin op. — Het is zeker dat dit tijdperk een enkel tooneel van moord en geweldenaarij is geweest.

Op Judith en haare nakomelingen volgde eene edele familie, uit de provincie Lasta, die tot haar huis behoorde. De historie deezer staatsomwenteling is onbekend. — Onder de regeering deezer veroveraaren, keerde het hof en het land tot den Christlijken godsdienst weder. — Deeze tusschenregeering, van Judith af, tot dat het huis van Salomo weder tot den troon kwam, heeft ruim drie honderd jaaren geduurd.

De beroemdste dier vorsten is LALIBALA, die omtrent het jaar 1200 leefde. — In zijnen tijd, werden de Christenen in Egypte door de Saracenen jammerlijk vervolgd. De Abyssinische vorst vergunde den vlugtelingen eene vrije schuilplaats in zijn rijk. Wijl onder dezelven veele steen- en beeldhouwers en bouwkundigen waren, en de werken der oude Trogloditen, in de rotsen gemaakt, nog voorhanden waren, beval de vorst hun, eene menigte kerken, in de vaste rotsen van zijn vaderland Lasta, uittehouwen, alwaar zij tot heden toe ongeschonden staan, en waarschijnlijk tot het laatste nakomelingschap blijven zullen. Van binnen

zijn 'er groote zuilen, uit de rots gehouwen, ſtaan gelaaten, en aan dezelven allerleie ſieraaden, welken men anders aan gebouwen, van enkele ſteenen boven den grond opgehaald, pleegt te maaken, rijklijk aangebragt.

Dezelve Lalibala was ook de vorst, die een ontwerp had gemaakt, om, door afleiding van den Nijl, de vruchtbaarheid van Egypte te doen ophouden, en dus de Saraceenen, wegens hunne vervolging der Christenen, naar verdienſte te ſtraffen. — In der daad heeft hij, gelijk de inwooners des lands eenpaarig verzekeren, twee groote rivieren afgeſneeden, en naar den Indiſchen oceaan geleid; welken loop zij, ſedert dien tijd, ſteeds opgevolgd hebben, en ook nog heden volgen. Hij was, insgelijks, van meening, aan de uitwatering van het meir *Zawja*, waarin, geduurende den regentijd, veele rivieren, zich ontlasten, eene andere richting te geeven, en dezelve van den Nijl aftezonderen. Ook had hij, om die groote oogmerken te bereiken, reeds groote werken laaten maaken, waarvan Don RODERIGO DE LIMA, gezant des konings van Portugal, in 1520, de ſpooren nog, aan verſcheidene plaatſen, gezien heeft, en die 'er, naar het getuignis der ingezetenen, nog hedendaags te zien zijn. Dan, een ontijdige vrees, hem door ſommige monniken bijgebragt, en vervolgens de dood des konings, deeden alle deeze groote ondernemingen in duigen vallen.

Geduurende deezen geheelen tijd, was het huis van Del Naad, die den moord, door Judith, aan de koninglijke afſtamlingen, op den berg Damo, ge-

gepleegd, gelukkig ontkomen was, reeds voorgeplant. — De vorſten uit dien tak vergenoegden zich met het bezit der provincie Sjoa, die hun getrouw was gebleeven. Zij hielden daar hunnen zetel, zonder, gelijk de historie zegt, zelfs eene pooging te doen, om hun oud en rechtmatig koningrijk te heroveren.

Tien vorſten, uit deezen tak afkomſtig, hebben achtereen te Sjoa geheerscht. — De naam van den laatſten was IKON AMLAK. — Deeze kwam, door den vrijwilligen afſtand van NAAKUETO LAAB, den laatſten afſtamling uit het geſlacht van Judith, een gemoedlijk vorst, weder op den troon zijner voorvaderen uit het huis van Salomo. — Daartegen werd aan Naakueto Laab, en zijne nakomelingen, eene zekere ſtreek lands in de provincie Lasta toegeweezen, welke zij, in onbepaald eigendom, onherroeplijk, zouden bezitten. — Ook heeft dat verdrag bijkans vijf honderd jaaren ſtand gehouden, naamlijk van het jaar 1300 tot 1768, toen de laatſte vorst, uit dien ſtam, door ALLO FASIL, onder de regeering van JOAS, verraderlijker wijze vermoord werd.

Van het verdrag, bij die gelegenheid, geſlooten, en uit vier artikels beſtaande, zal ik alleenlijk maar het tweede mededeelen: hetzelve luidt aldus: „een zekere landſtreek, in Lasta, zal Naakueto Laab en zijnen nakomelingen, als een onbepaald eigendom, onherroeplijk, worden ingeruimd. Ten teken zijner ſouvereiniteit zal hij twee zilveren *nagariets* of keteltrommen, behouden; de ſpitſen der ſpieſen zijner lijfwacht zullen van zilver

zijn; hij zal op een' gouden ſtoel of troon, gelijk die geen is, waarvan de koningen van Abyſſinie zich bedienden, zitten; en hij, en alle zijne nakomelingen zullen van alle leenpligten, dienſten, ſchattingen of openbaare lasten geheel vrij zijn, en den tijtel van koningen van Zaguee, of van Lasta, voeren."

DER-

DERDE BOEK

VAN

JAMES BRUCE'S

REIS

TOT ONTDEKKING DER NIJLBRONNEN,

VERKORT.

BEHELZENDE:

DE JAARBOEKEN VAN ABYSSINIE, OF DE GESCHIEDENIS DER ABYSSINIERS, VAN DE HERSTELLING VAN SALOMONS HUIS, TOT DEN DOOD VAN SOCINIOS.

De Abyssiniers gelooven, gelijk ik in het tweede boek verhaald heb, dat de tegenwoordige koningen van Abyssinie van de koningin van Scheba, dat is, van Saba, afstammen. — Intusschen, is de oude geschiedenis van dit rijk zoo vol verdichtselen en tegenstrijdigheden, dat ik het geduld mijner leezeren slechts vermoeien zou, wanneer ik hun de onzekere verhaalen, uit wijdloopige, dorre onderzoekingen opgemaakt, voor wilde leggen.

Door zonderlinge toevallen, bijzonder door de vervolgingen, welken de Jooden, in het Oosten, van de Mohammedaanen hadden doorstaan, was die

Digitized by Google

natie, in Abysſinie, grootlijks vermeerderd. Zij had hier kleine ſtaaten gefticht, welke door eigene vorſten beſtierd werden. — Een van die kleine ſtaaten had zijnen zetel op den berg Samen. Gideon en Judith waren hun koning en koningin. Deeze hadden eene dochter, ook Judith genaamd, welke eene vrouw van zeer heerschzuchtigen aart was. Zij had een' zoo ſterken aanhang gemaakt, dat zij het waagen durfde, de Christenen in Abysſinie te vervolgen, de familie van Salomo van den troon te ſtooten, en haare eigene daarop te zetten. — Zij overviel de koninglijke prinſen, die, volgens eene wet, door de koningin van Scheba gemaakt, op den berg Damo bewaard werden, en liet ze allen, vier honderd in getal, vermoorden. — De prins Del Naad bleef alleen overig. Eenige ingezetenen van Amhara redden den jongen vorst naar de provincie Sjoa, om de koninglijke familie daar te bergen, en ze, bij de eerſte gelegenheid, weder op den troon te zetten. Maar Judith nam zelve bezit van den troon, en behield dien veertig jaaren lang. Zelfs volgden haare nakomelingen haar tot in het vijfde geſlacht op. — Daarna kwam eene aanzienlijke familie uit Lasta, die met haar vermaagſchapt was, aan het bewind. — De nakomelingen uit de linie van Salomo hadden zich, intuſſchen, in de provincie Sjoa voortgeplant, en vergenoegden zich met het bezit derzelve. — Een Abysſiniſch monnik, TEKLA HAIMANOUT, die zich tot *Abuna*, of Patriarch, van Abysſinie verheven had, was wegens zijnen heiligen wandel beroemd. — Deeze monnik wist den regeerenden koning te beduiden, dat het zijne pligt was, de kroon neer te leggen, en, ten behoeve der familie van Salomo, afſtand daar van te doen. — Door zijne bemiddeling kwam

er

'er een verdrag tot ſtand, waardoor prins Ikon Amlak zijn rijk wederkreeg.

IKON AMLAK.

Van het jaar 1268 *tot het jaar* 1283.

Deeze was de eerſte vorst uit Salomons ſtam, die zijne landen weder kreeg, nadat zijne familie, door het trouwloos gedrag van Judith, lang van dezelven verſteeken was geweest. — Hij bezat nu alle zijne ſtaaten weder alleen, doch verliet echter de provincie Sjoa, die aan zijn huis zoo getrouw was geweest, niet, maar hield zijne verblijfplaats verder te *Tegulat*, de hoofdſtad van dat rijk. — Zijn groote beſchermer en de herſteller der koninglijke familie, de patriarch Tekla Haimanout, ſtichter der monniken-orde te *Debra Libanos*, overleed, in het veertiende jaar zijner regeering, in een' zeer hoogen ouderdom, en grooten roem van heiligheid. Hij was de laatſte Abyſſinier, die tot Aboena aangeſteld werd, wordende die waardigheid, naderhand, altijd door een' vreemdeling bekleed. — Ikon Amlak was een wijs en voorzigtig vorst.

IGBA SION.

Van 1283 *tot* 1312.

Ikon Amlak werd opgevolgd door IGBA SION, en nog vijf andere prinſen, allen zijne broeders, waarvan geen meer dan vijf jaaren de regeering heeft bekleed. Zulke ſchielijke opvolging, in zoo korten tijd, ſchijnt zeer onrustige tijden aantetuiden. Doch het is niet bekend, of zij door burger-

Digitized by Google

lijke oorlogen, of door de toegenomen magt der Moorsche staaten in Adel veroorzaakt zijn geworden. — De voorige koninglijke familie uit de provincie Lasta genoot, intusschen in haar rijk, eene vreedzaame regeering, en hield zich stipt aan het verdrag. — Waarschijnlijk ontstond tusschen de broeders een binnenlandsche oorlog, en de staaten in Adel, die rijk en magtig geworden waren, bedienden zich van deeze verwarring, en bemagtigden het geheele land tusschen Azab en Melinda, sneeden Abysinie van de zee af, welk daardoor zijne havens verloor, en niet meer op Indie kon handelen. — De magt van het koningrijk Adel was te meer grootlijks toegenomen, doordien veele Arabische vorsten kleine vorstendommen, tusschen Abyssinie en de zee, gesticht hadden. Tusschen beide natien ontstond een geweldige haat, en tegenwoordig nog is het den inwooneren van Abysinie niet onbekend, dat de bewooners van Adel, eertijds, hunne onderdaanen waren, en zich, door eenen opstand, aan hunne opperheerschappij onttrokken hebben.

AMDA SION.

Van 1312 *tot* 1342.

AMDA SION, die zijnen oom opvolgde, begon zijne regeering met eene schandelijke daad. Hij was in eene van zijn vaders bijwijven verliefd geweest, leefde nu openbaar met haar, en met deeze bloedschande nog niet te vreede, verleidde hij, kort daarna, ook zijne beide zusters.

De zetelplaats der koningen van Abysinie was, nog steeds, te Tegulat, de hoofdstad der provincie

cie Sjoa. Dicht daarbij was het klooster of Debra Libanos, waarin veele geleerde en vroome mannen, door de Mohammedaanen uit Palestina en Egypte verdreeven, zich ophielden. — Onder anderen woonde hier ook een godvruchtig monnik, HONORIUS genaamd, die, naderhand, onder de heiligen geplaatst werd. Deeze monnik had vrijmoedigheid genoeg, om den koning, wegens zijne misdaaden, eerst, sterke verwijten, en, toen zulks niet hielp, eindelijk, in den ban te doen. — Dan, de vorst liet hem in hechtnis neemen, en naakt, door de straaten der stad, geeselen. Doch in denzelven nacht ontstond er brand, en de geheele stad werd in de asch gelegd. De monniken zeiden den burgeren, dat het bloed van Honorius, op de aarde vallende, in vuur veranderd, en de stad daardoor afgebrand was. Maar de koning hield staande, dat de monniken den brand gesticht hadden, en verdreefze allen uit de provincie Sjoa. De oversten des kloosters deed hij naar *Gasson*, eene hooge steile rots, in het koningrijk Amhara, (alwaar, na den moord, door Judith aan de koninglijken prinsen op de rots Damo gepleegd, nu de prinsen van Salomons stam bewaard werden) brengen, en de overige monniken in de provincien Tigree en Dembea verdeelen, welker inwooners nog grootdeels Jooden en Heidenen waren, onder welken zij den Christlijken godsdienst wijd en zijd uitbreidden. — Deeze strengheid des konings bragt de onderdaanen weder tot gehoorzaamheid; Honorius en zijne wonderdaaden werden vergeeten, en de stad ras weder opgebouwd. — De koning werd, daarna, in eenen oorlog ingewikkeld. Doch, om dien behoorlijk te beschrijven, moet ik, *eerst*, iets van de luchtstreek van Abyssinie, en, *vervolgens*,

van deszelfs onderſcheidene ſoorten van inwoonеren zeggen.

Twee geheel ſtrijdige jaargetijden heerſchen hier in landen, die niet verre van elkander gelegen zijn. — Geduurende onzen winter, dat is, van Wijnmaand tot Lentemaand, regent het langs de kusten der Roode zee en des oceaans; maar in Abyſſinie valt dan geen regen; in welk land onze zomer de regentijd is.

De volken, welke aan de Roode en de Indiſche zee woonen, hebben niet, gelijk de Arabiers, tenten, maar duurzaame hutten of huizen.

In de eerſte plaats, ontmoeten wij de natie *Adsjieg*, die wollig hair heeft. — Aan de kusten des oceaans woonen zwarte natien, die met de jaargetijden haare wooningen niet veranderen, grootdeels in holen, en maar weinig in huizen, haar verblijf houden. — De inwooners van Adel en Ausſa zijn donkerbruin, niet volkomen zwart, en hebben lang hair. Men noemt ze *Dsjibbertis*, 't welk, naar de meening van ſommige ſchrijvers, eenen ſlaaf zal beduiden; maar waarſchijnlijk is het een eernaam, en betekent zoo veel als rechtzinnig; welken tijtel de Mooren, die het laage land van Abyſſinie bewoonen, zich aanmaatigen; wijl zij, offchoon midden onder de Christenen verkeerende, hun geloof echter ſteeds behouden hebben.

Ieder voornaam man heeft, gemeenlijk, eenen van deeze Dsjibbertis in zijnen dienst, en gebruikt hem, om zijne zaaken waarteneemen. De koning heeft altijd de wijſſten en ſchranderſten. — Deeze lie-

lieden gaven de eerſte gelegenheid tot den koophandel tuſſchen Abyſſinie en Arabie aan de overzijde der ſtraat van Babelmandeb. Zij trouwen alleen onder elkander, en gelijken, daarom, in hunne kleur en gelaatstrekken, zoo wel naar de Abyſſiniers, als naar de Arabiers. — In Arabie handelen zij, gewoonlijk, onder de beſcherming van eenen hunner landslieden, welke, in zijne jeugd, als ſlaaf verkocht, en, naderhand, tot de eene of andere hooge waardigheid, in den dienst des Sjerifs van Mekka of van andere Arabiſche vorſten, bevorderd is. — De lieden, welke, nu en dan, in Europa kwamen, en, gereedlijk, voor gezanten aangenomen werden, waren van deeze Dsjibbertis.

Abyſſinie heeft (op dat ik 'er dit hier bijvoege) geene munten. Alles wordt met goud bij het gewigt betaald. De ſchattingen worden meestal in leevensmiddelen, oſſen, ſchaapen en honig, geleverd. — Andere waaren, als, myrrhe, koffij, olifantstanden, worden tegen goud ingeruild, naar Arabie uitgevoerd, en aldaar tegen andere behoeftigheden omgezet.

Verder zuid- en westwaard, liggen kleine vorſtendommen, welker inwooners vaste woonplaatſen hebben, en die nu eens vrij zijn, dan weder onder Adel ſtaan. — Hiertoe behooren *Mara*, *Worgla*, en *Bagorma*, en nog verder zuidwaard *Hadi*, met de hoofdſtad *Hara*, alwaar een Dsjibberti heerscht, die de dochter van eenen Sjerif ter vrouwe heeft, thans zelf voor eenen Sjerif gehouden wordt, en zich ook door groene kleederen, en eenen grasgroenen tulban, voor eenen nakomeling van Mohammed doet doorgaan. — De Dsjibbertis bekleeden dus hier de plaatſen van vorſten en kooplieden,

Digitized by Google

den, en bezitten alle de rijkdommen des lands. De zwarte inwooners zijn hunne onderdaanen, houthakkers, waterdraagers, knechten bij de kameelen der karavaanen, en, ten tijde van oorlog, dienen zij als krijgsknechten te veld.

Behalve de Adsjieg, de Dsjibbertis, en de zwarte inwooners aan den zeekant, is er nog eene soort menschen in dit land, welken de Portugeesche geschiedschrijvers, doorgaans, *Mooren* noemen, en die kooplieden uit de westlijke landstreeken van Afrika zijn. — Sommigen werden door FERDINAND en ISABELLA uit Spanje verdreeven, en vlooden herwaard. Naderhand werden zij door anderen hunner landgenooten versterkt, die, insgelijks, uit Spanje verdreeven waren, of uit Marokko kwamen, en, uit liefde voor den koophandel, zich in Arabie heersloegen; tot dat SELIM en SOLIMAN Egypten en Arabie veroverden, en deeze kooplieden zoo zeer onderdrukten, dat zij zich, hier en daar, langs de kusten verdeelden. — Deeze Mooren vond VASQUES DE GAMA te Mombaza en Melinda, welke hem, overal, zochten te bedriegen. Hij trof ze ook, als kooplieden, in Indie aan, daar zij den handel zeer wel verstonden.

Eene andere soort zijn Arabische kooplieden, welke, deels, om hunne schulden intevorderen, en, deels, om nieuwe verbindtenissen met de kooplieden des lands te maaken, herwaard overkwamen. — Deeze zijn de rijksten van allen, voorzien de Dsjibbertis van geld en waaren, en daarmede drijven deeze weder een uitgebreiden handel in de binnenlanden van Afrika, door de gebergten van Abyssinie, tot aan den westlijken oce-

oceaan, en naar alle landen, alwaar geene kameelen, maar enkel ezels en muilezels, tot vervoering der waaren, gebruikt worden.

Nog eene andere soort van inwooners zijn die Abyssiniers, welke van het Christendom afgevallen zijn, en, gewoonlijk, maar als krijgsknechten dienst doen. In het land zijn zij zeer veracht, maar in Indie hebben zij altijd dapper gevochten, en den roem van zeer goede krijgsknechten te zijn, verworven. — Eene andere soort is niet talrijk; zij zijn eigenlijk Turken uit Griekenland en Syrie, en bemagtigden, onder Selim en Soliman, Egypte en Arabie, alwaar zij dan, in alle vestingen, kleine bezettingen te rug lieten. — Zij zijn, om zoo te spreeken, eene soort van erfkrijgsvolk, trouwen, gemeenlijk, onder elkander, of neemen ook wel vrouwen uit het land, en krijgen van de Porte nog steeds de soldij, welke hunne voorouders, in 't eerst, van Selim ontvingen. Zij zijn, tegenwoordig, in gestalte en zeden, den inboorlingen des lands volkomen gelijk. In het gebruik van het schietgeweer, welk, bij hunne aankomst in deeze gewesten, hier nog zeer onbekend was, oefenen zij zich bestendig, en daardoor blijven zij nog over de inwooners de overhand behouden.

De Mohammedaansche Mooren en Arabiers bewoonden dus het geheele laage land aan den Indischen oceaan, tegenover Gelukkig Arabie. — Om pligten van den godsdienst en zaaken van koophandel, moesten zij menigvuldige reizen naar Mekka doen, en de geheele handel der Abyssiniers was volkomen in hunne handen. — Het land, oost- en noordwestwaard van Sjoa gelegen, stond dus alleen onder Mohammedaansche kooplieden, welke

op

op den weg van *Ifad* tot *Adel* veele markten hadden aangelegd. — Adel en Mara, twee magtige koningrijken aan den Indiſchen oceaan, werden beſtendig door krijgsknechten uit Arabie ondersteund, die den koning van Abysſinie niet eer gehoorzaamden, noch de ſchattingen betaalden, voor dat de vorst hen door eene ſterke krijgsmagt daartoe noodzaakte. — Ifad, *Tatigar* en *Dabaro* waren wel in 't eerst Christlijke provincien, doch werden, onder ſlappe regeeringen, voor geld aan Moorſche ſtadhouders afgeſtaan, maar herſtelden zich van tijd tot tijd in vrijheid, en verheten hunnen ouden godsdienst.

Wanneer de koning, uit zijne hoofdſtad in Sjoa, naar Dabaro, Hadi of Adel trok, wordt 'er gezegd, dat hij derwaard neerdaalde; vermits hij dan, van de hoogſte bergen, naar het platte land, niet veel hooger dan de oppervlakte der zee, reiſde. — Van Hadi af tot Dabaro toe was, ſedert veele jaaren, oorlog gevoerd, en het was gantsch van hout ontbloot, in welks plaats nu overal moeraſſen waren. — Doch men vond ook eene vette aarde, door de bergſtroomen neergeſpoeld. Men zaaide gierst en alle ſoorten van graanen in den droogen grond. Nader aan de bergen waren ſchoone weilanden voor groote kudden vee. — Dan, het weer bleef onverdraaglijk heet; de luchtſtreek was ongezond; 'er heerſchten geſtaadig koortſen; geen vreemdeling kon hier woonen; en de Abysſinier haatte het land. — Wanneer men zegt, de koning gaat naar *Samhar*, dan trekt hij door dit vruchtbaar land, en komt aan den zeekant, daar de grond wel zandig, en niet zoo vruchtbaar als de zwarte, vette aarde is, maar daar ook de ziekten van dat land niet bekend zijn. — Hier zijn ſteden

en

Digitized by Google

en dorpen gesticht; de graanen, het klein vee en de osſen, worden, in de bebouwde ſtreeken, nader aan den voet van het gebergte gevonden. — Wanneer het heir verdrietig werd, dat het te lang in dit gewest ſtond, en naar Opper-Ethiopie verlangde, moet men zich erinneren, dat het, daar, aangenaam, koel en zeer gezond is. De krijgsknechten wenschten dus bij hunne familien te zijn, en zich daar te vervrolijken met alle ſoorten van vermaaklijkheden, welken hun de wijn, en een geoorloofde vrije omgang met de ſchoone ſexe verſchaffen kon.

Ik heb nu de inwooners des lands en het gewest, daar de oorlog gevoerd zou worden, beſchreeven, en wil nu de oorzaaken ontvouwen, die 'er aanleiding toe gaven.

Een Moorsch amptenaar, in dienst des konings reizende, was, in de provincie Ifad, geplonderd en vermoord. — De koning trok, terſtond, zijne troepen bij een, overviel de wooningen der naastbij gelegene Mohammedaanen, die niets vijandlijks verwachtten, en deed al, wat hij aantrof, neerſabelen. Daarna ging hij, regelrecht, op Ifad los, leide alle de ſteden, die in zijnen weg lagen, in de asch, en, wijl niemand hem tegenſtand bood, verdeelde hij zijne krijgsmagt in verſcheiden benden, en liet het geheele land te vuur en te zwaard verwoesten. — De Mooren, over deeze verwoesting ten uiterſte verbitterd, vatten de wapenen op, en wilden den koning dien zelven nacht overvallen; maar deeze kreeg 'er bericht van, deed eenigen zijner benden ſamentrekken, en verwachtte ze in ſlagorde. Bij hunne aankomst, tastte hij ze, terſtond, met geweld aan, doodde zelfs den broeder

der van hunnen aanvoerder, en dreef de Mooren volkomen op de vlugt. — De Mohammedaanen, deeze magt niet langer kunnende tegenſtaan, toonden zich bereid, om den cijns, dien de koning hun opleide, te betaalen. Amda Sion ſtelde andere bevelhebbers over hen aan, zond zijn heir naar huis, en keerde naar Tegulat te rug.

In Abyſſinie, maakt de regentijd, gemeenlijk, een end van den veldtogt. Ieder een neemt dan de wijk naar de ſteden en dorpen, en de hemel ſtort, geduurende dien tijd, geheele ſtroomen water neer. De land- en krijgsman, en vooral de vrouwen, ſlijten deezen tijd in allerhande vermaaklijkheden. — De Abyſſiniſche dorpen en ſteden zijn, altijd, op hoogten aangelegd, en de valeien, welke 'er tuſſchen beiden liggen, vertoonen dan zoo veele diepe en ſnelle ſtroomen. Ieder voetpad is als een beek, en de laagten tuſſchen de bergen worden zoo week en moeraſſig, dat geen paard 'er kan gaan. Op ſommige plaatſen is het water diep, en het verandert zoo dikwijls zijnen loop, dat men niet meer veilig reizen kan. — In dit jaargetijde, ſlaapt een ieder in zijn huis gerust. De krijgswapenen, lanſen en ſchilden, worden aan de muuren van het huis opgehangen, de paarden volkomen ontzadeld en onttoomd; want, op andere tijden, zijn de paarden, in Abyſſinie, altijd gezadeld en getoomd, en gewoon, met dien last te eeten en te drinken. Het hof, de hofbedienden en voornaamſte ſtaatsämptenaars zijn dan in de hoofdſtad, oefenen daar het recht, ontwerpen verbindtenisſen, en voorzien in alle zaaken, welken de behoeften van den ſtaat bij de terugkomst van het ſchoone jaargetijde vereiſchen.

De

De Abyssiniers zijn, over 't algemeen, vreesachtig in den nacht, onwillig, om, in dien tijd, te reizen, en vooral te vechten, zich verbeeldende, dat de waereld dan in 't bezit van zekere geesten is, die, van de gemeenschap met menschen zeer afkeerig, ten uiterste wraakzuchtig zijn, wanneer zij, door hunne tusschenkomst, zelfs bij toeval, gekrenkt of uit hunnen weg gedrongen worden. Dit wordt, in de daad, zoo verre getrokken, dat niemand het, hier, waagen zal, water uit eene kom op den grond uitteestorten, uit vrees, dat, al is de ruimte nog zoo gering, de waardigheid van het een of ander kaboutermannetje, of nimf, mogt geschonden worden. — De Mooren, in Abyssinie, zijn van deeze vrees bevrijd, en in zaaken, hunnen koophandel betreffende, gewoon, somtijds wel uit noodzaaklijkheid, maar dikwijls ook uit verkiezing, des nachts te reizen, om de hitte te mijden. Zij spotten zelfs met deeze bijgeloovigheden der Abyssiniers, en bedienen 'er zich niet zelden van tot hun voordeel. Een vers van den Koran, in leêr genaaid, en om hunnen hals of arm gebonden, beveiligt hen, zeggen zij, tegen alle deeze onlighaamlijke vijanden. — Om deeze reden, en, indien de andere omstandigheden gunstig zijn, laaten zij nooit na, in tijd van oorlog, de Abyssiniers te bevechten, met of voor den dageraad; want in dit gewest heeft geene schemering plaats.

Doch, laat ik nog eens tot de Abyssiniers wederkeeren: — Men verhaalt, doorgaans, van hun, dat zij aan tooverij niet gelooven. Maar ik begrijp niet, hoe zij aan deeze eer geraaken. Ieder onbeschaafd volk is met deeze bijgeloovigheid bezoedeld, en ook de Abyssiniers zijn 'er niet vrij van. — Ieder monnik in een eenzaam klooster,

ieder kluizenaar, ieder oud priester, geeft voor, dat hij tooveren en onttooveren, en toekomende dingen voorzien kan. Ieder Moor vreest, betooverd te zullen worden, en draagt, om zich daartegen te beveiligen, aan handen en voeten *amuletten*, of geneesmiddelen, die eene verborgen kracht bezitten. — Veele vrouwen, in 't bijzonder, hebben den naam, van groote tooveressen te zijn; en lieden van beide sexen geeven voor, in staat te zijn, de toekomst te voorzien. — De Falasjas (*a*) zijn ook der tooverij ongemeen zeer toegedaan; en ieder Abyssinier meent, dat de hyena's, welken de lucht van het aas naar de stad Gondar lokt, enkel Falasjas van de nabuurige bergen zijn, door toverkunst in deeze dieren veranderd. — Zelfs de Gallas (*b*), die vijanden der eigenlijke Abyssiniers zijn, en, zoo in taal, als godsdienst, ten eenemaal van hun verschillen, gelooven, met innerlijke overtuiging, aan deeze en dergelijke kunsten, om, naamlijk, in grooten afstand ziekten te kunnen verwekken, water te vergiftigen, graanen te bederven, en mannen tot het kinderteelen onbekwaam te maaken. — AMANO, koning van Hadi, had eenen tooveraar, wegens zijne kunst zeer berucht. Deezen vroeg hij om raad, of hij naar Sjoa gaan, en Amda Sion aantasten, of hem in Hadi afwachten zou. De tooveraar verklaarde, dat hij, den koning in Hadi wachtende, zou overwonnen en gedood worden. De koning trok derhalve op; doch werd gantschlijk verslagen.

Na

(*a*) Zie hier vooren, bladz. 231 en 232.

(*b*) Zie hier vooren, bladz. 230 en 231.

Digitized by Google

Na deezen korten uitslap, kom ik tot den oorlog te rug. — Naauwlijks was de koning, te Tegulat, wedergekeerd, of de Mooren smeedden een nieuwe samenzweering tegen hem. Eer de regentijd nog ten einde was, overvielen en plonderden zij eenige dorpen, door Christenen bewoond, en staken de kerken in brand.

De onlusten begonden hun ernstiger te worden. — Onder de aanvoerders der Mooren was een *Imam*, of opperpriester, SALEH genaamd, bevelhebber van een rechtsgebied, en van geboorte een Sjeriff, of een van Mohammeds nakomelingen. Deeze had den roem van een heilig man te zijn, en was bij alle stammen in groot aanzien. Hij nam voor, alle de Moorsche staaten door een verdrag te vereenigen. Godsdienstiever had wel veele stammen der Mooren tegen de Christenen verbonden; maar veelen waren, echter, om reden van koophandel en uit gewinzucht, nog steeds aan des konings zijde geweest. — Saleh was in zijne pogingen zeer gelukkig, en 'er rukte een heir van veertig duizend man in 't veld, over welk de koning van Adel het opperbevel voerde.

Intusschen was Amda Sion zeer ziek, en mijdde, met alle zorgvuldigheid, eenen veldslag, tot dat hij zelf het bevel kon voeren. Doch, om den vijand werk te geeven; liet hij, door afgezonden benden, het land plonderen en verwoesten. — Des konings krijgsmagt was in goeden staat, zij werd, op den behoorlijken tijd, betaald, was goed gekleed en gewapend, en met alle noodwendigheden rijkelijk voorzien; alleenlijk, was de krijgstucht een weinig verslapt. De veroveringen hadden de krijgsknechten te zeer verrijkt. Zij hadden het

koningrijk Mara bemagtigd, dat wel een' onvruchtbaren bodem had, maar door den Indiſchen handel groote ſchatten bezat. De krijgsknechten hadden hier zoo veel buit gemaakt, dat zij nu wenschten naar huis te gaan, om hunnen roof in rust te genieten. — De koning had, door het drinken van veel troebel water, in dit heete, ongezonde land, de koorts gekregen; en, des niettegenſtaande, ſtelde hij zich, over dag, aan de brandende zonneſtraalen, en, tegen de gewoonte der Abyſſiniers, des nachts, aan de ſchaadelijke uitwaasſemingen, zonder overleg bloot. Zijne ziekte nam dus toe, en de troepen hoopten ſteeds, dat hij ras tot den terugtogt zou beſluiten.

Amda Sion had geene tijding, dat de Mohammedaanſche krijgsmagt reeds vergaderd was. De iever van Saleh had ze ras bij een gebragt, en de ziekte des konings zulks grootlijks bevorderd. — Doch, na den negenden dag, nam de koorts af; en hij hoopte nu, door het gebruik van wildbraad, welk men, in Abyſſinie, voor de voedzaamſte ſpijs na eene ziekte houdt, ſchielijk tot voorige krachten weder te geraaken. Het wild was in dit land zeer overvloedig, en ras werd 'er, ten behoeve des konings, eene groote menigte van gedood. Twee jaagers hadden zich, op eene deezer jagten, vier dagreizen verre van de legerplaats verwijderd, en ontmoetten eenen Moor, die hun het heir aanwees, welk, niet verre van daar, gelegerd, en reeds zeer talrijk was. Zij ſpoedden te rug, en bragten 'er den koning bericht van. De vorst zond, terſtond, eene bende ruiters af, om de ligging en ſterkte der vijanden te onderzoeken.

De koorts had nu den koning wel verlaaten, maar

maar het ontbrak hem nog aan krachten. Toen hij wilde opstaan en zijne wapenrusting aandoen, viel hij, in onmagt, op zijn aangezigt neer. — De ruiters vonden, indedaad, de Moorsche krijgsmagt op dezelve plaats, daar men ze eerst ontdekt had. De schildering van de grootte en sterkte des heirs joeg den Abyssinischen krijgslieden een' doodlijken schrik op 't lijf. — De koning bleef echter standvastig. Hij wekte, door eene nadruklijke reedevoering, zijn volk op, om moed te houden. Nooit zou hij toelaaten, verklaarde hij, dat, door zijne schuld, de standaart van CHRISTUS voor de ongeloovigen zou vlugten, en noch zijne ziekte, noch het groote heir der Mooren verzwakte zijne hoop, om den koning van Adel te overwinnen.

Deeze onverschrokkenheid deed den moed der troepen rijzen. Zij vatten de wapenen op, en begeerden, op staande voet, tegen den vijand aangevoerd te worden. — De koning zond de vrouwen, kinderen en bagaadje te rug, en trok den Mooren te gemoet. Den volgenden dag, kwam 'er tijding in de legerplaats, dat de Mohammedaanen in alle de putten, die in hun bereik waren, vergif geworpen, en ze door allerhande tooverij volkomen bedorven hadden; maar, dat hunne troepen nog niet voorwaard waren getrokken, omdat zij nog eerst versterking verwachtten.

De koning zond, daarop, een' priester vooruit, om het water te zegenen, en van de tooverij der Mooren te bevrijden. Hij zelf volgde den priester met het heir, en sloeg aan eene kleine rivier zijn leger neer. Zoo dra het volk bij de rivier was aangekomen, baadde het 'er zich, benevens zijne

Digitized by Google

paarden en muilezels, in, ter eere van den priester, welke het water gezuiverd, de tooverij vernietigd, en aan de rivier den naam van *Jordaan* gegeeven had. — Maar, terwijl het nog daarmede bezig was, viel een groote bende vijanden, met eene menigte wijven, die vergif en toovermiddelen bij zich hadden, om het water te betooveren, op de Abyssinische voorhoede aan, sloeg dezelve op de vlugt, en dreefze tot aan de legerplaats te rug. — Het geheele heir geraakte, door het gezigt der vlugtenden, in den uitersten schrik. Men weigerde een' stap voorwaard te doen. Integendeel keerden de troepen naar de tenten, welken zij aan de overzijde der rivier gelaaten hadden, te rug, om dezelve voor zich te hebben, en den vijand, indien hij haar aantastte, met te meer voordeel te bevechten. Dòch zij bleeven niet lang bij dat besluit. Veele krijgsknechten waren van meening, dat men naar Abyssinie moest te rug keeren, om versterking te haalen, en, wanneer het getal der wederzijdsche heirlegers evenrediger was, weder op trekken, om den vijand met meer hoop van voorspoed aantevallen. — De Mooren, op dat oogenblik in het gezigt komende, nam deeze meening de overhand.

De koning reed, in den uitersten angst, door de gelederen, en wendde alle moeite aan, om de muitende krijgsknechten tot gehoorzaamheid te brengen. Hij stelde hun voor, dat, wijl zijne krijgsmagt meestal uit ruiterij bestond, en zij in eene vlakte zouden vechten, het voordeel gantschlijk aan hunne zijde was. — Dan, geene welsprekendheid des konings vermogt iets tegen de neerslachtigheid des volks; en toen hij zag, dat de vijand voorwaard rukte, om hem aantetasten, beval hij zij-

zijnen ſtalmeester en vijf anderen den vijandlijken linker vleugel aan te grijpen, terwijl hij zelf, met een klein gedeelte zijner huisbedienden, gelijke kans tegen den rechter vleugel zou waagen. — De vorst doodde, bij den eerſten aanval, met eigen hand, de beide aanvoerders van den rechter vleugel, en een zijner zoonen ſloeg een' voornaamen bevelhebber van den vijandlijken linker vleugel zoo, dat hij het beſtierf; waardoor deeze beide Moorſche legerbenden met een' doodlijken ſchrik bevangen werden.

De Abyſſiniers, nu het gevaar van hunnen koning inziende, gingen, met een luid geſchreeuw, woedend op den vijand los. 'Er ontſtond een hevig gevecht, en eindelijk werd de kern van het Moorſche heir, teffens met den linker vleugel, op de vlugt gedreven. — Dan de rechter vleugel, die uit Arabieren en andere vreemdelingen beſtond, en de ligging des lands niet kende, trok in eene diepe, met hooge boschachtige rotſen omgeeven, valei te rug. — De Abyſſiniers, meenende, dat, met de vlugt der Mooren, de veldſlag, en te gelijk de overwinning, beſliſt was, begonden, volgens hunne gewoonte, de verſlagenen te plonderen en naakt uitteſchudden. Maar de koning ontdekte ras, dat door den misſlag der Arabieren, in eene rondom beſlooten plaats wijkende, de geheele vijandlijke rechter vleugel kon neergehouwen of gevangen genomen worden, bijaldien men hem, op ſtaande voet, vervolgde, liet op het ſlagveld afkondigen, dat alle de krijgsknechten bij den koninglijken ſtandaart, die op eene hoogte geplant was, verſamelen zouden, en alle plondering op doodſtraf verbieden. Doch ziende, dat zijn gebod niet gereedlijk gehoorzaamd werd, ſnelde hij, aan

Digitized by Google

't hoofd van eenige ruiters, door het ſlagveld, en doorſtak zelf twee krijgsknechten, welken hij met plonderen bezig vond. Deeze ſtrengheid van een' vorst, dien het bloed zijner krijgsknechten dierbaar was, had de beste uitwerking, en deed alle de troepen, als een eenig man, omtrent des konings tent te ſamen ſchaaren.

Amda Sion, de bereidwilligheid van zijn volk ziende, maakte de noodige ſchikkingen, om zijne vijanden ten eenemaal uitteroeien. — Hij liet alle de toegangen der valei bezetten; het voetvolk, dat in het gevecht van den dag het minst geleeden had, moest het bosch doorkruiſen, en de zoomen der bergen rondom de valei in bezit neemen. Een aanzienlijk gedeelte der ruiterij werd afgezonden, om de vlugtende Mooren te vervolgen. — Hij zelf tastte de Arabiers aan, welke, nu eerst hunnen misſlag bemerkende, zich hardnekkig verdeedigden, tot dat de voetknechten, door het bosch heen geworſteld, uit hunne hinderlaag ten voorſchijn kwamen, en van de toppen der rotſen, van alle kanten, groote ſteenen lieten neerrollen, voor welken zij zich niet wisten te bergen. Dus van alle zijden aangetast, werden zij, ten laatſte, allen neergehouwen.

De andere bende, welke de vlugtende Mooren vervolgde, was even zoo gelukkig. Zij trof hen bij eenen waterpoel aan, daar zij, door de vlugt vermoeid, verſtrooid op den grond lagen, en even traag tot tegenweer, als tot vlugten waren. — De Abyſſiniers vielen hen, terſtond, aan, en hadden niets te doen, dan hen maar aftemaaken. Ook werden die ongelukkige Mooren, tot op weinigen na, welken zij gevangen namen, met alle verbit-

terd-

Digitized by Google

terdheid en woede, welke verſcheidenheid van godsdienst maar kan inboezemen, in ſtukken gehouwen. — Onder de gevangenen was Saleh, koning van Mara, zelf, welke in de kostbaare kleeding, die hij aan 't hoofd zijner troepen gedraagen had, voor den koning gebragt werd. Om zijne armen had hij eene gouden keten, en eenen gouden halsband, met prachtige ſteenen, om zijnen hals. — De koning verwaardigde hem naauwlijks een woord met hem te ſpreeken, en de koninglijke gevangene hield ook een diep ſtilzwijgen. Maar de vorst gaf bevel, dat hij zou weggevoerd, en met alle tekens der koninglijke waardigheid aan eenen boom opgehangen worden. — De koningin, zijne gemalin, werd, insgelijks, op 's konings bevel, door de krijgsknechten in ſtukken gehouwen, en haar vleesch den honden voorgeworpen.

De koning zond renbooden naar Abyſſinie, om de tijding deezer groote overwinning derwaard overtebrengen; waarop de monniken overal plechtige omgangen en dankfeesten hielden. — Na eene groote raadsvergadering, zette Amda Sion nu zijne overwinning voort, en wilde de Mohammedaanen zoo vernederen, dat zij Abyſſinie nooit weder gevaarlijk konden worden. Hij deed dus eenen inval in hun land. Hij overwon, behalve den koning van Mara, ook die van Adel, van Wypo en anderen, en verwoestte alles wat hem voorkwam, ſteden en dorpen plat brandende. — De koning nam, vervolgens, den terugtogt naar huis aan, beſtrafte de ſtadhouders der provincien, die het volk onderdrukt hadden, en deed eindelijk zijne zegevierende intreede, in Sjoa, met groote ſtaatſij en pracht.

Digitized by Google

Eer ik nu het verhaal van deezen, zoo gelukkigen, veldtogt sluit, moet ik nog twee dingen aanmerken, waartoe mij deeze geschiedenis hier de beste gelegenheid geeft.

Vooreerst, de koning van Abyssinie, bezit, in geestlijke en waereldlijke zaaken, de hoogste magt. Hij kan iedere overtreeding, door een' geestlijken amptenaar begaan, even zoo willekeurig straffen, als of een waereldlijk persoon dezelve gepleegd had. Hiervan was de strenge behandeling, jegens den monnik Honorius in 't werk gesteld, wijl hij den koning om misdaaden, die allerbillijkst, berisping verdienden, volgens de kerklijke wetten gestraft had, een klaar bewijs.

Offchoon het banvonnis tegen iederen, kerklijken of waereldlijken, persoon, die het verdiend had, zonder eenige kwaade gevolgen kon gebruikt worden, vergunde de landswet in Abyssinie echter niet, dat hetzelve tegen den koning uitgesprooken wierd, uit hoofde der groote gevolgen, die het ten aanzien van den staat zou hebben. — De straf des bans, alhier strenglijk uitgevoerd, is, indedaad, zoo goed, als eene doodstraf. — Die in den ban is, mag geen vuur aansteeken. Ook mag niemand hem vuur of water geeven, met hem spreeken, eeten of drinken, in zijn huis gaan, of hem in zijn huis ontvangen. Zulk een banneling mag geene schulden invorderen, niet koopen, noch verkoopen. Wordt hij door struikroovers vermoord, het geval mag niet onderzocht worden, en het lijk blijft onbegraven liggen. — Welke zouden de gevolgen zijn, indien een priester de magt had, zoodaanig eene straf tegen den koning uitte spreeken. De Abyssinische koningen zyn zoo

min

Digitized by Google

min heiligen, als anderen, en leeven zeer vrij. Het kon dus nooit aan voorwendſels ontbreeken. 'Er behoefde ſlechts een dweepachtig priester optestaan, hoedaanigen in dit land zoo menigvuldig zijn; dan ware de regeering omgekeerd, en het land geraakte in regeeringloosheid en verwarring. — Sommige Jeſuiten hebben, wel is waar, beweerd, dat de Abyſſiniſche kerk zulk een recht bezat. Dan, zij wilden hier ſlechts eene gelijkvormigheid met de Roomſche kerklijke magt vinden; en de regeering van iederen Abyſſiniſchen koning wederlegt deeze ſtelling.

In de tweede plaats. Sommige ſchrijvers zeggen, dat de Abyſſiniers *Nomaden* waren, lieden, die in tenten hun verblijf hielden, en geſtadig rondzwerven. — Maar Abyſſinie is een zeer bergachtig land. Iedere vlakte is, geduurende den regentijd, als een meir, worwaard geweldige bergſtroomen vee, boomen, en al wat hun voorkomt, met zich weg voeren. Geen land, dan 't geen ſchuinsch ligt, kan, in dien tijd, bezaaid worden, en geen reiziger durft zich in het open veld waagen, zonder gevaar te loopen van door den zwaaren regen neergeworpen en weggeſpoeld te worden. — Hoe zouden, in zulk een land, dertig of veertig duizend menſchen van de eene plaats naar de andere trekken, en, zonder eene vaste woonplaats te hebben, leeven kunnen? — De ingezeetenen wonen in vlekken en dorpen, die op de kruinen der hoogſte heuvelen aangelegd zijn; en zij oordeelen zich niet zeker te zijn, wanneer 'er nog iets over hen ligt. Niemand woont in eene tent. Alleenlijk de krijgsknechten houden, geduurende het ſchoone jaargetijde, hun verblijf onder tenten, of, om de ſchattingen intevorderen, of, om de vijanden

den

den optehouden. Dan, dit is ook in de meeste overige gewesten van Asie en Afrika gebruiklijk.

Amda Sion overleed, na eene dertigjaarige regeering, te Tegulat, in Sjoa, gerust op zijn bed. Zijn bewind was eene aaneenschakeling van overwinningen, en men heeft geen voorbeeld, dat hij ooit eene neerlaag geleeden heeft.

SAIF ARAAD.

Van het jaar 1342 *tot* 1370.

SAIF ARAAD volgde, in 1342, zijnen vader Amda Sion op. Gedurende zijne regeering hielden de nabuuren zich volkomen stil, en 'er vielen geene onlusten in Adel voor. — In dit gewest van Abyssinie, nam de magt en rijkdom ongemeen toe, dewijl de koophandel in Arabie grootlijks gedrukt en gestoord werd, en eene menigte inwooners, door de strenge regeering van Amda Sion verdreeven, nu in hun vaderland te rug kwamen.

De Egyptische Sultan liet, omtrent deezen tijd, den Koptischen patriarch MARKUS in de gevangenis zetten. — Kairo en Abyssinie dreeven, toen, onderlingen sterken koophandel door de woestijn en over Suakem aan de Roode zee. Groote karavaanen, die, voorheen, uit Heidenen, maar, tewoordig, uit Mohammedaanen bestonden, gingen van het westen naar het oosten, kochten Indische waaren op, en vervoerden ze door geheel Afrika. — Saif Araad zocht den patriarch te redden, liet de kooplieden van Kairo in hechtnis neemen, en zond ruiterij af, om de karavaanen optehouden

en

en te verſchrikken. — De patriarch was in de gevangenis geworpen, om hem eene goede ſom gelds afteperſen. Doch nu ſchreeuwden alle de kooplieden over het ſlecht gedrag des ſultans, en dat de koophandel daardoor zeer geſtoord werd. De patriarch kreeg dus zijne vrijheid weder, en door bemiddeling van deezen kerkvoogd werd ook de vreede tusſchen Egypte en Abyſſinie weder herſteld.

WEDEM ASFERI.

Van 1370 *tot* 1380.

WEDEM ASFERI was de zoon van Saif Araad. — Het merkwaardigſte, onder zijne regeering voorgevallen, is de invoering eener nieuwe Abyſſiniſche jaartelling. Zij wordt genaamd die van *Maharat*, of *Barmhartigheid*. SCALIGER en LUDOLFUS hebben zich veele moeite gegeeven, om haaren oorſprong, die met het jaar 1348 na CHRISTUS geboorte overeenſtemt, te ontdekken. Doch alles te vergeefs. Ook noemen zij ze verkeerdlijk de *jaartelling der genade*. — De Abyſſiniſche jaarboeken melden niet, welke gebeurenis tot invoering deezer jaartelling aanleiding heeft gegeeven.

DAVID II.

Van 1380 *tot* 1409.

Wedem Asferi werd door zijnen broeder DAVID, Saif Araads tweeden zoon, opgevolgd. — De jaarboeken van Abyſſinie verhaalen, dat, ten tijde van deezen vorst, een ſtuk van het echte kruis,

kruis, waaraan onze Zaligmaaker stierf, van Jerusalem, herwaard gebragt werd; en dat, ter gedachtnis deezer geschiedenis, de koning beval, het priesterlijk kleed, welk te vooren effen was, voortaan, met bloemen te bordüuren. Zijn dood was zeer ongelukkig. Hij werd van een zijner paarden, daar hij ongemeen veel werks van maakte, zoo geslagen, dat hij op de plaats zelve dood bleef.

THEODORUS.

Van 1409 *tot* 1412.

THEODORUS was de oudste zoon van David. — Schoon zijne regeering zeer kort is geweest, zal 'er waarschijnlijk, echter, iets uitmuntends onder dien vorst gebeurd zijn; vermits zijne regeering, voor een zeer geacht tijdperk in Abyssinie gehouden wordt, alhoewel de jaarboeken 'er niet van melden. Zelfs maakt men elkander, in dit rijk, diets, dat hij weder op zal staan; dat hij duizend jaaren in Abyssinie zal heerschen, en dat, geduurende dat tijdperk, alle oorlogen zullen ophouden, en een ieder, met den vreede, ook overvloed en geluk genieten.

ISAAK.

Van 1412 *tot* 1429.

ISAAK was de tweede zoon van David, en volgde zijnen broeder Theodorus op. — In zijnen leeftijd, verwekten de Falasjas een' hevigen opstand, die, echter, door deezen vorst ras gedempt werd. Ter gedachtnis daarvan stichtte hij te *Kosfogee*, op het slagveld, daar hij de muitelin-

gen

gen verſloeg, eene kerk, *Debra Iſaak*, of het *Klooster van Iſaak*, genoemd, welke 'er tot heden toe is.

ANDREAS I., TEKLA MARIAM, SARWIE YASOUS, *en* AMDA YASOUS.

Van 1429 *tot* 1434.

Deeze vier koningen, allen uit denzelven ſtam, hebben met elkander nog geen vijf jaaren gere-geerd. Onder hun bewind melden de jaarboeken van Abyſſinie niets merkwaardigs.

ZARA JAKOB.

Van 1434 *tot* 1468.

ZARA JAKOB, de vierde zoon van David, volgde Amda Yaſous, zijnen neef, op. Bij zijne inwijding nam hij den naam van KONSTANTYN aan, en regeerde vier en dertig jaar. In Abyſſinie wordt hij als een tweede Salomo en als een voorbeeld der beste koningen aangezien. Hij begiftigde een klooster te Jeruſalem, welk reeds voor zijnen tijd geſticht was, en kreeg van den Paus ook het klooster *S. Stefano in rotundis*, te Rome, voor de Abyſſiniers, welk hun nog toebehoort, ſchoon zich, thans, maar zelden een Abyſſinier, aldaar, of zelfs te Jeruſalem, ophoudt.

Deeze vorst had eene groote begeerte, om zich aangaande de ſtaatsgeſteldheid, de zeden en den godsdienst van andere landen te laten onderrechten. — Hij zond ook eenige priesters, als gezanten, naar de kerkvergadering te Florence; allwaar zij de leer

der

der Griekſche kerk, omtrent den uitgang van den Heiligen Geest, verdedigden. In Rome, hield men dit gezantſchap voor zoo zeldzaam en gewigtig, dat men 'er een ſchilderij van in het Vatikaan heeft opgehangen; en aan dat gedenkſtuk hebben wij de kennis, dat het gezantſchap 'er werklijk geweest is, voornaamlijk te danken.

De zachte regeering des laatſten ſultans van Egypte begunſtigde de neiging des konings, om eene verbindtenis met vreemde landen te onderhouden, ongemeen zeer. — Onder deezen koning vinden wij de eerſte ſpooren van religietwist met de Franken. In dien tijd, hield een Venetiaansch ſchilder, FRANCESCO DE BRANCA LEON, zich in Abyſſinie op, die ook, naar men zegt, daar overleed. Met deezen zintwistte de abt GEORGE, in 's konings tegenwoordigheid, over zaaken van den godsdienst, en wederleide hem zoo, dat hij ſtil moest zwijgen, en overtuigd wierd. — Van deezen tijd af, vond men, in Abyſſinie, een aanhang, die de Roomſche kerk begunſtigde, en, waarſchijnlijk, door het gezantſchap naar Florence ontſtaan was. —

Offchoon de vastgeſtelde godsdienst in Abyſſinie die der Griekſche kerk te Alexandrie in Egypte was, heerschte 'er, echter, nog veel bijgeloof in alle de gewesten des rijks. — De inwooners aan de kusten der Roode zee en des oceaans, en die der laage provincien, aan het koningrijk Adel grenzende, waren grootdeels Mohammedaanen, en, wegens hunnen handel hadden zij zich ook, in veele dorpen, in de hooge landſtreeken verſpreid. — De valeien, aan de grenzen van Nubie, en de gewesten, hooger op aan den Nijl, werden door Heidenſche natien bewoond, die, de Sabeërs navolgende, de pla-

Digitized by Google

planeeten, sterren, boomen en den wind aanbaden. — De Agows, welke aan de bronnen des Nijls woonen, vereerden eene koe en slang, en meenden, door deeze laatste toekomende gebeurenissen te kunnen voorspellen.

Tot hier toe was men, in Abyssinie, zeer verdraagzaam geweest, en afgoderij werd niet gestraft. Maar, onder de regeering van deezen koning, begon men, de afgodendienaars te vervolgen. Sommige aanbidders van viervoetige dieren en slangen werden in hechtnis genomen; in eene vierschaar, die de koning zelf met zijne voornaamste staatsdienaars en kerkvoogden hield, ter dood veroordeeld; en vervolgens te recht gesteld. — Terstond daarop kwam 'er een koninglijk bevel ten voorschijn, dat ieder inwooner, die niet, op zijne rechter hand, een armring, of amulet, met deeze woorden droeg: „Ik ontzeg den duivel, om „CHRISTUS, onzes Heeren, wil;" al zijn vermoogen verliezen, en zonder uitstel ter dood gebragt worden zou. Dergelijke ringen, of amuletten, werden, voorheen, veel door Heidensche natien gedraagen, en de Mohammedaanen hadden ze, insgelijks, aangenomen; maar tegenwoordig draagt geen Christen ze meer in Abyssinie.

De gemelde te rechtstellingen, die in den beginne zeldzaam waren, vielen nu dikwijls voor, en een geestlijke van den eersten rang, met naam AMDASION, was de voornaame opziener deezer onderzoeking. Amdasion genoot al het vertrouwen des konings, en hij leefde zeer streng; hij wisselde nooit zijne kleederen; schoor nooit zijn hoofd, en ging nooit met vrouwen of met de grooten van het hof om. Hij

Digitized by Google

ſprak den koning nooit anders, dan alleen. Als hij in 't openbaar verſcheen, was hij altijd door eene bende krijgsknechten met trommels en trompetten verzeld; — een geleide, welk bij eenen geestlijken zeer ongewoon was. — Hij was, ſteeds, door eene menigte verſpieders omringd, die hem bericht bragten, wanneer iemand afgoderij bedreef. Dan ging hij, met zijn gevolg, in het huis des overtreeders, liet zich en den zijnen eerst allerleie ververſchingen geeven, en, daarna, den overtreeder, met alle zijne huisgenooten, in zijne tegenwoordigheid, ombrengen. — Ook twee behuuwdzoonen des konings, die door hunne echtgenooten, de eene van bloedſchande, en de andere van overſpel beſchuldigd waren, liet hij heimlijk in hunne huizen vermoorden. Doch ſommige geestlijken keurden dit gedrag af, omdat het tegen de eerſte grondregels der gerechtigheid ſtreed; en hunne vertoogen hadden eene zoo goede uitwerking, dat men, geduurende deeze geheele regeering, van geene verder vervolging meer gerept vindt.

Behalve dat hij, in zijne hooge jaaren, nog tegen zijne muitende onderdaanen van het koningrijk Adel, door eene verdreeven Moorſche koningin, (die ten hove gebragt was, om ze den koning aantebieden, doch daar hij geen zin in had, en die hij daarom aan een' edelman ter vrouwe gaf) opgeſtookt, moest oorlogen; — 't welk hij zeer voorſpoedig deed, bragt hij het laatst van zijnen leeftijd door, met zijn rijk in verſcheiden rechtsgebieden te verdeelen, de ſchattingen te regelen, de vervallen kerken te herſtellen, en 'er nieuwen bij te ſtichten.

BAE-

Digitized by Google

BAEDA MARIAM.

Van 1468 *tot* 1478.

BAEDA MARIAM geraakte, tegen zijn vaders zin, die hem, in zijne jeugd, zeer hard behandeld had, op den troon. De oorzaak daarvan was, kortlijk, de volgende. — Zijne moeder had eene brandende begeerte, om haaren zoon koning te zien. Ten dien einde, maakte zij een' aanhang, om den koning, zijnen vader, te noodzaaken, hem tot deelgenoot in de regeering aantenemen. SION MAGASS, zoo heette de koningin, begon eerst met de geestlijkheid te heulen, welke haar niet ongeneegen was. Daarna wendde zij zich tot de voornaamste staatsdienaars. Doch deeze, het gevaar van haar ontwerp inziende, poogden het haar te ontraaden. En, toen zij zagen, dat alles te vergeefs was, ontdekten zij de geheele zaak aan den koning zelven. Deeze werd daarover zoo verbitterd, dat hij de koningin liet dood geeslen.

Offchoon de jonge prins, ten aanzien van het gebeurde, onschuldig was, nam de koning het hem echter kwaalijk, dat hij reukwerk en waschkaarsen uit de kerken genomen had, om, volgens de gewoonte der Abyssiniers, de plechtige lijkdienst op zijn moeders graf te verrichten. Toen zijn vader hem deswege doorstreek, beleed de jonge prins de geheele zaak, en zeide, dat zijn pligt zulks vereischte, ontkennende teffens, dat hij, wegens blijken van genegenheid, aan wijlen zijne moeder betoond, door eenig mensch op aarde berispt kon worden.

Digitized by Google

De koning, deeze vrijmoedige taal zijns zoons, als een verwijt aanmerkende, liet hem en zijnen vertrouwdſten vriend, MEHERATA CHRISTOS, in boeien ſluiten en naar den top van eenen berg in ballingſchap voeren. Veelligt zou de ſtrafoeffening des konings nog verder zijn gegaan, hadden niet de monniken van Kosſo en Libanos, en over 't geheel de geestlijkheid, door voorgewende voorſpellingen, droomen en gezigten, den koning overtuigd, dat, volgens het onveranderlijk beſluit der Voorzienigheid, niemand anders, dan zijn zoon, hem moest opvolgen. — De oude koning luisterde, eindelijk, te gereeder hiernaar, vermits hij, in dien weg, hoop had, dat zijn kroost den troon van Abyſſinie lang bekleeden zou?

De jonge vorst bezorgde, terſtond na zijn vaders dood, de zaaken der regeering met grooten iever. — Voorheen werden de koninglijke prinſen, op den top des bergs Damo, gevangen gehouden; dan, deeze gewoonte was, ſedert de tiende eeuw, niet meer in gebruik. De kinderen woonden bij hunne ouders als bijzondere perſoonen, en de koningen ſcheenen, de afſchaffing van het oud gebruik, oogluikender wijze, toeteſtemmen. — Doch de verregaande verſchillen tusſchen Zara Jakob en de koningin, wegens haaren zoon, gaf gelegenheid, dat de oude gewoonte weder ingevoerd wierd. Baeda Mariam liet alle zijne broeders in hechtnis neemen, en ze, voor hun leeven, op den berg *Geſſen*, aan de grenzen van Amhara, opſluiten. Deeze plaats bleef eene ſtaatsgevangenis voor de koninglijke kinderen, tot dat een nieuwe moord, aan dezelven gepleegd, aanleiding gaf, dezelve, insgelijks, te verlaaten.

De

Digitized by Google

De koning verleende, kort na zijne komst tot den troon, eene algemeene vergifnis aan allen, die, door de ſtrengheid der voorige regeering, onder doodsvonnis lagen, of gebannen waren. Hij beriep de ſtaaten des koningrijks, en bejegende allen zoo liefderijk, dat hij de harten van alle zijne onderdaanen won. Hij bezette de voornaamſte ſtaatsbedieningen met mannen van beproefde oprechtheid. Ook bragt hij zijn heir, bijzonder de ruiterij, in de beste orde.

Onder voorwendſel eener reis naar Sjoa, deed de koning groote krijgstoerustingen maaken. — In die provincie ontving hij een gezantſchap van den koning van Adel, die hem koninglijke geſchenken zond. Hij beantwoordde ze edelmoediglijk, en vernieuwde den vreede met dien vorst. — Intusſchen was de koning van *Dankali*, deswege, niet zonder ongerustheid. Hij was, echter, het meest bevreesd, dat het heir, op zijnen togt, den kleinen voorraad van water, die in den zomer voor hem overbleef, verteeren, en zijn koningrijk daardoor onbewoond maaken zou.

Het koningrijk Dankali is eene laage, zandige vlakte aan de Roode zee, ter plaats, daar de kust eene wending oostwaard maakt, nagenoeg tegenover de ſtraat Babelmandeb. Ten noorden en noordwesten zijn groeven van ſteenzout; ten zuiden is eene dorre landſtreek der provincie Dowara, en ten noorden de zee. Doch het land heeft geene haven, maar eene groote baai, met een goede ankerplaats, die op de noorder breedte van 13° 3′ ligt, en de *Baai van Bilur* genaamd wordt. Het koningrijk Dankali grenst ten oosten aan een gedeelte van het koningrijk Adel en aan het Myrrhen-land. —

Digitized by Google

De koning en zijne onderdaanen zijn der Mohammedaansche religie toegedaan. Zij zijn zwart, en maar weinigen hebben wolachtig hair, 't welk door hunne vermenging met de Abysfiniers, die, doorgaans, lang hair hebben, veroorzaakt wordt. — Het geheele koningrijk heeft maar twee kleine rivieren met versch water, en ook deeze worden, in den zomer, door het zand ingezwolgen; zoo dat men, bij gebrek van water, putten in den grond moet graaven. In den regentijd, zwellen zij door het water, dat van de Abysfiniſche gebergten ſtroomt, hoog op, en in dat jaargetijde alleen ontlasten zij zich met een vollen ſtroom in den océaan. — Al het overige water in dit land is brak, en kan alleen in nood en in zeer drooge jaaren gebruikt worden. — Somtijds ontbreekt ook dit, en dan moeten de inwooners het water voor zich en hunne magere geiten en ſchaapen van de Abysfiniſche grenzen haalen.

Zoo lang de handel op Indie bloeide, kwamen de voornaamſte inkomſten des konings uit de vervoering dier waaren door alle de gewesten van Afrika, waartoe hij de kameelen leverde. — Tegenwoordig beſtaat hun handel, enkel, in den uitvoer van groote ſtukken ſteenzout, die in hun land uitgegraaven, en, in Abysfinie, in plaats van geld gebruikt worden. Zij brengen ze, van de zeekust, door de drooge en brandende woestijnen van hun land, onder een geſtaadig gevaar van door de Gallas vermoord te worden, naar de naaſte marktplaats in de hooge landen, en verkoopen ze daar met eene maatige winst.

De koning van Dankali zond ook gezanten aan Baeda Mariam. De geſchenken, welken zij overbrag-

bragten, waren, offchoon veel geringer, dan die des konings van Adel, aangenaamer, omdat zij van eene gehoorzaame natie kwamen. Zij kreegen ook, bij hunne terugreis, het befcheid mede, dat de Abyffinifche vorst geene vijandlijke oogmerken tegen de ftaaten van hunnen koning in den zin had, maar voornaemens was, tegen de *Dobas*, een woest, Heidensch herdersvolk, dat overvloed van leevensmiddelen heeft, en veel naar de Gallas zweemt, te veld te trekken; wijl men hunne wreedheden, bij de geftaadige invallen en plonderingen gepleegd, niet langer verdraagen kon.

Terwijl de koning den oorlog tegen de Dobas, en teffens tegen den trouwloozen vorst van Adel, die het met zijne vijanden hield, met veel voorfpoed doorzette, ontftond 'er eene hevige beweeging onder zijne geestlijkheid. — Na de kerkvergadering te Florence, waren 'er veele vreemdelingen, bijzonder veele monniken, uit Syrie en Egypte, naar Abyffinie gekomen. Deeze verfpreidden een nieuwe ketterij, die ook veel bijval vondt. — Zij beweerden, dat CHRISTUS niet hetzelve weezen met den Vader bezat, fchoon hij te gelijk God en mensch was; maar dat zijne zoogenaamde menschheid eene bijzondere, uitmuntend voortreffijke zelfftandigheid was, oneindig edeler en volmaakter, dan de onze, en niet uit vleesch en bloed beftaande. — Terftond werd 'er eene vergadering der geestlijkheid uitgefchreeven, welke deeze ketterij veroordeelde; en allen, die de waare menschheid des Verlosfers ontkenden, werden, door verfchillende foorten van ftraffen, ter dood gebragt. Anderen werden, zonder leevensmiddelen, naar de kruinen der hoogfte bergen gezonden, om 'er van honger en koude te fterven.

Digitized by Google

Omtrent deezen tijd, kwam ook de Venetiaanſche ſchilder, Branca Leon, weder in Abyſſinie. Hij was door wijlen koning Zara Jakob ongemeen begunſtigd, en had voor hem de Abyſſiniſche heiligen, tot ſieraad der kerken, met groote toejuiching, geſchilderd. Deeze kunſtenaar werd nu gebruikt, om de Moedermaagd, met het kind JESUS op de armen, tot een outerſtuk, te ſchilderen. Hij had haar, volgens de Italiaanſche gewoonte, het kind op den linker arm gegeeven; doch 't welk tegen de gewoonte der Oosterlingen ten eenemaal ſtrijdig is. — De moeders moeten hier de linker hand vrij hebben, om, wanneer het noodig is, het kind daarmede te wasſchen; en in geheel Abyſſinie mag men, bij het eeten, alleenlijk de rechter hand aan het bord brengen. — Dit ſchilderſtuk werd, derhalve, voor zeer onvoeglijk gehouden. De dweepzieke monniken, welker hoofden door de voorige religietwisten nog verhit waren, werden over deezen ſchimp, naar hunne meening, het kindeken CHRISTUS aangedaan, woedende, en waren bereid, om op nieuws te vervolgen. Dan de koning, wien de ſchoonheid der ſchildering behaagde, oordeelde, dat, bij gelegenheid der laatſte religietwisten, reeds bloed genoeg vergooten was, en wilde aan den wensch der monniken niet voldoen. — Sommige ſtichters deezer onlusten namen de vlugt, en anderen onderwierpen zich den koning weder. Het ſchilderſtuk werd, op zijn bevel, aan een outer opgehangen, daar het lang bleef, tot dat het, bij een' inval der Gallas, te gelijk met de kerk, een roof der vlammen werd.

De koning overleed kort daarna. Men vertelt veel van zijne neiging tot den Roomschkatholijken godsdienst. Doch dit zijn enkel grillen der Por-

tu-

Digitized by Google

tugeesche monniken, welke niet lang na deezen tijd in Abysſinie aankwamen. Behalve de gebeurenis met den Venetiaanſchen kunstſchilder Branca Leon, vindt men niet de minſte ſpoor eener verbindtenis, welke de koning met de Roomschkatholijken in zijn land zou gehad hebben.

Baeda Mariam regeerde ſlechts tien jaaren, en ſtierf waarſchijnlijk aan vergif, eer hij nog veertig jaaren bereikt had. — In den oorlog was hij, doorgaans, gelukkig, en, bijaldien hij langer geleefd had, zou hij de Moorſche ſtaaten, zekerlijk, zoodaanig in de laagte gebragt hebben, dat de ſchriklijke wedervergelding, welke Adel, naderhand, aan Abysſinie oeffende, zou voorgekomen geweest zijn. Zijn haat tegen dat rijk was zoo groot, dat hij, op zijn ſterfbed, met zijn aangezigt van Adel afgekeerd liggende, bevel gaf, om hem omtedraaien, met zijn hoofd tegen dat rijk gericht, ten blijk, hoe groot zijn haat tegen hetzelve was; en in die gedaante overleed hij.

Hier moet ik my, ten einde de volgende gebeurenisſen beter in 't licht te ſtellen, in de Europeesche geſchiedenis, die met de Abysſiniſche in zoo groote verbindtenis ſtaat, een' korten uitſtap doen.

Egypte en de noordlijke deelen van Afrika waren door de Mohammedaanen veroverd. De kusten van Barbarye, van Alexandrie af tot aan den westlijken ocenan, en van de Middelandſche zee tot aan de woestijne, krielden van aanhangers deezer nieuwe gezindheid. Zelfs in de woestijne woonden zeer veelen. In landſtreeken, daar men, weinige jaaren te vooren, van niets, dan van moord en roof gehoord had, ontſtond nu koophan-

Digitized by Google

del, veiligheid en onderlinge trouw. — Spanje was, insgelijks, door de Arabiers bemagtigd, en de overheerde inwooners, welke van het Christendom niet dan den naam hadden, namen greetig eene gezindheid aan, die jegens haare bellijders zoo inschiklijk was. — Ook de Arabiers waren van denkwijs en zeden veranderd, en niet meer, die wilde dweepers, welke zij ten tijde van den Kalif Omar geweest waren. Zij waren nu beschaafd, en in alle takken der geleerdheid ervaaren. Van hunne gelegenheid in Spanje, bedienden zij zich, met voordeel, tot een' grooten uitgebreiden handel. — Een klein aantal visschers, die, zeer onbekwaam, aan een' hoek der Adriatische zee woonden, zochten nu met veel iever, het overschot van den Oostindischen handel, over Alexandrie, aan zich te trekken, en verdroegen met veel gelaatenheid alle de wreedheden der Turken, een barbaarsch volk, welk, door den handel en omgang met beschaafde natien, geene billijke geneigdheden en goede zeden aangenomen had.

Alle de specerijen en kostbaare waaren van het Oosten werden nu naar *Venetie* gevoerd, en hier ontstond de grootste zeemagt, welke men, sedert lange jaaren, in Europa gekend had. — *Genua* volgde dit voorbeeld, maar moest onder de magt zijner mededingster bukken. — Venetie behield de opperheerschappij ter zee, bemagtigde een groot rechtsgebied op het vaste land, en maakte zich meester van den Oostindischen specerijhandel, die de oorzaak van alle zijne grootheid was.

De schepen der ridder-orde van S. Jan van Jerusalem, dien het eiland *Rhodus* toebehoorde, stoorden den handel, dien de Mooren, in hunne eigen

sche-

Digitized by Google

ſchepen van Alexandrie dreeven, zoo zeer, dat zij door de magt van deeze, eertijds, zoo onbeduidende, Christlijke ſtaaten verſchrikt wierden. — De gewoonte, om den handel, gelijk in voorige tijden plag te geſchieden, door karavaanen te drijven, begon weder in gebruik te geraaken. Geheele gezelſchappen van Arabiſche kooplieden vereenigden zich. Zij reisden, met de grootſte veiligheid, tot aan de kust der Atlantiſche zee. Met hun verzelden zich andere kooplieden uit Barbarye, om de zuidlijke gewesten van Afrika te bezoeken. Den Mooren werd de handel ter zee onverſchillig, en zij keurden nu het kameel weder boven de ſchepen.

Het eiland *Ormus*, in den Perſiaanſchen zeeboezem, werd de groote marktplaats van den ſpecerijhandel, vermits het gevaar van den handel op de Middelandſche zee zoo groot was. — Hier was de groote jaarmarkt voor Aſie, en de ſchepen, welke door de ſtraat van Babelmandeb zeilden, namen hunnen ouden weg weder naar den tempel van Mekka. — Hier haalden de karavaanen de waaren, waarmede zij geheel Afrika verzorgden. Deeze handel duurt, ſedert dien tijd, beſtendig voort, en de karavaanen trekken, nog hedendaags, in verſcheidene richtingen door Afrika.

Koning JAN de eerſte van Portugal dreef, na verſcheiden veldſlagen, de Mooren weder over de zee naar hun vaderland te rug. Hij vervolgde ze tot in Barbarije, en veroverde, met hulp der Engelſchen, de veſting *Ceuta*. — Deeze oorlog in Afrika was wel gelukkig begonnen; dan, de Portugeeſche prins HENDRIK begreep, dat een zoo klein land, als *Portugal* is, niet hoopen kon, tegen de groote magt

magt der Mohammedaanen veel te zullen uitvoeren; te meer, omdat zij, toen, in het bezit van de rijkſte landen der waereld waren. — Venetie was door den koophandel zoo groot geworden, dat het de magtigſte vijanden kon afweeren. — Portugal was klein, en in groot verval en armoede geraakt. Domheid, hoogmoed en luiheid was het karakter deezer natie, wier akkerbouw zelf, ſedert de verdrijving der Mooren geheel verwaarloosd was. Prins Hendrik had groote genegenheid voor de weetenſchappen, en zich op de wis-, landmeet- en ſterrekunde ſterk toegelegd. — Het was onmooglijk, Venetie uit het bezit van den handel op de Middelandſche zee te drijven. Wilde Portugal zich van de ſchatten van Indie meester maaken; dan moest het den hoek van Afrika omzeilen, en langs dien weg naar Indie komen. — De prins begaf zich naar een eenzaam landhuis, onderzocht daar de oudſte geſchiedenis der zeevaart, bevond, dat reeds de Pheniciers, ten tijde van Necho, koning van Egypte, en Eudoxus, ten tijde van Ptolemeus Lathyrus, de zuidkaap van Afrika omgevaaren zijnde, te Kadix waren aangekomen; dat HANNO, van Karthago, door de ſtraat van Gibraltar, gezeild zijnde, den vijf en twintigſten graad der noorder breedte in den Atlantiſchen Oceaan bereikt had; en eindelijk, dat bereids, in 1364, eene maatſchappij van koophandel, te *Dieppe*, opgerecht was, die tot *Sierra de Leona*, ſlechts zeven graaden noordwaard van de linie, handel dreef.

De prins, zijne gevangene Mooren met veel vriendlijkheid behandelende, had ook, tot wedervergelding, veele berichten van hun gekreegen aangaande de reizen hunner landgenooten in de binnen-

Digitized by Google

nenlanden van Afrika, die, water en leevensmiddelen op kemelen medeneemende, door de wildernis, in het regenachtig gewest komende, aldaar groote en volkrijke ſteden met zwarte inwooners hadden aangetroffen. — En, dat al het voorgaande nog overtrof, zijn broeder, DON PEDRO, had eene kaart, daar de geheele kust der Atlantiſche zee duidlijk op afgetekend, en de zuidhoek van Afrika, als eene kaap, door de zee omringd, en met den Indiſchen oceaan verbonden, uitgebeeld was, van Venetie medegebragt.

Prins Hendrik had dus wel alle noodige ſtukken, om de mooglijkheid eener vaart naar Indie om Afrika te bewijzen; maar het kostte hem echter veele moeite, eer hij, zelfs door allerleie aanmoedigingen, de Portugeezen in zee kon brengen. — Zij waagden het niet, kaap *Non*, althans niet kaap *Bojador*, nog dertig zeemijlen verder, om te zeilen, zich dwaaslijk verbeeldende, dat zij, daar voorbij, vuur-zeeën aan zouden treffen.

Doch het gelukte hem, ten laatſte, kloekmoediger ſchippers te ontmoeten, die, kort daarna, het eiland *Madera*. ontdekten, en, langs de kusten van Afrika verder voortzeilende, in 1495, allereerst de groote rivier *Senegal* zagen, bevindende, teſſens, tot hunne groote blijdſchap, dat dit land, ofſchoon binnen de verzengde luchtſtreek liggende, groote rivieren had, en zeer vruchtbaar was.

Omtrent deezen tijd, ontſtond in Europa een gerucht, dat, in 't midden van Afrika, een Christen vorst regeerde, wiens rijk zich tot aan de kus-

ten

ten van den Indiſchen oceaan uitſtrekte; en, naar het algemeen gevoelen, was het een priester, die *Johannes Presbyter*, of *Priester Jan* genaamd werd. — Aan het hof van Portugal werd, derhalve, beſlooten, een gezantſchap aftevaardigen, welk over Alexandrie gaan, van daar naar Indie ſtevenen, en naar den Indiſchen handel onderzoek doen zou. — De gezanten, PETER COVILLAN en ALPHONSO DE PAIVA, gingen van Alexandrie naar Kairo, en van daar naar Suez, alwaar zij zich bij eene Moorſche karavaan voegden, en zóo hunnen weg naar Aden, eene rijke, handeldrijvende ſtad aan de Arabiſche kust, voortzetten. Covillan zeilde van hier naar Indie, en Paiva naar Suakem; doch van den laatſten heeft men ſedert niets meer gehoord. — De eerstgenoemde was gelukkiger. Indie doorkruist hebbende, voer hij over den Indiſchen oceaan naar Sofala, van daar weder naar Aden en Kairo, alwaar hij den dood van Paiva vernam. Hij vond daar teffens twee Jooden met brieven van den koning van Abysſinie. Dit gaf gelegenheid, dat hij naar Aden te rug keerde. Van daar begaf hij zich verder in de ſtaaten des konings van Abysſinie, dien hij aan 't hoofd eener legermagt aantrof, welke beſtemd was, om de ſchatting van zijne muitende onderdaanen intevorderen. — De gezant werd vriendlijk ontvangen. De koning nam hem mede naar Sjoa; doch de gezant werd, volgens de ſtaatkunde der Abysſiniers, behandeld, en nooit weder uit het land gelaaten; maar hij trouwde daar en verkreeg aanzienlijke goederen.

Covillan had het geluk, onder verſcheidene volgende koningen van Abysſinie hoog te klimmen, en met gewigtige eerampten bekleed te worden. — Hij

Hij vergat, intusschen, niet, aan den koning van Portugal vlijtig te schrijven; hem van alle deeze gebeurenissen kennis te geeven; hem te verhaalen, wat hij in Indie gezien had; hem te onderrechten aangaande de geneigdheden der vorsten van dat land, en den aart, op welken aldaar de handel gedreeven werd; en hem bericht mede te deelen van de kust van Sofala en haare goudmijnen. Ook zond hij hem teffens eene landkaart, welke hij van een' Moor in Indie ontvangen had, waarop de zuidkaap van Afrika met de omliggende landstreeken en gewesten op 't naauwkeurigste uitgetekend waren.

Op deeze gunstige tijdingen, werden, in Portugal, terstond, drie schepen uitgerust, die, onder bevel van BARTHOLOMEUS DIAS, Abyssinie ontdekken zouden. Deeze kwam ook tot den vier en twintigsten graad der zuider breedte, en rechtte 'er het wapen des konings van Portugal op, ten bewijze, dat hij, in zijnen naam, bezit van dit gewest genomen had. Hij zeilde dus die geduchte kaap, welke zoo lang het voorwerp van de ieverigste wenschen der Portugeezen geweest was, voorbij, zonder het zelfs te weeten. — Zijne schepen hadden veel geleeden. Hij gaf 'er den naam van *Onweerskaap* aan, maar de koning van Portugal veranderde dien, en beval, dat men ze, voortaan, de *Kaap de Goede Hoop* zou noemen.

Men rustte, in Portugal, eene nieuwe vloot uit, welke, onder bevel van VASQUEZ DE GAMA, in 1497, van *Lisabon* onder zeil ging. — De Portugeezen kenden toen de passaatwinden der zuidlijke breedte (*a*) nog niet, en leeden dus veel door stor-

(*a*) Zie hier vooren, bladz. 248.

Digitized by Google

ſtormen en tegenwinden, waardoor het ſcheepsvolk moedeloos gemaakt werd, en gaarn weder te rug zou gekeerd zijn. Dan, Vasquez de Gama bleef ſtandvastig, en voer, den twintigſten van Slagtmaand, in een' hevigen ſtorm, de lang gewenschte kaap gelukkig om. — Hij ging op verſcheidene plaatſen aan land, maakte verbindtenisſen met de inboorlingen, welken hij zeer vriendlijk vond, en kwam, eindelijk, behouden op de kust van Sofala, ten noorden van de Kaap de Goede Hoop, aan. — Aldaar, kwam Gama, van het zuiden, in dezelve ſtreek, welke Covillan, van het noorden komende, bereikt had. Dus hadden deeze twee Portugeezen de vaart rondom Afrika volbragt.

ISKANDER, *of* ALEXANDER.

Van 1478 *tot* 1495.

Koning Baeda Mariam overleeden zijnde, bragt, gelijk ons de geſchiedenis van Abysſinie verhaalt, een muitzieke hoop edellieden, de koningin ROMANA, met haaren zoon ISKANDER, of ALEXANDER, van het gebergte Geſjen, aan, en de jonge vorst werd, zonder eenige tegenkanting, gekroond. —

Volgens gewoonte, in Abysſinie gebruiklijk, beſtierde, geduurende de minderjaarigheid des konings, de koningin-moeder, met twee of drie voornaame lieden van het hof, het koningrijk, willekeurig, in den naam van den jongen koning. Dit gaf wel gelegenheid, dat twee groote mannen eene ſamenzweering tegen haar maakten; doch zij mislukte, en de ſamengezwoorenen werden, of ter dood gebragt, of naar ongezonde plaatſen gebannen, om daar van honger en ongemak te ſterven.

De

Digitized by Google

De jonge koning, naauwlijks den ouderdom van zeventien jaaren bereikt hebbende, verklaarde den koning van Adel den oorlog. Hij deed dit uit aangebooren haat tegen dat rijk, en omdat MAFFUDI, vorst van *Arar* (dien Iskander voor een vertrouweling des konings van Adel hield) jaarlijks een inval in Abyssinie deed. — Hij gaf ZA SALUCE, zijnen eersten staatsdienaar, en bevelhebber van Amhara, last, om de zuidlijke krijgsmagt op de been te brengen, terwijl hij den adel van *Angot* en Tigree zou verzamelen.

Toen de regentijd voorbij was, daalde de koning, met zijne vereenigde magt, in het koninglijk Adel neer, daar die vorst hem met zijn heir wachtte. — Het duurde niet lang, of de beide heirlegers geraakten handgemeen. Van weerskanten werd 'er hardnekkig gevochten; maar in de hitte van het gevecht trok Za Saluce, verraderlijker wijze, af, en liet den koning in 't midden zijner vijanden. — Doch dat verraad, in plaats van dien kleinen hoop, die den koning getrouw was gebleeven, den moed te benemen, wakkerde, integendeel, denzelven aan. De jonge koning deed wonderen van dapperheid. Hij velde eenen Moor, die den groenen standaart van Mohammed droeg, en sterk op hem aandrong, met zijn eigen hand, en veroverde den standaart; waarna hij, met den staf van denzelven, den zoon des konings van Adel doodde, en daardoor den einde van den veldslag maakte. — De Mooren trokken, vervolgens, naar Adel te rug.

De koning nu bedacht, om Za Saluce wegens zijne trouwloosheid te straffen, keerde, met een deel van zijn volk, naar Sjoa te rug. — De ver-

raader was, intusschen, naar Amhara gegaan; doch hij had sommigen van zijn vloekgespan achtergelaaten, die den braaven koning, twee dagen na zijne aankomst te Tegulat, des nachts in zijn paleis overvielen, en hem in zijn bed vermoordden. — Zij verborgen zijn lijk, eenige dagen, in een molen; tot dat het door sommigen van 's konings vrienden ontdekt, en aan het volk getoond werd, welk, met eenpaarigheid van stemmen, zijnen zoon voor koning uitriep, en Za Saluce voor een' verraader verklaarde. — Deeze kreeg ook ras, gelijk alle verraaders, loon naar werken. Hij werd door zijne troepen verlaaten en gevangen genomen. Men stak hem de oogen uit, en leidde hem, onder de vervloekingen des volks, op een ezel door de provincien Amhara en Sjoa, ten toone.

Hij werd door zijn zoon ANDREAS, die slechts zeven maanden regeerde, opgevolgd.

NAOD.

Van 1495 *tot* 1508.

Kort na den ongelukkigen dood van Iskander, werd NAOD, zijn broeder, met eenpaarige stemmen, door het volk tot koning verkooren.

Wijl het rijk, bij zijne komst tot den troon, zeer verdeeld was, kondigde hij, zeer wijslijk, eene algemeene vergifnis af. Dit had de allerbeste uitwerking. De eendracht herleefde volmaakt, en hij had geen kwaad van iemand te vreezen. Hierom hield hij zich ook streng aan zijne afkondiging; in zoo verre, dat hij ANDREAS, een' monnik, en man van groot aanzien bij het volk, ook van zijn

zijn moeders kant zijn nabeestaanden, die van deeze algemeene vergiftnis laag gesprooken had, bij zich ontbood, en, in zijne tegenwoordigheid, het tipje van zijne tong liet afsnijden.

Naod, de rust in zijn rijk hersteld hebbende, maakte zich gereed, om Maffudi, den vorst van Arar, wegens zijne plonderingen en gevangliike wegvoering van veele Abyssiniers, te straffen. Maffudi deed, jaarlijks, in de vasten, een' inval in Abyssinie. Hij verkoos 'er dien tijd toe, omdat de Abyssiniers zoo streng in 't vasten zijn, dat zij alle andere volken der waereld daarin overtreffen. Zij gebruiken geenerlei soort van dierlijk voedsel, noch boter, eieren, olie of wijn. Al hebben zij nog zoo grooten dorst, zij drinken echter, voor 's avonds ten zes uur, geen kom water, en vergenoegen zich dan met een stuk droog brood, waar bij sommigen honig voegen. Dit maakte de Abyssiniers, in dien tijd, zeer slap; en, om die reden, deed de vorst van Arar dan zijnen gewoonen inval in Abyssinie. — De koning, dit bemerkende, had bevolen, dat alle de krijgslieden, die hem op zijnen togt zouden volgen, op hunne gewoone wijs, vrij moesten leeven. Hij zelf ging hen met een goed voorbeeld voor, en de monnik Andreas zeide: „Een' Christen van de slaavernij en het Mo„hammedaandom te bevrijden, is beter, dan zijn „geheele leeven te vasten."

Dus uitgerust, trok hij tegen Maffudi op. Veinzende voor de Mooren bevreesd te zijn, koos hij eene sterke legerplaats; doch, met opzet, liet hij eenige toegangen onbezet. — De Mooren, zich daarvan bedienende, vielen Naod verwardlijk aan; 't welk van dit gevolg was, dat de koning eene vol-

volkomen overwinning behaalde, het geroofde vee te rug kreeg, en alle de gevangen Abysfiniers verloste.

De koning van Adel deezen voorfpoed van Naods wapenen vernomen hebbende, zond hem gezanten, en liet hem, om vernieuwing van den vreede bidden. De koning van Abysfinie ftond zijn verzoek gereedlijk toe, onder voorwaarde, dat hij, binnen veertien dagen, alle de gevangen Abysfiniers op vrije voeten ftelde en te rug zond; gelijk ook gefchiedde.

Naod, door zijnen moed en voorzigtigheid, zijne vijanden tot onderwerping gebragt hebbende, befteedde, als een wijs vorst, al zijne vlijt, om de misbruiken, onder zijn volk ingefloopen, te verbeteren, en kunften en weetenfchappen aante kweeken. Hij overleed, na eene korte, doch gelukkige, regeering van dertien jaaren.

DAVID III.

Van 1508 *tot* 1540.

DAVID *de* DERDE, zoon van Naod, werd, hoewel flechts elf jaaren oud, door bewerking zijner moeder HELENA, tot koning verkooren, om, geduurende zijne minderjaarigheid, het rijksbewind in handen te krijgen.

De ftaatkunde in Abysfinie had nu, zoo het fcheen, een' anderen keer en de eeuwige oorlogen met Adel een einde genomen. — De koninginmoeder, zelve van Moorfche afkomst zijnde, zocht zoo zeer den vreede met Adel beftendig te maaken,

Digitized by Google

ken, dat zij, reeds bij het leeven van Naod, haaren gemaal, in verdenking was, het geluk van haan vaderland, boven het welzijn van Abysſinie te wenſchen.

Intuſſchen was dit ontwerp, met goed overleg, gemaakt. Zij wist, dat Adel, volgens zijne ligging, een' grooten handel kon drijven; dat het met Afrika, Arabie en Indie in verbindtenis ſtond; dat deeze drie gewesten elkanders waaren behoefden, en elkander behulpzaam waren, om ze naar de afgelegenſte deelen van Europa, Aſie en Afrika uittevoeren. — Wanneer 'er tuſſchen Abysſinie en Adel vreede heerschte, werd het eerstgenoemde land rijk door het goud, elpenbeen, de koffij, het vee, de huiden en alle ſoorten van leevensmiddelen, welken Adel uit de bergachtige ſtreeken in overvloed bezorgde. — De kooplieden bragten alle ſoorten van goederen, veiliglijk, naar de afgelegenſte provincien, tot wederzijdsch voordeel van beide landen. — De koophandel werd daardoor bloeiende, en welvaaren verſpreidde zich overal. — De inwooners van Adel zochten deeze verbindtenis, door omkoopingen der grooten, aan het hof van Abysſinie, waaraan zij groote ſommen gouds beſteedden, aan den gang te houden. — De Abysſiniers, integendeel, handelden als een wild en woest volk, welk zijne nabuuren, ſteeds, aanviel, om zich, door geweld, meester te maaken van de rijkdommen, welken deeze door handeldrijven en vlijt verworven hadden.

Het voordeel was aan de zijde der Abysſiniers: want, bij hunne invallen, plonderden zij de marktplaatſen, en hadden, zekerlijk wel met leevensgevaar, de rijke Indiſche waaren, welken zij anders

voor geld hadden moeten koopen, als eene buit. — Doch de inwooners van Adel namen ook veele Abyssiniers gevangen, welken zij, naderhand, in Arabie, en alle de gewesten van Asie, met groot voordeel, als slaaven, verkochten: want menschen zijn, in het Oosten, naast het goud, de geliefdste waar.

De oorlog tusschen de beide landen was dus maar een andere soort van koophandel. — De koningin Helena zocht den vreede te bewaaren; doch dit was haar, bij een wild en woest volk, alleenlijk onder de regeering van een' minderjaarigen koning mooglijk, dien zij, volgens landsgebruik, leiden en bestieren kon naar heur welbehaagen.

Beide de rijken bevonden zich, bij deeze staatkunde der koningin, zeer wel; maar onverwachts verscheen hier eene nieuwe natie, welke de rust weder stoorde. — De Turken, een volk, welk aan de natien in de zuidlijke gewesten van Asie en Afrika nog niet zeer bekend was, vielen, onder hunnen sultan SELIM in Egypte, veroverden Kairo, en maakten een einde van het rijk der Mamelukken. — Selims groote veldheer, de bassa SINAN, bemagtigde, in weinig maanden, het geheele schiereiland Arabie, tot aan de Indische zee. De Arabiers waren niet meer dat heldhaftig volk, welk Mohammed met eene onweerstaanbaare drift, om het Oosten te onder te brengen, had weeten aanteblaazen. Koophandel en weelde hadden hen ontzenuuwd, en in korten tijd waren alle de vorsten des lands onder het juk gebragt; welker plaatsen, in de voornaamste steden, Turksche krijgsbevelhebbers, met eene besetting van Janitsaaren, vervingen.

De

De wijze van oorlogen was, onder deeze nieuwe veroveraars, gantschlijk veranderd. — Abyssiniers en Arabiers vochten, tot hiertoe, met pieken of lansen, met werpspiessen, en met boog en pijlen; doch nu verscheen klein en grof schietgeweer. — De Turken rustten in de Roode zee eene vloot uit, welke met dit nieuwe krijgstuig voorzien zou worden, en daardoor zochten zij hunne veroveringen tot in Indie uittebreiden. — De Portugeezen dreeven ze wel te rug; dan, zij versterkten echter en beschermden, door hun gestaadig heen en weer zeilen, hunne vaste plaatsen in Arabie; en de Janitsaaren begonden, op kosten van den koophandel te leeven, in de beste havens tolhuizen aanleggende, om geld van de kooplieden afteperssen. — *Dsjidda*, *Zibid* en *Mocha*, allen plaatsen van gewigt, het naast aan Abyssinie, op de Arabische kust, en Suakem, eene zeehaven, in den weg hunner karavaan naar Kairo, aan de Afrikaansche zijde, kreegen ieder eenen Turkschen bassa, met eene Turksche bezetting, in, door de sultans Selim en SOLIMAN, uit Konstantinopel, derwaard gezonden.

Deeze harde Turksche regeering veroorloofde zich allerleie wreedheden en onrecht jegens de eerlijke en vreedelievende Arabische kooplieden, die met hunne schatten naar het koningrijk Adel vlooden. — De Indische koophandel werd, op gelijke wijze, onderdrukt, en kwam in handen van Moorsche kooplieden.

Het kleine eiland *Zeila*, op de kust van Adel, tegenover gelukkig Arabie, buiten de straat van Babelmandeb, aan den mond der Indische zee, gelegen, werd door de Turken in bezit genomen. Zij rechtten

Digitized by Google

ten daar een tolhuis op, en de ſchepen, die naar Adel gingen, moesten 'er zwaare lasten betaalen, om zich eenigzins ſchaadeloos te ſtellen voor de ſterke verhuizingen, waartoe hunne geweldenaarij en aanleiding gegeeven hadden.

Deeze nieuwe ſchikking was even nadeelig, zoo voor Adel, als voor Abyſſinie. En, wanneer men den moed en werkzaamheid der Turken, in vergelijking van de zwakheid der Afrikaanen, overweegt, is het niet onwaarſchijnlijk, dat zij Adel en Abyſſinie zouden ondergebragt hebben, bijaldien zij niet in Indie een' nieuwen vijand gevonden hadden; en deeze waren de Portugeezen, welke toen door groote koningen geregeerd werden, en wier krijgsknechten, door krijgstucht, dapperheid en vaderlandsliefde boven alle krijgsknechten der waereld uitmunten.

De koningin Helena zag het gevaar in, welk haar rijk dreigde, en oordeelde, dat de hulp der Portugeezen in Oostindie het eenig middel was, om Adel en Abyſſinie te redden. — Covillan, de Portugeeſche gezant, hield zich nog ſteeds in Abyſſinie op, wijl men hem de vergunning, om naar zijn vaderland te rug te keeren, geweigerd had. Hij had zich hier in het huwlijk begeeven, en genoot eene aanzienlijke jaarwedde, welke de koningin hem liet uittellen. — Deeze man werd nu gewigtig, omdat hij de middelen aan de hand kon geeven, om met Indie en Portugal briefwisſeling te onderhouden.

Een Armenisch koopman, MATTHEUS genaamd, hield zich, in dien tijd, aan het Abyſſiniſche hof op, een man van groote trouwe, welke

tot

tot hiertoe de zaaken des konings, den koophandel betreffende, waargenomen had. — Hij had Ormus, *Ispahan*, en alle de ſteden in Oostindie, welke zoo wel den Portugeezen, als den Indiaanſchen vorſten toebehoorden; ook Kairo en Jeruſalem bezocht. De vermoogendſte lieden in Abyſſinie hadden zich, tot hiertoe, van hem bediend, om dat gedeelte hunner inkomſten, welk zij in natuurlijke voortbrengſelen des aardbodems ontvingen, te verkoopen. — Deeze lieden, welken men dus als faktoors gebruikte, waren gemeenlijk Grieken en Armeniers; doch de laatstgenoemden waren 't meest geacht. — Beide die natiën, onderdaanen des Grooten Heers, betaalden hoofdgeld, en genooten daarvoor de vrijheid, om in het geheele Turkſche rijk handel te drijven, zonder door de amptenaars der Porte beleedigd of onderdrukt te worden. — De Armeniers zijn, doorgaans, lieden van eene gezonde en ſterke ligchaamsgeſtelteenis, voor hun vee en waaren zeer bezorgd, en meestal van een getrouw, gemaatigd en bedaard karakter.

Deeze koopman Mattheus werd, als gezant, met brieven aan den koning van Portugal gezonden. De jonge Abyſſinier, welken de koningin 'er had bijgevoegd, ſtierf op de reis. De brieven waren door Covillan en de eerſte Abyſſiniſche ſtaatsdienaars geſchreeven. Men had 'er niet aan gedacht, dat Mattheus, op weg, kon gevangen genomen worden. — De koning van Portugal werd verzocht, eene aanzienlijke krijgsmagt aftezenden, om Mekka, Medina en de Turkſche vloot te vernielen. De Muſelmannen werden, daarin, onder de verachtlijkſte bijnaamen voorgeſteld, en de koningin beloofde, alle de Mohammedaanen, die op de kus-

ten haarer ſtaaten woonden, zonder genade te zullen laaten ombrengen. Dat Mattheus zoodaanige brieven droeg, was hoogverraad tegen het Turkſche rijk, wijl hij een onderdaan des ſultans was. Had men hem ontdekt, hij zou, buiten twijfel, op eene allerverſchrikkelijkſte wijze, ter dood gebragt zijn geweest. Ook ſchijnt het, dat hij zelf zijn gevaar heeft ingezien; want, bij zijne aankomst in Indie, weigerde hij beſtendig, zijne brieven den Portugeeſchen onderkoning, offchoon deeze hem met weldaaden overlaadde, te toonen.

Toen David aan de regeering kwam, wilde hij dit gezantſchap niet erkennen, omdat de koningin de helft van haar rijk den koning van Portugal had aangeboden, indien hij haar wilde bijſtaan. — Mattheus kwam, in Indie, gelukkig tot *Dabul*, alwaar de ſtadhouder hem voor een' verſpieder aanzag en in de gevangenis wierp. Dan, de onderkoning van Indie, ALBUQUERQUE, vernam te *Goa*, dat 'er een Abyſſiniſch gezant aangekomen was, en eischte hem op. — Doch de Portugeezen waren niet weinig verſtoord, dat men zoodaanigen man, als gezant, afgezonden had, en hielden hem voor een' verſpieder, een' bedrieger, of ten minſte voor een' gemeenen man. De onderkoning begeerde, dat hij hem zijne brieven zou mededeelen; dan, Mattheus weigerde, dezelven aan iemand anders, dan aan den Portugeeſchen vorst zelven, overtegeeven. — De onderkoning ontſtak, op deeze weigering, in toorn tegen den gezant, en zou hem, veelligt, mishandeld hebben. Doch Mattheus beduidde den onderkoning, den biſſchop van Goa en der verdere geeſtelijkheid, dat zijn laſt niet enkel ſtaatszaaken betrof; maar, dat hij ook een ſtuk van het kruis van CHRISTUS bij zich had,

had, welk hij den koning van Portugal ten geſchenke zou overhandigen; en hij verwachtte, dat men deeze kostbaare reliquie met allen eerbied zou behandelen. —

Op dit bericht werden, terſtond, plechtige omgangen in Goa gehouden, en de krijgsknechten ſtonden onder de wapenen, langs de ſtraaten in orde geſchaard. Mattheus werd nu met de grootſte ſtaatſij ontvangen, en in het paleis des onderkonings op het prachtigst onthaald. — De Portugeezen voedden echter nog ſteeds nadeelige gedachten van zijn perſoon. Hij en zijn ſtuk van het heilig kruis werden vergeeten; want hij moest tot het jaar 1513, drie jaaren lang, in Indie blijven, eer hij verlof kon bekomen, om naar Portugal te vertrekken. De ſcheepskapiteins mishandelden hem nog op de reis, en, eerst na veele doorgeſtaane moeilijkheden, kwam hij, eindelijk, te Lisſabon aan.

Koning David was, gelijk ik gezegd heb, elf jaaren oud, toen hij den troon beklom, en de vreede met Adel duurde beſtendig voort. — Intuſſchen hield Maffudi zijne plonderzucht nog geſtaadig aan, en verwierf, door veele geſchenken, de vriendſchap der Turken in Arabie. Hij zond, van tijd tot tijd, zoo veele ſlaaven naar Mekka, dat de Sjerif hem de grootſte eer betoonde, welke eenen Muſelman kon wedervaaren. Hij vereerde hem eene groene zijden banier, en eene tent van zwart fluweel, met goud geſtikt. Kort daarna, werd hij tot Scheik van het eiland Zeila benoemd, en daardoor had hij den ſleutel van Abyſſinie in handen.

Toen David den ouderdom van zestien jaaren be-

bereikt, en de regeering aanvaard had, kon hij de voorspoed van Maffudi, en zijne gedurige inva len in de Abyssinische staaten, niet langer gedoo gen. Hier kwam bij, dat de koning van Adel door het geluk van zijnen bondgenoot, den vors van Arar opgeblaazen geworden, den vreede m Abyssinie gebroken had. — Schoon jong, en i het krijgsweezen nog onervaaren, kon hij echte de gewelenarijen, waaraan zijne getrouwe onde daanen, aan dien kant, jaarlijks, waren blootge steld, met geene goede oogen aanschouwen. Ee edele gloed straalde door zijne aderen, en, om zij beledigd volk te wreeken, verzamelde hij eene aar zienlijke heirmagt, waarmede hij tegen zijne vijan den optrok.

David ontmoette de Moorsche krijgsmagt in een vlakte. De koning van Adel en Maffudi waren aa het hoofd van dezelve. Kort te vooren, eer he gevecht zou beginnen, sprak Maffudi den konin van Adel aan, en verzocht hem, dat, wijl h wist, dat zijn tijd nu gekomen was, (want het was voorzegd, dat hij, indien hij, in dat jaar den koning van Abyssinie in persoon bevocht zijn leeven daarbij verliezen zou) hij zich in vei ligheid stellen, en hem zijn geluk met David be proeven laaten zou: 't welk de koning van Ad inwilligde.

De heirlegers waren in elkanders gezigt, e de Abyssiniers gereed, om den aanval te doen wanneer Maffudi een' trompetter in het Abyssinisch leger zond, met eene uitdaaging, dat, indien 'e een man van aanzien was, genegen om zich in een tweegevecht met hem intelaaten, hun lot, dat van hunne heirlegers zou beslissen. — Andreas, d

mon

Digitized by Google

monnik, een man van groote bekwaamheid en kracht, nam de uitdaaging aan, en had het geluk, met een groot zwaard, welk hij met zijne beide handen moest regeeren, zijnen vijand tusschen den hals den schouder zoodaanig te treffen, dat hij hem bijkans in tween verdeelde, en dood op den grond deed nedervallen. Daarna hieuw hij hem het hoofd af, en wierp het aan des konings voeten, zeggende: „Daar is de Goliath der ongeloo„ vigen." —

De koning van Abysſinie zich aan de bijgevoegde voorwaarde niet houdende, verſloeg nog dien zelven dag de Moorſche krijgsmagt gantschlijk. — Dit gebeurde in Hooimaand des jaars 1516.

In den zelven jaare, en op denzelven dag, veroverde de Portugeeſche vloot, onder LOPEZ SUAREZ, het eiland Zeila, aan den mond der Roode zee, en verbrandde de ſtad. — Mattheus werd door den koning van Portugal met bijzondere achting ontvangen. Te Lisſabon begreep men het groote voordeel, eenen zoo magtigen bondgenoot, bij welken de Portugeeſche vlooten, wanneer zij de Turkſchen vervolgden, beſcherming en leevensmiddelen konden vinden, aan de Roode zee te hebben.

De koning vaardigde, derhalve, insgelijks, eenen gezant naar Abysſinie af, die met de vloot onder gemelden Lopez Suarez, aan welker boord zich ook Mattheus bevond, naar Indie ging. — EDUARD GALVAN, een man van groote bekwaamheid en ondervinding, die reeds Portugeesch gezant in Spanje, Frankrijk en Duitschland geweest was, doch nu den ouderdom van acht en zestig jaa-

jaaren bereikt had, werd tot dat gezantschap beſtemd. De vloot kwam gelukkig in de Roode zee, en ankerde bij het eiland *Kamaran*, aan de kust van Gelukkig Arabie, eene zeer ongezonde plaats, alwaar Galvan overleed. — Suarez beſloot hier, gedwarende den winter te blijven, en leed 'er groot gebrek aan leevensmiddelen; hoewel hij binnen vier en twintig uuren te Maſuah had kunnen zijn, overvloed van leeftocht vinden, en den last van zijnen vorst volbrengen. — Hij keerde naar Indie te rug.

Suarez werd door LOPEZ DE SEGUEYRA opgevolgd, die met eene vloot, te Goa uitgerust, naar het eiland Maſuah ſtevende, daar hij den zestienden van Grasmaand des jaars 1520, verzeld door Mattheus, aankwam. — Zoo ras de vloot verſcheen, verlieten de inwooners ſtad en eiland, en vlooden naar *Arkieko*, op het vaste land van Abyſſinie. Doch toen deeze vlootvoogd zich daar zeer ſtil hield, kwamen, eindelijk, eenige inwooners van het vaste land over, en zeiden hem, dat de kust een gedeelte van Abyſſinie was, en zij uit vrees voor de Turken, die dikwijls het eiland kwamen plonderen, gevlugt waren. — De Portugeeſche bevelhebber ontving hen zeer vriendlijk, en zeide hun, dat hij en zijn volk, insgelijks, Chriſtenen, en gekomen waren, om hunnen koning te ondersteunen.

Den volgenden dag, kreeg de admiraal een bezoek van den ſtadhouder van Arkieko, die met dertig ruiters, en omtrent twee honderd voetknechten verzeld was. Hij bragt hem een geſchenk van vier oſſen, waarvoor hij eenige ſtukken zijde tot een tegengeſchenk ontving. Hij noodigde hem heuschlijk om aan

land

land te komen. — Toen Segueyra naar den godsdienst des lands onderzoek deed, zeide hem de stadhouder, dat, vier en twintig (Engelsche) mijlen verder landwaard in, op eenen berg, het klooster *Bisan* lag, welks monniken, reeds van zijne aankomst onderrecht, zeven hunner kloosterbroederen hadden afgevaardigd, om hem te verwelkomen. Toen zij ook, kort daarna, aankwamen, ging de admiraal hen te gemoet en ontving hen zeer hoflijk. De monniken verheugden zich ongemeen zeer over de behouden terugkomst van Mattheus, en gingen op de uitnoodiging des bevelhebbers, aan boord van het admiraalschip, die hen deftig onthaalde, en naar hunnen staat beschonk. De vlootvoogd vaardigde zeven Portugeezen af, om het tegenbezoek bij de monniken afteleggen, en het klooster te bezien.

Den vier en twintigsten van Grasmaand, kwam de Baharnagasj, onder wien de geheele kust stond, om den admiraal een bezoek te geeven; doch hij verkoos niet van de tent, welke tot zijn ontvangst opgerecht en prachtig versierd was, gebruik te maaken, bevreesd zijnde, zich zoo dicht onder het Portugeesch geschut te begeeven. — Deeze Abyssinische bevelhebber verhaalde den admiraal, dat de Portugeezen, volgens eenige voorzeggingen, reeds voor lang, in dit rijk verwacht wierden, en alle Abyssiniers bereid waren, hen vriendlijk te ontvangen en van al het noodige te verzorgen. Men deed elkander wederzijdsch aanzienlijke geschenken, en scheidde zeer vergenoegd. — De Portugeezen besloten nu, vermits Galvan overleeden was, Mattheus, op zijne terugreis naar het hof, door een gezantschap uit hun volk, te laaten verzellen. RODERIGO DE LIMA werd daartoe benoemd, en zijn gevolg bestond

ſtond uit twaalf perſoonen. Mattheus verr
met hem.

Wijl de vijandlijkheden met den vorst va
niettegenſtaande de zwaare neerlaag, door
leeden, hervat waren, zelfs met meer gev
de Abyſſiniers, vermits die van Adel zich va
geweer hadden weeten te voorzien, daar de
niers nog onkundig van waren, was de k
veld, en bevond zich in de zuidlijke provin
zijn rijk, op een' grooten afſtand van de n
grenzen, daar de gezant met zijn gevolg gel
Hij moest dus het rijk dwars door reizen, d
gen en door bosſchen, welker weergaê in
niet bekend waren. Zij kwamen door ge
die vol wilde dieren, en door menſchen, v
woester dan de dieren zelve, bewoond wa
rivieren waren door den zwaaren regen h
zwollen. Dikwijls ontmoetten zij kleine
nen, daar geene leevensmiddelen voor n
noch beesten te vinden waren. — Nogthans
kleine reisgezelſchap, voor de eer van hunne
en den roem van hun vaderland, zoo zeer
men, dat zij alle die gevaaren, ſchoon niet
verachtten.

Dikwijls kwamen zij aan bosſchen, zoo
hout, met doornen en diſtels, begroeid,
haauwlijks door te komen was. Geweldig
men, dorre bergen, de een op den andere
peld, geduurige onweeren, en bij elken
vaar om door wilde dieren verſcheurd te
deeze waren, nagenoeg, de tooneelen, we
daaglijks op de reis zagen. — Eindelijk
zij weder vlakten, en gewapende lieden
hunne kleine kudden magere geiten en hunn

Digitized by Google

Velden bewaakten. — Deeze menſchen waren zwart, hadden het haair aartig gevlochten, gingen naakt, draagende ſlechts een ſtuk leer om de middel.

De gezant zette zijne reis voort, en kwam, eindelijk, met zijn gevolg, aan een klooster, daar de monnik Mattheus aan eene boosaartige koorts overleed. — Dit kloostet heet *Biſan*, dat *water* betekent, en heeft zijnen naam van de waterachtige landſtreek, daarin het ligt. In het omliggend gewest zijn veele meiren en rivieren, en uit de rotſen ontſpringt eene menigte bronnen. — Hier liggen, in eenen omtrek van zes en twintig Engelſche mijlen, zes kloosters, allen op de kruinen van hooge rotſen, onder welken het kloostér Biſan het voornaamſte is. Het is aan alle zijden met houtgewas omringd, waar onder veele ſoorten van vruchtboomen gevonden worden, als, bij voorbeeld, oranje-, citroen-, limoen-, perſiken-, vijgenboomen, wijnſtokken, en anderen, — — en de velden leveren overvloed van myrtenboomen en jasmyn. In dit klooster waren, voorheen, omtrent duizend monniken. Zij bezitten uitgeſtrekte landerijen, en betaalen den ſtadhouder der provincie hunne ſchatting in vee, voornaamlijk koeien en paarden. De paarden worden voor uitmuntend goed gehouden; omdat zij van Arabiſchen afſtammen. Toen ik over de lijfwacht des konings het bevel voerde, mogt ik onder de kloosterpaarden vrijelijk de besten uitzoeken; doch ik vond 'er naauwlijks twintig onder, die groot en ſterk genoeg waren, om een' ruiter in zijne volle wapenrusting te draagen. . . . . .

De Portugeeſche gezant was, op zijne reis, tot

in de provincie Sjoa gevorderd. ALVAREZ, de kapellaan van het gezantschap, heeft de geschiedenis van hetzelve beschreeven; dan, zijn verhaal is zoo vol verdichtsels en onwaarheden, dat zijne eigene landgenooten het verwerpen. Hij vertelt veel van de neiging der Abyssiniers tot den Roomsch-katholijken godsdienst; doch ik heb mij nooit daarvan kunnen overtuigen, hebbende ik, integendeel, de koningen van Abyssinie, altijd, als ijverige aanhangers en voorstanders der Alexandrijnsche kerk gevonden. Ook was onder het volk, bijkans, oproer ontstaan, toen koning Baeda Mariam, door eenen Venetiaanschen kunstschilder, een Marisbeeld, op de Italiaansche wijze, had laaten schilderen (*a*). — Laat ik een enkel staaltje uit het verhaal van ALVAREZ mededeelen. Zij trokken, zegt hij, door een veld, met boonen beplant. Doch ik heb die vrucht in Abyssinie nooit gezien. Eene plant, die 'er in 't wild groeit, en eenige overeenkomst met de boonen heeft, zijn de lupinen, welke in de provincien, daar de honig valt, in overvloed gevonden worden; doch de inwoners maaken 'er niet veel werk van.

Don Roderigo de Lima landde, den zestienden van Grasmaand 1520, in Abyssinie, en den zestienden van Wijnmaand des zelven jaars, kwam hij in 't gezigt van des konings legerplaats. De koning zond hem eenen zijner hooge amptenaaren; doch het duurde nog eenigen tijd, eer de gezant in zijne tegenwoordigheid kwam. — Bij die gelegenheid, leidde de vorst hem in de Drieëenigheids-

(*a*) Zie hier vooren, bladz. 344.

heidsкerk, daar veele koningen begraven lagen. — De kerken in Abyssinie zijn allen met stroo gedekt. Sommigen uit het gevolg van den gezant zeiden den koning, dat de Abyssinische kerken veel fraaier zouden zijn, indien zij met lood gedekt waren. — Deeze vroeg daarop Don Roderigo, of de koning van Portugal niet wel de noodige rollen daartoe zou willen zenden? De gezant antwoordde, dat zijn vorst zoo veel lood zou zenden, dat hij niet alleen deeze, maar ook alle de kerken, welken hij in 't toekomende nog mogt bouwen, daarmede dekken kon. — De Abyssinische vorst zeide toen, dat, wanneer zijn koning weder gezanten naar Abyssinie wilde zenden, hij hun dan aanzienlijke geschenken moest medegeeven, anders zouden zij slecht ontvangen worden. — De gezant werd hierover gevoelig, en herinnerde, dat zijn vorst nooit geschenken gaf; en dat hij maar een afgevaardigde des onderkonings van Indie was; dat de wijze, op welke men hem behandelde, zoo laag en krenkende was, dat hij, als een man, in dienst van een' zoo aanzienlijken koning, zulks niet langer dulden kon, en deswege zijn ontslag verzocht; want men had hem van alles beroofd, en enkel de kleederen, welken hij aan had, overig gelaaten; dat de gezant Mattheus in Portugal veel deftiger ontvangen was; en, dewijl hij zijnen last volbragt en zijne brieven overgegeeven had, verzocht hij, dat men hem weder afvaardigen mogt." —

Doch de gezant vernam, dat de koning een voornemen had, om hem, volgens de gewoonte des lands, te rug te houden, en niet weder te laaten vertrekken. 't Geen hem ook in deeze vrees het meest versterkte, was, dat hij Peter Covillan, door koning Jan van Portugal, als gezant aan koning Is-

kander herwaard gezonden, nog gestadig ten hove zag, op gelijke wijze te rug gehouden.

De koning veranderde echter zijne meening, dewijl hij beslooten had, eenen gezant naar Portugal te zenden. Hij liet dus Roderigo vertrekken; maar, vooraf, nam hij zijnen geheimschrijver en eenen schilder met geweld weg, hen noodzaakende in Abyssinie te blijven. — Een Abyssinisch monnik, ZAGA ZAAB, die den Portugeeschen gezant, geduurende zijn verblijf in Abyssinie, verzelde, had de Portugeesche taal geleerd, en zou, als koninglijk gezant, naar Portugal reizen. Zij gingen te samen naar Masuah, van alle behoeften en gerieflijkheden rijkelijk voorzien, daar zij DON HEKTOR DE SILVEYRA met eene vloot gereed vonden, om Don Roderigo de Lima naar Indie, en vervolgens naar Lissabon, te rug te voeren. — Maar den zeven en twintigsten van Grasmaand des jaars 1526, kwamen 'er vier booden van het Hof aan, met bevel, dat Don Roderigo te rug keeren en Don Hektor medebrengen zou. Doch hij sloeg het volstrekt af, maar liet het den Abyssinischen monnik in zijne keus, of hij bij hem blijven, of naar Abyssinie te rug keeren wilde. Dan, deeze vreesde, dat hij, te rug komende, den leeuwen zou voorgeworpen worden; ging met den gezant aan boord, en zeilde met hem naar Indie.

Deeze verbindtenissen der Abyssiniers met de Portugeezen ontrustten de naburige Mohammedaansche mogendheden grootlijks, nadeelige gevolgen daaruit voorspellende, offchoon 'er, in den tijd van zes jaaren, niets van eenig belang was uitgevoerd. — Maar de Turken lieten zich niet afschrikken. Zij zetten, integendeel, hunne verove-

ring

ringen in het Oosten voort, en namen geheel Arabie weg, in minder dan de helft van den tijd, welken Don Roderigo had doorgebragt, om met de Abysſiniers over peper en muilezels te twisten.

Eer de Turken Egypte veroverden, ging 'er, beſtendig, eene karavaan van Abysſinie naar *Jeruſalem*, welke, ſomtijds, uit duizend beedevaartgangers, deels geestlijken, deels ledemaaten, beſtond. Deeze ging bij kleine dagreizen, en volbragt haaren weg, doorgaans, in groote veiligheid. Maar één jaar, na de verovering van Kairo door Selim, werd eene dergelijke karavaan, op haaren terugweg, door de Turken aangetast, en deels neergehouwen, deels naar de woestijn gejaagd, daar veelen van honger en dorst omkwamen. — Eenige jaaren daarna, werd weder eene andere karavaan, uit drie honderd zes en dertig monniken en priesters, en vijftien nonnen beſtaande, door de Mooren aangevallen, verſlagen en geplonderd, de oude beedevaartgangers gedood, en de jongen tot ſlaaven verkocht, zoo dat maar vijftien ontkwamen. — Deeze was de eerſte wraak, welke de Mooren, ten noorden woonende, van de Abysſiniers, wegens hunne verbindtenis met de Portugeezen genomen hadden. Van nu af aan hield alle gemeenſchap, welke de Christenen, tot hiertoe, door de woestijn, met Kairo gehad hadden, gantschlijk op en werd alleen door de Mohammedaanen voortgezet.

De verbindtenis tusſchen de Abysſiniers en de Portugeezen begon, eerlang, merklijk te verſlappen. De Portugeezen hadden ze, voorheen, gezocht, wijl zij meenden, daardoor met Indie gemeenſchap te bekomen; doch, wijl zij nu den weg om de Kaap de Goede Hoop gevonden, en zich

Digitized by Google

daardoor in dat gewest reeds gevestigd hadden, konden zij de Abyssiniers missen. — De koning van Abyssinie werd ook koel. Hij had de Mooren in Adel zoo getuchtigd, dat hij ze niet meer vreesde. Ook was de magt der Turken in Indie door de Portugeezen zoo zeer vernederd, dat Selim, die Indie gaarn had willen veroveren, van dat ontwerp had moeten afzien. — Ondertusschen wenschte Selim, die de Arabische kusten langs de Roode zee bemagtigd had, zijne magt in deeze gewesten nog verder uittebreiden. — Mekka was in gevaar, wanneer eene Portugeesche krijgsmagt en vloot aankwam, en zich met de Abyssiniers vereenigde. — Namen de Portugeezen een eiland of eene haven, den koning van Abyssinie toebehoorende, in bezit, dan waren Selims schepen en gadeien in de Roode zee, insgelijks, niet zeker. — Selim geloofde ook, dat Mohammed met den koning van Abyssinie briefwisseling had gehouden, en oordeelde het daarom, zijne pligt te zijn, om dien vorst met geweld tot de Mohammedaansche religie te bekeeren.

In 1525, overleed de koningin Helena, die het eerst de verbindtenis tusschen de beide natien te weeg had gebragt. — Terstond na haaren dood, maakte de koning weder toerusting tot een' nieuwen oorlog tegen de Mooren, die zich, door de naauwste vriendschap met de Turksche krijgsbevelhebbers in Arabie, in een geduchten staat gesteld hadden. — Op het eiland Zeyla lag eene Turksche bezetting, die met vele aanzienlijke menigte grof geschut voorzien was. De plondering der karavaan, van Jerusalem te rug komende, waarover de koning wraak wilde neemen, gaf oorzaak tot den oorlog. De koning zond een vliegend heirlegert-

gertje vooruit, dat, op de grenzen van het koningrijk Adel, eene menigte vijanden ontmoette, dezelven verſloeg, en in de woestijnen van hun eigen land te rug dreef. —— De vorst naderde met zijne groote heirmagt, en ontmoette ras die der Mohammedaanen. Daarop viel 'er een hevig gevecht voor, waarin het Abyſſiniſche heir eene volkomen neerlaag kreeg. Veele voornaame krijgsbevelhebbers, het grootſte deel des adels, en meer dan vier duizend man ſneuvelden. Mohammed, de ſtadhouder van Zeyla, was aan 't hoofd der Moorſche legerbenden. Hij had zeer naauwe vriendſchap met de Turkſche Baſſa's gemaakt, en een toeleg, om de Abyſſiniers, na deeze neerlaag, volkomen te onder te brengen.

Om dat oogmerk des te beter te bereiken, zonden de Baſſa's hem geſchut en krijgsvolk. Eene groote bende janitſaaren kwam over de zee, en voegde zich bij de Moorſche troepen. —— Mohammed viel in de provincien *Fatigar*, *Yfat* en *Dawaro*, dezelven plonderende en verwoestende, en veele inwooners naar Adel gevangſijk wegſleepende.

In het volgende jaar, werden dezelve plonderingen hervat. Koning David, vol wanhoop, dat zijn geheele rijk ten gronde toe zou vernield worden, greep de Mooren, den eerſten van Bloeimaand des jaars 1528, bij *Iſras*, aan, doch werd wederom geſlagen. Zijn eerſte ſtaatsdienaar, ISLAM SEGUED, en veele voornaame krijgsbevelhebbers, bleeven op het ſlagveld dood, en de Mooren namen bezit van Sjoa. —— De Moorſche veldheer vervolgde ſteeds den koning, in dit en het volgende jaar de provincien Amhara, *Warwar* en Tigree overheerende. —— David trok geſtaadig te rug, en Mohammed volgde

hem op de hielen. Den zesden van Sprokkelmaand des jaars 1531, haalde hij den koning bij *Delakus* aan den Nijl in, en bragt hem weder eene zwaare neerlaag toe.

De Mooren verdeelden, na die neerlaag, hunne krijgsmagt in verscheiden kleiner benden, het gantsche land verwoestende, en Axum, benevens veelen van de rijkste kerken van Abyssinie verbrandende. — Deeze verwoestingen hadden reeds tot het jaar 1536 geduurd. De koning van Abyssinie kreeg de eene neerlaag op de andere, wanneer Mohammed hem, in het volgende jaar, den vreede liet aanbieden, onder voorwaarde, dat hij hem zijne dochter ter vrouwe gaf; met bedreiging, dat hij anders het land zoo ijslijk wilde verderven, dat 'er niets dan gras in groeien zou. — Doch de koning, niets vreezende, verwierp deezen voorslag kloekmoediglijk. Hij zond hem tot antwoord: „Dat hij een ongeloovige en godslasteraar was, en als een werktuig gebruikt werd, om hem en zijn volk, wegens hunne zonden, te straffen; dat het zijn pligt was, zulks met geduld te verdraagen; maar dat hij zelf en de zijnen, wanneer aan het godlijk oogmerk voldaan was, zouden verdelgd worden, gelijk het met zulke godlooze werktuigen altijd ging; dat de koning, en Abyssinie, zijn koningrijk, als een gedenkteken van GODS barmhartigheid zouden bewaard worden; wijl GOD zijn volk wel kastijdt, maar niet ten eenemaal verlaat."

De toestand van Abyssinie was, ten deezen tijde, zeer naar. Het land lag gantschlijk verwoest; 'er ontstond hongersnood; de pest brak uit, en raapte nog een groot deel der inwooneren, die door het

het zwaard niet gevallen waren, weg. — De koning bleef, bij al dit ongeluk, tot verbaasdheid van geheel Abysſinie, nog geduurig ſtandvastig; hij was zonder kinderen en zonder heirmagt; verdedigde nog beſtendig zijn rijk; doch was zoo op de vlugt gedreeven, dat men naauwlijks wist, in welke landſtreek hij zich ophield. — Van tijd tot tijd, kwamen veele oude krijgsknechten, die den Mooren ontvlugt waren, bij hem, en hij had weder een klein heir bij een geſameld, waarmede hij de rond ſtroopende Moorſche benden, als zij, met buit beladen, terugkeerden, overviel en hun den roof ontnam. —

De Abysſiniſche gezant, Zaga Zaab, was, reeds ſedert twaalf jaaren, van Maſuah vertrokken, en gelukkig te Lisſabon aangekomen. Hij werd door koning Jan van Portugal met bijzonder groote achting ontvangen; dan, deeze glansrijke ontvangst maakte, dat hij de zaaken van zijn gezantſchap juist niet met behoorlijken iever waarnam. — De Portugeezen waren ook taamlijk onverſchillig; dewijl hunne magt in Oostindie nu zoo wel gevestigd was, dat een bondgenoot, gelijk de koning van Abysſinie, hun niet veel baaten kon. — Toen Zaga Zaab het rijk verliet, was het nog in bloeiende omſtandigheden; maar, ſints dien tijd, hadden het ſchietgeweer en de Turken in Arabie den ſtaat der zaaken zoo zeer veranderd, dat voor koning David niet meer overig bleef, dan de koninglijke tijtel en een leeven, welk daaglijks in gevaar was,

De koning had, gelijk ik reeds gezegd heb, uit het gevolg van den Portugeeſchen gezant, twee Portugeezen te rug gehouden. Hij was nu bedacht,

dacht, een nieuw gezantschap naar Lissabon te zenden, en bestemde daartoe den aboena JOHANNES BERMUDES. — Deeze kerkvoogd had reeds eene reis naar Rome gedaan, daar hij, door paus PAULUS DEN DERDEN, als patriarch van Abyssinie en Alexandrie bevestigd was. — Hij kende het land zeer nauwkeurig, en wist alle de droevige voorvallen, welke hetzelve in een zoo hulpboozen toestand gebragt hadden.

Gedurende deezen tijd viel, in de zuidlijke gewesten des rijks, eene verschrikkelijke gebeurenis voor. — De Mohammedaansche stadhouder van Arar had vernomen, dat op den berg Gesjen, die zeer sterk bevestigd was, en steeds eene krijgsmagt tot dekking had, veele schatten en kostbaarheden bewaard wierden. — Hij overviel, derhalve, die vesting, beklom den berg, en liet alle de prinsen der koninglijke familie, die hier gevangen werden gehouden, met alle menschen, welken hij aantrof, zonder genade vermoorden. —

Dit nieuw ongeluk voltooide de maat der rampen van koning David, en hij overleed, in dit zelve jaar 1540, in den ouderdom van zes en veertig jaaren. — Sommige Europeesche geschiedschrijvers maaken eene slechte tekening van deezen koning. Zij beschuldigen hem van zulke verregaande overgegeevenheid aan de vrouwen, dat hij aan zijne bijwijven vergund had, afgodsbeelden in zijn paleis te hebben; maar ik houd dit voor eene lastering; want, volgens de berichten der Abyssiniers, was hij een verstandig en vroom vorst.

Eene bijzonderheid moet ik hier echter nog melden, te weeten, dat Alvarez, de kapellaan en geschied-

Digitized by Google

ſchiedſchrijver van het eerſte Portugeeſche gezantſchap, bij zijne terugreis naar Portugal, door koning David gelast werd, den paus van Rome van zijne onderwerping te verzekeren, 't welk hij, te *Bologna*, aan PAULUS DEN DERDEN, in tegenwoordigheid van KAREL DEN VIJFDEN, deed.

CLAUDIUS, *of* ATZENAF SEGUED.

Van 1540 *tot* 1559.

David werd, in den gemelden jaare, opgevolgd door CLAUDIUS, een prins, van achttien jaaren, in het jaar 1522 geboóren. Deeze vorst heeft weder veele oneenigheden en oorlogen met de Mooren in Adel gehad.

De Abyſſiniſche gezant, Johannes Bermudes, was, intuſſchen, van Rome naar Liſſabon gereisd, daar de koning hem ook als patriarch van Abyſſinie en Alexandrie erkende. — Hij maakte eene zoo treffende ſchilderij van de rampen, welke Abyſſinie overgekomen waren, dat de koning van Portugal aan DON GARCIA DE NORONHA, die als onderkoning naar Indie ging, bevel gaf, den koning van Abyſſinie vier honderd Portugeeſche krijgsknechten te hulp te zenden, en ze te Maſuah aan land te zetten. — Bermudes beſloot, met Don Garcia terug te keeren. Dan, hij werd ziek, en 'er verliep nog een geheel jaar, eer hij weder naar Indie aan boord kon gaan, daar hij in 't volgende jaar behouden aankwam. — Don Garcia was, intuſſchen, overleeden, en Don Stephan de Gama niet zoo ieverig, om de beloofde hulp te bewijzen. — Don Stephan beſloot toch, eindelijk, naar de Roode zee te ſtevenen, en de Turk-

Turkſche galeien te Suez te verbranden; maar d
Turken hadden 'er bericht van gekreegen, en de
zelven aan land geſleept.

De Portugeeſche admiraal zeilde toen naar Ma
ſuah, om zijne vloot van water te voorzien. H
zond eenige booten, met duizend rollen katoene
lijwaaten, naar Arkieko, eene kleine veſting op h
vaste land, die, toen, den Turken en Mooren b
hoorde, om 'er water voor te ruilen. De Moore
namen de lijwaaten, terſtond, weg, en lieten Do
Stephan zeggen; — dat Ethiopie, thans, aan de
koning van Adel behoorde, welks inwooners allee
gerechtigd waren, om 'er den koophandel te dri
ven; indien hij vreede met hun wilde maaken, zou
den hem de duizend rollen lijwaaten te ruggege
ven, en zijne vloot rijklijk met water verzorg
worden. — Don Stephan toonde zijne begeerte
om handel met hun te drijven, liet hun de duizen
rollen, en zond 'er hun nog zoo veelen bij, o
water, leevensmiddelen en leevendig vee daaryo
interuilen. — Zoo ras Stephan deeze leevensmi
delen ontvangen had, zette hij zes honderd ma
uitgeleezen troepen aan land, die alle toegange
der ſtad Arkieko bezetten, en allen, die hun voo
kwamen, zonder verſchooning neerſabelden.

Op de eerſte tijding van de aankomst der Portu
geezen, nam de ſtadhouder des konings van Ad
de vlugt. Doch zij achterhaalden hem, en ſlo
gen hem het hoofd af. — Don Stephan liet nu c
manſchap opſchrijven, welke den koning Claudi
te hulp zou komen. Hij had maar vier honder
en vijftig man daartoe beſtemd; dan, de Portuge
zen waren zoo ieverig, dat een ieder wensch
medetegaan. De krijgsbevelhebbers, welken Do
Steph

Stephan benoemde; waren allen mannen van den eerſten rang, en namen zoo veele dienstbooden mede, dat het getal der manſchap verre over de vier honderd en vijftig beliep. — DON CHRISTOFFEL DE GAMA, broeder van Don Stephan, een edelman van groote hoop, kreeg het opperbevel over deeze krijgsbende.

Deeze kleine krijgsmagt trok, den volgenden dag, naar Arkieko, en nam hier afſcheid van haare landgenooten. Don Stephan ging, daarna, weder te ſcheep, en keerde naar Indie terug. — Don Christoffel zette zijnen togt over *Dobarwa*, wel den kortſten weg, maar die over ruuwe en ſteile bergen loopt, naar Abyſſinie moedig voort. De Abyſſiniers verzorgden hem, op den weg, zoo wel van ſlagt- als van trekvee. Maar het koſtte veel moeite, om den kleenen trein grof geſchut, over den oneffen weg, voorttebrengen; waartoe Gama een aantal karren had laaten vervaardigen, welker wielen hij met oude loopen van ſnaphaanen liet beſlaan.

De koningin kwam, zonder uitſtel, om Don Christoffel een bezoek te geeven. Deeze ging haar, een uur gaans van de ſtad, te gemoet: Hij ontving haar, aan het hoofd zijner krijgsbende, met ſlaande trom, klinkend ſpel, vliegende vaandels, en eene algemeene losbranding van het klein geweer; welk laatſte haar grootlijks verſchrikte. — De koningin, door haare twee zusters en een talrijk gevolg verzeld, was van het hoofd tot de voeten bedekt; doch zij ligtte haaren ſluier op, zoo dat hij haar gelaat kon zien. — Hij gaf haar eene eerewacht van honderd man.

Don

Don Christoffel verzuimde geen' tijd, om zich met den koning te vereenigen. Zijn volk leed veel door den regen, en hij kreeg bericht, dat eene Moorſche krijgsmagt hem te gemoet trok. Den vijf en twintigſten van Lentemaand, kwamen zij, bij het dorp *Ainal*, in elkanders gezigt. — De Mooren hadden duizend ruiters, vijf duizend voetknechten, vijftig Turkſche muskettiers, en etlijke ſtukken kanon. — De magt van Don Christoffel, integendeel, beſtond in zijne vier honderd en vijftig Portugeezen, twaalf duizend Abyſſiniers, meest voetvolk, en eenige ruiterij, doch die niet veel te beduiden had. — Wijl de vijand hem in ruiterij overtrof, koos hij zoodaanige ligging, dat hij van zijn ſchietgeweer het best gebruik kon maaken. Deeze voorzorg was van veel nut, wijl de Abyſſiniers in groote vrees geraakten, toen het vuur van weerskanten een begin nam. — Mohammed, de aanvoerder van het Moorſche heir, reed tot zeer dicht aan de linie van Don Christoffel, om te zien, of hij niet met zijne ruiterij ergens kon inbreeken. Uit zijne kleeding voor een bevelhebber van rang erkend, gaf een Portugees vuur op hem, doodde zijn paard en kwetſte den ruiter. Dit verwekte eene groote verwarring, en het gevolg zou, waarſchijnlijk, geweest zijn een neerlaag der Mooren, bijaldien niet, terſtond daarop, ook de Portugeeſche bevelhebber gewond was geweest. — Don Christoffel gaf, vervolgens, bevel, om de tenten op te rechten, en de Mooren trokken te rug, zonder vervolgd te worden, zijnde de Abyſſiniers flechts aanſchouwers van het gevecht geweest.

De Portugeeſche krijgsmagt nam nu haare winterlegering te Affalo. De Moorſche verwijderde zich,

zich, echter, ook niet verre, wijl zij den Portugeezen, eer zij zich met den koning konden vereenigen, slag zocht te leveren. Don Christoffel wenschte dit, insgelijks, dewijl zijne krijgsknechten door de schotgevechten en de ongewoone luchtstreek zeer verminderden. — De koning naderde, derhalve, het Portugeesche heir; maar de Moorsche veldheer stelde zijn volk tusschen de koninglijke en de Portugeesche krijgsbenden in slagorde, en daagde, in de verachtlijkste uitdrukkingen, de Portugeezen tot een gevecht uit.

Don Christoffel was een zeer dapper en ervaaren krijgsbevelhebber, maar ten uiterste levendig, driftig, ieverzuchtig op zijne krijgseer, eigenzinnig en onverzetlijk in zijne besluiten. Een man van stiller karakter en koeler bloed zou met deeze praalerijen des Moorschen bevelhebbers gespot hebben; maar Don Christoffel vergat, hoe veel hij waagde, wanneer hij, voor de vereeniging met den koning, slag leverde, nam eene zeer voordeelige ligplaats, en bood den Mooren, den dertigsten van Oogstmaand, een gevecht aan. — De Turksche basha's hadden de Mooren met ruiterij versterkt, zoo dat zij thans twee duizend man hadden. Honderd Turksche musketiers, eene groote menigte voetvolk en meer geschut, als men nog ooit in Abyssinie gezien had, waren hun, insgelijks, toegezonden. De koningin en de patriarch geraakten door deeze toebereidselen in vrees, en vlooden reeds voor den slag. Doch Don Christoffel was beducht, dat deeze verwijdering zijne lieden moedslagtig zou maaken, en liet ze weder te rug haalen.

Het gevecht begon met buitengewoone woede. De Portugeezen hadden, voor hunne standplaats, eene

eene menigte buskruid geſtrooid, welk zij bij de nadering der Turken in brand ſtaken, waardoor veele verbrand werden. — De eerstgenoemden hadden, reeds, hoop op de overwinning, toen de Moorſche veldheer eenige ſtukken kanon tegen de Abyſſiniers liet richten, welke, terſtond, de vlugt namen, en de Portugeezen, die niet meer dan vier honderd man ſterk waren, verlieten. Deeze werden door de Mooren omringd, en van alle kanten woedend aangetast. — De Portugeezen verdedigden zich dapper, tot dat Don Christoffel, die zich zeer bloot ſtelde, van een' Turk door den arm geſchooten werd. — Met geweld moest men hem in een' draagſtoel zetten, en dus voerde men hem met de koningin en den patriarch weg. Hij werd, in het woud, in eene ſpelonk gebragt, daar men zijne wonden verbond. — De koningin en de patriarch verzochten hem zeer dringende, verder te vlugten; wijl de Moorſche ruiterij hem anders daar vinden, en ombrengen zou. Maar hij weigerde het zoo volſtrekt, dat de koningin en de patriarch hunnen weg voortzetten, en hem aan zijn lot overgeeven moesten.

Don Christoffel had eene zeer ſchoone vrouw getrouwd, die, te vooren, met een' Turkſchen krijgsbevelhebber gehuuwd was geweest, en welke hij zeer teder beminde. Deeze vrouw beloofde hem te redden, en op eene veilige plaats te brengen. Zij bragt hem in eene ſpelonk; maar, naauwlijks, waren zij 'er in, of 'er kwam een troep Moorſche ruiters, die den gekwetſten veldheer medenamen, en aan hunnen bevelhebber bragten. — De Moorſche veldoverſte overlaadde hem met ſchimpwoorden, waardoor Don Christoffel zoo woedend werd gemaakt, dat hij den Moor in gelijken toon beant-

woord-

Digitized by Google

woordde; die hem, oogenblikkelijk, met eigen hand, het hoofd afloeg, en hetzelve naar Konstantinopel zond. Het lijk werd in ſtukken gehouwen, en naar *Zibid* en andere deelen van Arabie verzonden.

De Mooren veroverden, toen, de legerplaats der Portugeezen, en doodden alle de gekwetſten. — De vrouwen waren in de tent van Don Christoffel gevlugt, daar de Turken haar vonden, en mishandelen wilden. Dan, eene Abyſſiniſche vrouw, die met eenen Portugees gehuuwd was geweest, ſtak in eenige vaten buskruid, in de tent ſtaande, den brand, en deed daardoor zich zelven, de andere vrouwen en haare vervolgers in de lucht ſpringen.

De koningin vlood, met den patriarch, naar de Joodenrots, eene ſteile en ontoeganglijke plaats, die maar éénen toegang had, en door eene groote menigte inwooners verdedigd werd. Dezelve bewoonen, op de kruin van het gebergte, eene uitgeſtrekte vlakte, daar overvloedige ruimte is om te ploegen en zaaien, en die door een' helderen waterſtroom vruchtbaar gemaakt wordt. — Hier bleef zij twee maanden, tot dat de koning met zijne krijgsmagt nabij kwam, met wien zij zich vereenigde. — Claudius was over den dood van Don Christoffel ten uiterſte bedroefd. Hij vereerde de Portugeezen met drie duizend oncen goud, om ze onder elkander te verdeelen. Zij hadden ALPHONSO CALDEYRA tot hunnen aanvoerder verkooren. Doch deeze overleefde het niet lang; want, een paard in het veld willende afrechten, werd hij 'er afgeworpen, en ſtierf van den val. — In zijne plaats verkoor men ARIUS DIAS, eenen

Portugees, te *Koimbra* geboren, wiens moeder eene zwartin was. Deeze keus was naar den zin des konings, die veel werk van Dias maakte.

De koning trok, toen de Mooren te gemoet. Doch zij waren niet meer zoo geducht, als te vooren. De Turken, die de sterkte der Moorsche legermagt hadden uitgemaakt, waren allen, tot eenen man toe, naar Arabie te rug gekeerd. De reden van hun mismoegen bestond hierin: — de Turksche krijgsknechten, die van het groote losgeld, welk zij voor den Portugeesschen veldheer te gemoet zagen, een merklijk deel verwachtten, oordeelden zich grootlijks beleedigd door de wijze, op welke hij ter dood was gebragt, en die hen in hunne hoop te leur had gesteld: weshalve zij allen weg trokken, en Mohammed aan zijne eigen magt overlieten. — Claudius wist dit, en tastte, daarom, den vijftienden van Slagtmaand des jaars 1542, de Mooren, in de vlakte van *Weggera*, aan, en bragt hun eene volkomen neerlaag toe. Veele der voornaamste Moorsche veldoversten sneuvelden op dien dag.

Dan, de Mooren hadden hunnen moed nog niet verlooren. Nadat zij zich versterkt hadden, kwamen zij weder in de nabijheid van des konings heirmagt, en, den tienden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, viel er, bij *Ifnels Weel*, een nieuw en zeer hevig gevecht voor, waarin zoo wel de Portugeezen, als de Abyssiniers, met de grootste dapperheid vochten. De Moorsche krijgsmagt geraakte in wanorde; en Mohammed, haar aanvoerder, reed, om den zijnen moed in te boezemen, tot dicht aan de Portugeesche geledgren; maar werd door PETER LYON, een dapperen Portugees, die,

die, langs de rivier, een aanmerklijk end naader gekroopen was, om zijnen schot zoo veel te zekerder te neemen, met een musketkogel door het lighaam geschooten, op het oogenblik, dat de beide heirlegers het gevecht begonden, zoo dat hij, in een bosch, werwaard hij gevlooden was, dood van het paard neerstortte. Peter Lyon volgde hem, en, zonder zich met het lijk te belasten, vergenoegde hij zich, met hem slechts een oor afteesnijden. De Mooren vernamen het verlies van hun opperhoofd zoo dra niet, of zij rekenden alles verlooren, en sloegen op de vlugt, wordende zij door de Portugeezen en Abyssiniers, met eene groote slagting, tot den avond toe vervolgd.

Den volgenden morgen vond een Abyssinisch krijgsbevelhebber het lijk van Mohammed, die 'er het hoofd afhieuw en den koning bragt, welke hem met groote eerbewijzing en belofte van belooning ontving. Peter Lyon zag de onbeschaamdheid van zijnen mededing met geduld aan. Maar Arina Dias, die de zaak wist, zeide den koning: „Gij kendet, geloof ik, Mohammed genoeg, om te onderstellen, dat hij niet zou toelaaten, dat iemand hem het oor afsneed, die het niet in zijne magt had, hem ook het hoofd afteshouwen; bijgevolg moest het oor in 't bezit zijn van een' beter held, dan hij was, die zijn hoofd in het leger gebragt had." — Daarop haalde Peter Lyon het oor uit zijnen zak, en leide het aan des konings voeten, wordende hij door allen, die 'er tegenwoordig waren, toegejuicht.

De koning had nu de Moorsche opperhoofden, die zijnen vader zoo hard gedrukt hadden, allen gemachtigd, en verdreef de vijanden van tijd tot

tijd uit zijn land. Maar het was schriklijk verwoest, en eene menigte steden, onder anderen ook Axum, dorpen en kerken verbrand; zoo dat de koning, van zijne vijanden verlost, 'er met allen iever op bedacht was, om den voorigen welstand te herstellen.

Claudius had dertien jaaren den troon bekleed, toen 'er eene zonneklips gebeurde, die het geheele land met schrik vervulde. — De onkundige monniken in de woestijn begonden te voorspellen, dat den staat een nieuwe Moorsche oorlog boven het hoofd hing. Desniettegenstaande bleef alles in rust. Doch, dewijl, kort daarna, twee onde vrouwen, van des konings maagschap, overleeden, meenden de monniken, dat hunne voorzegging vervuld was.

De verduistering viel voor, toen de koning in *Siree* zijn verblijf hield. Uit deeze gebeurenis heb ik gelegenheid genomen, om den tijd van de voornaamste stukken der Abyssinische historie te bestemmen. — Toen ik, in 't laatst van Louwmaand des jaars 1770, op mijnen weg van Masuah naar Gondar, door deeze stad reisde, ontdekte ik uit verscheidene waarneemingen, dat haare noordlijke breedte is 14° 4' 35", en haare lengte 38° 0' 15" oostlijk van Greenwich.

De eklips gebeurde den vier en twintigsten van Louwmaand des jaars 1553. De grootste verduistering bedroeg tien duimen. Zij was dus bijkans zoo groot als mooglijk was, en kon den inwooneren ligt vrees aanjaagen in eene stad, als Siree is, daar, in Louwmaand, de hemel buitengemeen schoon en zonder wolken is, helderblaauw en ligter van kleur, dan in Europa. — De Abyssiniers, die,

die, des nachts, zelden uit hunne huizen komen, geeven op maanverduisteringen weinig acht. Wijl de lucht hier, in den regentijd, van Grasmaand tot Herfstmaand, ſteeds met wolken bedekt is, zijn ook de zonverduisteringen hier minder zigtbaar, dan in andere luchtſtreeken. In Louwmaand en Sprokkelmaand is de hemel hier volkomen helder.

De koning begon zich, thans, met de belangen der kerk ieverig bezig te houden. Hij had naar Kairo om een' nieuwen aboena of patriarch geſchreeven, en deeze was reeds naar Abyſſinie op weg. — Dan, de voorige patriarch Bermudes, een onkundig en bijgeloovig priester, nam zulks zeer kwaalijk. Om dat hij zich, als gezant van zijnen vader, aan den paus van Rome onderworpen had, begeerde hij, dat de koning den Roomſchkatholijken godsdienst aanneemen en in zijn rijk invoeren zou. —

Tot hiertoe had 'er, in 't ſtuk van den godsdienst, de grootſte eendracht tusſchen de Abyſſiniers en de Portugeezen geheerscht. De Abyſſiniers bezochten de Portugeeſche miſen; en de Portugeezen de Abyſſiniſche kerken; beide natien trouwden onder elkander; en de kinderen werden, zonder onderſcheid, door priesters van de eene of andere kerk gedoopt. — Doch nu ontſtond 'er een weezenlijke twist tusſchen den koning en Bermudes. Deeze dreigde hem met den ban; en Claudius beſchimpte den patriarch als een' Nestoriaanſchen ketter, die vier Goden vereerde. — Bermudes dreigde naar Indie te rug te keeren, en de Portugeezen mede te neemen. Maar de koning had den opperbevelhebber der Portugeezen, Arius Dias, in zijn belang. — Ondertusſchen hield Bermudes

echter niet op van woelen. Het gevolg was, dat de Portugeesche en Abyssinische geestlijken, eerst met woorden, daarna schriftlijk, begonden te twisten; waardoor de beide volken zoo verbitterd tegen elkander werden, dat het, eindelijk, tot daadlijkheid kwam, en de Portugeezen eens, des nachts, de tent des konings aanvielen, sommigen doodende, en anderen kwetsende. — Doch, ten laatste, tastte de koning 'er door, en zond den onrustigen priester naar de provincie der *Gafats*, van waar hij, terwijl de koning tegen de Gallas te veld was getrokken, na verloop van zeven maanden, te rug kwam.

Na zijne terugkomst, zocht hij weder zaad van tweedracht te zaaien. De koning wilde hem, toen, voor zijn leeven uitbannen; doch GASPAR DE SUZA, die, na den dood van Dias, het opperbevel over de Portugeezen voerde, wist door zachtheid den koning 'er van af te brengen, en Bermudes te beweegen, dat hij zich naar Dobarwa begaf en aldaar met zijn Portugeezen aan boord ging.

De orde der Jesuiten was, ten deezen tijde, in 1555, te Rome gesticht. IGNATIUS LOYOLA meende naar Abyssinie te gaan, en de Apostel der Abyssiniers te worden. Maar de paus, die hem nader bij dacht te gebruiken, verbood hem die reis. Nogthans werd een aantal geestlijken naar Abyssinie gezonden, die, met brieven van Ignatius aan Claudius, in 1558, te Masuah aankwamen. — Claudius verheugde zich over de aankomst der Portugeezen, meenende, dat het eene versterking van krijgsvolk was. Maar, toen hij vernam, dat het priesters waren, werd hij gemelijk, zijne verwon-

de-

dering te kennen geevende, dat de koning van Portugal zich zoo veel met zijne zaaken bemoeide. Hij ontving ze echter met groote hoflijkheid. — De wederzijdsche geestlijken begonden over de twee natuuren in CHRISTUS ras oneens te worden, en 'er ontstond een groote twist. De koning behield, echter, zijne gewoone gemaatigdheid en vriendlijkheid jegens de Portugeesche priesters.

Eerlang ontstond 'er weder oorlog tusschen Claudius en den koning van Adel, in welken de eerstgenoemde, in eenen veldslag, den twee en twintigsten van Lentemaand des jaars 1559, in het negentiende jaar zijner regeering, sneuvelde. De Abyssiniers plaatsten hem, terstond, onder de heiligen, en nog tegenwoordig heet hij, in dit land, S. Claudius.

MENAS, *of* ADAMAS SEGUED.

Van 1559 *tot* 1563.

MENAS volgde zijnen broeder Claudius op. Hij vond zijn koningrijk niet minder verward, dan ten zijde van zijnen vader David.

De Portugeesche priesters gingen, onder zijne regeering, steeds voort met prediken, en enkel onlusten en twist onder het volk te stichten. De koning werd 'er, eindelijk, ongeduldig onder, liet hunnen patriarch OVIEDO bij zich komen, hem braaf afrossen, hem den baard uittrekken, en verbande hem ten laatste naar een woest gebergte. — Vervolgens handelde de koning zeer streng met de Portugeezen, verbood hun, met Abyssinische vrouwen te trouwen, en beval ook den patriarch, dien

hij, na zeven maanden gebannen geweest te zijn, had laaten te rug komen, het land, terstond, te verlaaten: dan, deeze wilde niet gehoorzaamen, en bood den koning zijnen nek aan. — Menas trok den zabel, en wilde hem het hoofd afhouwen, maar werd door de omstanders daarin verhinderd. Hij liet des den patriarch op nieuw braaf afkloppen, en zond hem, met alle zijne landgenooten en priesters, naar den berg in ballingschap te rug. Doch zij wilden 'er niet naar luisteren, maar vlooden allen naar den Baharnagasj, die eenige neiging had laaten blijken, om den Roomschkatholijken godsdienst aantenemen; waarvoor de priesters hem de krachtdaadige ondersteuning der Portugeezen uit Indie beloofden. — Dan, 'er kwamen geene schepen aan, en Baharnagasj meende magtig genoeg te zijn, om het tegen den koning van Abyssinie alleen te waagen. — De wederzijdsche heirlegers ontmoetten elkander den twintigsten van Grasmaand des jaars 1562, wanneer een hevige veldslag voorviel, waarin Menas de zege behaalde. Doch in het laatst van 't jaar 1563, werd hij door eene boosaartige koorts overvallen, welke hem den dertienden van Louwmaand des volgenden jaars wegrukte.

SERTZA DENGHEL, *of* MELEK SEGUED.

Van 1563 *tot* 1595.

SERTZA DENGHEL, de zoon van Menas, die na hem den troon beklom, was eerst twaalf jaaren oud, toen hij koning werd. Hij werd, met alle de oude plechtigheden, te Axum, gekroond.

Kort na zijne komst tot den troon, deeden de Gallas wederom een' inval in Abyssinie. Wijl dit volk

volk tot verzwakking van het Abysſiniſche rijk het meest heeft toegebragt, zal het dienſtig zijn, hier de voornaamſte bijzonderheden, welken ik nopens hetzelve verſameld heb, mede te deelen.

De GALLAS zijn eene zeer talrijke natie van Herders, en woonden, voorheen, onder of voorbij de linie; maar, ſedert veele jaaren, zijn zij, beſtendig, noordwaard getrokken. — In 't eerst hadden zij enkel voetvolk, wijl hun land geene paarden opleverde; 't welk ook het geval is in den dertienden graad der noorder breedte, omtrent *Sennaar:* maar, ſints hunne verovering van eenige Abysſiniſche provincien, leggen zij zich op de paardeteelt zoo ſterk toe, dat, thans, hunne krijgsmagt, meerendeels, uit ruiterij beſtaat.

Deeze natie woonde, eertijds, zuidwaard van Abysſinie, in een zeer hoog land, daar het geduurig regent, en de zon zelden ſchijnt. — De Gallas zijn, hierom, bruin van kleur, hebben lang, zwart haair, doch ſommigen, die in de valeien zich ophouden, zijn volkomen zwart. — Voorheen, geneerden zij zich van melk en boter; maar, toen zij in drooger landſtreeken kwamen, leerden zij van de Abysſiniers, de velden te ploegen, te bezaaien, en brood te bakken. — Zij maaken veel werk van het getal zeven, en hebben hunne verbaazende menigte in driemaal zeven ſtammen verdeeld. Zij woonden eerst in het middenpunt des vasten lands. — Zeven ſtammen trokken oostwaard, naar den kant der Indiſche zee. Daar ſloegen zij zich met der woon neder, en vermenigvuldigden buitengemeen. Vervolgens wenden zij zich zuidwaard, en veroverden, onder de

regeering van David den derden, in 1537, de provincien Bali en Dawaro, in welken zij zich vestigden.

Zeven andere ſtammen trokken westwaard, ſpreidden zich, ten zelven tijde, aan den zuidkant des Nijls, in een' halven cirkel, uit, en ſloegen zich, aan deszelfs oevers, in de provincie Godſjam, achter het land der Agows, tot dat der Gongas, met hunne wooning neer. — De hooge boschrijke oevers deezer rivier waren hunne grenzen zuidwaard; maar dikwijls kwamen zij 'er over, en plonderden de landen, aan de andere oevers der rivier gelegen. — Sommige ſtammen gingen tot de Abyſſiniers over; en de koning gaf hun landen aan den oever des Nijls, om de grenzen tegen hunne voorige medebroeders te dekken.

Nog zeven andere ſtammen bleeven in het middenpunt, zuidwaard van Sjoa, en gedroegen zich ſtil. Zij namen wel de kleine provincie *Walaka*, tusſchen Amhara en Sjoa in bezit; maar de ſtadhouder deezer provincie, die ze, genoegzaam, erfelijk bezat, ſtond het vrijwillig toe, om eene ſcheiding tusſchen hem en Abyſſinie te hebben.

Deeze ſtammen bezoomen Abyſſinie van het oosten naar het westen, vallen dikwijls in het land, en vermoorden al wat hun voorkomt. Den mannen ſnijden zij de teelleden af, droogen dezelven en hangen ze in hunne huizen op. De buiken der zwangere vrouwen ſnijden zij op, hopende daardoor een knaapje te vermoorden. — De westlijke Gallas heeten de BOREN GALLAS, en de oostlijke de BERTUMA GALLAS. — In een vreemd land zijn zij boven verbeelding wreed; maar te huis

huis zijn zij onder de allerſtrengſte tucht, en de geringſte twist tuſſchen enkele perſoonen wordt terſtond geſtraft.

Iedere zeven ſtammen worden door een' koning beſtierd. Zij hebben ook eene ſoort van edelen onder zich, en door en uit dezelven wordt de koning verkooren. Burgerlijke familien kunnen, door dapperheid, den adeldom en de ſtemgerechtigheid bekomen. Doch geen edelman mag onder de veertig jaaren tot koning verkooren worden, ten zij hij met eigen handen zoo veele vijanden gedood heeft, dat zij, bij zijne leevensjaaren gevoegd, het getal van veertig uitmaaken.

De raad van ieder der zeven ſtammen komt eerst in hun eigen rechtsgebied bij een. — Hier wordt beſtemd, hoe veelen 'er moeten te rug blijven om het land te beſtieren, te beſchermen en te bebouwen. Zij die de meeste ſtemmen hebben, gaan, als gevolmagtigden, naar de verblijfplaats des konings van dien ſtam, uit welken de ſouverein der laatſte zeven jaaren verkooren was. — Hier plaatſen de vertegenwoordigers der ſtammen zich onder eenen boom, die *wanzey* heet, veele bladen en witte bloemen draagt, en in Abyſſinie zeer gemeen is. — Na eene verſcheidenheid van ſtemmingen, wordt het getal der mededingers tot vier gebragt; uit welken die ſtam, aan wien de beurt is, een' koning te moeten leveren, dan éénen kiest, dien zij met eenen krans van *wanzey* kroonen, en een ſcepter, of knods, van dat hout, *buko* genaamd, in de hand geeven. — De koning der westlijke Gallas heet *Lubo*, de ander *Moety*. — In die vergadering, wijst de koning iederen ſtam een zekere landſtreek ter plondering aan, doch onder bevel, om ſpoedig te rug te keeren, in gevalle de natie hunnen dienst behoeft.

De

De Gallas zijn, bij overrompelingen, en in eerſten aanval, dappere krijgsknechten, maar ſta vastigheid ontbreekt hun. Zij volbrengen oi looflijke tochten; de rivieren zwemmen zij ov door zich aan den ſtaart van hun paard vas houden, — waartoe zij en hunne paarden maaktlijk afgerecht zijn. Zij doen de meeste ſcl de in den kortſten tijd, en keeren zelden l dien weg te rug, door welken zij kwamen. zijn eene voortreflijke ligte ruiterij, die, in vijandlijk land, voor eene geregelde krijgsn vooruit trekt.

Yzer is zeer zeldzaam onder hen. Hunne v naamſte wapenen zijn ſtokken, aan het end ſcl gemaakt, en in het vuur gehard, welken zij plaats van ſpiesſen gebruiken. Hunne ſchilden van osſenhuiden, maar ſlechts enkel; weshalve van de hitte krom, en bij regenachtig weer a week worden. Niettegenſtaande deeze nadeel had echter hunne wreedheid den Abysſiniſc krijgsknechten zoo grooten ſchrik aangejaagd, zij, voorheen, in de gevechten, niet zelden, den eerſten aanval, terſtond, de vlugt namen. maaken, bij den aanval, een zoo woest geſchreeu en brullen daarbij zoo ijslijk, dat, doorgaans, p den en ruiters in vrees geraaken en vlugten. Ik heb gelegenheid gehad, dit wild gebrul in ſcheiden gevechten, welken ik in Abysſinie b woond heb, zelf te hooren.

De vrouwen deezer natie zijn ongemeen vru baar, blijven, na haare bevalling, naauwlijks ee dag te huis, wasſchen zich in de rivier, en l ren terſtond weder aan haaren arbeid. — Zij zorgen den geheelen akkerbouw, ploegen, za

Digitized by Google

en oogſten de graanen in. — De graanen worden door oſſen uitgetreeden. — De mannen zijn herders, en houden zich enkel met het vee bezig. Beide ſexen zijn naauwlijks van middelbaare grootte, maar buitengemeen ſnel en ſterk. — De mannen vlechten het haair met oſſendarmen, en draagen ze ook als een gordel om het lijf; maar, wanneer deeze beginnen te rotten, verwekken zij een' ondraaglijken ſtank. — Het hoofd en lijf beſmeeren zij zeer dik met boter, die geſtaadig van hun neervloeit. Zij gaan gantſch naakt, draagende enkel een ſtuk eener beeſtenhuid om de middel, en een geitenvel, bij wijze van een vrouwenhalsdoek, om de ſchouders.

Vader LOBO, LE GRANDE en anderen, hebben gezegd, dat de Gallas geen' godsdienſt hadden; doch, naar mijne gedachten, dwaalen zij daarin. De boom wanzey, onder welken hunne koningen gekroond worden, wordt, zekerlijk, in elken ſtam godsdienſtig vereerd. Zij aanbidden ook zekere ſteenen, de maan, bijzonder de nieuwe maan, en eenige ſterren. Naar mijne meening, omhelzen zij nog den godsdienſt der oude Sabeers. — Zij geloqven, dat zij, na hunnen doode weder zullen leeven, met hun ligchaam opſtaan, en dan met hunne familie en vrienden, zonder ziekte, zorg en gebrek, gelukkig leeven, oneindig volmaakter, dan tegenwoordig, en nooit weder ſterven. — Van toekomende ſtraf hebben zij maar een duister denkbeeld. — En deeze is nagenoeg de godsdienſt van alle Heidenſche volken in Afrika.

De zuidlijke Gallas zijn meestal Mohammedaanen; maar de oostlijke en westlijke meestal Heidenen. Zij trouwen onder elkander, doch dulden geene vreemde-

delingen onder hen. — Het is den Mooren echter gelukt, eenigen handel met hun te drijven. — De Gallas neemen somtijds Abyssinische vrouwen, maar de kinderen, uit zoodaanigen echt, kunnen geene eerampten onder hen bekleeden. — Hunne trouwplechtigheid bestaat hierin: — de bruidegom, voor de ouders der bruid staande, houdt in de eene hand gras, en koemist in de andere, en zegt: „Dat dit „ 'er nooit ingaa, en dat 'er nooit uitkoome, in„ dien hij niet doe, 't geen hij belooft." Dat is te zeggen: dat het gras nooit in den mond der koe ingaa, om haar te voeden; of dat zij sterve, eer zij het weder ontlast heeft. — Dan belooft hij zijne bruid eenvouwiglijk, dat hij haar, zoo lang zij leeft, eeten en drinken zal geeven, en haar begraaven, wanneer zij dood is.

De veelwijverij is onder hen geoorloofd; maar de mannen vergenoegen zich gemeenlijk met één vrouw; en deeze verzoeken niet zelden de mannen, om nog meer te neemen. — Deeze wilden munten in liefde jegens hun kroost grootlijks uit. Wanneer een jonge vrouw haaren man twee of drie kinderen gebaard heeft, verzoekt en bidt zij hem, nog eene andere vrouw daarbij te neemen, en slaat hem verscheiden schoone en vruchtbaare meisjes voor. Heeft de man eene keus gedaan, dan gaat zij naar de tent der jonge vrouw, en plaatst zich achter dezelve in eene smeekende houding, tot dat zij de aandacht der familie in de tent opwekt. Daarna toont zij haaren man, dat hij alle hoedaanigheden bezit, om eene vrouw gelukkig te maaken; doch, wijl zij maar twee kinderen heeft, verzoekt zij, dat de ouders hunne dochter aan haaren man geeven, opdat hunne familien zich mooge vereenigen, sterk worden, en ten dage van het gevecht niet in de handen hunner vij-

vijanden vallen: want, bij de Galla, houdt zich ieder zijne familie, ook in het gevecht, te samen.

Wanneer zij dus eene vrouw voor haaren man verkreegen heeft, brengt zij haar te huis, en in het bed bij haaren man. Dan gaat zij weder naar de verwandten der bruid. De kinderen van het eerste huwlijk worden daar gebragt, en de mannen van de familie der bruid laggen hunne handen op het hoofd derzelven, zweerende, dat zij ze zullen beschermen, en als hunne eigen afstammelingen behandelen. De man behoudt zijne bruid zeven dagen lang bij zich, waarna hij een feest geeft. De eerste vrouw plaatst zich dan weder naast haaren man, en de jonge vrouw bedient het gezelschap. Van dien tijd af, heeft de eerste vrouw weder den voorrang, en zij behandelt dan de tweede als eene volwassen dochter.

Sterft een vader, en laat hij veele kinderen na, dan erft de oudste zoon alles. Ook is hij niet verpligt, naderhand, zijnen broederen iets te geeven. Beleeft de vader het, dat de zoon zijn hoofd scheert, 't welk een teken van manbaarheid is, dan geeft hij hem twee of drie, of ook wel, wanneer zijn vermogen het toelaat, meer melkkoeien. Deezen behoudt de zoon in eigendom; en de oudste broeder moet ook aan zijne zuster, wanneer zij huuwbaar is, uitkeeren, al 't geen de vader in zijn leeven voor haar bestemd heeft.

Wordt de vader oud, en onbekwaam tot den oorlog, dan moet hij al zijn vermogen aan zijnen oudsten zoon afstaan, en deeze is daarvoor verbonden, hem voedsel te geeven. — Wanneer de oudste broeder sterft, en eene wedauw nalaat, nog jong

ge-

Digitized by Google

genoeg om kinderen te krijgen, dan moet
ſte broeder haar trouwen. Doch de kindere
ke uit zoodaanig huwlijk voortkomen, wo
kinderen van den oudſten broeder aangemer

De Gallas trekken, met de grootſte ſne
gemak, door uitgeſtrekte woestijnen, valle
wacht, in Abyſſinie en plonderen ſteden
pen. — Hun voedſel, op die togten, beſta
in koffijboonen, geroost, en fijn geſtampt
koffij, vervolgens, met boter gemengd, e
gels, ter grootte van biljardballen, verdeel
Zij draagen deezen in een leêren zak bij
Bij een zoodaanigen kogel behouden zij,
hunne verklaaring, niettegenſtaande de ſter
moeijing, geduurende een' geheelen dag hun
ten, beter dan bij een brood, of een ger
vleesch. — De koffijboom groeit in hun l
menigvuldig in 't wild.

De taal deezer merkwaardige natie is
Abyſſiniſche ten eenemaal onderſcheiden,
met zeer geringe verſcheidenheid van tongv
alle de ſtammen dezelve. — De Gallas
ſommigen van de fraaiſte provincien van A
veroverd; en 't is moeilijk te zeggen, h
zij zouden gegaan zijn, bijaldien de Godlijk
zienigheid 'er niet tusſchen beide was geko
eene wel onverwachte, maar krachtdaadige
dan door menſchen-uitvindingen had kun
ſchieden: — ik meen, door de kinderpokjes,
zij in hun eigen land nooit iets gehoord hadd
daar zij in de Abyſſiniſche dorpen door aa
en zoo mede bezocht werden, dat geheele
cien, door hen bemagtigd, half woest wier
zij op veele plaatſen ſchatting moesten

Digitized by Google

aan hun, welken zij, te vooren, in geſtaadige vrees hielden.

Nadat Sertza Denghel zich, vervolgens, van de geduchtſten zijner vijanden, gelukkiglijk, bevrijd had, maakte hij zich gereed, om de muitelingen te *Damot* te tuchtigen. —— Toen hij daarmede bezig was, werd hij aangeſprooken door een' prieſter, wegens zijne heiligheid en gaave van voorzegging beroemd, hem raadende, dien oorlog niet te ondernemen, of, ten minſte, niet te eeten van den viſch van zekere rivier in het rechtsgebied van Dejiba, in de provincie Sjat. —— Doch de koning, ſtout op zijne overwinningen, weigat den naam der rivier en den raad, en at van den viſch derzelve; waarna hij terſtond gevaarlijk ziek werd, en op zijne terugreis ſtierf.

Sertza Denghel was van eene zeer menſchlievende geaartheid, geheel verſchillende van zijn' vader Menas. Hij kleefde de kerk van Alexandrie ſtandvastig aan, en ſcheen ten aanzien der Roomſche kerk en geeſtlijkheid volmaakt onverſchillig. In de verkeering veroordeelde hij dikwijls de leerſtellingen dier kerk, maar prees het ingetoogen leeven der geeſtlijkheid.

Toen de koning op zijn ſterfbed lag, herriep hij zijne verordening, waardoor hij JAKOB, zijnen natuurlijken zoon, hoewel maar zeven jaaren oud, tot zijnen opvolger benoemd had, en ſtelde, integendeel, ZA DENGHEL, zijn broeders zoon, een' deugdzaamen prins, die hem, in zijne menigvuldige oorlogen, groote dienſten gedaan had, daartoe aan.

Hij overleed in 't laatst van Oogstmaand des jaars 1595. —

ZA DENGHEL.

Van 1596 *tot* 1604.

Sertza Denghel was zoo ras niet dood, of 'er werd tusschen de koningin MARIAM SENA, die geene zoons, maar verscheidene dochters, bij Sertza Denghel had, en twee haarer behuuwdzoonen, KEFLA WAHAD, bevelhebber van Tigree, en ATHANASIUS, bevelhebber van Amhara, eene samenzweering gemaakt, om de orde der opvolging te veranderen. — Het ontwerp werd ook, terstond, ter uitvoer gebragt. Men zond eene bende krijgsknechten, die zich van Za Denghel meester maakten, en hem naar *Dek*, een eiland, in 't meir *Tzana*, gevanglijk heen voerden. — Doch het leed niet lang, of hij ontsnapte van daar, naar het bijkans ontoeganglijk gebergte van Godsjam. — Het gemelde driemanschap had ook poogingen gedaan, om SOCINIOS, een vollen neef van Za Denghel, gevangen te neemen; doch zulks was hun mislukt.

Dus te leurgesteld, waren de samengezwoorenen genoodzaakt, een beslissenden stap te doen, Jakob, door zijnen vader eerst tot zijnen opvolger bestemd voor koning uitteroepen, en hem onder de voogdijschap van Athanasius, den bevelhebber van Amhara, te stellen. — Doch, ras ziende, dat zij hunne keus niet konden vol houden, beslooten zij, Za Denghel op den troon te herstellen. — Bij zijne aankomst werd Jakob naar de provincie *Nari* gebannen.

On-

Digitized by Google

Ondertusschen genoot Za Denghel, geduurende zijne regeering, geen rust. Hij sneuvelde te *Bertsjo*, in een veldslag, tegen eenige muitende onderdaanen, op den dertienden van Wijnmaand des jaars 1604, en werd door de zijnen zeer betreurd.

Alleenlijk moet ik nog aanmerken, dat hij den Roomschkatholijken godsdienst aannam; waarvan ik de omstandigheden kortlijk zal verhaalen.

De Roomschkatholijke godsdienst was, sedert langen tijd, in Abyssinie, zonder eenige bescherming geweest. De Turken behandelden de zendelingen, welke in hunne handen vielen, zoo wreed, dat niemand meer lust toonde, die reis te aanvaarden. — Eindelijk werd MELCHIOR SYLVANUS, een Indiaansch priester te Goa, derwaard afgevaardigd; welke, in 1597, te Masuah aankwam, en, vervolgens, zich in Abyssinie begaf. — In het jaar 1600, werd hij door PETER PAEZ, den bekwaamsten en gelukkigsten zendeling, die ooit in Ethiopie was, vervangen. Deeze sloeg een geheel anderen weg in, dan zijne voorgangers. — Hij zocht zich niet ten hove intedringen, maar hield zich stil in het klooster *Fremona*, in Tigree, en leide zich zoo sterk op de kennis der dejiestaal toe, dat hij, in korten tijd, de inboorlingen zelven overtrof. — Ook stichtte hij eene school voor Portugeesche en Abyssinische kinderen, en leerde de jeugd met zoodaanigen iever, dat zijn roem zich ras door het geheele land verbreidde, en den koning ter oor kwam; die hem beval, na den regentijd ten hove te komen.

Paez werd, door den vorst, met uitsteekende eerbetuigingen ontvangen. Hij bragt twee van zij-

Digitized by Google

ne jonge leerlingen mede, die, in het zintwisten over godgeleerde zaaken alle de Abyssinische priesters verre overtroffen. — Het gevolg was, dat de mis, volgens het gebruik der Roomsche kerk, gelezen werd. Daarop deed hij eene leerreede, die, ten aanzien van den prediker, als een wonderwerk werd aangemerkt. — Za Denghel werd daardoor zoo getroffen, dat hij, van dat oogenblik af, besloot, den Roomschkatholijken godsdienst aantenemen. Hij deed een gebod uitgaan, dat de openbare godsdienst, in plaats van des Saturdags, op den Joodschen Sabbath, voortaan, altijd, op den eersten dag der week zou gehouden worden. Ook liet hij aan paus KLEMENS *den* ACHTSTEN, en PHILIPS *den* DERDEN, koning van Spanje en Portugal, schrijven, bood hun zijne vriendschap aan, en verzocht hen, meer Jesuiten overtezenden, om zijn volk te onderwijzen. —

Des konings voorbeeld werd door veele hovelingen, schoon uit verschillende grondbeginsels, gevolgd. — Onder anderen, muntte LAEKA MARIAM, des konings vertrouwdste vriend, daarin uit, FASELASSER, de sterkste aanhanger van het driemanschap, was deswege zoo verstoord, dat hij in de provincie Godsjam, die zeer tegen den Roomschkatholijken godsdienst was, eenen opstand tegen den koning verwekte. Daarenboven deed de Abyssinische patriarch den koning Za Denghel in den ban; 't welk, van dit gevolg was, dat hij, kort hierna, gelijk gezegd is, in een veldslag sneuvelende, drie dagen lang, op het slagveld, bleef liggen, eer hij door drie boeren in een hoek dier vlakte begraaven werd.

JA-

JAKOB.

Van 1604 *tot* 1605.

Zoo ras koning Za Denghel overleeden was, maakte Socinios aanspraak op den troon. Doch, door de hulp van Ras Athanasius en Za Selassee, werd Jakob uit zijne ballingschap te rug gehaald, en in zijne koninglijke waardigheid hersteld. — Doch, schoon hij nu weder op den troon zat, bleef hij echter nog voor de wraak van Socinios bevreesd. Door middel zijner moeder, zocht hij vreede met hem te maaken. Maar Socinios weigerde zulks volstrekt. Jakob was dus genoodzaakt, tegen zijnen mededinger te veld te trekken. Hij werd gevolgd door Za Selassee. — Socinios had het geluk, deezen afzonderlijk aantetasten en te verslaan. Toen hij door Jakob, wegens zijne onvoorzigtigheid, werd doorgestreeken, werd hij op nieuw een verraader van zijnen vorst. — Socinios trok in de provincie Godsjam, daar Za Selassee bevelhebber van was. Jakob volgde zijnen mededinger derwaard, en, door zijnen gewaanden vertrouweling, die zich bij Socinios voegde, verlaaten, werd hij, den tienden van Lentemaand des jaars 1605, door den laatstgenoemden overvallen en gedood.

SOCINIOS.

Van 1605 *tot* 1632.

Socinios, algemeen voor koning erkend, begon zijne regeering met eene verwonderlijke gemaatigdheid. Schoon dikwijls verraaden, nam hij echter

ter geene wraak van zijne vijanden. Hij begaf zich naar *Koga*, en was 'er geheel op bedacht, om de groote nadeelen, welken de bloedige oorlogen veroorzaakt hadden, te verbeteren.

De Portugeesche krijgslieden, welke met Christoffel de Gama in Abyssinie gekomen waren, hadden zich zeer vermenigvuldigd, en hunne kinderen waren in het gebruik van het schietgeweer ongemeen geoeffend. Zij maakten een bijzonder ligchaam uit, en koozen telkens de zijde van die geenen, welken het geluk 't meest begunstigde.

Socinios hield een gantsch ander gedrag omtrent hen, dan zijne voorgangers gedaan hadden. Hij besloot, deeze troepen geheel aan zich te verbinden. Hij bejegende hunne priesters zeer gunstig, en ontbood Peter Paez weder ten hove, alwaar over de oppermagt van den paus en de twee natuuren in CHRISTUS gezintwist, en vervolgens de mis geleezen en gepreekt werd.

Paez verzocht den koning om een stuk land in de provincie *Dembi*, welk hij ook verkreeg. — Deeze provincie ligt aan het meir *Tzana*, en is het vruchtbaarste gewest van Abyssinie. Zij is gantsch effen, en schijnt uit het terugwyken van het water van het gemelde meir ontstaan te zijn, welk, eertijds, waarschijnlijk, viermaal grooter geweest is. — Nogthans heeft zij een ongemak, waaraan alle vlakke landen in deeze luchtstreek onderworpen zijn. 'Er heerschen van Lentemaand tot Slagtmaand kwaadaartige koortsen, welke veele menschen wegraapen. Doch zoo dra begint de regentijd niet, of zij houden terstond op.

Aan

Aan de zuidzijde van het meir verheft zich de landſtreek in eene rotsachtige kaap, welke zich, bij wijze van een ſchiereiland, verre in het meir uitſtrekt. Deeze kleine hoogte is verwonderlijk aangenaam. De luchtſtreek is 'er voortreflijk, en 'er heerſchen geene koortſen. Het gezigt over het meir en de afgelegener bergen is zoo bekoorlijk, dat men 'er zich in Europa geene verbeelding van kan maaken. De natuur ſchijnt deeze landſtreek tot eene vermaaklijke, ſtille en gezonde verblijfplaats haarer bewooneren beſtemd te hebben.

Deeze landſtreek ſchonk de koning aan Paez en de Jeſuiten, en wel, gelijk zij beweeren, voor altoos. — Intusſchen heb ik van zoodaanige gift, in Abyſſinie, nooit iets gehoord; zij ſtrijdt ook ten eenemaal tegen het landsgebruik: want al het land in Abyſſinie behoort aan de kroon, en, na den dood des bezitters, vervalt het niet aan den oudſten zoon, maar aan den koning; en de erfgenaam krijgt het eerst door eene koninglijke vergunning weder, voor zijnen leeftijd, of zoo lang het den koning behaagt, mits hij hem zekere dienſten daarvoor bewijze. Des patriarchen landen zijn alleenlijk, uit kracht van een bijzonder verdrag, hiervan uitgezonderd.

De Portugeeſche zendeling ſtichtte, ter deezer plaats, een klooster, en bouwde 'er ook, op begeerte des konings, een ſteenen paleis voor hem. — De huizen in Abyſſinie zijn maar van eene verdieping; doch aan dit paleis zagen de inwooners met groote verbaasdheid, dat men, gelijk zij zich uitdrukten, een huis op het ander kan zetten. Paez betoonde bij deeze gebouwen groote bekwaamheid. Hij alleen was bouwmeester, ſmit, tim-

merman en metselaar. — Het paleis was met cederenhout beschooten, en had, behalve de noodige zaalen, bijzondere vertrekken voor den koning, de koningin en alle voornaame bedienden des hofs.

De Abyssinische vorst, welke, om verscheide muitende onderdaanen te kastijden, en de invallen der roofzuchtige Gallas te stuiten, in dit gewest, oorlog moest voeren, was verheugd, dat hij hier een bekwaam paleis tot zijn verblijf vond. Hij wenschte ook nog meer Portugeesche troepen in het land te hebben, om niet alleen zijne onderdaanen, over 't geheel, tot gehoorzaamheid te brengen, maar ook de Abyssinische geestlijken in 't bijzonder te tuchtigen, welke hunne stoutheid zoo hoog hadden gedreeven, dat zij niet schroomden, hunne koningen in den ban te doen: integendeel bewezen Paez en zijne medepriesters hem niet, dan gehoorzaamheid en onderwerping. — Doch in vervolg van tijd, ondervond de koning maar al te zeer, dat de geestlijkheid, zoo wel de Roomschkatholijke, als de Abyssinische, aan niets dan aan heerschen dacht, en dat het alleenlijk daarop aankwam, of hij van den stoel van S. MARKUS, of van dien van S. PETRUS, af zou hangen.

De koning verklaarde, kort daarna, aan Paez zijn besluit, om den Roomschkatholijken godsdienst aanteneemen, en stelde hem twee brieven, aan den koning van Portugal en den paus, ter hand; maar in welken geen enkel woord van zijne onderwerping aan den Roomschen stoel stond; en die slechts klagten over den verwarden staat des rijks, en verzoek om nieuwe Portugeesche troepen behelsden.

So-

Socinios den bedrieger Jakob, die zich voor den overleeden koning Jakob uitgaf, en de strooperde Gallas verslagen hebbende, lag met zijne krijgsmagt in eene groote vlakte bij Axum, en besloot, zich hier te laaten kroonen, met alle plechtigheden, oudtijds, bij dergelijke gelegenheid gebruikelijk.

De plechtigheid werd, met de grootste pracht, en in tegenwoordigheid eener heirmagt van dertig duizend man, volbragt. — De voornaamsten des rijks verscheenen, bij de krooning, in de uiterste staatsij. — De koning, in karmozijnrood damast gekleed, en met eene zwaare gouden keten om den hals, reed, op botshoofds, op een paard, dat koninglijk uitgedost was, aan 't hoofd van den adel, naar de kerk. Aan het portaal voor dezelve genaderd zijnde, werd hij ontmoet door een aantal jonge meisjes, in twee reien geschaard, terwijl twee van de voornaamsten een karmozijnrood zijden snoer, van de eene rei tot de andere, dwars voor hem hielden, als of zij den koning den weg naar de kerk wilden betwisten. — Toen hij nabij kwam, vroegen de meisjes hem, wie hij was? Hij antwoordde: „Ik ben uw koning, de koning van Ethiopie." Maar zij antwoordden: „Gij zult 'er niet doorgaan; gij zijt onze koning niet." — Hij trad daarop eenige treden te rug, naderde op nieuw, en het snoer werd wederom voor den doorgang gespannen, en de vraag, wie hij was, herhaald. — Hij antwoordde: „Ik ben uw koning, de koning van Israël." Doch de meisjes weezen hem weder te rug. — De koning naderde voor de derde maal met sterke schreeden, en standvastige houding, antwoordende op de vraag der meisjes, wie hij was? „Ik ben uw koning, de koning van Sion."

Hij hieuw teffens met zijn zwaard het ſnoer door. — Terſtond ſchreeuwden de meisjes: „Het is waar, gij zijt onze koning; gij zijt waarlijk de koning van Sion." Daarop heften zij een luid Hallelujah aan, waarin het hof en de geheele krijgsmagt in de vlakte mede inſtemden; terwijl het ſchietgeweer gelost, de trom geroerd en de trompet geblaazen werd.

Onder al dat vreugdejuich, reed de koning tot aan den voet van de trap der kerk, daar hij afſteeg, zich plaatſende op eenen ſteen, welke, waarſchijnlijk, eertijds, tot een outer van Anubis, of de Honds ſter, gediend had. —— Op den koning volgt eerst de nebrit, of houder van het wetboek in Axum, verbeeldende Azarias, den zoon van Zadok; daarna de twaalf umbares of opperrechters, die, met Azarias, Menilek, den zoon van Salomo, naar Abyſſinie verzelden; vervolgens de aboena aan het hoofd der priesters; de koninginmoeder aan 't hoofd der monniken; waarna het hof den trein ſluit. Deeze allen gaan door de reien jonge maagden en de opening, welke de koning door het in ſtukken hakken van het zijden ſnoer, dat nog ſteeds op den grond blijft liggen, gemaakt heeft.

Op deezen ſteen, wordt de koning eerst gezalfd, daarna gekroond, en tot op de helft der trappen door de priesters verzeld, pſalmen en lofzangen zingende. Hier blijft hij ſtaan bij een gat, met opzet in een der treeden gemaakt, en wordt 'er met wierook, myrrhe, aloë en kaſſia berookt. — Dit gedaan zijnde, wordt de gewoone godsdienst verricht, en, nadat de koning het H. Avondmaal ontvangen heeft, keert hij naar de legerplaats te rug, al-

Digitized by Google

alwaar dan, geduurende veertien dagen, gastmaalen gegeeven, allerleie vreugdebedrijven gehouden, en krijgsoeffeningen verricht worden.

Eertijds was de koning, volgens een oud gebruik, verpligt, bij dergelijke gelegenheid, veele geſchenken te geeven; maar, ſedert het hof, uit Tigree, naar Gondar verplaatst is, is een groot deel daarvan afgeſchaft. — Maar ook de adel en het hof moesten den koning aanzienlijke vereeringen doen. Het geſchenk des bevelhebbers van Axum beſtond in twee leeuwen en een zijden lint, met deeze woorden daarop: „De leeuw uit den „ſtam van Juda, uit het geſlacht van Salomo, „heeft overwonnen." — De kosten deezer plechtigheid zijn, wegens de opheffing van veele bedieningen, geſchenken en andere uitgiften, thans wel zeer verminderd; dan, de koning Tekla Haimanout verzekerde mij eens, te Gondar, dat, toen hij, wegens den laatſten opſtand, naar Tigree, geweeken was, RAS MICHAËL gaarn gezien had, dat hij zich, ten ſpijt zijner vijanden, had laaten kroonen. Men berekende dus de kosten dier plechtigheid zoo maatig, als, beſtaanbaar was, om ze niet, door al te groote bezuiniging, belachlijk te maaken, en bevond, dat zij echter nog twintig duizend oncen goud, of vijftig duizend ponden ſterling zouden beloopen. — Ras Michaël was daarop van meening veranderd, en had den koning verzekerd, dat twintig duizend oncen ijzer uit Tigree hem beter zouden kroonen; en wanneer die nog niet genoeg waren, wilde hij nog meer daarvan tegen zijne vijanden gebruiken; doelende hij op de ijzeren kogels, waarmede de krijgsknechten hunne ſchietgeweeren laadden.

De

De koning, bij zijne terugreis uit Tigree, door Fremona reizende, vereerde den Jesuiten aldaar dertig oncen goud, en liet hun zeggen, dat, tot zijn groot leedweezen, zijne menigvuldige bezigheden hem niet toelieten, de mis in hun klooster te hooren; maar dat de aboena SIMON, op zijn bevel, bij hen zou blijven; wien hij aanbevolen had, zich in hunnen godsdienst te oeffenen, en dien aanteneemen. — Doch hierin toonde de koning, weinig doorzigt en menschkunde te bezitten, niet kennende den trap van vijandschap, welke bij verscheidenheid van meeningen, vooral in het stuk van godsdienst, tusschen priesters en priesters heerscht. Maar hij kreeg ras gelegenheid, om, zelfs in zijnen vriend Simon, de uitwerking daarvan te zien.

De koning deed daarop verscheiden togten door het land, om de muitelingen te tuchtigen, waarin hij, doorgaans, zeer gelukkig slaagde. — Op zijne terugreis, trok hij, nabij *Daza*, over den Nijl, legerde zich bij het dorp *Zinzenam*, van waar hij zich, rondom het meir Tzana, naar zijn paleis *Gorgora* in Dembi begaf.

De naam van dit dorp betekent *regen op regen*, en levert ons een bewijs op, dat 'er in Abyssinie in 't geheel geen sneeuw valt, of dat zulks toch, alle honderd jaaren, naauwlijks, eenmaal gebeurt. — De sneeuw is in Abyssinie een zoo zeldzaam verschijnsel, dat men in de geheele Abyssinische taal geen woord vindt, om den sneeuw uittedrukken. De inwooners kennen dien niet, ten minste niet aan de westzijde der *Takazzee*.

De Abyssinische schrijver deezer gedenkschriften geeft

geeft hier een aartig bericht van, dat ik, om zijne zonderlingheid, zal mededeelen: —

„ Dit dorp *Zinzenam*, zegt hij, wordt zoo geheeten, naar eene gantsch buitengewoone omſtandigheid, welke eens in die landſtreek gebeurde; want 'er viel een regenbui; doch het was eigenlijk geen regen, dewijl hij op den grond niet vloeide, maar liggen bleef, zeer ligt en naauwlijks zoo zwaar, als eene veer, en van een ſchoone witte kleur, gelijk meel, was. Hij was in eene bui gevallen, en had meer duisternis in de lucht verwekt, dan regen, en geleek meer naar mist. Hij bedekte de oppervlakte der aarde, geduurende eenige uuren, behield zijne witheid al dien tijd, en verdween, eindelijk, gelijk daauw, zonder reuk of ſchaadelijke uitwerking natelaaten."

Dit was, zekerlijk, een toevallig verſchijnſel; want op de hooge bergen *Taranta* en *Lamalmon*, werd nooit ſneeuw gezien, ten minſte niet, ſedert eenige eeuwen; en in de gebergten van Lasta, alwaar toch geheele heiren van koude zijn omgekomen, is, voor zoo veel ik kon ontdekken, nimmer ſneeuw gevallen. Het dorp Zinzenam ligt ook niet op deeze bergen, heeft geene hooge ligging, en grenst integendeel aan het vlakke land van *Foggora*, nabij de provincie *Bedſjemder*, niet boven de twintig Engelſche mijlen van den tweeden Nijlval, of veertig mijlen van Gondar. — Dit was dus, waarſchijnlijk, eene korte en toevallige verandering in den dampkring, waarvan men in de historien van alle landen voorbeelden heeft.

Nadat Socinios de onlusten, welke hem in den beginne zijner regeering bezig hadden gehouden,

een

een tijd lang ter zijde gezet had, maakte hij zich gereed, om de overigen zijner muitende onderdaanen tot gehoorzaamheid te brengen. — Het geheele land van den dertienden graad der noorder breedte, tot aan den kreeftskeerking, dat is, van de bergen van Abysſinie tot de grenzen van Egypte, werd toen door drieërleie ſoort van volk bewoond.— *Voореerst*, de *Fundſji*, of Zwarten, welke zich ſedert 1504 in Atbara gevestigd hadden. — *Ten tweede*, de oude inwooners des lands, in zeer oude tijden onder den naam van Herders bekend. En *ten derde*, de Arabiers, die, na de verovering van Egypte door de Mohammedaanen, onder den khalif Omar, of, naderhand, ten tijde van Saladin en zijnen broeder, derwaards gekomen waren, om Nubie te bemagtigen.

Deeze Arabiers hadden zich, uit hoofde eener gelijke leevenswijs en zeden, met de Herders vereenigd. De Fundſji hadden, bij verdrag, eene ſchatting ingevoerd, welke hun door beiden moest betaald worden, om daarvoor in hunne woonplaatſen gerust en ongeſtoord te kunnen blijven. — Socinios zond eene gezantſchap naar Atbara aan den vorst deezer Arabieren NILE WED ADSJIEB, en bood hem een verdrag aan; welk deeze zeer gereedlijk aannam. — Uit kracht van hetzelve, werd hem zelfs een grondgebied in Abysſinie vergund, op de grenzen, werwaard hij veilig zijn toevlugt kon neemen, zoo dikwijls hij of zijn volk met den koning van Sennaar over hoop lag. — Ondertusſchen ontſtond hieruit eene vijandſchap tusſchen Abysſinie en Sennaar, welke tot heden nog niet bijgelegd is.

De toeſtand van den godsdienst begon, van deezen-

Digitized by Google

zen tijd af aan, in Abysſinie, zeer gewigtig te worden, in alle maatregelen invloed te hebben, en de onlusten in het rijk zeer te vermeerderen. — De zendeling Paez had, bij den opbouw van het koninglijk paleis te Gorgora, zijne groote bekwaamheid en verheven ſmaak aan den dag gelegd, en zich de verwondering van het geheele rijk verworven. — Doch zijn aandacht bleef niet ſlechts bij dit gebouw bepaald; maar hij was 'er ook met ernst en iever op bedacht, om Abysſinie aan den Roomſchen ſtoel te onderwerpen. — De bevelhebber SELA CHRISTOS, des konings broeder, had, volgens het getuignis der zendelingen, den Roomschkatholijken godsdienst, in tegenwoordigheid van den Jeſuit FRANCISCO ANTONIO D'ANGELIS, aangenomen; en, nadat hij uit Godſjam, werwaard hij een' zegerijken togt gedaan had, te rug gekomen was, ſchonk hij den Jeſuiten eene plek gronds, en eene ſom gelds, om, te *Kollela*, een klooster te ſtichten, welk het derde was, dat aan die orde, in Abysſinie, toebehoorde.

De koning had, veelligt, bij zich zelven, reeds een beſluit genomen, maar wilde zich nog niet openlijk verklaaren, ten einde anderen niet te verleiden, om zijn voorbeeld te volgen. — Dikwijls werden 'er, in zijne tegenwoordigheid, groote zintwistingen tusſchen de Roomſche zendelingen en Abysſiniſche monniken gehouden, waarin men, gemeenlijk, over de lang beſtreeden twistvraag wegens de twee natuuren in CHRISTUS handelde. De Jeſuiten behielden wel, naar hunne verzekering, telkens het veld; maar hunne tegenpartij werd niet overtuigd. — Eindelijk bragt de aboena Simon klagten bij den koning in, dat men zintwistingen over geloofsartijkelen hield, zonder hem daar-

Digitized by Google

daarbij te roepen, of hem te vergunnen, zijne geestlijken bij deezen twist te ondersteunen.

De koning had wel van des abuna's welsprekendheid en geleerdheid geen groot idée; maar gaf echter bevel, dat 'er op nieuw twistgedingen in tegenwoordigheid van dien kerkvoogd zouden gehouden worden. Door zijne onkunde, werd de zaak der Abyssinische geestlijken erger. — De koning hield den twist voor beslist, en verklaarde openlijk, dat 'er twee natuuren, eene waare godlijke en eene waare menschlijke, in CHRISTUS waren, wel weezenlijk van elkander onderscheiden, maar in een' godlijken persoon, namelijk CHRISTUS, vereenigd.

Omtrent deezen tijd, kwamen 'er, over Indie, brieven uit Europa in Abyssinie aan. — Koning Philips de derde van Spanje en paus PAULUS *de* VIJFDE, vermaanden daarin den koning Socinios zeer sterk, en met veele woorden, om in het Roomschkatholijk geloof te volharden; maar in plaats van de Portugeesche krijgslieden, welken hij verzocht had, beloofden zij hem den bijstand des Heiligen Geestes.

Dewijl de bekeeringszaak des konings met Paez reeds volkomen afgedaan was, oordeelde men het beter, dat de vorst eerst zijne openbaare belijdenis deed, en dan den koning van Spanje en den paus verzocht, hem krijgsvolk te zenden, wanneer hunne gebeden niet krachtig genoeg waren.

Het was, in deezen staat van zaaken, noodig, dat de koning aan den paus schreef, om hem zijne onderwerping aan den Roomschen stoel bekend te maa-

maaken. — Doch men oordeelde het niet gevoeglijk, brieven van een zoo gewigtigen inhoud, slechts als andere brieven, naar Europa afteezenden, zonder ze aan personen mede te geeven, die het karakter van gezanten aanneemen, en de noodige bewijzen en ophelderingen mededeelen konden.

De weg over Masuah scheen zeer bedenklijk te zijn; dewijl in de provincie Tigree nog steeds onlusten heerschten, en het ligt gebeuren kon, dat de vijanden van het Roomschkatholijk geloof de gezanten, onderweegs, gevangen namen, hun de brieven ontroofden, en ze den vijanden des konings van Abyssinie mededeelden, zonder dat men ooit, in Europa, iets daarvan vernam. — Sommigen sloegen des een anderen weg voor, die wel langer, maar, volgens hunne meening, veiliger was, naamlijk, door Nari, en de zuidlijke provincien, aan de grenzen des koningrijks gelegen, welke, deels, door Heidenen, deels, door Mohammedaanen bewoond waren, naar Melinda, aan de Indische zee, om van daar te scheep naar Goa te gaan.

De zendelingen gaven het aan de beslissing van het lot over, wie van hun deeze lange en gevaarlijke reis aanvaarden zou; en hetzelve viel op ANTONIO FERNANDEZ, eenen zeer scherpzinnigen en bij den koning ongemeen geachten en geliefden man, dien men, onder alle de Jesuiten, voor den bekwaamsten tot deeze onderneeming hield. — Hij koos eenen man, met naam FEKUR EGZIE, dat is, den Geliefden des Heeren, tot zijnen reisgenoot. Deeze was een van de eersten der Abyssiniers, welken de Jesuiten tot het Roomschkatholijk ge-

loof bekeerd hadden, en die, tot zijnen dood toe, in zijne belijdenis getrouw bleef. Hij was een man van groote onvertſaagdheid en voorzigtigheid, vrolijk en aangenaam in den omgang. —

Antonio Fernandez ging, in 't begin van Lente maand des jaars 1613, naar Godſjam op reis, alwaar Ras Sela Christos zich toen ophield. — Fekur Egzie was, reeds, vooruit gereisd, om zijne huislijke zaaken eerst in orde te brengen. Hij had tien Portugeezen medegenomen, van welken zes hem tot Nari verzellen, en dan weder terug keeren, maar de andere vier met hem naar Indie ſtevenen zouden. — De ſtadhouder hield dit reisgenootſchap zoo lang bij zich, tot dat hij hun van de *Sfats* en Gallas, twee Heidenſche natien, oostwaard, in de nabuurſchap van Nari woonende, leidslieden bezorgd had. Deeze natien moesten hem ook gijzelaars geeven, en belooven, de karavaan op haaren weg te beſchermen. Hij betaalde die lieden zeer goed, om ze tot een eerlijk en trouw gedrag des te meer optewekken.

Den vijftienden van Grasmaand, waren zij van *Umbarma*, alwaar Sela Christos, toen, zijne legerplaats had, op reis gegaan. Hij had hun eene wacht van veertig man, met ſchilden en ſpiesſen gewapend, medegegeeven. — Het duurde niet lang, of de moeilijkheden openbaarden zich. Omtrent twee dagen gereisd hebbende, kwamen zij te *Senasſee*, de hoofdplaats der *Gongas*, een Heidensch volk, welk eerst, onlangs, een opſtand verwekt had, en niet zoo zeer te ondergebragt, als wel verſtrooid was. — Zij wilden van een vrijgeleide niets hooren; maar betoonden, integendeel, eene groote begeerte, om de reizigers, op hunnen weg,

te

te plonderen of te vermoorden. — Een der Portugeezen ging met Fernandez te rug, om bij Sela Christos over deeze Wilden te klaagen: Deeze zond, terſtond, drie bevelhebbers met het noodig krijgsvolk af, om de gemelde Heidenen te tuchtigen, en den gezant, met zijn reisgezelſchap, veilig door hun land te geleiden.

De Gongas, de lucht hiervan gekreegen hebbende, gaven den gezant het begeerde vrijgeleide, en bragten hem, in drie dagen, tot *Mineé*. Onder welken naam eenige armhartige dorpen, dikwijls verwoest, en dikwijls herbouwd, verſtaan worden, gelegen ter plaats, daar de Nijl waadbaar is, en de Mohammedaanſche kooplieden gemeenlijk doortrekken naar *Bizamo*. — Dewijl de regentijd reeds begonnen, en de rivier daardoor opgezwollen was, moesten Fernandez en zijne reisgenooten de rivier door middel van opgeblaazen beestenhuiden overtrekken.

De afſtand van Nari tot de dorpen Mineé bedraagt vijftig uuren gaans zuidwaarts. De weg derwaard, en de plaatſen, welken men op denzelven ontmoet, zijn in mijne landkaart van Abyſſinie duidlijk aangetekend.

Den volgenden dag kwamen de reizigers in het koningrijk Bizamo, door de Heidenſche Gallas bewoond. Deeze kwamen hun, terſtond, gewapend te gemoet, eiſchende, dat de vrijheid, om door hun land te trekken, moest betaald worden. Maar, ziende, dat het reisgenootſchap des gezants, insgelijks, de wapenen opvatte, lieten zij zich door eenige ſtukken zout en grove katoenen lijwaaten vergenoegen. — De wegwijzers, van Nari gezon-

den, om hen de gemelde Gallas te doen mijden, leidden hen daarop door ongebaande voetpaden in een dik bosch, daar zij, naauwlijks, door konden komen. Zij bereikten, vervolgens, de rivier *Maleg*, doch konden geene waadplaats vinden. Dit deed hen vermoeden, dat de leidslieden hen bedroogen hadden, en voorneemens waren, hen in deeze bosschen te verlaaten. — Dan, den volgenden dag, ontdekten zij eene waadplaats, en gingen zonder zwaarigheid door de rivier. — Zij begonden, toen, een weinig geruster te worden, naar maat zij zich van de Wilden meer verwijderden, en het gebied van Nari meer naderden. — Een' hoogen berg overgetoogen zijnde, kwamen zij te *Goni*, daar zij eene bezetting onder eenen bevelhebber van dat rijk vonden, die hen, uit hoofde der aanbeveeling van Ras Sela Christos, met bijzondere achting en blijdschap ontving, waartoe echter het groote geschenk, dat zij hem gaven, veelligt, sterk medewerkte.

Nari is de zuidlijkste provincie van het Abyssinische rijk, maar wordt nog door zijne ingeboorene prinsen, die *Beneros* heeten, bestierd. Zij wordt, voornaamlijk aan de zuidoost- en noordzijde, door de Gallas omringd. De inwooners krijgen overvloed van goud van de nabuurige natien. — Ten westen van Nari ligt een der onbekendste gewesten van Afrika. De inwooners drijven een weinig koophandel met Melinda aan de Indische zee, en met *Angola* aan den westlijken oceaan, door middel der volken, die tusschen beiden woonen. — Nari wordt van het nabijgelegen Moorenland rijkelijk met goud voorzien. Sommigen hebben beweerd, dat de provincie zelve goudmijnen had; maar, op naauwkeurig onderzoek, bevond ik, dat de

Digitized by Google

de ingezetenen het van den kant der Atlantische zee kreegen.

Het koningrijk Nari ligt midden in eene vlakte. — Veele rivieren, welke onder den vierden en vijfden graad der noorder breedte ontspringen, verspreiden zich, uit gebrek van den noodigen val, over dit vlakke land, en veroorzaaken van het zuiden, door het oosten, tot het noorden en noordwesten, groote moerassen. — Aan den voet der bergen en de zoomen der moerassen, is het land dicht met koffijboomen begroeid, welke, zoo niet de eenigste, ten minste de grootste boomen in dit gewest zijn. — Dan volgt het bergachtig deel van Nari, dat hier en daar kleine, ongezonde, maar zeer vruchtbaare, valeien heeft. — Hieraan grenst het bergachtig land van *Kaffa*, welk in 't geheel geene vlakten heeft. De inwooners, zegt men, worden door een' bijzonderen vorst bestierd. Ten tijde van Melek Segued, een weinig laater, dan de inwooners van Nari, werden zij tot het Christendom bekeerd. — Wijl de Gallas hunne gemeenschap met Abyssinie hebben afgebroken, is het twijfelachtig, of zij bij de bekentenis van het Christendom gebleeven zijn.

De bewooners der hoogste landstreeken van Nari zijn, van alle de Abyssiniers, de minstzwarten; maar die aan de zoomen der moerassen woonen, zijn volkomen zwart, en hebben de gezigtstrekken en het kroeswollig haair der Negers. Doch die de hooge landen, en nog meer, die de verbaazend hooge bergen van Kaffa bewoonen, zijn niet eens zoo bruin, als de inwooners van Napels en Sicilie. — Men verhaalt ook, dat, somtijds, op de hooge bergen van Kaffa, en de verheven bergketen, *Dyre* en *Tegla* genaamd, sneeuw gezien is.

Digitized by Google

Zoo wel het hooge, als het laage, land van Nari levert grooten overvloed van vee, graanen en allerhande leevensmiddelen. — De binnenlandsche handel wordt door middel van goud, dat gewoogen wordt, maar die op Angola en de koningrijken aan de Atlantische zee, met grove katoenen lijwaaten, spiesglas, koraalen en wierook, gedreeven.

De inwooners van Nari zijn ongemeen dapper. — Zij zijn wel overwonnen, en uit hun laag land gedreeven; maar het geschiedde door menigten, door de eene natie op de andere; welke paarden had, die zij in 't geheel niet kenden. — Thans, binnen de bergen bepaald, en door moerassen en bosschaadjen omringd, slaan zij de Gallas op de vlugt, zoo dikwijls zij hunne grenzen te na komen. — In deeze gevechten zijn die inwooners van Nari gevangen gemaakt, welken de Mohammedaansche kooplieden, te Gondar, tot slaaven verkoopen. In Konstantinopel, Indie en Kairo, worden de vrouwen uit dit gewest, als slaavinnen, meer geacht, dan eenige anderen, en de mannen voor trouw, werkzaam en verstandig gehouden. — Beide sexen hebben een vrolijk en liefderijk karakter, en wanneer zij goed behandeld worden, zijn zij hunnen heeren zeer onderdaanig. — Nari en Kaffa hebben eene bijzondere taal, van de nabuurigen geheel en al onderscheiden.

Zonderling is het, dat de Jesuiten er nooit aan gedacht hebben, de inwooners van Nari te bekeeren. Daar was echter goud en onkunde genoeg, om hen daar toe uitteenoodigen. De zachtheid der zeden van dit volk, en hunne trouwe jegens, en verknochtheid aan hunne meesters, zouden ook,

in

in de hand dier vaderen, van groot nut geweest zijn. En hadden zij eens vasten voet in dit land gekreegen, dan zouden zij, toen FACILIDAS de Roomschkatholijken, in Abysſinie, zoo zwaar vervolgde, hier, een veilige ſchuilplaats gevonden hebben.

De gezant en zijn reisgenootſchap kwamen, in zes dagen, aan de verblijfplaats van BENERO, den vorst des lands, die *Sjoem* genaamd wordt. — Hij ontving hem eerst koel, wijl een dweepachtig Abyſſinisch monnik allerhande nadeelige geruchten van hem uitgeſtrooid had, als, bij voorbeeld: dat hij naar Indie ging, om Portugeeſche troepen te haalen, en Nari te verwoesten.

Benero, daardoor verſchrikt, wilde hun niet toelaaten, een' anderen weg, dan door *Bali* te neemen, eene provincie, welke, eertijds, tot Abyſſinie behoord had, maar door de Gallas daarvan geſcheiden was. —— Zij ligt ten noordoosten van Nari, en ten westen van Adel, waardoor het van de zee afgezonderd wordt. — Deeze weg zou hen naar kaap Gardefan geleid hebben, en de langſte niet alleen, maar ook de gevaarlijkſte geweest zijn, welken zij te land konden neemen. Die naar Melinda was de kortſte, en daar vonden zij eene ſtad, vol kooplieden, die op de Portugeeſche bezittingen in Indie handel dreeven, en zich met de religietwisten in Abyſſinie niet bemoeiden.

De ſjoem, in zijne veiligheid voorzien hebbende, vergunde den reizigeren, echter, naderhand, hunnen weg, westwaard, door den kleinen ſtaat *Dsjindsjiro* voorttezetten. Hij beval hen aan eenen gezant van dien vorst, welke, toen, in zijn land was. — Na vier lange dagreizen door landen, welken de Gallas

gantschlijk verwoest hadden, kwamen zij, ein lijk, aan eene groote rivier, welke de Portugee: *Zebiee* noemen, maar die anders, wegens haare kle naar gesmolten boter gelijkende, *Kibbiee* heet; welk *boter* betekent. — Deeze rivier omstroo een groot gedeelte van het koningrijk Dsjindsjiro.

Nari is, zoo het schijnt, het hoogste land van geheele schiereiland Afrika, zoo dat hier veele ri ren ontstaan; welke, deels, naar de Kaap de G de Hoop, deels, naar de Middelandsche zee haa loop neemen. In de naast bijgelegen breedten reg het bestendig, zoo dat deeze stroomen telkens water zijn. — Het reisgenootschap vond het l der rivier vol groote rotsen, en het was eene vaarlijke onderneeming, dezelve over te trekke want van den oever tot de naaste rots had men b men gelegd; van deeze weder eenen tot de volgen en zoo verder tot den tegenover gelegen oever. De boomen waren zoo zwak, dat zij van het wigt van een' enkelen persoon doorboogen. De stro ruischte ontzaglijk, en de hoogte was zoo gro dat men ligt duizelig zou worden, wanneer men de brug naar beneden zag. — Intusschen had land aan dit ongemak zijne veiligheid te danken. Gallas werden daardoor verhinderd, hetzelve plonderen en te overheeren. Het kostte veele m te, eer de zendelingen deezen stroom konden o komen.

Terstond na hunne aankomst in dit rijk, verz ten zij gehoor bij den koning; doch hetzelve w acht dagen uitgesteld; wijl de koning zeer bezig w om door tooverij en geestbezweering het oogmerk h ner aankomst te ontdekken. — Eindelijk liet hi gezanten ter gehoor toe. De koning zat in eene gr

Digitized by Google

te galderij, van vooren open, gelijk een balkon, met trappen van buiten, langs welken hij, naar zijn welbehaagen, op en neerging. Toen de brief des konings van Abysſinie hem overgegeeven was, kwam hij van de galderij beneden, en vroeg naar des konings welſtand. Daarna keerde hij naar zijn balkon te rug, las den brief, en handelde met den gezant, door middel van een' tolk.

Vervolgens overhandigden zij hunne geſchenken, die in cits, katoenen lijwaaten, en andere Oostindiſche waaren beſtonden. — De vorst deed den gezant een tegengeſchenk, naamlijk, een aartig jong meisje; maar welk Fernandez te rug zond, wijl een Christlijk priester geene meisjes mogt bij zich hebben. De koning nam zijn geſchenk te rug, en zond hem, daartegen, een' ſlaaf en een ſchoon muilezel.

De kleur der inboorlingen van dit land is nagenoeg zwart; doch het is een andere ſoort van zwart, dan dat der Negers. De gezigtstrekken zijn regelmaatig en teder. — Zonderling is het, dat in dit rijk alles door toverkunde geſchiedt. De ſlaaven, welken zij niet kunnen verkoopen, offeren zij den duivel op. Bij alle hunne plechtigheden wordt menſchenbloed vergooten. Hoe verre deeze vervloekte gewoonte zich zuidwaard uitſtrekt, weet ik niet: maar deezen ſtaat van Dsjindsjiro zie ik aan als de aardrijkskundige grenzen van het rijk des duivels, aan de noordzijde van den evenaar, in het groote Afrikaansch ſchiereiland.

Het koningrijk is wel in eene familie erflijk; doch het valt niet op den oudſten zoon, maar de edelieden hebben het recht om te kiezen. — Als de

koning sterft, wordt zijn lijk in een fijn lijnwaat gewonden, en de huid eener koe, die versch geslagt is, daarom geslagen. — Dit geschied zijnde, vlugten de prinsen in het woud, en verbergen zich in de bosschen. De kiezers volgen hen, en kloppen overal, als of zij wild zochten. Eindelijk komt 'er een roofvogel, dien zij in hunne taal *iber* noemen. Deeze zweeft zoo lang boven den persoon, die tot koning bestemd is, en maakt zoo lang een groot gerucht, tot dat hij ontdekt is. — De nieuwe koning, wanneer hij gevonden is, gedraagt zich volkomen als een wild dier. Hij valt woedend aan op allen, die hem omringen. Hij verzet zich uit alle magt tegen hen, wondende en doodende allen, welken hij bereiken kan, zonder onderscheid, tot dat hij, eindelijk, overweldigd, en op den troon gesleept wordt.

Ondertusschen volgt het niet, dat hij, die hem vindt, hem ook ter krooning leidt: want 'er is eene familie, welke het recht heeft, om deeze eer den eersten bezitter te betwisten. Om deeze reden, vallen zij het volk, in wiens hand hij is, op hunnen weg uit het woud aan, en 'er volgt een gevecht, waarin verscheiden gedood of gewond worden. Bijaldien deeze laatsten hem met geweld kunnen wegneemen, genieten zij alle de eer, welke hem toekomt, die hem koning maakte.

Eer hij zijn paleis binnen treedt, moeten 'er twee menschen gedood worden; een aan den voet van den boom, waardoor zijn huis voornaamlijk onderschraagd wordt; de ander aan den drempel zijner deur, die dan met het bloed van dit offer besmeerd wordt. — En het is zeer zonderling, dat de bijzondere familie, welker voorrecht het is,

op die wijs, geſlagt te worden, wel verre van zulks te mijden, integendeel roem daarop draagt, en zich zelven vrijwillig opoffert. — Doch laaten wij tot onze reizigers te rug keeren. —

Hunne reis oostwaard voortzettende, kwamen zij in het koningrijk *Kambat*, dat van Abysſinie afhangt, en hielden halte in deszelfs hoofdplaats *Sangara*. — In deszelfs nabijheid woonen de GURAGUES in armhartige dorpen, doch meest in gaten en holen van bergen. — Nadat zij daar aan groote gevaaren waren bloot geſteld geweest, kwamen zij in een klein rechtsgebied, *Alaba* genaamd, van Abysſinie onafhanglijk.

De Moor ALIKO, ſtadhouder van hetzelve, was reeds tegen de reizigers ingenomen, en wilde hen niet verder laaten trekken. Zij werden in de gevangenis geworpen, daar verſcheiden Portugeezen in ſtierven. — Eindelijk moesten zij, eerst naar Kambat, en van daar naar Gorgora te rug keeren, zonder dat hunne reis eenig ander nut had voortgebragt, dan eenige bijdraagen tot verbetering der aardrijksbeſchrijving te leveren.

De religietwisten hielden, in Abysſinie, nog geſtaadig aan. Op des konings bevel, mogt niemand, voortaan, ontkennen, dat 'er twee natuuren, doch in eenigheid des perſoons vereenigd, in CHRISTUS waren. Al wie zulks durfde loogchenen, zou zeven jaaren lang geſtraft worden. — Dan, de aboena liet eene tegenverklaaring bekend maaken; dat die geenen, welke beweerden, dat 'er twee natuuren in CHRISTUS waren, in den ban zouden gedaan worden.

Dee-

Deeze twisten deeden het rijk vreeslijk ſchudden. Zij gaven gelegenheid tot eene ſamenzweering tegen den koning, die, echter, mislukte. — De Roomschkatholijke priesters gingen, intusſchen, voort, de uitbreiding van hunnen godsdienst te bevorderen. — Een ander twist ontſtond 'er over het onderhouden van den Joodſchen ſabbath, of het oeffenen van den openbaaren godsdienst op Saturdag; 't welk de koning, insgelijks, ſtreng verbood, willende hij, dat de openbaare godsdienstoeffening, voortaan, op Zondag zou gehouden worden. — Over beide deeze twisten, ontſtonden twee hevige oorlogen, die beiden gelukkig voor den koning eindigden.

Socinios was, tot hiertoe, niet verder gegaan, dan verordeningen, betreffende de twee bovengemelde ſtukken, te maaken. Maar, de muitelingen te onder gebragt hebbende, beſloot hij openhartig te werk te gaan. — Ten dien einde, ontbood hij Peter Paez bij zich in de provincie *Foggora*. Hij verklaarde hem zijn beſluit, om den Roomschkatholijken godsdienst aanteneemen. Tot een bewijs van de oprechtheid zijner bekeering bragt hij bij, dat hij zich van alle zijne vrouwen, welken hij in menigte hield, ontdaan, en alleen de eerſte, de moeder van zijnen oudſten zoon, die tot zijnen opvolger beſtemd was, behouden had.

Dit alles vooraf gegaan zijnde, deed hij, in 't openbaar, in handen van den zendeling Paez, afſtand van de Alexandrijnſche geloofsbelijdenis, en omhelsde de Roomschkatholijke; 't welk omtrent het voorſte van het jaar 1623 gebeurde. —

Kort hierna leed de koning, en leeden de Roomsch-

kat-

Digitized by Google

katholijken, in Abysſinie, een groot verlies in den perſoon van Paez. — Des konings belijdenis aangenomen hebbende, keerde hij, zeer verblijd, naar zijn klooster te Gorgora te rug, daar hij, op zijne reis al te veel verhit zijnde, bij zijne aankomst de koorts kreeg, waaraan hij, den derden van Bloeimaand, 1623, overleed.

PETER PAEZ was zeven jaaren, in Arabie, gevangen, en negentien jaaren, in Abysſinie, zendeling geweest, in de ergſte tijden, en gevaarlijkſte omſtandigheden, daar hij zich, altijd, met roem uit had weeten te redden. Hij was lang en van eene gezonde geſteldheid. Hij had een zeer goed en welgeoeffend verſtand. Hij bezat groote kennis in de Godgeleerdheid, en in de Latijnſche, Griekſche en Arabiſche taalen. Ook was hij een goed wiskunſtenaar, een voortreflijk werktuigkundige, en een uitmuntend bouwmeester. Met een woord: hij was, door eigen oeffening, ſchilder, metſelaar, ſchrijnwerker, beeld-en ſteenhouwer, ſmit en landbouwer. In zijn zedelijk karakter muntte hij uit in vriendlijkheid, ſpraakzaamheid, onſchuldige vrolijkheid, medelijden, nedrigheid, lijdzaamheid en ſtandvastigheid in het onderwijs der jeugd. — Geen wonder, derhalve, dat hij zich veele vrienden verworven, en, daardoor, de uitbreiding van den Roomschkatholijken godsdienst in dit rijk niet weinig bevorderd had.

Eenigen tijd na zijnen dood, den tweeden van Bloeimaand 1625, kwam ALPHONSUS MENDEZ, een geboren Portugees, die, in 1624, te Lisſabon tot patriarch gewijd was, te Bilur, in het koningrijk Dankali, aan, en werd door des konings broeder allervriendlijkst ontvangen. — In Wintermaand

maand deszelven jaars, had hij het eerste gehoor bij den koning te Gorgora. Op bevel van Socinios, werd 'er een zetel, even zoo hoog, als die des konings, naast hem, aan zijne rechterhand, geplaatst. — In dat gehoor werd vastgesteld, dat de koning, den elfden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, zijne gehoorzaamheid aan den Roomschen stoel door een eed (*a*) zou bekrachtigen. — Deeze plechtigheid werd, op den bestemden dag, met

(*a*) Om den leezeren te meer genoegen te geeven, zal ik de moeite neemen, den eed zelven, vertaald, hierbij te voegen. Hij luidde aldus:

„ Wij, Sultan Segued, keizer van Ethiopie, gelooven „ en belijden, dat S. Petrus, overste der Apostelen, „ door CHRISTUS, onzen Heer, tot hoofd der gehee„ le Christen kerk was aangesteld, en dat hij hem het „ oppergebied en de heerschappij over de geheele wae„ reld gaf, toen hij tot hem zeide: *Gij zijt Petrus, en* „ *op deze petra zal ik mijne gemeente bouwen; en ik wil ü* „ *geeven de sleutelen van het koningrijk der hemelen.* En „ wederom: toen hij zeide; *weid mijne schaapen.* Ook „ gelooven en belijden wij, dat de paus van Rome, „ wettiglijk verkooren, in de regeering, de waare op„ volger van S. Petrus, den Apostel, is; dat hij dezel„ ve magt, waardigheid en voorrang, in de geheele „ Christen kerk, bezit: en aan den heiligen vader UR„ BANUS *den* ACHTSTEN van dien naam, door de „ barmhartigheid van GOD, paus en onzen heer, en aan „ zijne opvolgers in de regeering der kerk, belooven, „ aanbieden en zweeren wij waare gehoorzaamheid; on„ derwerpende wij, met nedrigheid, onze persoonen en „ rijk, aan zijne voeten. Zoo helpe ons GOD en deeze „ heilige Evangelien!" —

Digitized by Google

met groote ſtaatſij, volbragt. De patriarch deed, bij die gelegenheid, eene lange reedevoering in de Portugeeſche taal, waarin veele Latijnſche aanhaalingen voorkwamen, die, gelijk de Jeſuiten zeggen, verwonderlijken indruk op den koning, en zijnen broeder, gemaakt heeft, ſchoon geen van hun een woord Portugeesch of Latijn verſtond. —

Na dien eed, welke ook door den kroonprins, de ſtaatsdienaars, de hooge en laager amptenaars gedaan werd, werd een plechtige ban uitgeſprooken tegen allen, die de gebruiklijkheden der Roomschkatholijke kerk niet naauwkeurig waarnamen. De elfde van Sprokkelmaand was een merkwaardige dag, welke in de geſchiedenis van Abyſſinie zeer groote gevolgen had.

De Roomschkatholijke patriarch volgde ras het geweldig voorbeeld, door Socinios, bij zijne afzweering der Alexandrijnſche geloofsbelijdenis, gegeeven. — De Abyſſiniſche geestlijkheid werd op nieuw gewijd, gelijk ook hunne kerken; bejaarde menſchen zoo wel, als kinderen, wederom gedoopt; de jaarfeesten op die tijden, en op die wijze gevierd, als in de Roomschkatholijke kerk gebruiklijk is; de beſnijdenis, veelwijverij en echtſcheiding voor altoos afgeſchaft; en de verſchillen, die daarover ontſtonden, trok de patriarch alleen voor zijne geestlijke vierſchaar.

Doch het bleef nog hierbij niet. De patriarch begon inbreuk in des konings voorrechten te doen. Door zijne ſtoutheid verbitterde hij alle menſchen tegen zich; wijl het ſcheen, als of hij alles aan zich trekken, en de magt van alle ſtanden in het ko-

koningrijk verzwakken wilde. — Eene zonderlinge gebeurenis bragt, vooral, zeer veel toe, om het volk tegen de Roomschkatholijken op te rokkenen. Ik zal ze kortlijk verhaalen:

De Jesuiten hadden de vreemde gewoonte, om godsdienstige schouwspellen te vertoonen. In deeze klugten speelde de duivel altijd voor hansworst. Hij stak buskruid en voetzoekers aan, en deed allerhande wonderlijke treeken. Zoo lang de orde duurde, zetten zij, in verscheiden Roomschkatholijke landen van Europa, deeze geestlijke schouwspellen voort; gelijk ik ze zelf, te Madrid, dikwijls gezien heb. — Deeze gewoonte behielden zij ook in Abyssinie. Daartoe was noodig, dat zij zwartgemaakte, met vreeslijke maskes en gespleeten klaauwen voorziene persoonen op het tooneel bragten. De Abyssiniers, van deeze vermommingen niets verstaande, verschrikten bij de eerste verschijning derzelven zoodaanig, dat zij de vlugt namen, en luid schreeuwden: — „Deeze Franken hebben duivels met zich in ons land gebragt."

Deeze ondraaglijke heerschzucht des patriarchs viel allen Abyssinieren in 't oog. En van dit tijdstip af, moogen wij den ondergang der Roomschkatholijken in Abyssinie dagtekenen. — De koning zelf deed den eersten slag. Hij eischte van den patriarch, dat hij het gebruik der oude Abyssinische kerkgebeden, door hem zelven naar den smaak der Roomschkatholijke kerk veranderd, zou toelaaten. — Dit, als ten hoogste redelijk, kon hij niet weigeren. Doch, welk was het gevolg daarvan? Niet minder, dan dat de Abyssiniers, tot eenen man toe, hunne oude kerkgebeden, zonder

eeni-

eenigen der veranderingen, door den patriarch daar in gemaakt, weder aannamen. —— Dit gebeurde omtrent het jaar 1627.

Doch, omtrent deezen tijd, deeden de Gallas, weder, een' hevigen inval in de provincie Godſjam; en, daarenboven, verwekte TEKLA DSJEORDSJIS, des konings behuuwdzoon, een' zwaaren opſtand; welk een en ander den vorst eenigen tijd bezig hield.

Ondertusſchen had Socinios zijnen zoon Facilidas aan 't hoofd zijner krijgsmagt geplaatst. — Deeze prins werd voor een vijand van den Roomschkatholijken godsdienst gehouden; maar hij gedroeg zich zoo voorzigtig, dat men zijne waare gezindheid niet doorgronden kon. — De dwinglandij der geestlijke regeering werd, ten deezen tijde, zoo drukkend voor de geheele natie, dat een ieder zijn oog op Facilidas gevestigd had, en hoopte, dat hij de Roomschkatholijken zoo niet ondersteunen en bevorderen zou, als zijn vader gedaan had. —— Allerhande listen werden 'er in 't werk gesteld, om den koning tegen de Jesuiten opterokkenen. Onder anderen bedacht men ook de volgende streek:

Een monnik drong, op zekeren dag, tot in des konings vertrek door, en riep met luide stem: „Hoor den gezant van GOD en van de maagd MARIA! Sedert drie dagen ben ik van den dooden opgestaan. God heeft mij, in het paradijs, tot zich geroepen, en mij met deeze boodschap tot u, o koning, gezonden: dat gij, binnen veertien dagen, tot den godsdienst uwer voorvaderen moet wederkeeren, of anders op eene vreeslijke wijze zult gestraft worden." — Socinios vroeg den man: „Waarvan daan komt het, dat gij zoo dik, vet en glad zijt, offchoon

gij eerst zoo onlangs het graf verlaaten hebt?" — De monnik antwoordde: „In het paradijs, (dankte hij GOD) was overvloed van alles; men had 'er goed brood, goeden wijn, beſchuit en konfituuren." Waarop Socinios hernam: „Het zou onverantwoordlijk zijn, hem van eene zoo goede plaats langer aftehouden; hij zou boodſchappen, dat hij in zijn aangenomen geloof wilde leeven en ſterven; en, om die boodſchap des te ſpoediger in de andere waereld overtebrengen, had hij bevel gegeeven, om hem ſpoedig aan eenen boom voor het paleis optehangen." — De gezant verloor, op deeze tijding, den trek naar den wijn, de konfituuren en andere ſpijzen des hemels, en herriep zijn gezantſchap. De koning ſchonk hem vergifnis, op de voorſpraak der hovelingen, welke oordeelden, dat het eer genoeg voor eenen ſterveling was, reeds eenmaal in het Paradijs geweest te zijn; men moest deezen man nog op de aarde laaten. Doch de gemeene man hield zijn gezantſchap voor waar, en het verwekte in zwakke gemoederen groote twijfeling.

De koning werd, eindelijk, verdrietig, en ongeduldig over den hoogmoed, dien de patriarch, bij alle gelegenheden, liet blijken. Ook krenkten hem niet weinig de menigvuldige muiterijen, welke, over het invoeren van den Roomschkatholijken godsdienst, onder aanvoering van verſcheiden aanzienlijke opperhoofden, in zijn koningrijk, ontſtonden. Het openbaarde zich hoe langer hoe duidlijker, dat het voornaame oogmerk der Jeſuiten was, Abyſſinie tot eene Portugeeſche provincie te maaken.

Middelerwijl ontſtond 'er, onder MELKA CHRISTOS, weder een nieuwe muiterij in de provincie Lasta. De koning maakte zich gereed, om, niettegen-

Digitized by Google

genſtaande zijne hooge jaaren, tegen die voorſtanders des Alexandrijnſchen ſtoels te veld te trekken. Doch hij vond weinig genegenheid onder zijn volk, om tegen Melka Christos te vechten. Dit bewoog hem, een gebod te laaten uitgaan, dat al wie verkoos des Woensdags te vasten, in plaats van des Saturdags, volkomen vrijheid daartoe had.

Zoo dra dit den patriarch ter ooren kwam, ſchreef hij een' ſcherpen brief aan den koning, hem beſtraffende, dat hij, ſlechts een lidmaat der kerk zijnde, zich met het beſtier van geestlijke zaaken bemoeide; hij dreigde hem met het voorbeeld van koning UZIA; en drong 'er op aan, dat hij zijn gebod zou herroepen. — Over zijne dreiging met de ſtraf van Uzia, toonde de koning zich zeer gebelgd op den patriarch.

Noghans ging de veldtogt tegen de muitelingen in Lasta door. Prins Facilidas had het geluk, hen, den zes en twintigſten van Hooimaand des jaars 1631, gantschlijk te verſlaan. — Den volgenden dag nam de prins zijnen vader mede naar het ſlagveld, wees hem de duizenden der geſneuvelden, en zeide: „deeze waren geene Heidenen, noch Mohammedaanen, maar Christenen; onlangs uwe onderdaanen, uwe landgenooten, uwe nabeſtaanden; door deezen te dooden, drijft gij het zwaard in uw eigen ingewand."

De koning antwoordde niets; maar den volgenden dag, zond hij eene verklaaring aan den patriarch, dat hij aan alle zijne onderdaanen verguude, tot het geloof hunner voorvaderen, volgens de leer der Alexandrijnſche kerk, weder te keeren, en de mis van hunne eigen priesters te hooren; en

Digitized by Google

dat hij de regeering aan zijnen zoon Facilidas had afgeſtaan.

Dus viel het geheele gebouw van het Roomsch-katholijk geloof en de heerſchappij der kerk van Rome, in Abysſinie, op eenen dag.

Deeze afkondiging geſchiedde den veertienden van Zomermaand des jaars 1632. Naderhand bemoeide Socinios zich met de zaaken des lands niet meer. Hij overleed, den zevenden van Herfstmaand des zelven jaars, en werd door zijnen zoon, met groote ſtaatſij, begraaven in de kerk van *Ganeta Jeſus*, welke hij zelf geſticht had.

Digitized by Google

VIERDE BOEK

VAN

JAMES BRUCE'S

REIS

TOT ONTDEKKING DER NIJLBRONNEN,

VERKORT.

BEHELZENDE:

HET VERVOLG DER JAARBOEKEN VAN ABYSSINIE, OF DE GESCHIEDENIS DER ABYSSINIERS, VAN DEN DOOD VAN SOCINIOS TOT MIJNE AANKOMST IN DIT RIJK.

FACILIDAS, *of*, SULTAN SEGUED.

Van 1632 *tot* 1665.

FACILIDAS zocht, terſtond, bij de aanvaarding der regeering, de zaaken van den godsdienst in orde te brengen. — Dewijl nu de Alexandrijnſche geloofsbelijdenis in Abyſſinie herſteld was, beval hij den patriarch en de Jeſuiten, zich, op ſtaande voet, naar Fremona te begeeven, en aldaar zijne verdere bevelen aftewachten.

Digitized by Google

Toen de patriarch zag, dat zijne pooging, om den ſlag door nieuwe vergunningen afteweeren, vruchtloos was, zond hij, met overleg der overige Jeſuiten, HIERONYMUS LOBO, den beruchtſten en doorſleependſten Jeſuit der geheele bende, eerst naar den onderkoning van Indië, en, vervolgens, naar Spanje, ten einde eene vloot en krijgsmagt te verzoeken, om, met hulp derzelve, het geheele rijk onder het juk te brengen.

De koning, die al dat 'er omging, vernam, ras ontdekkende, dat de Jeſuiten een groote menigte ſchietgeweer en buskruid te ſamen gebragt hadden, gelastte hen, al dien voorraad overteleveren, en naar Maſuah te vertrekken. — De patriarch hield zich eerst weigerachtig; doch des konings ſtandvastigheid deed hem beſluiten, de geweeren en het buskruid overtegeeven. Dan, aan het vertrek naar Maſuah, met alle zijne broeders, was niet te denken. Integendeel, weeken zij naar den Baharnagasj, JOHANNES AKAY, die, toenmaals, aan 't muiten geſlagen was, verzochten zijne beſcherming, en verkreegen dezelve gereedlijk. Zij begaven zich naar *Addikota*, eene ſterkte op eene ſteile loodrechte rots, die maar één' toegang had. — Doch het duurde niet lang, of zij ondervonden, hoe weinig ſtaat op deezen beſchermer te maaken was. Onder voorwendſel, dat zij daar niet veilig waren, zond hij hen, geſtaadig, naar andere, en zeer ongezonde, plaatſen. Dan, zij bedachten eene list, om zijne gunst te herwinnen. De Baharnagasj was, thans, ſterk bezig, om een' ſchat te zoeken, die, gelijk eenige monniken hem hadden diets gemaakt, onder zeker gebergte verborgen lag. Doch de duivel, welke dien ſchat bewaarde, had zijne voorgangers, ſteeds, belet, denzelven te verkrijgen. Ondertusſchen be-

loof-

loofden zij, hem behulpzaam te willen zijn, om dien te bemagtigen. De duivel was blind en lam geworden; en daarenboven op reis; ook bedroefd wegens den dood van eenen zoon, de eenige hoop zijner duivelsche familie: zoodat hij zich, wegens zijnen schat, niet veel bekommeren zou. — Maar, al kwam hij ook; dan hadden zij een' ouden monnik, die hem bezweeren, en de plaats, daar de schat was, aanwijzen zou. De klucht begon; maar zij mislukte. Men groef, en vond wel steenen, doch geen goud. Dan, de Jesuiten gaven de schuld 'er van aan den Baharnagasj, omdat, naar hun zeggen, zijn geloof te zwak was.

Facilidas, van de schuilplaats der Jesuiten kennis gekreegen hebbende, begeerde, dat zij uitgeleverd zouden worden. Doch de Baharnagasj weigerde zulks; en de koning kon slechts zijne wraak oefenen aan die Jesuiten, welke in het rijk gebleeven waren; die ook allen, op bevel van Facilidas, een geweldigen dood moesten ondergaan.

De koning was, echter, nog gestaadig, in vrees, dat de Jesuiten, 't zij uit Indie, of uit Portugal, een groot deel Portugeesche troepen in het rijk mogten brengen. Om zulks te verhinderen, sloot hij met de bassa's van Massuah en Suakem een verdrag, om, door het sluiten hunner havens, den Portugeezen den toegang naar Abyssinie afteesnijden.

Te Rome schreef men deeze groote, en voor de Roomschkatholijken, in Abyssinie, zoo doodlijke omwenteling, met recht, toe aan de bijzondere handelwijs der Jesuiten, aan hunnen hoogmoed en heerschzucht. — Men zond, derhalve, van wegens de vergadering, *de Propaganda Fide*, zes Kapucyner monniken, allen Franschen van geboorte;

met beſchermbrieven des Turkſchen keizers, derwaard. Twee van dezelven zochten over de Indiſche zee, dat is, van *Magadoxa*, naar Abysſinie te komen, maar werden door de Gallas gedood, toen zij maar een' zeer korten weg in hun land hadden afgelegd. — Twee drongen door tot in Abysſinie, doch werden, terſtond, dood geſteenigd. — De twee overigen, het lot hunner medebroederen, te Maſuah verneemende, en op de kroon der martelaaren niet zoo zeer geſteld, als de Portugeeſche zendelingen, keerden voorzigtiglijk van daar te rug, en bragten de tijding van dit ongelukkig gevolg naar Rome.

Naderhand werden drie andere Kapucynen naar Abysſinie gezonden; doch Facilidas, nopens hunne komst onderrecht, had den baſa van Suakem, reeds, verzocht, om ze, naar hunne verdienſten, te ontvangen. — Het gevolg was, dat hij ze, terſtond na hunne aankomst, liet onthoofden. De huid werd van hunne hoofden en aangezigten afgetrokken, en aan den koning van Abysſinie gezonden, opdat hunne kleur hem overtuigen mogt, dat zij Europeërs, en de geſchooren kruin, dat zij prieſters waren.

Het was ook, noch onder deeze, noch onder de volgende regeering, mooglijk, weder Roomſchkatholijke zendelingen in Abysſinie intevoeren.

Toen Facilidas zijne onderdanen tot de gehoorſaamheid aan de Alexandrijnſche kerk te rug had gebragt, zond hij gezanten naar Alexandrie, om een' abuna van daar te verzoeken. — Middelerwijl oorloogde hij gelukkig tegen MELHA CHRISTOS, tegen de Gallas, de Agows en andere muiten-

tende onderdaanen. — In den oorlog tegen de oproerige inwooners van Lasta, gebeurde 'er iets, 't welk ik, om zijne zonderlingheid, niet onaangetekend kan laaten:

In Lentemaand des jaars 1638, lag de koning, met zijne krijgsmagt, in de vlakten van de provincie Lasta, terwijl de muitelingen de toegangen tusschen de bergen bezet hadden. In dien ſtand leed het heir niet alleen veel door hongersnood, maar, bijna de geheele krijgsmagt kwam door koude om; 't geen in deeze breedte eene zeer merkwaardige omſtandigheid is. — *Lasta* is ſlechts 12° noordwaard van den evenaar gelegen, en het was, toen, omtrent de lentedag- en nachtevening; zoo dat het maar de afſtand van 12° ſcheelde, of de zon was in het zenith van Lasta; en zij bleef twaalf uuren boven den gezigteinder. Des niettegenſtaande, hebben wij, hier, een voorbeeld, dat eene krijgsmagt, niet van vreemdelingen, maar van inboorlingen, van koude verongelukte, toen 'er ſlechts de geringe afſtand van 12° aan ontbrak, om de zon vlak boven hunne hoofden te doen ſtaan.

Vervolgens ontſtonden 'er weder nieuwe oproeren, aan wier hoofd Claudius, de broeder van Facilidas, was. Doch hij werd overwonnen, en naar den berg *Wentsjee* gebannen.

Facilidas overleed, na eene lange en gelukkige regeering, den dertigſten van Herfstmaand 1665, in vreede, en werd te *Azazo* begraaven.

Na den dood van Bernard Nogeyra, den laatſten zendeling, kreeg men geen bericht van 't geen 'er in Abyſſinie gebeurde, dan door middel der Hol-

landsche volkplanting te Batavia, alwaar Abysſiniſche kooplieden waren aangekomen, en de arbeidzaame JOB'US LUDOLFUS briefwisſeling onderhield.

HANNES *de* I, *of* OELAFE SEGUED.

Van 1665 *tot* 1680.

HANNES volgde zijnen vader in de regeering op. Hij was een vreedelievend en godsdienſtig vorst, doch niet vrij van bijgeloovigheid. Hij hield zich veel met kerklijke zaaken bezig. — Onder anderen beval hij, dat de Mohammedaanen geen ander vleesch mogten eeten, dan 't geen door Christenen geſlagt was. — Ook liet hij alle de Roomschkatholijke boeken, door de Jeſuiten in 't Ethiopisch vertaald, bij een vergaderen, en op eenen hoop verbranden.

In zijnen tijd, werd de tweede Abysſiniſche kerkvergadering gehouden, over verſchillen, tusſchen de monniken van S. EUSTATHIUS en die van Debra Libanos ontſtaan.

Hij ſtierf, na eene vijftienjaarige regeering, den negentienden van Hooimaand 1680, en werd te *Tedda* begraaven.

YASOUS *de* I.

Van 1680 *tot* 1704.

YASOUS was de opvolger van zijnen vader op den troon, met goedkeuring van het geheele koningrijk.

Na-

Digitized by Google

Nadat hij de zaaken, de kerk betreffende, in orde had gebragt, vestigde hij zijne aandagt op die van den ſtaat. — Reeds in den beginne zijner regeering, ondernam hij eene reis, welker weergaê geen vorst van Abysſinie ooit gedaan had, en die hem eene algemeene achting en liefde verwierf. — 't Is bekend, dat alle de koninglijke prinſen, uitgenomen de erfgenaam des troons, op zeker gebergte gevangen worden gehouden. Thans was het gebergte *Wentsjnee* daartoe beſtemd. Hij kreeg lust, zijne nabeſtaanden daar te bezoeken, deed eene reis derwaard, verzeld door den adel, en hield zich, eene maand lang, aan den voet van het gebergte op. Onder de koninglijke prinſen, die hij, van het gebergte, in zijne tegenwoordigheid liet komen, was ook nog Claudius, de zoon van Socinios, die het eerst naar deezen berg gezonden was door zijnen broeder Facilidas, den grootvader van Yaſous. Vervolgens verſcheenen de zoons van Facilidas, met hunne afſtamlingen; insgelijks zijne eigen broeders. Het gezigt van zoo veele edele bloedverwandten, ſommigen reeds hoog bejaard, anderen in den bloei van hunnen leeftijd, en etlijken nog kinderen; doch allen in ſlenters en bijkans naakt, maakte zoodaanigen indruk op den jongen koning, dat hij in traanen uitborst. Den bejaarden betoonde hij eerbied, dien van zijne jaaren vriendlijke gemeenzaamheid, en den jongeren liefkoozingen. — Zijne eerſte zorg was, hen allen van noodwendigheden, en zelfs gerieflijkheden, overvloedig te voorzien. Zijne broeders kleedde hij, gelijk zich zelven; zijne ooms rijker. Daarna verdeelde hij eene aanzienlijke ſom gelds onder hen. Hij onthaalde hen, eene maand lang, koninglijk. Ten einde van dezelve, klom hij te paard, nam den bewaarder der opgeſlooten koninglijke familie mede, en liet de prinſen in volkomen

Digitized by Google

men vrijheid aan den voet van het gebergte. — Dit laatſte blijk van vertrouwen trof den vorstlijken ſtoet zoo zeer, dat zij allen zich haastten, om in hunne naare gevangenis te rug te keeren. — Het gevolg was, dat Yaſous, ſchoon, geſtaadig, in oorlogen ingewikkeld, echter nooit, door iemand van het gebergte, in 't gerust bezit van den troon, eenigermaate, geſtoord is.

Behalve andere oorlogen, zocht de koning voornal de *Sjangallas* van *Dsjieſa* en van *Wumbari* onder het juk te brengen. — Deeze beide ſtammen zijn, gelijk de andere Sjangallas, Heidenen, aanbiddende den Nijl en een zekeren boom. Zij hebben hunne bijzondere taal. Hun haair is wolachtig en gitzwart. Zij zijn lang, ſterk en beter gemaakt, dan de andere zwarten. Zij hebben een ſmal voorhoofd, uitſteekende kinnebakbeenderen, platte neuzen, een' wijden mond en zeer kleine oogen. Zij zijn van eene leevendige en vrolijke gemoedsgeſteldheid. Hunne vrouwen zijn zeer verliefd, en worden tot een' hooger prijs verkocht, dan andere zwartinnen.

Hun land is zeer boschrijk. Zij doen menigvuldige invallen in het land der Agows, wier kinderen zij wegneemen, verkoopende dezelven aan de Mohammedaanen, die, te *Guba*, goud en ſlaaven komen haalen, waarvoor zij ijzer en grove katoenen lijwaaten in ruiling geeven.

De Dſjieſa woonen dicht aan den Nijl, welken naam die rivier ook bij hen en de Agows draagt. Zij hebben nog nooit vreede met Abyſſinie gemaakt. Zij worden door de hoofden der familien geregeerd, en leeven voornaamlijk, van de jagt. — De

De mannen gaan naakt, en hebben ſlechts een lap katoen om hunne middel gewonden. De nachten zijn 'er koud; zij liggen dan rondom groote vuuren. — De vlieg is 'er niet zoo gevaarlijk, als verder oostwaard; weshalve men hier geiten heeft. — Hunne wapenen zijn boogen, pijlen, lanſen en groote houten knodſen. Hunne ſchilden zijn eirond. Zij vereeren den Nijl, en houden deszelfs water voor een algemeen geneesmiddel. — Ten oosten van de Dſjieſa hebben de Wumbari hunne verblijfplaats. — Het gelukte den koning deeze volken t' onder te brengen, en met zege te Gondar te rug te keeren.

In het negende jaar van Yaſous regeering, verſcheen, in Abyſſinie, een komeet, wegens haare grootheid, de vuurige helderheid van haar ligchaam en de verbaazende lengte van haaren ſtaart merkwaardig. — De propheeten, die zich tot hiertoe ſtil hadden gehouden, namen uit dit verſchijnſel gelegenheid, om allerlei rampen over den koning en zijn rijk te voorſpellen. — Deeze komeet was, buiten twijfel, dezelve, welke in 1689 door den heer PINGRÉ, in Europa, waargenomen is, en welke, den eerſten van Wintermaand des gemelden jaars, in haaren kleinſten afſtand van de zon was.

Nadat koning Yaſous nog verſcheiden oorlogen tegen de *Ziegam*, de oostlijke Sjangellas en anderen gevoerd, en gelukkig ten einde gebragt had, werd hij door kerklijke onluſten op nieuw geſtoord. — Te Rome, kon men Abyſſinie nog zoo ras niet vergeeten. In verſcheiden plaatſen van Egypte, als te Kairo, Atsjmin, Furſjout, Badjora en Negade, werden zendingen opgerecht, om

Nu-

Nubie, Sennaar en Abysſinie ſteeds in 't oog te houden.

De Jeſuiten, die aan 't hof van koning Lodewijk den veertienden in groot aanzien waren, wendden alle hunne poogingen aan, ten einde deezen iedelen en heerschzuchtigen vorst te beweegen, om de belangen der kerk van Abysſinie aanteneemen, en hunnen invloed in dat rijk, door zijne medewerking, weder te herſtellen.

Lodewijk de veertiende luisterde naar het voorſtel. Hij beloofde, de zaak der Jeſuiten te zullen aanneemen, en zeker Fransch Jeſuit, BREVEDENT genaamd, die zich te Kairo ophield, werd tot zendeling in Abysſinie beſtemd. — Deeze man was ieverig in zijnen godsdienst; maar teffens voorzigtig, ſpraakzaam, vrolijk en inneemend; ook bij uitſtek nedrig en geduldig. Voorts werd hij voor een man van ſmaak, geleerdheid en groote ervaarenheid in de wiskunde gehouden. Hij ſcheen zeer veel overeenkomst met den beroemden Peter Paez, den ſtichter van den Roomschkatholijken godsdienst in Abysſinie, te hebben.

Ik moet hier, met een woord, aanmerken, dat men in Abysſinie het karakter van gezant niet kent. Deeze natie heeft met geen volk ter waereld verdragen van vreede of van koophandel; maar zij gebruiken tot die zaaken faktoors, welke gemeenlijk Mohammedaanen zijn. Deeze neemen alle voorkomende zaaken waar, en zoeken zich, bij de nabuurige koningen, door geſchenken ingang te verwerven.

Zoo-

Digitized by Google

Zoodaanig een man, HADSJI ALI genaamd, hield zich, omtrent deezen tijd, en in deeze omſtandigheid, te Kairo op, toen de Jeſuiten zoo ieverig bezig waren, om een gezantſchap, uit Frankrijk, naar Abyſſinie te bewerken. Hij was gelast, indien het mooglijk was, een' geneesheer uit Kairo met zich naar Gondar te brengen; wijl de koning en zijn oudſte zoon beiden van een' ſcorbutiken aart waren. — Hadſji Ali had kennis aan eenen Kapucyner monnik, met naam PASCHAL, van wien hij, voorheen reeds, geneesmiddelen ontvangen had. — Deeze nam, gereedlijk, aan, met hem naar Abyſſinie te reizen, mits hij den monnik ANTHONY, insgelijks van zijne orde, mogt mede neemen; 't welk Hadſji Ali gaarn toeſtond.

Ondertusſchen kreeg de Franſche konſul, te Kairo, kennis van deeze onderhandeling. — Om in deezen een ſpaak in 't wiel te ſteeken, deed hij Hadſji Ali begrijpen, dat noch Paſchal, noch broeder Anthony, artſen waren; maar dat hij zelf een man van zijne eigen natie had, die een geneesheer van beroep was, en wiens kunde hij hemelhoog roemde; deezen wilde hij hem medegeeven. — Hadſji Ali nam dit, terſtond, aan, en zij beſloten, dat de Jeſuit Brevedent hem, als zijn dienstboode, zou verzellen.

Deeze arts was CHARLES PONCET, een Franschman, en te Kairo gezeeten. — Een kist met artſenijen gereed gemaakt hebbende, voegde hij zich bij Hadſji Ali. — Den tienden van Zomermaand des jaars 1698 aanvaardde hij de reis van Kairo. Vijftien dagen daarna kwam hij te *Monſaïout*, de vergaderplaats der karavaan, naar Sennaar en Abyſſinie beſtemd; doch den vier en twintig-

Digitized by Google

tigſten van Herfstmaand vertrokken zij eerst van daar. — In het bijzonder verhaal zijner reis, kunnen wij ons niet inlaaten. — In Lentemaand des jaars 1699 kwam hij te *Sennaar*, de hoofdſtad van het koningrijk van dien naam, of van Nubie, aan. Hij rekent de noordlijke breedte dier ſtad op 13° 4′; maar ik heb, naderhand, door eene groote menigte proeven, bevonden, dat haare waare ligging is 13° 34′ 36″ noordwaard van den evenaar.

Den twaalfden van Bloeimaand vertrok hij van Sennaar, en bereikte, den zestienden van Zomermaand, de grenzen van dat koningrijk. Den drie en twintigſten dier maand hield hij ſtil in eene bekoorlijke valei, op den Abyſſiniſchen bodem; daar een leeuw een hunner kameelen wegnam. Eindelijk kwamen zij, den derden van Hooimaand, te *Barkos*, eene halve dagreis van Gondar, aan. Hier overleed de Jeſuit Brevedent; en Poncet zelf werd, door ziekte, in dit dorp opgehouden, tot den een en twintigſten der laatstgemelde maand, wanneer hij de reis naar *Gonder* aannam, en in den avond aldaar aankwam. — In het voornaame oogmerk zijner reis, de herſtelling der koninglijke lijders, ſlaagde hij, naar wenſch.

Poncet heeft wel een omſtandige beſchrijving zijner reis, en van Abyſſinie, uitgegeeven; maar, wijl hij de taal niet verſtond, verdienen zijne berichten weinig geloof. — Den tweeden van Bloeimaand des jaars 1700, verliet hij Gondar, reisde naar Maſuah, van daar over de Roode zee naar Dſjidda, en kwam vervolgens te Kairo te rug; zonder ter bevordering van den Roomschkatholijken godsdienst in Abyſſinie iets uitgevoerd te hebben.

In-

Intusschen bleeven de Jesuiten steeds onvermoeid, om het ontwerp, welke zij eens omtrent Abyssinie gemaakt hadden, met allen iever voorttezetten. Zij wisten zoo veele aanzienlijke lieden in hun belang overtehaalen, dat 'er, eindelijk, tot een gezantschap naar Abyssinie beslooten wierd. —— Om hetzelve te vervullen, bestemde men den heer NOIR DU ROULE, konsul te Damiate. Hij was jong en eergierig, en bezat wel verscheiden bekwaamheden; maar in de taal en gewoonten der landen, welken hij bereizen moest, was hij ten eenemaal onkundig; en, als een gebooren Franschman, had hij voor geene andere natie eenige achting. —— Om deeze reden, was de gemelde keus te Kairo niet aangenaam. De Fransche kooplieden aldaar, ook de Franciskaaner en Kapucyner monniken, zochten het gezantschap zelve, op allerleie wijs, te verhinderen.

Du Roule ging nogthans, den negenden van Hooimaand, des jaars 1704, van Kairo op reis. — Tot Siout voer hij den Nijl op. Aan iedere plaats, daar hij vertoefde, ontmoetteden hem onaangenaamheden. —— Den twaalfden van Herfstmaand verliet het reisgezelschap die stad; met groote moeilijkheid trok het door de woestijn *Selima*, en kwam eerst, in 't laatst van Bloeimaand, des volgenden jaars, te *Sennaar* aan.

De gezant werd daar zoo bejegend, dat hij, gelijk hij aan eener zijner vrienden schreef, zich in groot gevaar oordeelde te zijn, verklaarende, dat hij nooit met onbeschofter en verraaderlijker volk had omgegaan, dan de Nubiërs waren.

Toen hij te Sennaar was, kwam 'er tijding, dat

Digitized by Google

des konings krijgsknechten eenig voordeel op de muitende Arabiers behaald hadden. Dit gaf gelegenheid, tot een feest ten hove. Om 'er luister aan bijtezetten, kleedde hij zich op de Europeesche wijs. Doch dit had eene verkeerde uitwerking. Ieder een was 'er over gebelgd. Hier kwam nog bij, dat hij, op den raad van den konsul MAILLET, eene menigte glazen, die de voorwerpen vermenigvuldigen, en spiegels, die de voorwerpen, welke 'er zich in zien, mismaaken, had medegebragt. — En wijl des konings vrouwen, te Sennaar, de vrijheid hadden, om, bij zulke plechtige feesten, uit haare vertrekken te gaan, en nieuwigheden te zien, begeerden zij de vreemde dingen en fraaiheden, welken de gezant bij zich had, te bezien. — Toen zij de spiegels, die de voorwerpen veranderen en mismaken, zagen, verschrikten zij, en zeiden den koning, dat de gezant een toveraar was. — Zij zochten den koning tegen hem op te zetten; doch te vergeefs. Op haar onbeschaamd aanhouden, kwam hij, echter, zoo verre, dat hij drie duizend dollars van hem begeerde. Du Roule weigerde ze volstrekt; waardoor de koning op hem verstoord werd.

De reiziger, verlegen voor zijne veiligheid, drong aan op vrijheid, om zijne reis naar Abyssinie te moogen voortzetten. — Tweemaal werd het hem vergund; maar ook tweemaal werd de vergunning weder ingetrokken. — Den tienden van Slagtmaand, werd, eindelijk, zijn verzoek volkomen ingewilligd; en, wijl zijne bagaadje gereed stond, vertrok hij nog dien zelven dag. Doch hij vorderde niet verre. — Naauwlijks was hij op het plein voor des konings paleis, de gewoone gerichtsplaats, gekomen, of hij werd door vier zwarten be-

beſprongen, die hem, en zijnen Franſchen dienſtknecht, welke hem verzelde, door eenige zabelhouwen vermoordden.

Dus eindigde de tweede pooging, om Abyſſinie door een gezantſchap te bekeeren, even ongelukkig. Zij kwam het Franſche hof zeer duur te ſtaan. Volgens het getuignis van MAILLET, bedroegen het geld en de kostbaarheden, welken du Roule bij zich had, toen hij gewelddaadiger wijs ongebragt werd, de ſom van twee honderd beurſen of vijf en twintig duizend ponden ſterling. — De Franciskaaner moniken liggen onder zwaare verdenking, dien moord beſtookt te hebben.

Yaſous, zijnen echten zoon, Tekla Haimanout, willende onterven, daar deeze zich, te Gondar, in zijns vaders afweezigheid tegen verzette, trok, van het meir Tzana, met eene krijgsmagt op naar zijne hoofdſtad, om zijnen zoon te ſtraffen, doch kreeg onder weg de koorts, en moest zich dus te rug laaten brengen.

Zijne gemalin MALAKOTAWIT kreeg hier zoo ras geene tijding van, of zij liet haaren zoon Tekla Haimanout, die zijnen vader met een heir te gemoet was getrokken, naar Gondar te rug komen. En toen deeze in de hoofdſtad te rug gekeerd was, vaardigde zij haare twee broeders, DERMIN en PAULUS, naar *Tsjekla Wunze*, daar de koning zich ophield, af, met eene bende krijgsknechten en twee Mohammedaanſche jaagers, die, bij verraſſing, op het gemelde eiland gekomen zijnde, den koning, op eene ruſtbank zittende, vonden, en hem in die houding doorſchooten, waarna Dermin, toe-

loopende, hem met een zwaard afmaakte. — Zij wilden het lijk verbranden; maar de priesters en de adel verzetten zich daar tegen. Deeze maakten zich meester van het lijk, vervoerden het naar het kleine eiland *Mitraha*, alwaar het, met de gewoone ſtaatſij, in het graf van zijne voorvaders bijgezet werd.

TEKLA HAIMANOUT.

Van 1704 *tot* 1706.

TEKLA HAIMANOUT volgde zijnen vader op. — Zijne eerſte zorg was, genoegdoening wegens den moord, aan du Roule gepleegd, van den koning van Sennaar te eiſchen. Een bode, ELIAS genaamd, was reeds, door zijnen vader Yaſous, met brieven aan den koning van Sennaar afgezonden, met verzoek, om den Franſchen gezant du Roule, op zijne reis naar Abyſſinie, door zijne ſtaaten bevorderlijk te zijn. — Hij was binnen den afſtand van ſlechts drie dagen van de hoofdſtad gevorderd, toen hij hoorde, dat Yaſous vermoord was. Deeze tijding deed hem met allen ſpoed naar Gondar te rug keeren.

De jonge vorst, zijn vaders brief ontvangen hebbende, keurde dien goed, liet hem op zijnen naam overſchrijven, en zond Elias daarmede te rug. — Maar de ongelukkige boode was, wederom, tot dicht aan de grenzen van Sennaar genaderd, toen hij bericht ontving, dat du Roule, zelfs in de hoofdſtad des rijks, verraaderlijker wijze omgebragt was. — Was Elias, op de tijding van Yaſous dood, ſpoedig van deeze ongelukkige plaats ge-

Digitized by Google

gevlugt: zijn ſpoed was nu tienmaal grooter, wanneer hij overwoog, dat hij in dezelve omſtandigheden, als voorheen du Roule, ingewikkeld was.

De koning, het droevig lot des gezants, met innige aandoening gehoord hebbende, werd daardoor tegen den koning van Sennaar zeer verbitterd, en beſloot in zijnen raad, den dood van du Roule aan den koning van Sennaar te wreeken.

Wijl Tekla Haimanout in de verbeelding was, dat de basſa van Kairo de oorzaak van dien moord was, ſchreef hij ook een' nadruklijken brief aan denzelven en den divan van Kairo. Hij eischte, dat men zijne gezanten, op geenerhande wijze, kwellen zou; en dreigde hen, dat hij, in gevalle van overtreeding, den Nijl, de bron hunner welvaart, welks oorſprong en wasdom in zijne magt was, zou afleiden, en hen van honger doen ſterven.

Onder de bijzonderheden, welken men uit die brieven leert, is ook deeze merkwaardig, dat hij roemt, niet zelden lieden van rang, bij groote gelegenheden, te beſchermen. Dit ziet op de kinderen des konings van Sennaar. In dat land heeft de verfoeilijke gewoonte plaats, dat bij den dood eens konings, alle de broeders van den prins, die hem opvolgt, gedood worden, in plaats, dat men ze, gelijk in Abyſſinie gebruiklijk is, naar een gebergte in ballingſchap zendt. Hierom vlugten dergelijke jonge prinſen, veelal, naar het laaſtstgemelde rijk.

Tekla Haimanout was gelukkig in zijne ondernеemingen. Onder het beleid van DERMIN, zij-

Digitized by Google

nen oom, den bevelhebber van Godsjam, zegevierde hij over alle zijne muitende onderdaanen, en vijandige nabuuren. — Hij verhief zijne moeder Malakotawit tot de waardigheid van itegee, en, geene vijanden meer te vreezen hebbende, deed hij zijne krijgsmagt scheiden, en besloot, in het landschap *Idi*, eene groote buffeljagt te houden.

Geduurende de jagtvermaaklijkheid, maakten GUEBER MO, twee zijner broederen, en verscheiden oude amptenaars van wijlen koning Yasous, eene samenzweering tegen hem. — Ingevolge van dien, omringden hem, op zekeren morgen, op de jagt, de samenzweerders onder het rijden, wanneer een van hun hem, met een zwaard, door het ligchaam stiet, en van zijn muilezel op den grond wierp. Vervolgens leiden zij hem op een paard, en bragten hem met allen spoed naar het huis van AZENA MICHAËL, daar hij, van het paard genomen zijnde, terstond stierf. Een zoon van Tekla Haimanout, slechts vier jaaren oud, werd voor koning, en de koningin Malakotawit voor itegee uitgeroepen; maar verscheiden oude bedienden, die aan den moord noch van Yasous, noch van Tekla Haimanout, eenig deel hadden, haalden van het gebergte Wetsjnee den prins TIFILIS, of THEOPHILUS, zoon van Hannes den eersten en broeder van Yasous, en kroonden hem te *Emfras*.

TIFILIS.

Van 1706 *tot* 1709.

TIFILIS, zijnen neef opgevolgd zijnde, begon zijne regeering met eene plechtige verklaaring, dat zijn geloof ten aanzien der twee natuuren van CHRIS-

CHRISTUS, van dat van zijnen broeder Yasous verschilde. —

Om de moordenaars van zijnen broeder Yasous magtig te worden, bedacht hij de volgende list. — Eenige dagen, na zijne komst op den troon, liet hij alle de samengezworenen tegen het leeven van Tekla Haimanout in hechtnis neemen. — Deeze daad stelde alle de vrienden van Tekla Haimanout, die aan den moord van Yasous medepligtig waren geweest, gerust, dat zij deswege niet tot rekenschap zouden geroepen worden. — Het gevolg hiervan was, dat de koningin Malakotawit, met haare broeders Dermin en Paulus, en alle de moordenaars van wijlen koning Yasous, dien zelven winter te Gondar kwamen, om Tifilis hulde te doen.

Doch de schrandere koning had het geheim voor zich zelven gehouden. Zijn geheele gedrag was enkel veinzing geweest, om zijn broeders moordenaars, die allen gevlugt waren, binnen zijn bereik te brengen. — Den eersten dag, nadat hij hierin geslaagd was, gaf hij, terwijl zij gehoor bij hem hadden, aan een voornaamen amptenaar last, om, in zijne tegenwoordigheid, eerst de koningin, en vervolgens haare twee broeders, gevangen te neemen. — Op denzelven tijd, werden ook alle de overige samenzweerders, hier en daar omtrent Gondar verspreid, gevat, en allen, ten getalle van zeven en dertig persoonen, daar onder veelen van den eersten rang, dien zelven dag ter dood gebragt.

Hij begon met de koningin, die, onmiddelijk uit zijne tegenwoordigheid weggenomen, en, door den

Digitized by Google

gewoonen ſcherprechter, aan een' boom voor de poort van het paleis opgehangen werd: de eerſte van haaren rang, geloof ik, die eene zoo laage doodſtraf onderging. Dermin en Paulus werden met zwaarden doorſtoken, anderen dood geſchooten; en allen, als ſchuldig aan hoog verraad, na hunnen dood, met meſſen in ſtukken gekapt, en op de ſtraaten van Gondar geſtrooid, om van de hyenaas en honden verteerd te worden.

Tifilis vergenoegde zich hiermede nog niet. De moordenaars van Tekla Haimanout zaten nog in hechtnis. De beurt kwam thans aan hun. 't Is waar, hij was een vadermoorder; maar het ſcheen Tifilis niet billijk, dat het in de magt van eenige bijzondere onderdaanen, na hem voor hunnen koning erkend te hebben, zou ſtaan, hunnen vorst wegens die misdaad te dooden. Om deeze reden, liet hij ze allen met den dood ſtraffen.

TIGI, een Galla van geboorte, ontſnapte uit zijne gevangenis te *Hamaren*, en verſamelde eene aanzienlijke krijgsmagt, waarmede hij Tifilis beoorloogde. Doch de koning had het geluk, hem volkomen te verſlaan, en zegevierend te Gondar te rug te komen.

Maar naauwlijks was hij in zijne hoofdſtad, met vreugde-gejuich, ingehaald, of hij kreeg de koorts, en overleed den tweeden van Herfstmaand.

Digitized by Google

OUSTAS.

Van 1709 *tot* 1714.

Te vooren, heb ik reeds aangemerkt, dat de Abysſiniers, volgens eene oude overlevering, Menilek, den zoon van Salomo bij de koningin van Scheba, voor den ſtamvader hunner koningen houden. Tweemaal, zeggen hunne jaarboeken, is ſlechts de opvolging in de manlijke linie van Salomo afgebroken; eens door de koningin Judith; en de tweede maal in OUSTAS, of JUSTUS, den zoon van DELBA YASOUS bij eene dochter van koning Yaſous.

Oustas ſchiep vermaak, om de oude gewoonte der koningen van Abysſinie weder intevoeren. Zij beſtond hierin, dat 'er, bij hunne komst aan de regeering, eene openbaare jagt gehouden werd. — De koning heeft dan gelegenheid, om over den adel, die ten aanzien van paarden, wapenen en dienstbooden elk op 't prachtigst uitmunt, de monſtering te houden. De jagt wordt altijd in het landſchap *Kolla* gehouden, dat van olifanten, rhinocerosſen, leeuwen, luipaarden, panthers, en buffels, wilde zwijnen, wilde ezels en veele ſoorten van het geſlacht der herten, overvloeit.

Zoo ras het wild uit het woud is gejaagd, wordt het, naar de grootte van het beest, of naar maate 'er ſterkte en bekwaamheid in het beſtier der paarden toe vereischt worden, van éénen of verſcheiden te gelijk, in de vlakte, met lange pieken, of twee werpſpiesſen in hunne handen aangetast. De koning zit te paard op een' rijzenden grond,

Digitized by Google

omringd van lieden, die hem de naamen der edelen zeggen, welke in het gevecht uitmunten.

Ieder jongman brengt een gedeelte van het dier, door hem overwonnen, als een zegeteken voor des konings tent: bij voorbeeld, het hoofd en de huid van een leeuw of luipaard; de hoorns van een hert; de teelleden van een olifant; den ſtaart van een buffel; of den hoorn van een neushoorn. De groote moeite en kracht, die noodig is, om de tanden van den olifant uittebreeken, maaken, dat zij zelden onder den buit gezien worden. Ook wordt 'er vuur toe vereischt, om ze uit het kaakebeen los te maaken. De kop van een wild zwijn wordt op een piek gebragt, maar niet aangeraakt, omdat het onrein geacht wordt.

De olifantstanden komen den koning toe. 'Er worden armringen van gedraaid, welken hij aan de geenen, die zich best gekweeten hebben, uitdeelt. Behalve de eer, geeven die ringen ook voordeel aan de bezitters. Die zoo veele ontvangen heeft, dat hij 'er den geheelen arm, tot het gewricht der hand toe, mede bedekken kan, verſchijnt op zekeren dag voor de twaalf rechters, en zijnen arm, met de ringen 'er aan, neerleggende, komt des konings kok, en breekt ze met een keukenmes in ſtukken; waarna de rechters hem een getuigſchrift geeven, welk hem tot een ſtuk lands, dat twintig oncen goud jaarlijks opbrengt, berechtigt. — Doch de dieren zijn niet even hoog geſchat. Voor een olifant, een neushoorn, eene giraffe, een' buffel, een leeuw worden twee; maar voor een luipaard, twee wilde zwijnen en vier hertebeeſten maar één ring gegeeven.

Over

Digitized by Google

Over het dooden deezer dieren ontſtaat, gemeenlijk, groote twist; om welken te beſlisſen 'er alle avonden eene raadsvergadering gehouden wordt. Ieder mag, voor dien raad, zijne eigen zaak bepleiten, en ontvangt, terſtond, vonnis. Men heeft zeer bepaalde wetten, om te beſlisſen, wie tot den prijs gerechtigd is. — Deeze jagt duurt zelden langer dan veertien dagen.

Deeze gewoonte wordt geacht, den koning gelegenheid te geeven, om zijnen adel te leeren kennen, en die geenen uit denzelven te verkiezen, welke waardig zijn, eene aanzienlijke plaats in de legermagt te bekleeden. — De priesters voorſpellen dan ook, of zijne regeering gelukkig of ongelukkig zal zijn.

Oustas maakte groote toebereidſels tot deeze jagt. Het hooge land van Abysſinie, van bosſchaadjen ontbloot, is daartoe niet geſchikt. De voet der bergen wordt 'er met allerhande ſoort van graanen bezaaid; maar het hooger gedeelte derzelven is met gras en kruiden bedekt. Daar zijn geene vlakten, of maar zeer kleinen. — Integendeel is het laage land, *Kolla* genaamd, vol houtgewas, maar dun bewoond. De bergen ſtaan allen afzonderlijk, op zich zelven, zijn wel hoog, doch echter toeganglijk, en met kleine vlakten tusſchen beiden. Geduurende den regentijd, verwekt het menigvuldig water, van de bergen ſtroomende, groote waterkommen in de valeien, die, aan alle kanten met hooge boomen belommerd, nooit geheel uitdroogen. Dus is deeze ſtreek tot eene verblijfplaats voor zulke bijstergroote dieren, als de olifanten en neushoornen zijn, zeer bekwaam.

Dee-

Digitized by Google

Deeze landſtreek is vlak, gelijk de woestijnen, daar zij aan paalt; zij heeft vetten zwarten grond; en haare breedte is ongelijk. Zij ſtrekt zich van het gebergte *Habab*, dat, in eene rei, langs de Roode zee, tot in Egypte voortloopt, tot den Nijl uit, en is de woonplaats van verſcheiden gantsch zwarte volken; onder welken bijzonder de SJANGALLAS uitmunten. —

Wijl ik reeds zoo dikwijls van deeze natie geſprooken heb, en Oustas, nadat hij die plechtige jagt volbragt, en eene ſamenzweering te Gondar gedempt had, insgelijks op dezelve jagt maakte, zal ik ze hier, kortlijk, beſchrijven.

Alle de zwarte natien, die de Kolla bewoonen, zijn Heidenen, en gezwooren vijanden der Abyſſiniers. Geduurende den winter, of den regentijd; wanneer zij naar de nabuurige bergen wijken, verbergen zij zich in de holen derzelven. Dus zijn zij allen Trogloditen.

De Sjangallas waren, eertijds, eene zeer talrijke natie, in verſcheiden ſtammen, of onderſcheiden natien, verdeeld, iedere onder een opperhoofd van haare eigen natie. — Zoo lang de ſchoone helft des jaars duurt, houden zij hun verblijf onder de ſchaduw der boomen. Zij verrichten zulks op de volgende wijze: — de laagſte takken der boomen ſnijden zij, dicht bij den ſtam, aan de bovenſte zijde in, daarna buigen zij ze neer, en ſteeken de enden daarvan in den grond. Deeze takken bedekken zij met huiden van wilde dieren. Vervolgens ſnijden zij de kleine, overtollige takjes van binnen af, en maaken dus een ruim paviljoen, welk van ver-

Digitized by Google

verre naar eene tent gelijkt. De ſtam dient tot een paal, en de kruin geeft lommer. Het geheele maakt eene ſchilderachtige vertooning.

Ieder boom is dan een huis, onder welk eene menigte zwarten zoo lang woont, tot dat de keerkringsregen begint. Zij maaken jagt op olifanten en rhinocerosſen, en, die aan groote poelen, door rivieren ontſtaan, woonen, ook op rivierpaarden, die daar in menigte zijn: alle welke dieren zij op menigerhande wijze weeten te vangen.

Het grootſte deel deezer natie woont in *Amba Tzaada*, tuſſchen de rivieren *Mareb* en *Takaſſee*, ten noordwesten van Dobarwa. — Deeze volken hebben overvloed van allerleie ſoort van wildbraad. Zij dooden het in de ſchoone maanden, ſnijden het vleesch in lange riemen, ter dikte van een mansduim, en hangen het, als zoo veele reepen, aan de boomen op. De zon droogt het, en maakt het zoo hard, als leêr. Dit is hun voorraad voor de wintermaanden. Zij kloppen het eerst met houten hamers, kooken het en braaden het in gloeiende asch. Maar het blijft echter zelfs dan nog hard.

De DOBENAH, de magtigſte ſtam der Sjangallas, en die eene ſoort van heerſchappij over alle andere ſtammen deezer natie heeft, geneeren zich alleen van het vleesch van olifanten en rhinocerosſen. — In andere landſtreeken, daar minder water, boomen en gras is, gebruiken de Sjangallas meer verſcheidenheid van voedſel, als buffels, herten, wilde zwijnen, leeuwen en ſlangen. — Nog verder westwaard van de Takazzee, woont een ſtam deezer natie, wier voornaamſte ſpijs in krokodillen, rivierpaarden en visch beſtaat. En, des zomers, eeten deeze Sjangal-

Digitized by Google

gallas ook ſpringhaanen, welken zij eerst kooken; en, naderhand, gedroogd bewaaren in mandjes, op eene zeer aartige wijs van geſpleeten takjes van boomen gemaakt, en zoo ongemeen dicht in elkander gewerkt, dat zij bijkans zoo goed, als houten vaten, water houden.

Een ander ſtam der Sjangallas woont langs de rivier *Mareb*, tot daar zij zich in het zand verliest. Aan die rivier houden zich zeer veele ſtruisvogels en eene ongemeen ſchoone ſoort van hagedisſen op, welke hun, insgelijks, tot voedſel dienen.

Ik moet hier aanmerken, dat dit land en dit volk den ouden beter bekend waren, dan ons. De Egyptenaars handelden met hetzelve, en onder de regeering der eerſte Ptolemeusſen waren 'er ſteeds karavaanen van deeze lieden te Alexandrie. PTOLEMEUS, de aardrijksbeſchrijver, heeft reeds de onderſcheidene ſtammen deezer natie zeer wel geſchikt, en zoo, als men ze nog hedendaags vindt.

Wanneer de regentijd begint, dan wordt de grond, welken deeze natie tot hiertoe bewoond heeft, en dien zij *mazaga* noemen, door den regen in ſlik veranderd, en de tenten onder de boomen zijn niet langer bruikbaar. De bewooners gaan dan, met hunne gedroogde ſpijzen, hun winterverblijf neemen in de holen der rotſen, gemeenlijk in de ſteilſten gemaakt, en in verſcheiden hokken verdeeld. — Hier woonen zij, tot dat de regen ophoudt, en geneeren zich van het vleesch, welk zij in den zomer gedroogd hebben.

Zoo ras de zon, door het zenith, zuidwaard gaat, houdt de regen terſtond op. De dikke wolken,

Digitized by Google

ken, die de lucht verduisterden, drijven weg, en de zon komt aan een' helderen, ligtblaauwen hemel weder ten voorschijn. Binnen weinige dagen, is dan de grond zoo volmaakt gedroogd, dat 'er zelfs, door de hitte, groote spleeten in gemaakt worden, en het gras verzengt. Om den grond van het verdorde gras te zuiveren, steeken de Sjangallas het in brand; en het vuur breidt zich, met ongelooflijk geweld, over de geheele breedte van Afrika uit. De brand volgt de strekking van het gras, en loopt, met zoo veel snelheid, onder de boomen door, dat de stammen 'er wel niet door beschaadigd worden, maar de bladen echter afvallen.

Het land op deeze wijs gereinigd, en de hutten onder de boomen hersteld zijnde, begint de jagt weder, en met de jagt ook het gevaar der Sjangallas. — Alle de landvoogden der provincien, aan de grenzen van het land der Sjangallas gelegen, moeten een zeker aantal slaaven en slaavinnen leveren. Zij overvallen dus, gewapender hand, hunne woonplaatsen, om slaaven te bekomen. De mannen, en ook veele vrouwen, worden, zonder barmhartigheid, gedood; doch van de vrouwen storten ook veelen zich, uit wanhoop, van hooge steilten in afgronden neer, worden onzinnig, verhangen zich zelven, of weigeren volstrekt voedsel te gebruiken.

Jongens, en meisjes van zeventien en achttien jaaren, of daar beneden, worden weggevoerd, en op kosten des konings opgevoed. Vroegtijdig worden zij in den Christlijken godsdienst onderweezen. In alle de groote huizen van Abysinie vindt men dienstbooden, uit deeze natie gekoozen. De lang-

langſten, die wel gemaakt zijn, en goede zeden hebben, zijn de eenige bedienden in des konings paleis. In mijnen tijd, waren 'er drie honderd dergelijke ſlaaven bij den koning, die paarden hadden. Zij zijn allen in malie-rokken gekleed, en rijden op zwarte paarden: hunne bevelhebbers zijn altijd vreemdelingen, die aan den koning zeer verknocht zijn. — Zij ſtonden onder een zeer naauw opzigt, werden in allerlei kunſten en weetenſchappen geoeffend, ook door belooningen en bijzondere opmerkzaamheid des konings zoo afgerecht, dat deeze krijgsbende, veelligt, voor geene andere van gelijk getal op den geheelen aardbodem zou behoeven te wijken.

Bij deeze gelegenheid, moet ik eene plaats in den *Periplus* van HANNO verklaaren. — Deeze zeevaarende verhaalt: dat hij, dicht langs de kust van Afrika heen roeiende, rivieren van vuur gezien had, welke van de hoogſte bergen neerſtortende, zich in de zee ontlaſtten; dit had hem zoo zeer ontrust, dat hij bevel had gegeeven, zijne ſchepen ſteeds op eenen merklijken afſtand van het vaste land te houden.

Wanneer het vuur al het drooge gras in de vlakte, tot aan de toppen der hoogſte bergen, verteerd heeft; worden, ten laatſte, ook de diepe valeien, door de neerſtortende bergſtroomen veroorzaakt, door haare diepte overſchaduwd, en met eene verſcheidenheid van plantgewaſſen begroeid, (ſchoon het langst water houdende) ook door het vuur aangetast en plat gebrand. Gemeenlijk zijn die valeien vol bamboezen en riet, dat zeer dik en dicht in een groeit. Eindelijk raaken ook deeze in brand, en de vlam loopt langs hetzelve pad, waarin, eenige maanden

den te vooren, het water geſtroomd had, vullende het geheele bed, en niet eer ophoudende, voor dat zij, geene brandbaare planten meer ontmoetende, door den oceaan geſtuit wordt. — Dikwijls heb ik dit gezien, en ben genoegzaam daar door ingefloo-ten geweest. Een vreemdeling, die de oorzaak niet weet, kan het, van verre, bezwaarlijk, van een' vuurſtroom onderſcheiden.

De Sjangallas gaan allen naakt; zij hebben ver-ſcheiden vrouwen, die ongemeen vruchtbaar zijn, en zeer gemaklijk baaren. Na de verlosſing rusten zij niet, maar, zich zelve en het kind met koud water wasſchende, winden zij het in een kleed, van boomſchorſen gemaakt, en hangen het op aan den tak van eenen boom, opdat het van de groote mieren, daar zij door gekweld worden, en de ſlangen, niet verſlonden worde. — Wanneer het kind, na verloop van etlijke dagen, eenige ſterkte verkreegen heeft, draagt de moeder het, in hetzelve kleed, op den rug, en geeft het te zuigen uit de borst, welke zij het toewerpt over den ſchou-der, zijnde deeze deelen, hier, bij ſommige vrou-wen zoo lang, dat zij tot aan de knie neerhangen.

Alle de ſtammen der Sjangallas bedienen zich maar van éene taal, en ſpreeken ſterk door de keel. — Zij vereeren godsdienſtig verſcheidene boomen, ſlan-gen, de maan, de planeeten, en ſterren in zekere ſtanden. — Zij hebben priesters, of liever waar-zeggers; doch het ſchijnt, dat deeze meer voor die-naars van een kwaad, dan van een goed weezen aan-gezien worden. Zij voorſpellen kwaade gebeurenis-ſen, en meenen, dat zij hunnen vijanden, ook op eenen afſtand, ziekte kunnen toevoegen. — Zij

draagen, gemeenlijk, koperen ringen om hunne armen en handen.

De veelwijverij der Sjangallas ontſtaat, niet uit eene overmaat van wellustige driften, maar uit eene veel edeler oorzaak, naamlijk, uit eene beginſel van zelfverdediging. — De Sjangallas zijn, aan alle kanten, door veele en magtige vijanden omringd, die op hen, gelijk op wilde dieren, jagt maaken. Daarenboven hebben hunne vijanden paarden en ſchietgeweer, van welker gebruik zij, ten eenemaal, onkundig zijn. Zij bewoonen een klein land, waar zij nergens boven de twintig Engelſche mijlen van hunne magtige aanvallers verwijderd zijn. Dus leeven zij, geduurende een groot gedeelte van het ſchoone jaargetijde, in geſtaadige vrees. Den overigen tijd des jaars, brengen zij door, deels met de moeilijke en gevaarlijke jagt op olifanten, rhinocerosſen en dſjiraffen, deels met de laſtige toebereiding van het vleesch deezer viervoetige dieren, welk hun, geduurende den regentijd, tot voedſel dient, wanneer zij het laage land, als met eenen zondvloed overſtroomd, verlaatende, hunne ſchuilplaats in de holen der bergen zoeken. — In geene van deeze omſtandigheden, kan men zich verbeelden, dat de Wilde, vol vrees of zorg, groote begeerte zou hebben, om een geſlacht van zulke ellendelingen, als hij zich gewaar wordt te zijn, te vermenigvuldigen. — Hierom zijn ook, niet de mannen, maar de vrouwen, de oorzaak deezer veelwijverij. — En dit is uit het volgende gemaklijk afteleiden:

Offchoon de Sjangallas, gelijk ik gezegd heb, in onderſcheiden ſtammen of natien verdeeld zijn, en ieder ſtam of natie uit eene menigte bijzondere fa-

Digitized by Google

familien, die ieder haar opperhoofd heeft; beſtaan; welke allen tegen hunne gemeene vijanden, de Arabiers en Abyſſiniers, vereenigd zijn: doet echter; bij gelegenheid van daadlijke vijandlijkheden; iedere familie, afzonderlijk, den aanval; gelijk ook de buit haar bijzonder eigendom is. — De moeders zien het nadeel eener zwakke familie duidlijk in; en zoeken ze, derhalve, te vermeerderen door het eenig middel, welk in haare magt is; en de man laat zich, door haar lastig aanhouden, overwinnen. Een tweede vrouw wordt, nagenoeg, op gelijke wijs, als bij de Gallas gebruiklijk is, voor hem gevrijd door de eerſte.

Bij de menigte Sjangallas, welken ik in Gondar zag, beſpeurde ik nooit eenige ongeregelde begeerlijkheden, maar veel eer het tegendeel; en dit ſchijnt ook zeer natuurlijk te zijn. — Getrouwde mannen en getrouwde vrouwen onder de Sjangallas hebben wel een dun dekſel om de middel; maar jongmans en jonge dochters gaan, zoo lang zij ongetrouwd zijn, ſchoon huwbaar, volkomen naakt, en zijn echter, in geduurige verkeering met elkander, in bosſchen en wildernisſen, en zonder bedwang; doch, des niettegenſtaande, is de verbooden gemeenſchap onder hen veel zeldzaamer, dan, bij een gelijk getal, onder Chriſten natien. — Doch men kan ook niet twijfelen, of de geſtaadige gewoonte, om lieden van allerleien leeftijd, in de daaglijkſche bezigheden, gantſch naakt te zien, dient grootlijks, om onkuiſche neigingen bij hen te bedwingen. —

Voorts zijn 'er nog andere oorzaaken, welke hiertoe mede werken. De hitte is in dit land ongemeen groot. De thermometer van FAHREN-

HEID rijst hier tot boven de honderd graaden; gevolglijk moet de ſterke uitwaasſeming deeze Wilden grootlijks verzwakken. In Arabie en Turkye, wordt, veelal, een zittend leeven geleid; men eet 'er goed; en mijdt alle ligchaams-oeffeningen, waarbij veele leevensgeesten door den zweet verlooren gaan. Hunne landen zijn ook veel kouder, dan die der Sjangallas, welke, onder eene brandende zon kommerlijk leevende, hunne leevensmiddelen, door moeilijke jagten, moeten zoeken, waardoor zij veele leevensgeesten verliezen, die tot een' hoogen graad van wellustigheid vereiſcht worden. — Men ziet het ook aan de vrouwen der Sjangallas: want eene vrouw van tien of elf jaaren, wanneer zij een paar kinderen ter waereld heeft gebragt, ziet haare borſten, terſtond, tot aan de knieën neerzakken. Na haar twee en twintigſte jaar wordt zij zelden meer moeder; zoo dat zij maar in een tijdperk van twaalf jaaren kinderen baart. Ook heeft eene twee en twintigjaarige vrouw der Sjangallas meer rimpels, en is meer door den ouderdom mismaakt, dan menige Europeeſche vrouw van zestig jaaren. —

De Sjangallas hebben geen brood; wijl 'er nog graanen, noch peulvruchten in hun land groeien. Eenige Arabiers, die zich te *Ras el Fiel* neergeſlagen hadden, hebben de proef genomen, om uit het zaad van Guineesch gras brood te maaken; maar het was zeer ſmaakloos en ſlecht, had de kleur van koemist, en bragt ſchielijk wormen voort.

Zij zijn, van hunne jeugd af aan, boogſchutters. Hunne boogen zijn dikker, dan naar gewoonte, omtrent zeven voeten lang, en zeer veerkrachtig. De kinderen gebruiken, reeds in hunne jeugd, dezel-

Digitized by Google

zelve boogen, welken zij behandelen, wanneer zij volwasſen zijn geworden, en moeten hen dus, in *de eerſte jaaren*, *wegens hunne lengte*, evenwijdig met, in plaats van loodrecht op, den gezigteinder hóuden. — Hunne pijlen zijn volkomen anderhalve el lang, met groote ſpitſen van grof ijzer en lomp bearbeid. Zij zijn de eenige Wilden, welken ik ooit zag, die geene moeite doen, om dit wapen te verſieren. —

Om aan eene godsdienſtige gewoonte te voldoen, maaken zij van de huid van ieder dier, welk zij met deezen boog gedood hebben, van de hagedis af, tot den olifant toe, terwijl zij nog raauw is, een' ring of riem, aan deezen boog vast, en wanneer hij vol is, hangen zij hem aan een' boom op. Daarna maaken zij eenen anderen, en houden 'er dezelve handelwijs mede. — Als de bezitter ſterft, wordt één deezer boogen met hem begraaven, zekerlijk, in de hoop, dat hij hem, bij zijne opſtanding, terſtond zal wedervinden. — Bij deeze opſtanding, denken zij niets geestlijks, maar enkel ſtoflijks, grooter ſterkte des ligchaams, bevrijding van pijn, ontheffing van de vrees des doods, en vermoogen, om alle menschlijke vermaaklijkheden in den hoogſten graad te genieten.

Sómmige ſtammen dooden hunne oude zwakke en zieke perſoonen. Anderen, integendeel, vereeren den ouderdom. Ik erinner mij echter niet, onder de Sjangallas eenen enkelen man gezien te hebben, die meer dan zestig jaaren oud was. Van deeze laatſte ſoort zullen de *Macrobii*, welken HERODOTUS in deeze breedte plaatst, geweest zijn.

Ik moet hier nóg iets tot opheldering eener plaats in den *Periplus* van HANNO zeggen.

Hij merkt aan, dat hij, langs de kust van Afrika, dicht aan het ſtrand, en, waarſchijnlijk, nabij het laage land, Kolla genaamd, bewoond door eene ſoort van volk, welk ik thans beſchreeven heb, zeilende, over dag eene buitengewoone ſtilte had waargenomen, zonder mensch of beest te zien; maar des nachts had hij eene menigte vuuren ontdekt en muziek gehoord. — In de landen, welken hij voorbij zeilde, heeft geene ſchemering plaats. De ſterren verſchijnen in haaren grootſten glans, zoo ras de zon is ondergegaan, en zij verdwijnen plotsling, zoo dra de zon opgaat. — De thermometer, die, bij den opgang der zon, tusſchen acht en veertig en zestig graaden ſtaat, is drie uuren na den middag, tot de hoogte van honderd tot honderd en vijftien graaden gereezen. Alles is dan verſlapt. Menſchen en beesten gevoelen eene onoverkoomlijke matheid; de lust tot werken vergaat, ziel en ligchaam verlangen naar rust; hoornvee, vogels en dieren zoeken de ſchaduw, en de nabijheid van ſtroomende wateren, om daar de uitwerkingen der brandende zon te ontgaan. — Maar, naauwlijks, is de zon onder den gezigteinder verborgen, of 'er volgt terſtond eene koele nacht op den brandenden dag. De eet- en werklust komt weder. Het vee verſpreidt zich om te graazen, en, wegens de duisterheid, dwaalt het af, en wordt ligtlijk een buit der roofdieren. Om deezen te weeren, onderſteeken de herders eene menigte vuuren. Alles wordt vrolijk, en begint te zingen en te dansen. — De waarneeming van HANNO was dus volkomen gegrond; zij kan nog hedendaags wor-

worden gemaakt; en zal, zoo lang deeze landſtreek van inwooners voorzien is, plaats hebben.

Eer ik deeze natie, (in welker beſchrijving ik zoo omſtandig ben geweest, omdat ik gelegenheid had, om mij zoo naauwkeurig omtrent dezelve te onderrechten) verlaat, moet ik nog de volgende vraag beantwoorden:

„ Welke is de reden, dat in dit land niets wil „ groeien, daar men brood van kan bakken? Komt „ het van de onkunde der inwooneren, dat zij het „ rechte jaargetijde niet kiezen om te zaaien; of „ is het eene onvolkomenheid in den grond?" — Ik antwoord: zekerlijk komt het van de geſteltenis des gronds. Voor Bloeimaand is de bodem in groote klooven geſpleeten, in ſtof veranderd, en wordt, door den wind, her- en derwaard gedreeven. In dien toeſtand is hij volmaakt onbekwaam, om eenig plantgewas voort te brengen. — Bij den eerſten zachten regen, trekken de gaapingen weder toe, en het geheele land gelijkt naar tuingronden, die versch omgeſpit zijn. — Naar maate de zon hooger rijst, neemt de regen toe, en nu is het tijd om te zaaien. Dan, binnen weinige dagen, ſchiet 'er eene zoo groote menigte onkruid op, dat, eer het graan, bij voorbeeld, tarwe, rogge of wat voor graan het ook zij, is opgegaan, het gemelde onkruid reeds zoo hoog opgeſchooten is, dat het graan noodzaaklijk 'er onder verſtikken moet. — Men onderſtelle, dat het mooglijk was, het onkruid 'er uitteweiden, dan zou hetzelve echter het goede graan weder voorbij groeien, eer het een duim breed boven den grond gevorderd was. — De regen neemt, intuſſchen, toe; de grond verandert in ſlik en het graan verrot, zonder eenen halm of air voortte-

brengen. —— Op gelijke wijze gaat het ook met gierst en maïz, of Indiaansch koorn. De wind werpt de planten om, en zij verrotten, insgelijks.

't Is tijd, dat wij tot koning Oustas wederkeeren. — Zijne onderneeming tegen de Sjangallas bragt hij, met het beste gevolg, ter uitvoer. De volwasſen lieden doodde hij met het zwaard, en nam eene verbaazende menigte kinderen van beide ſexe gevangen.

Oustas was een ongemeen groot liefhebber van de jagt op olifanten en rhinocerosſen. Hij was 'er niet alleen zeer op afgerecht, maar ontzag ook niet, zich in dezelve, aan groote gevaaren bloot te ſtellen. — Voorts ſtelde hij veel vermaak in het bouwen, waaraan hij, als het rijk vreede genoot, bijkans al zijnen tijd en geld beſteedde.

In 't geheim was hij een vriend van den Roomsch-katholijken godsdienst, en onderhield eenige prieſters van die gezindheid, bedektlijk, tot zijnen dood toe.

In Louwmaand des jaars 1714, wanneer hij den bouw eener nieuwe kerk, welke hij, te Gondar, ſtichtte, bezag, werd hij ſchielijk onpaslijk; en vermoedende, dat zijn paleis betoverd was, liet hij zijne tent buiten de ſtad oprechten, om 'er zijn verblijf in te houden, tot dat zijn paleis door middel van buskruid zou gezuiverd zijn. Doch dit werd door zijne dienstknechten zoo achtloos gedaan, dat zijn huis tot den grond toe afbrandde.

Naauwlijks was het gerucht van zijne ziekte verſpreid, of de voornaamſte ſtaatsdienaars vergaderden,

den, om naar zijnen toeſtand te verneemen. Dit was ten minſte het voorwendſel. Doch het waare oogmerk was, de opvolging van zijnen zoon BASIL te verzekeren. — Maar de krijgsknechten verzetten zich daar tegen. Zij begeerden eenen vorst uit het oude koninglijk bloed; doodden zeven van des konings ſtaatsdienaars; en riepen DAVID, den zoon van wijlen koning Yaſous, voor koning uit. —

Dit geſchiedde niet zonder groote opſchudding. Een gedeelte der ſtad Gondar brandde af. Op de komst van David bedaarde alles. De blijdſchap herleefde, dat de kroon weder aan den rechten erfgenaam gekomen was.

Ondertusſchen had, geduurende deeze geweldige ſtaatsomwenteling, niemand de handen aan koning Oustas geſlagen. — Doch, eenige dagen na de krooning, zond David een plechtig gezantſchap aan Oustas, om te vraagen, wie hij was, en wat hem herwaard had gebragt? Hij antwoordde onbewimpeld, dat hij niet van de koninglijke familie, maar de zoon van eenen onderdaan, KASMATI DELBA YASOUS was; hij begeerde alleenlijk, dat de koning hem een weinig tijds mogt vergunnen, om zijn eigen dood te ſterven, waarvan het tijdſtip raa zou verſchijnen.

Oustas overleed ook vier dagen daarna, den tienden van Sprokkelmaand des jaars 1714, en werd, te Gondar, in de kerk, welke hij geſticht had, begraaven.

Digitized by Google

DAVID *de* IV.

Van 1714 *tot* 1719.

De gemaatigdheid van koning DAVID DEN VIERDEN, zoo voor, als na den dood van Oustas, deed de monniken voorspellen, dat de regeering van deezen vorst, die van zijnen vader Yasous in geduurzaamheid evenaaren, en in het genot van vreede overtreffen zou.

Reeds in het begin zijner regeering, vielen de monniken hem lastig, eene bijeenkomst der geestlijkheid vorderende. — De uitschrijving van dergelijke vergaderingen is een voorrecht der souvereinen. Meestal hebben zij plaats, wanneer 'er een nieuw vorst op den troon komt, en 'er vrees voor beterij, of inbreuk in de kerklijke bestiering te voorzien is. — De aankomst van een' nieuwen aboena uit Egypte, is ook eene voornaame reden haarer vergadering. Laat ik u eene dergelijke vergadering kortlijk schetsen:

Ofschoon veelen van de bescheidenste leden der geestlijkheid, met opzet, afweezig blijven, zijn zij, echter, gemeenlijk, zeer talrijk. De monniken, die zich, bij geloofte, tot de moeilijkste strengheden verbonden hebben; zij die hun leeven in de diepe en ongezonde valeien des lands kiezen door te brengen; kluizenaars, die op de koude toppen van bergen bijkans van honger vergaan; anderen, die zich in wildernissen ophouden, steeds aan wilde dieren bloot gesteld; met een woord, eene geheele menigte dweepers, valsche propheeten, waarzeggers, droomers, en lieden die voorwenden toe-

ko-

komende dingen te voorzien en te voorſpellen; lieden of naakt, of met haair bedekt, of met morſige en geſcheurde kleederen voorzien; - - kortom: eene verſameling van wangedrochten, naauwlijks te beſchrijven of te begrijpen, maaken eene kerklijke vergadering in Abyſſinie uit, en zijn de leidslieden van een dom en woest volk, dat hen als heiligen aanbidt, en altijd gereed is, om hen in hunne wreede eiſchen te ondersteunen.

Hoe afkeerig David van zoo eene vergadering ook was, kon hij ze echter niet gevoeglijk weigeren. De overſte der monniken van Debra Libanos had hem eene klagt overgeleverd, dat wijlen koning Oustas, ſedert, veele jaaren, drie Roomſche prieſters te *Walkayt* had onderhouden. David zelf was een groot voorſtander der kerk van Alexandrie, en integendeel een gezwooren vijand van de leerſtellingen der kerk van Rome.

Voor deeze vergadering, werden de gemelde drie zendelingen gebragt, ondervraagd, en op hunne belijdenis, dat zij de kerkvergadering van *Chalcedon* en paus LÆO, beiden voor wettig hielden, door de vaders veroordeeld, om dood geſteenigd te worden: welk vonnis ook terſtond aan hen ter uitvoer ward gebragt.

Terwijl David met deeze kerklijke zaaken bezig was, kreeg hij tijding, dat zijn broeder BAKUFFA, op het gerucht, dat de zoon van Oustas zijnen vader zou opvolgen, te *Wetan* eene kleine ſtad, in Bedſjember, gekomen was, en weigerde, maar den berg Wetsjee te rug te keeren. Doch hij werd, door eenige afgezondene krijgsbevelhebbers overvallen en gevat, die een zeer klein gedeelte van den

den tip van zijnen neus affneeden, en hem naar den gemelden berg te rug bragten.

Eenigen tijd daarna overleed de aboena Markus, en zijn opvolger, de aboena CHRISTODULUS, van Alexandrie aangekomen zijnde, moest 'er een nieuwe vergadering der geestlijkheid gehouden worden; waartoe de koning niet zeer genegen was. — Nogthans moest hij, wijl het van ouds her gebruiklijk was geweest, zijne toestemming 'er toe geeven. Daarop ontstond een groote twist onder de geestlijkheid, en bijzonder de monniken van Debra Libanos en S. Eustathius, waarin de koning de zijde der geenen koos, die voor de kerk van Alexandrie waren; 't welk hem den haat van de voorstanders der Roomschkatholijke kerk op den hals haalde.

De aboena was dwaas genoeg, om zich, door de laatstgenoemde monniken, in hun belang te laaten overhaalen; 't welk hen uitgelaaten hoogmoedig maakte. Zij vergaderden, in groote menigte, in 't huis van hunnen overſten, en zongen, ten ſpijte des konings, een oproerig lied. — Sommige voornaame ſtaatsdienaars rieden hen, naar huis te keeren, en zich ſtil te houden. Doch te vergeefs. Zij verdubbelden hunne gezangen. Zij kwamen bij een, om te raadpleegen, wat verder te doen. Wanneer een der monniken, den ſchijn van een' waarzegger aanneemende, verklaarde: „Dat God zijne oogen had geopend, en hij eenen Cherub, met een vlammend zwaard, zag, de deur van het huis van hunnen overſten bewaarende." Met zulk een ſchildwacht meenden zij, tegen alle pogingen van menſchen volkomen veilig te zijn.

Om-

Ondertusschen was de koning, over dit oproerig gedrag der monniken, geweldig gestoord. Hij besloot ook, op eene treffende wijze, wraak deswege te neemen. Wijl zij zich vooral van een gezang bediend hadden, welk, alleenlijk, gezongen werd, wanneer de koning over afgodische natien eene overwinning behaald had, zond hij eene bende Heidensche Gallas af, om hen te straffen. Zij bezetten het huis van den oversten der monniken, daar zij vergaderd waren, en de deur opengebroken hebbende, vielen zij, met het zwaard in de vuist, op de ongewapende priesters aan, en doodden, in korten tijd, honderd van dezelven. Daarna rechtten zij, in Gondar, een vreeslijk bloedbad aan onder allen, die aanhangers der gemelde monniken waren. Dit duurde tot den volgenden dag des middags, toen de koning, door eene openbaare afkondiging, den burgermoord deed ophouden.

Doch al te veel lieden van rang waren slagtoffers deezer woede geworden, dan dat 'er niet onder de voornaamsten, zoo binnen als buiten het paleis, een groot gemor zou ontstaan zijn. —— Hier uit werden veele samenzweeringen tegen den koning geboren. Het duurde ook niet lang, of de vorst werd ziek. Men poogde hem te overreeden, dat zijne onpaslijkheid slechts een gevolg was van een ongemak, dat hij, onlangs, door een val van het paard gekreegen had. Maar, den negenden van Lentemaand des jaars 1719, werd, voor des konings raad, beweezen, dat de slotbewaarder, door twee aanzienlijke lieden, omgekocht was, om den koning een sterk vergif toetedienen, gelijk hij ook gedaan had. De vorst had nog even zoo veel tijd, om de straf over de medepligtigen uittespreeken, en ter uitvoer te doen brengen. Een der verraa-

ders

ders was gevlugt. De ſtraf van den andere ſtond hierin, dat zijn eenige zoon voor zijn gezigt in ſtukken gehakt, en, terſtond daarna vader de oogen uitgeſtooken wierden. De ſ waarder en een Mohammedaan, welke hem het gif gegeeven had, werden, insgelijks, met z den in ſtukken gehouwen, en voor de honde worpen. — Dien zelven avond overleed d ning in groote benaauwdheden.

BAKUFFA.

Van 1719 *tot* 1729.

BAKUFFA, wiens eigenlijke geſlachtnaam AYTO WELLED DSJEORDSJIS, zoon va ſous den eerſten en broeder van David, gera door de bewerking van den eerſten ſtaatsdie op den troon.

De nieuwe koning was juist geſchikt naar d ſtandigheden, waarin het rijk zich, bij zijne heffing tot de koninglijke waardigheid, be Het ſcheelde niet veel, of het koningrijk z eenen ſtaat van regeeringloosheid vervallen zij weest. De eene ſamenzweering volgde op d dere; de eene muiterij was zoo ras niet gedo of de andere brak weder uit. — Doch Bal ſtilzwijgend van aart, ondoordringbaar ten a zijner ontwerpen, omringd door eene m krijgsknechten, die van zijnen wenk afhingen door amptenaars, welke hunne grootheid aan te danken hadden, en daarbij werkzaam, waarend, wist ze allen, de eene voor en de te na, te onderdrukken, zich op den troon t vestigen, en meer gevreesd, dan bemind te

ke

ken. — Duidlijk ontdekte men dit in eene bijzonderheid, welke ik, kortlijk, zal verhaalen:

De koning van Abysſinie is, ſteeds, verzeld door eenen amptenaar, die de bediening van geſchiedſchrijver bij hem vervult. Ook is hij zijn zegelbewaarder. Hij moet een dagverhaal van 's konings daaden, 't zij goed of kwaad, opſtellen, zonder 'er zelf de minſte aanmerking op te maaken. — Dit dagverhaal wordt, wanneer de koning dood is, of ten minſte kort daarna, aan den raad overgegeeven, die het leest, al het onwaare in hetzelve doorſchrapt, en al wat, met of zonder opzet, overgeſlagen is, 'er bijvoegt. — Dit boek te houden, zou in Bakuffa's tijd een gevaarlijke taak geweest zijn. Hierom verkoos ook niemand, die kans te waagen. Zelfs had des konings zonderling gedrag, naderhand nog, die uitwerking, dat niemand, na zijnen dood, het gebrekkige daarvan wilde aanvullen: want, in Abysſinie, gelooft men, tot heden toe, dat hij nog leeft, en eens in al zijne verſchriklijkheid weder ten voorſchijn zal komen.

Bakuffa was, gelijk alle de Abysſiniers, een groot liefhebber van waarzeggerij, droomen en voorſpellingen; en zijn langduurig verblijf onder de Heidenen, had zijn zucht daar voor nog verſterkt. — Op zekeren dag, in eenzaamheid wandelende, ontmoette hij eenen priester, welke de gedaanten, die zekere ſtukjes ſtroo op een' poel water, daar een kleine ſtroom in vloeide, maakten, met groote oplettendheid waarnam. Uit de ſamenvoeging deezer beeldnisſen in letters, meenen zij voorgeſtelde vraagen onfeilbaar te kunnen beantwoorden.

De koning, die zich in een vreemd gewaad ge-

ſto-

Digitized by Google

ſtoken had, vroeg den priester, waar hij onderzoek naar deed? Deeze antwoordde, dat hij onderzocht, of de koning een' zoon hebben, en wie na hem het koningrijk beſtieren zou? — De vermomde vorst had geduld genoeg, om de beſliſſing afte-wachten, en het antwoord was: „ De koning zal „ eenen zoon hebben; maar een WELLETA „ DSJEORDSJIS zal, na hem, het koningrijk, „ dertig jaaren lang, regeeren; ofſchoon die Wel„ leta Dſjeordſjis noch zijn zoon, noch een af„ ſtamling van hem zal zijn."

Deeze onverwachte voorſpelling bekroop zijnen geest zoodaanig, dat hij ze niet verzetten kon; ook gaf hij 'er niemand kennis van; maar beſloot, de hoop van iederen Welleta Dſjeordſjis, die zoo ongelukkig was, dat de voorzegging met eenige mooglijkheid in hem kon vervuld worden, te ver-iedelen. — Behalve veele onſchuldige lieden in alle deelen des rijks, verlooren nog elf prinſen op het gebergte Wetsjnee hun leeven, om eenen naam, die in Abyſſinie zeer gemeen is, ſchoon 'er, ik wil niet zeggen eene overtuiging, zelfs geen vermoeden van hoog verraad tegen iemand te vinden was.

Een doodlijke ſchrik beving, daarop, alle rangen van inwooneren; doch 'er deed zich geen zweemſel van tegenſtand op; ten blijke, dat de koning den geest van muitzucht, die onder de voorgaande regeeringen zoo vreeslijk gewoed had, met wortel en tak had uitgeroeid.

Laat ik hier nog eene andere anekdote van hem bijvoegen: — Onder de koningen van Abyſſinie heeft, vooral in tijd van vreede, eene gewoonte plaats, dat zij, niet zelden, onbekend eene reis doen. —

Digitized by Google

doen. — Somtijds laaten zij zich door een paar vertrouwde, doch insgelijks vermomde, dienstknechten, op eenigen afstand volgen. — In eene deezer geheime reizen gebeurde het, dat de koning tot in de provincie *Kuara*, in het noordoosten van Abyssinie, aan de grenzen van Sennaar, gevorderd zijnde, in een gering dorp, door de koorts overvallen wierd. De heer van het dorp, een man van aanzien, wiens wooning op eene nabijgelegen hoogte stond, had de onpaslijkheid van den vreemdeling zoo dra niet vernomen, of hij nam hem in zijn huis, en liet hem met alle liefdaadigheid oppassen. Ook was zijne zorg niet vruchtloos. Zijn zieke gast werd, eerlang, tot zijnen voorigen staat van gezondheid hersteld, waartoe de vriendlijke zorgvuldigheid der schoone jonge dochter van zijnen gastheer, welke diepen indruk op zijn hart had gemaakt, niet weinig toegebragt had. — De jonge maagd, eenige dochter haarer ouderen, was onbeschrijflijk schoon, bevallig en met zedigheid, kuischheid, spraakzaamheid en andere vrouwlijke deugden rijklijk begaafd; waarom zij ook BERHAN MAGASS, dat is, de *Roem der genade*, genaamd werd, en de lieveling niet alleen haarer familie, maar ook der geheele nabuurschap was.

Toen Bakuffa hersteld was, keerde hij, met allen spoed, naar Gondar te rug, kwam, des nachts, heimlijk in zijn paleis, en verscheen, volgens de gewoonte der Abyssinische vorsten, den volgenden morgen vroeg, in het gericht.

Terstond daarna, werd 'er een gezant, met een aanzienlijk gevolg, naar Kuara gezonden, om Berhan Magass ten hove te verzoeken. Doch zij wist niet, waarom? En haare verwondering rees in

top, toen zij, den koning voorgeſteld wordende, op de gewoone en plechtigſte wijs, door hem tot zijne gemaalin werd aangenomen, zonder eenige voorwaarde of beding te maaken. Ook won zij niet alleen zijne genegenheid, maar behield die ook zoo lang hij leefde. —

Nadat Bakuffa zijne echtgenoote voor itegee verklaard had, wendde hij voor, ziek te zijn. Verſcheiden dagen liepen 'er voorbij, zonder hoop van herſtel; maar, ten laatſte, werd de tijding van des konings dood door Gondar verſpreid. — De vreugde was zoo groot, en zoo algemeen, dat niemand ze poogde te verbergen. Ieder verheugde zich van eene oudraaglijke vrees verlost te zijn. — Verſcheiden prinſen van koninglijken bloede vlugten van het gebergte Wetſjnee, om naar de kroon te dingen. Sommigen werden zelfs onthooden door voornaame lieden, welke meenden, hun tot die hooge waardigheid behulpzaam te kunnen zijn. —

De dag tot de plechtige begraafnis des konings was, reeds, bepaald, toen Bakuffa, vroeg in den morgenſtond van dien zelven dag, onverwacht, in de gewoone vierſchaar, leevendig verſcheen, door de itegee en zijnen zoon YASOUS verzeld. 't Was niet noodig, iemand te beſchuldigen: want het geheele hof, en alle vreemdelingen, die daar bedieningen bekleedden, vlooden, en verſpreidden, door de ſtraaten van Gondar, een' algemeenen ſchrik. Alle rangen van volk ſloegen tot wanhoop over, daar veel geringer misdaaden met den dood geſtraft waren. — Welk hoe gevolg deezer algemeene opſchuldiging zou geweest zijn, is niet te bepaalen: doch de koning deed de beſte keus. Hij nam terſtond het beſluit, om eene algemeene vergifnis

te doen afkondigen aan de deur van het paleis. — Om het zonderlinge der zaak, zal ik dit een weinig bijzonderder verhaalen. —

Aan de buitenpoort van des konings paleis, worden, steeds, twee ketteltrommen van gantsch buitengewoone grootte gehouden, eene aan de rechter- en de andere aan de linkerzijde derzelve. De eene heet *de leeuw*, en wordt in krijgstijden geroerd; de andere wordt *het lam* genaamd, en alleen bij blijde gelegenheden gehoord, als het sluiten van vreede, het verleenen van algemeene of bijzondere vergifnis, het schenken van kroonslanden, en van meer dergelijke vrolijke omstandigheden. — De geheele stad was in de verwachting van een bloeddorstig besluit; toen de burgers, tot hunne grootste verwondering, de stem van het lam hoorden. — Dit blijk van vreede en vergifnis, werd gevolgd door eene afkondiging, waarbij de voornaame ampteraars ten hove ontbooden, maar de overige ingezetenen gelast werden, binnen hunne huizen te blijven, met verzekering van volkomen veiligheid voor hunne persoonen en goederen.

De hovelingen en bedienden aldaar vergaderd zijnde, kwam de koning, in 't wit gekleed, blootshoofds, met ongedekt aangezigt, gezalfd en opgeschikt. — Dus uitgedoscht, verscheen hij in de zaal op eene verheven galderij, en sprak de vergadering op eene bevallige, bedaarde, maar deftige en kloekmoedige wijs, met eene korte reedevoering, aan. Hij erinnerde haar hunne roekloosheid, dat zij Oustas, eenen man niet uit het geslacht van Salomo, koning van Abyssinie hadden gemaakt; dat zij Tekla Haimanout hadden aangehitst, om zijnen vader Yasous te vermoorden; dat zij, naderhand, Tekla

Haimanout zelven, nog eenen broeder, en onlangs ook zijnen anderen broeder David, zijnen onmiddelijken voorganger, hadden omgebragt; dat hij, volgens zijnen pligt, van de aanvoerders van alle deeze euveldaaden wraak had genomen; en dat, zoo 'er veel bloed was vergooten, zulks enkel veroorzaakt was door alle de grouwelen, die gepleegd waren; maar, weetende, dat de orde thans onder hen herſteld, en de ſamenzweeringen gedempt waren, hij geveinsd had dood te zijn, om te kennen te geeven, dat de bloedige regeering van Bakuffa een eind had genomen; dat hij weder op was geſtaan, en, nu, onder den naam van ATZHAM DSJEORDSJIS, zoon van Yaſous den Grooten, onder hen verſcheen; allen beveelende, naar hunne huizen te rug te keeren, om zich over hunnen nieuwen koning te verblijden, onder wien zij recht en gerechtigheid zouden genieten, en zonder vrees leeven, zoo lang zij den koning, dien GOD over hen gezalfd had, eerden.

Deeze aanſpraak werd, van alle kanten, toegejuichd: Lang leeve Atzham Dſjeordſjis! Wijl het bekend was, dat deeze koning *nooit zijn woord verbrak, ging ieder, getroost, naar zijn huis*, als of 'er nooit oorlog onder hen geweest was. Bakuffa was ook zeer kiesch in dit ſtuk. Laat ik een voorbeeld daarvan verhaalen: — HANNES, zijn broeder, door KASMATI DSJEORDSJIS, eenen edelman van groot aanzien, heimlijk van het gebergte Wetsjnee gevoerd zijnde, werden zij beiden door den bevelhebber van dat gebergte gevat, en geboeid aan den koning gezonden. — Het gewoone vonnis zou geweest zijn, beiden terſtond ter dood te brengen, wijl zij op de daad zelve van hoog verraad gegreepen waren. Ook zou niemand

dit

dit voor eene inbreuk van 's konings belofte gehouden hebben. — Doch Bakuffa begreep het ſtuk anders. — Hij zond de rechters, die over ſtraf-ſchuldige misdaaden zitten, den beiden ſtaatsgevangenen op hunnen weg naar Gondar te gemoet. Deeze moesten hen naar den voet van het gebergte Wetsjnee te rug voeren, om aldaar buiten zijne tegenwoordigheid en invloed gevonnisd te worden. Het gevolg was, dat zij beiden veroordeeld wierden; Hannes, om eene hand te verliezen, en Dſjeordſjis, om gevanglijk naar *Walkayt* gezonden te worden, met geheimen last aan den bevelhebber, om hem ter dood te brengen. Beide deeze vonnisſen werden ter uitvoer gebragt, ſchoon Hannes in zoo verre herſteld werd, dat hij, niettegenſtaande de verminking, welke hij had moeten ondergaan, in mijnen tijd, koning van Abyſſinie was, offchoon regelrecht ſtrijdig met de wetten des lands.

In eene van deeze geheime reizen door het rijk, daar hij een groot liefhebber van was, gebeurde ook het volgend zonderling geval:

Hij kwam eens, in de provincie Bedſjemder, naast Tigree, de magtigſte en volkrijkſte provincie van Abyſſinie, gelijk een arm man vermoond, morſig, en zoo door de lengte van den weg, als door de hitte van het weer, zeer vermoeid, aan, bij het huis van een burger, die, hoewel niet rijk, echter door zijne braave zeden en gedrag, een' grooten invloed bij zijne nabuuren verkreegen had. — De vader was oud en zwak, maar de zoon jong en ſterk, ſtond in een grooten waterpoel aan zijn vaders deur, wasſchende zijn katoenen opperkleed;

kleed; een gewoone bezigheid van jonge lieden in Abyssinie.

Bakuffa, overwonnen door de hitte en vermoeijing, viel onder de schaduw van eenen boom neder, en verzocht den jongman, met eene gemaakte stem en in een' vreemden tongval, om ook zijn opperkleed te wasschen. De jongman nam zulks zeer gewillig aan. Zijn eigen kleed ter zijde leggende, begon hij dat van den vreemdeling met allen ernst te wasschen. — Middelerwijl deed Bakuffa hem allerleie vraagen omtrent den koning, en welke zijne meening omtrent hem was. De jongman antwoordde, dat hij nooit eene bijzondere meening daaromtrent gemaakt had. — Bakuffa viel hem echter gestaadig lastig met nieuwe vraagen, terwijl hij zijn kleed waschte, en schoon hij hem geen antwoord in 't geheel gaf. Ten laatste niet in staat zijnde, het langer uittehouden, nam hij Bakuffa's kleed, en gooide het, zoo nat als het was, hem toe, zeggende: „Ik dacht, toen gij „mij verzocht, uw opperkleed te wasschen, dat „ik een liefdewerk aan den een of anderen armen „Gallas deed, die van vermoeinis en veelligt van „honger bezweek; maar, sedert ik het in mijne „handen heb gehad, heb ik ondervonden, dat gij „een onderwijzer van koningen en edellieden, een „aanvoerder van heierlegers, en geever van wetten zijt. Neem, derhalve, uw kleed, en wasch „het zelf, 't welk de Voorzienigheid over u beschooren heeft. Dit is een veiliger handel, en „gij zult dan minder tijd hebben, om uwe overheden te bedillen; 't welk nooit eene nuttige „bezigheid voor een kwant, als gij zijt, kan „weezen."

De

De koning nam zijn nat kleed op, en de weigering, die hij geleeden had, voor lief, en zond, terſtond na zijne terugkomst te Gondar, om dien man, welken hij, in korten tijd, tot een zijner voornaamſte ſtaatsdienaaren en zijnen eerſten vertrouweling maakte.

Deeze ſtaatsdienaar, BADDSJERUND WARAGNA geheeten, was de eerſte, wien de koning zijne vrees voor Welleta Dſjeorgdſjis, daar de prieſter hem mede gedreigd had, bekend maakte. — Toen Bakuffa veinsde ziek te zijn, en de koningin met deezen ſtaatsdienaar alleen bij hem tegenwoordig was, gaf hij voor de eerſte maal zijne verwondering te kennen, dat 'er, geduurende zijne lange regeering, nooit een perſoon van dien naam ten voorſchijn was gekomen, 't welk hem aan de waarheid dier voorſpelling deed twijfelen.

Baddſjerund Waragna hield, op eene beſcheiden wijs, ſtaande, dat het, veelligt, eene verzoeking van den duivel was, om hem tot zijn bederf te misleiden. Ook zeide hij den koning, dat, volgens zijn eigen bericht, die Welleta Dſjeordſjis geene magt over hem zou hebben, vermits hij maar in zijn zoons tijd ten voorſchijn zou komen. Hij verzocht hem derhalve, zich wegens deeze voorzegging niet meer te ontrusten, maar de opvolging van zijnen zoon aan de barmhartigheid van God en de voorzigtigheid der koningin overtelaaten.

De koningin had, geduurende dat geſprek, een diep ſtilzwijgen in acht genomen. Zij bad den koning, haar alle de omſtandigheden dier voorſpelling nog eens te verhaalen, 't welk hij zeer duidlijk deed. „Ik wenschte, zeide zij toen al lag-

chende, dat deeze Welleta Dſjeordſjis ons nu niet nader zij, dan wij ons verbeelden; mooglijk in het paleis?" — „In het paleis! zeide de koning, met groote benaauwdheid?" — „Ik denk zoo; zeide de koningin," onderſtel, dat het uwe eigen gemaalin is: want Welleta Dſjeordſjis was de naam, welke mij bij mijnen doop gegeeven werd; en, dat gij mij, onlangs, tot koningin hebt laaten kroonen, geeft mij een onwederſpreeklijk recht tot de regeering, ingeval 'er een minderjaarige op den troon mogt geraaken."

Of de koning hierdoor overtuigd wierd of niet, is onbekend; maar de vervolging van Welleta Dſjeordſjis hield van deezen tijd af aan op; 't welk de koningin mij, onder verſcheidene anecdotes, betreklijk deeze zonderlinge regeering, dikwijls heeft verteld.

De koning overleed na eene kloekmoedige regeering, geduurende welke hij het grootſte deel des ouden adels nabij Gondar, die in de onlusten onder de voorige regeeringen betrokken waren geweest, uitgeroeid had. 't Een en ander maakte zijne nagedachtnis gehaat.

De koningin hield des konings dood eenige dagen verborgen. Ook was, na de laatſte gebeurenis, niemand zeer voorbaarig om te gelooven, dat hij waarlijk dood was. Ieder was op zijn hoede tegen een tweede wederopſtanding.

Digitized by Google

YASOUS *de* II, *of* ADIAM SEGUED.

Van 1729 *tot* 1753.

Door de behendigheid der koningin-moeder, volgde haar zoon, onder den naam van YASOUS DEN TWEEDEN of ADIAM SEGUED, zijnen vader op. Hij was nog minderjaarig; dus viel de regeering haar te beurt.

Haare eerſte zorg was, dat zij haare broeders ten hove riep, en, door dat middel, zich en haaren zoon op den troon bevestigde. — Het duurde, echter, niet lang, of 'er braken in de afgelegener provincien onlusten uit, welke bedenklijke gevolgen konden hebben. — Om dezelven des te krachtdaadiger te ſtuiten, oordeelde de koningin het dienſtig, de krooning van haaren zoon, ofſchoon nog zeer jong zijnde, te verhaasten. — Dit geſchiedde ook, eerlang, met groote plechtigheid.

Toen de rechters en alle de hooge amptenaars des rijks, te Gondar, in de gehoorzaal vergaderd waren, verſcheen de jonge koning, en plaatſte zich op den troon. De *kies hatzee*, of des konings aelmoeſenier, zalfde hem, toen, met olie, en MAMMO, een broeders zoon der koningin, zette hem de kroon op; waarna de geheele vergadering, zijne moeder alleen uitgezonderd, op de knie viel, en hem hulde bewees. Bij de huldiging, nam hij zijnen laatstgenoemden naam aan.

Geduurende de plechtigheid, zat de koningin-moeder op een' afzonderlijken troon, aan de rech-

Digitized by Google

terhand des konings. Zij werd ook gekroond, maar niet gezalfd. Insgelijks, werd dezelve hulde aan haar beweezen, welke aan haaren zoon gedaan was. De koning was, onder die plechtigheid, op zijnen troon gezeeten met gedekten hoofde. De tegenwoordigheid van den aboena of patriarch werd, bij deeze gelegenheid, niet noodig geoordeeld.

Niettegenstaande alle deeze voorzorgen, werd echter, het zaad van misnoegen, in de provincie Damot, ras gezaaid; 't welk schielijk tot verscheidene andere provincien overvloeg. — Doch de koningin, door getrouwe amptenaars ondersteund, wist de aanslagen der muitelingen, of voortekomen, of in den beginne te smooren.

Kort nadat HEZEKIAS, door sommige misnoegden van het gebergte Wetsjnee gehaald, en voor koning uitgeroepen, doch overwonnen, en derwaard te rug gevoerd was, verscheen er een ander mededinger naar de kroon, dien men niet verwacht had. — Hij zeide, dat hij de oude koning Bakuffa was; dat hij, om staatkundige redenen, zijnen dood had laaten uitstrooien; en nu te rug gekomen was, om zijne kroon en koningrijk wederom te eischen. — Doch nooit was eene wederopstanding zoo weinig gewenscht, dan deeze. Voor een korten tijd, werd de menigte door een geweldigen schrik bevangen. Maar geenen aanhang krijgende, werd deeze bedrieger zonder bloedstorting gevat, verhoord en ter dood veroordeeld. Intusschen werd de straf verwisseld in eene andere, welke men onderstelde zachter te zijn, naamlijk, dat een zijner beenen zou afgehouwen, en hij, vervolgens, naar Wetsjnee, gezonden worden. Deeze afzetting wordt al-

altijd op de groffte wijs gedaan door middel eener bijl, waarmede het been, even onder de knie, wordt afgehakt; eene verrichting, welke wegens hunne verregaande onkunde, gemeenlijk doodlijk is. Dit was ook het gevolg bij den ondergeschooven Bakuffa, die aan deeze geweldige afzetting van zijn been ſtierf.

Sedert genoot hij rust. Van dezelve bediende hij zich, om aan zijnen lust, dien hij tot de jagt had, te voldoen. — Hij was ruim zeven jaaren aan de regeering geweest, wanneer hij eene groote jagt hield, in welke hij twee jonge olifanten en een *gomari*, of rivierpaard, met eigen hand doodde. — Den drie en twintigſten van Wintermaand derzelven jaars, vermaakte hij zich wederom met de jagt, in welke hij twee olifanten en een rhinoceros velde. — Daarna begaf hij zich naar de rivieren *Gandova* en *Sjimfe*, alwaar hij zijne vaardigheid in de jagt op den *dſjieratakasſjin*, dat is te zeggen, den langſtaart, in 't Arabisch *dſjiraffa* genoemd, betoonde. Dit is het langſte van alle vierpoetige dieren. Ik heb het nooit dood, en ſlechts tweemaal leevendig gezien, en zulks nog maar op een' afſtand. De olifantenjaagers ontmoeten ze niet zelden. Zoo lang zij jong zijn, is de huid fraai geplekt; maar zij verandert in bruin, als het dier wat ouder wordt. Het is, denk ik, de *camelopardalis* der ouden, en het eenig dier, dat, in het open veld, een paard in ſnelheid overtreft.

Bij gelegenheid van deeze jagten, welke, gemeenlijk, aan de grenzen van Sennaar gehouden werden, zocht Yaſous de tweede zijn recht over het land der Herders, zijne oude onderdaanen, weder te verleevendigen. Sedert hunne vereeni-

ging

ging met de Arabieren, hadden zij vergeeten, den koningen van Abysſinie hunne gewoone ſchatting te betaalen. — Hij overviel een ſtam derzelven, *Daveina* geheeten, onverwachts, verſloeg ze, en maakte een grooten buit, in kemelen, rundvee en andere leevensmiddelen beſtaande. Ook nam hij zeer veele vrouwen gevangen: al 't welk naar Gondar gevoerd werd.

In 1736 viel 'er eene zeer groóte zonsverduistering in Abysſinie voor, waaruit de waarzeggers, ik weet niet welke, onheilen over het land voorſpelden. Ondertusſchen was 'er niets, dat aan zoodaanige voorzeggingen eenigen ſchijn gaf, ten zij, veelligt, de groote ſommen gelds, welken hij aan zijnen heerſchenden trek, dien hij tot het bouwen en verſieren van paleizen, lusthoven, kerken en andere groote geſtichten had, opofferde. Hij beſteedde 'er zijnen geheelen tijd aan, en zijne liefhebberij daarvoor was zóo groot, dat hij zelfs met zijne eigen handen medewerkte.

Ondertusſchen duurde het niet lang, of Yaſous werd, over de laagheid zijner bezigheden, door zijne onderdaanen eerst beſpot, en vervolgens het voorwerp hunner ſchotſchriften. — Om zich van dien hoon te zuiveren, beſloot hij den koning van Sennaar te beoorlogen, offchoon deeze hem niet beledigd, noch de minſte aanleiding daartoe gegeeven had. — Hij viel, onverhoeds, met eene aanzienlijke krijgsmagt in dat rijk, alles te vuur en te zwaard verwoestende. Zelfs drong hij met zijne zegevierende heirmagt door tot voor de hoofdſtad Sennaar, waarvan hij alleen door den Nijl was afgeſcheiden.

Doch

Digitized by Google

Doch hier keerde het geluk hem den rug toe. Want, terwijl Yasous voor Sennaar lag, en de groote vrees en verwarring in die stad van den overkant des Nijls aanschouwde, ongeduldig om de rivier over te trekken, was HAMIS, de veldheer van BADY, koning van Sennaar, op een' aanmerklijken afstand van de hoofdstad, met een uitgeleezen bende over die rivier gezet, en, na een snellen togt, viel hij, des avonds, de Abyssiniers, op het onverwachtst, met zoo veel geweld aan, dat zij eene volkomen neerlaag kreegen. — De geheele krijgsmagt van Yasous viel of door het zwaard, of kwam om in de woestijn door dorst, of werd gevangen genomen. Ook werden de hooggeschatte reliquiën, welken de Abyssiniers altijd met zich in 't veld neemen, om zich van de overwinning te verzekeren, als, bij voorbeeld, de schilderij der doornen kroon, door LUKAS gemaakt; eenige stukken van het kruis van CHRISTUS; een krucifix, welk bij veele gelegenheden gesprooken had, en dergelijke, een buit der Fundsji, en in zegepraal, te Sennaar, binnen gebragt. — Zij kreegen ze, echter, naderhand weder, maar moesten eenige duizend oncen goud tot rantsoen daarvoor betaalen.

Kort na des konings terugkomst te Gondar, overleed de patriarch CHRISTODULUS. 'Er werd een gezantschap naar Egypte afgezonden, om een' nieuwen aboena van daar te haalen. De gezanten werden door den Naybee, te Massuah, lang opgehouden, en van de helft van het geld beroofd, welk hun was medegegeeven, om de kosten in Egypte goed te maaken.

Den

Den vijf en twintigſten van Zomermaand, kwam flechts één der gezanten, zijnde de anderen op weg geſtorven, te Kairo aan. Nadat hij den dood van den aboena bekend gemaakt, en het geſchenk des konings overgeleverd had, verzocht hij, ſpoedig een opvolger te benoemen. De patriarch, zijne biſſchoppen, prieſters en diakenen te ſamengeroepen hebbende, droeg deeze waardigheid op, aan een mónnik van de orde van S. Antonius, de eenige orde van monniken, welke de Koptiſche kerk erkent. Zij leiden een zeer ſtreng leeven in twee kloosters, in eene vreeslijke woeſtijn eenzaam gelegen, eeten nooit vleeſch, maar gebruiken ſlechts met olijven, gezouten ſardijnen en kruiden. Nogthans zijn zij aan deeze eenzaame plaats zoo zeer verknocht, dat, wanneer zij geroepen worden, om tot deeze kerkelijke waardigheid in Abyſſinie gewijd te worden, een bevel van den baſſa en eene bende Turken nodig is, om den monnik, die tot aboena verkooren is, geboeid naar Kairo te brengen, daar hij in verzekerde bewaaring worde gehouden, tot dat hij, nadat de inwijding geſchied is, onder een ſterk geleide aan boord wordt gebragt, om naar Abyſſinie te ſtevenen.

De nieuwe aboena kwam, den zeevenden van Lentemaand des jaars 1745, te Maſuah aan, van waar hij eenen bode naar Gondar zond, om den koning daarvan te verwittigen. Hij kreeg bevel, om terſtond ten hove te komen. Doch de Naybes wilde hem niet laaten vertrekken, voor dat hij eene zekere ſom gelds, welke hij uitſchreef, ontvangen had. De koning was onwillig, het geld te verſtrekken. Om den aboena niet in verlegenheid te laaten, maakten ſommige monniken van het

kloos-

klooster van Bizan een aanslag, om hem in strikte van het eiland weg te voeren naar het vaste land; 't welk zij gelukkig volbragten.

De Naybee, over des aboena's vlugt verbitterd, sloeg, om 'er wraak van te nemen, des koninge gezant in boeien, en hield hem twee maanden lang gevangen. — De koning over deeze stoutheid van den Naybee niet weinig verwonderd, en ontdekkende, dat de naauwe vriendschap, die tusschen hem en SUHUL MICHAËL, bevelhebber van Tigre, plaats had, aanleiding daartoe gaf, besluot, den eenen zoo wel, als den anderen deswege te straffen.

Hij ontbood Michaël naar Gondar; doch deeze weigerde zulks volstrektlijk. Dit bewoog den koning, om op staande voet met eene aanzienlijke krijgsmagt op te trekken, en deeze muitende bevelhebbers tot gehoorzaamheid te brengen. — De onverwachte verschijning van Yasous, aan 't hoofd eener talrijke legerbende, verschrikte Suhul Michaël zoo zeer, dat hij, schoon zelf een dapper en ervaren veldheer zijnde, geen moeds genoeg had, om zich, op de vlakte, in een gevecht met den koning in te laaten. — Hij vlugtte, derhalve, met alle zijne schatten, naar den berg *Samayet*, en bezette de toegangen.

De koning sloeg zich, met zijne magt, aan den voet van den berg neer. Vervolgens bestormde hij denzelven, en maakte 'er zich meester van, uitgenomen die hoogte, welke Michaël zelf in had. Doch het duurde niet lang, of hij gaf zich aan den koning over. De vorst zond hem, op zijn verzoek, een vertrouwd persoon, aan wien hij eene verbaazen-

zende menigte goud overgaf. — Daarna kwam hij van den berg, draagende, gelijk de gewoonte des lands ten aanzien van overwonnen muitelingen is, eenen ſteen op zijn hoofd, belijdende zich zelven aan eene hoofdmisdaad ſchuldig. — Een geweldige ſtormwind en regen belette hem, dien dag in des konings tegenwoordigheid gebragt te worden. En de duivel, gelijk de Abyſſiniers geloven, begon in dien ſtorm eene verſtandhouding met hem, welke veele jaaren duurde.

Den zeven en twintigſten van Wintermaand, bragt des konings opperkrijgsbevelhebber WELLED DE L'OUL den gevangen Michaël, in het gewaad van een boeteling, in de tent van Yaſous. — Schoon Welled de l'Oul, met groote moeite, den koning bewoogen had, om hem niet te laaten dooden; werd de vorst, echter, op het gezicht van Michaël zoo woedend, dat hij hem met zijnen voet ſchopte, verklaarende, dat hij zijne belofte introk, en bevel gaf, dat hij zou uitgebragt, en voor de deur zijner tent gedood worden. — Ras Welled de l'Oul en meer andere voorſtaame mannen, die den koning, zoo in den raad, als in het veld, groote dienſten gedaan hadden, vielen op hunne aangezigten neer, en ſmeekten den vorst om genade voor den misdaader. — Al vergaf Yaſous den verraader zijne euveldaad niet van harte, kon hij echter niet nalaaten, op een zoo algemeen verzoek, hem genade te bewijzen. Hij deed het, en maakte 'er deeze aanmerking bij, welke ras als eene voorzegging werd aangezien: „Op uw verzoek, „heb ik dien verraader vergifnis beweezen, om„dat ik, altijd, liever verdienſten beloonen, dan „misdaaden ſtraffen wil: maar ik roep u allen tot „getuigen, dat ik, heden, voor GOD mijne han-

„den

„ den wasch van al dat onſchuldig bloed, welk
„ Michaël nog zal ſtorten, eer hij de verwoesting
„ van zijn vaderland, welke hij, gelijk ik weet,
„ reeds overlang in zijn hart overlegd heeft, ten
„ toppunt brengt."

Vermits de koning nu, door zijn geheele rijk, vrede en rust genoot, kwam de lust tot bouwen en zijne paleizen te verfraaien, weder boven. — Intusſchen was het einde van dit jaar niet zoo gelukkig, als deszelfs begin. Het land werd door een heir van ſpringhaanen bedekt, die al de groente opaten, zoodat hongersnood onvermijdlijk ſcheen te zijn; doordien zij, tegen hunne gewoonte, voornaamlijk de graanen hadden aangetast. Deeze plaag komt echter zoo menigvuldig niet over Abyſſinie, als de Jeſuiten hebben verhaald.

Michaël, die, na de bovengemelde gebeurenis, eenigen tijd in de gevangenis gebleeven, maar, vervolgens, op vrije voeten geſteld was, werd, den zeventienden van Herfſtmaand des jaars 1746, door den koning, uit eigen beweeging, in het bevelhebberſchap over Tigree herſteld, en keerde, weinig dagen daarna, naar die provincie te rug. — Deeze ſtap des konings kwam allen zijnen vrienden, en hem zelven, 't welk hij niet ontveinsde, verbaazend voor. Maar zijnen vertrouwelingen gaf hij te kennen, dat hij, gelijk een gezigt hem verzekerd had, voortaan, onder de onmiddelijke beſcherming van den aartsengel MICHAËL was, met wien hij in alle gevallen zou raadpleegen.

Suhul Michaël was ook listig genoeg, om de vriendſchap des konings uit al zijn vermoogen aantekweeken. — Ten einde zich van den blaam der neer-

Digitized by Google

laag, voor Sennaar geleeden, te zuiveren, had Yasous een nieuwen togt tegen dat rijk ondernomen, en was langs een' anderen kant in Atbara doorgedrongen. — Terwijl de vorst aan de grenzen zijner provincie met goed gevolg oorlog voerde, deed Michaël al wat van een getrouw en werkzaam onderdaan verwacht kon worden. —— Hij nam den koning daardoor zoo zeer in, dat deeze, na zijne zegevierende terugkomst te Gondar, hem derwaard ontbood. Yasous overlaadde hem met weldaaden. Bij het bevelhebberschap van Tigree, voegde hij nog dat over *Enderta*, over *Siree* en alle de provincien tusschen de Takazzee en de Roode zee; zoo dat Michaël meester van bijkans half Abyssinie was.

Het overige van Yasous regeering werd in zijne gewoone bezigheden doorgebragt. In het vier en twintigste jaar zijner regeering, werd hij, op den een en twintigsten van Zomermaand des jaars 1753, ziek, en overleed weinig dagen daarna. Men vermoedde, dat hem door de nabestaanden der koningin vergif was bijgebragt.

JOAS.

Van 1753 *tot* 1768.

JOAS, de zoon van Yasous, bij BESSABEE, uit eenen van de stammen der Gallas afkomstig, maar te Gondar in den Christlijken godsdienst onderweezen en gedoopt, volgde zijnen vader op, zonder eenigen tegenstand.

In de eerste jaaren der regeering van deezen koning heerschten 'er groote verdeeldheden aan het hof,

hof, welke, meestal, veroorzaakt werden, doordien de koninginmoeder zoo veele Gallas te Gondar bragt, daar de oude Abyssinische adel zich niet mede vereenigen kon. — —

Michaël, die het gewigt deezer verdeeldheden klaar inzag, maar 'er geen deel in nam, omdat hij wel wist, dat door die onderlinge vijandschappen zijn belang bevorderd werd, kwam in groote pracht, en met eene gewigtige boodschap te Gondar. Zij bestond hierin:

BAADY, de zoon van L'OUL, koning der Fundsji, of, gelijk zij in de Abyssinische jaarboeken geheeten worden, der *Noba* (*a*), die Yasous voor Sennaar verslagen had, was, na eene bloedige regeering van drie en dertig jaaren, in 1764, afgezet door NASSER, zijnen zoon, waartoe de eerste staatsdienaar, scheik ADELAN hem behulpzaam was geweest; terwijl de onttroonde koning zijn toevlugt tot Suhul Michaël had genomen. — Michaël ontving hem vriendlijk, en beloofde hem zijne goede diensten bij koning Joas, met verzekering, dat hij in persoon hem herstellen wilde, indien de koning hem bevel daartoe gaf. — Hy bragt Baady in des konings tegenwoordigheid; doch hij gedroeg zich op eene wijs, die geenen mensch, ik laat staan eenen vorst, betaamt: want hij kuste den grond, en verklaarde zich een onderdaan van Abyssinie. Joas integendeel kweet zich vorstlijk jegens hem.

(*a*) *Noba* betekent in de taal van Sennaar eenen krijgsknecht. Waarschijnlijk is de oude naam *Nubia* hiervan afkomstig.

Digitized by Google

hem. Hij ſtelde hem aan tot bevelhebber van Ras el Fiel, op de grenzen van Sennaar, met eene behoorlijke inkomſte, en vermaande hem, daar te blijven, tot dat de oneenigheden ten hove bedaard waren, wanneer Michaël gelast zou worden, hem in zijn koningrijk te herſtellen. — Doch Baady volgde deezen wijzen raad niet. Hij liet zich door Adelan naar Atbara lokken, daar hij, eerlang, gevangen genomen, en heimlijk, op bevel van WELLED HASSEN, ſcheik van *Tiwa*, vermoord werd.

Boven heb ik reeds aangemerkt, dat koning Joas de eerſte was, die eene gemalin uit de natie der Gallas nam, en dezelve tot koningin van Abyſſinie verhefte. — Deeze ſtap heeft, nadeshand, onnoemlijke rampen over Abyſſinie gebragt. — De Gallas, bij de Abyſſiniers doodlijk gehaat, doch door den koning en de koningin beſchermd, kwamen in menigte ten hove en in de hoofdſtad. Binnen korten tijd, wisten zij al de magt in handen te krijgen, zoo dat zelfs de koning en de koningin het kwaad eerst gevoelden, toen het te laat voor hun was, om het te verhelpen. De dood van Welled de l'Oul, broeder der koninginmoeder, een dapper en rechtſchapen man, bragt 'er veel nadeel aan toe. Daar kwam bij, dat Joas, op ontſtaan verſchil tuſſchen MARIAM BARI, bevelhebber van Bedſjember, en Suhul Michaël, den eerstgenoemden van zijn bevelhebberſchap beroofde, en KASMATE BRULHEE, zijnen oom, eenen Galla van afkomst, daarmede bekleedde. —

Deeze Mariam Bari, een man van de edelſte geboorte in dit land, en die OZORO ESTHER, dochter der weduw van koning Bakuffa, bij KASMATI NETSJO van Kuara, tot zijne gemalin had, was

was 'er ongemeen gevoelig over, en kon niet dulden, dat hij en zijne maagſchap aan een geſlacht van Heidenen onderworpen zouden zijn, welken hij in het veld zoo dikwijls verſlagen had.

Brulhee bragt eene krijgsmagt op de been, om zich in 't bezit van zijn bevelhebberſchap te ſtellen. Doch Mariam Bari (*b*) hield zich ſtil in Bedſjember, verachtte Brulhee, en zocht den koning

---

(*b*) Mariam Bari was toen nog jong, maar hij bezat reeds de voorzigtigheid en het beleid, welke eenen man van jaaren en ondervinding tot eer zouden hebben verſtrekt. — De heer BRUCE ſtelt zijn karakter zoo beminlijk voor, dat ik mij niet onthouden kan, hetzelve hier woordlijk, vertaald, mede te deelen:

„ Hij werd, zegt hij, wanneer men den ouden Suhul Mi„ chaël, zijnen erfvijand en mededinger, uitzondert, voor den „ dapperſten krijgsman en besten veldheer in het geheele „ koningrijk gehouden. Maar zijne zeden waren van die „ van Michaël ten eenemaal onderſcheiden. Hij was op„ recht, vriendlijk en openhartig; milddaadig, maar niet „ uit een bijzonder oogmerk, om roem daardoor te ver„ werven; zoo gemaatigd bij overwinningen, als onver„ moeid om ze te behaalen; gemaklijk te beweegen, om „ op ſchuldbekentenis beleedigingen te vergeeven, en „ wiens vergifnis altijd oprecht was; een getrouw onder„ houder van zijn woord, zelfs in zaaken van minder be„ lang; daarenboven muntte hij in twee dingen uit, wel„ ke in Abyſſinie zeer zeldzaam zijn; te weeten: regel„ maatig in zijne godsdienstoeffening, en ſtandvastig in „ zijne huwlijksliefde, jegens eene echtgenoote."

Digitized by Google

ning afteraaden van eene ſchikking, welk hij wist voor den ſtaat over 't algemeen verderflijk te zijn.

Mariam Bari beriep zich verder op den eed, welken hij, bij zijne aanſtelling, in des konings hand had afgelegd, om geenen Galla in de provincie Bedſjember te laaten komen, maar dan liever met het zwaard in de hand te ſterven. Doch de koning bleef onverzoenlijk, en beantwoordde zijne voortreflijke verklaaring ſpotswijs; daar Mariam Bari een geestig en nadruklijk wederantwoord op gaf, met toeſpeeling op den naam *Brulhee*, welke in het Abyſsinisch een dunne glaazen flesch beteekent, raadende hij den koning, zijnen oom Brulhee te huis te houden, opdat hij niet als een zwak, breekbaar glas tegen de harde rotſen van Bedſjember in duizend ſtukken geſlooten werd.

De koning, deeze ingebeelde beleediging niet kunnende verduuwen, verhaaſtte het vertrek der krijgsmagt naar Bedſjember, zoo veel mooglijk was. — Doch, naauwlijks, was Brulhee, met zijn krijgsvolk, in de gemelde provincie getrokken, of het heir van *Mariam Bari viel hem aan* en floeg hem op de vlugt; en hoé zeer de bevelhebber van Bedſjember last gegeeven had, om hem leevendig gevangen te neemen, of, indien zulks niet geſchieden kon, te laaten ontſnappen, maar geenzins te dooden, werd hij, echter, door een van Mariam Bari's volk met een piek doorſtoken, dat hij den geest gaf.

Zoo draa was deeze tijding niet den koning ter oore gekomen, of hij werd woedend van gramſchap, en zocht zijn heil bij Suhul Michaël, die,

Digitized by Google

die, te vooren, reeds tegen hem was opgestaan, benoemende hem tot de waardigheid van *Ras*, waardoor hij met de opperste magt, zoo in het burgerlijke, als in zaaken, den krijgsstaat betreffende, bekleed werd.

Michaël, van de groote verdienste van Mariam Bari volkomen overtuigd, deed de treflijkste lofspraak van hem, en zeide, dat Mariam Bari de eenige man in Abyssinie was, die zijnen pligt kende, en moed genoeg had, om daarin te volharden, en dat, met zijn verderf, ook de ondergang des konings en des geheelen staats onafscheidlijk verknocht was. Nogthans was hij grootlijks in zijn schik, dat hij hu aan zijne heerschzucht den ruimen teugel kon vieren, en trok, terstond, met eene aanzienlijke krijgsmagt op naar Gondar, verwoestende, even als of hij in een vijandlijk land was, onder weg alles te vuur en te zwaard. Hij sloeg zich voor Gondar neer, bezette alle de toegangen der stad, en vervulde aller harten, van den koning af tot den minsten daglooner toe, met schrik. — Zelfs waren 'er reeds sommige benden van zijn volk ter stad ingetrokken, en hadden verscheidene huizen beginnen te plonderen.

Den volgenden dag, des morgens vroeg, begaf hij zich in Gondar, deed hulde aan den koning en herstelde de rust volkomenlijk. — Een blijk daarvan was, dat hij bevel gaf, een brood, een flesch water en eene once goud, op eene trom, zonder eenige wacht, openbaar op de markt te plaatsen. Doch, schoon de Abyssiniers zeer diefachtig van aart zijn; schoon spijs en drank in de stad ongemeen schaarsch waren, en goud nog schaarscher;

ſchoon 'er met het krijgsvolk eene menigte vreemdelingen in de ſtad kwam, en de nachten bijkans twaalf uuren lang waren, waagde niemand het echter iets van die bijzonderheden weg te neemen, welke van maandag tot vrijdag, dag en nacht, op de markt zonder eenige wacht geſtaan hadden.

Wijl de koning, inmiddels, onverzetlijk bleef, om den dood van Brulhee op den braaven Mariam Bari te wreeken, en, niet luisterende naar den raad van Ras Michaël om hem te verſchoonen, volſtrektlijk begeerde, dat deeze met zijne krijgsmagt naar Bedſjember optrok om hem te beoorlogen, maakte hij zich tot dien togt gereed. Doch hij weigerde te vertrekken, zoo de koning niet mede ging; waartoe deeze eindelijk beſloot.

Toen de Abyſſiniſche krijgsmagt in Bedſjember gekomen was, trok Mariam Bari met zijn volk tot de uiterſte grenzen der provincie te rug. Hij werd derwaard door des konings heir vervolgd. Kort daarna viel 'er een zwaar veldſlag voor, waarin Mariam Bari gewond werd. Hij zocht zijn ſchuilplaats bij de *Woella*, een ſtam der Gallas. — Jona bericht daarvan *ontvangen hebbende*, zond twee vrienden der Gallas, om hem van daar te haalen. Zij bragten hem geboeid in des konings tent, van waar hij naar die van LUBO, uit het geſlacht der Gallas, geſleept, en op eene wreede wijs vermoord werd. — Ozoro Esther, de waardige gemalin van den ongelukkigen Mariam Bari, vlugtte naar de tent van Michaël, om 'er voor haar en haare twee zoons veiligheid te zoeken. — Michaël nam haar niet alleen in zijne beſcherming, maar liet ook, terſtond, eenen prieſter komen, die hem, in de deur

deur zijner tent, met haar in het huwlijk verbond, onder de toejuiching van zijn geheele heir.

Michaël wreekte niet alleen den dood van Mariam Bari aan allen, welke deel in zijnen moord gehad hadden; maar hij geraakte ook van dat oogenblik af oneens met koning Joas. Dezelve sloeg ras tot openbaare vijandschap over. Ras Michaël liet Hannes den tweeden van den berg Wetsjnee haalen, en zond eenige vertrouwelingen naar het paleis, om Joas te vermoorden, 't welk zij zeer gemaklijk volbragten, wijl zij hem alleen vonden.

HANNES *de* II.

1769.

HANNES DE TWEEDE was reeds zeventig jaaren oud, toen hij, den derden van Bloeimaand des jaars 1769, zijne intreede in Gondar deed. Hij was een broeder van Bakuffa, en, in zijnen tijd, van den berg Wetsjnee gevlugt, werd hij gevat, en, nadat hem de hand was afgehouwen, naar den berg te rug gevoerd.

Schoon die verminking hem, volgens de wet van Abysinie, tot den troon onbekwaam maakte, en zulks in den raad geopperd werd, wist Ras Michaël echter die wet krachtloos te verklaaren. Hij lachte 'er mede, en zeide spotswijs: „Wat heeft een koning met zijne handen te doen? Zijt gij bevreesd, dat hij zijn eigen muilezel niet zal kunnen zadelen, of zijn eigen bagaadje oplaaden? Weest niet bevreesd; als hij zoodaanige hulp noodig heeft,

Digitized by Google

heeft hij mij maar te roepen, en ik zal hem helpen." 't Geen dit het meest belachlijk maakte, was, dat Michaël ouder was dan de koning, en zelfs niet alleen ſtaan kon.

Ondertuſſchen was Hannes even zwak van gemoed, als van ligchaam. Hij had geene verkeering, dan met monniken gehad. Dus waren alle de poogingen van Ras Michaël, om hem deel in de regeering te doen neemen, te vergeefs. De geheele dag werd met pſalmgezang, en het leezen van gebeden, doorgebragt. Niets kon Hannes beweegen, om zich tot verdediging zijner kroon te veld te begeeven. Als Michaël daarvan ſprak, ſchreide hij, verborg zich, wilde een monnik worden, en ſmeekte, dat men hem weder naar zijne gevangenis op den berg Wetsjnee te rug zond.

Doch Ras Michaël oordeelde het al te gevaarlijk te zijn, eenen koning achter zich te laaten, terwijl hij in het veld was; des nam hij zijne toevlugt tot vergif, welk hem in zijn ontbijt gegeeven werd. Door dit middel werd Ras Michaël, binnen den tijd van minder dan zes maanden, de opzetlijke moordenaar van twee koningen.

TE-

Digitized by Google

TEKLA HAIMANOUT de II.

1769.

TEKLA HAIMANOUT DE TWEEDE volgde zijnen vader op. Hij was een prins van eene allerbevalligſte geſtalte, lang naar zijne jaaren, dun, en van de blankſte Abyſſiniſche kleur, gelijk die van alle de prinſen, welke in het gebergte gebooren zijn. Hij had een ſchoon voorhoofd, groote zwarte oogen, een rechten neus, dunne lippen, een kleinen mond, zeer witte tanden en lang hair. Zijne gelaatstrekken zouden, zelfs in Europa, voor fraai gehouden worden. — Schoon hij maar weinig maanden van het gebergte, zijne geboorteplaats, geweest was, waren zijne zeden en gedrag, echter, zeer beſchaafd. Hij had een uitmuntend verſtand, en zijne voorzigtigheid overtrof zijne jaaren. Hij was zeer driftig van aart; doch had geleerd, zich te bedwingen. — Sints Hannes komst tot den troon, noemde hij Michaël vader, en vereerde hem als zoodaanigen. Hij had gewillig in alle de oogmerken van deezen ouden ſtaatsdienaar toegeſtemd, en ondernam den oorlog tegen FASIL, uit het geſlacht der Gallas, die zich, onder de regeering van Joas, zeer groote magt in het rijk had aangemaatigd, en, na den dood van dien koning, in openbaare muiterij tegen hetzelve was, gereedlijk.

De koning, verzeld door Ras Michaël, trok tegen denzelven te veld. Den tienden van Slagtmaand 1769, verlieten zij Gondar, en reeds den negenden der eerstvolgende maand, viel de zwaare veldſlag bij *Fadſjitta* voor, waarin Fafils heir eene volkomen

men neerlaag leed. 't Is merkwaardig, dat, juist op dien zelven dag, vijf jaaren geleeden, en op die zelve plaats, Fasil een koninglijken prins, KASMATI SJITTI genaamd, vermoord had; voor welke euveldaad hij, thans, hier gestraft werd.

Omtrent deezen tijd kwam ik te Masuah, in Abyssinie, aan. 't Geen daar voorviel, en het vervolg mijner reisbeschrijving zal ik in het vijfde en de volgende boeken verhaalen.

AAN-

Digitized by Google

AANHANGSEL

VAN DEN

NEDERDUITSCHEN UITGEEVER.

De aanmerkingen, welken de geleerde heer, professor TH. CH. TYCHSEN, op den zonderlingen inhoud van het tweede boek van het werk van BRUCE, hier vooren van bladzijde 209 tot bladz. 308 verkort, gemaakt heeft, zijn te gewigtig, dan dat wij ze hier niet onzen Nederduitschen leezeren zouden mededeelen. Zij zijn achter het vijfde deel der Hoogduitsche vertaaling van het gemelde werk gevoegd. — Duidlijkheidshalve, zullen wij de orde der bijzondere afdeelingen volgen, en de plaatsen zelve, waarop de aanmerkingen van den hoogleeraar zien, achter dezelven melden.

EERSTE AFDEELING.

De historie van den koophandel en de bevolking van Abyssinie, zoo als zij door den heer BRUCE geleverd is, heeft zoo veel verbaazends, dat 'er weinig leezers zullen zijn, die niet meenden, nieuwe uitzigten in de oude geschiedenis van Afrika gekreegen te hebben. Men meent zich in een nieuwe waereld verplaatst te zien, en met BRUCE den rijkdom en de magt der oude staaten op eenmaal te kunnen verklaaren. Maar, bij nadere beschouwing, verdwijnt de verbeelding, en men ziet zich ge-

Digitized by Google

ne ſchreede nader gebragt, dan wij reeds waren. — De ſchrijver heeft, dikwijls, of verkeerde tijdſtippen tot een grond gelegd, of uit echte opgaaven meer afgeleid, dan daarin begreepen was.

* * *

1. De groote overvloed van goud en zilver in Palestina berust op geenen geſchiedkundigen grond, maar enkel op misverſtand van het verhaal aangaande de gouden vaten en gereedſchappen des tabernakels, die echter grootdeels maar met goud overtoogen waren. — Ook kwam het goud daarpe niet uit Palestina, maar uit Egypte. Eer had de ſchrijver hier de menigte goud en zilver, die in de tempels van Thebe, door KAMBYSES verwoest, volgens DIODORUS SICULUS (a), zou geweest zijn, kunnen bijbrengen. — [Men zie ook de *Aant. des* NEDERD. UITG., hier vooren onder bladz. 210.]

2. Uit welken grond de ſchrijver den Egyptenaaren zijden-, katoenen en wollen manufaktuuren ontkent, is niet ligt te bepaalen. Weevers hadden zij echter, en hunne priesters droegen katoenen lijwaaten, volgens HERODOTUS (b), en PLINIUS (c). — Ook hadden de kunſtenaars, die aan het Moſaisch heiligdom arbeidden, hunne kunst in *Egypte geleerd*. — Of de balſem een inheemsch gewas van Egypte zij, is grootlijks te twijfelen. Volgens andere berichten is hij uit Arabie derwaard verplant. — Hiervooren bladz. 215.

3. Bijaldien de Afrikaanen herders, jagers en visschers waren, is het niet wel te begrijpen, waartoe zij zoo veele waaren, enkel de weelde betreffende, behoefden. En

(a) I. 45.
(b) II. 35.
(c) XIX. 1.

Digitized by Google

En wie waren dan deeze bewooners van Afrika, die voor de aankomst van CUS, den kleinzoon van NOACH, reeds dat land bevolkt hadden? Veelligt de Herders, de afſtamlingen van PHUT, die naar des ſchrijvers onderſtelling, volgens de Moſaiſche afkomst der volken, een broeder van CUS was. Zijne familie moet zich dus, in Afrika, zeer ſnel hebben vermenigvuldigd. Hier vooren bladz. 216.

4. De overlevering der Abyſſiniers wegens de aankomst van CUS had de heer BRUCE naauwkeuriger moeten beſtemmen, of zij mondlijk of ſchriftlijk is. — De Abyſſiniſche abt GREGORIUS had van eenen CUS nooit gehoord (*d*). En de tegenwoordige Abyſſiniers, die, volgens het ſyſtema van den heer BRUCE, geene Cuſiten zijn, kunnen ook bezwaarlijk zoodaanige overlevering hebben. — JOSEPHUS zegt wel (*e*), dat de Ethiopiers zich zelven Chuſeërs noemden, en van alle volken van Aſie zoo genoemd wierden. Dan dit zeggen van JOSEPHUS heeft even zoo weinig gezag, als meer andere gezegden van dien ſchrijver op de aangehaalde plaats, wijl deeze naam nergens anders voorkomt.

De geheele overlevering van de afſtamming der Ethiopiers van CUS ſchijnt uit den Bijbel gehaald te zijn. BRUCE keert het dus om, wanneer hij zegt, dat Joden en Christenen dezelve van de Abyſſiniers aangenomen hebben.

Ook de overlevering van den ſchrik wegens den zondvloed zweemt niet ſterk naar een Afrikaansch volkspraatje; maar ſchijnt veel meer door den ſchrijver uit den keerkringsregen en de holen der rotſen, door kunst gemaakt, afgeleid te zijn. — Volgens den Bijbel waren de oud-

(*d*) LUDOLFS *Hiſt. Æth.* I. 6. 2.
(*e*) *Antiquit.* I. 6. 2.

Digitized by Google

oudſte woonplaatſen der Cuſiten in Meſopotamie, GEN. X: 9; en 'er zijn veelligt eeuwen verloopen, eer eene bende derzelven den weg naar Ethiopie vond. — Hoe is het ook te begrijpen, dat een hoop menſchen uit het vruchtbaare Egypte door eene vreeslijke woestijn zou trekken, om zich in een onbekend land neer te ſlaan? En waarvan daan kreegen zij werktuigen, om zulke holen te vervaardigen?

Daar, volgens het verhaal van onzen ſchrijver (*f*), onder koning LALIBALA, in de twaalfde eeuw, eene menigte kerken in de rotſen uitgehouwen werd, waarom zou men de overige holen in de tijden onmiddelijk na den zondvloed plaatſen, en hun ontſtaan bijkans tot een wonderwerk maaken? — Holen zijn voor die landſtreeken, waarin men reeds veele natuurlijke holen vond, de bekwaamſte en veiligſte wooningen; en men behoeft geenen ſchrik voor den zondvloed aanteneemen, om hunnen oorſprong te verklaaren. — Het is dus overdreeven, wanneer de heer BRUCE het als eene ontwijfelbaare gebeurenis ter neerſtelt, dat de Cuſiten die wooningen in de rotſen maakten; alleenlijk het aanweezen dier wooningen is ontwijfelbaar. Hier vooren bladz. 216, 217.

5. In deeze voorgewende overlevering is ten minſte de bijvoeging, *omtrent* ABRAHAMS *tijd*, *niet oud*. De ſchrijver ſchijnt zelf niet veel daarop te rekenen, wijl hij Axum tot eene hoofdſtad der Herders maakt. — Het volgende aangaande de ſterrekundige weetenſchappen der Cuſiten berust, veelligt, op dat geen, 't welk DIODORUS (*g*) nopens de Ethiopiers van Meroë zegt; doch 't geen ook niet voor een geſchiedkundig bericht kan gelden, en allerminſt in zulke vroege tijden behoort. Men vergelijke het *Programma* van profeſſor HEYNE: JACOBI BRU-

(*f*) Zie hier vooren, bladz. 305.
(*g*) III. 1.

Digitized by Google

BRUCE *de primar. etait. commerciis narratio. Gott.* 1790. *fol.* Hier vooren bladz. 217.

6. Men moet den heer BRUCE op zijn woord gelooven, dat *feir* die betekenis heeft, offchoon hij den naam der natie niet beftemt; want meer ftammen zijn Troglóditen. — Noch in het Amharifche, noch in de Dfjiestaal heet *fire* een hond. Alleenlijk in de taal der Gallas, waarin een hond *ferati* heet (*h*), is eenige gelijkvormigheid. — Indien de zaak waar is, is het zekerlijk mooglijk, dat de ftad *Sire* en de rivier, die bij de verfchijning der hondsfter overftroomt, van dezelve haaren naam heeft. Maar welke rivier meent de heer BRUCE? Volgens de landkaart van Abysfinie, zou het de Takazzee, die ook *Siris* heet, zijn. Integendeel noemt hij elders den Nijl zoo; en dat verzekeren ook de Ouden. Hebben beide rivieren deezen naam? Hier vooren bladz. 217.

7. POCOCKE fpreekt van bewoonde holen omtrent Thebe niets. Struikroovers, die zich in grafholen ophouden, kan men niet gevoeglijk holbewooners noemen. Eene nog ftreeds aanhoudende vrees voor den zondvloed laat zich ook met de reeds geftichte ftedeu niet wel overeenbrengen. Hier vooren bladz. 218.

TWEEDE AFDEELING.

Profesfor TYCHSEN heeft zijne aanmerkingen over de bevolking van Saba, volgens de gedachten van den heer BRUCE, in deeze afdeeling opgegeeven, in de volgende ftellingen begreepen:

I. Het is niet beweezen, dat het gewest aan den Arabifchen zeeboezem *Saba*, of *Azabo*, heette. Deeze woorden

(*h*) LUDOLFI *H. Æ.* I. 15.

den betekenen wel in 't Ethiopisch *Zuiden*, en de koningin van Saba heet in de Ethiopische overzetting, MATTH. XII: 42, *Negeschte Azeb*; maar dat is eene woordlijke overzetting van *koningin van het Zuiden*, niet de naam van een gewest in Afrika, en dus niet hetzelve met het Hebreeuwsch *Saba*. Hier vooren bladz. 219.

II. De sterrekunde der Cusiten is eene bloote onderstelling. Ook zegt de heer BRUCE niet, welke stam van hun de waarneemingen in orde bragt. Hij schijnt de spelonkbewooners te bedoelen. 't Is natuurlijk, dat eenigzins beschaafde natien op den gang der sterren opmerkzaam zijn, omdat deeze hun voor een' almanak dient: maar komt het met de geschiedenis en den gang der beschaafdheid overeen, dat Troglodytische Negers, in de regenmaanden, sterrekundige waarneemingen in orde brengen, die in een anderen Neger-stam gemaakt zijn? — En wie zegt het, dat de Cusiten de letters en cijferkarakters uitvonden? Hier vooren bladz. 221.

III. Waar van daan de *Herders*, die hier zoo plotslijk verschijnen, gekomen zijn, verneemt men niet. BRUCE houdt ze voor de *Phut* der Hebreën. Doch dit is eene willekeurige onderstelling. PHUT en CUS waren, volgens onzen schrijver, broeders. Nogthans zijn de afstamlingen van den eersten langhaairig, donkerbruin, *enz.* en die van den anderen *wolhaairige Negers.* — Nergens worden ook de wooningen der Phut naar Habesch verlegd; zij schijnen eer tót het westlijk Afrika te behooren, daar PLINIUS (*a*) van eene rivier *Fut* spreekt; en JOSEPHUS (*b*) gewaagt in Mauritanie van een landschap *Phoutae*.

't Is waar, dat meer Herders-volken in Afrika woonden, en nog woonen, b. v. de Hykfos, Nubiers, Ethiopiers, No-

(*a*) V. 1.
(*b*) *Antiquit.* I. 6.

Digitized by Google

Nomaden en Arabiers, waarvan men bij PLINIUS (c) reeds leest: maar dat deeze allen eenerlei volk zijn; dat zij allen tot de Phut behooren, is ongerijmd; gefteld ook, dat de naamen Herders beteekenen. — Welke is dan de grondtaal, waarin zij dat beduiden? *Berberi* is toch niet anders, dan *Barbari*, 't welk bij de Ouden nooit een beftemd volk aanduidt. — De Arabiers noemen die Afrikaanen, welke noch Negers, noch Arabiers zijn, *Breber*; maar zij leiden ze van de Kanaaniten af. De fchrijver fchijnt de kust *Barbarica* der oude aardrijksbefchrijvers; welke ten oosten aan Ethiopie grenst, en de Arabifche *Breber* te verwisfelen, en maakt uit beiden zijne waarenvervoerende Herders. Hier vooren bladz. 221, enz.

IV. Indien *Suah* werklijk Herders beduidt, had BRUCE moeten zeggen, in welke taal? *Hykfos* is Egyptisch, en zonder grond maakt men Herders daar van. — Nog minder behoort *Agag* hier heen; daar BRUCE zelf zegt, dat het de naam van een' Arabifchen Herderkoning was. 't Is dus onwaar, dat daarvan het meervouwige *Agadfji* heete; en zulks met het Ethiopifche Agaazi eenerlei zij; 't welk een ander woord is. — Ook verklaart LUDOLF het niet door *verbannen mannen*, maar door *vrije mannen* (d), en vergelijkt het met *Franken*; en dewijl de Ethiopiers zich nog zoo noemen, kan men op deeze verklaaring ftaat maaken. Hier vooren bladz. 222; 223.

V. De *vlieg* laat hij aan de natuurkenners over. Alleenlijk kan bij JESAJAS van deeze vlieg niet gefprooken worden. Het *einde der rivieren van Egypte*, is toch niet haar begin, maar haare uitwatering; en er wordt niet gefprooken van het ongeluk, dat den Herderen in Habesch door de vliegen, maar dat den Jooden door de Egyptenaars bejegenen zou. Hier vooren bladz. 224, 225.

VI.

(c) VI. 24.
(d) I. 1. 4.

Digitized by Google

VI. Niet SESOSTRIS, maar OSIRIS of BUSIRIS, wordt als ſtichter van Thebe genoemd. Waar is 'er een oud geſchiedſchrijver, die verhaalt, dat hij de ſtad naar zijnen vader genoemd heeft? Hier vooren bladz. 227.

VII. De oorzaaken der vijandſchap tusſchen de Negers en de Herders zijn zeer zonderling. Bijaldien de laatſten van het vervoeren der waaren hunne eenige bezigheid maakten, en daardoor magtig werden, moesten zij de behoudenis der ſteden en kunſten wenſchen; en het is onbegrijplijk, hoe de verwoesting van beiden hunne zucht kon zijn. — De Negers, daar de heer BRUCE van ſpreekt, moeten toch geheel andere Negers geweest zijn, dan de tegenwoordige, hunne nakomelingen, zijn. Sterrekundigen, die in verſcheidene gewesten waarneemingen maakten, en die met elkander vergeleeken; lieden, die een zuiveren godsdienst hadden. Doch deeze geſchiedverhaalen ſtrijden tegen alle waarſchijnlijkheid. Hier vooren bladz. 227.

VIII. De oorlogen der Herders en der Egyptenaaren zijn niet tijdrekenkundig verhaald. Geen geſchiedſchrijver zegt, dat SESOSTRIS de regeering der Herderkoningen onder SALATIS uitgedelgd heeft. — Bij de verovering onder SABACO ſchijnt BRUCE den koning HISKIAS met HOSEAS te verwisſelen. *En dat deeze Ethiopiſche Herders waren*, is enkel uit den naam afgeleid. 't Geen de heer BRUCE den derden inval der Herders noemt, is met den eerſten eenerlei, en behoort in veel vroeger tijd. — Dat zij zich nog in hunne oude woonplaatſen ophouden, had onze ſchrijver duidlijker moeten toonen. — Het getal der Herders is overdreeven. — LUDOLF verklaart het woord *Habesch*, gelijk BRUCE, door *convenæ*. Hier vooren bladz. 227, 228.

IX. De verhuizing der Palestyners naar Ethiopie rust op geene geſchiedkundige gronden. — 't Geen hij uit de Chronijk van Axum aanhaalt, blijkt uit den inhoud zelven,

Digitized by Google

ven, geene oude inheemſche overlevering, maar eene gisſing van den monnik te zijn, die na de derde Christen eeuw dezelve opmaakte. — Voorts zijn alle die verhaalen, welken de heer BRUCE daarop grondt, bloote onderſtellingen, die zoo ras om verre geſtooten, als gemaakt zijn. — Het beſluit; wijl, volgens PROCOPIUS, Kanaaniten naar de kust van Mauritanie vlooden; zoo is het waarſchijnlijker, dat zij naar Ethiopie gegaan zijn: zal niet ligtlijk iemand overtuigen. — BRUCE had de onderſcheidene natien, die Abyſſinie bewoonen, natuur- en ſtaatkundig moeten beſchrijven ten aanzien van haaren ligchaamlijken en zedelijken toeſtand, taal, leevenswijs, en godsdienst; 't geen hij, in 't vervolg, nopens de Gallas en Sjangallas zoo ſchoon gedaan heeft. — Hij verwart zich in zijne onderſtellingen zoo zeer, dat men ten laatſte niet eens kan zien, wat voor een volk eigenlijk het heerſchende in Abyſſinie is. Hier vooren bladz. 228, enz.

X. De proeve uit de Dſjiestaal, welke de heer BRUCE in zijn oorſpronglijk werk medegedeeld heeft, en uit het *Hooglied van* SALOMO genomen is, ſtaat reeds in WALTONI *Polyglott.* Om het karakter der taal te kennen, was het beter geweest eene reeks woorden te verſamelen, welke ieder taal hebben moet. Hier vooren bladz. 232.

DERDE AFDEELING.

Dat in Egypte twee oorſpronglijke karakters gebruiklijk geweest zijn, is eene willekeurige onderſtelling. Welke de Saïtiſche karakters zijn, wordt niet verklaard. Hier vooren bladz. 235.

't Geen BRUCE nopens de houdsſter, zijn geliefkoosd onderwerp, verhaalt, is onduidlijk. — De aanhaaling van DIODORUS is niet te vinden; en dat Oſiris en Siris gantsch onderſcheidene dingen zijn, heeft de heer

Digitized by Google

JABLONSKI in zijn *Panth. Ægypt.* genoegzaam beweezen. — De verschijning der hondsster kon niet als een teken worden aangemerkt, dat de tijd der overstrooming naderde: want zij gaat, in Egypte, eerst in Hooimaand op, en de rijzing des Nijls begint reeds in 't midden van Zomermaand. Hier vooren bladz. 236.

Het besluit: wijl men in Thebe zich, voornaamlijk, op de waarneeming der hondsster toeleide; zoo is de sterrekunde daar niet uitgevonden: is zeer vreemd. — Men heeft reeds voor lang aangemerkt, dat het eigenlijk getal der onderscheiden beeldspraakkundige tekens niet zeer groot is, offchoon 'er zeer veele hieroglyphen gevonden worden; doch daaruit afteleiden, dat zij enkel sterrekundige waarneemingen behelzen, gaat niet door. — De verklaaring van TOT en het kruis met een handvatsel, is zeer zinrijk. — Het mansbeeld, dat de heer BRUCE zoo naauwkeurig beschrijft, is buiten twijfel een *Harpocrates*. Hier vooren bladz. 236 — 239.

't Geen onze schrijver wegens den oorsprong van het letterschrift in Ethiopie, en de veranderingen, door MOSES daarin gemaakt, zegt, moest hij door voldingende bewijzen hebben gestaafd, om het gereedlijk aanteneemen. Hier vooren bladz. 240.

VIERDE AFDEELING.

In deeze afdeeling, heeft de heer BRUCE meer scherpzinnigheid, vlijt en orde aan den dag gelegd, dan in de meeste anderen. Al mogt hij ook in alle bijzonderheden niet volkomen gelijk hebben, leest men ze echter als eene zinrijk uitgevoerde onderstelling met genoegen. — De heer TYCHSEN laat het aan de natuurkundigen over, te onderzoeken, in hoe verre de opgaaven van den heer BRUCE nopens de regelmaatige strekking der mousfons in de Roode zee en den Indischen oceaan gegrond zijn, en bepaalt zich enkel tot het geen de philologie betreft.

Of

Of Egypte meer door de Herders, dan door de Babyloniers, geleeden hebbe; of deeze laatſten eene beſchaafde natie geweest zijn; of de weetenſchappen en koophandel naar Edom geweeken zijn; is onzeker: maar zeker is het, dat Edom geene ſtad, maar een landſchap was.

Van meer gewigt is de onderſtelling van BRUCE, dat SALOMONS ſchepen naar Ophir drie jaaren tot hunne vaart noodig hadden. 1 KON. IX: 26, 28, en X: 11. ſtaat ſlechts, dat SALOMO en HIRAM ſchepen naar Ophir zonden. Maar van de Tharſisvaarders leest men, Hoofdſt. X: 22. dat zij eenmaal in drie jaaren inkwamen. Waren nu de Tharſisvaarders van de Ophirvaarders onderſcheiden, dan zou het bewijs uit de mousſons, om de ligging van Ophir te beſtemmen, niet voldoende zijn, vermits 'er niet gezegd wordt, hoe lang de reis naar Ophir duurde. Ook kan Tharſis zeer wel *Tartesſus* zijn; want in Spanje was overvloed van zilver; en de ouden getuigen, dat 'er goud gegraaven is. De andere waaren konden van de Afrikaanſche kust derwaard gebragt worden. — Doch geſteld zijnde, dat van eene en dezelve vaart geſprooken worde, en de Ophirvaarders van de Tharſisvaarders niet onderſcheiden waren; 'er ſtaat echter nergens, dat de vloot die reis net in drie jaaren volbragt; maar alleenlijk, dat zij eenmaal in drie jaaren binnen kwam. Wijl de koophandel toen in ruiling beſtond, werd 'er een aanmerklijke tijd toe vereischt; en men weet, dat de kooplieden zich, oudtijds, wegens den koophandel, jaaren lang, op eene plaats ophielden. [Ondertuſſchen moet men bekennen, dat, door deeze aanmerking alleen, het bewijs, om de ligging van Ophir en Tharſis uit de ſtrekking der mousſons te beſtemmen, niet krachtloos kan gemaakt worden; daar toch de letter der H. Schrift voor den heer BRUCE ſchijnt te zijn.]

Maar 'er zijn nog andere zwaarigheden, die de onderſtelling van den heer BRUCE drukken. Of 'er een

Digitized by Google

Tharſis op de oostkust van Afrika geweest zij, blijft den heer TYCHSEN twijfelachtig. En, vermits onze ſchrijver het Tharſis, daar hij in de Abyſſiniſche jaarboeken van ſpreekt, tot de kleine ſtaaten der Arabieren op de noordoostkust van Afrika rekent, zou het, meent hij, onwaarſchijnlijk zijn, dat het zoo verre zuidwaard lag.

Dat *Sofala* het Ophir van SALOMO zou geweest zijn, kan de Hoogleeraar bezwaarlijk gelooven. — Is het waarſchijnlijk, dat Jooden en Tyriers, in dien tijd reeds, de vaart naar een land durfden onderneemen, welk acht en veertig graaden van Eziongeber lag; en zulks met ſchepen zonder zeilen? — Het zou grootlijks onwaarſchijnlijk zijn, dat een zoo verre gelegen land aan de koningin van Azab had toebehoord; ook zou 'er op de overleveringen in Sofala, dat de mijnen, waarvan nog ſpooren aldaar te zien waren, aan de koningin van Saba behoorden, en dat zij toen bearbeid wierden, weinig ſtaat te maaken zijn. De oude ſpooren van goud- en zilvermijnen bij Afura en Tſjicoua, die DOS SANTOS gezien had, zou de Hoogleeraar niet voor overblijffels uit SALOMONS tijd, maar liever voor werken van Arabieren en Perſiaanen houden, die, gelijk MASUDI verzekert, in de tiende eeuw na Christus geboorte, *ſterk op Sofala handelden.* [Men kan echter niet ontkennen, dat deeze zwaarigheden, tegen de onderſtelling van den heer BRUCE ingebragt, eigenlijk niets bewijzen, als, insgelijks, ſlechts onderſtellingen zijnde, en dus van geen gewigt zijn.]

Mocha betekent zekerlijk wel eene *gevangenis*; doch het Mocha, welk op de breedte van dertig graaden in Woest Arabie zou liggen, is niet bekend. Voorts is het Arabiſche Mocha een nieuwe ſtad, volgens NIEBUHR, in de dertiende of veertiende eeuw na CHRISTUS geboorte geſticht. Hier vooren bladz. 245—261.

VIJF-

Digitized by Google

VIJFDE AFDEELING.

Offchoon dezelve vol gewaagde onderſtellingen is, leest zij echter niet onaangenaam. — In den vermaarden togt van KAMBYSES naar Egypte, heeft de heer BRUCE veel ingevoegd, waartoe bij HERODOTUS geen grond te vinden is. —— De *Macrobii* houdt onze ſchrijver niet te onrecht voor de Sjangallas; waar omtrent hij eene ſchoone en uitvoerige verhandeling in het leeven van OUSTAS medegedeeld heeft, welke men met genoegen zal leezen. Zie deeze verkorting bladz. 460 en volgg. —— Hier voren bladz. 262 — 274.

ZESDE AFDEELING.

Wanneer men de verſcheidene bijzonderheden, welken de heer BRUCE nopens de koningin van SCHEBA ter neerſtelt, met elkander vergelijkt, ſchijnt hij zelf in twijfel te ſtaan, waar voor die vorſtin te houden.

De overlevering der Abyſſiniers, nopens de koningin MAKEDA, en de afſtamming hunner koningen van SALOMO, bevat, vooral zoo als zij door den heer BRUCE verhaald wordt, veel vreemds.

Voor eerst, is het geene Abyſſiniſche overlevering, maar eene bloote giſſing des ſchrijvers, dat zij naar Jeruſalem reisde, om te zien, waar de groote ſchatten bleeven, die uit haar land uitgevoerd werden.

Verder, zijn de bronnen der geheele overlevering jong. In 't laatst komt het alles op de chronijk van Axum aan, welke buiten twijfel na de invoering van het Christendom geſchreeven is: want zij verhaalt de geſchiedenis van den ſchatmeester van KANDACE, koningin der Mooren, zoo

Digitized by Google

als zij in de HANDELINGEN DER APOSTELEN (*a*) gevonden wordt, en leidt de eerste beginselen des Christendoms in Abysſinie daarvan af (*b*). — Gelijk de opſteller der chronijk deezen kamerling tot een' Abysſinier maakt, zoo kan hij ook met de koningin van SABA gedaan hebben.

Eindelijk, zijn de omſtandigheden der reis fabelachtig; de zalving van MENILEK; de twaalf oudſten uit de twaalf ſtammen; en de wegvoering van de arke des verbonds (*c*); welke laatſte ongerijmdheid de heer BRUCE *wijslijk voorbijgaat*. — Dit al, en de toepaſſing van PSALM XLV op MAKEDA, doet gisſen, dat de geheele overlevering uit het bijbelsch verhaal aangaande de koningin van SCHEBA, na de invoering van het Christendom, opgemaakt zij; dewijl het den inwooneren van Abysſinie loflijk ſcheen, eene zoo merkwaardige vrouw tot ſtammoeder hunner koningen te hebben. — Zelfs het omſchrift van het koninglijk wapen is uit OPENB. V: 5. — Kan men bewijzen, dat de Abysſiniers, eer zij Christenen werden, het Joodendom aangenomen hadden, 't geen LUDOLF ontkent, dan kon de overlevering reeds ten dien tijde ontſtaan zijn. — Voor de afſtamming der koningen van Abysſinie van SALOMO, en de vroege verſpreiding der Jooden en des Joodendoms in Abysſinie, zou *een ſterk bewijs zijn de naam* DAVID, dien MENILEK, de zoon der koningin van SCHEBA, zou gevoerd hebben. Hier vooren bladz. 275.

Nog iets van de *Falasjas:* — Jooden in Abysſinie, die nog hunne eigen ſtaatsgeſteldheid hebben, is eene zoo merkwaardige hiſtoriſche verſchijning, dat het te beklaagen is, dat de heer BRUCE geene beter berichten aangaan-

(*a*) Hoofd. VIII: 27, enz.
(*b*) LUDOLFI *Hiſt. Æth.* III. 2.
(*c*) LUDOLF. *l. c.* II. 3.

Digitized by Google

gaande hunne geſchiedenis kon bekomen. Uit hun eigen verhaal laat zich weinig opmaaken. — Ondertuſſchen komt het den hoogleeraar TYCHSEN, uit de berichten, door den heer BRUCE nopens dat volk te boek geſlagen, voor, de volgende ſtellingen, als geſchiedkundige waarheden, te kunnen aanneemen:

I. De Falasjas hebben geene Hebreeuwſche boeken, maar ſlechts de Ethiopiſche overzetting (*a*) van het geheele O. T., welke zij met alle de apocryphe boeken van de Christenen overnamen. — Als zij zeggen, dat het boek ENOCH het eerſte was, dat zij kreegen; moet men het zoo niet verſtaan, als of zij voorheen geene boeken gehad hadden; maar dat het het oudſte van allen was, omdat zij het voor een geſchrift van ENOCH zelven houden.

II. Zij ſpreeken eene taal, die geen Hebreeuwsch is, en die, om uit de proeven te oordeelen, geene merklijke overeenkomst daarmede heeft, dus ook geen Chaldeeuwsch, noch Arabisch kan zijn.

III. Zij hebben geſtaadig, ten minſte ſedert de tiende eeuw na CHRISTUS geboorte, hunne eigene ſtaatsgeſteldheid gehad, en houden dezelve nog ſtaande. En

IV. Zij woonen niet in eene landſtreek van Abyſſinie, maar oost- en westwaard van daar, in de provincien Samen, Dembi en Kuara. Doch aanvanglijk hielden zij hun verblijf langs de kust der Roode zee.

Uit deeze ſtellingen beſluit de hoogleeraar, dat zij door andere omſtandigheden, en in laater tijd naar Abyſſinie gekomen zijn. Na de laatſte verwoesting van Jeruſalem, en reeds voorheen, breidden de Jooden zich overal, bij-

zon-

(*a*) Hieruit kan het verhaal van LUDOLF, *l. c.* I. 14, 44 verbeterd worden.

zonder naar Arabie, tot Yemen toe, uit, alwaar zij in de zestiende eeuw heerschten. — Hoe gemaklijk kon van daar eene volkplanting naar Abysſinie overſteeken, daar beide landen door den koophandel in verbindtenis ſtonden! Tot deeze gisſing geeft aanleiding, deels, de overlevering, dat zij eerst aan de kust woonden; deels, de omſtandigheid, dat zij alle de boeken des O. T. gebruiken. Dit toont, dat zij Palestina verlieten, toen de Joodſche kanon reeds geſloten was: want, hoe is het te begrijpen, dat Jooden, die, volgens de overlevering, onder SALOMO uittrokken, de laater ſchriften, als heilige boeken, *zouden* aanneemen, van welker ſchrijveren zij nooit gehoord hadden? — Veelligt kwamen ook nog uit Egypte, alwaar de Jooden, eertijds, zoo talrijk waren, en welk rijk, voor de Turkſche overheerſching, ſteeds met Abysſinie in gemeenſchap ſtond, veelen naar Abysſinie. — Kortom de Jooden waren reeds vroeg in Atbara of Meroë en Abysſinie, en hun godsdienst werd 'er niet alleen geduld, maar maakte 'er ook, gelijk in Adiabene en Arabie, zelfs onder de grooten en vorſten, proſelijten, gelijk de geſchiedenis van den kamerling van KANDACE, en de Joodſche naamen der Abysſiniſche koningen, na CHRISTUS geboorte, als ZION, KALEB, ABREHA, niet onduidlijk toonen. — Men kan zelfs aanneemen, dat de Joodſche godsdienst, bij het grootſte deel der natie, de heerſchende *was*, *gelijk wij* het van de Homeriten in de zesde eeuw weeten. — In gevolge deeze onderſtellingen, kan men de algemeenheid der beſnijdenis onder de Abysſiniers, en hunne overlevering, dat zij, eertijds, Jooden waren, natuurlijk verklaaren, zelfs de invoering van het Christendom wordt daardoor begrijplijker.

Of de Falaſjas ook Hebreeuwſche handſchriften des O. T. gehad hebben, is onzeker. Hier vooren bladz. 281.

Digitized by Google

ZEVENDE AFDEELING.

Het bericht van den heer BRUCE wegens de boeken der Abyssiniers, kan, gedeeltlijk, uit LUDOLFI *Hist. Æthiop.* (*a*) volledíger gemaakt worden. Dezelve geeft ook de Bijbelsche boeken volgens de orde, bij hen gebruiklijk, op. — 't Is te verwonderen, dat de heer BRUCE van de chronijk van Axum, daar hij zoo dikwijls uit schepte, niets zegt. — Ook is het jammer, dat de heer BRUCE, voor zijne Abyssiniesche reis, het voortreflijk werk van JOBUS LUDOLFUS over dit onderwerp, niet vlijtig geleezen heeft. Hier vooren bladz. 287, enz.

ACHTSTE AFDEELING.

Omtrent deeze geheele afdeeling, waarin de heer BRUCE veel vreemde zaaken heeft ingemengd, welke haar, onnoodiger wijze, wijdloopig maaken, zullen wij niets anders aanmerken, dan dat men, volgens het oordeel van den heer TYCHSEN, de geloofwaardigheid der nieuwer Abyssiniesche Historie van den heer BRUCE, over 't geheel genomen, niet in twijfel kan trekken. Zijn uittrekſel uit de jaarboeken van Abyssinie, wordt ook, ten deele, door een' gelijktijdigen Arabischen schrijver, MAKRIZI genaamd, bevestigd. Deeze schreef, in 1435, te Mekka, een bericht van Abyssinie, en noemt daarin de koningen, van het jaar 1409, tot het jaar, in welk hij zijn bericht eindigde, genoegzaam op dezelve wijs, als de heer BRUCE.

(*a*) III. 4. IV. 2.

EINDE
VAN HET
EERSTE DEEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

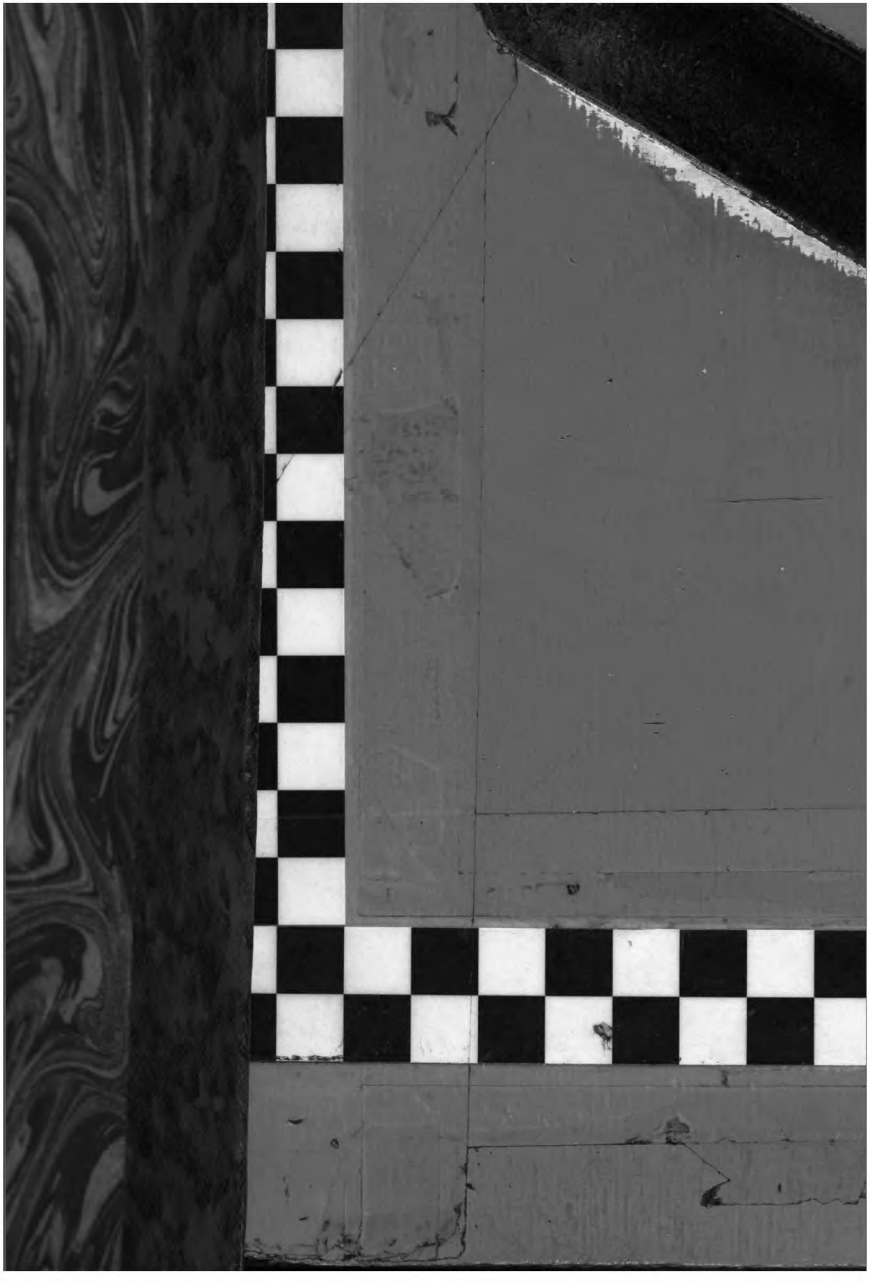
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google



Digitized by Google



Digitized by Google


Digitized by Google